

**Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului
Catedra de științe economice**

***ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-
MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ
A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE
INTEGRĂRII ÎN UE***

**MATERIALELE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE
INTERNAȚIONALE**
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB

Bălți, 27–28 Noiembrie 2020

**Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului
Catedra de științe economice**

***ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU
DEZVOLTAREA DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE
INTEGRĂRII ÎN UE***

**MATERIALELE CONFERINȚEI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE
*dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB***

Bălți, 27–28 Noiembrie 2020

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Redactor responsabil **TCACI Carolina**, dr., conf. univ. USARB

Colegiul de redacție:

BABII Leonid – dr. hab., prof. univ. USARB

TIMUȘ Angela – dr., conf. cercet. INCE

TROFIMOV Victoria – dr., conf. univ. USPEE

DUICĂ Mircea Constantin – dr., conf. univ. UVTR

CĂLUGĂREANU Irina – dr., conf. univ.

BRANAȘCO Natalia – dr., conf. univ. USARB

POSTOLACHE Victoria – dr., conf. univ. USARB

OBOROCEAN Pavel – drd USM

RUSU Natalia – drd. USM

editura pim

Editură acreditată CNCSIS – 66/2010

Șoseaua Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 109, Iași – 700497

Tel.: 0730.086.676, 0732.430.407

Fax: 0332.440.715

email: editura@pimcopy.ro

www.pimcopy.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Asigurarea viabilității economico-manageriale pentru dezvoltarea durabilă a economiei regionale în condițiile integrării în UE : materialele conferinței științifice internaționale dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB Bălți, 27-28 noiembrie 2020. - Iași : PIM, 2022
Conține bibliografie
ISBN 978-606-13-6901-0

37

**Responsabilitatea pentru conținutul și corectitudinea articolelor
revine autorilor**

CONȚINUT

SECȚIUNEA nr. 1. PROBLEMELE VIABILITĂȚII ECONOMICO – MANAGERIALE PENTRU ASIGURAREA DEZVOLTĂRII DURABILE	6
BABII Leonid. O MODALITATE DE EFICIENTIZARE A ACTIVITĂȚILOR DE PROCESARE A MATERIEI PRIME AGRICOLE	6
ARAMĂ Alexandr. FUNDAMENTE TEORETICE ȘI CONCEPTUALIZAREA MANAGEMENTULUI CRIZELORSISTEMELOR SOCIO-ECONOMICE.....	9
BADER KABAHA. THE IMPACT OF ECONOMIC PEACE ON THE ISRAELI-ARAB CONFLICT	12
MAXIM Vasile, BUGA Oleg, TURCOV Elena, ZMEU Vladislav, MAXIM Victor. COMERȚUL DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ.....	13
BURLACU Natalia, CĂLUGĂREANU Irina, ARAMĂ Alexandru, COCERHAN Mihai. MECANISMUL ORGANIZAȚIONAL AL MANAGEMENTULUI CRIZELOR SISTEMELORSOCIO-ECONOMICE MUNICIPALE – METODE ȘI INSTRUMENTE	18
CIUCAN-RUSU Liviu, TIMUS Mihai. INVESTIGATING THE INTENSIONS OF PARTICIPATION IN AN ACCELERATIONSYSYSTEM FOR INNOVATION AND ENTREPRENEURSHIP IN ACADEMIA.....	20
DONEA Sofia. ROLUL MANAGEMENTULUI RISCULUI ÎN PROCESUL DE GESTIUNEA RISCURILOR AGRICOLE	22
ELSAIED IBRAHIM, HAJAJRA Mohamed. MODERN TRENDS IN THE EVOLUTION OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN THEBEDOUIN SECTOR OF ISRAEL.....	25
PETELCA Oleg, PĂTRĂUCEANU Ciprian-Constantin. IMPACTUL PROFILULUI CONSUMATORULUI DE TURISM RURAL ASUPRA OFERTEI TURISTICE.....	28
POPA Andrei. LANȚURILE VALORICE SCURTE CA MODALITATE DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII COMPANIILOR AUTOHTONE DIN REPUBLICA MOLDOVA	32
ȘIMON Adrian. THE PROCESS PRIVATIZATION OF COMERCIAL COMPANIES FROM ROMANIA.....	35
ȘIMON Adrian. LEGISLATIVE AND METHODOLOGICAL APPLIED IN ROMÂNIA	37
SLUTU Rodica. MENȚINEREA ANGAJAȚILOR LA ÎNTREPRINDERE DIN PERSPECTIVA MARKETINGULUI.....	42
ȘTEFAN Maria – Cristina, ANDREIANA Violeta - Andreea. ROLUL STRATEGIILOR DE INOVARE ÎN DEZVOLTAREA INTREPRINDERILOR.....	45
TCACI Carolina, MEINELT Guido Frank. POLITICA SOCIALĂ A COMPANIEI VS RESPONSABILITATEA SOCIALĂ CORPORATIVĂ	49
TROFIMOV Victoria, FILIMON Oleg. UNELE ASPECTE ALE PROCESULUI DECIZIONAL ÎN CADRUL ACTIVITĂȚII MANAGERIALE	52
БАЛЫНСКИ Андрей. КАК ВЫЖИВАТЬ МАЛОМУ И СРЕДНЕМУ БИЗНЕСУ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ	56
НАГОРНАЯ О. А., ЛЕБЕДЕВА Л. Н., NAGORNAYA Olga, LEBEDEVA Lyudmyla. ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ФАКТОРОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ	60
SECȚIUNEA nr. 2. CAPITALUL UMAN – FACTOR DE ASIGURARE A COMPETITIVITĂȚII.....	63
ATAMAN Viorica. POTENȚIALUL ȘTIINȚIFIC UMAN DIN REPUBLICA MOLDOVA, PREMISĂ PENTRU CREAREA INCUBATOARELOR UNIVERSITARE	63
BUCĂLOIU Ionela, TĂNĂȘESCU Irina. STUDIU PRIVIND ANALIZA IMPACTULUI COMUNICĂRII INTERNE ASUPRAEFICIENȚEI ORGANIZAȚIEI	66

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

CIOBANU Mihail. EVALUAREA PERCEPȚIEI POPULAȚIEI ASUPRA MODIFICĂRILOR UNOR CHELTUIELI DE CONSUM PENTRU COPII ÎN PERIOADA PANDEMIEI COVID-19 ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	69
DASMAN Elfahel. TEACHER STATUS IN ISRAEL	72
GARBUZ Veronica. ANTREPRENORIATUL SOCIAL: PROVOCAREA AFACERILOR SUSTENABILE	76
KOUZLY RABAH. CONVINȘTEREA COPIILOR SĂ ÎNVEȚE ESTE CEA MAI EȘUATĂ METODĂ DE EDUCAȚIE	79
MATICIUC Andrei-Marius, STEGĂROIU Ion. INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ȘI INTELIGENȚA SOCIALĂ ÎN LEADERSHIP	82
MELNIC Natalia. MARKETING AL RESURSELOR UMANE	86
MYKHAYLYNA Diana, RYLIEIEV Serhii. GLOBAL IMPERATIVES OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT	87
PARJOLEANU Raluca. ALEGEREA MOTIVAȚIEI MUNCII.....	90
SUSLENCO Alina. REFLECȚII METODOLOGICE PRIVIND ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII ÎN MEDIUL UNIVERSITAR.....	93
VICOL Iulia. ȘOMAJUL CA FENOMEN AL OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ.....	97
SECȚIUNEA nr. 3 ECONOMIA CUNOAȘTERII ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ.....	101
BRANAȘCO Natalia, FILIP Nelly. PROBLEMATICA ȘI EVOLUȚIA SALARIULUI CA ELEMENT AL PIETEI MUNCII	101
BRANAȘCO Natalia, SULEAC Iurie. TENDINȚELE ACTIVITĂȚII INVESTIȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	105
BURLACU Gabriela Daniela, ANDREI Florin Valentin, STEGĂROIU Ion. ELEMENTE DE MARKETING ÎN SERVICIILE EDUCATIONALE	111
BURLACU Gabriela Daniela, NDREI Florin Valentin, STEGĂROIU Ion. MANAGEMENTUL CALITĂȚII ȘI CONTROLUL CALITĂȚII TOTALE ÎN SERVICIILE EDUCATIONALE.....	113
CAPCELEA Valeriu. ASPECTELE FILOSOFICE ALE AVANTAJELOR PROPRIETĂȚII PRIVATE LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A SOCIETĂȚII.....	116
FOCȘA Cătălina Oana. MANAGEMENTUL PROIECTELOR – ANALIZĂ COMPARATIVĂ A SISTEMULUI DEMANAGEMENT DE PROIECT DIN ROMÂNIA ȘI DIN ALTE STATE.....	118
KHALID Elkrinawi. PARADIGMA ȘI MANAGEMENTUL DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE	121
KHALID Elkrinawi. INSTRUIREA SPECIALIȘTILOR PENTRU SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ TRAINING OF SPECIALISTS FOR THE INFORMATION SOCIETY.....	123
LUCA Tatiana. INOVAȚIA CA INSTRUMENT DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ÎN ACTIVITATEA TURISTICĂ	126
MATEI Adriana. STUDIU PRIVIND PROCESELE DE MANAGEMENT DIN CADRUL SERVICIILOR CONSULARE ÎN STATE UE ȘI NON-UE.....	129
SAAD Abu Madean. EVALUAREA CALITĂȚII MANAGEMENTULUI EDUCATIONAL PRIN SATISFAȚIA CUNOȘTINȚELOR STUDENȚILOR.....	136
SAGHIN Lilia. ROLUL IMM-URILOR ÎN ASIGURAREA NIVELULUI DE TRAI AL POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA.....	138
SAVU Mihaela, TESELIOS Delia. THE EFFECTS OF THE PANDEMIC ON THE EUROPEAN ECONOMY...	143
STOICAN Mirela, ȘONEA Gigi Cristinel, FILIP Nelly, STOICAN Oana Nicole. MANAGEMENTUL ONE HEALTH ÎN TURISMUL DURABIL APICOL	146
TIMUȘ Mihai. CUNOȘTINȚE TACITE VS. ABILITĂȚI TACITE PENTRU <i>KNOWLEDGE WORKERS</i>	149

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

КРУГЛЯНКО А. В. ДИЖИТАЛІЗАЦІЯ В УПРАВЛІННІ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	152
ПАРМАКЛИ Дмитрий, ТОДОРІЧ Людмила, ДУДОГЛО Татьяна. ОСОБЕННОСТИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ	154
SECȚIUNEA nr. 4 PROBLEME ALE CONTABILITĂȚII ȘI AUDITULUI ÎN CONDIȚIILE ACTUALE.....	158
RYLIEIEV Serhii, KHARIUK Inna. CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: ACCOUNTING AND REPORTING ASPECT	158
SECȚIUNEA nr. 5 FINANȚELE ȘI ANALIZA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL	161
INTEGRĂRII ÎN UE	161
CAZAC Ianina. EVALUAREA RISCURILOR ACTIVITĂȚII ÎNȚREPRINDERII.....	161
COCIUG Victoria, POSTOLACHE Victoria. BUGETUL DE PROGRAME: INSTRUMENT DE SPORIRE A TRANSPARENȚEI PROCESULUI BUGETAR.....	164
DUMBRAVANU Lilia. ROLUL CAPITALULUI SOCIAL ÎN FUNCȚIONAREA EFICIENTĂ A AGENTULUI ECONOMIC	167
NANU Florentin Gabriel. FACTORII FAVORIZANȚI AI FENOMENULUI EVAZIONIST	170
NICHITCIN Corina. SOLUȚII PRIVIND FINANȚAREA NECESITĂȚILOR SPECIFICE MEDIULUI DE AFACERII ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI.....	175
Pavel OBOROCEAN. PARTICULARITĂȚILE ȘI CRITERILE DE MĂSURARE A EFICIENȚEI ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE SERVICIILOR PUBLICE	180
ȘCHIOPU Irina. EVALUAREA REALIZĂRII OBIECTIVULUI DE ASIGURARE A ÎNȚREPRINDERII CU RESURSE FINANCIARE ȘI DE MENȚINERE A ECHILIBRULUI FINANCIAR (STUDIUL EMPIRIC ÎN BAZA: „VINĂRIA PURCARI” S.R.L, „PODGORIA VIN” S.R.L, IM „VINIA TRAIAN” S.A. ȘI „IMPERIAL VIN” S.A.)	183
SECȚIUNEA nr. 6 ASPECTELE SOCIALE ȘI JURIDICE ALE INTEGRĂRII ÎN UE.....	189
COSTEA Simion, BÎRLĂDEANU Natalia. COMPANII MILITARE PRIVATE ÎN CADRUL CONFLICTELOR LOCALE ȘI REGIONALE.....	189

**SECȚIUNEA nr. 1. PROBLEMELE VIABILITĂȚII ECONOMICO – MANAGERIALE PENTRU
ASIGURAREA DEZVOLTĂRII DURABILE**

**O MODALITATE DE EFICIENTIZARE A ACTIVITĂȚILOR DE PROCESARE A MATERIEI
PRIME AGRICOLE**

*BABII Leonid, dr. hab. în economie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova*

In the presented thesis, it is proposed an algorithm that can be definitely used, starting even from the simplicity and efficiency of the examined case of agroalimentary industry in Republic of Moldova – by this mean the necessity of reducing the export of the primary agricol materials, and obtaining new technologies of processing.

Keywords: raw material, processing, optimal program, product, economic-mathematical model function, profit, efficiency.

Contribuția agriculturii, silviculturii și pescuitului, conform datelor Moldova în cifre - 2018 este relativ mult sub nivelul potențialului acesta. În anii 2014-2017 valoarea adăugată brută a constituit respectiv 84,3; 84,8; 85,3; 84,1%. Aportul agriculturii e numai de 13,0; 12,2; 12,1; 12,2%. Explicația este simplă: în Republica Moldova structurile de procesare a materiei prime agricole sunt subdezvoltate. Republica Moldova, cu regret, se specializează la exportul de materii prime agricole. În consecință, numărul locurilor de muncă se reduce, valoarea adăugată brută nu este în creștere. Și, suplimentar, tehnologiile de procesare a materiei prime agricole, de transformare a acesteia (a materiei prime) în produse finite nu întotdeauna sunt utilizate optim. Uneori acestea (tehnologiile) rămân nefolosite, iar materia primă agricolă este exportată. Exportul materiei prime, economic este echivalent cu exportul locurilor de muncă, cu creșterea nivelului de șomaj în Republica Moldova. În scopul de a pune la dispoziția companiilor alimentare cu activități de procesare a materiei prime agricole, în continuare, punem la dispoziția acestora (companiilor) o modalitate, un algoritm de eficientizare a activităților de procesare a materiei prime agricole. În acest scop problema este formulată pentru cazul general; printr-un exemplu explicit este interpretat algoritmul de soluționare a problemei.

Compania agroalimentară NORD dispune de n tehnologii de procesare a materiei prime agricole, capabile să producă m produse finite. Profitul, realizat de către compania NORD a unei unități de produse finite i, i=1, 2, ..., m realizate prin utilizare tehnologiei j, j=1, 2, ..., n este egal cu P_{ij} , i=1, 2, ..., m; j=1, 2, ..., n; cererea de piață la produsul i, i=1, 2, ..., m constituie D_i , i=1, 2, ..., m; oferta companiei NORD – S_j , j=1, 2, ..., n. Problema se pune: cu ce intensitate compania NORD trebuie să folosească tehnologiile j, j=1, 2, ..., n, în procesele de producere a produselor finite pentru a realiza un profit maxim. Notăm prin

X_{ij} - intensitatea utilizării de către compania NORD a tehnologiei j, j=1, 2, ..., n în procesele de producere a produselor finite i, i=1, 2, ..., m. Datele inițiale expuse mai sus pot fi înscrise într-o formă matricială n (Tabelul 1). Oferta sumară de produse finite $\sum (S_j)$, în acest caz, nu va depăși cererea sumară de pe j=1 piață $\sum^m (D_i)$. În acest caz, modelul probleme este deschis, în limbajul economico-matematic are forma: $i=1$

De determinat valoarea maximă a funcției $f(x) = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n P_{ij} X_{ij}$

Tabelul 1. Date inițiale: caz general; model deschis

Tehnologii Prod. finite	1	2	...	j	...	n	Cererea
1	P_{11} X_{11}	P_{12} X_{12}	...	P_{1j} X_{1j}	...	P_{1n} X_{1n}	$\leq D_1$
2	P_{21} X_{21}	P_{22} X_{22}	...	P_{2j} X_{2j}	...	P_{2n} X_{2n}	$\leq D_2$
i	P_{i1} X_{i1}	P_{i2} X_{i2}	...	P_{ij} X_{ij}	...	P_{in} X_{in}	$\leq D_i$
m	P_{m1} X_{m1}	P_{m2} X_{m2}	...	P_{mj} X_{mj}	...	P_{mn} X_{mn}	$\leq D_m$
Total Oferta	S_1	S_2	...	S_j	...	S_n	$\sum_{j=1}^n S_j \leq \sum_{i=1}^m D_i$

$$\sum_{j=1}^n P_{ij} X_{ij} \leq D_i, \quad i=1, 2, \dots, m$$

Volumul produselor i, i=1, 2, ..., m, realizat de către toate tehnologiile, nu trebuie să depășească cererea D_i , i=1, 2, ..., m de pe piață;

$$\sum_{i=1}^m P_{ij} X_{ij} \leq S_j, \quad j=1, 2, \dots, n$$

Compania agroalimentară NORD își folosește la maxim capacitățile tehnologiilor de procesare a materiei prime agricole.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

$$X_{ij} \geq 0, i=1, 2, \dots, m; j=1, 2, \dots, n$$

Intensitățile de utilizare a tehnologiilor $j, j=1, 2, \dots, n$

Programul optim poate fi identificat, folosind metoda potențialelor [Maximilian S. "Modelarea proceselor economice", USM, 2009]. În acest scop modelul închis din tabelul 1 poate fi transformat în model echilibrat, introducând variabilele fictive $X_{i, n+1}, i=1, 2, \dots, m$ (Tabelul 2). În dependență de: numărul tehnologiilor de procesare a materiei prime agricole de numărul produselor finite, aceasta (problema) poate fi rezolvată prin metoda potențialelor manual. În acest scop, în continuare, să luăm un exemplu.

Tabelul 2. Date inițiale: caz general; model echilibrat

Tehnologii Prod. finite		2	...	j	...	n	(n+1)	Cererea
1	P_{11} X_{11}	P_{12} X_{12}	...	P_{1j} X_{1j}	...	P_{1n} X_{1n}	0 $X_{1,n+1}$	$=D_1$
2	P_{21} X_{21}	P_{22} X_{22}	...	P_{2j} X_{2j}	...	P_{2n} X_{2n}	0 $X_{2,n+1}$	$=D_2$
i	P_{i1} X_{i1}	P_{i2} X_{i2}	...	P_{ij} X_{ij}	...	P_{in} X_{in}	0 $X_{i,n+1}$	$=D_i$
m	P_{m1} X_{m1}	P_{m2} X_{m2}	...	P_{mj} X_{mj}	...	P_{mn} X_{mn}	0 $X_{m,n+1}$	$=D_m$
Total Oferta	S_1	S_2	...	S_j	...	S_n		$\sum_{j=1}^n S_j \leq \sum_{i=1}^m D_i$

Exemplu: Compania agroalimentară NORD dispune de patru tehnologii de procesare a materiei prime agricole pentru producerea a trei produse finite. Capacitățile de producere a produselor 1; 2; 3 în profitul tehnologiilor disponibile constituie: $S_1 = 52$ tone; $S_2 = 60$ tone; $S_3 = 85$ tone; $S_4 = 200$ tone. Cerere de pe piață la produsele 1; 2; 3 constituie: $D_1 = 200$ tone; $D_2 = 100$ tone; $D_3 = 150$ tone. Profitul specific (la o unitate) realizat în urma comercializării produselor 1; 2; 3 în profitul tehnologiilor de procesare a materiei prime agricole este cunoscut (Tabelul 3). Problema se pune: de identificat utilizarea optimă a capacităților de procesare a materiei prime agricole pentru care profitul sumat, realizat de către compania NORD, va fi maxim.

În acest scop notăm prin variabila $X_{ij}, i=1; 2; 3; j=1; 2; 3; 4$, intensitatea utilizării tehnologiilor de procesare a materiei prime agricole 1; 2; 3; 4, în profitul produselor finite 1; 2; 3. Profitul sumat în acest caz va constitui:

$$P(x) = 2,5X_{11} + 2,2X_{12} + (-M)X_{13} + 2,8X_{14} + 1,6X_{21} + 1,0X_{22} + 1,9X_{23} + 1,2X_{24} +$$

$$0,8X_{31} + 1,0X_{32} + 0,6X_{33} + 0,9X_{34},$$

unde $M > 0$, adică semnifică tehnologia 3 nu poate produce

produsul 1 (profitul-negativ).

Modelul economic o matematic are forma:

$$P(x) \rightarrow \text{maximum în condițiile:}$$

Tabelul 3. Date inițiale: modelul deschis

Tehnologii Prod. finite	1	2	3	4	Necesarul de produse finite
1	2,5 X_{11}	2,2 X_{12}	-M X_{13}	2,8 X_{14}	≤ 200
2	1,6 X_{21}	1,0 X_{22}	1,9 X_{23}	1,2 X_{24}	≤ 100
3	0,8 X_{31}	1,0 X_{32}	0,6 X_{33}	0,9 X_{34}	≤ 150
Total	52	60	85	200	

$$X_{11} + X_{12} + X_{14} \leq 200$$

$$X_{21} + X_{22} + X_{23} + X_{24} \leq 100$$

$$X_{31} + X_{32} + X_{33} + X_{34} \leq 150$$

Volumul produselor finite 1;2;3 nu trebuie să depășească cererea de pe piață, la produsele respective

$$X_{11} + X_{21} + X_{31} = 52$$

$$X_{12} + X_{22} + X_{32} = 60$$

$$X_{23} + X_{33} = 85$$

$$X_{14} + X_{24} + X_{34} = 200$$

Compania de producer a materiei prime agricole NORD utilizează la maximum...capacitățile disponibile la produsele respective

Problema poate fi soluționată prin una din metodele:MODI, FORD-Falcherson, POTENȚIALELOR. În acest scop, datele inițiale, modelul deschise din tabelul 3, necesită a fi transcrise în tabelul 4, unde tehnologiile 1; 2; 3; 4 sunt suplimentate cu tehnologia 5 – fictivă; variabilele X_{15}, X_{25}, X_{35} sunt introduse pentru a transforma inegalitățile în egalități. Datele inițiale devin echilibrate (Tabelul 4).

În baza datelor din tabelul 4, modelul economico-matematic va avea forma: De determinat valoarea maximă a funcției $P(x)$ în condițiile:

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Tabelul 4. Date inițiale: modelul echilibrat

Tehnologii Prod. finite	1	2	3	4	5	Necesarul de produse finite
1	2,5 X_{11}	2,2 X_{12}	-M X_{13}	2,8 X_{14}	0 X_{15}	=200
2	1,6 X_{21}	1,0 X_{22}	1,9 X_{23}	1,2 X_{24}	0 X_{25}	=100
3	0,8 X_{31}	1,0 X_{32}	0,6 X_{33}	0,9 X_{34}	0 X_{35}	=150
Total	52	60	85	200	53	

$$X_{11} + X_{12} + X_{13} + X_{14} + X_{15} = 200$$

$$X_{21} + X_{22} + X_{23} + X_{24} + X_{25} = 100$$

$$X_{31} + X_{32} + X_{33} + X_{34} + X_{35} = 150$$

$$X_{11} + X_{21} + X_{31} = 52$$

$$X_{12} + X_{22} + X_{32} = 60$$

$$X_{13} + X_{23} + X_{33} = 85$$

$$X_{14} + X_{24} + X_{34} = 200$$

$$X_{15} + X_{25} + X_{35} = 53$$

(Cererea constituie $200+100+150=450$; oferta constituie $52+60+85+200=397$; $450-397=53$)

Datele inițiale le transcriem în tabelul 5.1.

Tabelul 5.1. Datele inițiale

2,5	2,2	-M	2,8	0	200
1,6	1,0	1,9	1,2	0	100
0,8	1,0	0,6	0,9	0	150
52	60	85	200	53	450

Din tabelul 5.1 determinăm: $\max\{2,5; 2,2; -M; 2,8; 0; 1,6; 1,0; 1,9; 1,2; 0\} = 2,8$

Completăm pătrățica (1;4) cu $\min\{200; 200\} = 200$.

Elaborăm tabelul 5.2

Tabelul 5.2. Iterația 1

2,5	2,2	-M	2,8 200	0	-
1,6	1	1,9	1,8	0	100
0,8	1	0,6	0,8	0	150
52	60	85	-	53	250

Din tabelul 5.2 determinăm: $\max\{2,2; -M; 0; 1,6; 1; 1,9; 1,8; 0; 0,8; 1; 0,6; 0,8; 0\} = 1,9$

Completând pătrățica (2;3) cu $\min\{100; 85\} = 85$.

Elaborăm tabelul 5.3 unde sunt efectuate iterațiile 1 și 2.

Tabelul 5.3. Iterația 2

2,5	2,2	-M	2,8 200	0	-
1,6	1,0	1,9 85	1,8	0	15
0,8	1,0	0,6	0,8	0	150
52	60	-	-	53	165

Din tabelul 5.3 determinăm: $\max\{1,6; 1; 0; 0,8; 1; 0\} = 1,6$. Completăm pătrățica (2;1) cu $\min\{52; 15\} = 15$.

Elaborăm tabelul 5.4, unde sunt efectuate iterațiile 1; 2; 3.

Tabelul 5.4. Iterația 3

2,5	2,2	-M	2,8 200	0	-
1,6 15	1	1,9 85	1,8	0	-
0,8	1	0,6	0,8	0	150
52-15=37	60	-	-	53	165

Din tabelul 5.4 determinăm: $\max\{0,8; 1; 0\} = 1$. Completăm pătrățica (3;2) cu $\min\{60; 150\} = 60$.

Elaborăm tabelul 5.5, unde sunt efectuate iterațiile 1; 2; 3; 4.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Tabelul 5.5. Iterația 4

2,5	2,2	-M	2,8	0	-
			200		
1,6	1	1,9	1,8	0	-
15		85			
0,8	1	0,6	0,8	0	90
	60				
37	-	-	-	53	90

Din tabelul 5.5 determinăm: $\max\{0,8; 0\} = 0,8$. Completăm pătrățica (3;1) cu $\min\{37; 90\} = 37$.Elaborăm tabelul 5.6, unde sunt efectuate deja toate iterațiile.

Tabelul 5.6. Soluția optimă

2,5	2,2	-M	2,8	0	-
			200		
1,6	1	1,9	1,8	0	-
15		85			
0,8	1	0,6	0,8	0	53
37	60				
-	-	-	-	53	53

În tabelul 5.6 am obținut soluția optimă. În compania agroalimentară NORD, tehnologiile 2; 3; 4 vor fi utilizate pentru producerea produselor 3; 2; 1. Tehnologia 1 va fi utilizată pentru producerea produselor 2 și 3. Profitul sumar va constitui:

$$P^* = 2,8 \cdot 200 + 1,6 \cdot 15 + 1,9 \cdot 85 + 0,8 \cdot 37 + 1 \cdot 60 = 835,1 \text{ (mii lei)}$$

Concluzii. Utilizarea metodelor economico-matematice în analizele și studiile economice generează două efecte: (1) - propune modalități teoretice-practice argumentate pentru soluționarea problemei abordate; (2) - propun un concept, care trebuie pus la baza politicilor, strategiilor economice de dezvoltare, în cazul examinat mai sus, a industriei agroalimentare în Republica Moldova. Algoritmul propus în lucrare poate fi utilizat cu ușurință, pornind de la simplitatea și eficiența acestuia. Una dintre cele mai importante probleme economice din Republica Moldova este necesitatea de a reduce exportul de materii prime agricole, de creare a celor mai diverse și originale tehnologii de procesare a materiei prime agricole, de obținerea unor produse finale originale fără de analog în exteriorul țării. În așa mod poate fi majorat exportul de produse finite. Calitatea, originalitatea, și prețul relativ redus pot sta la baza creșterii cererii la produsele din Republica Moldova.

Dezvoltarea industriei de procesare a materiei prime agricole, indirect poate contribui la creșterea cererii la cele mai diverse profesii muncitorești, deci la creșterea calității vieții.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BABII L. „Ramura vitivinicolă: aspectul creșterii eficienței economice”. Chișinău 2005, p. 236
2. BABII L. „Unele modalități de eficientizare a activităților socio-economice”. Iași, 2018. P. 135
3. BABII L. „Unele probleme în zonele rurale: reflecții, sugestii”. *Revista economie contemporană*, Ploiești, vol. 3, nr. 4, 2018, p. 176-184
4. BABII L. „Aspectul metodologic al managementului structurii economiei naționale”. *Revista Administrarea publică* nr. 4, 2017, p. 79-84
5. BABII L. „Marginal efficiency of production funds: a methodological perspective”. *Journal of Public Administration, Finance and Law (IPAFL)*, ISSUE 11/2017
6. BABII L. „Unele aspecte de sporire a eficienței intensificării agriculturii”. *Materialele conferinței științifice internaționale. Aspecte ale dezvoltării potențialului economico-managerial în contextul asigurării securității naționale*, Bălți 30.XI-01.12.2018. p. 153-155
7. BUSH R., MOSTELLEZ F. (1951). „A Mathematical Model for Simple Learning”. *Psychological Review* 58(5), p. 313
8. MAXIMILIAN S. „Modelarea proceselor economice”, ULIM, 2009, p. 348

FUNDAMENTE TEORETICE ȘI CONCEPTUALIZAREA MANAGEMENTULUI CRIZELORSISTEMELOR SOCIO-ECONOMICE

ARAMĂ Alexandr, PhD student, România

Theorizing crisis management is a difficult thing, especially since a crisis in itself is an extremely complex phenomenon. At the same time, it has been compared to a system in which, if it changes its smallest element, the whole structure is altered. Therefore, the crisis opposes any intention to simplify. Therefore, it is difficult and impractical to create a user action guide. Experience in this area shows that instruments that have had a positive effect in a crisis can aggravate the situation in a similar case. Another problem arises, namely the fact that, although there may be common

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

elements between two crises, it is still not possible to speak of two identical crises. These are extremely dynamic situations that characterize the contemporary socio-economic situation. The parameters of the socio-economic development of management are: geographical, historical, cognitive, political, economic, legal, international, technological, cultural and symbolic factors. These elements must be taken into account when using crisis management of socio-economic systems.

Teorizarea gestionării crizelor este un lucru dificil, mai ales că o criză în sine este un fenomen extrem de complex. În același timp, a fost comparat cu un sistem în care, dacă să schimbă cel mai mic element al său, întreaga structură este alterată. Prin urmare, criza se opune oricărei intenții de simplificare. De aceea, este dificil și impracticabil de creat un ghid de acțiune al utilizatorului. Experiența în acest domeniu arată că instrumentele care au avut un efect pozitiv într-o criză pot agrava situația într-un caz similar. Apare o altă problemă și anume faptul că, deși pot exista elemente comune între două crize, totuși nu se poate vorbi de două crize identice. Acestea sunt situații extrem de dinamice care caracterizează situația socio-economică contemporană. Parametrii dezvoltării socio-economice a managementului sunt: factorii geografici, istorici, cognitivi, politici, economici, juridice, internaționali, tehnologici, culturali și simbolici. Aceste elemente trebuie luate în considerare atunci când se utilizează managementul crizei sistemelor socio-economice.

Keyword: Concepts, factors, uncertainties, crisis management, crisis, control, socio-economic systems, monitoring, economy, business environment, human resources.

Managementul crizei conține trei obiective secvențiale. Primul, cel ideal, este acela de a preveni crizele atunci când acest lucru este posibil. Al doilea, dacă totuși apare o criză, este acela de a modifica efectele negative pe care aceasta ar putea să le aibă asupra companiei sau produsului. Al treilea este acela de a oferi o platformă pentru viitorul companiei. Rezultatul unei crize are întotdeauna de-a face cu gradul de pregătire al organizației și cu cât de loială este conducerea față de misiunile și scopurile organizației. Sistemul socio-economic este un segment structural relativ separat în sistemul economic general. Sistemul socio-economic poate fi considerat o firmă aparte, întreprindere, societate pe acțiuni, bancă, companie, precum și unitățile structurale din sistemul managementului public.

Realitatea demonstrează că crizele reflectă ritmuri proprii de dezvoltare a fiecărei organizații în parte și uneori nu coincid cu ritmurilor dezvoltării sociale sau dezvoltarea altor organizații. De aceea asupra organizației acționează în permanență atât factorii externi, determinați de impactul ciclurilor economice generale, cât și cei interni, care depind de ciclurile proprii și de evoluția crizei

Aparatul instrumental - metodologic al cercetării este bazat pe utilizarea metodelor științifico- generale, economico - manageriale și, în special, abstracto -logice, economico-matematice, structuro- funcționale, constructive. În procesul cercetării au fost utilizate metodele analizei sistemice, modelării economico - matematice, precum și metodele analizei manageriale. Baza informațional - empirică a cercetării au format -o materialele monografiilor, articolelor în publicații periodice și speciale, publicațiilor științifice, precum și materialele conferințelor științifico -practice. Au fost folosite acte normative, rapoarte ale administrației publice locale, date statistice, art icole și rapoarte științifice, expuse pe paginile Web guvernamentale și ale centrelor științifice din lume.

Literatura de specialitate surprinde o multitudine de definiții ale crizei, dar majoritatea lor se axează pe faptul că ele induc o stare de anormalitate acolo unde apar. Ion Chiciudean și Valeriu Țoneș inventariază în cartea lor „Gestionarea crizelor de imagine” multitudinea domeniilor în care apare conceptul de „criză”. Astfel că medicina, științele economice, psihologia, sociologia, diplomația, relațiile internaționale sunt tot atâtea științe care înregistrează acest fenomen prin prisma ariilor lor de interes. În accepțiunea celor doi autori mai sus amintiți, cel mai apropiat de domeniul nostru de cercetare este conceptul sociologic, deoarece „definește cel mai adecvat starea organizației într-un asemenea impas” [3]. Această definiție citată de cei doi autori ar fi următoarea: „o perioadă în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt ce face dificilă funcționarea normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare”[3].

Conceptul de criză îmbracă forme variabile care subliniază una din principalele sale caracteristici, și anume derogarea de la norma stabilită criza nu afectează numai buna funcționare a unei structuri; în caz de mediatizare puternică, este prejudiciată și imaginea sa (a structurii-n.aut.) în rândurile opiniei publice” [1]. O criză este prin definiție, „un eveniment, sau un set de circumstanțe care amenință integritatea, reputația sau însăși existența individului ori a organizației. Ea «încearcă» sentimentul de siguranță al publicului, valorile sale. Pagubele potențiale pentru organizație sunt considerabile” [3].

Michael Register și Jude Larkin definesc criza ca fiind „un eveniment care aduce compania în poziția de subiect al atenției generale, potențial nefavorabile din partea mijloacelor de comunicare naționale și internaționale și a altor grupuri cum ar fi clienții, acționarii, angajații, și familiile acestora, politicienii, syndicatele, și grupurile de presiune pentru protecția mediului care dintr-un motiv sau altul, au un interes legitim în ceea ce privește activitățile organizației. Nu se mai pune problema dacă va interveni o criză majoră; problema este când, cum și de ce natură va fi ea.” Barry McLonglin definește criza ca fiind „un eveniment, dezvoltare, acuzație, sau set de probleme interne și externe care amenință integritatea, reputația sau existența unui individ sau a unei organizații” [4, 5].

Definiția dată de John Burnett este mult mai largă decât cele amintite deja și poate chiar mai practică pentru ceea ce vrea această lucrare să demonstreze. El punctează că evenimentele trebuie văzute prin prisma organizațiilor care trec prin ele. De aceea, acesta respinge părerea potrivit căreia singurele crize care trebuie combătute sunt catastrofele, în schimb sugerează că managementul crizelor trebuie să devină o parte integrată în mod natural în cultura corporativă precum și faptul că acesta ar trebui să fie văzut ca un continuum. Așa cum notează el, „orice mică discrepanță poate deveni o criză majoră dacă nu este strunită bine.” De aceea nu este greșit să spunem că există o relativitate a conceptului de criză pentru

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

că ceea ce poate fi un mic incident pentru unii, poate însemna o mare criză pentru alții. Diferența este dată de cât de pregătită este o organizație să „strunească” un astfel de eveniment din toate punctele de vedere, dar mai ales al competenței și al strategiilor elaborate în prealabil.

Crizele sunt văzute ca fiind normale, observând că ele sunt rezultatul interacțiunilor dintre sisteme complexe sau al deciziilor improprii ale celor care întrețin aceste interacțiuni. Având în vedere acestea, strategiștii ar trebui să planuiască managementul crizelor ținând cont de faptul că aceste crize organizaționale sunt inevitabile.

Cert e că reputația unei organizații este recunoscută ca o resursă evaluabilă și valoroasă a unei organizații. Crizele, la fel ca și evenimentele impredictibile care pot interveni în desfășurarea activității unei organizații, amenință să dăuneze reputației oricărei instituții care se află în fața lor. Allan Bonner un cunoscut specialist din S.U.A. afirmă că o “criză este în mod general definită ca un incident neașteptat și instabil care aduce o schimbare radicală și rapidă. Cauzele ei par să fie de cele mai multe ori ieșite de sub controlul managerilor, aparițiile ei sunt spontane iar rezultatele capabile să producă variații decisive de la normă. Eventualele urmări pentru companie pot fi atât pozitive cât și negative având în vedere că o criză constituie un punct de turnură înspre mai bine sau mai rău” [2]. În acest sens, este interesant de amintit faptul că în limba chineză, ideograma care desemnează criza este una dublă reprezentând în același timp oportunitate și pericol.

O altă definiție de dicționar a crizei: „o condiție de instabilitate în care o schimbare decisivă sau neașteptată devine iminentă”, adăugând: „este ceva pe care oamenii trebuie să o trăiască până în momentul în care schimbarea a avut loc și stabilitatea este restaurată. Iar oamenii pot face asta dacă misterul care înconjoară condiția instabilității este înlăturat iar cursul schimbării înregistrat într-un grafic”[2]. Această definiție este interesantă în ceea ce privește managementul crizelor deoarece arată că orice eveniment de acest gen aduce o schimbare în cadrul organizației, iar de membrii organizației depinde dacă schimbarea este pozitivă sau nu. Condiția pusă în definiție subliniază faptul că nu se poate vorbi de o gestionare eficientă a crizei dacă nu se cunosc în detaliu sursele ei.

De obicei crizele apar în mod neașteptat. Deși se poate întâmpla să fim avertizați de apariția acestora, de cele mai multe ori nu există nici un semn care să dea de bănuț că va urma un astfel de eveniment. Și în privința aceasta, părerile specialiștilor sunt împărțite. În timp ce Chiciudean și Țoneș sunt de părere că aceste „crize pot avea o evoluție aproape liniară, de la incident la criză, prin parcurgerea unor trepte intermediare (incident, accident, conflict) care reprezintă, deopotrivă, semnale de alarmă dar și oportunități de întărire a organizației și de reducere a posibilităților de producere acestora” [3], în același timp alți autori, printre care se numără și Patrick Lagadec, argumentează că avem de-a face cu o idee greșită, dar comună, potrivit căreia aceste crize sunt precedate de semnale de alarmă care sunt și recepționate la timp pentru ca sistemele de protecție și acțiune să fie activate. Acest autor spune că „de cele mai multe ori crizele încep într-un mod diferit: nu există nici un semn de atenționare, ori primele semnale sunt percepute deformat sau chiar respinse în ideea că ele nu pot însemna ceea ce par să sugereze” [3]. Se întâmplă des ca – din diferite motive – riscurile să nu fie percepute ca atare. Acest lucru duce în mod sigur la o situație de criză pentru că nesimțind nici un pericol sau vrând să îl ignorăm, nu facem altceva decât să amânăm mecanismele de intervenție iar variabila critică a timpului lucrează împotriva noastră.

Pentru o mai bună înțelegere a acestui fenomen, vom reda sumarizarea lui Herman Kahn care a listat o serie de 12 atribute generale ale crizei. Astfel criza: (1) Este un punct de turnură într-o înșiruire de secvențe interconectate de evenimente și acțiuni. (2) Este o situație în care cerința de acțiune este mare în mințile și planurile participanților. (3) Este o amenințare la scopurile și obiectivele celor implicați. (4) Este urmată de consecințe importante ale căror efecte vor contura viitorul părților implicate în criză. (5) Este convergența evenimentelor a căror combinație produce un nou set de circumstanțe. (6) Este o perioadă în care cresc incertitudinile legate de evaluarea situației și alternativele de folosit. (7) Este o perioadă ori situație în care controlul asupra evenimentelor și efectelor lor descrește. (8) Este caracterizată de un simț al urgenței, care de foarte multe ori produce stres și anxietate între actori. (9) Este o circumstanță sau set de circumstanțe în care informația aflată la îndemâna participanților este inadecvată.

(10) Este caracterizată de o presiune crescândă factorului timp asupra celor implicați. (11) Este marcată de schimbări în ceea ce privește relațiile între participanți. (12) Provoacă tensiuni între participanți.

În concluzie, analiza abordărilor existente ale conceptelor managementului crizelor sistemelor socio-economice din punct de vedere al teoriei ne permite să determinăm gama de probleme legate de dezvoltarea managementului crizelor. Un sistem socio-economic poate fi afectat din cauza unei crize.

Sistemul modern de management al sistemelor socio-economice devine din ce în ce mai complicat. Eficacitatea managementului său depinde de securitatea informațiilor din managementul și de formarea sistemului de monitoring managementului crizelor. Aspectul practic face posibilă utilizarea activă a monitoringul eficient al managementului sistemelor socio-economice în condiții de criză ca o funcție de management specială.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Burlacu N., Călugăreanu I., Managementul anticriză: curs univ. (pentru spec.tuturilor formelor de studii)/ Burlacu N., Călugăreanu I; Univ.Liberă Intern.din Moldova.-Ch.: ULIM, 2012. 327 p.
2. Burlacu N., Tcaci C. Viabilitatea întreprinderii prin managementul anticriză. Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Chișinău, 2012, 291 p. ISBN: 978-9975-124-06-5.
3. Chiciudean I., Țoneș V. Gestionarea crizelor de imagine. București: Comunicare.ro, 2002. 271 p.
4. Ioniță I. Evaluarea sistemelor tehnico-economice. București: Editura conomică, 2007. 250 p.
- Larkin J., Register M. Managementul crizelor și al situațiilor de risc, Comunicare.ro, 2003, București, Cuvânt înainte de Ion Chiciudean, p.142.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

THE IMPACT OF ECONOMIC PEACE ON THE ISRAELI-ARAB CONFLICT

BADER KABAHA, Ph.D.,
Academy of Public Administration (AAP) - Moldova

In the context of increasing US influence in the region to impose "new Middle East" American standards, Israel is trying to capitalize on the current Arab situation, and the demands of the "Arab Spring", which have made the Arab region more vulnerable and surrendered, in a statement on the transfer of the US Embassy. In Jerusalem, and then recognized Israel's right to the Golan, in flagrant violation of Arab rights, and to advance the century deal as an attempt to delay and classify the Palestinian cause and to work on integrating the Jewish state in the Middle East, legalizing its existence and establishing joint economic projects that bring Israel to the Arab states and exclude them. The international tasked on them, one of the most prominent projects These include the construction of a railway line between Saudi Arabia and Europe through Israel, considered by Israeli Transport Minister Israel Katz to be a regional peace initiative, in line with Israel's genuine efforts to strengthen its relations with the Arab state, including Jordan and the Palestinian Authority. These projects were not the result of the moment, as planned several years ago, with the aim of creating a new reality in the Arab region and promoting economic peace, which has already introduced several initiatives to crush the State of Israel as a regional framework that integrates with Arab states as the eastern state. New and Greater Middle East, as well as the EU-EU Ready. Prime Minister Benjamin Netanyahu recently stated that Israel has relations and has relations with 10 Arab states based on common interests, as expressed in Netanyahu's visit to Amman on November 7, 2018.

The book is divided into five parts in 12 chapters: the first part includes the Israeli-Arab conflict from an international perspective, initiated in the first chapter of the Jerusalem Specialist Researcher, Adnan Fadl al-Hindi, and the media, Hyde Adnan Abu Najila, where we discussed the "conflict Palestinian-Israeli on the City of Jerusalem," and then researcher Muhammad Abdel-Karim discussed in Chapter Two, "International Responsibility for the Palestinian Issue," and then in Chapter Two, "Joint Economic Projects," and the book's editor, Jasmine Halami Alai, began The Israeli-Palestinian channel and its implications for the region "in the third chapter, while the fourth chapter dealt with a political science professor, d. The American initiative to settle the Arab-Zionist conflict through economic projects between 1948 and 1991.

The third part went to "the regional dimension of the Israeli-Arab conflict". In Chapter Six, researcher Jesse Muhammad Hatam undertook to oversee "Iran-Israel relations between the public and the individual," and Chapter 7 of "Israeli Immigration into Africa and its Impact on Arab-African Relations," by researcher Patcher Khalid.

Chapter Four, "Warm Peace between Arab and Israeli States," initiated by political scientist and commentator Mansour Abu Karim in Chapter 8, to emphasize "the regional solution from the point of view of the Israeli parties in light of regional transformations" and political politician Majid Hadib write "peace Economic ... reality and prospects," and then the political science professor. Ibrahim Abu Jaber, in Chapter 10, "For the Role of the Official Arab System in Empowering the Israeli Entity in the Region".

The fifth and final chapter, "The Political Economy and the Changing of the Israeli-Arab Conflict," was initiated by the researcher and political commentator Dr. Jamal al-Fadi, in Chapter 11, which dealt with the concept of economic peace on the Palestinian issue, and concluded in Chapter 12, "The Role of the Political Economy in Relative Development Israel with the Arab States," by Anwar Hamid al-Dulimi.

This book is the result of some of the most brilliant Palestinian scholars' efforts to provide the reader with a comprehensive and analytical view of the change in the Israeli-Arab conflict and attempts to force peace between Arab states and Israel in light of the changes in the Middle East's regional environment.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. "Exclusive: White House's Kushner unveils economic portion of Middle..." Reuters. June 23, 2019. Retrieved June 23, 2019.
2. " Hamas rejects Kerry's announcement: Abbas has no authority to negotiate". Ynet. 20 July 2013. Retrieved 23 July 2013.
3. "Jared Kushner Unveils Economic Portion Of Middle East Peace Plan". HuffPost. June 22, 2019. Retrieved June 24, 2019.
4. "No, Trump doesn't call Mideast plan 'deal of the century'". Arab News. June 23, 2019. Retrieved June 24, 2019.
5. "Oil Prices and Supplies in the Wake of the Persian Gulf Crisis." Hearing before the Committee on Governmental Affairs United States Senate: October 25, 1990.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

COMERȚUL DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

MAXIM Vasile, dr., conf.univ.

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, din Chișinău

BUGA Oleg, dr.hab., prof. univ.

Universitatea Pedagogică de Stat „Aleco Russo”, din Bălți

TURCOV Elena dr. hab., prof. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova

ZMEU Vladislav masterand

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, din Chișinău

MAXIM Victor, magistrul în drept

The following article highlights the most important trade issues between the EU and the Republic of Moldova, with an analysis of the commercial phenomenon in an retrospective aspect from the late 90's till today. The evolution of the trade relations is highlighted in terms of signing the Partnership and Cooperation Agreement as well as the Association Agreement by bringing up some positive and negative aspects for the national economic environment.

Key words: trade, phenomenon, evolution, signing, economic, environment

Evoluția relațiilor dintre R. Moldova și UE a fost mai modestă și mai lentă decât în cazul relațiilor dintre Comunitățile Europene și statele din Europa Centrală și de Est. Deși unele tratate internaționale au rămas încă în vigoare după destrămarea URSS, primul document important care instituționalizează relațiile dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană este Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) semnat în noiembrie 1994, dar a intrat în vigoare doar începând cu luna ianuarie 1998.

APC poartă amprenta preponderent politică, fără un impact economic și comercial semnificativ. După cum se recunoaște într-un document oficial al UE, în acea perioadă de timp, „relațiile economice și comerciale ale UE cu Moldova [au fost] minime, și potențialul de comerț și investiții pentru UE [a fost] limitat”. În pofida faptului, că APC prevedea discutarea unui acord de liber schimb între părțile semnatare, nu a fost făcut vreun progres evident în acest sens. Nici Moldova și nici UE nu erau gata din punct de vedere politic pentru a iniția astfel de discuții pe la sfârșitul anilor 1990 – începutul anilor 2000.

În 2001, Moldova a devenit membră a OMC, demonstrând astfel că este gata să intre în discuții cu privire la Acordul de liber schimb cu UE. Cu toate acestea, nu au urmat negocieri cu privire la acest aspect, UE fiind preocupată de extinderea sa spre Est și de consolidarea coeziunii interne. Dar cu toate că nu a fost realizat nici un progres în crearea unei zone de liber schimb, UE a oferit Moldovei în mod unilateral multe preferințe comerciale. În 1997, UE a oferit Republicii Moldova reduceri la taxele vamale pentru o serie de produse importate în cadrul Sistemului General de Preferințe. În ianuarie 2006, UE a extins considerabil lista mărfurilor cu tratament comercial preferențial pentru importurile din Republica Moldova. În martie 2008 au intrat în vigoare Preferințele Comerciale Autonome pentru Moldova, oferind deja posibilități semnificative pentru comercializarea mai multor produse din Moldova, pentru altele menținând cote cantitative sau tarife vamale.

Articolul 4 al APC prevede explicit, că părțile urmează să examineze împreună dacă circumstanțele permit inițierea negocierilor privind crearea unui ALS. După ce Moldova a devenit parte a OMC, a semnat mai mult de o duzină de acorduri de liber schimb cu țările CSI și balcanice, iar APC a devenit mai puțin relevant în ceea ce privește prioritățile politice și economice ale Moldovei, devenind clar pentru ambele părți, că amânarea discuțiilor cu privire la ALS nu mai este posibilă.

Uniunea Europeană este cea mai mare entitate comercială și economică din lume. UE produce 18% din producția globală, constituie originea a 20% din exporturile globale și destinația a 20% din importurile globale. Evident, Moldova este foarte interesată să aibă acces la o asemenea piață. Cât de capabilă este, însă, Moldova pentru a gestiona un ALS cu UE și care ar putea fi consecințele economice ale acestuia? Cât de fezabil este un ALS pentru Moldova și UE? Ar trebui ca relațiile economice să se limiteze doar la comerț sau să cuprindă și alte aspecte și care anume? Aceste aspecte constituie subiectele analizei în prezenta lucrare.

Faza inițială a tranziției economice a Republicii Moldova a fost printre cele mai dificile din grupul țărilor în tranziție. Ajuns la punctul de inflecțiune în 1999, PIB-ul țării reprezenta doar 33% din producția din 1990. Trei seturi de factori explică un asemenea declin economic dramatic. Moldova s-a confruntat inițial cu condiții mult mai dificile decât alte țări la acel moment: economie diversificată în mod necorespunzător, dependență totală de prețurile subvenționale pentru energia importată de la sursă, conflictul militar intern din 1992 care a rezultat separarea Transnistriei, și dereglarea relațiilor comerciale care în trecut au asigurat o integrare profundă a Republicii Moldova în structurile de producție ale Rusiei și Ucrainei.

Cel de-al doilea set de factori reprezintă „condițiile politice” și include instabilitatea politică din anii 1990, lipsa unei ancore ferme în politica externă (pentru țările din Europa Centrală procesul de integrare în UE a jucat rolul acestei ancore), procesul de privatizare și reformele structurale și instituționale lente. În final, din cauza structurii sale economice și comerciale, Moldova a fost, mai mult ca alte țări în tranziție, expusă șocurilor externe, cum ar fi calamitățile naturale, barierele comerciale și crizele financiare.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

În pofida unui episod de creștere a PIB în 1997 (+1.6%), vulnerabilitatea economică nu a permis angajarea pe o cale stabilă de creștere economică. La sfârșitul anilor 90, combinația acestor factori a dus la sărăcie masivă, distrugerea țesutului social și la emigrare masivă a forței de muncă. Moldova a regresat din grupul țărilor cu venituri medii în grupul țărilor cu venituri insuficiente [10].

Tabelul 1. Rata creșterii PIB, 1999=100%

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Moldova	102.1	108.3	116.8	124.5	133.7	143.7	149.5	156.9
CSI de Vest	107.2	114.0	119.7	129.2	142.5	148.7	160.8	173.5
Caucazul și Asia Centrală	107.5	117.5	128.5	141.9	155.4	174.1	194.2	217.4
Europa Centrală	104.9	109.7	114.8	121.1	128.5	137.1	147.6	158.1
UE-15	104.6	107.4	110.5	113.1	116.5	120.0	124.2	128.2
România și Bulgaria	103.8	108.9	114.1	119.9	128.9	135.6	145.3	154.1
Statele Balcanice	104.9	108.1	113.2	117.8	124.5	130.6	137.3	145.5

Sursa: calcule efectuate de autori, în baza datelor FMI

Redresarea economiei naționale a început în anul 2000, datorită creșterii pozitive în sectorul industrial și de servicii și în pofida recesiunii continue din agricultură. În 2001-2005 creșterea economică s-a mai consolidat, fiind susținută de cele două sectoare sus-menționate și de sectorul construcțiilor. Cu toate acestea, creșterea a fost concentrată în mare parte în zona capitalei. Veniturile reale ale populației au fost susținute de veniturile remise de emigranți și de creșterea salariilor. După cum se vede în Tabelul 1, economia RM a crescut în această perioadă aproape la fel de repede ca economiile Rusiei, Ucrainei și Republicii Belarus (CSI-vest) în medie, și mai repede decât ale celor opt țări din Europa Centrală și de Est care au aderat la UE în 2004, România și Bulgaria și țările balcanice. Regiunea Caucaz și Asia Centrală a cunoscut o creștere economică mai rapidă datorită resurselor energetice.

Susținută de această creștere economică, Moldova a început convergența, lentă dar sigură, spre nivelul de venituri ale țărilor ECE și balcanice (Tabelul 2). În 2000-2006 Moldova a redus cu 3 puncte procentuale decalajul său de la țările UE și cu 6 puncte față de țările balcanice. Cu toate acestea, în 2006-2007, economia a fost lovită puternic de embargoul rus asupra importurilor de băuturi alcoolice, produse vegetale și animaliere din Moldova. Acest embargou a fost impus, în general, din motive politice, însă calitatea necorespunzătoare a multor bunuri exportate era o problemă reală. În 2007, o secetă severă a devastat agricultura. Rata creșterii PIB a scăzut de la 7,5% în 2005, la 4,1% în 2006 și 3,0% în 2007 și procesul de convergență a veniturilor s-a întrerupt.

Cu toate acestea, în pofida seriei de șocuri comerciale și climatice, economia s-a dovedit surprinzător de vivace. Creșterea PIB a încetinit, însă a rămas pozitivă și a accelerat din nou în 2008 (+7,2%). În pofida crizei financiare

Tabelul 2. PIB-ul Republicii Moldova pe cap de locuitor, % din media regiunilor respective

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
CSI de Vest	27.6	27.6	28.2	27.9	27.3	28.9	27.6	26.7
Caucazul și Asia Centrală	70.8	67.5	67.2	65.2	64.5	66.9	62.2	58.4
Europa Centrală	12.8	13.0	13.5	13.7	13.9	15.0	14.5	14.2
UE-15	5.4	5.7	6.0	6.4	6.7	7.5	7.6	7.8
România și Bulgaria	23.8	24.0	24.6	24.9	24.8	26.9	26.0	25.6
Statele Balcanice	24.7	25.7	26.7	27.5	28.3	30.9	30.7	30.4

Sursa: calcule efectuate de autori, în baza datelor FMI

internaționale, pronosticul economic pentru Moldova rămâne mai optimist decât pentru alte țări din regiune. Cu condiția că piața europeană și cea rusă (destinatarii principali ai exporturilor moldovenești) nu se prăbușesc sub influența crizei financiare mondiale, creșterea economică în Moldova va persista și poate chiar va accelera. Accelerarea creșterii economice va face posibilă reînceperea în 2009-2010 a procesului de convergență a nivelului de venituri. Cu toate acestea, este clară necesitatea unei schimbări calitative, astfel încât creșterea economică să rămână stabilă și să accelereze pe termen lung.

Odată cu agravarea situației economice din anul 2020, cetățenii Republicii Moldova încercă să înțeleagă cauzele acestei crize și se lasă influențați de ideile partidelor politice, că de vină ar fi pandemia globală. În fapt criza economică din Republica Moldova are rădăcini cu mult mai profunde, care au începutul încă de la declararea independenței. Acest articol are menirea de a descrie succint scurta evoluție a relațiilor comerciale externe a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, iar partea a doua a prezentei lucrări este rezervată pentru a caracteriza evoluția economiei Republicii Moldova și a relațiilor comerciale externe în perioada de până la pandemie.

De la declararea independenței sale Republica Moldova, în virtutea entuziasmului său antirusesc și unionist a preferat un vector pro-european și democrat, dar sechelele lăsate de URSS nu au permis acest lucru. Înfrângerea în războiul ruso-moldovenesc din 1992 și tendințele separatiste din Găgăuzia au fost plătite cu un preț scump, integrarea Republicii Moldova în spațiul CSI și rămânerea ei sub influența Federației Ruse (până în prezent). Chiar și așa au fost făcuți pași importanți către integrarea Republicii Moldova în spațiul economic european.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

„Nu mai puțin important pentru încadrarea Republicii Moldova în comunitatea mondială a fost și activitatea pentru admiterea în organizațiile internaționale. Astfel, la 30 ianuarie 1992 țara noastră este admisă în OSCE, iar la 2 martie același an devine membru al ONU. Ulterior, în 1995, Republica Moldova este admisă în Consiliul Europei – prima dintre țările CSI” [11].

Cel mai important și semnificativ pas a fost Acordul de Parteneriat și Colaborare din 1998 Republica Moldova s-a reorientat economic și geografic spre piața europeană și deja din 2006 volumul exportului în Uniunea Europeană depășește volumul exportului în statele CSI. (Figura 1).

Deja din moment ce vectorul politic, după evenimentele din 2009, sa decis a fi pro-european și comerțul extern al Republicii Moldova i-și concentrează atenția în sfera europeană astfel că în 2018 deja economia și exporturile Republicii Moldova sunt în proporție de peste 70% concentrate pe piața europeană în defavoarea CSI-i.

Una dintre cauzele principale ale schimbărilor menționate mai sus este superioritatea sistemului integraționist european față de CSI, astfel piața de desfacere din Uniunea Europeană este mult mai mare decât în spațiul CSI și are o infrastructură mult mai dezvoltată. De asemenea mecanismul economic este unul liberal.

Volumele exporturilor și importurilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană au crescut în permanență, dar trebuie să menționăm că balanța comercială este în defavoarea Republicii Moldova (fig. 2). Până în prezent Republica Moldova nu este de ajuns de competitivă pe piața Europeană, astfel predomină exportul de produse agricole și textile și importurile de mărfuri industriale, care de regulă sunt mai scumpe.

Paralel cu procesele descrise tot mai sufocantă devine dependența de piața energetică rusă, astfel Republica Moldova etapizat cedează poziții strategice în acest sector, trecerea la alimentarea cu energie electrică de la termocentrala Kuciurgan în 2020 dovedește asta. Un pas îmbucurător este faptul că în sfârși sau finalizat lucrările de construcție a gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău.

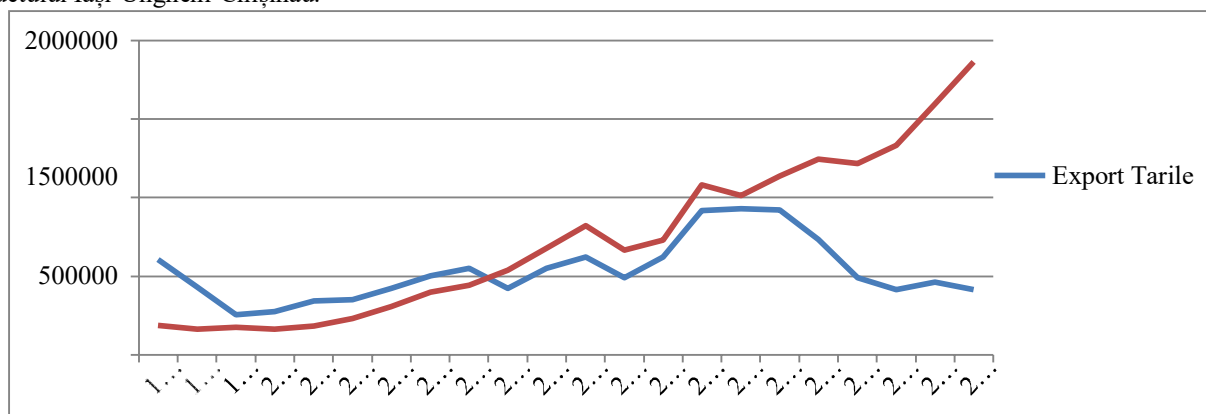

Figura 1. Dinamica comerțului exterior pe grupe de țări

Desigur la aceste cifre negative au avut o influență decisivă și cele două embargouri impuse de Federația Rusă în 2006 și în 2013, iar criza economică din 2007-2008 a fost o lovitură dură pentru comerțul extern mondial.

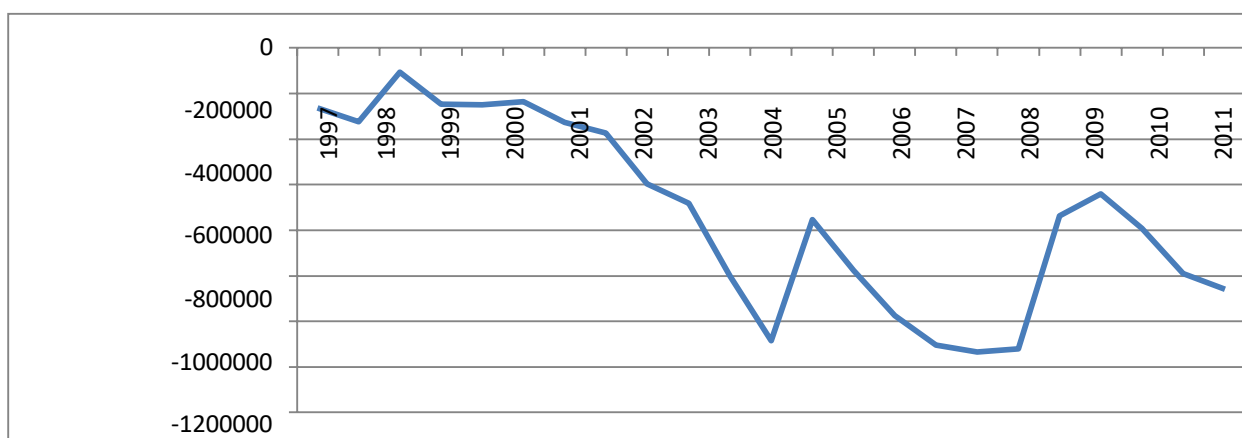

Figura 2. Dinamica balanței comerciale a Republicii Moldova cu Uniunea Europeana în perioada 1997-2019 în mii USD

Sursa: Statistica.md

După semnarea Acordului de Asociere din 2014 gradul de interdependență dintre cei doi subiecți economici analizați a crescut foarte mult, astfel „exportul moldovenesc este puternic influențat de evoluțiile economice din spațiul UE. S-a constatat faptul, că creșterea PIB-ului UE cu 1% determină majorarea exporturilor de bunuri și servicii moldovenești cu circa 0,87%”, menționează expertul economic din cadrul Centrului Analitic Independent Expert-Grup, Alexandru Fală.” [12].

Principalii beneficiari ai semnării Acordului de Asociere a fost sectorul agro-alimentar, în special exportul de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

cereale și produse contingentate, astfel exporturile în sectorul agro-alimentar s-au mărit cu 44% în perioada 2015-2017, iar în sectorul industrial cu 11 %, datorită faptului, că în acest sector relațiile comerciale deja erau destul de liberalizate. Importul a fost într-o scădere ușoară, astfel gradul de acoperire al importurilor prin exporturi a crescut semnificativ atingând în 2017 cifra record de 66,8 % (fig.3). Toate aceste date ne demonstrează impactul pozitiv al semnării și implementării Acordului de Asociere.

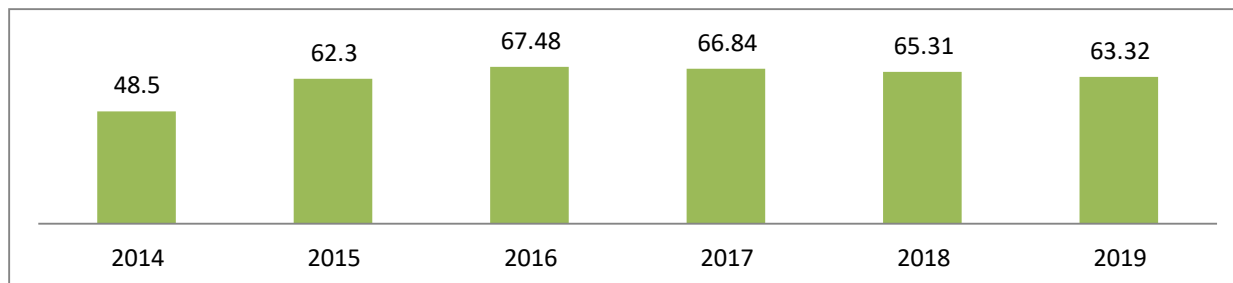

Figura 3. Evoluția gradului de acoperire a importurilor prin exporturi în comerțul dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în anii 2014-2019

Sursa: Statistica.md.

Topul țărilor în care Republica Moldova exportă cel mai mult în anul 2019.

1. România - 195.488.640 dolari (26,67%)
2. Italia - 82.680.320 dolari (11,28%)
3. Turcia - 73.034.49 dolari (9,96%)
4. Germania - 63.551.530 dolari (8,67%)
5. Federația Rusă - 58.113.74 dolari (7,93%)

Exporturile în România au crescut foarte mult și constant, iar balanța comercială este una practic echilibrată.

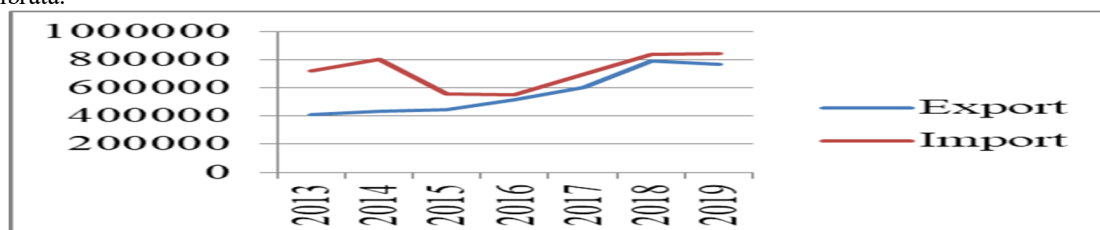

Figura 4. Dinamica export-import dintre Republica Moldova și România 2013-2019

Sursa: Statistica.md

Balanța comercială cu ceilalți parteneri economici din Uniunea Europeană este mult în defavoarea Republicii Moldova, dar trebuie să menționăm, că și în aceste cazuri s-a menținut o tendință crescătoare a volumului de exporturi și o stabilitate a volumului de importuri.

În continuare sunt prezentate două evidențe statistice a evoluției exporturilor și importurilor în Italia, Germania și Polonia (fig. 5,6).

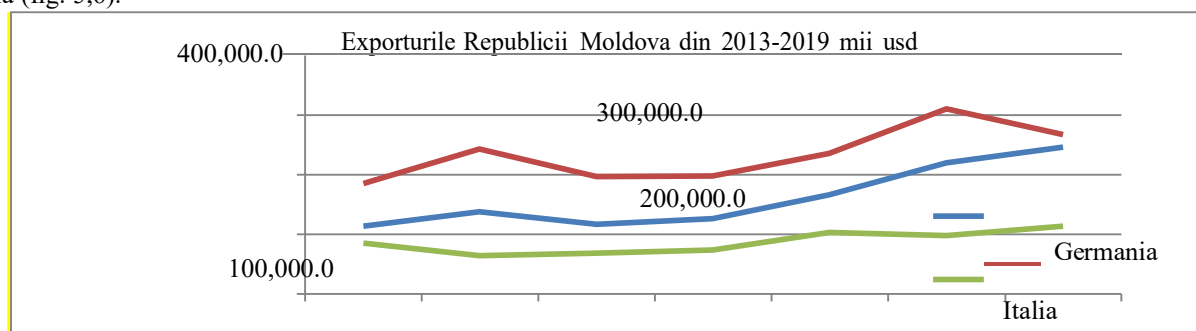

Figura 5. Evoluția exporturilor Republicii Moldova în cele trei state

Sursa: Statistica.md

Putem deduce, că exporturile au crescut semnificativ, iar importurile au avut un trend constant, dar și în cazul respectiv, scopurile Acordului de Asociere poate fi considerate realizate doar parțial, deoarece Republica Moldova încă înregistrează probleme la capitolul comerț extern și competitivitate pe piețele externe.

În cazul Moldovei, credem că un simplu Acord de Liber Schimb, care nu ar cuprinde produsele agricole (atât din partea Moldovei, cât și din partea UE) este iminent fezabil pentru țara noastră. Moldova are deja unul din cele mai liberale regimuri de comerț din lume și deschiderea comerțului ei cu UE nu va schimba prea mult condițiile ei actuale de comerț. Un ALS care să prevadă reducerea sau abolirea taxelor vamale ar conduce la efecte negative pentru mai mulți producători

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

moldoveni, care oricum nu ar fi capabili să concureze cu fermierii europeni. Efectele negative pot fi moderate prin negocierea unor perioade de tranziție mai lungi pentru produsele agricole și pentru un număr de bunuri industriale sensibile.

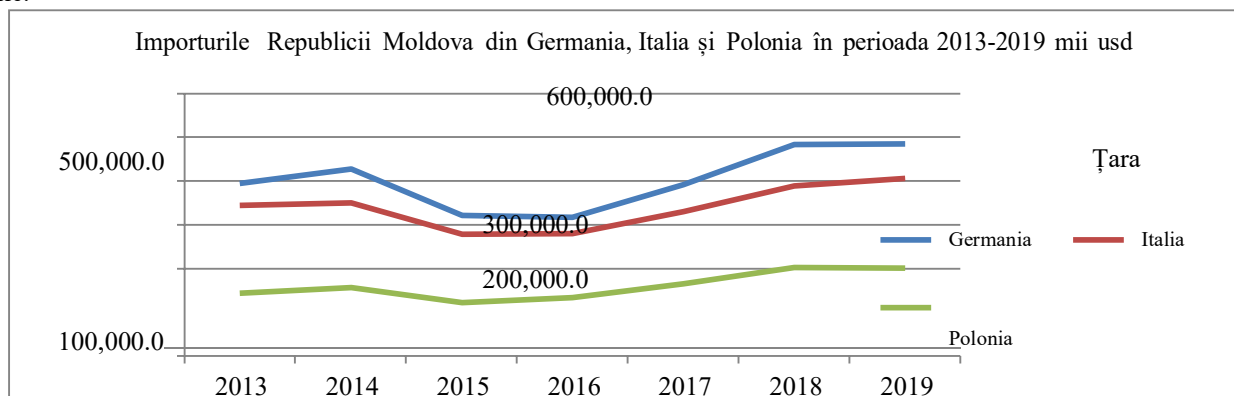

Figura 6. Evoluția importurilor Republicii Moldova din Germania, Italia și Polonia în 2013-2019 mii usd
Sursa: Statistica.md

Simulările economice arată că un simplu ALS cu UE nu ar aduce Moldovei careva câștiguri suplimentare importante, în timp ce un ALS Aprofundat și Comprehensiv ar genera efecte pozitive atât pe termen scurt (efecte statice), cât și pe termen lung (efecte dinamice). De aceea Guvernul RM ar trebui să tindă spre negocierea unui ALS Aprofundat și Comprehensiv cu UE.

Vor exista și numeroase beneficii politice din semnarea unui ALS Aprofundat și Comprehensiv cu UE. Având un acord bilateral semnat, Moldova va dispune de un cadru mai previzibil pentru derularea relațiilor comerciale cu UE. În al doilea rând, un acord comercial va plasa relațiile comerciale ale Moldovei cu UE pe același picior de egalitate cu relațiile comerciale cu țările din CSI, consolidând astfel fundamentul economic pentru aprofundarea relațiilor politice și pregătind Moldova să facă față cerințelor care se înaintază față de o țară care dorește să devină membră a UE. În al treilea rând, un acord de liber schimb cu UE ar contribui la consolidarea internă a țării și va contribui la identificarea unei soluții politice durabile pentru conflictul transnistrean.

În ultimă instanță, aceasta va influența benefic securitatea națională a Moldovei și va consolida încrederea în Moldova ca stat.

Moldova și UE sunt gata din punct de vedere economic să creeze o zonă de liber schimb aprofundată și comprehensivă. Un ALS Aprofundat și Comprehensiv nu crează nici un fel de probleme UE dar poate genera efecte negative pentru unii producători moldoveni. Dar de asemenea este clar, că protejarea producătorilor naționali în fața concurenței internaționale nu poate dura la nesfârșit. Aceste efecte negative pot fi atenuate prin negocierea unor perioade mai lungi de tranziție pentru produsele agricole (în special, zahăr, produse de carne și lactate) și industriale (covoare, îmbrăcăminte, piei, hârtie și carton).

Noi credem că UE va accepta perioade de tranziție suficient de confortabile pentru Moldova. Dar guvernul Moldovei trebuie să transmită mesaje clare și convingătoare producătorilor naționali, că aceste perioade de tranziție nu sunt infinite. În viitor, aceasta va reduce rolul grupurilor de lobby și nivelul corupției. Dacă va fi credibil și consistent, însăși procesul de negocieri cu UE poate sprijini aripa reformatoare din guvern care trebuie să înfrunte o aprigă opoziție birocratică pentru a implementa o serie de reforme necesare pentru consolidarea creșterii economice și competitivității economiei naționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Lerman, Zvi and Dragos Cimpoeis, "Duality of Farm Structure in Transition Agriculture: The Case Of Moldova", Paper Presented At The IAMO Forum 2006, Agriculture in the Face of Changing Markets, Institutions and Policies: Challenges and Strategies, June 29 – July 1, 2006, Halle, Ger-many.
2. Fernandez-Arias, E. and M. Spiegel (1998). "North-South customs unions and international capital mobility". Journal of International Economics, Vol. 46, No. 2, pp. 229-51. IOM (2008). Regional Trade Agreements web page (downloaded November 28, 2008). <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/developing-migration-policy/migration-trade/regional-trade-agreements>.
3. Luecke, Matthias, Toman O. Mahmoud, Pia Pinger (2007). Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova. International Organization for Migration (IOM), Mission to Moldova. Chisinau 2007. Download: http://www.iom.md/materials/patterns_en.pdf.
4. Robinson, Sherman (2003). Macro Models and Multipliers: Leontief, Stone, Keynes, and CGE Models. International Food Policy Research Institute (IFPRI), mimeo, September. Download: World Bank (2007).
5. Moldova - Managing Food Safety and Agricultural Health: An Action Plan, World Bank Working Paper, No. 42140.
6. www.ifpri.org/events/seminars/2003/20031014/robinson_thorbecke_EPIAM.pdf
7. Biroul național de statistică. Situația social-economică a Republicii Moldova în anul 2014.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

8. Institutul de Economie Finanțe și Statistică(2011), Creșterea economică în 2010 a fost una spectaculoasă, Ed. IEFS Chișinău.
9. Institutul de Economie Finanțe și Statistică(2011), Economia Republicii Moldova - între provocări și soluții. Ed. IEFS Chișinău.
10. World Bank, "Moldova: Opportunities for Accelerated Growth: A Country Economic Memorandum for the Republic of Moldova", September 9, 2005.
11. Cebotari, S., Căldare G., Politica externă a Republicii Moldova, Note de curs, Chișinău, Ed. USM, 2018,pag.49.
12. <http://dcfta.md/cum-a-evoluat-comertul-dintre-rm-si-ue-dupa-dcfta-si-care-sunt-tendintele-in-primul-trimestru-al-anului-2019> (accesat 11.12.2020 12:03)
10. www.statistica.md

**MECANISMUL ORGANIZAȚIONAL AL MANAGEMENTULUI CRIZELOR SISTEMELOR
SOCIO-ECONOMICE MUNICIPALE – METODEDE ȘI INSTRUMENTE**

BURLACU Natalia, PhD, prof.univ., Moldova
CĂLUGĂREANU Irina, PhD, conf.univ., Moldova
ARAMĂ Alexandru, PhD student, România
COCERHAN Mihai, PhD student, România

The specificity of Romania's socio-economic development system requires the application of new approaches within the organizational structures of the organizational mechanism of crisis management. The need to maintain a steady pace of development of the socio-economic system requires the creation of a results-based crisis management mechanism. The specifics of the current moment in the development of the municipal governance system can be described by the formula "transition from operation to management". The new tasks require new management technologies, methods and tools, improving the organizational mechanism of existing socio-economic systems, introducing the organizational mechanism of crisis management. Ensuring sustainable socio-economic development requires the transition of the administration to a well-built organizational structure that effectively achieves strategic objectives and benchmarks. The elaboration of the development concept is an integral part of the methods of managing the organizational mechanism. The structure of the organizational mechanism of socio-economic systems is understood as an ordered set of elements, stable interconnected anti-crisis management methods that ensure the functioning and development of the system as a whole.

Keyword: organizational mechanism, management, crisis, crisis management, business environment, monitoring, purpose, objectives, methods, tools, municipality.

Inventarierea potențialelor evenimente ce ar putea degenera în crize este foarte importantă în ceea ce constituie managementul crizelor, gestionarea crizelor. Practic orice criză conține atât semințele succesului cât și rădăcinile eșecului. Dezvoltarea mecanismului organizațional al managementului crizelor sistemelor socio-economice se confruntă cu două tendințe principale - necesitatea extinderii nivelului de independență și de responsabilitate a municipalităților, precum și creșterea rolului autogovernării locale, pe de o parte, și nevoia unei dezvoltări echilibrate a întregului sistem economic, pe de altă parte. Prin urmare, nu este exclusiv o chestiune „internă” a așezării locale - economia acestora fiind strâns integrată în sistemul social-economic al județului și al României per ansamblu. Astfel, dezvoltarea mecanismului organizațional al sistemului de management nu poate fi izolată de procesele de dezvoltare social-economică a societății. Formarea unei societăți informaționale globale și a unei economii post-industriale și europene stabilește noi condiții pentru activitatea economică, creează noi provocări și amenințări pentru comunități și necesită un mecanism organizațional al sistemului de management corespunzător. Criteriile de creștere economică astăzi nu mai pot fi singurii indicatori ai dezvoltării social-economice și ai obiectivelor de management. În prezent este necesar să se realizeze indicatori sistemic, complexe și calitative de dezvoltare durabilă prin prizma noului mecanism organizațional al sistemului de management; utilizând noi metode și instrumente.

Aparatul instrumental- metodologic al cercetării este bazat pe utilizarea metodelor științifico- manageriale, economico - generale și speciale: abstracto -logice, economico-statistice, structuro- funcționale, constructive. În procesul cercetării au fost utilizate metodele analizei sistemice, modelării economico - matematice, statisticii matematice, precum și metodele analizei economice. Baza informațional - empirică a cercetării au format -o materialele monografiilor, articolelor în publicații periodice și speciale, publicațiilor științifice, precum și materialele conferințelor științifico – practice.

Managementul în sine este o funcție a sistemelor organizate de cea mai diversă natură (tehnică, biologică, socială), care, în primul rând, vizează menținerea integrității sistemului stabilității sale, îndeplinirea anumitor sarcini, menținerea interacțiunii cu mediul extern sistemului, etc. Activitatea umană și caracterul său social necesită, de asemenea, o organizare adecvată. În cadrul relațiilor sociale sub management, considerăm că este necesar să înțelegem impactul intenționat asupra echipilor de muncă, realizat pentru a atinge obiective prestabilite. În etapa actuală, prioritatea Uniunii Europene constă în creșterea calității vieții umane, nivelului educației și ocrotirii sănătății, gradului de soluționare a problemelor de mediu, dezvoltării culturii, științei, disponibilității resurselor naturale, rentabilității societăților comerciale, nivelului concurenței în regiune, dezvoltării întreprinderilor mici, stării comunicațiilor și a altor facilități de infrastructură. Deasemenea situația

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

demografică, calitatea resurselor de muncă, nivelul culturii economice și a muncii, nivelul de dezvoltare creativă și intelectuală a cetățenilor, potențialul acestora deasemenea reflectă prioritățile UE.

Administrația publică locală ar trebui să se concentreze pe crearea de sisteme care să permită atingerea obiectivelor de dezvoltare economică și socială, luând în considerare un mecanism organizațional al managementului echilibrat din punct de vedere al mediului, soluționarea problemele din trecut și prevenind cele de viitoare. În combinație cu această sarcină, trebuie să fie luată în considerare și distribuția socială echitabilă, prevenirea tensiunii sociale, conflictele interregionale, interetnice și religioase.

Putem spune că, autonomia locală din România se formează ca o instituție socială stabilă și eficientă, capabilă să stabilească obiective și să rezolve probleme locale de dezvoltare durabilă. Anume la nivelul autoformărilor municipale, trebuie să se realizeze pe o bază unică și fundamentală, procesul complex de integrare a autonomiei locale și a puterii publice centrale, care și presupune scopul dezvoltării sociale și economice strategice a societății, compus din dezvoltarea teritoriilor sale individuale.

În lucrările de management social, acest concept este definit ca:

- Activitate profesională pentru atingerea obiectivelor organizației și menținerea integrității oricărui sistem social complicat, funcționarea și dezvoltarea ei optimă;
- Bazat pe cunoștințe fiabile, impactul sistematic al subiectului managementului (subsistemul de management) asupra unui obiect social (subsistemul de management).

Guvernarea municipală este înțeleasă ca una dintre părțile autonomiei locale, care este interconectată cu influența ordonantă a organismelor locale de auto-guvernare asupra întregului municipiu pentru a îmbunătăți calitatea vieții populației din acest municipiu.

Orice proces de management trebuie să se bazeze pe informații despre obiectul de management. Potrivit lui P. Drucker, eșecurile procesului informațional conduc, de asemenea, la pierderi semnificative de timp. Mai mult, situația se deteriorează semnificativ în cazul transmiterii de informații incorecte [1].

În scopul dezvoltării mecanismului organizațional este necesar să se utilizeze un tip special de monitorizare în cadrul managementului. Conceptul studiat include două componente: management și monitoring.

Vom lua în considerare acest concept din punctul de vedere al sistemelor socio-economice, care includ municipalitățile.

Managementul municipalităților ar trebui studiat la nivelul diferitelor științe: sociologie, management, teoria organizațiilor, științe politice etc.

Pentru a rezolva problemele practice existente de utilizare a conceptului studiat, este necesar, în primul rând, să se determine conținutul esențial al monitorizării managementului. Formarea acestui concept este necesară din punct de vedere prognozătorul crizelor, cu scopul unui studiu mai profund al unui fenomen atât de complex ca managementul anticriză.

Lipsa unei abordări științifice, metodologice, politice unice privind sistematizarea principiilor mecanismului organizațional al managementului crizelor sistemelor socio-economice municipale duce la scăderea eficacității practicilor manageriale și împiedică dezvoltarea teritoriilor locale și soluționarea rapidă a problemelor sociale și economice regionale. Autorii consideră că eficiența deciziilor manageriale este deosebit de pronunțată în sfera economică.

Modelul anglo-saxon este predominant în principal în țările cu același sistem juridic: Marea Britanie, SUA, Canada, India, Australia, Noua Zeelandă, etc. Caracteristicile sale fiind:

- a) un grad ridicat de autonomie a autoguvernării locale, electivitate, control clar și constant al autorităților publice locale de către societatea civilă;
- b) lipsa administrațiilor publice locale (autoritățile administrației publice locale);

Principiul de bază aici este „de a lua decizii independente în limitele puterilor acordate (de exemplu, în Marea Britanie, puterile sunt acordate de parlamentul țării, în SUA de către state, adică la nivel regional). Organele alese ale autoguvernării locale, în cadrul legii, tradițiilor, practici consacrate, precedente judece, independent și pe propria responsabilitate, soluționează probleme care nu sunt de competența statului. Reglementarea de stat poate fi realizată într-o formă indirectă, de exemplu, prin adoptarea de legi model pe care administrațiile locale le pot implementa pe teritoriul lor, cu anumite modificări. Controlul de stat asupra activităților autorităților locale se realizează prin control judiciar.

Unii savanți internaționali, recunoscând că monitoringul este de natură managerială, o definesc drept control strategic și reglementare. În același timp, în opinia lor, monitoringul acționează ca o componentă a procesului de management strategic.

Abordarea sistemică permite analiza unui obiect ca o unitate tuturor componentelor sale, și consideră interconectările și interdependențele sale. În opinia noastră, monitoringul este utilizat pentru feedback și obținerea informațiilor necesare pentru funcționarea eficientă a sistemului de management. O caracteristică importantă a monitoringului este continuitatea sa și indicatori stabili.

Monitoringul este un instrument de luare a deciziilor, iar decizia este luată de către organul de conducere. Prin urmare, nu se pot înlocui aceste două concepte: monitoringul și management. Dar pentru a rezolva problemele de management, este necesar să i se ofere un mod eficient și sigur de a obține informații obiective, veridice, operative și structurate despre toate sferile vieții organizației. Funcția principală a monitoringului este de a rezolva un set de probleme de management.

Astfel, definiția propusă fixează următoarele trăsături caracteristice ale monitoring de management:

- 1) Monitoringul de management este un proces extins, constant în timp;
- 2) Include urmărirea sistematică a anumitor parametri constanți ai sistemului socio-economic, adică este o colectare efectuată cu o anumită frecvență a datelor despre cele mai importante caracteristici ale subsistemelor și elementelor

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

sistemului studiat;

3) Natura sistemică a monitoringului de management este o condiție pentru eficiența al managementului sistemelor socio-economice municipale în condiții de criză, care implică studiul parametrilor, atât mediul intern, cât și cel extern, precum și relația tuturor componentelor sale.

În concluzie, mecanismul organizațional al managementului crizelor sistemelor socio-economice necesită aplicarea metodelor și instrumentelor din cadrul managementului anticriză în contextul monitorizării dezvoltării unui sistem de principii și metode, de elaborare și realizare a unui complex de decizii manageriale, îndreptate spre prevenirea și depășirea crizei, precum și minimizarea consecințelor negative.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Drucker Peter F. Managing for Results. HarperCollins e-books, 2009, 256p. ISBN 0061828068,9780061828065
2. Калугаряну И.В., Кочерхан М.П. Проблемы оценки конкурентоспособности муниципальных образований Румынии. În «Интерактивная наука», №12 (46), 2019, p.28-33
3. Legea administrației publice locale nr. 215/2001. Monitorul Oficial nr. 123 20 februarie 2007

INVESTIGATING THE INTENSIONS OF PARTICIPATION IN AN ACCELERATION SYSTEM FOR INNOVATION AND ENTREPRENEURSHIP IN ACADEMIA

CIUCAN-RUSU Liviu, conf. dr.

G.E. Palade University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Targu Mures

TIMUS Mihai, drd.

G.E. Palade University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Targu Mures;

Stefan cel Mare University of Suceava

From a management perspective, regardless of the environment in which it applies (business, educational institutions, or public institutions), it is crucial to stimulate innovation and ensure the right context for their development and testing of innovative ideas. This paper is the introductory part of a complex study in which the research team aims at highlighting the intention of students, teachers and business representatives to participate in a complex collaborative system providing the open access to resources (dedicated spaces, equipment, know-how) needed to encourage innovation and entrepreneurship. The preliminary results of our study shows: respondents have mostly expressed their intention to participate in a platform for ideas exchange and teaming; most of the students would like to join optional courses in entrepreneurship; two thirds of the respondents are interested in getting involved in entrepreneurial projects lead by SES department.

Key words: entrepreneurship acceleration, innovation, academic management.

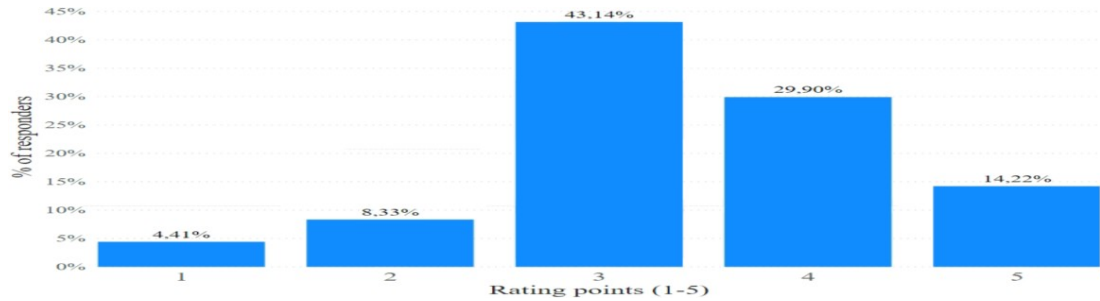
For the economic and sustainable development, innovation and entrepreneurship have to become a fundamental supporting activity in every organizations, economy and society [2]. To achieve this kind of behavior in our daily life, we must start from the lowest level of our personal and professional development including social and cultural networks perspective. This means to boost the way we interact with environment we are living in, with social networks we are involved in, the way we pass each daily challenges and opportunities, in order to exploit them for the purpose of value creation. Therefore, nowadays society is obligated to ensure required context for students and young professionals to learn, develop and test the innovative ideas and encourage the entrepreneurial behavior.

In the context described above, academia plays an essential role in developing entrepreneurial skills, and encouraging innovation through young generations of students. Universities are more and more involved in encouraging researchers and students to act as innovators and social entrepreneurs [1]. If we refer to Romania, some of universities are already emerging entrepreneurial ecosystem's epicenter [5]. At international level, more and more universities are proving that supporting the innovation ecosystem, including start-ups development and external strategic partnerships, well managed, can be fully reliable with cherished academic values, while at the same time strengthening the university's resource base [3]. A way to support students' innovation and entrepreneurship involvement is to offer a proper environment for ideas exchanges, collaboration, and knowledge transfer, even if this environment is physical or digital. Digital platforms can make easier knowledge transfer and collaboration between university members and stakeholders which can substantially increase the innovation and sustainable development of the region [4].

This research paper is the preliminary part of a more complex study regarding student's involvement in pro-entrepreneurial and innovative activities lead by university. Our study aims at investigating the intentions of students to participate in innovation and entrepreneurship activities where university is the main promoter. The results of this paper will give us a better understanding of students' interests and will help to develop future organizational strategy regarding students' innovation and entrepreneurial skills acquisition.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

The research took place in G.E. Palade University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Targu Mures. During our research, an online survey was applied to 500 university students during 2020 summertime holidays and totally, 498 responses was validated. Data was analyzed using Business Intelligence software to build the figures and give the insight of the data. In the following rows we will present the most relevant findings of the survey. The four pillars of our findings are: the impact of the academia in the surrounding economic environment, propension towards

starting own business, availability to join entrepreneurial projects within the university and the personal commitment level.

Figure 1. The impact / influence of the university environment as a promoter of entrepreneurship at local and regional level (1-low; 5-high)

As we observe in the figure 1 regarding the students' opinion about the impact of the university environment as a promoter of entrepreneurship, the majority of the respondents rated with 3 or more points where 1 represent very low impact and 5 very high impact. On average, this question was rated by 3.41 points. This tells us that, from students' perspective, university have medium to high impact at local and regional level as a promoter of entrepreneurship and innovation.

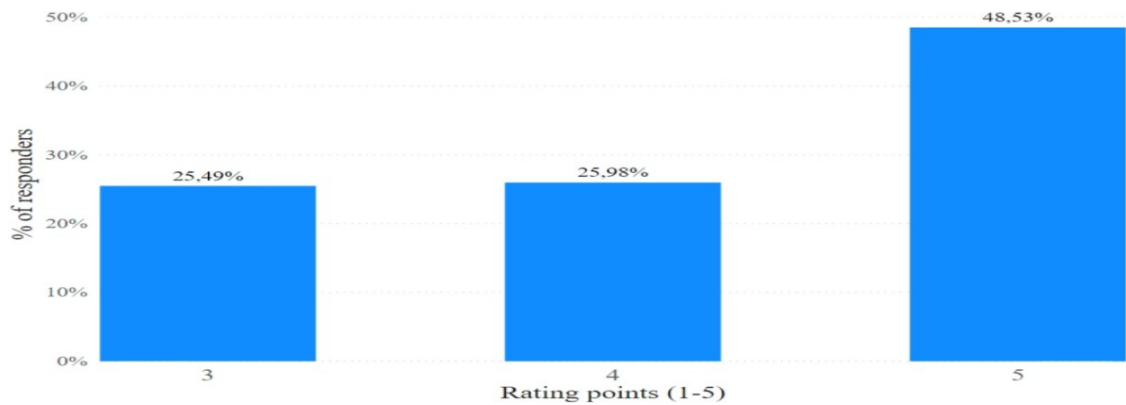
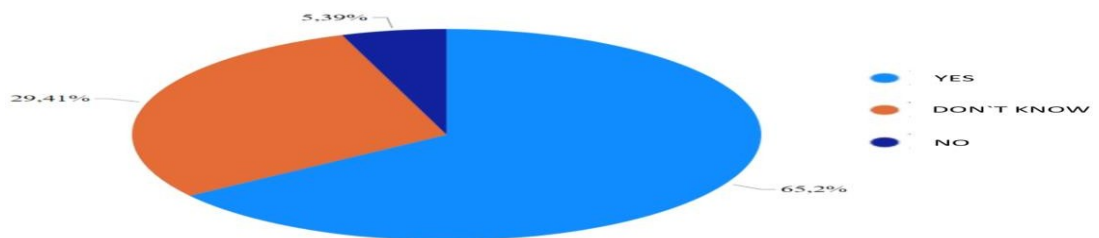

Figure 2. To what extent are you interested in start your own business (1-low; 5-high)

As we mentioned above that innovation and entrepreneurship have to become a fundamental activity of our social life, this also could imply starting new businesses. In the figure 2 responders have to rate the interest in launching own business. We can see that no one rated his own interest in start-ups lower than 3 points. This mean that generally, students a open to transform their ideas and know-how to more value gaining activity as own business development. Students rated their intention to start a business by 4.23 points.

Figure 3. Student's interest to be involved in entrepreneurial projects initiated by University

To achieve the necessary performance in starting a new business, students have to train their abilities in simulated environment that can offer the university by projects developed inside the organization. As we see in the figure 3, majority of the respondents are interested in university' projects involvement and just 5.39% of the responders are not interested at all.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

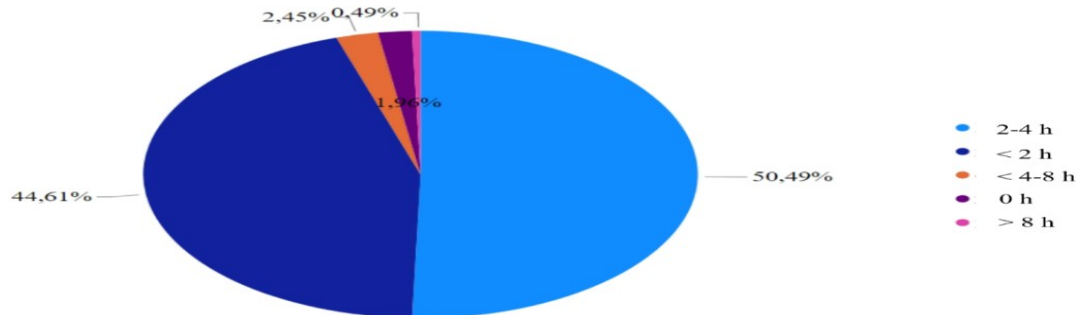

Figure 4. Daily time allocated, outside the program, for involvement in innovation /entrepreneurship / start-up / spinoff projects

To help us understand the availability of the students to start a business, we asked them how much time they can invest in this kind of activity, and to know in what kind of university project they can be involved. As a result, that half of the responders can invest between 2 and 4 hours/day while 44.61 less then 2 hours.
Discussion and Conclusions

We see the students openness to entrepreneurial and innovative activities, and also we know that universities have the necessary know-how and resources to boost involvement of the students, the big challenge in this situation is how we define the mix between this two elements (students' energy and university' resources).

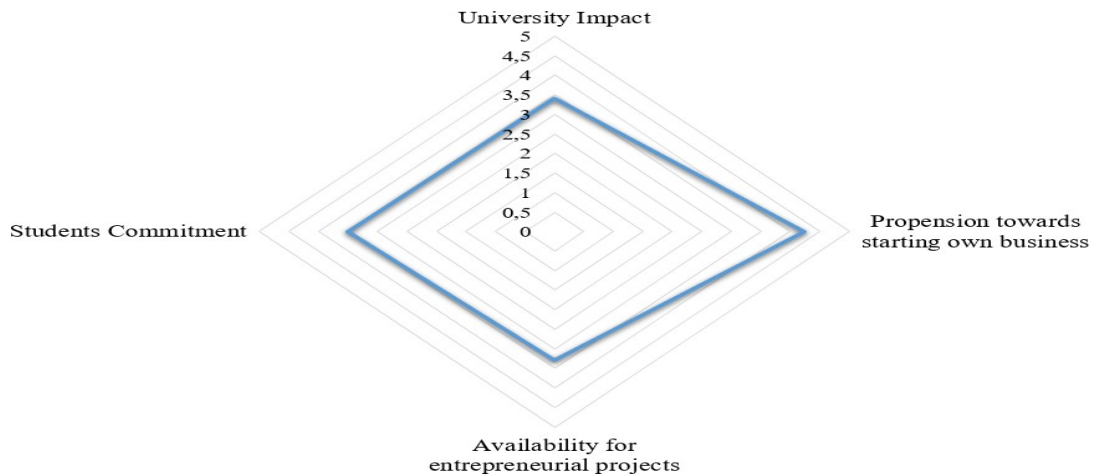

Figure 5. The four-dimension map

In Figure 5 we propose a map of the four dimensions that can draw the present picture of the entrepreneurship vision in the university. It can be a foundation for shaping the strategy for a solid approach and further investigations will deepen the research and will help us refine proposals for the decision-making system.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Baskaran, A., Chandran, V. G. R. and Ng, B. K. (2019) 'Inclusive Entrepreneurship, Innovation and Sustainable Growth: Role of Business Incubators, Academia and Social Enterprises in Asia', *Science, Technology and Society*, 24(3), pp. 385-400.
2. Drucker, P. F. (1993) *Innovation and entrepreneurship-Practice and Principles*. HarperCollins Publishers, Inc.
3. Heaton, S., Siegel, D. S. and Teece, D. J. (2019) 'Universities and innovation ecosystems: A dynamic capabilities perspective', *Industrial and Corporate Change*, 28(4), pp. 921-939.
4. Linzalone, R., Schiuma, G. and Ammirato, S. (2020) 'Connecting universities with entrepreneurship through digital learning platform: functional requirements and education-based knowledge exchange activities', *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 26(7), pp. 1525-1545.
5. Marin, A. et al. (2019) 'Supporting Entrepreneurship and Innovation in Higher Education in Romania', *OECD/EUROPEAN UNION*, 1, pp. 9938-9947

ROLUL MANAGEMENTULUI RISCULUI ÎN PROCESUL DE GESTIUNEA RISCURILOR AGRICOLE

DONEA Sofia, USC „B.P.Hașdeu”, or. Cahul

Esența incertitudinii în activitatea economico-financiară favorizează prezența riscului-problemă importantă cu care se confruntă sectorul agricol din Republica Moldova. Schimbările și incertitudinile ce predomină în mediul agricol, relevă rolul și necesitatea proceselor de management al riscurilor în activitatea producătorilor agricoli. Deciziile manageriale în

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

situații de risc stabilesc limita riscului acceptabil, impactul asupra rentabilității și măsurile de întreprins pentru a maximiza rezultatele.

The existence of uncertainty in economic and financial activity favors the presence of risk – an important problem faced by the agricultural field in the Republic of Moldova. The changes and uncertainties that exceed in the agricultural environment, reveal the role and necessity of risk management processes in the activity of agricultural producers. Management decisions in risk situations set the limit of acceptable risk, the impact on profitability and the measures that have to be taken to maximize the results.

Keywords: risk, agricultural field, risk management, managerial system, etc.

În Republica Moldova agricultura reprezintă o prioritate națională pentru dezvoltarea economică. Politica economică a țării în acest sens urmărește consolidarea poziției sectorului agricol în economia națională, pentru ca acesta să corespundă noilor provocări de competitivitate. Orientările de bază ale politicii agricole sunt :

- garantarea securității alimentare;
- creșterea veniturilor producătorilor;
- protecția resurselor naturale;
- competitivitatea producției agricole autohtone.

Datorită particularităților specifice activității, sectorul agricol reprezintă mediul de afaceri cel mai riscant. Caracteristicile specifice pe care le posedă agricultura ca ramură economică sunt:

- ✓ instabilitatea veniturilor și prețurilor datorită dependenței directe de condițiile climaterice și caracterului sezonier al procesului de producție;
- ✓ rentabilitate scăzută, comparativ cu alte ramuri, datorită capacității reduse de a se adapta la modificările cererii;
- ✓ creșterea vulnerabilității sectorului agricol datorită globalizării piețelor și internaționalizării comerțului;
- ✓ sectorul agricol poate fi considerat ca o ramură economică cu o influență indirectă asupra consumului și producției, cu efecte asupra mediului natural, întrucât utilizează mijloace de producție vii.

Particularitățile specifice activității agricole, impune necesitatea de intervenție a statului cu scop de reglementare și susținere a acestui sector economic, datorită influenței indirecte asupra altor ramuri.

Fluctuația prețului la producția agricolă diminuează veniturile, limitând astfel posibilitățile de investiții ale producătorilor. Economia de piață dictează liberalizarea regulilor economice printre producători, însă situația anevoioasă în care se află agricultura țării, necesită intervenția statului prin programe de sprijin a sectorului. Schimbările climaterice din ultima perioadă, cât și efectul globalizării economiilor, impune producătorii agricoli să identifice riscurile și să instituie măsuri de gestionare a acestora.

Riscul este o noțiune care se impune societății contemporane prin confruntări permanente ce rezultă din acțiunile întreprinse. Schimbările și incertitudinile din mediul economic, evidențiază necesitatea și rolul de management al riscurilor în activitatea producătorilor agricoli. Obiectivul de bază al managementului riscului este procesul de gestiune a riscurilor pe tot parcursul activității.

Procesul de gestiune a riscului include mai multe etape și poate fi structurat astfel:

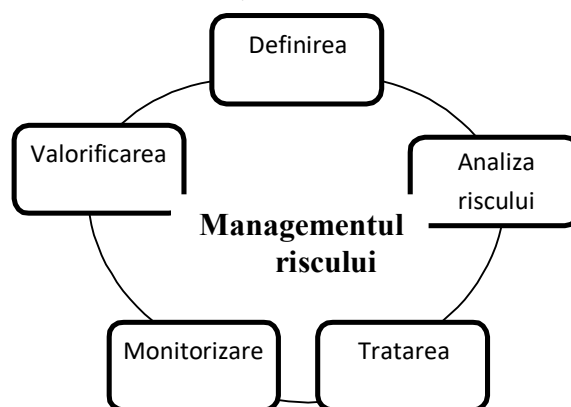

Figura 1. Procesul de gestiune a riscurilor

- La etapa de definire a riscurilor se evidențiază tipurile de riscuri de gestionat, adaptate în funcție de specificul operațiilor și durata acestora; se indică metodele de identificare și evaluare a riscurilor;

- Analiza riscului este o etapă ce presupune:

- identificarea riscului, se stabilesc cauzele și rezultatul evenimentului riscant cu un impact potential;
- evaluarea riscului, oferă anumite caracteristici ale riscului și probabilitatea apariției.

Evaluarea se aplică prin utilizarea metodelor calitative și cantitative. Metoda calitativă evidențiază sursele de risc, zonele de risc, momentele negative și pozitive referitoare la decizia realizată ce conține risc. Metoda cantitativă exprimă în cifre efectul rezultat din alegerea unei decizii [5, pag.71,72].

- Etapa de tratare a riscului este cea mai responsabilă etapă pentru manageri și urmărește următoarele obiective:

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

- reducerea riscurilor inacceptabile prin măsuri de prevenire;
- atingerea unui nivel maxim de siguranță prin protecție.
- Etapa de monitorizare a riscului este o etapă impusă de schimbările permanente generate de globalizarea economiilor și condițiile climaterice în schimbare. Această etapă necesită reevaluarea periodică a unor grupe de indicatori, pentru a evita unele evenimente neprevăzute. Monitorizarea sporește volumul informațiilor și facilitează anticiparea unor modificări în activitatea operațională.

Valorificarea riscului, presupune îmbunătățirea etapelor precedente prin generalizarea cunoștințelor acumulate pentru acțiunile de întreprins în viitor. La această etapă se grupează riscurile similare, se enumără acțiunile de reducere și se determină eventualii indicatori de risc.

Gestiunea riscurilor constă în reducerea nivelului de risc, la un nivel suportabil compatibil cu resursele proprii a pierderilor potențiale legate de activitate și mediul activității. Permanența incertitudinii în sectorul agricol impune respectarea proceselor de gestiune a riscurilor bine etapizate și monitorizate. Aceasta va permite selectarea evenimentelor esențiale cu efecte asupra obiectivelor propuse și posibilitatea de estimat probabilitatea apariției riscului, și consecințele acestuia. La etapa de evaluare se iau decizii referitor la prioritizarea și tratarea riscurilor. Managementul riscurilor identifică gama de tratare a riscurilor pe care o include în planul de gestiune, ce trebuie de monitorizat și valorificat.

Producătorii agricoli activează întrun mediu incert, caracterizat de o multitudine de riscuri.

Dezvoltarea sectorului agricol din Republica Moldova întâmpină un șir de probleme precum:

- ❖ secete frecvente și precipitații neregulate pe parcursul anului;
- ❖ insuficiență de resurse financiare în special în rândul micilor producători;
- ❖ calificare scăzută în rândul angajaților;
- ❖ organizare slabă a producătorilor agricoli în relațiile de piață;
- ❖ concurență neloială, etc.

Gestionarea eficientă a riscurilor revine atât producătorilor cât și întreprinderilor agricole. Producătorii agricoli din lipsă de experiență în gestiunea riscurilor nu adoptă măsuri specifice de gestiune a riscurilor. Pentru a spori eficiența necesității de gestiune a riscurilor este necesar de evidențiat următoarele:

- gestiunea riscurilor e necesară atât pentru producători, cât și pentru consumatori;
- gestiunea riscurilor se efectuează prin multiple instrumente combinate în funcție de natura și amploarea riscului;
- organele statului au un rol important în gestiunea riscurilor din agricultură.

Majoritatea entităților agricole nu au o funcție stabilită și bine definită de gestiune a riscurilor. Deaceia, cunoscând realitatea este binevenit de inițiat strategii practice de instruire a producătorilor agricoli, pe problemele existente în agricultură și metode eficiente privind gestiunea acestora. În structura producției agricole autohtone predomină producția micilor gospodării (gospodării țărănești și gospodăriile populației), care au un nivel scăzut de angajamente financiare și practică mai mult producția extensivă. Micile gospodării agricole sunt orientate spre culturi tradiționale precum legumele și culturile cerealier. Leguminoasele sunt cultivate pentru a-și acoperi necesarul de numerar, fiind realizate preponderent pe pețele interne, iar culturile cerealier – pentru autoconsum. Pentru a-și spori veniturile și a menține activitatea la un nivel suficient, micii producători recurg la diversificarea producției, iar în caz de pierderi cauzate de riscuri-recurg la activități neagricole sau emigrează.

Întreprinderile agricole mai moderne, care există în structura sectorului agricol autohton, se caracterizează printr-un proces de producție intensiv și se axează pe o singură activitate sau un singur produs. Strategia acestor întreprinderi se bazează pe profitabilitatea activității economice și investiții în tehnică și tehnologii moderne.

Indiferent de categoriile de gospodării agricole – toți producătorii agricoli sunt supuși în general la aceleași riscuri. Frecvența riscurilor cu care se confruntă producătorii agricoli, necesită implementarea unor sisteme manageriale de gestiune a riscurilor. Sistemul managerial de gestiune a riscurilor trebuie, instituit la nivel regional în coordonare cu specialiști din cadrul Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. Structura sistemului trebuie adaptată la infrastructura regiunii, amplasarea geografică, condițiile climaterice, resursele natural disponibile, ceea ce va constitui potențialul de bază al activității agricole din regiune.

Producătorii agricoli percep riscul real – ca formă de manifestare și clasifică riscurile în ordinea importanței după impact. Deoarece fiecare persoană percepe realitatea diferit, percepția riscului diferă de riscul real care poate fi obiectiv și măsurabil. Percepția este influențată de experiența persoanei, informațiile la care are acces, amploarea efectelor evenimentelor anterioare, strategiile de gestionare a riscurilor etc.

Winsen (2011) afirmă, că riscul perceput are la bază un model mental, care percepe informațiile ireale ca pe un risc real [9].

Atitudinea față de risc a producătorului agricol, cât și percepția asupra riscului depinde de experiență, personalitate și cultura acestuia. Prin comportamentul său, producătorul agricol încearcă să utilizeze diverse strategii de gestiune a riscurilor pe măsura competențelor, influențând astfel riscul real și rezultatele riscului cu efecte rezultative, care necesită perfecționarea procesului de gestiune.

Un sistem managerial calitativ în domeniul riscurilor poate:

- evidenția oportunitățile din diferite surse de risc;
- redă încredere producătorilor agricoli în acțiunile lor;
- propune strategii eficiente de gestionare a riscurilor din agricultură.

Implementarea unui plan de gestiune a riscurilor cu succes, necesită un sistem de management care include metode convenabile de gestiune, atribuie responsabilități individuale pe subdiviziunile vizate și le monitorizează în permanență.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Florea-Inac Maria Mirabela, Identificarea și evaluarea categoriilor de riscuri asociate organizațiilor auditate, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, Nr.1/2010
2. Munteanu N., Bălănuță V., Analiza și evaluarea riscurilor la nivel de întreprindere: aspecte teoretice și aplicative, ed. ASEM, 2010.
3. Oprea A. și alții Managementul riscurilor dezastrelor și fenomenelor climatice adverse în sectorul agricol, Chișinău, 2014.
4. Parmacli D. Potențialul economic al pământului în sectorul agricol, Chișinău ASEM, 2006.
5. Stihl L., Managementul riscurilor în afaceri, ed. ASEM, Chișinău, 2010.
6. Todea N., Burja V., și alții, Gestiunea și contabilitatea exploatareilor agricole, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2005.
7. Valceanu Gh., și alții, Analiza economică financiară Ed. Economica, 2005.
8. d-nb.info/1055814523/34...PDF Risk attitude, risk perceptions and risk management strategies.
9. Winsen, F.V., Wauters E., et al. (2011), Combining risk perception and risk attitude, Congress Change and Uncertainty, Zurich, Suisse.
10. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Anuarul statistic

**MODERN TRENDS IN THE EVOLUTION OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN THE
BEDOUIN SECTOR OF ISRAEL**

ELSAIED IBRAHIM, Manager,
PhD student of FIU of Moldova, Chisinau
HAJAJRA Mohamed, Manager,
PhD student of FIU of Moldova, Chisinau

This paper talks about modern trends of the 21st century education from the one side, and the difficulties of implementation of these trends in the Bedouin education system of Israel, from the other. The general evolution of education is discussed, and the Bedouin education system evolution is discussed as well, considering also its state at the time of Corona crisis.

The Bedouin population of Israel, especially in the Negev South region, suffers from low socio-economic status, lack of infrastructure and facilities for education system. During the year of 2019, Bedouin political leaders from the local authorities two times applied to the government (through the third sector organization dealing with citizen's rights) to realize rights of thousands of pupils of Bedouin local settlements to learn. The problems with infrastructure raised because of budgeting difficulties. Recognized local authorities could not provide teaching services to pupils from non-recognized settlements. In addition to the existing difficulties, the Corona crisis added even more to the fact that lots of pupils did not come back to studies. The Bedouin traditional society suffers from difficulties to implement modern education methods of the 21st century and needs lots of support, in order to reach other Arab sectors of Israel.

Key words: education system, Bedouins sector of Israel, modern trends.

The moment has come for the historical development of the world system of higher education, when the national isolation of higher education institutions is increasingly coming into conflict with the consequences and prospects of internationalization and globalization. This fundamental conflict manifests itself in various issues and problems: the recognition of university diplomas, specializations and assessments, the development of international forms of quality assessment, international accreditation issues. To offer real steps to overcome this conflict, it is necessary to disassemble the main forms and characteristics, problems and prospects for the internationalization of higher education.

Studying the development of the process of international cooperation in the educational sphere, a number of analysts determine the following main trends in the development of university education in the modern world (Figure 1).

As we can see, with the development of the processes of globalization and the internationalization of the economy and business, higher education at the level of individual universities has set new goals - the training of professional personnel able to work effectively under the changed conditions of the global market.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

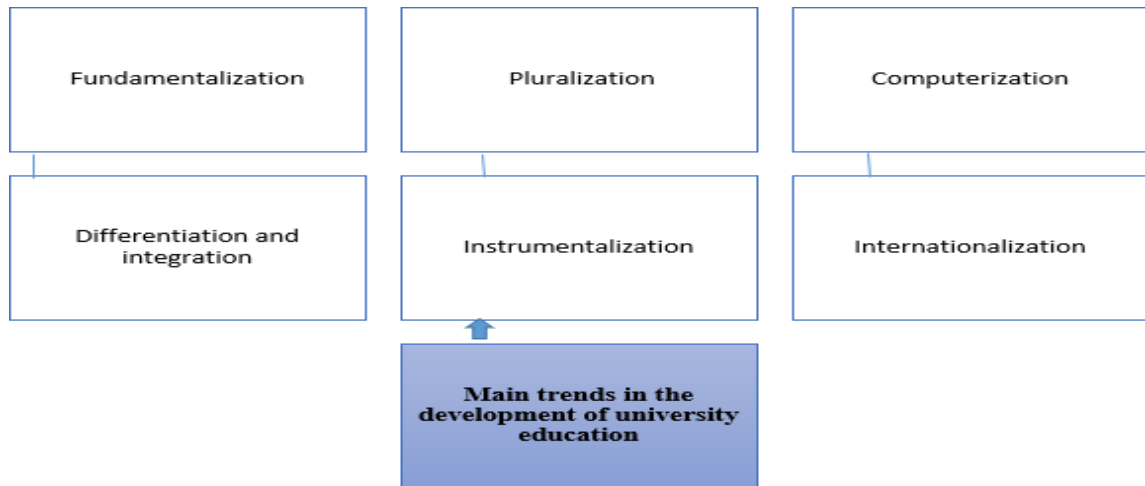

Figure 1. Main trends in the development of the higher education

Source: elaborated by the author based on [4]

The development of cross-border education, observed in recent decades, was a direct consequence of the fact that higher education in many countries acquires a mass character, the sphere of use of new information and communication technologies is expanding, the idea of developing a knowledge-based economy has arisen and has been recognized, the internationalization of the labor market and the need for skilled labor, a growing number of private firms are beginning to provide educational services and are all the more clearly demonstrating itself on the international market of educational services [4]. Accordingly, there is a diversification of the modes of supply of educational services, where, along with the development of student mobility and the teacher, the mobility of educational programs and the mobility of educational institutions are increasingly developing (Table 1).

Table 1. Types of educational activities that characterize the current stage of development of the education internationalization [elaborated by the authors]

Types	Main types	Examples	Scale
Students / interns	Student mobility	- a full course of study abroad with a foreign diploma; - part of the course in the framework of academic mobility with a diploma of his university or double diploma; - exchange programs.	The largest segment of cross-border education
Professors	Academic mobility	- professional development programs; - academic partnership programs; - work in a foreign university; - teaching at a branch of your institution abroad.	The old tradition in the academic community should expand with the growth of internationalization
Educational programs	Academic partnership; distance learning	- a joint course or program with a foreign university; - distance education programs; - sale, franchising course for a foreign university.	Academic partnership is the basis of the sphere. Distance education and franchising are rapidly developing
Institutes	Foreign branches Foreign investments	- opening of foreign branches; - purchase of a foreign university (or part thereof); - establishment of a supplier company abroad.	Develops very fast

Education system evolution. Concerning the *evolution of the educational system*, since middle ages universities have always been viewed as a social and cultural phenomenon, the purpose of which was to spread knowledge beyond its territory. At the same time, the majority of higher education institutions established in the 19th and 20th centuries fulfilled their traditional functions of forming professional groups and local elite, as well as the development of science and technology in the national environment. Since the second half of the twentieth century, universities have been involved in a powerful movement of educational expansion and democratization of educational opportunities [4]. The massive spread of higher education began to be seen as a guarantee of the state's competitiveness in the new global economy.

Although the students of many countries actively participated in the movement for the independence of their country, its development, modernization and democracy, most universities were subsidized by the state, which determined their political dependence. Thus, educational institutions were formed within the framework of state policy and the existing systems of higher education, the methods and order of their regulation are adapted to the national economy and culture of specific countries [4].

With the development of the processes of globalization and the internationalization of the economy and business, a

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

new goal has arisen before higher education: the training of professional personnel able to work effectively in the conditions of the global market. *Internationalization of education* pursues various goals, including: diversification and growth of financial revenues through the attraction of foreign students to paid education; expansion of curricula and training of their students in foreign partner universities; expansion of the regional network of the university for the effective use of its resources; improving the quality of education and research through the participation of students and teachers in the international process of knowledge sharing, etc. The development of international interuniversity cooperation allows organizing joint research projects, exchange programs for students and teachers, special programs for foreign students.

Most modern universities are involved in international activities, but this is usually the simplest level of internationalization. At a higher level, the internationalization of higher education can be seen as a process of systematically integrating the international component into the education, research and public activities of higher education institutions. In this sense, far from many, even from large centers of academic education, can be considered truly international.

Higher education of the 21st century is characterized by a number of features and requires certain changes in the content and organization of training. Changes are an integral part of progress. Technical innovations entail changes in technological processes, changes in the management of these processes and changes in the training of specialists. It has always been so, but at the end of the 20th century the scale and speed of these changes increased so much that it was required to create a system for managing these changes. At the beginning of the 21st century, changes became one of the most important requirements for successful work of organizations, and change management became a valuable managerial skill.

In education, the main factor that stimulates change is the rapidly growing information flow. This growth occurs at such a rate that the old methods and the education system itself can no longer cope with it. A simple increase in the volume of mastered knowledge leads to an excessive increase in the workload, adversely affects the health of students, but does not produce the desired results. At such rates of change, the renewal of knowledge occurs so quickly that by the time of graduation from the university the knowledge gained by the students is becoming obsolete. There was a need to constantly update professional knowledge. Changes in the economic environment lead to the need for professional reorientation of specialists at different stages of their career, development of new areas of activity, career changes, etc. The trainees themselves have changed - in addition to yesterday's schoolchildren, mature specialists come to college, burdened with family, combining study with work. Having their experience of practical activities, special conditions for obtaining an education, universities make a change in the schedule and methods of teaching. It is not enough to give students a certain amount of knowledge, much more important was learning to search and analyze the necessary information.

These changes, characteristic of the education process itself, occur against a background of broader processes of change, covering the economies of individual countries, regions and the world as a whole. Students receive higher education in foreign countries, and apply the acquired knowledge, working in international companies around the world.

Bedouin israeli education system evolution. In order to comprehend the revolution that took place in the education of the Bedouin community in Negev, we should go back before the obligatory education law and its implementation in the end of 1960-s. Although the law was legislated in 1949, it took about five years to apply it in the community of the Bedouin in Negev, but the education in this population started even before, in the period of Turkish authority in Israel, when a first school was established in the Southern city of Beer Sheba [1]. The school was able to absorb 20-30 pupils a year and educate them for two years, teaching some basic knowledge of reading and writing and the Moslem religion, a little math and geography. Only children of local hamules' leaders were enrolled in the school. This only school kept working till 1942, when the British Mandate government decided to build four additional schools in big Bedouin cities, under patronage of local religious leaders [1]. Without any doubt, both the Turkish and the British authorities established the school not out of concern for the Bedouin population and their promotion, but rather in order to make them an orderly society, able to pay taxes and other debts to local governments. Thus, the mobility of the Bedouin was reduced and their agriculture methods became more efficient and productive.

At the same time, the local Bedouin communities-initiated education "systems" by themselves, suitable for their half-nomad lifestyle. Any honorable local leader called a teacher and some experts in certain fields to educate local children, whenever they were free from various jobs, like shepherding, housekeeping and agriculture. It is worthy of noting the fact that local elites' children got some education created major gaps within the population, and there was a high motivation to get an education for the younger generations, since an education used a tool to get free from local authorities. The British education system produced a few hundreds of "educated" graduates who got some basic but crucial knowledge, considering the characteristic of the Bedouin population at that period. Some of them used to work as a teaching staff in the Bedouin education system, from 1954 till the implementation of education obligatory law for the Bedouin population in 1967 [1].

The modern education and certifications among the Bedouin got very valuable after the state of Israel was established, in 1949, from the following reasons:

1. The army-based government prohibited the nomadism within the Negev region, so the Bedouin population became more settled around the sheikhs, local religious leaders, and concentrated around their homes, where the local leaders asked to build state-authorized schools.

2. Since nomadism got prohibited, lots of children got free from lots of tasks they used to be engaged in before, and the best way to keep them busy was to open schools for them.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

3. The weaker groups of the Bedouin population strived to break under the elites' monopoly, by getting education.

As a result, the education system became constantly active among the Bedouin population starting from 1954, and unlike the widespread opinion it was a need to convince parents to send their children to schools, it proved wrong. Actually, the education system was not able to absorb all the children who were ready to study, mostly because of the distance between the school and the settlement. The local leaders tried to take care of their hamulas and provide them with state school. However, in about 15 years the education system succeeded to solve part of geographical problems, and in 1961 there were already 7 elementary schools in the Negev region, giving place to about 600 pupils, most of them boys. The girls still were employed in local jobs like shepherding and housekeeping.

Today, lots of efforts were invested in development of the Negev Bedouin education system. Still, Israeli policy makers are concerned about the young Bedouins and their integration in Israeli society and ask themselves whether a new generation grew up feeling abused and non-belonging to the country. There are some non-profitable organizations which goal is to promote equal rights between the Jewish and other populations in Israel, including the Bedouin one. They try to supply the missing public or private transportation and education services to the populations in need. They claim that even if the settlements are not legal and there are conflicts about the lands and their municipal status, the State should still be responsible and take care of the citizens and supply them basic services according to its laws [2]. They also suggest that Israeli public is interested to have an educated population who is able to study. So, promoting of both formal and informal education in the Bedouin minority should interest all the citizens.

Bedouin education system in israel at the time of corona crisis. Since the education system in Israel was paralyzed due to the COVID-19 crisis since March of 2020, as a part of struggle against COVID-19, most of the Bedouin pupils dropped out of the education system both at the time the distance-learning arrangements were settled and later, when the regular studies at schools and summer studies were renewed [3]. In March-May of 2020 (the distant learning stage) the studies did not involve about a half of all the pupils in the Bedouin sector due to severe lack of computers and other communication devices, internet infrastructure problems in the local authorities and settlements, not enough training and preparations for local pedagogical staff, who were lost and not ready to act at the time of crisis, technological gaps between the Jewish and Arab education sectors in general, and other various problems stemming from socio-economic state and poverty.

In May-August of 2020 the regular studies were renewed but the presence of pupils in the Bedouin sector was poor- actually, about 85% of pupils did not come back to studies, and in non-recognized settlements- even more. The education system failed to relate to trends and needs of the Bedouin society at the time of Corona crisis. In lots of local schools' buildings the physical conditions did not fulfill all the requirements of the Ministry of Health, which made parents to restrain from sending their children to school. Of course, the gaps which existed before between the majority and even the Arab sector in Israel and the Bedouin sector, might get deeper in this crisis.

Bedouin education system principals prepared a report about the severe lack of information technologies in schools and at homes for distant learning, infrastructure problems at school and settlements. The education system announced lately about a plan to supply computers to pupils and proper equipment to schools in the sector.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Ben-Bavid Y. *The Bedouin education system in the Negev: the reality and the need for advancement*. The Floersheimer Institute for Policy Studies Ltd. 1994. 30 p. ISSN 0792-6251 (Hebrew)
2. Livnat O. The distress of the Bedouin community: does a new generation grow here with a sense of deprivation? Maariv paper. 2017. Available at: <https://www.maariv.co.il/news/politics/Article-572310> (Hebrew)
3. The Follow-Up Committee on Arab Education - Israel. 2020. [Quoted 25/08/2020] Available at: www.arab-education.org (Hebrew)
4. The review of European experience of internationalization of higher education http://eicl.kharkiv.edu/upload/review_of_european_experience_of_internationalization.pdf [accessed 12.10.2017]

IMPACTUL PROFILULUI CONSUMATORULUI DE TURISM RURAL ASUPRA OFERTEI TURISTICE

PETELCA Oleg

Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, România
PĂTRĂUCEANU Ciprian-Constantin
Universitatea din Oradea, România

Tourism has been seen as a major force in economic development in both the developed and developing world for several decades. This is especially true in rural areas, as tourism has been seen as a way to diversify where agricultural activities and related sectors are declining. Exporting tourism to generate visitors who will spend money on a host destination is an important way for communities, regions, and nations to maximize the economic benefits of tourism to their destinations. Therefore, tourism is often cited as a key factor in the development of global economies in general and the

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

rural environment in particular, but careful analysis is needed to fully explore the impact of tourism and to fully understand the ways in which tourism can be developed for maximum benefits. The article focused on determining the effects of the rural tourism profile on the tourist offer of rural areas. The article recognizes the large size of entrepreneurship that exists in tourism and the need for rural tourism operators to adjust their products according to the requirements of each type of profile of rural tourism consumers. However, it is not an easy solution, and the nature of the rural tourism product and rural entrepreneurship in general is strongly influenced by the geographical context in which it takes place. The key for tourism to act as an engine for growth is the opportunity to maximize the multiplier effect - local businesses are key to ensuring that tourism spending remains in the local economy. The results showed that attraction factors, linked to the attributes of the destination, trigger the formation of an image and should be used to build a suitable tourist package that meets different expectations based on different motivations. The marketer must also ensure that the package meets the tourist's expectations so that a repeat visit can be anticipated.

Cuvinte cheie: turism rural, profilul turistului, zone rurale, consumator de turism rural, oferta turistică, produs turistic

Turismul rural are o istorie îndelungată în multe țări din întreaga lume. De exemplu, în Europa secolului al XVIII-lea, reședințele din mediul rural atrăgeau vizitatorii în zonele rurale în timpul verii. Kastenholz și colab. (2012) sugerează că, atunci când o mare parte din populație a reușit să aibă acces la servicii turistice, vizitele în mediul rural cu scopuri recreative sau pentru vizitarea rudelor au devenit populare (Kastenholz și colab, 2012). În zilele noastre, selectarea unei destinații rurale are mare importanță în procesul decizional al consumatorilor de turism în mediul rural. Organizațiile de gestionare a destinațiilor și întreprinderile de turism rural investesc mult în crearea destinațiilor atractive și a produselor turistice atrăgătoare pentru a satisface nevoile persoanelor moderne și pentru a corespunde tendințelor socioculturale. Turiștii de astăzi caută destinații care oferă o varietate de experiențe autentice și acoperă o gamă tot mai mare de interese. Acest lucru este valabil mai ales pentru consumatorii de turism rural, care tind să exploreze destinații de frumusețe naturală. Ei sunt influențați de diferiți stimuli vizuali, sociali și culturali care creează experiențe unice culturale, istorice, rurale și locale, cum ar fi evenimente culturale, excursii, ateliere artistice și meșteșugărești. Tendința modernă spre împărțirea vacanțelor a creat o cerere pentru o mare varietate de servicii turistice. Această cerere crescută a contribuit la crearea unei piețe turistice conduse de elemente precum caracterul tematic, naturalismul, autenticitatea și cultura, care pot fi aplicate potențial în zonele rurale. Multe motive diferite propulsează cererea de vacanțe rurale care generează perspective bune pentru atragerea interesului turiștilor. Acești turiști sunt dornici să folosească cazare și alte infrastructuri oferite de industria turistică rurală locală.

Cererea de servicii turistice în zonele rurale a crescut rapid în ultimele decenii. Cercetările au sugerat că cadrul rural unic este susținut de caracteristici precum autenticitatea, contactul personal, individualismul moștenirii culturale și consecințele unei populații urbane în creștere rapidă (Gartner, 2004; Long și colab., 2000). Oamenii sunt obosiți de dificultățile din viața lor de zi cu zi în orașe și caută

„autenticitatea” zonelor rurale nu numai în ceea ce privește timpul liber din rutina lor zilnică, ci și bucuria de „luxuri” mici (de exemplu, vizitarea zonelor naturale distincte, savurând mâncare de o calitate superioară și bucurându-se de experiențe culturale autentice). Chambers (2009) postulează autenticitatea ca fiind o piesă centrală pentru îmbunătățirea ofertei de produse destinate turismului. Căutarea autenticității a creat dorința de a se apropia de mediul natural, prin recunoașterea valorii de a face parte ocazional dintr-o comunitate rurală „nealterată”, spre deosebire de societatea urbană în care trăiesc. Pe de altă parte, această natură particulară a mediului rural experiența turistică a dus la o transformare rapidă a destinațiilor rurale pentru a servi interesul crescător al turiștilor. Prin urmare, valorificarea oportunităților oferite comunităților rurale de a sprijini un produs turistic viabil din punct de vedere economic, în timp ce încercarea în același timp de a menține un stil de viață tradițional este o mare provocare pentru comunitățile locale și organizațiile guvernamentale de planificare a turismului. Cu toate acestea, contrastul dintre mediile urbane aglomerate și comunitățile rurale prietenoase creează parțial atracția turiștilor către destinațiile rurale.

Flexibilitatea în itinerariile de călătorie depinde de profilul turistului. În ceea ce privește turismul rural, există incertitudini legate de limbajul de comunicare, cazare, facilități alimentare și de călătorie, siguranță și securitate, situația socială și de mediu. Astfel, experiența turistică este o combinație de securitate și schimbare. Factorii împingere și atracție stau la baza deciziei unui turist de a selecta o destinație rurală. Cunoașterea elementelor componente ale profilului consumatorului de turism rural, a factorilor care influențează comportamentul turistului din zonele rurale constituie motivația principală care stă la baza acestei lucrări. Trecerea în revistă a literaturii din domeniul consumatorului de turism rural a dus la identificarea unui punct comun luat în considerare de către majoritatea cercetătorilor – identificarea factorilor de tip împingere și atracție care modelează profilul turistului din zonele rurale. Fie că este vorba de motivațiile și așteptările turiștilor care aleg aceste destinații, fie de caracteristicile destinațiilor turistice rurale, studiile identificate au analizat acest tip de profil, oferind, totodată, direcții pentru cercetări viitoare. Turismul este în primul rând un produs sau un serviciu intangibil și vine fără beneficiu tangibil în urma consumului acelui serviciu. Comportamentul consumatorilor în turism este, prin urmare, fundamental diferit de comportamentul la achiziționarea unui produs tangibil. O revizuire a modelelor de comportament a consumatorilor este utilă în sensul că oferă o perspectivă asupra profilării clientului. Deși unele elemente ale pachetului turistic sunt tangibile, experiența este în principal ceea ce clientul o achiziționează. Astfel, factorii socioeconomi și psihologici clasificați ca factori împingere explică fundamentul pe care se bazează motivația de a achiziționa o experiență și formarea așteptărilor. Individualizarea ofertei turistice trebuie să țină cont, pe de o parte, de motivațiile și aspirațiile turiștilor, iar, pe de altă parte, de profilul, structura și specificul zonei turistice (Kastenholz și colab, 2012). Majoritatea țărilor cu probleme de dezvoltare economică îmbrățișează turismul ca o strategie de dezvoltare, dar

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

există o prejudecată urbană în implementarea sa. Acest lucru se datorează în principal constrângerilor bugetare ale guvernelor care împiedică dezvoltarea adecvată a infrastructurii în majoritatea zonelor rurale. Dacă rutele de turism către zonele rurale urmează să fie dezvoltate într-o manieră durabilă, atunci angajamentul guvernelor de a dezvolta infrastructura rurală pentru a sprijini sectorul turistic este o condiție necesară. Sarcina comerciantului este de a promova destinațiile rurale din țările cu economii în curs de dezvoltare, ajutând turiștii să-și formeze o imagine care să le satisfacă așteptările. Factorii de atracție, care se referă la atributele destinației, declanșează formarea unei imagini și ar trebui folosiți pentru a construi un pachet turistic adecvat care să răspundă așteptărilor diferite pe baza diverselor motivații. De asemenea, comerciantul trebuie să se asigure că pachetul satisface așteptările turistului astfel încât să se poată anticipa o vizită repetată. Astfel, sarcina de a promova consumul de turism rural și produse conexe necesită cooperarea tuturor operatorilor cu interes în acest domeniu. Cadrul împingere-atracție, care facilitează profilarea turistului și construirea pachetului turistic este flexibil și ușor de aplicat. Cu toate acestea, sunt necesare cercetări suplimentare pentru a dezvolta un model mai bun de comportament al consumatorilor și a procesului de luare a deciziilor, care se aplică sectorului turistic, astfel încât să țină seama de progresele tehnologice viitoare și de amenințările sociale, politice și de mediu și să permită părților interesate să prezică rezultatul procesului de selecție a destinației. O altă componentă se referă la cererea potențială, ce poate fi estimată cu ajutorul unor date ce conțin: tendințele socio-economice pe piețe, tendințele turismului pe piață, importanța acordată de destinație în generarea pieței potențiale, cererea potențială în anumite țări și regiuni, imaginea destinațiilor, punctele forte, în raport cu competitorii. În vederea efectuării de studii de marketing, sunt, de asemenea, utile datele cu privire la canalele de distribuție utilizate, folosirea internetului, indicatorii ecologici, grupurile-țintă și instrumentele de comunicare, eficiența instrumentelor de comunicare a destinațiilor, nivelul prețurilor la destinație. În plus, pot fi culese informații privind numărul zilnic al turiștilor, cheltuielile efectuate, profilul turiștilor (Kastenholz și colab, 2012).

Cunoașterea elementelor componente ale profilului consumatorului de turism rural, a factorilor care influențează comportamentul turistului din zonele rurale constituie motivația principală care stă la baza acestei lucrări. Trecerea în revistă a literaturii din domeniul consumatorului de turism rural a dus la identificarea unui punct comun luat în considerare de către majoritatea cercetătorilor – identificarea factorilor de tip împingere și atracție care modelează profilul turistului din zonele rurale. Fie că este vorba de motivațiile și așteptările turiștilor care aleg aceste destinații, fie de caracteristicile destinațiilor turistice rurale. În rezultatul cercetării efectuate a fost identificat că deși unele elemente ale pachetului turistic sunt tangibile, este o experiență pe care clientul o achiziționează în principal. Astfel, factorii socioeconomici și psihologici clasificați ca factori de împingere explică baza pe care se bazează motivația de a achiziționa o experiență și formarea așteptărilor.

Tendința modernă de împărțire a vacanțelor a creat o cerere pentru o mare varietate de servicii turistice. Această cerere crescută a contribuit la crearea unei piețe turistice condusă de elemente precum caracterul tematic, naturalismul, autenticitatea și cultura, care pot fi aplicate potențial în zonele rurale. Multe motive diferite propulsează cererea pentru vacanțe rurale care generează perspective bune de a atrage interesul turiștilor. Acești turiști sunt dornici să folosească cazarea și alte infrastructuri oferite de industria turistică rurală locală.

Piețele rurale au caracteristici diferite în comparație cu piețele urbane. În primul rând, comunitățile rurale nu sunt (bine) conectate la populația de masă. Acest lucru duce la consolidarea relațiilor dintre membrii comunităților, mai degrabă decât cu oamenii din afara lor. În al doilea rând, comunitățile rurale îndepărtate nu pot fi atinse cu ușurință prin intermediul mass-media, astfel încât pătrunderea mass-media și a tehnologiilor media digitale poate fi o provocare. De asemenea, presa scrisă nu este un tip de comunicare eficient în zonele rurale, deoarece răspândirea sa este limitată. În al treilea rând, consumatorii din mediul rural adoptă noi mărci încet, dar odată ce sunt mulțumiți de un anumit produs, dezvoltă niveluri ridicate de loialitate. În al patrulea rând, cererea de bunuri și servicii rurale este foarte sezonieră și concentrată într-o perioadă de timp foarte limitată în care veniturile tind să fie distorsionate. În al cincilea rând, opțiunile de divertisment sunt limitate în comunitățile rurale, ceea ce permite construirea unui nivel ridicat de implicare în orice activitate de comunicare de marketing. În al șaselea rând, consumatorii din mediul rural sunt mult mai deschiși și receptivi la comunicările de marketing și, în special, la publicitate, în comparație cu consumatorii urbani; primii sunt mai dispuși să primească mesajele cu propriile experiențe personale. În al șaptelea rând, consumatorii rurali sunt foarte sensibili și preocupați de mediul natural și de bunăstarea comunității rurale în ansamblu, susținând și protejând interesele colective ale comunității (Stylos și Vassiliadis, 2015).

În ceea ce privește alte tendințe generale, sărăcia persoanelor care locuiesc în zonele rurale este mult mai mare în comparație cu cea a persoanelor care trăiesc în zonele metropolitane. Nivelul de alfabetizare în mediul rural este mai scăzut decât în mediul urban, ceea ce contribuie la o problemă de comunicare în mediul rural. Dificultăți de comunicare se întâlnesc și în zonele rurale din cauza multor variații lingvistice. Gama largă de produse care este disponibilă pentru consumatorii urbani nu este disponibilă pentru consumatorii rurali. Lipsa facilităților de depozitare este o altă problemă majoră pe piețele rurale, iar comercianții sunt adesea reticenti de a lucra în zonele rurale.

Capacitatea de a comunica eficient caracteristicile și avantajele produsului turistic în comparație cu alte alternative este o condiție prealabilă pentru a atrage interesul potențialilor turiști și, în consecință, pentru viabilitatea economică a eforturilor de afaceri. Comunicarea eficientă permite dezvoltarea conștientizării consumatorilor de turism rural, încurajarea atitudinilor pozitive, și crearea produselor turistice corespunzătoare cerințelor fiecărui tip de profil al turiștilor, care duc la achiziții. În plus, facilitează realizarea celor mai bune acorduri posibile cu alte părți interesate din lanțul de aprovizionare; răspunsul venit de la consumatori sub diferite forme joacă un rol semnificativ în actualizarea mixului de comunicații de marketing, întărind astfel interesul turiștilor pentru anumite produse. În esență, comunicarea eficientă facilitează luarea deciziilor, care este esențială pentru succes într-un mediu de afaceri în schimbare rapidă. În mod similar, activitățile de comunicare, care sunt concepute corespunzător, pot ajuta oamenii din diferite grupuri sociale din cadrul unei comunități

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

rurale să împărtășească informații și să facă schimb de idei, generând astfel un impact pozitiv atât pentru consumatorii de turism rural, cât și pentru întreprinderile rurale (Barkley et al., 2007).

Turiștii călătoresc în alte țări ca călători singuri sau în grupuri mici sau mari. Gradul de flexibilitate în itinerariile de călătorie depinde de profilul de risc al turistului. În ceea ce privește economiile în curs de dezvoltare, există multe incertitudini legate de limba de comunicare, cazare, hrană și facilități de călătorie, siguranță și securitate, situația politică, socială și de mediu, pentru a numi doar câteva. Astfel, experiența turistică este o combinație de securitate și schimbare.

Tipologiile lui Plog (1974) afișează recunoașterea anumitor răspunsuri la elementul de risc în selecția destinației și pachetul turistic final care este achiziționat. Factorii de împingere și atracție stau la baza deciziei unui turist de a selecta o destinație rurală într-o țară în curs de dezvoltare. Crompton (1997) separă atributele destinației în două mari categorii care simbolizează atracția destinației turistice. Cele care oferă noutate și cele care caută să educe. De exemplu, un turist dintr-un oraș aglomerat dintr-o țară dezvoltată poate găsi ca o noutate o plajă curată într-o zonă rurală slab populată. Atracțiile istorice și culturale ar putea fi considerate atât educaționale, cât și o noutate.

Profilul turiștilor se poate baza fie pe clasificarea lui Cohen (1972) sau pe o combinație a ambelor. Acest lucru ar lua în considerare factorii de împingere interni și externi din cadrul împingere-atracție și impactul lor asupra formării tipurilor de personalitate. Fiecare tip de personalitate ar fi apoi clasificat în continuare centrat pe factori demografici și situaționali. Pachetele de turism bazate pe factorii de atracție tangibili ar putea fi apoi construite pentru a satisface așteptările diferitelor profiluri din fiecare categorie socioeconomică. Sursele de informații ar fi utile pentru a viza aceste profiluri cu un pachet turistic adecvat.

Un aspect care trebuie luat în considerare este importanța statutului socioeconomic, considerat în mod obișnuit ca clasă socială, la achiziționarea unui pachet turistic într-o zonă rurală a unei națiuni în curs de dezvoltare. În definirea clasei sociale, accentul pe statutul în cadrul comunității sau pe alegerile stilului de viață a fost acum parțial înlocuit de abilități și stratificare în șapte clase: (i) clasa superioară (bani vechi); (ii) clasa inferioară-superioară (bani noi); (iii) clasa de mijloc-superioară (profesioniști); (iv) clasa mijlocie inferioară (gulerele albe care nu sunt manageriale și gulerele albastre foarte bine plătite); (v) clasa superioară-inferioară (clasa muncitoare tradițională); (vi) clasa de jos (nesigură din punct de vedere economic, dar cu ceva educație); și (vii) clasa inferioară-inferioară (muncitori necalificați slab educați) (Schiffman și Wisenblit, 2019).

Un alt model bazat pe Great British Class Survey de la BBC din 2011, a identificat, de asemenea, șapte clase (Savage *et al.*, 2013). Modelul ia în considerare măsuri ale capitalului social, cultural și economic. Când se alege călătoria într-o zonă rurală într-o economie în curs de dezvoltare ca o activitate de agrement, veniturile și economiile (factorii de împingere) ale unui individ sunt probabil un factor determinant mai puternic decât lipsa capitalului social și cultural, care determină parțial clasificările. Pentru primele patru categorii turismul este o alegere accesibilă din punct de vedere economic, dar costul relativ al pachetului turistic (factor de atracție) ar avea totuși influență în determinarea componentelor care alcătuiesc pachetul. De exemplu, cei bogați sunt cei mai predispuși să ia în considerare croaziere de lux în zonele rurale din Vanuatu, ceea ce le va permite stilul de viață cu care sunt obișnuiți în timp ce experimentează noutatea unui pământ străin.

Costul unui pachet turistic poate opri alegerea călătoriei pentru ultimele trei categorii. Cu toate acestea, cu tarife de avion reduse și oferte de cazare în afara sezonului, posibilitatea de a călători nu poate fi exclusă cu totul. În plus, dacă amestecul etnic este ridicat în clasele cu probleme economice, călătoriile către o destinație rurală într-o țară în curs de dezvoltare pot avea loc, dar membrii familiei care locuiesc la destinație reprezintă factorul de atracție. În mod tradițional, majoritatea rezidenților de peste mări, din aceste trei clase și originari din țările în curs de dezvoltare, atunci când se întorc pentru a vizita familia și prietenii, s-ar simți obligați să cumpere unele produse turistice în beneficiul familiei gazdă, deoarece cazarea lor ar fi fără costuri.

Turismul rural este în primul rând un produs intangibil și vine cu un element de risc și niciun beneficiu tangibil în urma consumului aceluși serviciu. Prin urmare, comportamentul consumatorilor în turism este fundamental diferit de comportamentul atunci când cumpără un produs tangibil. O revizuire a modelelor de comportament al consumatorului este utilă prin faptul că oferă o oarecare perspectivă asupra profilării clientului. Deși unele elemente ale pachetului turistic sunt tangibile, este predominant o experiență pe care clientul o achiziționează. Atunci când experiența turistică se referă la zonele rurale ale economiilor în curs de dezvoltare, complexitatea luării deciziilor de către prestatorii serviciilor de turism, cu privire la componentele care alcătuiesc pachetul turistic, se agravează. Majoritatea țărilor în curs de dezvoltare îmbrățișează turismul ca strategie de dezvoltare, dar există o tendință urbană în implementarea sa. Acest lucru se datorează în principal constrângerilor bugetare care împiedică dezvoltarea adecvată a infrastructurii în majoritatea zonelor rurale. Dacă rutele turistice către zonele rurale vor fi dezvoltate într-o manieră durabilă, atunci un angajament al guvernelor relevante de a dezvolta infrastructura rurală pentru a sprijini sectorul turismului este o condiție necesară (Briedenhann și Wickens, 2004). Sarcina comercianților de pachete turistice este de a promova destinațiile rurale din economiile în curs de dezvoltare, asistând turiștii să își formeze o imagine care să corespundă așteptărilor lor. Factorii de atracție, legați de atributele destinației, declanșează formarea unei imagini și ar trebui utilizați pentru a construi un pachet turistic adecvat, care să răspundă așteptărilor diferite bazate pe diverse motivații. De asemenea, agentul de marketing trebuie să se asigure că pachetul satisface așteptările turistului, astfel încât să poată fi anticipată o vizită repetată. Astfel, sarcina de promovare a consumului de turism rural și de produse conexe necesită cooperarea tuturor operatorilor cu un interes în sectorul turismului. Cadrul împinge-atrage, care facilitează profilarea turistului și construcția pachetului turistic, este flexibil și ușor de aplicat. Cu toate acestea, sunt necesare cercetări suplimentare pentru a dezvolta un model mai bun al comportamentului consumatorilor și al procesului de luare a deciziilor, care se aplică sectorului turismului, astfel încât să țină cont de progresele tehnologice viitoare și amenințările sociale, politice și de mediu și să permită părților interesate să prezică

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

rezultatul procesului de selecție a destinației.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Barkley, D.L., Lamie, R.D., Markley, D.M., (2007) "Case Studies of E-Commerce in Small and Medium-sized Enterprises: A Review of the Literature," UCED Working Papers 112893, Clemson University, University Center for Economic Development.
2. Briedenhann, J. and Wickens, E. (2004) Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas – Vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management* 25, 71–79.
3. Chambers, E. (2009) From authenticity to significance: Tourism on the frontier of culture and place. *Futures* 41(6), 353–359.
4. Cohen, E. (1972) Toward a sociology of international tourism. *Social Research* 39(1), 164–182.
5. Crompton, J. L. (1979) Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research* 6(4), 408–424.
6. Crompton, J. L. and McKay, S. L. (1997) Motives of visitors attending festival events. *Annals of Tourism Research* 24(2), 425–439.
7. Gartner, W. C. (2004) Rural tourism development in the USA. *The International Journal of Tourism Research* 6(3), 151–164.
8. Kastenholz, E., Carneiro, M. J., Marques, C. P. and Lima, J. (2012) Understanding and managing the rural tourism experience - The case of a historical village in Portugal. *Tourism Management Perspectives* 4, 207–214.
9. Long, P., Lane, B., Gartner, W. C. and Lime, D. W. (2000) Rural tourism development. *Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism*. CABI, Wallingford, pp. 299–308.
10. Platon, N. (2019) *Strategii durabile de management în dezvoltarea turismului intern și receptor din Republica Moldova*. Chișinău : Teză de doctor habilitat.
11. Plog, S. C. (1974) Why destination areas rise and fall in popularity. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly* 14(4), 55–58.
12. Plog, S. C. (2001) Why destination areas rise and fall in popularity. Update of a Cornell quarterly classic. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly* 42(3), 13–24
13. Savage, M., Devine, F., Cunningham, N., Taylor, M., Li, Y., Hjellbrekke, J., Le Roux, B., Friedman, S. and Miles, A. (2013) A new model of social class? Findings from the BBC's Great British Class Survey experiment. *Sociology* 47(2), 219–250.
14. Schiffman, L. G. and Wisenblit, J. (2019) *Consumer Behaviour*, 11th (Global) edn. Pearson, New York, USA.
15. Stylos, N. and Vassiliadis, C. (2015) Differences in sustainable management between four-and five-star hotels regarding the perceptions of three-pillar sustainability. *Journal of Hospitality Marketing & Management* 24(8), 791–825.

LANȚURILE VALORICE SCURTE CA MODALITATE DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII COMPANIILOR AUTOHTONE DIN REPUBLICA MOLDOVA

POPA Andrei, prof.univ., dr.hab.,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Local Food System as a concept of regional development promote Short Food Supply Chain to enhance the competitiveness of rural farm SMEs. According to the European Commission this vision offer a bigger sustainability for local food-supply sector, where the most number of farmer is involved. The EU experience can be useful for the Republic of Moldova agricultural sector, which is based mostly on SMEs sector. The paper argues the necessity to implement the M.E.Porter's value chain concept by promoting of Short Food Supply Chains in the Moldovan agriculture.

Keywords: short food supply chain, local food system

Dezvoltarea lanțurilor valorice (*Value Chains*) constituie obiectul de studiu al multor cercetători care aplică principiile expuse de Michael E. Porter [10] în diverse ramuri și activități ale economiei. Porter stabilește că lanțul activităților care generează valoarea, arată valoarea totală și se compune din activități valorice, distincte din punct de vedere fizic și tehnologic, care se împart în activități primare și de sprijin, și marja valorică – diferența dintre valoarea totală și costul colectiv al executării activităților valorice [10, p. 47].

Activitățile primare din lanțul valoric includ [10, p. 49]:

- *Logistica intrărilor* – recepționarea, depozitarea și distribuirea elementelor care intră în crearea produsului; gestionarea inventarului; programarea transportului și returnărilor către furnizori.

- *Operațiuni de exploatare* – activități de transformare a elementelor de intrare în forma finală de produs, cum ar fi prelucrarea, ambalarea, asamblarea, întreținerea instalațiilor, testarea etc.

- *Logistica ieșirilor* – prelucrarea, depozitarea și distribuirea fizică a produsului către cumpărător.
- *Marketing și vânzări* – activități asociate cu distribuția produsului și atragerea cumpărătorului

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

(publicitate, promovare, personal de vânzări, ofertare, alegerea canalelor, relații cu distribuitorii, stabilirea prețurilor).

- Service – asigurarea de servicii pentru sporirea sau menținerea valorii produsului (servicii de instalare, reparații instruire, aprovizionare cu piese de schimb, reglare a produsului).

Porter afirmă că „fiecare din aceste categorii poate fi crucială pentru avantajul concurențial în funcție de ramură” [10, p. 49].

Pe de altă parte, activitățile de sprijin care, de regulă, susțin activitățile individuale includ [10, pp. 50-52]:

- *Procese de aprovizionare* pentru asigurarea lanțului valoric cu resurse și materiale nu doar pe parcursul activităților primare, dar și a oricărui serviciu de susținere necesar întreprinderii, cum ar fi laboratoare de testare și control, contabilitatea, etc.

- *Dezvoltarea tehnologică* - concepută ca un set de activități de dezvoltare a cunoștințelor (know-how) și procedurilor ce înglobează eforturile de îmbunătățire a produsului și a procesului de prelucrare.

- *Managementul resurselor umane* – activități de recrutare, angajare, instruire, perfecționare și motivare a tuturor tipurilor de personal care asigură atât activitățile primare și de sprijin individuale (de exemplu: angajarea inginerilor), cât și întregul lanț valoric (de exemplu: negocierea contractelor de muncă).

- *Infrastructura firmei*, care spre deosebire de celelalte activități de sprijin vine în ajutor întregului lanț valoric – managementul general, planificarea, managementul financiar, contabilitatea, asistenta juridică, relațiile cu autoritățile de stat, managementul calității.

Analiza logicii creării valorii la nivel de firmă a suferit modificări vizibile în abordările teoretice ulterioare [9]. Astfel, C. Stabell și A. E. Fjeldstad [11] opinează că lanțul valoric este valabil pentru a analiza doar întreprinderile producătoare, dar nu și companiile prestatoare de servicii. La fel, autorii conceptului de „constelație a valorii” [8] susțin că, în teoria lui Porter crearea valorii reprezintă doar o trecere a bunului de la o verigă de producere la alta, astfel încât procesul organizațional se limitează doar la decizii operative de adăugare a valorii și pare să nu necesite complexitate sau cooperare între firme.

„Constelația valorii” vine ca o alternativă ce reprezintă „coproducția valorii” în cadrul căreia nu companiile concurează între ele ci produsele/serviciile (numite de ei „oferte”) sunt în competiție pentru timpul, atenția și banii cumpărătorului.

Totodată, *reducerea numărului de verigi ale lanțului valoric* – facilitează reducerea costurilor și, respectiv, sporirea marjei veniturilor. Aspectul optimizării numărului de verigi ale lanțului valoric este cu atât mai sensibil, cu cât activitatea economică respectivă se desfășoară într-o țară sau regiune dependentă de activitățile primare și de sprijin oferite de terți.

În condițiile Republicii Moldova, problematică dezvoltării lanțurilor valorice scurte este cel mai sensibilă în activitatea IMM-urilor din agricultură, având în vedere dependentă lor atât de factori externi direcți (furnizori, consumatorii, politicile publice și economice ale statului), cât și de factorii de logistică (transport, promovare, plasament, realizare).

Evoluția ultimilor ani indică la accentuarea studiului cercetătorilor din Uniunea Europeană, asupra dezvoltării Sistemelor Alimentare Locale (*Local Food Systems*) și a Lanțurilor Scurte de Aprovizionare cu Alimente (*Short Food Supply Chains*) care vizează vânzările directe și magazinele fermierilor, sistemele de livrare și parteneriatele între producători și consumatori.

Obiectivul acestor studii este de a contribui la asigurarea bunăstării firmelor agricole mici din Uniunea Europeană, promovând în același timp un sector agricol competitiv și durabil [3].

Ca și concept generalizat, *Lanțurile Scurte de Aprovizionare cu Alimente* (LSAA) înseamnă vânzarea de la un fermier la un consumator prin implicarea unui număr cât mai redus de intermediari. Conform autorilor Raportului EUR 25911 EN *Short food supply chains and local food systems in the EU: A state of play of their socio-economic characteristics*: „Un sistem alimentar local este unul în care alimentele sunt produse, procesate și comercializate cu amănuntul într-o zonă geografică definită. Exemple de sisteme alimentare locale sunt: piețele fermierilor, vânzările fermelor, sistemele de livrare a cutiilor de legume, agricultura sprijinită de comunitate și sistemele de achiziții publice care furnizează alimente dintr-o rază geografică definită” [5, p. 23].

Concomitent, în cadrul instituțiilor UE este promovat și conceptul de *Agricultura locală*, care presupune obținerea de produse agricole și alimentare cu scopul de a le vinde într-un areal suficient de apropiat de zona de cultură, concept care promite să schimbe modul în care ne raportăm în prezent la obținerea hranei. Conceptul este deja unul de succes în majoritatea țărilor din Uniunea Europeană și, în ultima perioadă, se bucură de atenție sporită atât în rândul fermierilor, cât și al consumatorilor.

Vom menționa că, consumul de produse alimentare locale în zonele rurale are drept consecință reducerea distanțelor pe care sunt transportate alimentele. Acest lucru poate aduce beneficii economice, de mediu și sociale, cum ar fi economii la costurile de transport, diminuarea emisiilor de gaze de eșapament, o solicitare mai scăzută a drumurilor rurale, reducerea aglomerației în trafic și o mai mare siguranță rutieră. În aceeași ordine de idei, întreprinderile rurale pot beneficia de pe urma „lanțurilor scurte de aprovizionare” de multiple avantaje. De exemplu, reducerea numărului de firme implicate într-un lanț de aprovizionare poate avea drept consecință creșterea ponderii convenite producătorilor în prețul final. Pentru clienți, mai puține legături pot aduce o reducere a cheltuielilor, și pentru toți factorii implicați identificarea provenienței materiei prime devine mai facilă. Vânzările directe (de la producătorul original la clientul

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

final) reprezintă cele mai scurte lanțuri de aprovizionare.

Totodată, definiția LSAA, dezvoltată de Terry Marsden, Jo Banks și Gillian Bristow și menționată ulterior de mai mulți cercetători, subliniază că un Lanț Scurt de Aprovizionare cu Alimente: „...nu este de câte ori este manipulat un produs sau de distanța pe care este transportat în cele din urmă, ceea ce este neapărat critic, ci faptul că produsul ajunge consumatorul încorporat cu informații, de exemplu tipărite pe ambalaje sau comunicate personal la punctul de vânzare cu amănuntul. Această informație permite consumatorului să facă în mod constant conexiuni și asocieri cu locul / spațiul de producție și, potențial, cu valorile persoanelor implicate și cu metodele de producție utilizate” [7, p. 426].

Cercetările efectuate afirmă că LSAA pot genera câștiguri economice pentru producători, consumatori și comunități locale. Astfel, Michel Delebarre în Cuvântul înainte (*Foreword*) către ediția „*Nourishing Networks - Fourteen lessons about creating sustainable food supply Chains*” menționează că: „inițiativele de marketing direct și regional generează venituri și locuri de muncă suplimentare pentru regiunile rurale, deși gradul în care aceste rezultate se manifestă este diferit. În plus, acestea (LSAA n.n.) permit sinergii cu alte activități economice regionale și contribuie adesea la o creștere a satisfacției la locul de muncă și a capacității organizaționale în cadrul comunităților rurale, la o mai mare încredere a consumatorilor în sistemele alimentare și la reduceri ale „drumului” alimentar sau a deșeurilor alimentare.

În zonele mai marginale, aceste beneficii pot contribui la combaterea abandonului agriculturii, a migrației și a populațiilor „gri” [4, p. 3].

Din cele menționate, putem evidenția *beneficiile economice* ale Sistemelor Alimentare Locale, organizate în LSAA, printre care: [6, p. 7]

- tema sistemelor alimentare locale este de o mare importanță și presupune mult mai mult decât simpla introducere pe piață a unei noi serii de produse locale europene, pe lângă produsele comercializate în cadrul sistemelor de calitate bine cunoscute;

- sistemele alimentare locale sprijină economia regională și locală și creează locuri de muncă în agricultură și în producția alimentară, dar și în domenii conexe cum ar fi prelucrarea, distribuția, comercializarea, vânzările și serviciile. Aceste sisteme sunt extrem de importante în zonele izolate, în zonele periferice urbane, în zonele muntoase sau în cele vulnerabile și defavorizate; ele constituie un stimulent pentru valorificarea potențialului local și un factor de îmbunătățire a imaginii regiunilor puțin cunoscute și deseori neglijate; atunci când veniturile sunt cheltuite la nivel local, pe alimente produse local, acestea rămân în regiune și determină triplarea veniturilor regionale ale comunității, în comparație cu circuitele comerciale obișnuite;

- investițiile în sistemele alimentare locale ar genera o recuperare economică în zonele defavorizate, venituri mai mari pentru producătorii locali, o mai mare cooperare între părțile interesate, o relansare a activității antreprenoriale, o mai bună deschidere a piețelor locale, mai multe locuri de muncă, costuri mai mici și menținerea nivelului local de servicii și prestații.

La fel, *beneficiile sociale* ale Sistemelor Alimentare Locale (SAL) organizate în LSAA sunt: [6, pp.7-8]

- canalele scurte de distribuție sporesc interacțiunea, cunoașterea și înțelegerea reciprocă între consumatori și producători. Prin cunoașterea personală a producătorilor, acestea permit stabilirea unor relații de încredere și trasabilitatea imediată a produselor pentru consumatori, oferind de asemenea un nivel elementar de suveranitate alimentară;

- atunci când se oferă produse locale cu caracter autentic, tradițional, original, durabil, sezonier sau cu alte caracteristici apreciate la nivel local, se sprijină coeziunea socială și spiritul comunitar și comunitatea este încurajată să adopte un comportament respectuos față de mediu. Locurile de comercializare a produselor locale, cum ar fi tarabele de vânzare directă sau piețele în aer liber, constituie deseori verigile unui proces de incluziune socială și profesională pentru consumatori, producători și vânzători;

- accesul la produse proaspete, într-un termen scurt, prin comercializarea de produse locale, contribuie la îmbunătățirea stării sănătății publice, prin diversificarea regimurilor alimentare și păstrarea tuturor calităților organice ale alimentelor (care se reduc prin sistemele de conservare pe termen lung).

Datorită verigilor intermediare de *retailing*, partea de venit ce revine fermierilor-producători din prețul final de vânzare cu amănuntul al produselor sale este mult mai mică decât în cazul celor ce activează în cadrul LSAA. Sporirea părții fermierului în prețul final de vânzare cu amănuntul este un obiectiv al multor producători, iar produsele cu „valoare adăugată” din cadrul Lanțului valoric scurt oferă un mecanism de creștere a veniturilor producătorilor agricoli.

Suportul instituțional pus la dispoziție pentru LSAA/SAL variază în funcție de țări și regiuni. Concluzia generală din cercetările efectuate evidențiază că există multe instrumente instituționale disponibile în prezent la nivelul UE și la nivel național care ar putea ajuta IMM-urile și microîntreprinderile, dar acestea nu sunt aplicate în mod consecvent pe teritoriile UE. Unele dintre instrumentele instituționale disponibile necesită modificări suplimentare pentru a reduce poverile administrative și financiare asupra întreprinderilor implicate în LSAA/SAL.

Pentru Republica Moldova, în calitate de exemplu al dezvoltării și suportului instituțional al Lanțurilor Scurte de Aprovizionare cu Alimente și, implicit, dezvoltarea Sistemelor Alimentare Locale, prezintă interes experiența României, care prin Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale promovează dezvoltarea LSAA/SAL. Totodată, este necesar de menționat suportul instituțional al statului român prin asigurarea cadrului legislativ benefic dezvoltării LSAA/SAL. Astfel, prin modificările aduse Legii României nr. 321/2009 privind comerțul cu produse alimentare [2] sunt clarificate noțiunile ce țin de constituirea unui Lanț Scurt de Aprovizionare cu Alimente. În Art. 1 al Legii se adaugă și explică noțiunea de „*parteneriat direct* - relația comercială directă dintre comerciant și cooperativele agricole, asociațiile de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

producători agricoli, societățile comerciale agricole de producție, producători agroalimentari și distribuitori, între care se încheie un contract comercial pentru minimum 12 luni.”

La fel, Legea României nr. 321/2009 explică noțiunile și termenii de valabilitate referitoare la „carne proaspătă”, „produs alimentar proaspăt”, „produs alimentar congelat”.

De menționat că prin Legea Republicii Moldova nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior [1] au fost stabilite normative generale ale comerțului interior, fără de a avea ca obiectiv strategic protejerea producătorului local.

În concluzie, este necesar să fie reținut că pentru a spori competitivitatea companiilor autohtone pe piața produselor alimentare, este necesară diversificarea pârghiilor și politicilor de promovare a intereselor acestora. Stimularea creării Lanțurilor Scurte de Aprovizionare cu Alimente (LSAA) impune asigurarea cadrului normativ și politicilor regionale de dezvoltare a Sistemelor Alimentare Locale (SAL), ceea ce obligă la revederea abordării atât a politicilor publice în domeniul dat, cât și a cerințelor referitoare la calificarea propriu-zisă a persoanelor implicate în aceste procese.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Legea Nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior. Republicată în temeiul art. XI al Legii nr.153 din 01.07.2016 – Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 215-216, art. 475. [online, accesat în data de 26.11.2020] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121976

2. Legea nr. 321 din 15 octombrie 2009 (*republicată*) privind comercializarea produselor alimentare. Monitorul Oficial al României nr. 761 din 29 septembrie 2016. [online, accesat în data de 26.11.2020] <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/112411>

3. The European Agricultural Fund for Rural Development, Examples of Food Projects [online, accesat în data de 21.11.2020] <http://enrd.ec.europa.eu/enrd-static/fms/pdf/E3DB7197-F0E3-ADE1-A758-A6AB00592FDC.pdf>

4. Delebarre Michel., Foreword. In: Roep Dirck, Wiskerke Han (eds). Nourishing Networks - Fourteen lessons about creating sustainable food supply chains. Published by: Rural Sociology Group, Wageningen University. Reed Business Information - Agriboek (publisher: Rients Koopmans), Doetinchem, The Netherlands, 2006. – see: Foreword, p. 3.

5. Kneafsey Moya, Venn Laura, Schmutz Ulrich, Balázs Bálint, Trenchard Liz, Eyden-Wood Trish, Bos Elizabeth, Sutton Gemma, Blackett Matthew. Short food supply chains and local food systems in the EU: A state of play of their socio-economic characteristics. Report EUR 25911 EN. Published in: EU Science Hub, 2013. – 128 p. [online, accesat în data de 25.11.2020] [https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC80420/final%20ipts%20jrc%2080420%20\(online\).pdf](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC80420/final%20ipts%20jrc%2080420%20(online).pdf)

6. Lanțul Scurt Alimentar. Publicația Tematică nr. 29, an II. [online, accesat în data de 21.11.2020] <http://madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/rndr/buletine-tematice/PT29.pdf>

7. Marsden Terry., Banks Jo, Bristow Gillian., Food Supply Chain Approaches: Exploring their Role in Rural Development. Rev: Sociologia Ruralis, 2000. Vol. 40, no. 4. – pp. 424-438.

8. Normann Richard, Ramirez Rafael, Designing interactive strategy: from value chain to value constellation., Chichester: Wiley, 1998. - 159 p.

9. O'Donnell R., Post-Porter: exploring policy for the Irish context 'sustaining competitive advantage', in Sustaining Competitive Advantage: Proceedings of NESC Seminar., Research Series, Dublin, National Economic and Social Council, 1998, p. 48-67.

10. Porter Michael E., Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance., New York, The Free Press, 1985. Trad. Nistor, S., Oganovici L., Avantajul concurențial. Manual de supraviețuire și creștere a firmelor în condițiile economiei de piață., București, Teora, 2001. – 512 p.

11. Stabell C., Fjeldstad A.E., Configuring value for competitive advantage: On chains, shops, and networks., Strategic Management Journal no. 19, 1998, pp. 413-437.

THE PROCESS PRIVATIZATION OF COMERCIAL COMPANIES FROM ROMANIA

ȘIMON Adrian, PhD Assoc. prof. ec.

University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Țirgu-Mureș, Romania

The reform process started in 1989, mainly aimed at building a durable and performant market economy, Romania enrolling in the application of “new rules of the game”. But not being aware of these new forms to be reached as the ultimate task of the transition, the expression "transition to the market economy" was chosen. This facilitates the effort of thinking to operate a simple and enjoyable translation from something familiar to something new, also known, replacing only the "Plan" God with the Goddess "market".

Keywords: privatization, transition, price liberalization, market economy.

Retrospectively, analyzing and comparing the performance of the former socialist countries during the transition, it is clear that all have adopted the same types of reforms, specific adaption being taken in a few cases, in fact, which are identifying themselves in success stories and differentiating only in the pace and order of measures reform.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Price liberalization and stabilization interventions have proved to be major and demolition attempts, by drastically reducing the savings of the majority of the population due to inflation, respectively the possibilities to provide minimum capital sources.

Privatization represents the first stage of the process of restructuring economies in transition, a changing mechanism not only for owners, but also those of managers, that must reorient production to market demands, which ultimately leads to economic growth. Even if some of the members of the society managed to participate at the privatization of economic agents, they failed to relaunch their activity, the investments requiring large sums, impossible to access, due to the exaggerated interest rates of the banks still in state ownership and the lack of alternative, represented by financial institutions that provide capital.

A decisive element of the reforms, especially of the privatization, was the rhythm that determined:

1. *Gradual therapy* designed to be carried out in a gradual manner with the gradual implementation of measures, without losing control of the state on economic activity, a follower of the subsidy policy. The motivation is to mitigate the impact of the reform upon population, thus making the social cost of change more bearable, this therapy being agreed by most of the countries in transition;

2. *Shock therapy*, consisting in the simultaneous liberalization of prices, wages, interest rates, foreign exchange rates and foreign trade, which has to stop inflation, to reduce the budget deficit (by cutting public spending such as subsidies) and therefore to provide the stability climate necessary for a real start of the reform.

Simultaneously privatization moved through the so-called process of *creative destruction*, thus eliminating the structures of the old economy and the creation of new ones. Millions of new businesses have been set up in villages and cities and foreign companies have been invited to participate in the creation of joint ventures. The success of the transition has been set and is recorded under the conditions of applying its own recipes, sensitive to the imperatives and concerns of the respective countries.

The evolution of the process of restructuring and privatization of Romanian companies

About this complex process, it was spoken and it will be spoken by people from all spheres of the Romanian society with different experiences, levels of training and information, directly or indirectly involved in the political, administrative, economic or social activity, obviously interested, or just for the sake of speech only. There was also a lot written about the subject, the authors representing about the same categories, few of them being the clever ones involved in a process of an unprecedented act (the transition from state property to those of private property), but ones with good intentions.

When this turmoil will be over and it will be written without any fervor about the privatization history, certainly large spaces will be reserved for the role played by actors representing parties, trade union organizations (institutions recognized by the authorities), business circles, the media, about the evolution and quality of the restructuring process and the privatization of the state economic units, transformed overnight into autonomous public entities and commercial companies according to the stipulations of Law no. 15/August 1990 regarding the reorganization of state economic units as Autonomous public entities and commercial companies. It will be not mention the endless chit-chat of many, who individually did not represent anything worthy of consideration or did not advance viable solutions, but who together encouraged or demolished the opinions of some *leaders*, especially those at the local levels, regarding specific situations judged unilaterally and empirically.

Although the *management* came into the common language of the Romanians, with very few exceptions, the comments did not refer to the scientific, technical and practical elements of the privatization management, whether it was conducted or how the process was conducted, what specificities it has, which are the influences of the external environment, if there was a vision, what strategies have been developed, what techniques have been applied, who are the controllers and the evaluators, what are the progresses, how to use the feed-back (what corrections have been made) and so on. Nevertheless, the exceptions have tried to draw attention to the novelty and uniqueness of the exercise, both internally and internationally. Identifying the solution involves attracting specialists from diverse fields - from economics to psychology, from politics to philosophy, the speed and accuracy of the result is expressing in fact the quality of management applied.

The analyzes and comments of the specialists of the 1990s, especially of the foreign consultants are notorious, regarding the opportunity of the previous and / or post-privatization restructuring, the rapid privatization or at a rate correlated with the creation of the local capital, the total privatization or the preservation of state ownership of some strategic units or for granting of additional facilities to foreign investors, etc. Currently, it can be seen that some of the proposed or imposed recipes have not led to revival, the balance inclining to those of domestic strategies that have taken into account the realities, traditions and sensitivities specific to our country.

Forasmuch as it wasn't yet realized a global survey on the effects of privatization in Romania, it is difficult to compare the results, even upon at sectors level only, with those identified by specialists over economies that have moved from the totalitarian economic system to a decentralized one. Therefor are present the same types of problem, the same opportunities, but also difficulties and many shattered illusions. The advantages and drawbacks of applying one or other of the possible strategies are balanced, and recipes can not be developed as a panacea, but it is useful to know the different experiences, both for preparing the specialty theory and further for the improvement of response and correction reactions.

The analysis of the way the process of restructuring and privatization of the Romanian trading companies has evolved rise to many questions with more or less objective connotation, whose response often starts with invoking the specificity of the phenomenon and implicitly the lack of experience, but seldom with reference to management applied, strategy and policy, managerial methods and techniques.

The evolution of the process of privatization and restructuring the trading companies to which the state is a

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

shareholder and of the specific institutional and relational framework is closely related to the evolution of the legislative and regulatory system. Law no. 15/1990 regarding the reorganization of the state economic units as autonomous public entities and commercial companies was the theoretical moment of starting the ample process of diminishing the role of the state in the economy and for preparation of a future stage, the effective transition of ownership from the state sector to the private sector.

In this manner it was promoted the transfer of the right to administer both to the domestic capital, insufficiently developed for making direct investments and for strategic investors, through the application of renting methods, commercial leasing, concession etc.

1. Unfortunately the Management of state-owned companies was not a priority at the beginning of the transition.

2. The pursuit of such a complex activity with major effects, such as the restructuring and privatization of state wealth, can not be accepted in a democratic state until the specific, stable and complete legislative framework is established, correlated with the legal regulations related to many other areas, some even influencing the magnitude of the process and the quality of the results, e.g. the status of nationalized properties by the socialist state.

3. Any reference to privatization management must start from the legislative and methodological framework that most directly conditions the conduct of the privatization process, including its rhythm and transparency.

There is no moment (referring to date) in which we may have appreciated that there is a legislative, methodological and procedural framework that removes the uncertainties, the syncope, the misunderstandings, the inconsistencies, the inconsistencies, etc.

4. Any modification or addition has led to interruptions or delays in the process.

5. The management of the material and human resources of public institutions has been consistently neglected, being exercised by methods such "it shall go as it is, let it go", being promoted by individuals appointed by ruling parties, and Human Resource Management was made with few exceptions, by applying the "Instructions" issued from party leaders and acted upon revocation/appointment of executive positions or hiring men on execution positions. In order to respect the truth, it should be noted that in the first stage there was a real selection of employees by contest after that people were preferred by a "contest of circumstances" that met only one criteria, their political affiliation that became essential.

6. Often organizational structures have been modified, by creating or dismantling some components, only for firing of some leaders or to appoint of others.

7. The relational system has strongly marked the evolution of the privatization process, even by modifying existing legislation or promoting new regulations.

8. In some situations, managers took advantage of their position in the trading company, capitalizing in their own interest the information database, the relationships, the products and, in particular, the assets of those companies.

9. The actual implementation of the restructuring and privatization process was influenced by many internal or external factors of the process, most of them being linked to the pioneering nature, in general, the privatization of the trading companies ended in April 2004, with interest remaining the privatization of the big companies that had developed from Autonomous Public Entities.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Anghelache, Constantin, *Romania 2004 - Economic status; significant developments*, Economic Publishing House, Bucharest, 2004, ISBN 973-709-070-5.

2. Anghelache, Gabriela, *Capital Market*, Economic Publishing House, Bucharest, 2004, ISBN 973-709-065-9.

3. Bolchiș, Teofil, *Reverse Transition in Romania (communism---capitalism)*, Gutinul P.L.C. Publishing House, Baia Mare, 2001, ISBN 973-9198-55-4.

4. Cârcei, Elena, *Functioning and Termination of Joint Stock Companies*, Economic Publishing House, Bucharest, 1996, ISBN 973-590-306-7.

5. Mazuru, Luminița-Ioana, *The Relationship of the Enterprise with the Capital Market*, Concordia Publishing House, Arad, 2004, ISBN 973-8084-36-7.

6. Șimon, Adrian, *Financial markets and financial investments in the context of behavioral finance*, Publishing House Cavallioti, Bucharest, 2014, ISBN 978-606-551-052.

7. Șimon, Adrian, *Markets and stock exchanges*, Petru Maior" University Publishing House, Tîrgu-Mureș, 2001, ISBN 973-8084-36-9.

8. Șimon, Ilie, *Salary civilization*, Efficient Publishing House, Bucharest, 1997, ISBN 973-7955-48-X.

LEGISLATIVE AND METHODOLOGICAL APPLIED IN ROMÂNIA

ȘIMON Adrian, PhD Assoc. prof. ec.
University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Tîrgu-Mureș, Romania

The essential elements of the privatization process in Romania were established by the law on the privatization of commercial companies no. 58/14 August 1991, which defined the direct privatization method by selling the shares held by the state to the commercial companies, after distributing the equivalent of 30% of the share capital of the respective commercial companies toward entitled Romanian citizens in the form of ownership certificates.

Keyword: Romanian legislation, guarantees, facilities, penalties.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

The legal, institutional and relational framework specific to privatization has been created through:

– defining the two ways of privatization:

a) selling 70% of the share capital to natural and legal persons, Romanian or foreign, or the sale of assets of commercial companies;

b) free transfer to the population of 30% of the state's shares in these companies;

– the establishment of the institutions involved in the privatization process - the State Property Fund, the Private Property Funds and the National Agency for Privatization, respectively the establishment of the relations between them;

– the defining of methods of sale of shares by the State Property Fund, the facilities granted for the purchase by employees and the procedure of sale of assets by the involved company.

The decision to invest of small entrepreneurs was largely influenced by the issuance of Law no. 77/1994 regarding the associations of employees and members of the management of commercial companies that are privatized, by co-interest in the purchase of shares with payment in installments, including the commercial companies providing services in agriculture and the Government Ordinance no. 39/1995 regarding the establishment of the regime with payment in installments of the assets and shares of commercial companies with state capital.

The stipulations of Law no. 58/1991 were completed by Law no. 55/1995 for accelerating the privatization process, which established the free transfer of shares corresponding to 30% of the share capital of state-owned trading companies and of other shares issued by companies, as follows:

– free distribution of up to 60% of the shares issued by the companies included in the list approved by the Government, representing the equivalent of 30% of the share capital of state-owned trading companies by Romanian citizens, with domicile in Romania, who have reached the age of 18 years until 31 December 1990;

– the sale of shares corresponding to 40% of the share capital of these companies by all methods, with the possibility of price reduction, under the nominal value of the share if the share demand is less than the offer, based on the valuation report;

– the privatized company have at their disposal an amount up to 60% from the money owed to the State Property Fund for the sold shares in order to settle the debts and in case of amounts that are remaining, these to be use for the realization of productive investments;

– the possibility of selling the shares acquired through the application of this law on the securities market;

– the adjustment of the share capital shares held by the State Property Fund and the Private Property Funds through compensation.

Law no. 55/1995 for accelerating the privatization process, also known as mass privatization law, has brought many unfavorable influences on the process of privatization and restructuring of commercial companies, including:

– the delayed application of the provisions of law, as the text of the law was approved by the Parliament of the country after lengthy debates over a year, which had negative effects on potential investors;

– the reduction of the stock of shares offered for sale, since a large number of companies could submit Nominative coupons for privatization corresponding to a share capital of up to 60%, which led to situations in which the State Property Fund became a minor shareholder (with a share of up to 40%), which was not attractive for investors wishing to hold a majority position in the General Meeting of Shareholders, respectively wanting the power of decision. For this reason, these companies have become unattractive for privatization;

– maintaining the provisions regarding the minimum trading price limit, starting from the values established by the valuation report drawn up by certified specialists;

– the emergence of many practical problems regarding the compensation of the capital shares between the State Property Fund and the Private Property Funds after the allocation of the shares with free deed.

The legislative framework specific to privatization was supported by a large package of related normative acts, among which are:

Law no. 31/1990 regarding commercial companies, republished; Law no. 35/1991 regarding foreign investments;

Decision of the Government of Romania no. 634/1991 regarding the sale of assets of commercial companies with state capital, modified by the Decisions of the Romanian Government no. 758/1991 and no. 545/1992;

Decision of the Government of Romania no. 26/1992 regarding the revaluation of the fixed assets that are in portfolio of the state-owned economic agents, according to the prices negotiated by the economic agents on the basis of the stipulations of the Government Decision no. 776/1991;

Law no. 66 /07.10.1993 regarding the management contract;

Decision of the Government of Romania no. 500/1994 regarding the revaluation of tangible assets and changes in the share capital;

Law no. 52/1994 regarding securities and stock exchanges;

Decision of the Government of Romania no. 885/1995 regarding some measures of internal organization of shares and shareholder registration;

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Decision of the Government of Romania no. 626/1995 approving the list of commercial companies that are privatized according to Law 55/1995, modified by Government Decision no. 732/1995;

Decision of the Government of Romania no. 887/1995 about Methodological Norms regarding the sale, in cash, of the shares of state-owned trading companies which are privatized according to the Law no. 55/1995;

Methodological Norms no. 1/1995 and no. 2/1995 about the criteria for the sales by installment of the shares and respectively the assets of the companies;

Law no. 133/1996 regarding the transformation of the Private Property Funds into Financial Investment Companies etc.

Between 1992-1996, the basic legislative framework was created, correlated with the pioneering stage of the process of passing state property into private ownership.

The first amendments to the Commercial Companies Privatization Law no. 58/1991 and the Law no.55/1995 for speeding up the privatization process were brought by the Emergency Ordinance of the Government of Romania no.15/May 1997, referring to:

1. the sale of shares or social parts owned by the State or by local public administrations at the best market price offered, without having an anterior established minimum limit;

2. applying new privatization methods (e.g. debt conversion into actions - which, in fact, was not applied due to lack of a methodological framework), as well as the procedure for dealing with environmental problems in the privatization process, which imposed long deadlines and additional expenses in the preparation of the commercial company for privatization, and so on.

Although it was necessary to correct the shortcomings of the privatization legislation, the Government Emergency Ordinance no. 15/May 1997 amending and supplementing the Law on the privatization of commercial companies no. 58/1991 destabilized the legislative framework of privatization by the occurrence of some blurring, misrepresentation and confusion, mainly related to the privatization of the local trading companies, the sale of the assets (especially the leased or managed ones) the granting of payment facilities, the timing of the transfer of the property right, the valuation of the companies and the setting of a starting price for the auction or negotiation etc.

In order to clarify these situations, many other pieces of legislation have appeared in the months that followed, which in most cases changed the existing laws. All these aspects, however, led to the appearance of significant confusion among Romanian and foreign investors who hesitated or even renounced buying shares of Romanian commercial companies offered for sale.

Changing the legislative framework, without unifying the specific legislation, has made it harder for it to be perceived and applied by the specialists involved in the privatization process and induced the reluctance of the investors who naturally accused the impossibility of assuming long-term commitments under the frequent changing conditions of the legal provisions which initially were the basis for investment decisions in trading companies from State Property Fund portfolio.

During 1997, many other ordinances of interest were issued for the privatization and restructuring of commercial companies.

As many provisions of the privatization legislation remained unclear and the analysis of the privatization process revealed possibilities for accelerating this process in accordance with the governmental objectives, the legislative framework in this field underwent a new amendment by adopting Law no. 99/1999 about some measures for accelerating the economic reform that essentially changed the provisions of the Government Emergency Ordinance no. 88/1997.

The main new provisions refers to:

1. *breaking the institutional monopoly owned by the State Property Fund* and defining the seller as a public institution involved, which may be the State Property Fund or any relevant ministry or, as the case may be, an authority of the local public administration that owns commercial companies;

2. *introduction of a new privatization principle* - reconsideration of the debts of the companies, in order to increase the attractiveness of the privatization offer, on the basis of which the seller must present to the buyer the budgetary obligation certificate of that company;

3. *reintroducing the possibility of accepting*, by the public institutions involved, the payment in installments of the price of the shares sold etc.

This change in the privatization legislation did not fully have the expected effects on the privatization process taking into account the following:

– the low interest of investors in the privatization offer due to the suspension of any facilities that could be granted by the legislative framework in the field. In this way, Romania became unattractive for foreign investors, given that Central and Eastern European countries were offering particularly favorable customs and fiscal facilities to foreign investment. At the same time, Romanian investors, for whom the business environment was more than austere, did not have the financial resources necessary to engage a high volume of foreign investments related to renew the technology, environmental protection, employee protection, in order to balance the activity of privatized companies, and therefore in the absence of real competition, the purchase price of the shares was much lower than the proposed auction price;

– applying with great delays or ignoring the legal stipulations regarding the possibility of granting facilities for the payment of budgetary obligations by some budgetary creditors, to whom the seller has requested exemptions, reductions, delays or rescheduling to pay these obligations, for the companies in which the investors have been selected to negotiate, but the investors interested in the acquisition of shares, conditioned the participation at negotiations unless they couldn't

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

obtain the fiscal incentives provided by the legal framework in the field of privatization. The attitude of budgetary creditors towards the sellers determined the extension of the negotiations with the investors and in many cases the failure of the privatization process;

- the obligation of the company subject to privatization process to obtain the environmental permit from the competent authority, subject to the introduction of essential changes to the environmental liability procedure in accordance with the deadlines and stages stipulated in the new legislation, implying for these companies long periods of time, between 180 and 285 days, and significant expense, as the cost estimates for environmental balances are high, requiring numerous samples, measurements and analyzes of soil, groundwater, air, etc .;

- the non-existence or late adoption of specific regulations regarding the means of compensation for persons who have suffered damage as a result of abusive taking over of goods made through nationalization acts (e.g. tourism and trade companies);

- the lack of regulations regarding the acceptance of investors for buying shares that must prove they own a certain level of financial standing. Thus, the text of the law mentions only the presentation of a letter of credit, but it also does not establish a certain amount of financial liquidity allowing the buyer to prove the origin and the existence of the amounts that he undertakes to invest in the purchased company;

- lack of legislation on the liability for the Administrator (the general manager or the chairman of the board of directors) of the commercial company, to engage the economic agent in major commercial acts involving the patrimony (sales of significant assets from patrimony that affect the company's ability to carry out the statutory object, rentals or joint ventures on long-term, etc.).

An objective analysis of the way the privatization and restructuring of the companies started in the summer of 1999 and the results highlighted that besides some notable achievements, the persistence of a complicated and cumbersome legislative framework that failed to stimulate the interest of investors and, implicitly, to accelerate the pace of reform.

However, in order to send a positive signal to international financial institutions regarding the stability of the country and the intention to respect the commitments previously made, the new Government, set up at the end of 2000, tried but reacted with detention, avoiding the modification or replacement of existing legislation. In the field of privatization, only normative acts were completed that would complement the procedural-methodological framework for the enforcement of the laws in force, respectively the Decisions of the Romanian Government no. 443/2001 and 550/2001 amending and supplementing the Methodological Norms approved by Government Decision no.450/1999.

The analysis of the results obtained in 2001 and the factors that influenced the evolution of the process led to the conclusion that the simple modification of the methodologies is insufficient, requiring a review of the legislative framework.

For this, 2002 started with the elaboration of a new law, namely Law no. 137/2002 about some measures for accelerating privatization, which supplemented the existing legislation with new elements, explained or established some insufficiently expressed provisions, created the possibility to unify and simplify the methodological and procedural framework of application, abrogated some legislative regulations, to avoid confusion or unnecessary repetitions.

Among the novelty elements of this law are:

- completing the principles on which the privatization legislation is based with:
 - applying privatization before of restructuring programs, including the possibility of externalizing some activities and / or assets, especially of social assets;

- the reconsideration of the debts of the commercial companies in order to increase the attractiveness of the privatization offer, the establishment of the special administration during the privatization period;

- completing the methods to reduce the state shareholder's role in the economy, through the sale of shares, it appeared explicitly another way which was the possibility of raising the capital with private capital and free transfer or sale of social assets;

- the restructuring of the debts of the state-owned commercial companies by total or partial exemption of the budgetary obligations and the exemption from payment of penalties occurred in the case of delayed payments.

- establishing ways of attracting private capital in utilities field;

- simplification of privatization procedures (in the case of the sale of shares representing less than 33% of the share capital or even total) and the shortening of certain terms;

- reducing deadlines and modifying some merger provisions.

Their effect was positive because they succeeded in promoting a unitary and simplified methodology that would facilitate understanding and operationalization, both for specialists in the field as well as for potential investors and their consultants.

The legal framework specific to privatization included also numerous legislative acts on privatization strategies, initially annual strategies, which concerned all privatized state-owned companies and, since 2000, specific privatization strategies (for a single large company or very large, usually included in a program negotiated by the Romanian government with the international financial institutions, e.g. for SIDEX Galați, VULCAN Bucharest, TRACTORUL and ROMAN Brașov, ARO Câmpulung, FAUR Bucharest, ALRO Slatina etc.) or strategies for the privatization of some groups of companies (companies included in the PSAL II Program).

In the case of privatizations with a macroeconomic impact, the Government approved the main clauses of the share purchase and sale contracts.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

In the context of the legislative framework of privatization, an important role had the legislation regarding foreign investments, respectively, to attract and guarantee foreign investments in Romania, whose strong dynamics often had negative effects on investors.

The main specific regulations applied over time were:

- a) Law no. 35/1991 regarding the regime of foreign investments, amended and completed by Law no. 57/10.06.1993, which defines the foreign investor and the way to prove this quality, guarantees, facilities, use of results etc;
- b) Government Ordinance no. 70/31 August 1994 regarding the profit tax;
- c) Government Emergency Ordinance no. 31/16 July 1997 about regime of foreign investments in Romania;
- d) Law no. 332/2001 regarding the promotion of direct investments with a significant impact on the economy, that explains the meaning of a direct investment with a significant impact in the economy as an investment with a value exceeding the equivalent of 1 million USD (\$).

This law introduces the following:

- *guarantees* - direct investments can not be expropriated except for the cause of public utility; investors can fully transfer abroad the profits, after paying taxes; investors may transfer abroad in the foreign currency of the investment, the earnings of the sale of the shares or those resulting from the liquidation of the investments; the investors may transfer the sums obtained as compensation in the foreign currency of the investment;
- *facilities* - machinery, installations, equipment, measuring and control devices, automation and software products purchased from import (new goods) are exempted from customs duties;
- *penalties* - in case of voluntary liquidation in less than 10 years, all taxes are paid for the whole period of the investment period, all penalties payments, taxes.

The law on foreign investment and subsequent direct investment has undergone changes introduced by laws with fiscal measures, corporate tax, value added tax, approval of annual revenue and expenditure budgets.

The difficulties encountered by the state-owned companies during the transition from the centralized to the liberal economic system required some measures to restructure them in the privatization preparation period, through restructuring, meaning a process led, which includes the restructuring of the policies sales and / or product restructuring, financial restructuring, technical and technological restructuring, managerial and organizational restructuring, restructuring the form of legal organization and restructuring of ownership.

The specific legislative framework has evolved over time, depending on how it was deemed appropriate to restructure before or after privatization.

For example, during the period 1993 - 1996, the restructuring prior to privatization was considered efficient, as part of the financial resources needed by the respective commercial companies were insured from the revenues of the State Property Fund obtained from privatization, granted on the basis of conventions with possibilities of reimbursement in installments, under advantageous conditions.

Starting with 1997, when the restructuring of the companies was to be carried out after the privatization by the new shareholders according with the business plans for the following years, ceasing the financial support given to the companies for the restructuring prior to the privatization, the income from privatization going to the state budget.

Depending on this position of governments towards the place and role of the restructuring of commercial companies, depending on the ownership structure, the specific legislative framework has undergone numerous and frequent modifications and additions, especially between 1997-2000, when the massive layoffs of employees occurred due to restructuring process, with compensatory payments.

A special place in the restructuring legislation is the Decision of the Romanian Government no. 978/1999 regarding some measures for the implementation of the Enterprise Restructuring and Reconversion Program (ERRP). This program sustained social protection, with active and passive measures, funded by the European Community, the privatization / restructuring / liquidation actions undertaken under the Private Sector Adjustment Program (PSAP) and the Private Sector Development Program (PSDP).

Given the unsatisfactory economic and financial evolution of some economic agents who have failed to adapt to the conditions of a decentralized economy, even following the implementation of restructuring programs, it was necessary to complete the legislative framework on commercial companies with legislative acts on the liquidation of companies – administrative liquidation or judicial proceedings.

Voluntary (administrative) liquidation is initiated and decided by the shareholders on the basis of the provisions of Law no. 31/1990 on commercial companies, republished, in order to stop the deterioration of the assets and the devaluation of the commercial company, if restructuring attempts have failed.

Judicial liquidation is initiated and carried out in accordance with the provisions of the Law no. 64/1995 on the procedure for judicial reorganization and bankruptcy, republished, which has undergone numerous modifications and updates. The procedure is initiated by the creditor for the insolvency traders respectively upon that condition of the debtor's patrimony, characterized by an obvious incapacity to pay the enforceable debts owed with the amounts available, to cover the liabilities by reorganization or to liquidate some of their assets up to to extinguishing the liability, or by bankruptcy.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. *Romanian legislation*, Legis 4.0, CTCE Piatra Neamț, <http://www.soft-legislativ.ro>
2. www.apaps.ro
3. www.cdep.ro

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

4. www.dorin.ciuncan.com
5. www.dscllex.ro
6. www.expertasig.ro
7. www.ince.ro
8. www.parlament.ro
9. www.revistadestatistica.ro

MENȚINEREA ANGAJAȚILOR LA ÎNTREPRINDERE DIN PERSPECTIVAMARKETINGULUI

SLUTU Rodica, lector univ., dr.

*Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului
Universitatea „Alecus Russo” din Bălți*

This article makes an overview of different opinions about the marketing of human resources and its importance in persuading the employees not to leave the company they are working for. Human resources marketing is human resources department's objective. It helps a company to employ qualified staff and to create conditions for the existing employees not to leave it. We strongly believe that the efficient work of human resources department can lead to the prosperity of the company. This department can make use of some marketing strategies, policies and techniques to spot out the employees' needs for the most efficient work for the benefit of the company.

Keywords: marketing of human resources, external marketing, internal marketing, market segmentation, company's image.

Abordarea marketingul resurselor umane în contextul managementului are loc prin prisma contribuțiilor aduse la atragerea și păstrarea celor mai buni angajați în cadrul întreprinderii, cât și crearea unei imagini „bune” a întreprinderii în calitate de angajator pe piață.

Marketingul este insuficient atunci când reprezintă un simplu compartiment al unei întreprinderi, el devine corespunzător numai atunci când toți angajații acesteia sunt conștienți de influența lor asupra satisfacției consumatorilor. Concepția de marketing a întreprinderii moderne ridică la rangul de necesitate orientarea ei atât spre exterior, cât și spre interior.

Pornind de la distincția că marketingul intern și marketingul extern au drept receptori de mesaje public diferit. În literatura de specialitate sunt descrise mai mult funcțiile și componentele marketingului extern. Marketologii sunt preocupați de marketingul extern, de relațiile cu clienții, de modalitățile de promovare a produselor (serviciilor), de crearea brandului. Potrivit mai multor declarații marketingul este o funcție îndreptată spre mediul de afaceri extern.

Cât despre marketingul intern, am observat că acestui termen nu i se atribuie o descriere detaliată în literatura de specialitate.

Problema implicației marketingului intern în vederea motivării și menținerii angajaților la întreprindere a fost studiată, utilizând mai multe metode de cercetare cu suport de concepții, principii elaborate până în prezent de autori recunoscuți în domeniul resurselor umane.

La începutul materialului este prezentată metoda istorică prin prezentarea etapelor evoluției marketingului intern. S-a recurs de asemenea la analiza și sinteza, de exemplu, atunci când s-a urmărit definirea unor noțiuni, au fost analizate diverse definiții ale marketingului intern, cu ajutorul sintezei s-a încercat reunirea lor într-un tot unitar și exprimarea propriului punct de vedere.

În scopul determinării implicațiilor marketingului intern în vederea motivării și reținerii angajaților a fost realizat un studiu cantitativ și calitativ, orientat în direcția fundamentării științifico-practică a rezultatelor. Pentru culegerea și sistematizarea informațiilor primare, a fost aplicată metoda anchetei prin chestionare.

Termenul de marketing intern îl găsim în domeniul marketingului serviciilor. În domeniul serviciilor această varietate de interpretări a condus la o gamă variată de activități considerate a fi specifice acestuia. Diversitatea de interpretări și definiții a condus, la rândul său, la dificultăți de aplicare și adoptare pe scară largă a conceptului [2].

Tabelul 1. Etapele dezvoltării marketingului intern în cadrul serviciilor

Etape de evoluție	Autori	Abordări conceptuale a marketingului intern
Etapa 1: Motivarea și satisfacerea angajaților	Leonard Berry (1981) George, W.R., (1977) Thompson, T.W. (1978) Murray, J. G. (1979) Sasser, W.E. și Arbeit, S. F. (1976)	- angajații nu sunt clienții întreprinderii;
Etapa 2: Orientarea clienților	Christian Gronroos	- orientarea către clienți prin intermediul unui proces de influențare a angajaților; - angajații motivați sunt totodată și clienți fideli”
Etapa 3: Lărgirea conceptului de marketing intern	Winter, J.P. (1985) George W.R. (1990) Glassman, M., McAfee, B. (1992)	- tehnică de gestionare a angajaților în vederea atingerii obiectivelor organizaționale; - integrarea funcțiilor de marketing și de personal în măsura în care personalul devine o resursă a funcției de marketing.

Sursa: elaborat de autor în baza [3]

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Marketingul intern ne pune în fața unei abordări strategice și este strâns legat de managementul resurselor umane. Pentru ca marketingul intern să fie eficient operaționalizat ca o paradigmă a schimbării organizaționale a managementului și a implementării de strategii, este necesară o clarificare la nivel de definire a acestuia. În acest context, este nevoie de precizarea exactă a specificului marketingului intern, având în vedere faptul că definirea și clasificarea sunt premisele fundamentale ale analizei de marketing.

În acest sens ne propunem să analizăm etapele de dezvoltare a marketingului intern în cadrul serviciilor.

Din tabelul 1 observăm că, în prima etapă a apariției marketingului intern, cercetările întreprinse au evidențiat faptul că, marketingul intern se referă la atragerea, dezvoltarea, motivarea și menținerea angajaților calificați prin intermediul unui loc de muncă și produse ce satisfac nevoile lor. Serviciile efective necesită o coordonare eficientă între personalul de legătură și personalul coordonator. Asupra acestui fapt la cea de a doua etapă, a atras atenția Gronroos care remarcă că, marketingul intern este o modalitate de integrare a diferitelor funcții vitale a relațiilor cu clienții în cadrul companiilor de servicii. Astfel, în definițiile lui Berry și Gronroos se evidențiază necesitatea de motivare a angajaților și de utilizare a tehnicilor specifice marketingului. Cu toate acestea, diferența esențială între abordarea acestor autori este că, angajații nu sunt tratați ca fiind clienți.

La cea de a treia etapă se evidențiază rolul marketingului intern ca instrument de implementare în cadrul serviciilor. În principiu, mai târziu marketingul intern a fost generalizat pentru orice tip de strategii de marketing. Una din probleme care contribuie la concretizarea conceptului de “marketing intern” este faptul că nu există un singur concept unitar pentru acest subiect .

Există o varietate de sensuri atribuite în literatura de specialitate legate de ceea ce reprezintă de fapt marketingul intern.

Analizând literatura de specialitate înțelegem foarte bine că, marketingul intern reprezintă valorificarea superioară a capitalului uman și intelectual al întreprinderii și a creșterii motivației angajaților. Astfel, marketingul intern se referă la relațiile cu „piața angajaților”. Marketingul intern poate fi privit ca parte integrată a marketingului, datorită contribuției sale indirecte, dar valoroase, la menținerea relațiilor cu clienții externi.

Considerăm că angajații trebuie să simtă că aparțin unei organizații utile, care depune o muncă utilă și aduc o contribuție utilă la progresul societății umane.

Noile teorii și practici de resurse umane folosesc din ce în ce mai des instrumente de marketing clasice. Specialiștii de marketing, comunicare, resurse umane percep secolul ca fiind unul al comunicării și al marketingului [3]. Precum s-a constatat nu o singură dată marketingul intern ne pune în fața unei abordări strategice strâns legat de managementul resurselor umane. Efectul intern este valorificarea superioară a capitalului uman și intelectual.

Rezultate și discuții. În scopul identificării acțiunilor de marketing în vederea motivării și reținerii angajaților în cadrul întreprinderilor s-a efectuat un sondaj asupra angajaților de la întreprinderile din regiunea Nord a Republicii Moldova. Chestionarul urmărește să aducă în prim plan factorii motivaționali care acționează asupra angajaților și nivelul de motivare la întreprindere.

Datele sondajului demonstrează, pe de o parte, că aceste nevoi sunt extrem de importante pentru subiecții aleși, iar, pe de altă parte, ele sunt satisfăcute într-un grad mediu de către organizație. Așadar, dacă pentru subiecți importanța satisfacerii acestor 5 nevoi este foarte mare, satisfacerea lor de către organizație este realizată la un nivel satisfăcător. De exemplu, nevoia legată de relațiile bune cu colegii este importantă în mare măsură pentru 60% din respondenți și doar 15% dintre ei consideră că această nevoie este satisfăcută în mare măsură.

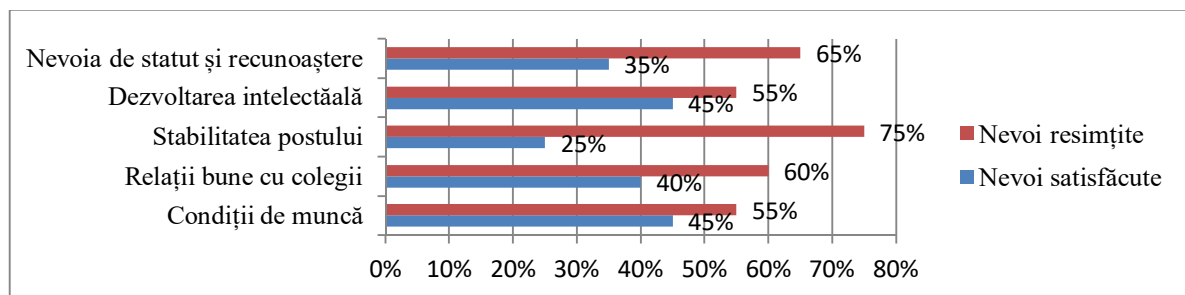

Figura 1. Nevoile resimțite și satisfăcute de către angajații întreprinderilor din RDN

Sursa: elaborată de autor

O proporție asemănătoare se observă și la nevoia de statut și recunoaștere din partea celorlalți: 65% dintre respondenți o consideră importantă în mare măsură, pe când doar numai 35% o consideră satisfăcută de către organizație. Considerăm că nevoile legate de muncă au o importanță deosebită în motivarea și reținerea angajaților în cadrul întreprinderilor.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

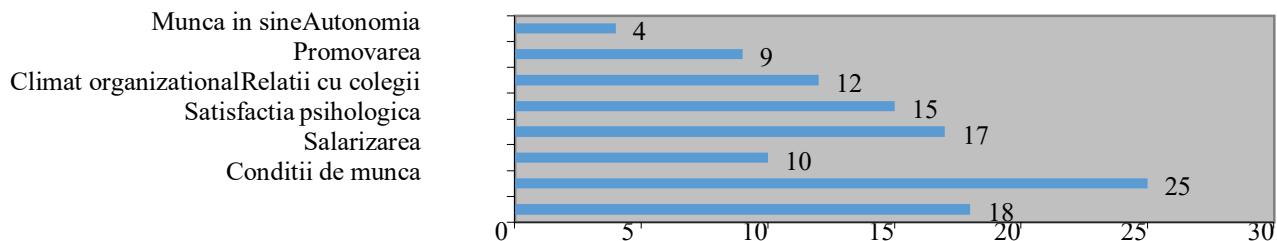

Figura 2. Aprecierea nevoilor legate de muncă (în %)

Sursa: elaborată de autor

Rezultatele obținute din figura 2 sunt în concordanță cu teoria lui Maslow asupra nevoilor conform căreia nevoile de securitate și siguranță a muncii se cer a fi satisfăcute înainte de nevoile sociale.

Aceste rezultate demonstrează că în cadrul întreprinderii *muncitorii din departamentul de producție* sunt mult mai interesați de recompensele financiare și de condițiile de muncă decât de munca pe care o prestează și posibilitatea de promovare. Din acest motiv managementul organizației ar trebui să acorde o atenție sporită nevoilor angajaților legate de salariu și condiții de muncă.

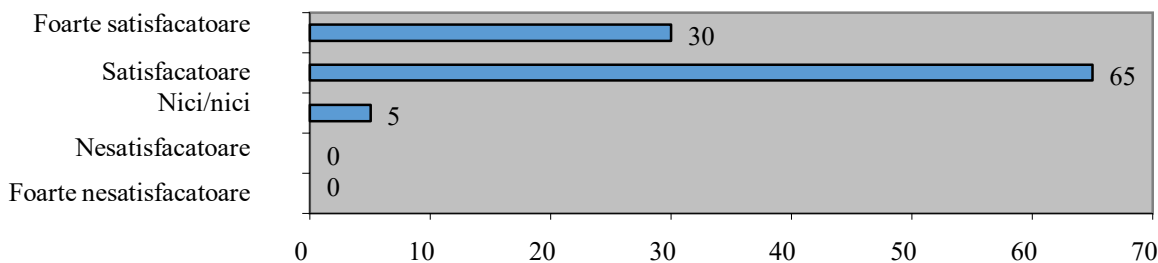
Rezultatele obținute se mai pot explica și prin faptul că cei mai mulți dintre respondenți desfășoară o muncă de rutină care nu necesită abilități de creativitate.

Personalul cu funcții de conducere, însă, ierarhizează într-un mod diferit factorii motivaționali, pentru ei fiind mai importantă munca în sine, promovarea. Sistemul de salarizare este unul din motivele principale pentru care optează majoritatea angajaților.

Rezultatele obținute pot fi vizualizate în figura de mai sus: numai 7% dintre respondenți sunt foarte satisfăcuți de salariul pe care-l primesc; 35% dintre respondenți sunt satisfăcuți de salariul pe care-l primesc. Considerăm că o companie de succes ar trebui să aplice diferite moduri de stimulare financiară a angajaților cum ar fi:

- oferirea de bonusuri angajaților despre care consideră că își fac bine lucrul;
- oferirea cadourilor persoanelor care împlinesc zece ani de activitate și mai mult în cadrul companiei;
- crearea fondurilor care să se folosească pentru premiarea angajaților.

Al doilea factor motivațional după importanță îl constituie condițiile de muncă a angajaților, *figura 3.*

Sursa: elaborată de autor

Apreciind condițiile de muncă, 30% din respondenții angajați cu funcții de conducere, în special, optează pentru determinativul „foarte satisfăcătoare”, 65%, în special muncitorii, sunt de acord cu calificativul „satisfăcătoare” și numai 5% din angajați (cei cu calificări coborâte) apreciază condițiile de muncă ca fiind nici satisfăcătoare, nici nesatisfăcătoare. Aceste rezultate arată că întreprinderile din regiunea Nord reușesc să asigure condiții de muncă satisfăcătoare, astfel încât să nu existe disconfort pentru angajați și să nu fie afectat procesul de producție.

Un alt factor motivațional este determinarea relațiilor între angajații întreprinderii. Observăm, că 65% dintre subiecți apreciază relațiile cu colectivul ca fiind bune și 8% – ca fiind foarte bune, în timp ce 27% dintre subiecții investigați consideră că acestea sunt doar la nivel satisfăcător. Calificativul foarte bune pentru aprecierea relațiilor cu colectivul de muncă (8%) reprezintă răspunsul superiorilor, cu funcții de conducere. Acest răspuns scoate în evidență relațiile bune existente între ei și subalternii lor (care nu fac reproșuri din teamă de a-și pierde locul de muncă). Climatul organizațional care urmărește, de fapt, stilul de conducere din cadrul organizației constituie un alt factor motivațional. Posibila explicație pentru rezultatele obținute ar putea fi teama angajaților de a exprima adevăratele sentimente față de climatul organizațional. O altă posibilă explicație ar putea fi dorința subiecților de a crea o impresie bună persoanei din exterior care a realizat ancheta, reacție des întâlnită în asemenea cazuri.

Majoritatea participanților la sondaj au format-o: specialiști – 48%; lucrători – 27%, manageri – 25%.

În urma prelucrării cantitative a rezultatelor obținute și a interpretării lor calitative s-a cristalizat un șir de probleme întâlnite la întreprinderile din regiunea Nord a Republicii Moldova:

- 1) nu sunt mulțumiți de salariul primit;
- 2) nu au posibilitate să-și valorifice aptitudinile;
- 3) nu le sunt recunoscute meritele;

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

4) în procesul de muncă lipsește flexibilitatea.

În acest sens, managerii de resurse umane în cadrul întreprinderilor trebuie să întreprindă acțiuni pentru a preveni pierderea angajaților buni. Considerăm că, nu este cazul să așteptăm ca angajații să demisioneze, apoi să întreprindem măsuri. Printre acestea putem numi: cunoașterea angajaților, valorificarea potențialului, evaluarea corectă, implicarea, recunoașterea meritelor acestora, toate aceste activități le găsim în *marketingul resurselor umane*. Luând în considerare rezultatele sondajului, propunem agenților economici să intensifice cercetarea nevoilor angajaților prin diferite metode (observație, anchete, comunicare etc.) în vederea îmbunătățirii condițiilor de muncă, motivării acestora.

Concluzie. Considerăm că într-o economie de piață competitivă nu sunt suficiente numai acțiunile de management pentru motivarea și reținerea celor mai buni angajați în cadrul întreprinderii, pentru a motiva și reține angajații este nevoie de studierea necesităților lor, de segmentarea acestora după anumite criterii în scopul satisfacerii nevoilor acestora.

Astfel, de la constatarea unei anumite forme de motivație până la a avea un angajat pasionat de ceea ce face, e cale lungă. În ultimii ani se observă interesul sporit al companiilor cunoscute pe piață pentru crearea unui mediu relaxant și amical de lucru, așa încât angajații să fie dornici să vină la muncă. Companiile care investesc în astfel de facilități beneficiază de o creștere a productivității muncii, scăderea indiferenței, prin atragere, reținere și motivare a angajaților.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BERRY, L.L., PARASURANAM, A., A. *Marketing service. Competing Through Thought Qualiting* 1991
2. BOGATHY, Zoltan. *Manual de psihologia muncii și organizațională*. Iași: Editura Polirom, 2004
3. CHIVU, I., *Dimensiunea europeană a managementului resurselor umane*. București: Editura Lucașfăruș, 2003
4. DEMETRESCU, M. C., *Metode de analiza în marketing*. București: Editura Teora, 2000
5. DUMITESCU, L.; Budac, C. *Strategii de marketing intern*. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga” Facultatea de Științe Economice 2008
6. KOTLER, Ph., ș.a. *Principiile marketingului*. ediția europeană. București: Editura Teora, 1998.1094 p.
7. LIGER, Ph. *Marketing RH*. 3ème édition. Paris: Dunod. 2013. 184 p.
8. PETRESCU, I., *Managementul capitalului uman*. București: Editura Expert, 2006
9. PITARIU, D. *Managementul Resurselor Umane. Măsurarea performanțelor*. București: Editura ALL. 1994. 235 p.

ROLUL STRATEGIILOR DE INOVARE ÎN DEZVOLTAREA ÎNTEPRINDERILOR

ȘTEFAN Maria – Cristina, conf. univ. dr.,

Universitatea Valahia din Târgoviște, Facultatea de Științe Economice

ANDREIANA Violeta - Andreea, lect. univ. dr.

Universitatea Valahia din Târgoviște, Facultatea de Științe Economice

Originally launched in the US, innovation strategies are based on the explicit recognition that the success of the creation and commercialization of new products and technologies is due to a set of factors, much more numerous than the research and development activity, which was attributed to a at this point, these merits. The market for products and technologies plays an important role in these factors.

The essential feature of the first stage of the evolution of science and technology strategies was the lack of coordination and collaboration between the decision makers of science strategies and those of industrial strategies. Research was carried out mainly in government laboratories and universities, which also played a very important role in science education. According to J. Schumpeter's theory, in 1942 the idea of the dependence of the intensity of the innovation process on the size of the enterprise and its market power was advanced for the first time. The idea of "creative technological destruction" suggested that the market power of a company, destroyed by the launch of new products and technologies or the market penetration of competitors, can be restored only by resorting to innovation. Since the early 1980s, innovation strategies have focused on funding for innovation, but also on certain policy steps to stimulate innovation, given the low-intensity links between university research and industry.

At the end of the '80s, a new idea emerged according to which innovation is determined, from a structural point of view, by economic factors, but also by political factors, which influence the pace and meaning of the company's innovative activity. Every enterprise develops its own innovation strategy, taking into account its role as an actor in the national innovation system, interdependencies with other public or private actors, government agencies, universities, acting interconnected with them, for the production of science and technology. national borders, in the development, financing or regulation of new technological and scientific knowledge [1].

Keywords: innovation, strategy, pricing policy.

Considerente teoretice privind inovarea și strategiile de inovare. Inovarea este o activitate din care rezultă un produs nou sau semnificativ îmbunătățit lansat pe piață, sau reprezintă introducerea în propria întreprindere a unui proces nou sau semnificativ îmbunătățit, prin urmare se impune și studierea pieței.

O strategie de inovare este un plan de creștere a profiturilor prin inovarea produselor și serviciilor. Atunci când vine vorba de crearea unei soluții, o strategie de inovare trebuie să indice, de asemenea, dacă o îmbunătățire a produsului

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

sau o abordare inovatoare este cea mai bună. Din păcate, majoritatea strategiilor de inovare eșuează în aceste privințe, motiv pentru care ratele de succes ale inovației sunt anemice.

Companiile încearcă să obțină un avantaj competitiv pentru a putea să obțină o poziție mai bună și mai stabilă pe piață. Cea mai bună cale pentru companii de a obține un avantaj competitiv este prin inovație. Inovația este esențială pentru creșterea durabilă și dezvoltarea economică. Mai multe condiții- cheie permit inovarea și încurajează creșterea economică. În economia modernă, inovarea este esențială pentru crearea de valoare, creșterea economică și ocuparea forței de muncă și procesele de inovare au loc la nivel de întreprindere, regional și național [3].

Tipuri de inovare:

A. După obiectul ei, inovarea poate fi privită din mai multe puncte de vedere, astfel amintim:

- a) Inovarea de produs
- b) Inovarea de proces
- c) Inovarea organizațională
- d) Inovarea de marketing

Inovarea de produs reprezintă realizarea și comercializarea unui produs nou sau semnificativ îmbunătățit din punct de vedere tehnologic, schimbările referinduse la modificarea caracteristicilor de bază ale produsului ducând la îmbunătățirea calităților pe care produsul le oferă consumatorilor sau crearea de funcții noi.

Inovarea de produs are două forme:

- Produse absolut noi
- Îmbunătățirea produsului deja existent.

Conducerea procesului de inovație de produs:

Fiind una dintre prioritățile strategice ale întreprinderii moderne , inovarea se implementează în măsura capacității acesteia de adaptare la cerințele mediului social și economic.

Atât inovația de produs, cât și inovația de proces comportă două laturi două laturi aflate într-o strânsă corelație, ambele părți cunosc 3 forme distincte și anume [2]:

- *Inovația prin acumulare* în interiorul căreia produsele sau procesele capătă noi caracteristici, în principal prin sporirea performanțelor (de exemplu, mărirea vitezei de prelucrare a lemnului, mărirea grosimii toacătoarelor din lemn);
- *Inovația sintetică* în cadrul căreia are loc îmbinarea creativă a ideilor și tehnologiilor deja existente (de exemplu : folosirea deșeurilor rămase din prelucrarea lemnului pentru peleți) ;
- *Inovația discontinuă* în care are loc dezvoltarea sau aplicarea de noi idei sau tehnologii reprezentând un mare salt față de cele existente (de exemplu: trecerea de la fabricarea cherestelei la fabricarea de mobilă).

a) *Inovarea de proces* reprezintă o schimbare de mari proporții în tehnologia de prelucrare a unui produs care implică metode noi de organizare, echipament nou, mentenanță nouă, management nou sau toate acestea la un loc.

b) *Inovarea organizațională* reprezintă introducerea unei schimbări semnificative în practicile de afaceri ale unei întreprinderi cum ar fi organizarea deciziilor la locul de muncă care include formarea profesională/ instruire pentru creșterea performanțelor și responsabilităților.

c) *Inovarea de marketing* cuprinde schimbările semnificative în felul în care o întreprindere își vinde pe piață bunurile și serviciile. Ea cuprinde inclusiv schimbările în design și ambalaj. Unele dintre aceste schimbări pot fi utilizate pentru prima dată de întreprindere.

B. După impactul asupra industriei și gradul de influențare a pieței, se pot remarca:

- *inovarea curentă* care se referă la cazul în care produsul primește îmbunătățiri curente fiind destinat aceleiași piețe, având ca și efect consolidarea tehnologiilor existente;
- *descoperirea unei noi nișe comerciale* implică plasarea unui produs deja existent, adaptat la cerințele noilor piețe, având ca efect întărirea tehnologiilor existente pe fondul creării unor relații comerciale;
- *inovarea de fond* presupune o restructurare în întregime a produsului, a modalităților de a-l procura, crearea de relații noi cu piața dar și cu utilizatorii produsului;
- *inovarea revoluționară* constă în păstrarea funcției principale și, implicit, a clientelei, dar modifică în întregime modul de realizare a funcției.

C. După gradul de intensitate tehnologic deosebit :

- *inovarea de ruptură* în care se ofera o nouă soluție problemei de rezolvat;
- *inovarea de ameliorare* în care un produs deja existent avansează treptat spre mai bine;
- *inovarea de adaptare* în care se îmbunătățesc unele elemente dintr-o structură existentă.

D. În funcție de gradul de noutate al inovării care este influențat de intensitatea schimbărilor strategice și structurale la nivelul întreprinderii există:

- *inovarea incrementală* reprezintă aplicarea unei idei sau a unei metode care reprezintă o noutate totală pentru ramura industrială;

- *inovarea radicală* reprezintă aplicarea unei idei sau a unei practici ce reprezintă o noutate absolută.

E. În funcție de materializarea inovării au fost identificate următoarele modalități [4]:

- *introducerea de noi metode de fabricație* (formă a inovării de proces)

Intrarea unui producător pe o nouă piață , duce la o creștere a cifrei de afaceri a acestuia și tot o dată la creșterea majoră a profitului, de aceea întreprinderile trebuie să fie preocupate în permanență fie de indentificarea de noi nevoi nesatisfăcute încă pe piață, fie de promovarea produselor pe noi piețe.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

- *crearea unui nou produs sau serviciu* (învaluește forma inovării de produs).

Dorința de nou, se materializează cel mai ușor în produse noi. Astfel, aceasta creează o piață nouă, o nevoie nouă, dar asemenea inovații sunt foarte rare. Cel mai des, îmbunătățindu-se un produs deja existent, acesta va fi mai ușor de folosit, mai aspectuos, mai adaptat noilor cerințe ale cumpărătorilor.

- *introducerea de noi materii prime* este o forma particulară de inovare de produs, des întâlnită în ultima perioadă, este facilitată de apariția și de dezvoltarea noilor tehnologii care au determinat o extindere a surselor de materii prime, precum și a proprietăților și aplicațiilor aferente materiilor existente. Apelarea la noi materii prime permite îmbunătățirea performanțelor produselor precum și fabricarea lor cu costuri minime.

- *modalități noi de organizare a întreprinderii* pentru a-și construi o poziție pe piață sau pentru a trece cu bine peste unele schimbări sau diversificări ale cererii de produse, constând în reorganizarea și adoptarea de noi modalități de organizare de diferite grade de complexitate.

- *pătrunderea pe o nouă piață* se poate realiza atunci când un producător identifică o nevoie reală, care însă nu a fost încă identificată de consumatori. Intrarea unui producător pe o piață nouă determină o ridicare a cifrei de afaceri a acestuia și, totodată, o creștere a profitului.

- *formarea unei noi imagini a întreprinderii* poate constitui o sursă de avantaj competitiv, o imagine favorabilă poate fi obținută prin oferirea de produse personalizate care se ridică la standardele clienților, dar și oferirea serviciilor de garanție.

În continuare vom evidenția câteva dintre avantajele, respectiv riscurile inovării.

Avantajele inovării:

-Productivitatea îmbunătățită și costuri reduse:

O multitudine de inovații de proces se referă la reducerea de costuri unitare. Acest lucru ar putea fi realizat prin îmbunătățirea capacității de producție și a flexibilității întreprinderii-pentru ai putea permite să exploateze toate economiile de scară.

-Calitatea mai bună a produselor/ serviciilor:

Prin definiție, produsele și serviciile de cea mai bună calitate au o probabilitate mult mai mare de a răspunde nevoilor cerințelor clienților. Presupunând că, acestea, o dată ce sunt comercializate vor aduce vânzări și profituri mai mari.

-Construirea unei game de produse:

O afacere cu un singur produs sau o gamă limitată de produse ar aduce cu certitudine numai beneficii unui proces de inovare, astfel o gama mai largă de produse oferă o oportunitate pentru vânzări și profituri mai mari și, totodată, reduce riscurile pentru acționari.

-Ocuparea pentru problemele legale și de mediu:

Un proces de inovare ar putea permite unei întreprinderii să își reducă emisiile de carbon, să producă mai puține deșeuri sau să respecte legislația. Schimbările continue ale legislației îi obligă pe producători să inoveze pentru a putea respecta toate normele impuse la momentul respectiv.

-Mai multă valoare adăugată :

O inovare eficientă este o modalitate excelentă de a stabili o propunere unică de vanzare pentru un anumit produs, un produs pentru care un client este pregătit să plătească mai mult și care ajută o afacere să se diferențieze de competitori [5].

- Îmbunătățirea păstrării personalului, recrutarea și motivarea mai ușoară: Nu este un beneficiu evident, dar adesea este semnificativ.

-Întreprinderile pot percepe prețuri mai mari pentru produse noi înainte ca alte produse concurențesă între pe piață.

-Inovațiile în procese adaugă valoare produselor și serviciilor existente.

-Inovarea conduce la noi parteneriate și relații.

-Îmbunătățirea recunoașterii și a valorii mărcii.

Riscurile inovării:

O strategie de investiții în cercetare – dezvoltare și inovare poate aduce recompense semnificative, însă nu este lipsită de riscuri. Printre ele se numără [6]:

- Concurența: Inovația oferă un avantaj competitiv doar dacă concurenții nu au succesul în a o reproduce în propriile afaceri. Chiar dacă brevetele oferă o anumită protecție juridică în realitate multe procese și produse sunt destul de greu de protejat. Un dezavantaj este că o firmă care dorește să inoveze cheltuie foarte mult cu cercetarea și își asumă anumite riscuri.

- Retururi comerciale incerte: Cercetările din cadrul inovării sunt estimative, ceea ce înseamnă că nu există nici o garanție a veniturilor și profiturilor viitoare. Dacă timpul de dezvoltare este mai mare, atunci și riscul ca cercetările să fie depășite de concurenți este mai mare;

- Este posibil ca un nou produs (în scopul de a adăuga valoare) să nu creeze avantaj competitiv (de exemplu, datorită calității slabe), iar în cele din urmă acest nou produs trebuie abandonat după faza de testare.

- Neinterpretarea pieței: Noul produs pe care o firmă îl introduce pe piață corespunde din punct de vedere al specificațiilor tehnice, însă este posibil ca nici un client să nu plătească pentru acesta deoarece costurile sunt mai mari decât beneficiile preconizate. Un alt argument se referă la clienți care manifestă un comportament diferit față de noul produs.

- Întreprinderile riscă să-și ruineze reputația dacă produsul nou este de slabă calitate.

- Întreprinderile care nu reușesc să producă un produs nou la scară largă, cu un cost suficient de redus, nu vor oferi nici o rentabilitate garantată a investiției.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Studiu de caz – strategii de inovare aplicate în cadrul SC PRINCO GRUP S.A.

Informații generale. Societatea comercială SC Princo Grup SA este o fabrică de mobilă, înființată în anul 1991, este o firmă de dimensiuni mijlocii, cu un capital integral privat. Sediul central se află în București, strada Av. Ion Munteșu nr. 1-3, sector 2, iar fabrica de mobilă este amplasată în comuna Buciumeni, nr 268, județul Dâmbovița. S.C. Princo Grup a fost înregistrată la Registrul Comerțului, sub numărul J/40/1438/91, C.U.I. RO1554543.

Clienții firmei. Majoritatea produselor SC PRINCO GRUP SA sunt destinate pieței externe, vânzările pe piața internă având o pondere de doar 10% din totalul vânzărilor, situație datorată faptului că firma nu se axează pe segmentul de piață al consumatorilor finali.

În prezent, principalii clienți sunt amplasați în:

- IKEA (Suedia) – colaborarea a început în anul 1995, crescând volumul vânzărilor de la un an la altul la tocătoare și panouri de fag;
- Conforama Premium Logistics (Franța) – colaborarea a început din anul 2006, pentru livrarea de diverse sortimente de panouri;
- LEMNKING (România) –parteneriatul a început în anul 2001, având ca principal obiectiv furnizarea de diferite tipuri de cherestea de fag pentru export, s-au întrerupt relațiile contractuale la începutul anului 2017 și au încheiat un nou contract la începutul anului 2018;
- CARPATCEMENT (Fieni) – încă din anul 2002 au început livrările de cherestea de fag și barne pe bază de comenzi lunare, necesare realizării diferitelor investiții;
- BAUHAUS – s-au livrat o gamă largă de panouri de fag începând din 2008 ca urmare a bunei calității și a încrederii create. În principal Germania a fost țara care a beneficiat de aceste produse.
- OBI – numeroase comenzi de panouri de fag uleiate și ambalate individual cu dimensiuni personalizate la fiecare livrare au fost cerințele pentru un parteneriat de succes încă din anul 2008.

Strategii în politica de preț. În relațiile întreprinderii cu piața, prețul ocupă un rol proeminent. Prețul se află în strânsă legătură cu produsul, fiind unul dintre elementele acorporale ale produsului. Pentru stabilirea prețului, dar și a unei strategii în politica de preț, Princo Grup SA trebuie să țină seama de o varietate de factori, cum ar fi: costurile de producție peleti, factorii de piață, volumul vânzărilor, prețurile concurenților, condițiile economice, punctele de distribuție a tocătoarelor, fluctuațiile sezoniere, factorii psihologici.

Prețul nu este numai un instrument de calcul, ci și un mijloc de „comunicare” a întreprinderii cu exteriorul, nu doar un rezultat ci și o premisă, un punct de plecare.

Cele mai strânse legături ale prețului împreună cu componentele mixului sunt cele cu produsul; produsul va avea însușirile caracteristice și un nivel de preț adecvat exigențelor și posibilităților cumpărătorilor care alcătuiesc segmentul respectiv.

Corelația dintre preț și distribuție se realizează prin intermediul unei strategii de piață comune. Prețul trebuie să recompenseze prin nivelul său eforturile aparatului de distribuție. Prețul se va corela cu specificul destinațiilor către care se prelungesc diferitele canale de distribuție și cu specificul formelor de distribuție practicate.

În stabilirea strategiei de prețuri, Princo Grup trebuie să țină seama de:

- a) Nivelul prețurilor de care va depinde aderența produselor la piață, accesibilitatea lor la consumator.
- b) Gradul de diversificare a prețurilor este un criteriu de diferențiere a strategiilor.

În funcție de gradul de diversificare sortimentală a produselor cu care se drează piața și de gradul de omogenitate a pieței, firma își propune folosirea unei palete de prețuri de largimi diferite.

- c) Gradul de mobilitate a prețului, durabilitatea lui în timp este un alt criteriu de diferențiere a strategiilor de prețuri.

Strategia de preț, mai mult decât celelalte categorii ale strategiilor de marketing trebuie să fie suficient de elastică. O atitudine rigidă a întreprinderii poate fi dăunătoare.

Pentru Princo Grup, prețul trebuie să fie destul de ridicat pentru a acoperi costurile și a genera un profit rezonabil, și în același timp destul de scăzut pentru a atrage clienții și a genera un volum de vânzare adecvat. În plus, prețul adecvat de astăzi va fi probabil necorespunzător mâine din cauza modificărilor condițiilor pieței.

Strategia de penetrare este folosită întotdeauna de Princo Grup în momentul lansării unor noi produse, așa cum este și cazul peletilor. Această strategie de preț îi permite firmei să fixeze un preț relativ scăzut pentru un noul produs, peletii, ca metodă de a atrage cea mai mare parte a pieței încă din stadiile incipiente ale ciclului de viață. Pentru a fi acceptat rapid și a avea o distribuție largă pe piață, Princo Grup introduce produsul cu un preț mai mic. Cu alte cuvinte, Princo Grup stabilește prețul chiar deasupra costului unitar total, pentru a realiza o "fisură" (pană) pe piață și a obține rapid un volum ridicat de vânzări. Marja de profit scăzut rezultată, descurajează alți competitori de a intra pe piață cu produse similare. La introducerea pe piață a unui nou produs folosind strategia de penetrare, Princo Grup oferă și bonificații, pentru a se putea asigura că produsul va fi acceptat pe piață, deși, pentru început, profiturile vor fi mici. Dacă strategia are succes și peletii pătrund în masă pe piață, volumul vânzărilor vor crește și Princo Grup va obține un câștig adecvat. Câștigul esențial al strategiei penetrării pe care mizează Princo Grup îl reprezintă accesul rapid pe piață pentru a realiza un volum ridicat de vânzări cât de repede este posibil. Prețul de penetrare înseamnă micșorarea profitului unitar, de aceea pentru a atinge punctul critic de rentabilitate sunt necesare volume de vânzări mari. Această strategie este eficientă pentru Princo Grup deoarece costurile unitare sunt mici datorită economiilor de scară, generate de producția de masă și de faptul că materia primă în producția noului produs o reprezintă chiar deșeurile lemnoase rămase în urma producției de tocătoare, mic mobilier și panouri din lemn masiv.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Strategia stratificării - price skimming (reducere a prețurilor) – nu este luată în considerare de către Princo Grup SA, deoarece pe piața peleiților nu există un segment "de prestigiu" care este capabil să plătească un preț mai mare pentru aceste tipuri de produse.

Princo Grup utilizează discounturile și rabaturile care îmbracă diverse forme, ca de exemplu: discounturi oferite intermediarilor din canalul de distribuție pentru plata pe loc a facturii; reducerea prețului pentru achiziționarea în cantități mai mari (praguri stabilite la cantitate sau la valoarea mărfii); rabaturi pentru achizițiile în anumite perioade de timp;

În concluzie, tacticile de stabilire a prețului trebuie să aibă ca scop aplicarea unor strategii specifice de marketing, care odată cu atingerea obiectivelor trebuie fixate noi obiective.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ovidiu Nicolescu, *Strategii manageriale de firmă*, Editura ECONOMICĂ, București, 1996
2. Virgil Balaure, *Marketing*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Editura URANUS, București, pp.348-350
3. Antony Ulwick, *Jobs to be done: theory to practice*, Harvard Business School, <https://strategy.com/innovation-strategy/>
4. <http://www.rasfoiesc.com/business/economie/merceologie/TIPURI-DE-INOVARIE76.php>
5. <https://www.tutor2u.net/business/reference/innovation-benefits-risk>
6. <https://getrevising.co.uk/grids/advantages-and-disadvantages-of-innovation>

POLITICA SOCIALĂ A COMPANIEI VS RESPONSABILITATEA SOCIALĂ CORPORATIVĂ

*TCACI Carolina, dr., conf. univ, USARB
MEINELT Guido Frank, director DRA DRaexlmaiei S.R.L., Bălți*

Conceptul de politică socială a companiei este un element formativ indispensabil al conceptului de responsabilitate societală (socială) a companiei (Corporate Social Responsibility, în continuare RSC). Acesta a apărut în S.U.A. în anii '80 ai secolului trecut, în timp ce în Europa utilizarea sa este mai recentă. În context american, paternitatea conceptului de RSC este atribuită lui Howard Bowen, în 1953, în lucrarea "Social Responsibilities of the Businessman". El definește noțiunea printr-o serie de obligații ce conduc la politici, decizii și linii de conduită compatibile cu obiectivele și valorile societății. Definiția responsabilității sociale presupune decizii și acțiuni efectuate de conducători pentru rațiuni economice sau tehnice.

Comitetul pentru Dezvoltarea Economică (CED) aprofundează conceptul de RSC care face referință la trei aspecte (figura 1).

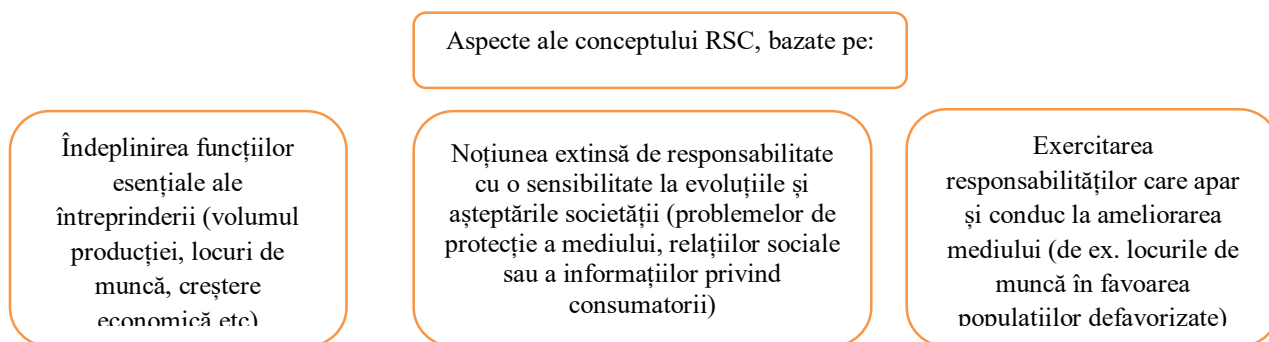

Figura 1. Aspecte ale conceptului RSC

Sursa: elaborat de autor în baza sintezei surselor bibliografice

Evoluția conceptului RSC duce la apariția unei noi noțiuni - cea de receptivitate societală (corporate social responsiveness). Noțiunea se definește prin capacitatea unei firme de a răspunde la presiunile sociale. Ea înseamnă aplicarea unei gestiuni a relațiilor care corelează firma cu diferitele părți interesate (stakeholders).

Receptivitatea aduce o orientare de gestiune și operațională a responsabilității societale. Receptivitatea societală exprimă atenția conducătorilor față de solicitările societății, răspunzând astfel la fluxul responsabilității societale. Spre deosebire de viziunea americană a responsabilității societale, care se rezumă la acțiuni filantropice străine activităților economice ale întreprinderii, abordarea europeană are tendința de a considera că acțiunile de acest gen nu se desfășoară în sfera RSC și că ele se apreciază în condițiile obișnuite ale companiei.

Pentru a defini abordarea europeană a RSC, pornim de la definiția Comisiei Europene, conform căreia RSC desemnează integrarea voluntară de către companii a preocupărilor sociale și de mediu la activitățile comerciale și relațiile lor cu părțile interesate. Ea permite companiilor, oricare ar fi dimensiunea lor, să contribuie la concilierea ambițiilor economice, sociale și de mediu în cooperare cu partenerii lor.

Demersul european al RSC permite operaționalizarea noțiunii de dezvoltare durabilă pentru companii. În sensul practic al termenului de responsabilitate societală, aceasta este concretizată prin conceptul „triple-bottom-line”: prosperitatea economică, respectarea mediului, respectarea și ameliorarea coeziunii sociale.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Acest concept exprimă luarea în considerare, la scara companiei, a celor trei dimensiuni ale dezvoltării durabile. Dezvoltarea este reprezentată prin punerea în evidență a următoarelor obiective: unul economic (crearea de bogăție pentru toți, pe baza modalităților de producție și de consum durabil), altul ecologic (conservarea și gestiunea resurselor) și, al treilea, social (echitatea și participarea tuturor grupurilor sociale).

În ultimii ani, mediul de cercetare și cel de afaceri au fost tot mai interesate, studiind implicațiile responsabilității sociale asupra beneficiilor economice. Responsabilitatea socială poate fi definită de acțiunile unei companii în privința promovării unor interese sociale înaintea unor elemente de interes strict economic și în afara solicitărilor legislative.

Astfel, acțiunile de responsabilitate socială sunt cele care trec dincolo de obligațiile pe care le are întreprinderea, conform legii (sociale sau de mediu), cu scopul de a crea o percepție sau o realitate conform careia ea promovează interesul public. Aceste organizații aleg să fie responsabile din punct de vedere social.

Cele mai multe corporații și companii multinaționale întâlnesc presiuni puternice din partea diferitelor categorii de părți interesate (consumatori, angajați, furnizori, comunități locale, guvern, organizații neguvernamentale sau instituții) pentru a se implica în acțiuni care să le demonstreze responsabilitatea socială. Acțiunile de RSC pot include încorporarea caracteristicilor sau a problemelor sociale la nivelul realizării produselor și serviciilor (de exemplu, eliminarea fluorurilor și CO₂, utilizarea pe scară largă a tehnologiilor ecologice, educația ecologică la nivel organizațional etc.), lupta pentru atingerea unor nivele ridicate de performanță de mediu prin reciclare sau reducere / eliminare a emisiilor poluante (adoptarea unor strategii agresive de eliminare a emisiilor), promovarea intereselor comunității locale sau a unor organizații neguvernamentale (Greenpeace etc.).

Din perspectivă economică, o companie se așteaptă ca beneficiile obținute să depășească costurile angajate. Conform experiențelor actuale, companiile se implica în activități de RSC pe baza anticipării beneficiilor ce vor decurge din ele. Aceste beneficii se referă la câștigarea unei reputații favorabile, abilitatea recrutării unor salariați de înaltă calitate etc. Pe baza ipotezei maximizării beneficiilor, se ridică întrebarea dacă companiile cu o bogată activitate de RSC ating niveluri similare de performanță financiară cu cele care nu sunt la fel de interesate de aspectul responsabilității sociale.

În general, când se aduce în discuție performanța financiară în studiile asupra RSC, se discută despre valoarea acțiunilor sau despre performanța contabilă (profitul pe acțiune, profitul general etc.). Aceste studii tind să își axeze cercetarea asupra companiilor și nu asupra sectoarelor industriale, mai ales, pentru ușurința cu care se poate analiza situația unei firme (situațiile financiar-contabile sau informațiile bursiere) comparativ cu dificultățile întâlnite în standardizarea informațiilor între companiile ce au același obiect de activitate.

Deși analiza activității de RSC se face de cele mai multe ori din punct de vedere economic (măsurile de performanță financiară), acest lucru nu este de fiecare dată cel mai potrivit.

Un mai mare impact ar avea corelarea performanței economice cu activitățile RSC, unde eficiența economică implică tehnologii și relații în legătură cu producția și cu cererea de consum (materiale și energie), cu identificarea costurilor de oportunitate a intrărilor și a acumulărilor de capital.

Din cauza faptului că astfel de măsuri sunt bazate pe evaluarea ieșirilor și intrărilor (analiza input/output), în anumite condiții de piață, problema se pune dacă estimările productivității / performanței au ținut cont de externalitățile sociale și de mediu, precum și de modul în care performanța în discuție poate fi afectată de reducerea unor astfel de externalități. Pentru autoritățile decidente, clarificarea acestor relații ajută la identificarea costului resurselor de RSC sau a eseurilor pieței în privința CSR.

Astfel de informații furnizează liniile directe pentru nivelele optime ale regulamentelor privind RSC. În schimb, pentru manageri, informațiile respective sunt utile în scopul luării deciziilor corecte privind activitățile de RSC.

Evidențele arată că se înregistrează nivele reduse de eficiență în cazul companiilor care înregistrează costuri pentru reducerea poluării. Îmbunătățiri ale acestei eficiențe, deși reduse, se constată ca urmare a inspecțiilor de conformitate, care se referă la minimizarea emisiilor. Acțiunile reglementare, precum impunerea unor limite de poluare a aerului la nivel local, sunt asociate unor îmbunătățiri consistente ale performanței.

Costurile sociale sunt principala țintă strategică a planului de RSC în cadrul unei companii. Ele survin în momentul în care comunitățile sunt compensate pentru daunele provocate. Se mai referă, însă și la externalități, în cazul în care costurile nu au fost încă internalizate (daune asupra sănătății comunităților învecinate, recoltelor agricole, asupra apelor etc.).

În același cadru, al costurilor sociale, se încadrează și cele ce privesc părțile interesate. Ele grupează, pe lângă costurile pentru comunitatea locală, și altele legate de: investitori, creditori, normatori, clienți, organizații guvernamentale sau ONG-uri de profil etc. Prin menținerea unor bune relații cu aceste părți interesate, o companie evită conflicte nedorite pe teme de mediu. Construirea unei imagini de companie verde contribuie la apropierea unor oportunități de bunăstare economică.

Toate elementele de interes pentru o structură de gestiune a responsabilității sociale în cadrul unei companii pot fi grupate în cadrul unui tablou de bord extrafinanciar.

În limbajul modern de afaceri și literatura științifică, cuvântul „social”, este utilizat foarte larg și într-o varietate de sensuri. Acest lucru se datorează în mare parte caracterului sporit al problemelor de viață cu care se confruntă astăzi majoritatea cetățenilor peste tot. Majoritatea oamenilor care lucrează cunosc astfel de expresii precum „ordine socială”, „sfera socială”, „proces sociale”, „asistență socială”, „politică socială” etc.

De regulă, în fiecare caz, în spatele acestor cuvinte se ascund diferite fenomene naturale. În special, cuvintele „social” și „social” din expresiile „ordine socială” și „sfera socială” au semnificații fundamentale diferite. Este necesar să cunoaștem natura și esența acestor diferențe, deoarece de ele depinde alegerea corectă a mijloacelor de influență managerială asupra obiectelor corespunzătoare.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

În literatura științifică modernă, termenul definiție de „social” este folosit în trei sensuri. Fiecare dintre ele corespunde unui domeniu specific de activitate științifică și practică.

În primul sens (filosofic sau general științific), „social” înseamnă tot ceea ce este legat de societate, de o persoană, de activitatea sa și de rezultatul acesteia. Cu alte cuvinte, ceea ce nu este legat de natură și uneori se opune, fiind în relații de conflict. În acest sens, obiectele sociale sunt obiecte materiale precum o mașină, computer și bursă. Și progresul științific, și cel tehnologic ar trebui atribuit numărului de procese sociale. În acest sens, termenul „social” este folosit mai ales în filozofie. Putem spune că una dintre semnificațiile termenului „social” este filosofică, deoarece este legată de subiectul filozofiei.

Al doilea sens (sociologic) al termenului „social” este asociat cu utilizarea acestuia în sociologie. În această știință, el denotă acele proprietăți și trăsături ale vieții publice ale oamenilor care se manifestă sub diferite forme de activitate comună, în relațiile lor, în poziția lor în societate, la evenimentele și procesele vieții publice. Vorbim despre diverse rezultate nontangibile ale activităților comune, cum ar fi conștiința de grup, normele de grup, rolurile, valorile, tradițiile, precum și diverse relații între oameni, datorită proprietăților lor sociale și evaluărilor acestor proprietăți de către alții. Acest al doilea sens al termenului „social” poate fi numit condiționat sociologic.

Al treilea sens (managerial) al termenului „social” este asociat cu practica managementului economic. Mai precis, cu bugetul vizat, inclusiv cheltuielile de fonduri și alte resurse. Utilizarea acestui termen în acest sens are loc, în primul rând, în sfera afacerilor și în literatura economică. Aici, termenul „social” se referă la obiecte, procese și activități care nu sunt direct legate de producție. Vorbim despre obiecte, procese, activități care asigură satisfacerea nevoilor oamenilor - membri ai întregii societăți, rezidenți ai anumitor regiuni, așezări, angajați ai diferitelor companii; în locuințe, alimente, educație, servicii medicale și casnice, în muncă organizată în mod rezonabil, restabilirea puterii în timpul liber și în alte forme și mijloace de viață socială utile. Aceste aspecte ale vieții publice a oamenilor sunt în spatele termenilor actuali „sfera socială”, „pachet social” și „politică socială”.

În managementul dezvoltării sociale a companiei, termenul „social” este folosit mai ales în sensul al treilea și al doilea - managerial și sociologic. Aceasta înseamnă că în cercetarea noastră vom vorbi despre gestionarea organizației ca:

- 1) o comunitate socială specială (o uniune de oameni);
- 2) structure cu funcție socială a companiei - mijloc material de a satisface nevoile personalului său.

Premisele pentru apariția, evoluția și instituționalizarea funcției managementului social ca activitate managerială specializată sunt asociate cu apariția și dezvoltarea producției industriale de masă.

Tipurile de schimbări sociale sunt destul de diverse. Acest lucru se datorează faptului că starea observată (fixată de cercetător sau manager) a sistemului social este un rezultat integral al interacțiunii stărilor unui set mare de componente ale acestuia. În special, pot apărea modificări:

- ca parte a elementelor sistemului (concedierea unor angajați ai întreprinderii și angajarea altora pe locul lor, angajarea de noi lucrători datorită creșterii numărului de locuri de muncă, reducerii numărului de personal din cauza scăderii cererii pentru produsele companiei etc.);
- în structura sistemului (formarea grupurilor informale între angajații organizației, creșterea decalajului în mărimea veniturilor personalului superior și obișnuit, apariția unor simboluri ale distanței dintre conducerea superioară și restul personalului, schimbarea schemei interacțiunilor de muncă din cauza raționalizării locurilor de muncă);
- în funcții (de exemplu, într-o fabrică, ca urmare a mecanizării sau automatizării operațiilor de rutină, după care compoziția locurilor de muncă și conținutul schimbării forței de muncă);
- ca mărime și domeniu de aplicare (ca urmare a asocierii, schimbarea regimului și a regulilor de interacțiune cu alte organizații);
- în relațiile dintre subsisteme (ridicarea sau scăderea statutului oricărui dintre serviciile funcționale ale aparatului de conducere);
- în mediu (modificări în componența ofertelor de muncă, modificări în legislația fiscală, adoptarea unui nou cod de muncă).

Schimbările sociale pot fi haotice, de natură aleatoare și pot fi destul de sistematice. Prin urmare, este recomandabil să împărțim toate tipurile posibile de schimbări sociale în două clase: evenimente sociale - modificări unice, aleatorii în starea sistemului social și a proceselor sociale - secvențe conectate intern sau o serie de stări succesive ale sistemului social, elementele sale, funcțiile, proprietățile sau structura lor.

Evenimentele pot fi complet izolate sau izolate, adică nu au consecințe, dar pot fi primele dintr-o serie de evenimente, servind drept început al procesului social corespunzător. În anumite condiții, se aliniază și acționează ca componente ale unui anumit proces social.

Procesele sociale, datorită diversității lor mari, sunt clasificate în funcție de o serie de motive sau criterii fundamentale diferite. De exemplu, după criteriul scării (nivelului) unui sistem social în curs de schimbare. Folosind acest criteriu, putem distinge următoarele tipuri de procese sociale (tabelul 1).

Din punctul de vedere al analizei esenței proceselor sociale, cel mai important criteriu este conținutul sau rezultatul modificărilor care alcătuiesc procesul.

Aplicarea acestui criteriu ne permite să facem o distincție mai semnificativă între procesele sociale. În special, evidențiem trei clase de procese sociale:

- 1) modificări cantitative simple în sistem sau în elementele acestuia;
- 2) modificări repetate ale elementelor sistemului care nu provoacă modificări în ansamblul proprietăților sale;
- 3) modificări care duc la apariția de noi elemente și la îmbogățirea elementelor existente anterior ale sistemului și la relațiile dintre ele, ceea ce duce la o schimbare a proprietăților generale ale sistemului.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Prima clasă include, de exemplu, procese precum creșterea (scăderea) numărului de angajați din organizație în ansamblu sau o scădere a numărului de angajați tineri și personal îmbătrânit. Modificările cantitative simple pot avea conținut pozitiv și negativ și pot reflecta schimbările mai profunde pe care organizația le suferă.

A doua clasă include procese de funcționare sau reproducere. Aceasta distinge între reproducerea simplă, extinsă și contractantă. De exemplu, munca unei întreprinderi care produce câțiva ani aceleași produse folosind aceeași tehnologie.

Tabelul 1. Tipuri de procese sociale

Tipul procesului social	Conținutul procesului social
Procese intrapersonale	autoeducare, autocontrol, autoperfecționare, automanifestare etc.
Procese interpersonale	mentorat, conducerea subordonaților etc.
Procese de interacțiune dintre individ și grup	stăpânirea rolului de lider de către noul șef al unei unități etc.
Procese de interacțiune grup - grup	rivalitatea unităților, relațiile colectiv de muncă – administrație, relațiile sindicate – administrație etc.
Procese de interacțiune companie - companie	concurența, parteneriatul, cooperările industriale etc.

Sursa: elaborat de autor în baza sintezei surselor bibliografice

A treia clasă ar trebui să includă procesele de dezvoltare socială. Rezultatul procesului de dezvoltare socială este o transformare calitativă a obiectului de dezvoltare. Aceasta înseamnă că pe parcursul unui astfel de proces (dezvoltare), gama capacităților sale funcționale se extinde și capacitatea de a răspunde mai flexibil la schimbările de mediu crește.

Procesele de dezvoltare socială sunt procese al căror conținut este tranziția unui sistem social la o stare calitativă diferită, superioară, ceea ce îl face mai stabil, adaptativ și capabil de schimbări într-o gamă mai largă de state și condiții externe. De regulă, procesele de dezvoltare au o durată lungă.

Procesele sociale dintr-o companie reprezintă o serie de schimbări în structura sa, relațiile dintre angajați, grupurile formale și informale de angajați (unități structurale), între diferite categorii de personal, între manageri și subordonați, manageri superiori și manageri de nivel mediu etc.

Exemple de procese sociale din companiile cercetate de autor sunt:

- formarea / dezvoltarea colectivului de muncă al companiei;
- adaptarea socio-psihologică și profesională a lucrătorilor nou angajați sau a lucrătorilor transferați pe noi locuri de muncă în cadrul companiei;
- dezvoltarea de către angajați a unor noi metode de lucru care necesită o ordine diferită de interacțiune între ei, redistribuirea rolurilor și a statutului;
- recalificarea și pregătirea avansată a angajaților;
- procesele de creștere a carierei;
- crearea de noi unități în companie;
- eliberarea personalului;
- inițierea / contribuția la sistemul dual de formare profesională etc.

Concluzionând, suntem de opinia, precum că o serie de schimbări sociale pot fi înțelese ca un proces dacă își păstrează identitatea în timp, ceea ce face posibilă distingerea ei de alte serii, dacă fenomenele anterioare le determină cel puțin parțial și dacă provoacă o anumită stare omogenă a lucrurilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Banerjee, Subhabrata. Corporate Social Responsibility: The Good, the Bad and the Ugly. Northampton: Eward Elgar Publishing, 2007.
2. Singer, A. Justice Failure: Efficiency and Equality in Business Ethics. Journal of Business Ethics, 2018. p. 97–115.
3. Werther, William and Chandler, David. Strategic Corporate Social Responsibility: Stakeholders in a Global Environment. Carlifornia: Sage Publications, 2006.

UNELE ASPECTE ALE PROCESULUI DECIZIONAL ÎN CADRUL ACTIVITĂȚII MANAGERIALE

TROFIMOV Victoria, dr. conf. univ.
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
FILIMON Oleg, doctorand
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

The decision-making process is not only an absolutely necessary element, but also extremely important in any managerial activity. Its role is growing even stronger in the modern, highly dynamic and interconnected economy. But especially important is the ability to make optimal and timely decisions in unpredictable, sometimes force majeure conditions, as has happened in the world economy in connection with the Covid-19 pandemic. For about two years now, it has been imposing completely new business models and calling for a more prompt and accurate decision-making process. In this context, the purpose of this research is to analyze some scientific approaches to the decision-making process in management and to highlight the benefits that an effective decision-making process can bring to all actors involved -

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

employees, company, society as a whole. The research methodology focused on the study and comparative analysis of scientific approaches on the essence and characteristics of the decision-making process in management and the benefits they bring at the micro and macroeconomic level. Such research procedures as the analysis of theoretical sources, the comparative study, the analytical synthesis, etc. were used. At the end of the paper, the author comes with a generalization of some conclusions regarding the approached problem.

Keywords: management, decision-making process, Republic of Moldova, pandemic, crisis.

Procesul decizional reprezintă un element nu doar absolut necesar, dar și extrem de important în oricare activitate managerială. Rolul lui crește și mai mult în economia modernă, foarte dinamică și interconectată. Dar în special este importantă capacitatea de a lua decizii optime și oportune în condiții imprevizibile, uneori chiar de forță majoră, cum de exemplu s-a întâmplat în ansamblul economiei mondiale în legătură cu pandemia de Covid-19, care deja de circa doi ani de zile impune modele absolut noi de organizare a businessului și lasă amprenta deopotrivă asupra procesului decizional, solicitându-i promptitudine și exactitate.

Republica Moldova, ca parte componentă a economiei mondiale, se confruntă cu mari incertitudini, dar poate valorifica cu inteligență multiple oportunități care permit creșterea afacerilor și dezvoltarea sustenabilă a întregii economii. Cu cât mai repede vor fi clarificate și agreeate aspectele care vizează modernizarea sistemului decizional, cu atât vor crește șansele ca instrumentele procesului să devină un factor de primă importanță, menit să determine o creștere economică sănătoasă. Prin urmare, și în economia națională, avem nevoie de noi abordări a teoriilor economice pentru o modernizare veritabilă a proceselor decizionale în cadrul companiilor moderne, inclusiv în condițiile pandemiei de COVID-19.

În contextul menționat, scopul prezentei cercetări este să analizeze unele abordări științifice în problematica procesului decizional în management și să pună în valoare beneficiile pe care le poate aduce un proces decizional eficient pentru toți actorii implicați – angajați, firmă, societate în ansamblu.

Metodologia cercetării s-a axat pe studierea și analiza comparată a abordărilor științifice privind esența și caracteristicile procesului decizional în management și a beneficiilor pe care le aduc acestea la nivel micro și macroeconomic. Au fost utilizate astfel de procedee de cercetare ca analiza izvoarelor teoretice, studiul comparat, sinteza analitică ș.a.

La finele lucrării autorii vin cu generalizarea unor concluzii privind problema abordată.

Promovarea ideilor implementării unui management performant și eficient în Republica Moldova și aplicarea metodelor moderne de conducere constituie o componentă necesară a relansării economiei naționale. În cadrul acestui deziderat o importanță deosebită revine procesului decizional, capacității factorilor de decizie de a lua hotărâri corecte și oportune.

Autorii Ioan Marian Miclăuș și Mircea Marian Miclăuș, în lucrarea „Elaborarea procesului decizional” [10, p. 136], descriu conceptul de decizie astfel: „...decizia, în general, reprezintă concluzia procesului prin care realizăm o alegere conștientă, o opțiune între două sau mai multe cursuri de acțiune, alternative disponibile, cu scopul atingerii unui obiectiv sau a mai multora”. Din această definiție rezultă că a decide constă în a determina un program de acțiuni după ce ai reflectat bine. De ce e necesară o reflecție prealabilă? Deoarece noile acțiuni nu pot fi lăsate hazardului, dacă dorim ca ele să fie eficiente în raport cu scopurile pe care ni le-am fixat. Așadar, există decizie de fiecare dată când e necesar a modifica un program prestabilit sau a elabora un plan de acțiune, existând sau nu diferite alternative [10, p.2].

Autorii Ion-Trifoi Gigi și Constantin Dinte [6, p.1], în lucrarea „Decizia și rolul său în managementul financiar al întreprinderii”, confirmă că „elementul esențial al procesului de conducere, decizia, reprezintă actul de trecere de la gândire la acțiune.” Prin aceasta se urmărește găsirea celor mai raționale căi de acțiune viitoare, menite să asigure eficiența maximă acțiunilor conducerii.

Procesul sporirii continue a eficienței acțiunilor conducerii impune ca orice decizie adoptată să aibă o temeinică fundamentare științifică. Caracteristic deciziei este faptul că ea reprezintă expresia unui act rațional, coerent formulat, pe baza interpretării unor informații ce se prelucrează în scopul alegerii unei alternative menite să conducă la realizarea obiectivelor prestabilite. Adoptarea deciziei constituie un act de alegere specific uman, care determină un anumit curs al evenimentelor. Fiecărei decizii îi corespunde un anumit specific, în funcție de natura problemei pe care o abordează, de particularitățile condițiilor în care se desfășoară procesele de producție și de consecințele pe care le are asupra activității de ansamblu ale unității într-o anumită perioadă de timp. În funcție de problematica cu caracter tehnic ce urmează a fi reglementată prin adoptarea deciziilor, se stabilește natura economică a acestora, concretizată în nivelul indicatorilor economici rezultativi. Ca urmare, se constată interdependența dintre conținutul tehnic și economic al deciziilor, dar, în același timp, există și o delimitare între cele două aspecte, determinată de particularitățile restricțiilor, natura informațiilor și metodele folosite în construirea variantelor de decizie.

Procesul decizional constituie elementul de bază și al managementului companiilor private, fiind un instrument important de exprimare al conducerii acestor companii, care se manifesta cel mai bine prin deciziile elaborate, reprezentând actul de implementare al ideilor și transformarea lor în realizări. Pe baza datelor oferite de practica procesului decizional, autorii I.-T. Gigi și C. Dinte au formulat definiția deciziei astfel: „Decizia reprezintă un proces dinamic, rațional, prin care, pe baza unor informații corespunzătoare, se alege o linie de acțiune dintre un număr oarecare de posibilități (alternative), în scopul influențării activității executanților și de a se obține un anumit rezultat”. [6, p.1]

Din această definiție a deciziei se pot contura următoarele caracteristici importante:

- a) decizia este privită ca un proces de alegere rațională;
- b) decizia reprezintă actul final în stabilirea direcției de acțiune a realizării unui obiectiv;
- c) acțiunea poartă denumirea de decizie numai în măsura în care corespunde unei situații de alegere;

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

d) decizia dirijează activitatea subordonaților etc.

Asigurând conducerii posibilitatea de a atrage și a combina resursele disponibile și de a dirija procesul de producție, decizia de conducere reprezintă principalul instrument pentru realizarea obiectivelor stabilite pentru o anumită perioadă de timp. Această afirmație urmărește identificarea celor mai eficiente soluții, menite să asigure un rezultat maxim acțiunilor conducerii. Procesul sporirii continue a eficienței acțiunilor factorilor de decizie impune ca orice proces să aibă o temeinică argumentare. Caracteristic este faptul că el reprezintă expresia unui proces rațional, coerent formulat, pe baza colectării și interpretării informațiilor în scopul alegerii unei soluții optime, menite să conducă la realizarea obiectivelor propuse.

Procesul decizional poate avea mai multe părți componente, ce pot fi privite ca o soluție promptă și reprezintă dispoziția finală în stabilirea direcțiilor de acțiune a realizării obiectivelor propuse. Acțiunile pot fi identificate ca proces decizional numai în măsura în care corespund situațiilor de a alege, a dirija activitatea subordonaților în condițiile în care conducătorul este impus de situație, fără a avea posibilitatea de a opta pentru o altă alternativă și reprezentând principalul instrument de realizare a obiectivelor stabilite pentru o anumită perioadă de timp. Dat fiind faptul că în cadrul unei și aceiași situații planurile pot fi realizate pe mai multe căi, cu resurse diferite, se solicită conducerii companiei o înaltă competență profesională, pentru stabilirea variantelor posibile la evaluarea și alegerea celor mai avantajoase soluții propuse pentru realizare, cât și a consecințelor produse de implementarea lor. Realizarea obiectivelor asemănătoare prezintă mai multe particularități din punct de vedere tehnico-economic și social, având diferite consecințe imediate sau de perspectivă. Evaluarea fiecărei particularități, în baza unui sistem unitar de indicatori, pentru a se putea stabili cu precizie care din soluții corespunde scopului urmărit în procesul decizional și care impune perfecționarea profesională permanentă, dezvoltarea capacității de a aprecia apariția diferitelor consecințe în urma materializării în practică a acestora. În cele mai frecvente situații, procesul decizional declanșează adoptarea de noi soluții, care devin necesare ca urmare a apariției unor factori cu influență negativă, ori apariția unor noi rezerve ce nu au fost luate în considerare inițial, iar factorii de conducere impun accelerarea realizării obiectivului propus prin valorificarea acestor resurse.

În cazul în care acțiunea factorilor cu influență pozitivă sau negativă, ce nu au fost considerați inițial, este mai frecventă și rezervele mai numeroase, cu atât devine mai necesară intervenția conducătorului.

În opinia unor autori [3, p. 512], [7, p. 56, 57], procesul decizional are un șir de elemente structurale, cum ar fi: decidentul, mulțimea variantelor decizionale, mulțimea criteriilor decizionale, mediul ambiant reprezentat de ansamblul condițiilor interne și externe ale organizației, mulțimea consecințelor și obiectivele decizionale.

În opinia noastră, elementele procesului decizional sunt bine identificate prin prisma completitudinii. Însă, vizavi de ordinea în care acestea sunt expuse, ele ar trebui să fie prezentate în următoarea cronologie: problema de soluționat sau situația nereglementată; decidentul sau decidenții; scopul și obiectivele procesului decizional; condițiile endogene și exogene care influențează situația problematică sau nereglementată; alternativele decizionale; consecințele alternativelor decizionale; setul de criterii decizionale, precum și actul de selectare sau alegere a celei mai bune alternative decizionale. În continuare vom analiza importanta fiecărui element în cadrul procesului decizional, care contribuie la identificarea și luarea unei decizii.

Decidentul constituie primul element structural al procesului decizional, care poate fi reprezentat fie de o singură persoană (adică poate fi un decident unipersonal), fie de un grup de persoane (adică poate fi un decident pluripersonal), de asemenea, el poate fi reprezentat de întreaga companie. [3, p.512], [2, p.55] Decidentul reprezintă persoana care, în virtutea funcției pe care o ocupă, are dreptul de a decide. În procesul de luare a deciziei se presupune că decidentul este nemulțumit de o situație existentă sau de perspectiva unei situații viitoare și posedă dorința, prin autoritatea pe care o are, de a iniția măsuri menite să modifice această situație. Pentru a urmări realizarea obiectivelor sale, decidentul trebuie să dispună de mijloacele necesare prin care să poată influența starea lucrărilor pe care dorește să le realizeze.

Mediul ambiant în care se desfășoară procesul decizional reprezintă cadrul în care acționează decidentul. Indiferent dacă mediul este intern sau extern, acesta are o influență deosebită în asigurarea creșterii eficienței procesului decizional, deoarece se referă la perfecționarea relațiilor de producție, îmbunătățirea continuă a sistemului de planificare, perfecționarea formelor de organizare și conducere, creșterea nivelului de pregătire generală și de specialitate, creșterea nivelului tehnic drept urmare a investițiilor alocate, introducerea unor metode moderne de programare și urmărire a producției prin prelucrarea automată a datelor, aplicarea în practică a rezultatelor cercetării științifice etc. Pentru ca în procesul decizional să se asigure rezultatele scontate, este necesar ca factorii decizionali să se autoperfecționeze permanent, pentru a putea face față dificultăților generate de transformările survenite în mediul ambiant.

Mulțimea criteriilor pentru aprecierea deciziilor pot fi de natură economică, tehnică, socială etc., iar fiecărui criteriu îi corespunde unul sau mai mulți indicatori. Fiecărei decizii alternative îi corespund anumite *consecințe*, concretizate în nivelul indicatorilor luați în considerare la aprecierea acestora. Alegerea variantei optime înseamnă alegerea alternativei decizionale căreia îi corespund consecințele celei mai avantajoase.

Alternativele prin care se pot realiza obiectivele prestabilite reprezintă pentru fiecare anumite particularități din punct de vedere tehnico-economic și social, având, în același timp, diferite consecințe imediate sau de perspectivă. Acest fenomen impune evaluarea justă a fiecărei alternative, în baza unui sistem unitar de parametri și indicatori, astfel încât să se poată stabili cu precizie care din variante răspunde cel mai bine scopului urmărit de decident. Activitatea de elaborare și adoptare a deciziilor impune perfecționarea profesională permanentă, dezvoltarea capacității de a aprecia apariția diferitelor consecințe în urma materializării în practică a acestora.

O decizie adoptată, în cele mai frecvente situații, declanșează adoptarea de noi decizii, determinate, în principal, de două cauze:

- a) devin necesare decizii de corecție, ca urmare a apariției unor factori cu influență negativă;
- b) apariția unor noi rezerve ce nu au fost luate în considerare inițial, iar factorii de conducere impun accelerarea

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

realizării obiectivului propus prin valorificarea acestor resurse.

Cu cât acțiunea factorilor (cu influența pozitivă sau negativă) ce nu au fost considerați inițial este mai frecventă, cu atât mai mult devine necesară intervenția conducerii companiei prin adoptarea de noi decizii. Acestea justifică afirmația că decizia implică o combinație rațională între experiență și creativitate. Experiența permite evaluarea efectelor diferitelor soluții posibile, comparativ cu rezultatele înregistrate în ciclurile decizionale anterioare, iar creativitatea face posibilă găsirea de noi alternative, pentru care experiența anterioară nu poate furniza informații asupra consecințelor aplicării acestora.

Având în vedere consecințele multiple ale deciziilor asupra activității și rezultatelor societății rezultă necesitatea elaborării unui număr corespunzător de variante și evaluarea reală a consecințelor fiecăreia dintre acestea. Evaluarea calității deciziilor și implicațiile acestora înainte de a fi adoptate reduce riscul apariției unor consecințe nedorite după materializarea lor și declanșarea unui nou ciclu decizional pentru corecție. După adoptarea lor, calitatea deciziilor este evaluată prin efectele provocate prin mărirea abaterilor față de consecințele preconizate. Din cele precizate mai sus rezultă importanța evaluării calitative a deciziilor anterior aplicării lor, pentru că pe această cale se poate evita, în mare măsură, risipa de resurse, energie umană, timp etc., impuse de adoptarea deciziilor ulterioare de corecție.

În societate, necesitatea adoptării deciziilor de conducere se impune cel puțin în următoarele situații [1, p. 240]:

- 1) modificări în structura calității factorilor de producție alocați;
- 2) în situația în care factorii perturbatori au creat un dezechilibru între subsistemul conducător și subsistemul condus, ceea ce pune în pericol realizarea obiectivului propus. Acest dezechilibru poate fi generat și de o activitate anterioară necorespunzătoare, cum ar fi, spre exemplu, repartizarea necorespunzătoare a sarcinilor de producție pe subdiviziunile organizatorice ale companiei în raport cu resursele de factori de producție repartizate, nestăpânirea schimbărilor intervenite în sistem etc. Toate acestea vor impune o nouă concepție în gândirea materializată în conținutul deciziilor;
- 3) în situația în care există echilibru între cele două subsisteme cu privire la realizarea obiectivului propus, dar conducerea unității depune eforturi pentru a obține rezultate superioare. Aceasta presupune o nouă corelare a obiectivelor cu resursele materiale și umane de care dispune compania.

Activitatea de elaborare și adoptare a deciziilor impune perfecționarea profesională permanentă, dezvoltarea capacității de a aprecia apariția diferitelor consecințe în urma materializării în practică a acestora.

Ca element al deciziei, înțelegerea trebuie să se realizeze după anumite proceduri, grupate în cadrul general al discuțiilor sau al deliberării. Deliberarea implică trei etape:

- determinarea obiectului deciziei ce urmează a fi luată;
- analiza obiectului deliberării;
- stabilirea acțiunilor ce urmează a fi întreprinse pentru realizarea deciziei.

Selecționarea unui scop sau a unui obiectiv este influențată de diverse cauze economice, sociale sau politice. În cadrul etapei de determinare a obiectului deliberării se colectează date și informații, iar mai apoi acestea se asamblează, se ierarhizează, se sistematizează și se interpretează. Obiectul deliberării în sine constituie formarea unei opinii asupra acțiunilor ce necesită a fi întreprinse. Această opinie, pentru a fi obținută, presupune o analiză complexă a raportului dintre obiective și mijloace, pe de o parte, și scopul urmărit, pe de altă parte. La etapa prezentării propunerilor de măsuri sunt analizate și sistematizate datele colectate, se analizează raportul stabilit dintre obiective și mijloace și, respectiv, scopul urmărit.

Dar indiferent cât de bine este înțeleasă necesitatea unei sau altei acțiuni, este imposibilă realizarea ei fără voință, care reprezintă afirmarea unei tendințe cu care se identifică cel care decide. Voința este impulsul care determină omul să acționeze într-un anumit sens, îl face pe acesta să treacă de la intenția de a acționa la acțiunea în sine. Voința are ca efect, pe de o parte, eliberarea energiilor umane în vederea realizării scopului propus, fiind, astfel, elementul esențial al deciziei, iar pe de altă parte, o manifestare a autorității administrative în exercitarea puterii. Acest fapt semnifică existența anumitor persoane sau grupuri de persoane, abilitate pentru a decide în numele unei colectivități. Voința, în orice situație, presupune implicarea anumitor calități morale, a unui spirit decizional, a unei dorințe de realizare a binelui comun și a interesului general, precum și o anumită determinare și curaj, pentru înlăturarea ezitărilor în alegerea acțiunii. [16, p. 836], [15, p. 373], [8, p. 222], [9, p. 277], [13, p. 117], [17, p. 246].

Cele două elemente ale deciziei, înțelegerea și voința, nu se situează pe același plan. Prima face apel la judecată, iar a doua se referă la caracterul uman. De aceea, între cele două elemente trebuie să existe o anumită succesiune logică, astfel încât deliberarea va preceda voința într-o decizie bine fundamentată. Voința trebuie să se bazeze pe înțelegere, pe judecata justificată de scopul urmărit. Pentru luarea unei decizii fundamentate și eficiente, se impune ca voința să țină seama de realitățile măsurilor stabilite prin deliberare.

Menționăm că factorul timp dispune de aceeași importanță pentru decizie ca și celelalte două elemente ale sale, înțelegerea și voința. Pentru fiecare decizie există și un timp oportun, adică momentul propice, în care aceasta trebuie să fie luată, adoptată sau emisă. Timpul este, totodată, factorul ce verifică permanent temeinicia și justețea unei decizii. De aceea, se admite că pentru decizie viitorul este esențial, întrucât ea reprezintă o previziune ce are în vedere actele și acțiunile pe care omul (sau autoritatea administrativă) urmează să le realizeze. Altfel spus, decizia este o proiectare a prezentului în viitor sau o interpretare a trecutului și o concepție a prezentului plasată în viitor [16, p.928] [15, p.512], [18, p.279], [9, p.351].

Sistematizând materialul expus în analiza de mai sus concluzionăm că sistemul decizional constituie de fapt un sistem de comandă. Organizatoric, caracteristicile sale constructive și funcționale condiționează sensibil conținutul

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

decizional și eficacitatea activităților desfășurate. Este deosebit de important ca decizia să fie bine și logic ancorată în elementele ei structurale și să țină cont de interconexiunea lor. O deosebită semnificație o are luarea în considerare a caracteristicilor mediului ambiant în care are loc procesul decizional. Astfel, luând în considerare toate aceste elemente, decodentul poate crea un anturaj prolific pentru ca o decizie să atingă scopul prevăzut și să fie maxim eficientă. Eficiența procesului decizional este foarte importantă inclusiv pentru economii în dezvoltare, cum este și cazul Republicii Moldova și ar putea contribui ca acestea să atingă niveluri ridicate de bunăstare într-un viitor previzibil.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Androniceanu Armenia. *Management public*. București: Editura Economică, 1999, 240 p.
2. Brătianu Constantin. *Management și marketing. Curs universitar*, 2007, 55 p.
3. Burduș Eugenia, Căprărescu Gheorghîță. *Fundamentele managementului organizației*. București: Editura Economică, 1999, 512 p.
4. Ceocea [Constantin](#). *Teoria și practica deciziei manageriale*. - Buc.: Ed. Economica, 2014, 218 p.
5. Găindric Constantin. *Abordări sistematice în luarea deciziilor*. Universitatea AȘM. - Chișinău: 2017, 156 p.
6. Gigi Ion-Trifoi, Dinte Constantin. [Decision and its role in financial management of enterprise](#). [Annales universitatis apulensis series oeconomica](#), faculty of sciences, Ed. 1 Decembrie 1918, University Alba Iulia, vol. 2(8), 2006, pag. 1-55.
7. Hîncu Daniela, Ene Nadia. *Metode și tehnici cantitative în administrația publică*. București: Lumina Lex, 2003, 350 p.
8. Manda Corneliu. *Știința administrației*. București: Lumina Lux, 2004, 279 p.
9. Manda Corneliu, Manda Cezar C.. *Știința administrației: curs universitar*. București: Universul Juridic, 2008, 351 p.
10. Miclăuș, Ioan Marian; Miclăuș, Mircea Marian. *Elaborarea procesului decizional*. // În: Conferința Internațională "Dezvoltarea durabilă în condiții de instabilitate economică". Universitatea Comercială din Satu Mare. Ed. a IV, 23-24 iunie 2017. – Satu Mare: 2017. <http://conferinta.academiacomerciala.ro/>
11. Miclăuș Ioan Marin, Miclăuș Mircea Marian. *Management general*. Ed. Gutenberg Univers, Arad, 2007, 136 p.
12. Mielu Zlate. *Tratat de psihologie organizațional-managerială*. Vol. II. Iași: Polirom, 2007, 673 p.
13. Negoită Alexandru. *Drept administrativ*. București: Ed. Sylvi, 1998, 298 p.
14. Nicolescu Ovidiu. *Sistemul decizional al organizației*. Editura Economică. București, 1998.
15. Oroveanu Mihai T. *Tratat de știința administrației*. București: Editura CERMA, 1996, 512 p.
16. Platon Mihail. *Administrația publică: curs universitar*. Chișinău: Ed. „Universul”, 2007, 928p.
17. Savu Gheorghe, Ticames Emilian Stelian. *Drept administrativ și elemente de știința administrației*. Ed. Sedcom Libris, 2003, 441 p.

КАК ВЫЖИВАТЬ МАЛОМУ И СРЕДНЕМУ БИЗНЕСУ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ

БАЛЫНСКИ Андрей, др., пр.,

Государственный Университет «Алеку Руссо» Бельцы

The article reveals and analyzes the problems faced by small and medium-sized enterprises of the Republic of Moldova in the context of restrictive measures of their activities caused by the coronavirus pandemic. Measures are proposed that can mitigate the damage caused to SMEs due to restrictions caused by the coronavirus pandemic.

Keywords: pandemic, coronavirus, emergency, SMEs, losses, revenue, loans, taxes, unemployment, bankruptcy

В условиях объявленного в стране режима чрезвычайного положения распространение новой коронавирусной инфекции несет за собой не только угрозу здоровью населению республики, но и создает значительные экономические препятствия для развития бизнеса. Веденные властями в Республике Молдова ограничения обусловили существенное снижение потребительского спроса, отсутствие условий для нормальной деятельности, уменьшение доходов предприятий, а представители малого и среднего бизнеса столкнулись с значительными трудностями.

Мировая пандемия коронавируса принесла за собой серьезные экономические последствия, которые затронули и Республику Молдова. Граждане страны и бизнес столкнулись с серьезными ограничительными мерами, которые резко повлияли на падение спроса на потребительские товары и услуги, а сфера обслуживания терпит огромные убытки. Наиболее сильный удар пришелся на сектор малого и среднего предпринимательства (МСП): рестораны, гостиницы, салоны красоты и парикмахерские, развлечения, спорт, туризм, розничные непродовольственные магазины и др. Фактически спрос на услуги указанных отраслей в условиях карантина упал в разы. Соответственно упала и выручка, тогда как обязательные затраты остались неизменными: выплаты по кредитам, арендные платежи, заработная плата, налоги и социальные взносы. Возникший кассовый разрыв, вероятнее всего, приведет к массовым банкротствам.

В этой связи следует отметить, что «многочисленные оценки на глобальном, региональном и национальном

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

уровнях указывают на ключевую роль субъектов МСП в экономике с учетом их доли в общем количестве предприятий, рабочих мест и вклада в ВВП и создание добавленной стоимости. По данным ООН, к категории микро-, малых и средних предприятий относятся порядка 90% всех предприятий в мире, в которых заняты приблизительно 70% трудоспособного населения, и на их долю приходится 50% мирового ВВП. По информации Европейского статистического бюро в 2017 г. 98,9% предприятий в нефинансовом секторе в странах Европейского союза относились к категории малых и имели менее 49 занятых сотрудников, 0,9% относились к категории средних с занятостью от 50 до 249 сотрудников, и только 0,2% от общего количества компаний могли быть классифицированы как большие.

В силу своих особенностей малые и средние предприятия особенно уязвимы перед многоплановым негативным воздействием пандемии COVID-19 на экономические отношения. С одной стороны, как отмечает Международный валютный фонд, оно заключается в значительном сокращении рыночного предложения. Компании сворачивают производство в связи с вводом карантинных мер и прочих ограничений, прекращением поставок комплектующих или недостатком рабочей силы, поскольку сотрудники либо находятся на больничном, либо вынуждены присматривать за детьми в связи с закрытием школ и ограничением передвижений. С другой стороны, неожиданное и сильное сокращение спроса на продукцию и услуги приводит к сокращению выручки и не позволяет малым и средним предприятиям продолжать работу из-за отсутствия средств. Ключевым фактором становится изменение потребительских привычек, как из-за боязни заражения, так и ввиду ограничения личных доходов в связи с увольнениями или сокращениями заработной платы, что, в конечном итоге, приводит к круговому эффекту. Подобные эффекты мер социального дистанцирования оказывают более «болезненными» именно для малых и средних предприятий. Кроме того, в статистическом обзоре ОЭСР подчеркивается, что доля МСП наиболее высока как раз в тех отраслях экономики, которые в целом столкнулись с более серьезными экономическими проблемами в текущих условиях, таких как машиностроение, строительство, оптовая и розничная торговля, авиаперевозки, гостиничный бизнес, общественное питание, недвижимость и потребительские услуги. На указанные направления приходится 40% от общего количества рабочих мест в государствах ОЭСР, причем в среднем 75% из них относятся на долю малых и средних предприятий, а в Греции и Италии этот показатель достигает почти 90% [6].

По данным Статистического ежегодника Республики Молдова за 2019 год количество малых и средних предприятий составило 55,9 тыс. предприятий, что, что в свою очередь, составляет 98,6% от общего количества предприятий в стране в целом. Число работников, которые были заняты на малых и средних предприятиях, составляло 335,8 тыс. человек, достигнув 61,6% от общего уровня занятости в производстве персонала.

Доходы от продаж предприятий малого и среднего бизнеса в 2019 г. составили 157335,6 тыс. лей, или 39,5% от общего объема продаж в экономике в целом [4].

Таблица 1. Динамика доли малых и средних предприятий в общем объеме предприятий в 2016-2019 гг.

Годы	Количество предприятий, тыс.			Количество работников, тыс.			Доходы от продаж, млрд. лей		
	всего	в том числе МСП	удельный вес МСП в общем объеме, %	всего	в том числе МСП	удельный вес МСП в общем объеме, %	всего	в том числе МСП	удельный вес МСП в общем объеме, %
2019	56,7	55,9	98,6	544,8	335,8	61,6	397,9	157,3	39,5
2018	56,5	55,7	98,7	540,3	328,0	60,7	356,7	144,2	40,4
2017	54,3	53,6	98,6	528,6	323,3	61,2	331,0	137,5	41,5
2016	52,3	51,6	98,7	512,5	313,5	61,2	300,7	125,0	41,5

Источник: [4]

Финансовые аналитики уже сейчас предварительно оценивают годовой ущерб от текущего кризиса, включая его влияние на выручку, занятость, кредитование и число фирм сектора МСП.

Все виды бизнесов, которые не успели перейти на предоставление товаров и услуг в онлайн- формате, или бизнес-модель которых предполагает исключительно личное предоставление услуг, сейчас подвержены риску банкротства.

С момента введения ограничительных мер аналитики отметили повышенный рост расходов на телекоммуникационное оборудование, лекарства и медицинские товары, бытовую технику и электронику, а также на алкоголь. Потребительский спрос упал по всем остальным категориям трат, по некоторым — более чем на 90%: это турагентства, ювелирные изделия, авиабилеты, одежда, обувь и аксессуары, салоны красоты/массаж/SPA, спорт, образование и другие.

Стремясь сократить издержки, предприниматели также будут стремиться уходить в тень, переводить своих сотрудников в неформальную занятость или в статус само занятых. Численность занятых в неформальном секторе и его доля предположительно могут в 2020 году существенно увеличиться, по аналогии с предыдущими кризисами. По итогам 2020 года можно также ожидать повышение уровня безработицы.

Ожидается, что ущерб будет нанесен целым отраслям, где резко сократился спрос. Это такие отрасли как авиаперевозки и связанные с ними предприятия малого и среднего бизнеса (в том числе кейтеринг), досуг и развлечения, физкультурно-оздоровительная деятельность и спорт, туристская отрасль и гостиничный бизнес, общественное питание, организации дополнительного образования, негосударственные образовательные

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

учреждения, бытовые услуги населению: ремонт, стирка, химчистка, услуги парикмахерских и салонов красоты и др., а также торговля непродовольственными товарами.

В связи с этим на общереспубликанском уровне Комиссией по чрезвычайным ситуациям Республики Молдова были приняты отдельные меры поддержки субъектов предпринимательской деятельности – преимущественно в части отраслей, наиболее пострадавших от пандемии.

Например, согласно Распоряжению №2 от 20 марта 2020г. (см. пункт 2), было принято решение «о возобновлении/продолжении с обязательным обеспечением норм по снижению распространения инфекции COVID - 19: а) деятельности по оптовой торговле всеми видами товаров; б) деятельности по предоставлению ритуальных услуг и торговле товарами, связанных с ритуальными услугами, через специализированные торговые единицы; с) электронной торговли; d) предоставления нотариальных услуг в случаях неотложной необходимости, по запросу коммерческих банков: регистрация в Регистре залогов движимого имущества и засвидетельствование подлинности ипотечных кредитов, в первую очередь, в сельскохозяйственном секторе, а также экономических агентов из всех областей, разрешенных к деятельности, для финансирования следующих целей: (i) приобретение сельскохозяйственной техники и оборудования; (ii) оборотных средств (солярка, пищевые продукты, гигиенические изделия), а также (iii) другой продукции, необходимой для текущей деятельности экономических агентов» [5].

В соответствии с Распоряжением №3 от 23 марта 2020 г. (см. пункт 26) было установлено, что:

«26 (2) Уплата подоходного налога с предпринимательской деятельности в рассрочку за первый квартал 2020 года осуществляется до 25 июня 2020 года;

(6) На 2019 год не подлежат обязательному аудиту:

а) индивидуальная финансовая отчетность средних и крупных субъектов;

б) консолидированная финансовая отчетность групп;

(7) Представление индивидуальных финансовых отчетов за 2019 год осуществляется до 29 мая 2020 года»

[5].

Согласно Распоряжению Комиссии по чрезвычайным ситуациям Республики Молдова №15 от 08 апреля 2020, было предложено следующее (см. пункты 15 - 18):

«15. В период чрезвычайного положения преференциальные сертификаты происхождения товаров, представленные в копии (на бумаге или в электронной форме) или заверенные цифровой подписью (представленные в копии или в оригинале), имеют такую же силу, что и их оригиналы.

16. Импортёр должен в течение 30 дней с даты прекращения действия чрезвычайного положения в импортирующей стране и/или экспортирующей стране представить таможенным органам оригиналы преференциальных сертификатов происхождения.

17. На период чрезвычайного положения разрешается мелкорозничная торговля растительной сельскохозяйственной продукцией собственного производства на основании разрешения на местонахождение, выданного местными органами власти, с обязательным соблюдением норм по снижению распространения инфекции COVID-19.

18. Разрешение на местонахождение и требования к организации мелкорозничной торговли устанавливаются местными органами власти» [5].

Согласно Распоряжению Комиссии по чрезвычайным ситуациям №16 от 10 апреля 2020 г., была установлена процедура субсидирования предприятий, которые наиболее пострадали от ограничительных мер их деятельности, а именно:

«6. Для поддержки предпринимательской деятельности, направленной на смягчение негативных последствий, вызванных эпидемиологической ситуацией (COVID-19), для экономики, устанавливается следующий механизм субсидирования:

6.1. Субъектами субсидирования являются предприятия и некоммерческие организации – резиденты Республики Молдова, которые установили технический простой и/или простой в соответствии с положениями статей 80 și 80¹ Трудового кодекса Республики Молдова №154/2003» [5].

Комиссией по чрезвычайным ситуациям Республики Молдова был принят ряд других мер по поддержке бизнеса, среди которых и такие как:

а) «4. Возобновить, начиная с 04 мая 2020 года, с обязательным обеспечением соблюдения правил по снижению распространения инфекции COVID-19, деятельность:

Розничной торговли всеми видами товаров и продуктов через торговые предприятия, за исключением расположенных в торговых центрах, на рынках (включая автомобильные рынки), в международных аэропортах и портах и в международных пунктах пересечения государственной границы;

По реализации продуктов в упаковке «на вынос» ив режиме кейтеринга через пункты общественного питания и через учреждения, торгующие выпечкой, хлебобулочными изделиями и другими пищевыми продуктами в режиме торговли «из окна»;

По продаже пищевых продуктов в упаковке «на вынос» через пункты общественного питания, действующие на предприятиях по продаже нефтепродуктов, с исключением возможности их потребления в помещении/на территории предприятия» (Распоряжение №24 от 29 апреля 2020 г.);

б) «1. В период чрезвычайного положения обладателям предпринимательских патентов, выданных согласно Закону о предпринимательском патенте № 93/1998, и физическим лицам, осуществляющим деятельность в

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

соответствии с главами 10² и 10³ раздела II Налогового кодекса №1163/1997, предоставляется единовременное пособие по безработице в размере 2775,00 лея, при условии, что в марте 2020 года они не получили застрахованного дохода» (Распоряжение №25 от 05 мая 2020 г.);

- «б. Возобновить с 11 мая 2020 года деятельность рынков, за исключением расположенных в мун. Кишинэу и мун. Бэлць, с обязательным обеспечением администраторами/коммерсантами/покупателями соблюдения норм по снижению распространения инфекции COVID-19...» (Распоряжение №27 от 08 мая 2020 г.) [5].

Однако вышеперечисленные меры не могли существенно повлиять на все ухудшающуюся экономическую ситуацию в стране в целом и в секторе малого и среднего бизнеса – в частности.

По нашему мнению эти меры являются недостаточными, поэтому необходимо принять на общегосударственном уровне ряд дополнительных антикризисных мер.

В первую очередь, должны быть приняты меры по сохранению рабочих мест. В сложившихся экономических условиях такие меры должны быть первоочередными, так как это важнейшая социальная, предпринимательская и экономическая задача. Если предприятия сохраняют рабочие места, значит, они живы, они работают. И тот, кто сохраняет рабочие места, должен быть главным реципиентом всякой экономической помощи, которая оказывается сегодня государством.

По оценкам маркетологов молдавских ассоциаций малого бизнеса более половины МСП сообщили о переводе своих работников на неполный рабочий день с сокращением зарплаты, более 30% фирм уменьшили зарплату сотрудникам при сохранении норм рабочего времени. Значительная часть МСП (около 15%) начали увольнять сотрудников, а еще 45% работодателей заставили своих работников взять отпуск без сохранения зарплаты. Проблема усугубляется тем, что денег у многих работодателей на выплату зарплаты нет, а ответственность за задержку ее выплаты есть – в виде штрафа и в виде уголовной ответственности при повторном нарушении.

Решить указанные проблемы по примеру других стран поможет частичное субсидирование МСП (и не только аграрного сектора экономики), а также предоставление работодателям возможности сокращать размеры зарплаты до уровня минимального размера оплаты труда или отправлять сотрудников в бессрочный отпуск с выплатой пособия в размере не менее минимального размера оплаты труда в месяц. Если требовать выплаты зарплаты полностью, то ее может вообще не оказаться, а предприятия попросту обанкротятся.

В сложившихся условиях ограничительных мер государство должно осуществить политику по более четкому законодательному регламентированию торговли в онлайн-формате, включающую как либерализацию прав предприятий МСП в этой сфере, так и ужесточение их ответственности за качество услуг, за невыполнение сроков поставки по обязательствам и за применение схем мошенничества по отношению к покупателям их продукции и услуг.

В условиях кризиса, вызванного пандемией, важное значение играют меры налоговой поддержки МСП. Менеджеры МСП призывают власти не просто за отсрочку уплаты отдельных налогов, а за более радикальные решения по снижению налогового бремени. В первую очередь, речь идет об уменьшении нагрузки на фонд оплаты труда, в частности, путем сокращения для всех представителей бизнеса объема страховых платежей в социальные фонды.

На семинарах, проводимых ассоциациями малого и среднего бизнеса, предприниматели озвучивают и ряд радикальных решений по части налогов. В частности, они предлагают ввести полное освобождение от налогов для предприятий МСП на специальных режимах налогообложения как минимум на один год после окончания пандемии.

Значительная часть МСП пользуются банковскими кредитами, поэтому в период пандемии видится целесообразным введение запрета банкам ухудшать кредитную историю заемщиков при реструктуризации кредитов. Предлагается предоставлять ссудозаемщикам отсрочки выплаты кредитов до 6 месяцев, а также ввести мораторий на требования досрочного погашения кредитов или реализации залогов в случае несоблюдения заемщиками условий кредитования, обусловленных падением объемов производства и продаж в связи с пандемией. Это позволит сохранить стабильную ситуацию по уже выданным кредитам.

Эти и другие меры, которые могут быть предложены бизнес сообществом, помогут в существенной степени сгладить тот ущерб, который был нанесен МСП из-за ограничений, вызванных пандемией коронавируса.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Закон о режимах чрезвычайного, осадного и военного положения: № 212-XV от 24.06.2004 г. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2004, №.132-137; или [online]. [прочитано 06.11.2020]. Доступно: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/zakon_o_rezhimah_chrezvychnogo_osadnogo_i_voennogo_polozeniya_1.pdf
2. Постановление Правительства Республики Молдова о внесении предложения об объявлении чрезвычайного положения: №. 171 от 16.03.2020 г. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2020, №. 85; или [online]. [прочитано 06.11.2020]. Доступно: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120811&lang=ru
3. *Статистический ежегодник Республики Молдова за 2019 г.* [online]. [прочитано 06.11.2020]. Доступно: https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2019/Anuarul_statistic_2019.pdf
4. *Деятельность малых и средних предприятий в Республике Молдова в 2019 году.* [online]. [прочитано 07.11.2020]. Доступно: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ru&id=6716&idc=168>
5. *Распоряжения Комиссии по чрезвычайным ситуациям Республики Молдова.* [online]. [прочитано

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

07.11.2020]. Доступно: <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/coronavirus>

6. Поддержка МСП в контексте COVID-19. [online] [прочитано 06.09.2020]. Доступно: <https://ach.gov.ru/upload/pdf/Covid-19-SME.pdf>

ОПТИМИЗАЦИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ФАКТОРОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

НАГОРНАЯ О. А., к.э.н., доцент

Санкт-Петербургский государственный морской технический университет (СПбГМТУ)

ЛЕБЕДЕВА Л. Н., к. ф.-м. н., доцент,

Санкт-Петербургский государственный экономический университет (СПбГЭУ)

NAGORNAYA Olga, PhD (Economics),

St. Petersburg State Marine Technical University (SMTU),

LEBEDEVA Lyudmyla, PhD(Mathematics)

St. Petersburg State University of Economics (SPbSUE)

A promising area of economic research is the consideration of the relationship between the mechanisms of ensuring sustainable economic growth and the processes of improving the management systems of enterprises. Optimization of business processes of the enterprise in the direction of increasing their efficiency in order to ensure its viability is becoming a particularly relevant topic in modern conditions of tightening competition for resources within the framework of legislative restrictions imposed by states on the environmental friendliness of their use. The novelty of the approach proposed by the authors is an attempt to consider the problems of ensuring sustainable growth of the country's economy through the optimization of business processes of managing enterprises as economic entities at the micro level.

Keywords: sustainable development, ecosystem, business process, optimization, efficiency

Проблемы устойчивого роста, поднятые на обсуждение в конце двадцатого века, активно рассматриваются в экономической литературе. Вместе с тем, необходимо отметить широту охвата проблем, включаемых в круг обсуждения содержания категории «устойчивый рост экономики», при этом, подходы заимствуются даже из разных отраслей науки. Разнообразие подходов и трактовок, с нашей точки зрения, происходит из-за того, что изначально вопросы устойчивого роста связывались с проблемами ограниченности природных ресурсов и загрязнения окружающей среды. Совершенно очевидно, что решение таких глобальных проблем станет возможным только на основе подходов, связавших воедино проблемы окружающей среды, экономики и социального развития. Многообразие трактовок термина «устойчивое развитие» проистекает, с нашей точки зрения, из того, что широко цитируемый доклад Г.Х. Брундтланд 1987 года, с которого исследователи ведут историю данного термина: «Человечество способно придать развитию устойчивый и долговременный характер, с тем, чтобы оно отвечало потребностям ныне живущих людей, не лишая будущие поколения возможности удовлетворять свои потребности»[1] – это не научная статья с академическим подходом к вновь вводимому термину. Главный посыл доклада – непрерывное развитие мировой экономики возможно только в том случае, если ныне живущие поколения не будут обеспечивать развитие экономики за счет истощения ресурсов – т.е. главная задача – защищая окружающую среду, эффективно использовать имеющиеся ресурсы.

Проблема эффективного использования ограниченных ресурсов человечества – это комплексная проблема, в решении которой будут задействованы – по широте охвата – все отрасли науки и по глубине – все уровни экономики: предприятие, отрасль, регион, страна, мировая экономика.

Все уровни экономики задействованы, поскольку речь идет об определенных относительных ограничениях в области эксплуатации природных ресурсов, связанных с уровнем развития технологии и нагрузки на биосферу. Эффективное использование ресурсов и социальные последствия экономического роста решаются через взаимодействие всех субъектов экономики.

Продемонстрируем широту охвата проблем, связанных с процессами обеспечения устойчивого роста экономики. Концепция устойчивого роста первоначально была сформулирована комиссией по окружающей среде и развитию и естественно, что это направление получило, прежде всего, дальнейшее развитие.

Представляет значительный интерес предложенная доктором биологических наук Петрашовым В.В. нооценологическая концепция устойчивого развития общества. Автор называет нооценотом нарушенную экосистему (биоценот), функциональная структура и устойчивость которой восстановлены человеком, но видовой состав отличается от эволюционно сложившегося [2, с.40]. Нооценологический подход во взаимоотношениях с природой заключается в том, что для развития ноосферы от человечества требуется только компенсировать нанесенный природе ущерб и предотвращать деятельность, урон от которой возместить нельзя. Это позволит запустить эффективный и предельно надежный природный механизм – элементарный механизм движения материи – механизмом включения в любой природный процесс его собственных флуктуационных отклонений, соответствующих воздействию на этот процесс внешнего фактора.

Если согласиться с автором, что нооценологический подход должен быть положен в основу концепции устойчивого развития человечества, и рассматривать экономические и социальные проблемы устойчивого

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

развития через задачи поддержания стабильности экосистем и биосферы в целом путем возмещения ущерба, наносимого деятельностью человека, то следует, комплексно и системно рассматривая эту проблему, говорить об эффективности процессов возмещения ущерба окружающей среде на всех уровнях функционирования экономики, в том числе, уровне предприятия. В комплексную оценку эффективности деятельности отдельного предприятия следует включать, наряду, с эффективностью использования ресурсов, оценку уровня экологической эффективности – способности возмещать ущерб, наносимый окружающей среде.

Некоторые авторы устойчивое экономическое развитие рассматривают как социально устойчивое человеческое развитие, где основной акцент смещается на справедливое распределение ресурсов экономического роста на экономический рост, повышающий ответственность людей. В учебнике под редакцией А.В.Сидоровича используется термин социально-экономическая устойчивость, где внимание сосредоточено на воспроизводстве социальной стабильности экономики. Поскольку коллектив авторов отмечает, что рост доходов населения в социально устойчивой экономике не должен подрывать источники будущего экономического роста [3, с. 355], то логичным является их определение социально устойчивой экономики как экономики, в которой социальная стабильность должна воспроизводиться на основе социальной ответственности граждан за результаты экономического развития и роста эффективности [3, с. 357]. Социальная ответственность граждан за результаты экономического развития - это качественный критерий, который вряд ли можно конкретизировать на уровне такого субъекта экономики как предприятие, а вот рост доходов сотрудников предприятия при опережающих темпах роста их производительности труда легко конкретизируется в один из критериев устойчивого роста на уровне предприятия.

Углубленный анализ проблем обеспечения устойчивого роста экономики страны, на наш взгляд, не возможен без понимания взаимосвязанности процессов на различных иерархических уровнях. На уровне теории очевидно, что качество процессов более низкого иерархического уровня должно определять их развитие на более высоком. Однако, при попытке раскрыть механизмы взаимодействия и степень зависимости различных иерархических уровней следует, на наш взгляд, учитывать обеспеченность страны экономическими ресурсами, уровень ее включенности в мировые интеграционные процессы, степень монополизации экономики, уровень вмешательства государства в экономику, проводимую государством политику по защите окружающей среды, социальную политику, развитость правового поля и т.д.

Совершенно очевидно, что исследования, охватывающего все перечисленные аспекты проблемы устойчивого роста, просто не может быть, следовательно, возможно заявить о том, что критический уровень перехода количественных изменений на одном уровне к качественным сдвигам на другом уровне остается открытой проблемой.

При рассмотрении устойчивого роста экономики на уровне предприятия исследователи, как правило, сосредоточены на отдельных аспектах эффективной работы предприятия. Так, М.Н. Абдуллаева сосредоточила свои усилия на возможностях предприятий по аккумулярованию ресурсов в инновационной сфере для повышения их инновационного потенциала. Автор считает, что системная интеграция научно - технической сферы в процессы экономического и социального развития лежит в основе современной модели устойчивого развития предприятия [4, с. 41].

С нашей точки зрения возможности интеграции инноваций в сферу производства в значительной мере определяются управленческой моделью организации и, следовательно, зависят от уровня оптимизации ее бизнес-процессов.

Современные компании функционируют в условиях динамично меняющейся внешней среды, растущей конкуренции. Деятельность компаний представляет совокупность сложных взаимосвязанных процессов, управление которыми требует четкой структуризации, постоянного мониторинга, адекватной и быстрой реакции на изменение параметров внешней среды и внутренних процессов. Развитие современных методов анализа данных, возможность быстрой обработки больших массивов данных, позволяют успешно внедрять в управление бизнес-процессами data-driven подход, оптимизировать эти процессы. Но такая оптимизация имеет и обратную сторону – растут риски снижения устойчивости современных предприятий по отношению к резким изменениям внешней среды, изменениям трендов, введениям новых ограничений. При этом также, как и на макроуровне, возникает дилемма краткосрочной оптимизации и долгосрочного устойчивого развития. Устойчивость социально-экономического развития, поддержание развития экосистемы невозможны без адекватного ответа со стороны бизнеса, его ориентации на энергоэффективные и природосберегающие технологии. Внедрение таких подходов, в свою очередь, требует повышения эффективности бизнес-процессов предприятия, построения гибких моделей управления.

Одним из инструментов, позволяющих повысить эффективность управления бизнес-процессами, является их анализ. В современных условиях такой анализ невозможен без построения моделей бизнес-процессов. Разработка моделей бизнес-процессов – важнейший элемент их структуризации, реинжиниринга. В настоящее время в зависимости от целей моделирования используются следующие типы моделей бизнес-процессов: структурные модели, модели потоков работ, модели исполняемых процессов, модели потоков данных. Для разработки моделей бизнес-процессов в настоящее время доступны современные программные системы. Одним из наиболее универсальных и мощных инструментов является ARIS – программная система и лежащая в ее основе методология моделирования, реинжиниринга и оптимизации бизнес-процессов.

Современные технологические решения позволяют сопоставлять модели бизнес-процессов с данными о ходе процесса, подаваемыми в модель в режиме реального времени. Это позволяет выполнить переход от статических

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

моделей бизнес-процессов к их цифровым двойникам, развитым имитационным моделям, отражающим ход процесса в режиме реального времени. Подключение к таким моделям программных систем-оптимизаторов, инструментов сценарного анализа позволяет проигрывать различные сценарии развития компаний, анализировать последствия принимаемых управленческих решений при различных вариантах развития внешних условий, изменения конъюнктуры. Для некоторых компаний такой подход – уже реальность, для некоторых – вопрос будущего.

Объединение моделей отдельных процессов позволяет построить цифровой двойник компании. Такие цифровые двойники являются мощным средством повышения эффективности управленческих решений, создают конкурентные преимущества для компаний.

Новизна предлагаемого авторами статьи подхода заключается в попытке рассмотреть проблемы обеспечения устойчивого роста экономики страны через оптимизацию бизнес-процессов управления предприятиями как субъектов экономики на микроуровне.

Выводы: Три составляющих устойчивого экономического роста: экономическая, социальная и экологическая по-разному проявляются на различных иерархических уровнях экономической системы: предприятие, отрасль, регион, страна. Более высокий иерархический уровень не является простой суммой процессов более низкого иерархического уровня. На каждом из уровней доминируют по значимости различные комбинации составляющих устойчивого экономического роста, вместе с тем, устойчивое развитие экономической системы более высокого иерархического уровня определяется степенью оптимизации процессов более низкого уровня. Оптимизация управления бизнес-процессами в направлении долгосрочного устойчивого развития на уровне предприятий позволит добиться обеспечения стабильности на макроуровне.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР) Генеральной Ассамблеи ООН в 1987 году «Наше общее будущее». [URL:http: //www.monographs/OurCommonFuture...](http://www.monographs/OurCommonFuture...)(Дата обращения 18.12. 2020).

2. Петрашов В.В. Концепция естественного развития ноосферы и устойчивое развитие общества // [Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук](#). - 2012. - № 2. - С. 37-42.

3. Национальная экономика: учебник и практикум для вузов / А. В. Сидорович [и др.]; под редакцией А. В. Сидоровича. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2020. — 576 с. — (Высшее образование). — ISBN 978-5-534-13145-1. — Текст: электронный // ЭБС Юрайт [сайт]. — URL: <http://bibli-online.ru/bcode/449283> (дата обращения: 03.12.2020).

4. Абдуллаева М.Н. Анализ устойчивого развития предприятия на основе повышения его инновационного потенциала в Узбекистане / М.Н. Абдуллаева // Часопис економічних реформ. – 2017. - № 1(25). – С. 40 – 45.

SECȚIUNEA nr. 2. CAPITALUL UMAN – FACTOR DE ASIGURARE A COMPETITIVITĂȚII

POTENȚIALUL ȘTIINȚIFIC UMAN DIN REPUBLICA MOLDOVA, PREMISĂ PENTRU
CREAREA INCUBATOARELOR UNIVERSITARE

ATAMAN Viorica,
doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

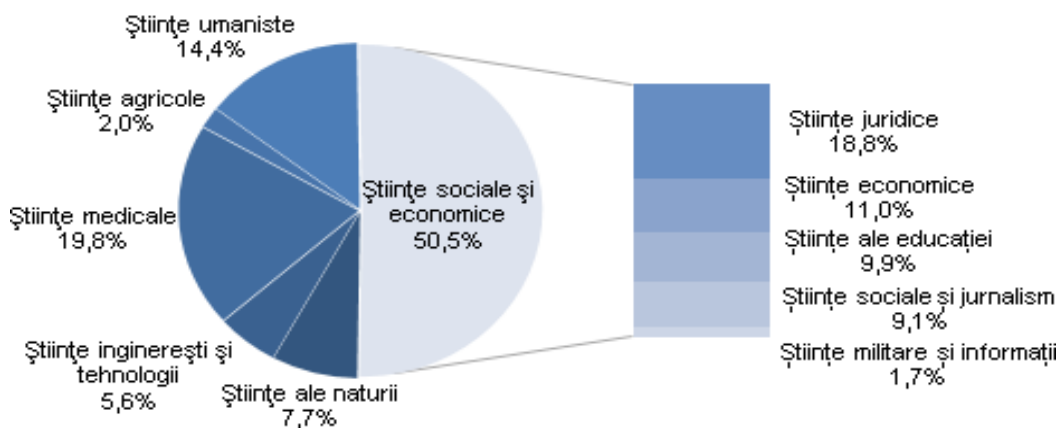
University incubators are an important link in the university environment, encouraging entrepreneurship among young people and offering a multitude of services to them. The academic environment, through incubators, offers viable conditions for the realization of human scientific potential, a place where academic knowledge is intertwined with entrepreneurship. The codes offered by higher education institutions, innovation, youth ideas, socialization are prerequisites for the creation of new businesses and for the diversification of the competitive business environment.

Keywords: university incubators, business incubators, entrepreneurship.

Misiunea învățământului superior din Republica Moldova constă în crearea, păstrarea și diseminarea cunoașterii la cel mai înalt nivel de excelență, formarea specialiștilor de înaltă calificare competitivi pe piața națională și internațională a muncii, crearea oportunităților de formare profesională pe parcursul întregii vieții, păstrarea, dezvoltarea și promovarea valorilor naționale cultural-istorice în contextul diversității culturale [1]. Dacă e să facem referire la potențialul științific uman, în anul de studii 2019/20, rețeaua instituțiilor de învățământ superior este formată din 27 unități, inclusiv 18 instituții de stat și 9- nestatale [2]. Biroul Național de Statistică comunică că, în anul 2019, studiile superioare de doctorat (ciclul III) s-au desfășurat în 42 școli doctorale, organizate în 18 instituții de învățământ superior, unele dintre acestea formând consorții, parteneriate naționale și internaționale cu alte instituții de învățământ superior și instituții de cercetări științifice. În anul 2019, numărul de studenți-doctoranzi a constituit 1641 persoane, înregistrând o creștere cu 4,6% comparativ cu anul 2018. O jumătate din numărul total de studenți-doctoranzi erau înscriși la specialitățile din domeniul științe sociale și economice (828 persoane sau 50,5%) [3].

Sursa: Biroul Național de Statistică. Activitatea de doctorat și postdoctorat în anul 2019

Figura 1. Structura studenților-doctoranzi conform domeniilor științifice, în anul 2019²

Adăugător la cifrele menționate mai sus, menite să ne facă o incursiune în potențialul științific al țării, putem adăuga următoarele: potrivit raportului asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2019, activitatea de cercetare-dezvoltare finanțată de la bugetul de stat a fost desfășurată în 51 de instituții, dintre care: 19 institute de cercetare, fondator al cărora a devenit din anul 2018 Ministerului Educației Culturii și Cercetării, 7 institute de cercetare, al căror fondator este Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului; 9 institute de cercetare, al căror fondator este Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; 12 universități; 1 Academie de Administrare Publică; 2 muzee naționale; 1 Centru regional de cercetare (or. Comrat) [4]. În anul 2019, activitatea de cercetare-dezvoltare în instituțiile enumerate, a fost desfășurată de 4058 de salariați. Majoritatea salariaților din activitatea de cercetare-dezvoltare a fost formată din cercetători științifici-2767 de persoane. Conform pregătirii profesionale, 1568 de persoane (38,6%) aveau studii de doctorat și postdoctorat, 1778 de persoane (43,8%)-studii superioare de masterat și licență [4]. Prin urmare, cifrele indicate, ne arată cadrul și potențialul științific uman care poate fi antrenat în diverse proiecte de inovare și transfer tehnologic. Totodată, potrivit Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 vulnerabilitate menționată în mod constant în contextul relevanței activităților științifice ține de conexiunea slabă dintre comunitatea științifică și mediul de afaceri. Lipsa dialogului dintre reprezentanții celor două sfere la nivel național are drept rezultat nu doar gradul redus de implementare a rezultatelor cercetării, dar și nivelul scăzut de absorbție a noilor tehnologii (inclusiv din exterior) de către mediul de afaceri. Astfel doar 13% dintre întreprinderile inovatoare au indicat universitățile și instituțiile de cercetare

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

drept parteneri de cooperare, 28% au indicat ca parteneri de cooperare furnizorii de echipamente, materiale, componente sau software, 26% -alte întreprinderi, iar 25% -clienții sau cumpărătorii [5]. Potrivit Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova [8]: *Inovarea* este o activitate de aplicare a rezultatului obținut de pe urma cercetării și/sau experienței practice, care este orientată spre utilizarea în activitatea practică și/sau comercializarea pe piață a materialelor, produselor sau dispozitivelor, procedurilor, sistemelor și serviciilor noi sau ameliorate substanțial. În funcție de statutul lor științific, organizatoric și social, organizațiile din domeniile cercetării și inovării se împart în următoarele tipuri: întreprindere de cercetare, institut de cercetare, asociație din domeniile științei și inovării, cluster științifico-tehnologic și cluster științific, editură științifică arhivă științifică, bibliotecă științifică, muzeu științific, parc științifico-tehnologic, incubator de inovare și tehnopolis, instituție financiară pentru susținerea activității în domeniile cercetării și inovării, fond de inovație, fond științific, consorțiu, instituție de învățământ superior și structuri ale acestuia în domeniile științei și inovării, laborator științific independent, stație științifică, centru de inovație centru științific. Prezintă interes, din lista menționată, *incubatoarele de inovare și științifice*.

Prima definiție a incubatorului de afaceri a fost dată în cadrul workshop-ului „Best Practices in Incubator Infrastructure and Innovation Support” (Helsinki, 1998), potrivit căreia acesta este „un loc unde sunt concentrate pe un spațiu limitat firmele nou create. Obiectivul său este de a spori șansele de dezvoltare și rata de supraviețuire a acestor firme prin asigurarea unei clădiri modulare ce are în dotare utilitățile necesare (telefon, fax, calculatoare) și unde se oferă sprijin managerial și servicii de asistență.” [9]. Legislația Republicii Moldova definește termenul în felul următor: *incubatorul de inovare* este o organizație din domeniul inovării constituită în baza unui contract de asociere între persoane juridice și persoane fizice, destinată dezvoltării potențialului de elaborare și implementare a inovațiilor de către întreprinderile mici și mijlocii, precum și al cercetătorilor și inventatorilor particulari a căror activitate se desfășoară în regim de facilități oferite de stat [10]. Deși nu este o claritate în terminologia legislației locale din R. Moldova, *referință la incubatoarele de inovare și științifice se face referire și în Strategia Națională pentru anii 2020-2023* [11], specificând următoarele: Programul național are drept scop creșterea eficienței sistemului național de cercetare și inovare și asigurarea condițiilor optime pentru generarea de noi cunoștințe obținute în baza cercetărilor fundamentale și aplicative și implementarea acestora în vederea sporirii competitivității economiei naționale și a nivelului general de bunăstare.

Ținem să menționăm, conform datelor Agenției în Republica Moldova activează un parc științifico-tehnologic și 7 incubatoare de inovare, create la propunerile clusterelor științifico-tehnologice și științifico-educative, având diferite specializări, după cum urmează:

- *Parcul Științifico-Tehnologic „Academica” cu Incubatorul de Inovare „Inovatorul”* create în 2007 (prima structură de inovare din țară cu specializare universală creată la propunerea clusterului științifico-tehnologic "Academica").
- *Incubatorul de Inovare „Politehnica”* creat în 2011 în cadrul Universității Tehnice a Moldovei.
- *Incubatorul de Inovare „Innocenter”* creat în 2012 în cadrul Universității de Stat din Comrat la propunerea clusterului educațional-inovațional “InnoCluster” din regiunea de sud a țării.
- *Incubatorul de Inovare „Inventica-USM”* creat în 2012 în cadrul Universității de Stat a Moldovei.
- *Incubatorul de Inovare „Antreprenorul Inovativ”* creat în 2013 în cadrul Institutului de Cercetări pentru Culturile de Câmp "Selecția" la propunerea Clusterului de incubatoare de antreprenoriat inovațional “Antreprenorul Inovativ”.
- *Incubatorul de Inovare Moldo-Lituanian „Media Garaj”* creat în 2014 la propunerea Clusterului Moldo-Lituanian.
- *Incubatorul de Inovare „IT4BA”*, creat în 2015 în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei la propunerea Clusterului „Informational Technologies for Business Applications (IT4BA)”.

Pe parcursul cercetării, s-a observat precaritatea și lipsa transparenței informaționale referitor la activitatea incubatoarelor inovaționale universitare, totuși ținem să exemplificăm modelul regulamentului de funcționare pentru Inventica-USM [12]. Și anume obiectivele incubatorului de inovare și serviciile oferite de acest incubator sunt: crearea unui mediu de afaceri favorabil dezvoltării și creșterii IMM-urilor, consolidarea unui sector privat dinamic, capabil să facă față forțelor concurențiale și competiției internaționale, facilitarea accesului IMM-urilor la surse de finanțare, creșterea numărului de activități economice competitive, întărirea climatului investițional în zonele-țintă, încurajarea antreprenoriatului în rândul tinerilor sau/și a minorităților, atragerea ideilor inovatoare sau a rezultatelor cercetării în vederea obținerii de produse competitive pe piața internă și internațională, implicarea cercetării inovaționale în dezvoltarea antreprenorială, crearea de societăți comerciale cu activități specifice domeniilor de activitate ale incubatorului încurajarea spiritului antreprenorial, susținerea efortului de inovare în economie și societate, stimularea inovării și transferului tehnologic în scopul introducerii în circuitul economic a rezultatelor cercetării, creșterea calității și competitivității produselor, proceselor și serviciilor, susținerea strategiilor de dezvoltare durabilă. Iar în cadrul serviciilor specializate regăsim în același regulament [12], următoarele: organizarea seminarelor pentru întreprinderile private, elaborarea planurilor de afaceri și a studiilor de fezabilitate pentru investiții, administrarea programelor adresate IMM-urilor, organizarea cursurilor de instruire la alegere: managementul financiar; managementul, resurselor umane și legislația muncii; contabilitatea pe domenii de aplicare marketing; planificarea afacerii, oferirea serviciilor de consultanță (evaluarea ideilor de afaceri, elaborarea planurilor de afaceri) și oferirea asistenței post-create pe parcursul primului an de activitate, oferirea de traininguri și suport în facilitarea accesului la credite și alte produse financiare, instruirea în domeniul dezvoltării afacerilor, asistență la identificarea potențialelor oportunități de afaceri, asistență în elaborarea tehnică a propunerilor de afaceri, asistență în procesul de înregistrare juridică a afacerii, ținerea evidenței contabile a societății, servicii de secretariat, servicii de multiplicare documente, serviciul de recepție, consultanță financiară consultanță juridică. Reiterând cele spuse, deși incubatoarele de inovare sunt puțin funcționale, totuși ținem să menționăm că portofoliul de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

servicii exemplificate mai sus, sunt un punct de reper pentru activitatea ulterioară a incubatoarelor.

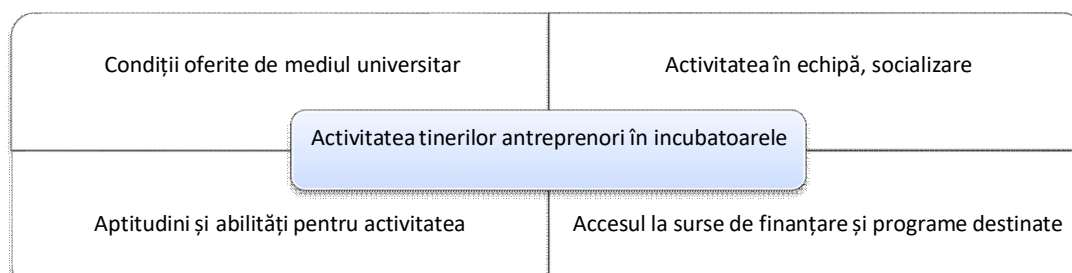

Figura 2. Elaborată de autor, un rezumat schematic al incubatorului universitar

Într-un final, menționăm că scopul cercetării noastre a fost să demonstrăm existența potențialului științific uman, să scoatem în evidență aspectele legislative referitor la tema incubatoarelor inovative, totodată să demonstrăm că acest instrument de creare a incubatoarelor inovative universitare este nevalorificat, sau pe alocuri netransparent. Cunoștințele adiționale obținute în incubatoarele universitare cum ar: aspecte legislative și normative privind gestiunea activității de întreprinzător, bazele tehnologiilor informaționale pentru afaceri, managementul afacerii, evaluarea activității antreprenoriale, marketing, evidența contabilă și fiscalitatea, resursele financiare pentru IMM, tehnici de comunicare și negociere, managementul riscurilor în afaceri, activități export -import, proceduri vamale, procedura de insolabilitate, medierea și arbitrajul în afaceri, E-Comerț, securitatea cibernetică a companiei-cerințe minime, protecția componentelor de mediu, gestionarea deșeurilor la întreprinderi, aceste cunoștințe pot fi asigurate de către mediul academic, apoi valorificate și aplicate cu succes în cadrul noilor întreprinderi create în cadrul incubatoarelor universitare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Codul Educației al Republicii Moldova, Codul nr. 152, din 17.07.2014
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>
2. Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2019/20,
<https://statistica.gov.md/print.php?l=ro&id=168&id=6547>
3. Activitatea de doctorat și postdoctorat în anul 2019,
<https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=168&id=6633>
4. Raport asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2019,
[https://asm.md/sites/default/files/2020-07/Raport asupra starii stiintei 2019 ASM Guvern 07 07 2020.pdf](https://asm.md/sites/default/files/2020-07/Raport%20asupra%20starii%20stiintei%202019%20ASM%20Guvern%2007%202020.pdf)
5. Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023,
<https://mecc.gov.md/ro/content/programul-national-domeniile-cercetarii-si-inovarii-pentru-anii-2020-2023>
6. Raportul Cercetarea Dezvoltarea-Inovarea în sectorul tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC)
https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/4_Cercetare_dezvoltare_TIC.pdf
7. Peer Review of the Moldovan Research and Innovation System/ Evaluarea inter pares a sistemului de cercetare și inovare al Republicii Moldova
https://rio.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/report/PR%20Moldova_Executive%20Summary%20MD.pdf
8. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr. 259-XV din 15.07.2004,
<http://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Codul%20stiintei.pdf>
9. Aspecte legale ale HUB și incubatoarelor de idei. Titlu proiect: Excelență, performanță și competitivitate în activități CDI la Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați, EXPERT
[https://www.expert.ugal.ro/docs/Aspecte legale ale HUB si incubatoarelor de idei.pdf](https://www.expert.ugal.ro/docs/Aspecte%20legale%20ale%20HUB%20si%20incubatoarelor%20de%20idei.pdf)
10. Legea cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare nr. 226 din 01.11.2018
<https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Lege%20226%20din%2001.11.2018.pdf>
11. Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023, Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului nr.381/2019
<https://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Program%20national%20cercetare%20inovare.pdf>
12. Universitatea de Stat din Moldova, Regulament de organizare și funcționare a incubatorului de inovare "Inventica-Usm
<http://www.usm.md/wp-content/uploads/2013/05/REGULAMENT.pdf>

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

**STUDIUL PRIVIND ANALIZA IMPACTULUI COMUNICĂRII INTERNE ASUPRA EFICIENȚEI
ORGANIZAȚIEI**

BUCĂLOIU Ionela Prof.
Liceul Teoretic „Petru Cercel” Târgoviște
TĂNĂSESCU Irina, conf. univ. dr.
Universitatea Valahia Târgoviște

Communication is an essential element for any manager, its effectiveness depends on the proper functioning of the processes implemented within the organization and on the collaboration between the manager and the employees in order to achieve the organizational objectives. The aim of the research was to determine the effectiveness of communication between the management team and subordinate staff in three schools in Dambovita County. The results obtained confirm the hypotheses launched and reinforce the idea that effective internal communication contributes to the improvement of relations between managers and members of the organization, influences the work productivity of each employee and of the organization.

Keywords: communication, efficiency, communication functions, Schuttler's law

LEGEA COMUNICĂRII LUI SCHUTTLE – ABORDARE CONCEPTUALĂ. Studiile de specialitate relevă importanța comunicării dintre manager și subordonați într-o serie de procese precum: recrutarea, selecția, angajarea, integrarea, antrenarea, motivarea, evaluarea, compensarea corespunzătoare a subalternilor, training-ul acestora, disfuncționalitățile sociale (factorii CAFA: conflicte, accidente, fluctuația personalului, absentismul).

Legea nr.1 a comunicării lui Schuttler folosește trei zone pentru a determina eficiența comunicării dintre manager și personalul din subordine: **ZONA ROȘIE – PERICOL, ZONA GALBENĂ – PRECAUȚIE, ATENȚIE, ZONA VERDE – CONTINUĂ, DAR RĂMÂI MEREU ATENT!** [1] (figura 1).

<ul style="list-style-type: none"> - managerul și angajații s-au aliniat cu obiectivele generale ale organizației; - problemele existente în cadrul organizației sunt rezolvate eficient și inovativ; - are loc valorizarea angajaților; - este acceptată schimbarea; - angajații sunt implicați în procesul decizional al organizației indiferent de nivelul ierarhic; 		<ul style="list-style-type: none"> - angajații sunt responsabili; - comunicarea este interactivă și deschisă; - se oferă feedback formal și informal; - țintele propuse sunt atinse la termenul stabilit; - angajații sunt permanent încurajați.
<ul style="list-style-type: none"> - productivitatea rămâne scăzută; - există în continuare multe abateri și erori; - numărul conflictelor și accidentelor de muncă este foarte mare; - există o puternică concurență între colegi; - comunicarea este încă ineficientă; 		
<ul style="list-style-type: none"> - angajații fac doar ce li se cer; - gândirea de grup și inovarea sunt restricționate; - managerii au o gândire dezvoltată pentru termen scurt; - nu sunt promovate condițiile bune de lucru; - lipsește consistența activităților propuse; - <u>politicile și regulamentele sunt schimbate ușor sau sunt prea stufoase ori complicate.</u> 	<ul style="list-style-type: none"> - liderii și angajații devin adversari; - angajații talentați își vor căuta un nou loc de muncă nefiind lăsați să acționeze; - moralul și productivitatea angajaților scad; - clienții devin nesatisfăcuți; - cultura organizațională nu e puternică; - <u>sindicatul primesc frecvent plângeri privind comportamentul inadecvat al managerilor.</u> 	

Figura 1. Legea 1 a comunicării în accepțiunea lui Schuttler – caracteristici generale

Sursa: [11]

Obiectivul general al cercetării îl reprezintă determinarea eficienței comunicării dintre echipa managerială și personalul din subordine în cadrul a trei școli din județul Dâmbovița (Liceul Teoretic „Petru Cercel” Târgoviște, Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Ioan Gură de Aur” Târgoviște, Școala Gimnazială „Buică Ionescu” Glodeni);

Ipotezele de la care s-a pornit în realizarea și aplicarea acestui studiu de caz au fost următoarele:

- o comunicare internă eficientă contribuie la îmbunătățirea climatului organizațional, la îmbunătățirea relațiilor dintre membrii organizației;
- eficacitatea comunicării interne contribuie la creșterea satisfacției personale a membrilor săi față de politica promovată la nivelul organizației;
- implicarea membrilor în procesul decizional al organizației contribuie la eficiența comunicării interne și la performanța individuală și colectivă;
- valorificarea la maxim a potențialului de care dispune fiecare membru al organizației mărește gradul de implicare

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

voluntară a membrilor în munca lor;

Pentru îndeplinirea obiectivului propus și pentru verificarea ipotezelor lansate s-a folosit ancheta bazată pe chestionar, comentariul personal, scala diferențială semantică. În acest sens s-a realizat, aplicat și interpretat un chestionar, prin aceasta urmărind natura relațiilor dintre manager și subalterni, gradul de implicare al lor în procesul decizional al unității și afilierea lor la cultura organizațională [1]

Chestionarul aplicat a cuprins 22 de întrebări închise, o întrebare și cu răspuns deschis și s-a folosit scala diferențială semantică. Demersul a urmat etapizarea preluată din literatura de specialitate [5]

S-a efectuat cercetarea în luna noiembrie 2019 pe un eșantion format din 135 de respondenți, astfel:

-50 de cadre didactice, 4 membri ai personalului didactic auxiliar, 6 membri ai personalului nedidactic din cadrul Liceului Teoretic „Petru Cercel” Târgoviște.

-30 de cadre didactice din cadrul Seminarului Teologic Ortodox „Sfântul Ioan Gură de Aur” Târgoviște, 8 membri ai personalului didactic auxiliar și 12 membri ai personalului nedidactic care funcționează în cadrul instituției.

-20 de cadre didactice din cadrul Școlii Gimnaziale „Buică Ionescu” Glodeni, 3 membri ai personalului didactic auxiliar și 2 membri ai personalului nedidactic care funcționează în cadrul instituției.

Analiza și interpretarea datelor obținute la Liceul Teoretic „Petru Cercel” Târgoviște conduc la matricea prezentată în figura 2:

<ul style="list-style-type: none"> - angajații contribuie la îndeplinirea obiectivelor organizaționale; - comunicare eficientă între manageri și angajați; - decizii responsabile ale managerilor; - comunicare interactivă și deschisă; - proceduri eficiente la nivelul fiecărui departament; - managerul se implică în eficientizarea comunicării; 		<ul style="list-style-type: none"> - obiective atinse la termenul convenit; - managerii încurajează progresul înregistrat de fiecare angajați; - comportament etic; - relații concurențiale productive; - training eficient în afara organizației; - promovarea inițiativei, a gândirii de grup, a inovației; - moral ridicat al angajaților; - viziune pe termen lung; - continuitatea politicilor, a practicilor manageriale;
<ul style="list-style-type: none"> - implicare redusă a managerilor în eficientizarea comunicării; - valorificarea redusă a potențialului individual al angajaților; - feed back redus; 	<ul style="list-style-type: none"> - cultură organizațională redusă; - afiliere scăzută a membrilor la cultura organizațională; - grad redus de participare al angajaților la procesul decizional; 	
<ul style="list-style-type: none"> - managerul nu intervine în medierea conflictelor; - existența conflictelor individuale; 	<ul style="list-style-type: none"> - grad redus de seriozitate a angajaților în rezolvarea sarcinilor de lucru trasate; 	
1,66	2,33	3,00

Figura 2. Legea lui Schuttler aplicată personalului Liceului Teoretic „Petru Cercel” Târgoviște pe baza prelucrării chestionarelor prin diferențiala semantică

Colectarea și interpretarea datelor obținute la școala „Buică Ionescu” din Glodeni ne-au condus la matricea prezentată în figura 3:

<ul style="list-style-type: none"> - cultură organizațională puternică; - afiliere mare a angajaților la cultură organizațională; - angajații contribuie la procesul decizional; - managerul se implică în eficientizarea comunicării; - managerii valorifică la maxim potențialul individual al fiecărui angajat; - feed-back eficient și reglator; - comunicare eficientă între manageri și angajați; - comunicare interactivă și deschisă; 		<ul style="list-style-type: none"> - obiective atinse la termenul convenit; - managerii încurajează progresul înregistrat de fiecare angajați; - comportament etic; - relații concurențiale productive; - promovarea inițiativei, a gândirii de grup, a inovației; - moral ridicat al angajaților; - viziune pe termen lung; - continuitatea politicilor, a practicilor manageriale;
<ul style="list-style-type: none"> - contribuție redusă a angajaților la îndeplinirea obiectivelor organizaționale; - decizii hazardate ale managerilor; 	<ul style="list-style-type: none"> - responsabilitate și seriozitate doar a unor angajați în rezolvarea sarcinilor de lucru trasate; - proceduri eficiente doar la nivelul unor departamente; 	
<ul style="list-style-type: none"> - managerul nu intervine în medierea conflictelor; - existența conflictelor individuale; 	<ul style="list-style-type: none"> - training la nivelul organizației; 	
1,66	2,33	3,00

Figura 3. Legea lui Schuttler aplicată personalului Școlii Gimnaziale „Buică Ionescu” Glodeni

Am inclus în matricea din figura 4 rezultatele cercetării la Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Ioan Gură de Aur” Târgoviște:

<ul style="list-style-type: none"> - cultură organizațională puternică; - afiliere mare a angajaților la cultură organizațională; - angajații iau parte la procesul decizional; - valorificarea optimă a potențialului individual al angajaților; 		<ul style="list-style-type: none"> - obiective atinse la termenul convenit; - comportament etic; - promovarea inițiativei;
---	--	---

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

- decizii responsabile ale managerilor; - proceduri eficiente la nivelul fiecărui departament; - feed-back eficient și reglator;		a gândirii de grup, a inovației; - moral ridicat al angajaților;
- implicare redusă a angajaților la îndeplinirea obiectivelor; - grad redus de seriozitate a angajaților în rezolvarea sarcinilor de lucru trasate;	- proceduri eficiente la nivelul doar al unor departamente; - comunicare parțial interactivă și deschisă;	- viziune pe termen lung; - continuitatea politicilor, a practicilor manageriale;
- managerul nu intervine în medierea conflictelor; - existența conflictelor individuale;	- grad redus de încurajare al angajaților să-și depășească limitele și să progreseze;	- managerul încurajează progresul înregistrat de fiecare angajați; - managerul se implică în eficientizarea comunicării;
	- relații concurențiale parțial productive; - training eficient la nivelul unității; - implicare redusă a managerului în eficientizarea comunicării;	

Figura 4. Legea lui Schuttler aplicată personalului Seminarului Teologic Ortodox „Sfântul Ioan Gură de Aur” Târgoviște

Cercetarea realizată a confirmat ipotezele lansate conform cărora o comunicare internă eficientă contribuie la îmbunătățirea climatului organizațional, la îmbunătățirea relațiilor dintre membrii organizației, la creșterea satisfacției personale a membrilor săi față de politica promovată la nivelul instituției și că implicarea membrilor în procesul decizional al organizației contribuie la eficiența comunicării interne și la performanța individuală și colectivă prin valorificarea la maxim a potențialului de care dispune fiecare membru al organizației ceea ce mărește gradul de implicare voluntară a membrilor în munca lor.

În urma interpretării datelor chestionarului aplicat respondenților din cele trei instituții de învățământ din județul Dâmbovița, s-a alcătuit un plan de obiective și măsuri de îmbunătățire a procesului de comunicare dintre manager și subordonați ca necesitate a ameliorării unor deficiențe menționate de respondenții din cele trei organizații educaționale (figura 5):

Obiective	Măsuri de îmbunătățire
Elaborarea procedurii de constituire a echipei de control managerial intern;	- numirea echipei de control managerial intern; - stabilirea clară a rolurilor și responsabilităților; - elaborarea unui gafic de monitorizare a activităților propuse la nivelul departamentului / organizației;
Elaborarea unei strategii de prevenire / stingere a conflictelor;	- numirea unui responsabil care va deține un rol-cheie în implementarea strategiei de comunicare internă;
Consilierea managerului unității de către forul superior – ISJ Dâmbovița;	- delegarea unui inspector teritorial, responsabil cu activitatea de monitorizare, îndrumare și control a unității;
Elaborarea unei strategii de comunicare internă adaptată nevoilor organizației	- numirea unui responsabil care va deține un rol-cheie în implementarea strategiei de comunicare internă; - aplicarea unui chestionar de satisfacere a beneficiarilor acțiunilor de comunicare; - identificarea celor mai eficiente canale comunicaționale interne; - elaborarea unor instrumente interne de culegere permanentă a feedback-ului; - promovarea comunicării face-to-face prin organizarea unor ședințe de lucru colective/ individuale, sesiuni de instruire, operative etc; - crearea unui grup de whatsapp / facebook pentru comunicarea / discutarea problemelor urgente și solicitante; - motivarea personalului pentru realizarea sarcinilor trasate la timp și calitativ; - observarea și evaluarea obiectivelor individuale propuse și a rezultatelor obținute în urma efectuării sarcinilor trasate subordonaților pentru a verifica dacă acestea pot fi atinse și dacă angajații sunt motivați în realizarea lor; - practicarea politicii „ușilor deschise” pentru a oferi posibilitatea subordonaților de a se adresa operativ managerilor când acest lucru se impune; - evaluarea periodică și obiectivă a performanțelor subordonaților în vederea motivării și disciplinării acestora;
Realizarea unui audit comunicațional intern / extern;	- numirea unei echipe interne / externe care să realizeze auditul comunicațional;
Îmbunătățirea capacității de comunicare a personalului prin participarea la programe specializate	- lucrul în echipa - manager de top - manageri intermediari - șefi de departamente; - lucrul între departamente;

Figura 5. Obiective și măsuri de îmbunătățire a procesului de comunicare dintre manageri și angajați reiese din cercetarea în teren la cele trei organizații

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

O comunicare eficientă influențează productivitatea muncii fiecărui angajat și a organizației, afilierea angajaților la cultura organizațională, punerea în valoare a întregului lor potențial în slujba organizației ceea ce contribuie la îndeplinirea pe termen scurt, mediu și lung a obiectivelor propuse la începutul programului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. CÂNDEA, R., *Comunicarea organizațională aplicată*, Editura Expert, București: 2008.
2. CONSTANTINESCU, D.A., *Management general*, Editura Națională, S.A., București: 2000.
3. DANCIU, V., A. GRIGORESCU, A., *Marketing, metodologie și practică*, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj: 2000.
4. LAZĂR, I., *Management general*, Editura Dacia, Cluj-Napoca: 2002.
5. LEWIS, P. et al., *Management: Challenges for tomorrow, s leaders*, Cengage Learning, 2006.
6. MIHUȚ, I și colab., *Management*, Editura Univ. 1 Decembrie, Alba-Iulia: 1998.
7. NICOLESCU, O. + colab., *Management*, Editura Didactică și Pedagogică, București: 1992.
8. OPREAN, C., *Managementul calității*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu: 2007.
9. PĂUȘ, V.A., *Comunicare și resurse umane*, Editura Polirom, București: 2006.
10. RUSSU, C., *Management. Concepte, metode, tehnici*, Editura Expert, București: 1993.
11. TANASESCU, A.D., FLOREA, N.V., *Comunicare și relații publice în afaceri*, Ed. Mustang București: 2016.

**EVALUAREA PERCEPȚIEI POPULAȚIEI ASUPRA MODIFICĂRILOR UNOR CHELTUIELI
DE CONSUM PENTRU COPII ÎN PERIOADA PANDEMIEI COVID-19 ÎN REPUBLICA
MOLDOVA**

*CIOBANU Mihail, doctorand, cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice*

The spread of COVID-19 pandemic, besides affecting the health of the population, also affected its socio- economic activities. In this context, without a doubt, the changes produced also influenced the consumption expenditures of the population. This paper presents some preliminary results of a research in the form of a survey on the perception of the population on changes in consumer expenditures during the COVID-19 pandemic in the Republic of Moldova, namely some consumer expenditures for children.

Keywords: COVID-19, Moldova, consumer expenditures, children. JEL: D12, D16, E21, J13.

În decembrie 2019, în provincia Hubei din China a fost înregistrat primul caz de coronavirus generată de infecția de coronavirus de tip nou (SARS-CoV-2), virus care de atunci s-a răspândit ulterior în întreaga lume. Pentru a reduce răspândirea acestuia au fost aplicate o serie de măsuri restrictive în numeroase țări, cum ar fi distanțarea socială, autoizolarea și sistarea activității unor entități. Acestea au contribuit la micșorarea contactelor umane directe și la extinderea celor indirecte, realizate prin intermediul tehnologiilor electronice. Gradul diferit de adaptare al agenților economici la noile circumstanțe sociale și economice a afectat realizarea activității lor economice în mod diferit.

În Republica Moldova primul caz de infectare cu SARS-CoV-2 a fost înregistrat la data de 7 martie 2020. Conform datelor Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova [5] până la data de 22 noiembrie au fost confirmate 97941 cazuri, dintre care 81,2% au fost cazuri recuperate, 2,2% - cazuri de deces. La fel și în Republica Moldova pentru a limita răspândirea infecției au fost adoptate o serie de măsuri restrictive. Instituirea stării de urgență din 17 martie 2020 a impus așa măsuri precum: introducerea regimului de carantină; evitarea aglomerațiilor; sistarea temporară a activității piețelor, sectorului HoReCa și altele. Acestea au avut un impact mai mult sau mai puțin negativ asupra activității economice așa cum arată unele cercetări [1], [4]. Pentru a afla în ce mod și în general în ce măsură a influențat situația pandemică asupra celeilalte părți ale schimburilor economice, pe care o reprezintă consumatorii, în parte asupra cheltuielilor de consum ale acestora a fost efectuat un chestionar. Această lucrare, în particular, vizează percepția evoluției unor cheltuieli de consum orientate spre copii și anume pentru produse alimentare, îmbrăcăminte, jocuri și jucării. Așadar, scopul acesteia este de a evalua modificările unor cheltuieli de consum pentru copii în perioada pandemică în țară în baza analizei percepției populației Republicii Moldova asupra evoluției acestora.

În lucrare au fost utilizate așa metode de cercetare științifică precum: inducția și deducția, sinteza și analiza datelor statistice aplicate asupra unor așa materiale, precum: datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova privind prețurile de consum în perioada pandemică în țară, o serie de cercetări referitoare la impactul COVID-19 asupra ramurilor economice din țară ale unor organizații din țară (APIUS, American Chamber of Commerce in Moldova), precum și unele rezultate ale unui chestionar cu privire la evaluarea modificărilor cheltuielilor de consum ale populației din Republica Moldova în timpul pandemiei realizat în cadrul Proiectului Program de Stat „Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovaționale orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova”, la care a participat autorul.

Un șir de cercetări recente au arătat că pandemia a afectat negativ activitatea agenților economici din țară. Sondajul Camerei de Comerț Americane din Moldova din august 2020 privind impactul pandemiei COVID-19 asupra activității

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

companiilor din Moldova [1] arată că 88% din companii au avut o diminuare a veniturilor în perioada de urgență față de perioada similară a anului 2019. Dintre toți respondenții 77% au menționat un impact total sau semnificativ al scăderii cererii de produse și servicii pe piața internă. Conform rezultatelor cercetării APIUS [4] privind impactul pandemiei COVID-19 asupra industriei ușoare din Moldova în perioada Martie-Mai 2020 vânzările pe piața locală s-au redus cu 56% sau cu 160 milioane de lei. Această tendință de micșorare a cererii de consum din partea consumatorilor se reflectă în *Figura 1* și *Figura 2* care prezintă unele rezultate ale unei cercetări la care a participat și autorul, efectuate în perioada septembrie-octombrie 2020 privind percepția populației asupra modificărilor cheltuielilor de consum în perioada pandemiei COVID-19 în Republica Moldova. Aceste rezultate se referă la unele grupuri de produse orientate spre copii. La sondaj au participat 344 de persoane, dintre care 55,5% bărbați și 44,5% femei; persoane cu vârsta de 18-35 de ani – 37,5%, persoane cu vârsta de 35-50 de ani – 50,0%; persoane cu vârsta mai mare de 50 de ani – doar 12,5%.

În *Figura 1* sunt prezentate ponderile răspunsurilor privind percepția populației Republicii Moldova asupra modificărilor cheltuielilor sale de consum pe perioada pandemiei COVID-19 pentru produsele pentru alimentația copiilor, îmbrăcăminte pentru copii și pentru jocuri și jucării după sexul respondentului. Aproape jumătate din respondenți au declarat că în perioada pandemică cheltuielile lor de consum orientate spre produsele pentru alimentația copiilor nu s-au modificat. Același lucru, deși într-o măsură puțin mai mică se poate spune despre cheltuielile privind îmbrăcăminte pentru copii și pentru jocuri și jucării. O parte relativ mică a respondenților a menționat că cheltuielile pentru aceste categorii de produse au crescut (circa 13-16%). O treime din respondenți au afirmat că cheltuielile lor privind produsele pentru alimentația copiilor s-au micșorat. În cazul cheltuielilor pentru îmbrăcăminte pentru copii și a celor pentru jocuri și jucării o parte mai mare a respondenților (câte 43,8%) au menționat că ele s-au micșorat. În funcție de sexul respondentului în percepția modificărilor acestor cheltuieli orientate spre copii se observă unele diferențe majore. Astfel, au spus că cheltuielile pentru produsele pentru alimentația copiilor nu s-au modificat două treimi din respondentele femei față de doar o treime din respondenții bărbați. Practic, aceleași proporții se remarcă și la celelalte două categorii de produse pentru copii. Dintre respondenții femei după afirmația cărora cheltuielile orientate spre copii s-au majorat, într-o proporție mai mare (15,2%) s-au referit la produsele alimentare pentru copii decât la îmbrăcăminte pentru copii (9,4%) sau jocuri și jucării (8,0%), în timp ce în cazul bărbaților respondenți, aceste ponderi au fost relativ asemănătoare (16-18%). Pe de altă parte, în cazul bărbaților respondenți ponderile acestora care au menționat că au cheltuit mai mult pentru produsele pentru copii (circa jumătate din toți bărbații respondenți) au fost semnificativ mai mari decât în cazul femeilor respondente ce au dat același răspuns (pentru cheltuielile pentru îmbrăcăminte pentru copii – 37,7%; pentru cheltuielile pentru jocuri și jucării – 34,1%) și mult mai mari față de cele care au dat răspuns similar privind cheltuielile pentru produse alimentare pentru copii (16,7%).

Satisfacerea nevoii de produse alimentare pentru copii este o condiție sine qua non pentru supraviețuirea acestora, în ierarhia nevoilor ea se află la baza piramidei, cheltuielile pentru satisfacerea acestei nevoi având un grad de amânabilitate și de eșalonabilitate mai jos decât la cele pentru haine, și cu mult mai puțin decât îl au cheltuielile pentru jocuri și jucării. Prin urmare, este evident că în condiții de criză populația va prioritiza produsele alimentare, cheltuind mai mult pentru ele sau cel puțin nu și-a modificat nivelul de cheltuieli direcționate spre ele într-o mai mare măsură decât l-a redus. Aceasta în măsură mai mică este adevărat și pentru cheltuielile pentru îmbrăcăminte pentru copii și pentru jocuri și jucării.

Bărbații în mai mare măsură au perceput micșorarea cheltuielilor pentru copii, decât femeile, în mare parte pentru care ele nu s-au modificat după opinia lor. Motivul acestor diferențe ar putea fi cauzat de unghiul de percepție diferit în funcție de sexul respondentului. Femeile, fiind, de regulă, în contact mai apropiat de copii ar putea cunoaște mai bine evoluția cheltuielilor pentru copii, decât bărbații, care ar putea vedea mai bine situația în ansamblu a cheltuielilor familiei. La acest efect ar mai putea fi contribuit și prioritizarea cheltuielilor pentru copii în situație de criză, deși, probabil, în mai mică măsură.

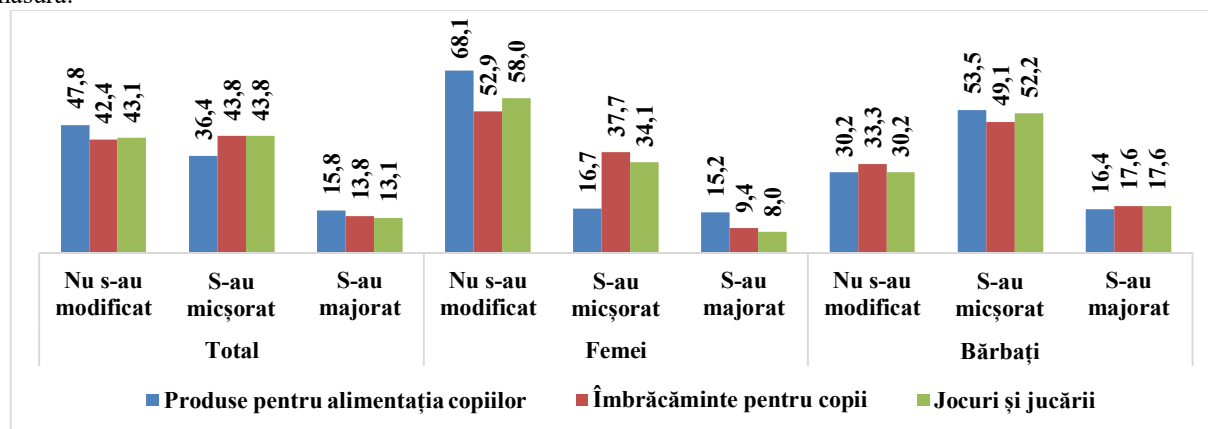

Figura 1. Ponderile răspunsurilor privind percepția populației Republicii Moldova asupra modificărilor cheltuielilor lor de consum pe perioada pandemiei COVID-19 pentru produsele pentru alimentația copiilor, îmbrăcăminte pentru copii și pentru jocuri și jucării după sexul respondentului, %
Sursa: elaborat de autor în baza rezultatelor anchetei

În *Figura 2* sunt prezentate ponderile răspunsurilor privind percepția populației Republicii Moldova asupra modificărilor cheltuielilor sale de consum pe perioada pandemiei COVID-19 pentru produsele pentru alimentația copiilor,

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

îmbrăcăminte pentru copii și pentru jocuri și jucării după sexul respondentului care a menționat reducerea acestora. Din totalul respondenților un sfert dintre ei au menționat o reducere ne semnificativă și o cincime – una semnificativă a cheltuielilor pentru jocuri și jucării. În cazul cheltuielilor pentru produse pentru alimentația copiilor și a celor pentru îmbrăcăminte pentru copii ponderile respondenților ce au menționat micșorări ne semnificative au fost mai mici. Scăderi semnificative ale cheltuielilor pentru îmbrăcăminte pentru copii au afirmat o pondere mai mare de respondenți (22,2%) decât pentru produsele pentru alimentația copiilor (17,5%). În funcție de sexul respondentului se observă unele diferențe semnificative între ponderile respondenților ce au menționat scăderi ale cheltuielilor de consum după tipul cheltuielilor pentru copii. Astfel, dintre femeile respondente, mai mici ponderi ale acestora au afirmat că cheltuielile lor pentru produse pentru alimentația copiilor s-au redus fie semnificativ (8,7%), fie ne semnificativ (8,0%) decât în cazul bărbaților respondenți, la care ponderile au fost mult mai mari atât în cazul micșorărilor semnificative (25,2%), cât și pentru acele ne semnificative (28,3%). În ceea ce privește cheltuielile pentru îmbrăcăminte pentru copii, diferențele în funcție de sexul respondentului sunt mult mai mici. Astfel, în cazul micșorărilor ne semnificative ale cheltuielilor pentru îmbrăcăminte pentru copii ponderi aproape asemănătoare au fost înregistrate atât în rândul femeilor respondente (21,7%), precum și între bărbații respondenți (21,4%). Iar în ceea ce privește scăderile semnificative ale cheltuielilor pentru îmbrăcăminte pentru copii între bărbații respondenți ponderea a fost mai mare (27,7%) decât între femei (15,9%). Privitor la reducerile ne semnificative ale cheltuielilor pentru jocuri și jucării ponderea în rândul bărbaților a fost de 2 ori mai mare (32,1%) decât la femei (16,7%). Diferența dintre ponderi este mult mai mică în cazul micșorărilor semnificative ale cheltuielilor pentru jocuri și jucării, ponderea în rândul bărbaților fiind încă totuși mai mare (20,1%) decât la femei (17,4%). Așadar, o mai mare parte a bărbaților au perceput micșorări ne semnificative decât semnificative ale cheltuielilor pentru copii față de femei, la care este mai mică diferența de ponderi ale femeilor ce au menționat scăderi ale cheltuielilor pentru copii dintre micșorări ne semnificative și semnificative. Aceste diferențe în funcție de sexul respondentului sau altfel spus o ușoară divizare a bărbaților asupra percepției privind mărimea scăderii cheltuielilor ar putea fi cauzată de aceea că în mare parte femeile ar putea cunoaște mai detaliat mărimea scăderii cheltuielilor orientate spre copii decât bărbații din motive menționate anterior.

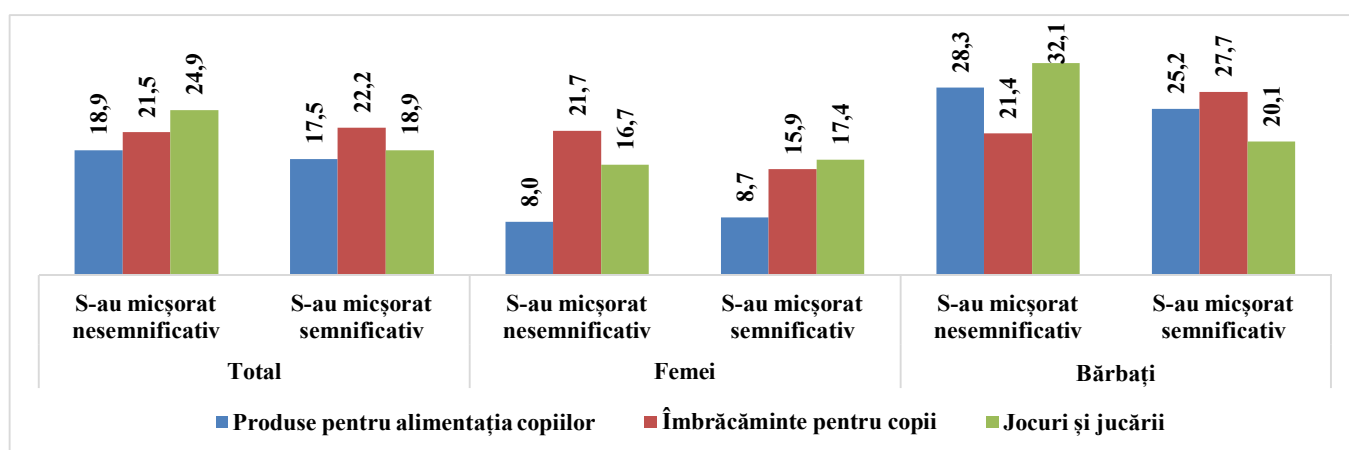

Figura 2. Ponderile răspunsurilor privind percepția populației Republicii Moldova asupra modificărilor cheltuielilor lor de consum pe perioada pandemiei COVID-19 pentru produsele pentru alimentația copiilor, îmbrăcăminte pentru copii și pentru jocuri și jucării după sexul respondentului care a menționat reducerea acestora, %

Sursa: elaborat de autor în baza rezultatelor anchetei

Cu toate că o dată cu apariția infecției cu SARS-CoV-2 în Republica Moldova au fost stabilite o serie de restricții care au afectat activitatea agenților economici în perioada pandemică martie-octombrie 2020 au avut loc doar unele modificări minore în evoluția prețurilor de consum a unor produse și servicii orientate spre copii. Indicii lunari ai prețurilor de consum față de luna precedentă pentru încălțăminte și confecțiile pentru copii [2] [3] în lunile martie-octombrie 2020 nu au suferit modificări majore (sub 1,0%), deși se pot remarca scăderi cu 0,72% și cu 0,61% ale prețurilor pentru confecțiile pentru copii și, respectiv, încălțăminte pentru copii în luna august 2020 față de iulie 2020, precum și o creștere de 0,59% a prețurilor pentru confecțiile pentru copii în luna octombrie 2020 față de septembrie 2020. Dacă în luna martie 2020 față de martie 2019 prețurile pentru confecții pentru copii s-au majorat cu 4,88%, iar cele pentru încălțăminte pentru copii – cu 4,25%, în lunile următoare față de lunile similare din anul trecut aceste valori s-au redus, ajungând la creșteri de 1,05% și 2,15% pentru confecții pentru copii, respectiv pentru încălțăminte pentru copii. În lunile dintre martie și octombrie 2020 față de decembrie 2019 prețurile pentru confecții pentru copii au avut scăderi de o valoare de sub 1,0%, mai importante în cazul lunilor august (-0,66%) și septembrie (-0,73%). În cazul prețurilor pentru încălțăminte pentru copii modificările au fost puțin mai mari, mai ales în lunile dintre iunie și octombrie 2020 (+0,89%, +1,12%, +0,50%, +0,46% și, respectiv, +0,66%). În particular, în martie 2020 față de februarie al aceluiași an pentru așa produse precum scurtele pentru copii, sacouri, pulovere, jachete pentru copii prețurile s-au redus cu până la 0,5%, iar pentru servicii pentru întreținerea

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

copiilor în creșe și grădinițe ele au crescut cu 3,0%. Față de decembrie 2019 a avut loc o creștere a plății pentru întreținerea copiilor în creșe și grădinițe cu 3,0% și o scădere a prețurilor în cazul paltoanelor și pardesiurilor pentru copii – cu 1,8%. În luna aprilie 2020 față de martie 2020 au avut loc unele majorări ale prețurilor la sandalele de vară pentru copii cu 3,8%. În mai 2020 față de aprilie 2020 s-au redus prețurile la pulovere, sacouri pentru copii, șosete și ștrampi pentru copii cu 0,8%. Creșteri de prețuri s-au înregistrat la pantofi pentru copii cu 1,4% și la plata pentru serviciile bonei – cu 1,4%. În luna iunie față de mai 2020 au avut loc creșteri de preț la articole pentru acoperit capul pentru copii – cu 3,7%, maiouri pentru copii – cu 1,5%, haine pentru nou născuți – până la 0,8% și scăderi - la pulovere, scurte pentru copii - până la 1,0%. În luna iunie 2020 față de decembrie 2019 s-au remarcat majorări de prețuri la sandale pentru copii cu 4,4%, maiouri pentru copii – cu 2,0%, haine pentru nou născuți - cu 1,9%, precum și a plății pentru întreținerea copiilor în creșe și grădinițe – cu 3,0% și scăderi la cizme de iarnă pentru copii – cu 1,5%. În luna iulie față de iunie 2020, prețurile la confecții pentru copii, pantofi și sandale pentru copii s-au mărit cu până la 0,6%. Iar în perioada august 2020 prețurile pentru jucării, jocuri au înregistrat o majorare de până la circa 2,0%. Astfel în perioada martie-octombrie 2020 nu au avut loc careva modificări drastice ale prețurilor de consum pentru produsele și serviciile orientate spre copii. Prin urmare, tiparele percepțiilor modificărilor cheltuielilor de consum pentru copii ar putea fi explicate prin modificarea statutului socio-profesional, schimbările în organizarea locului de muncă și reacția respondenților la criza pandemică.

Pandemia COVID-19 a afectat evoluția activității agenților economici, dar și cea a cheltuielilor de consum în rândul populației, în particular și a celor orientate spre copii. În Republica Moldova prețurile de consum la produsele și serviciile pentru copii nu s-au schimbat puternic în perioada pandemică, iar după percepția unei părți importante din populație cheltuielile pentru unele categorii de bunuri pentru copii ale lor fie au rămas la fel sau s-au redus și numai o pondere mai mică dintre persoane au afirmat că ele au crescut, în mod evident oamenii acordând o prioritate mai mare produselor alimentare pentru copii, decât îmbrăcămintei pentru copii și în mai mare măsură decât jocurilor și jucăriilor. Dintre cei chestionați care au afirmat că cheltuielile lor pentru copii s-au redus cam aceleași ponderi ale celor chestionați au menționat micșorări nesemnificative sau semnificative. Tiparele acestor percepții ale schimbărilor cheltuielilor de consum pentru copii pot fi datorate modificării statutului socio-profesional, schimbărilor în organizarea locului de muncă și reacției respondenților la criza pandemică.

Sunt necesare cercetări suplimentare ulterioare pentru a evalua modificările acestor cheltuieli în funcție de ocupația respondentului, numărul de copii și vârsta lor, precum și o detaliere mai profundă a acestor schimbări, rafinând chestionarul deja utilizat.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. American Chamber of Commerce in Moldova, Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova: realități, așteptări, acțiuni, Ediția august 2020, 59 p., Ultima accesare: 23.11.2020, Ultima accesare: 21.11.2020, Accesibil: https://www.amcham.md/st_files/2020/08/14/COVID-19%20Business%20Impact%20Aug.20.pdf
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova: Banca de date statistice Moldova, Indicii prețurilor de consum, Ultima accesare: 21.11.2020, Accesibil: https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_05%20PRE_PRE010/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
3. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova: Indicii prețurilor de consum, Ultima accesare: 21.11.2020, Accesibil: <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=335&id=2344>
4. COVID-19 Impact on Moldovan Light Industry - Reality & Forecast: Survey Results, APIUS, June 4th, 2020, Ultima accesare: 21.11.2020, Disponibil: <https://apius.md/wp-content/uploads/2020/06/Assessment-of-the-COVID-19-Impact-on-Moldovan-Light-Industry.pdf>
5. COVID-19 în Republica Moldova: situația la zi, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, Ultima accesare: 23.11.2020, Accesibil: <http://gismoldova.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html?fbclid=IwAR2K8afNrepgJuQKctMU6m75cmkV4S9aNPoiCFwzb0mUggSGfSLpXBDZc#/d274da857ed345efa66e1fbc959b021b>

TEACHER STATUS IN ISRAEL

DASMAN Elfahel, PhD student,
Institute of International Relations of Moldova, Chisinau

The teacher's professional status has engaged policymakers in Israel and around the world for many years, against the background of economic, social and technological developments that undermine the teacher's status as a source of knowledge and authority and impair his ability to compete in other subjects, both in terms of the attractiveness of the profession and in terms of economic reward.

The professional status of the teacher and the teaching profession is a concept that refers to the social and professional prestige of the teachers both as professionals themselves and in comparison with teachers of other subjects. The status of the teacher and the teaching profession is influenced by many variables, including the prerequisites for entering the profession, the education and skills required to engage in it, the economic resources allocated to the field,

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

the salary, working conditions and benefits, the impact of the occupation on the society, the target population, the population of the professionals, the contribution to the society, the degree of independence and involvement in the decision making of the profession, recognition of the importance of the profession and its need and more [9].

The erosion of teacher status in the first few decades of the state's existence led in 1979 to the establishment of a state commission to examine the status of the teacher and the teaching profession chaired by Supreme Court Justice Judge Moshe Etzioni. This committee recommended, among other things, the setting of work arrangements and working conditions in schools, the extension of the education framework and the receipt of financial rewards for them, improving the training of teachers and speeding up the academic processes in the field, raising teachers' salaries and providing opportunities for professional advancement and more. The subject also dealt extensively with state committees in education, such as the Dovrat Committee.

Building a quality teaching force requires education systems to devote resources to attracting good people to the profession and training them to perform their duties in the best possible way. Demanding learning pathways and high threshold conditions for the teaching profession, which include licensing and specialization exams, are means that many countries take to ensure the quality of teaching power and thus increase the prestige and status of the teaching profession. However, when there is a shortage of teachers, there is concern that the number of those in the threshold condition will not meet the needs of the system and it will be forced to instruct teachers who do not meet these conditions.

Training for teaching in Israel in state and state-religious education is currently done on two routes:

1. Teaching Studies in Academic Colleges - Studies that give students a college degree, B.Ed which trains them to teach in a certain age group and in one or two areas offered by the same institution. According to data from the Central Bureau of Statistics, 3.9% of the high school graduates in 2004 went to the academic colleges for education up to the end of eight years of high school graduation. In the academic year 5759, they received 5,183 graduates from the Academic Colleges of Education [1].

2. Teaching studies in the schools of education in universities and in the courses for training academics for teaching in academic colleges, which are intended for students of a university degree or such degree holders and granting students a teaching certificate in the framework of diploma studies. In 2008, a certificate of instruction from the universities received about 1000 graduates, which is about 3% of university degree recipients, it will be made clear that graduates of both courses are eligible for a college degree.

According to data released by the Central Bureau of Statistics in 2009, approximately 60% - 70% of recipients of teaching certificates from the academic colleges of education and about half of the recipients of teaching certificates from universities are actually employed in teaching.

The Department of Teacher Training in the Ministry of Education is currently the body responsible for the academic colleges of education [2].

According to the Divisional Circular, the eligibility requirements for admission to the academic year of the academic year 5779 are eligible for a matriculation certificate with an average of at least 85, a psychometric score of at least 475 points, a combined score of at least 525 points and an admissions interview. The colleges can determine additional conditions, depending on the specialization course. These threshold conditions have some exceptions: In a large part of the internships, candidates with an average matriculation degree of 92 or older can be accepted without a psychometric test, and applicants who qualify for a matriculation certificate that do not meet the prescribed admission level can be found to be very suitable for the teaching profession at a rate of up to 15% of college students per year [8].

Different countries have different arrangements regarding the duration of teacher training, training content and the type of degree that teachers receive at the end of training. These arrangements also vary depending on the stage of education in which the teacher is intended to teach. It should be noted that in addition to the usual training pathways, in some countries, alternative training pathways are usually designed for those who wish to be converted to teaching and pursue it as a second career.

In Israel, since the 1990s, a process of unifying and academicizing teaching studies has taken place. As mentioned, today all the academic colleges of education give their graduates a college degree, and this change has resulted in a significant increase in the rate of academic teachers. In the academic year 80% of the teachers in Hebrew elementary education and 87% of the teachers in the Arab elementary education had a college degree [3].

In the middle of the first decade of the 21st century, several committees dealt with the subject of teacher training, including the Joint Committee on Higher Education and the Ministry of Education on Teaching Training led by Prof. Tamar Ariab and Prof. Jacob Katz (2003-2005) and the Teacher Training and Promotion Committee, chaired by Prof. Naama Sabra Ben-Joshua, who worked within the Dovrat Committee (2005). Following the recommendations of these committees, the Council for Higher Education (2006) published outline guidelines for teaching training in Israeli academic colleges [6].

According to the Council for Higher Education (2006): The basic premise of the guidelines is that in order to improve the status of the teaching profession, an agreed and comprehensive body of knowledge must be established for trainees to study as part of their professional training, as is the case in other professions. A basic outline for teaching studies was established, which included a theoretical component of education and teaching studies and an element of practical experience. In addition, the teaching program includes disciplinary studies.

The renunciation of Western countries by their social commitments, especially in a capitalist state such as the United States but also in welfare states in Europe and elsewhere, has in recent decades led to more countries looking for ways to reduce national education spending while at the same time receiving higher return on investment. Cost-benefit considerations underlie such moves as transferring a large portion of teacher training into schools (England), creating short

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

and inexpensive teacher training courses (United States), and reducing the number of teacher training institutions (Austria, Israel). These social economic decisions have a negative impact on the public image of the teaching profession, the status of teachers and the positioning of teaching training institutions in the fabric of higher education and professionalism in many countries. Today, the teacher has to face new challenges and variables that characterize the global, communicated, and knowledge-based society, where violence is rising, children's rapid adolescence is undermining adult authority and is pushing the boundaries, and the student population is becoming increasingly complex due to the increasing cultural heterogeneity of students and due to the integration of students with special needs in regular educational settings. The teacher is required to deal with societal decisions that are not always understood to have their implications for the classroom. The gap between the high expectations of the social studies teacher and his poor standing in the public eye and the constraints of the school environment in which he operates have created difficult circumstances and conditions in the first place, which are unlikely to succeed successfully. These difficulties first arose in the United States in the mid-1980s (Carnegie Forum 1986), but their severity became apparent only in recent years. Therefore, the solutions previously proposed to promote the teaching profession and to improve teaching training - for example, the academicization of the profession, raising the demands of applicants to engage in teaching and minimal changes in the conditions of employing teachers - are no longer satisfying.

In Israel, the teacher's age in primary and middle school is lower than the average in the OECD; In primary education, teachers up to age 39 constitute about 51% compared to about 41% on average in OECD countries. In the upper division, the average age of teachers in Israel and the average OECD are similar. In 2014, in all stages of education, teachers in Israel are younger than the OECD average. However, the difference between the average age of a teacher in Israel and the OECD declines with the level of education: a teacher in primary education in Israel is younger by about 2.4 years, 1.1 in the high school and 0.7 in the high school.

Table 1. Average age of teachers in Israel by education stage in 2014

Country	Education phase		
	Primary school	Junior High school	High school
Israel	40.6	42.8	44.6
OECD	43	43.9	45.3

In all stages of education, actual wages in Israel are lower than in the OECD.

In terms of comparing the statutory working time in 2014 between educators in Israel and educators in the OECD, teacher salaries in Israel are lower by 34% in elementary education, by about 30% in middle school and about 46% in NIS than the average salary in OECD. In kindergartens, the preschool teachers in Israel are one fifth lower than the average preschool teacher in the OECD. Teachers' wages in Israel have increased significantly over the past decade. While the average wage in the OECD retains its value. In Israel, wage growth is evident mainly as a result of education reforms and wage agreements. In contrast, in most comparison countries, we are seeing a real decline in teacher pay in those years.

From 2010 to 2014, real typical wages in Israel increased significantly on average annually: 3.7% per year in pre-primary education, 5.7% in junior high school, 5.2% in high school and 0.9% in primary education. As a result of these transformations, Israel is among the countries with the highest typical wage in these years.

In all stages of education, actual wages in Israel are lower than in the OECD. In Israel, as in the OECD, the actual salary of teachers aged 34-25 is lower than that of teachers aged 55-64, but the difference is greater in Israel (40% versus 30% in the OECD). The older age for the younger age group is greater in Israel than in the OECD: an increase in wages between the two age groups in Israel, in primary education of about 60% and in secondary education of about 66% compared to about 40% in all stages of education in the OECD. Source: Adaptations of Division A Economics and Statistics EAG 2016, D3.1a, p.440-441, D3.4, p. 424.

The 2014 data presented in Table 2 shows that the actual teachers' wages relative to degree holders (of the entire Israeli economy) prior to the full implementation of new Horizon reforms and strong returns, are similar to the average ratio of OECD countries in the upper division and high in all other stages of education. Israel ranks third in pre-primary, elementary, and middle schools in this indicator, with only Luxembourg and Greece ahead of it.

Table 2. Ratio of Actual Salary Average of a Full Time Teacher to Average Salary of Employees in Tertiary Education Age 25-64, 2014

Countries	Pre-primary school	Primary School	Junior High school	High School
Israel actual wages	0.90	0.92	0.99	0.88
Israel's rating in this index relative to the OECD countries and the countries ranked before it	3 - Luxemburg, Greece	3 - Luxemburg, Greece	3 - Luxemburg, Greece	15
Israel - Teachers' salaries employed only under the conditions of reform	0.91	0.92	1.00	1.07
Israel - Statutory salary, 15 years seniority and typical training	0.82	0.74	0.81	0.65
OECD	0.74	0.81	0.85	0.89
USA	0.65	0.68	0.69	0.71
Italy	0.65	0.65	0.69	0.72

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Germany		0.89	0.98	1.05
Denmark	0.73	0.87	0.88	1.00
New Zealand		0.85	0.87	0.94
Finland	0.65	0.89	0.98	1.10
Czech Republic	0.48	0.56	0.56	0.58
France	0.77	0.76	0.90	0.99

Source: Processing of Division A. Economics and Statistics, EAG 2016, Table D3.2c, web

The actual salary of teachers employed under reform conditions is similar to the average wage in the economy relative to an employee in the economy with the same education, and even higher in secondary education.

In all stages of education, the ratio of the actual salary of Israeli teachers to the average wage of tertiary educators in the economy is higher than the same ratio of the average wage in the OECD. Teachers' wages in Israel have increased significantly over the past decade. While the average wage in the OECD retains its value, in Israel, wage growth is evident mainly as a result of education reforms and wage agreements.

In most comparison countries, we have seen a real decline in teacher pay in those years. The relative advantage of the education system is that it has the ability to retain and nurture teachers through a high salary scale that rewards seniority and education. Korea is the only country out of the comparative countries that the maximum salary level for teacher in the same type of training is higher than in Israel and stands at 2.8 of the starting teacher's salary in all stages of education. This reduces the salary gap between a teacher in Israel and an average OECD teacher in the older age group.

Factors that may improve the status of the teacher:

1. Improving the training process, raising the standards for admission, graduation and teaching certificate [10]. Extending the training period, improving the quality of training.

2. Deepening and strengthening the professional base. Educational development and appropriate professional preparation will enable teacher engagement and integration into a more familiar system. Teacher empowerment 1. Allow teachers to be involved in school decision making [11]. 2. Delegating authority 3. Building a teaching team. 4. Changing the hierarchical organizational structure.

3. Building educational leadership and creating a career advancement example, teacher promotion.

4. Improvement of salary level - teachers' low salary is seen as the factor responsible for the low status of the teachers. The recommendations of the factors suggested linking the teaching rewards to student achievement and performance.

5. Improving physical working conditions in schools.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Central Bureau of Statistics, presentation, „Personnel in Teaching in Middle School, 1991-2010 Indicators and Major Trends in Personnel in Teaching in Middle School”; 2009 was received from David Maagan, Head of Higher Education and Teaching Forces.

2. Central Bureau of Statistics, Presentation, „Personnel in Teaching in the Middle School, 1991- 2010 Key Indicators and Trends in Personnel in Teaching in the Middle School”, 2009.

3. Central Bureau of Statistics, Israel Statistical Yearbook, 2012 Table: 8.84 Continuing high school graduates within eight years of graduation.

4. Central Bureau of Statistics, Statistical Abstract of Israel 2012.

5. Central Bureau of Statistics; And, as mentioned above, an email, April 82, 2013, it should be noted that the number of recipients of teaching certificates and their rates among university degree recipients is on the decline. In the 1990s and early 2000s, more than 1300 graduates received teaching certificates from the universities each year, accounting for 5% - 6% of university degree recipients each year.

6. The Knesset Research and Information Center, Academic Teacher Training Institutions: A Snapshot in Some Aspects of the Subject, Yuval Wargan and Shelley Mizrahi wrote, November 15, 2010.

7. Decision of the Council for Higher Education of 21/11/2006 on „Guidelines for Training for Teaching in Higher Education Institutions in Israel” - Report of the Ariav Committee.

8. Ministry of Education, Director of Training and Professional Development of Teaching Workers, Division of Teaching Workers, Returns to the Preparation of Colleges of Education for the year 5766, March 2013

9. Ben Peretz, M. Position Paper: Teacher Status - New Directions, University of Haifa, March 2009

10. Jianping, S., Hsieh C. Improving the professional status of teaching: perspectives of future teachers, current teachers, and education professors. Teaching and Teacher Education 1999, 15, 3, pp.315-323

11. Xiaofeng, S. L. Ramsey J., Teachers' job satisfaction: Analyses of the Teacher Follow up Survey in the United States for 2000-2001, Teaching and Teacher Education 24, 2008, pp.1173-1184.

ANTREPRENORIATUL SOCIAL: PROVOCAREA AFACERILOR SUSTENABILE

GARBUZ Veronica

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Although the concept of social entrepreneurship has been approached in economic theory and practice for several decades, nevertheless there are different acceptances of it. The given article presents a synthesis of theoretical approaches to social entrepreneurship and the characteristics of a social entrepreneur.

Also, the article presents the legal framework of social enterprises in the Republic of Moldova, the main opportunities and constraints in this area.

The main idea presented in the theoretical approach refers to the sustainable character of social affairs, with an impact on people, nature and the business sphere.

Keywords: Social entrepreneurship, social entrepreneur, sustainability, Sustainable Development Goals.

Afacerile sociale și antreprenoriatul social sunt din ce în ce mai importante pentru politicile de dezvoltare economică, deoarece creează valori sociale și economice. Contribuția lor la dezvoltarea țărilor se bazează pe capacitatea lor de a crea locuri de muncă, în special pentru segmentele defavorizate ale societății, sau pe contribuția lor la inovare și la crearea de noi bunuri și servicii, adesea pentru nevoi sociale nesatisfăcute. În plus, acestea joacă un rol fundamental în realizarea obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) promovate de Organizația Națiunilor Unite în Agenda sa 2030. Realizarea ODD-urilor necesită o colaborare între sectoare, organizații și persoane fizice. În acest context, întreprinderile sociale echilibrează durabilitatea și impactul, astfel încât acestea să fie sustenabile prin proiectare, iar cele mai multe se concentrează în special pe rezolvarea problemelor create de sistemul economic actual.

Deși este un concept relativ nou, antreprenoriatul social a cunoscut o dezvoltare vertiginoasă în ultimele decenii.

Dacin și colab. (2010) a indicat, că există o serie de abordări pentru a defini antreprenoriatul social, pornind de la Leadbeater (1997), Thomson (2000), Dees (2001) până în prezent. În același timp, o serie de studii au indicat că aceste definiții creează mai multă confuzie decât înțelegere (Masetti 2008; Dacin et al. 2010): savanții și practicienii au o viziune foarte diferită față de conținut și, prin urmare, față de modelele de afaceri ale afacerilor sociale (Zahra și colab. 2009; Grameen Creative Lab 2014). Caracteristicile principale ale antreprenoriatului social, așa cum sunt subliniate de cercetători și practicieni, sunt următoarele:

- 1) obiectivul său principal este de a stimula schimbări sociale importante (misiune socială);
- 2) aceasta implică exercitarea proceselor de afaceri și disciplină, inovație și determinare în căutarea de soluții de afaceri la problemele sociale;
- 3) implică urmărirea eficienței economice;
- 4) este motivat de o etică puternică;
- 5) implică crearea de valoare dincolo de resursele aflate în prezent sub controlul antreprenorului.

Sintetizând abordările cercetătorilor din domeniu, propunem următoarea definiție a antreprenorului social: „este un individ bazat pe misiune, care folosește un set de comportamente antreprenoriale pentru a oferi o valoare socială celor mai puțin privilegiați, totul printr-o entitate orientată antreprenorial, independentă financiar, autosuficientă sau durabilă”.

Deși utilizarea termenului de antreprenor social se dezvoltă vertiginos, domeniul antreprenoriatului social este lipsit de rigoare și este în fază incipientă în comparație cu domeniul mai larg al antreprenoriatului. Poveștile de succes ale persoanelor care creează soluții pentru probleme sociale complexe sunt folosite pentru a fundamenta domeniul antreprenoriatului social. De exemplu, în 2004, Universitatea Stanford a lansat Social E-Lab (socialelab.org) ca parte a cursului de abordare a problemelor sociale și de mediu.

Interesul pentru antreprenoriat social provine din rolul acestuia în abordarea problemelor sociale critice și din dezvoltarea pe care o manifestă în îmbunătățirea bunăstării societății [8].

Atunci când comparăm definițiile și caracteristicile antreprenorilor cu cele ale antreprenorilor sociali, vedem că scopul final al unui antreprenor este de a crea bogăție economică, în timp ce, pentru un antreprenor social, prioritatea este de a-și îndeplini misiunea socială. Antreprenorii sociali creează strategii generatoare de venituri pentru a servi direct misiunea lor de a livra valoare socială.

În continuare prezentăm câteva definiții ale antreprenorilor sociali (tabelul 1):

Tabelul 1. Definiții ale antreprenorilor sociali

Sursa	Definiția	Caracteristica de bază
Bornstein (1998)	Un antreprenor social este un deschizător de drumuri, are idei noi, gândire vizionară, este creativ și dispus să producă schimbări.	- Lider misionar - Persistență
Thompson (2000)	Antreprenorii sociali sunt acele persoane care identifică problemele de natură socială nesoluționate de către instituțiile statului și găsesc resurse pentru elucidarea acestora.	- Creator de valoare socială
Brinckerhoff (2009)	Antreprenorul social este persoana care își asumă un risc rațional în numele oamenilor pentru care activează.	- Lider de opinie

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Ashoka (2012)	Antreprenorul social este persoana cu soluții inovative pentru problemele societății	- Vizionar - Responsabil
---------------	--	-----------------------------

Sursa: elaborat de autor

Legătura dintre întreprinderile sociale și odd-uri. Diferența principală dintre un business clasic și un business sau o întreprindere socială este aceea că cea din urmă are ca scop rezolvarea unei probleme sociale. Aceste probleme sociale rezidă din cele 17 scopuri pentru dezvoltare sustenabilă [enunțate de ONU](#). Evident că un singur business nu le-ar putea rezolva pe toate sau nici măcar nu ar putea eradică o singură problemă însă, dacă mai multe business-uri ar lucra pentru aceste scopuri, ele ar putea fi diminuate. Acestea sunt: eradicarea sărăciei; eradicarea foamei; o bună sănătate și bunăstare; educație de calitate; egalitatea sexelor; apă curată și salubritate; energie curată și accesibilă; muncă decentă și creștere economică; industrii, inovare și infrastructură; inegalitate redusă; orașe și comunități sustenabile; consum și producție responsabilă; acțiune climatică; viață subacvatică; viață pe pământ; pace, justiție și instituții puternice; parteneriate pentru atingerea scopurilor.

Pentru ca o afacere să contribuie la rezolvarea uneia sau a mai multora dintre aceste probleme și să devină un business social este necesar să dezvolte un model de business sustenabil.

Modelul de business sustenabil este un instrument bazat pe clasicul Business Model Canvas care ia însă, în considerare și sustenabilitatea – altfel spus, ajută antreprenorul să vadă fiecare element din Business Model Canvas ca și elemente ce contribuie la sustenabilitatea afacerii:

- *Impactul pozitiv* – care sunt efectele pozitive ale produsului asupra societății, planetei și economiei organizației? Cum pot fi acestea maximizate?)

- *Impactul negativ* – Care sunt efectele negative și cum pot fi ele minimizate?

- *Parteneri sustenabili* – Cine sunt partenerii cu care întreprinderea poate deveni mai sustenabilă? Cum se poate de îmbunătățit lanțul de producție pentru a-l face mai transparent și circular?

- *Creare de valoare sustenabilă* – Cum pot fi activitățile principale ajustate pentru a fi mai sustenabile? Există tehnologii ce pot fi folosite în acest sens?

- *Tehnologii și resurse sustenabile* – Ce fel de resurse sunt necesare? Naturale, tehnologice sau energetice? Pot fi înlocuite în vreun fel pentru a deveni sustenabile?

- *Propunere de valoare sustenabilă* – Ce problemă rezolvă întreprinderea și ce valoare creează pentru aceasta? Putem influența și nivelul de sustenabilitate în rândul consumatorilor?

- *Relația cu clienții sustenabilă* – Care dintre relațiile pe care întreprinderea le menține cu clienții îi satisfac mai mult pe aceștia și se dovedesc a fi sustenabile?

- *Canale sustenabile* – Cum poți face canalele de distribuție mai sustenabile? Cum poți comunica faptul că întreprinderea este sustenabilă?

- *Clienți responsabili* – Cum poți încuraja clienții să fie și ei sustenabili?

- *Ciclul de viață* – Ce se întâmplă cu produsul la sfârșitul ciclului său de viață? Cum poate fireciclat?

- *Costuri* – Care sunt costurile și investițiile necesare? Care resurse sunt cel mai puțin sustenabile? Pot fi înlocuite cu altele sustenabile?

- *Subvenționări* – Există taxe și subvenționări pentru activitatea desfășurată de întreprinderea socială?

- *Venituri și sustenabilitate* – Care sunt sursele de venituri? Sunt clienții dispuși să plătească în plus pentru un business sustenabil?

Aceste și multe alte întrebări creează diferența în abordarea antreprenoriatului clasic și a antreprenoriatului social. Sustenabilitatea este firul-roșu al unei activități sociale.

Antreprenoriatul social în republica moldova. În Republica Moldova, întreprinderile sociale au început să activeze înainte de a fi adoptată o lege în acest sens. În decembrie 2017, pornind de la inițiativele venite din România de a dezvolta sectorul, în Republica Moldova a fost adoptată Legea cu privire la antreprenoriat social. Modelul de business social aplicat în România se referă la conceptul de economie socială promovat de țări cu tradiție în domeniu, precum Italia, Franța, Spania, în timp ce Republica Moldova a urmat modelul Austriei, definind domeniul ca fiind antreprenoriat social [2]. În conformitate cu prevederile art. 361 activitatea de antreprenoriat social este desfășurată de întreprinderi sociale și întreprinderi sociale de inserție. Statutul de întreprindere socială sau statutul de întreprindere socială de inserție se atribuie de Comisia Națională pentru Antreprenoriat Social, conform alin.3 al art. 362 al aceleiași legi. Ulterior, prin Hotărârea nr. 1165/28.11.2018, a fost aprobat Regulamentul de organizare și funcționare a Comisiei Naționale pentru Antreprenoriat Social și a listei genurilor de activitate ce constituie activități de antreprenoriat social, ce prevede modul de organizare și funcționare a Comisiei, componența nominală a acesteia, modul de atribuire și de retragere a statutului de întreprindere socială sau de întreprindere socială de inserție ș.a. Sunt propuse 4 obiective specifice de dezvoltare a sectorului:

- 1) Dezvoltarea și promovarea unei culturi a antreprenoriatului social în rândul populației din Republica Moldova:

- a) Promovarea impactului economic și social pe care îl generează întreprinderile sociale în comunitate;

- b) Recunoașterea rolului pe care îl au întreprinderile sociale în crearea și păstrarea unor locuri de muncă de calitate, contribuind major la reușita Pilonului european al drepturilor sociale, implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova 2030 și a Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030;

- c) Colectarea anuală de date cu privire la impactul economic și social pe care îl au întreprinderile sociale și utilizarea acestora pentru cercetare, promovare și crearea unui cadru favorabil dezvoltării.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

2) Crearea unui cadru normativ favorabil antreprenoriatului social și valorificarea potențialului acestui sector în dezvoltarea economică și socială:

a) Întărirea rolului Comisiei Naționale de Antreprenoriat Social în ceea ce privește coordonarea strategică în dezvoltarea antreprenoriatului social în Republica Moldova;

b) Simplificarea procedurii de obținere a statutului de întreprindere socială;

c) Dezvoltarea unui pachet de facilități fiscale și non-fiscale de stimulare a sectorului de antreprenoriat social în valorificarea potențialului pe care îl au în dezvoltarea comunitară întreprinderile sociale.

3) Facilitarea accesului la piață și instrumente financiare specifice sectorului de antreprenoriat social din Republica Moldova:

a) Incluziunea întreprinderilor sociale ca entități eligibile în mecanismele și programele de finanțare legate de incluziunea socială, dezvoltarea economică, dezvoltarea rurală, inovare socială și ocuparea grupurilor vulnerabile;

b) Crearea de piețe rezervate pentru întreprinderile sociale conform art. 20 al Directivei 2014/24/UE a parlamentului european și a consiliului privind achizițiile publice.

4) Îmbunătățirea abilităților și competențelor profesionale în domeniul antreprenoriatului social:

a) Dezvoltarea de programe educaționale în domeniul antreprenoriatului social;

b) Dezvoltarea mecanismelor de monitorizare și evaluare a calității, inovației sociale și a relevanței sectorului de antreprenoriat social.

Pe parcursul anului 2021, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) implementează Programul Național de Finanțare a Antreprenoriatului Social 2021-2025. Pentru implementarea acestui program național de finanțare și mentorat pentru start-upuri/întreprinderi sociale existente, este alocată din bugetul de stat, pentru cei 5 ani, suma de 36 milioane de lei, aproximativ 1,8 milioane de Euro, care va stimula înființarea a 50 de start-upuri în domeniu și dezvoltarea unui număr de 54 de întreprinderi sociale active pe piață.

O sursă importantă de finanțare pentru implementarea obiectivelor asumate prin prezentul program, va fi asigurată prin intermediul a trei proiecte finanțate de Comisia Europeană, care vor fi implementate în perioada 2021-2022 de către consorții de organizații publice și private din Republica Moldova și state membre UE. Acestea sunt:

- Proiectul „EU4Youth – Social Innovation Impact – a strategic partnership!” cu un buget alocat de 1.666.613 EUR, din care contribuția Uniunii Europene, reprezintă 1.499.951 Euro.

- Proiectul „EU4YOUTH – unlocking the potential of the young social entrepreneurs in Moldova and Ukraine” cu un buget alocat de 1.659.057 EUR, din care contribuția Uniunii Europene reprezintă 1.493.200 EUR.

- Proiectul „Cross-Border Partnership for the Development of Social Entrepreneurship”, finanțat prin programul operațional comun România – Republica Moldova 2014-2020 cu un buget alocat de 439.922 Euro din care contribuția Uniunii Europene, reprezintă 395.930 Euro.

Riscurile potențiale ale implementării programului național se referă la:

- coordonarea deficitară între ministere și autorități administrative responsabile în procesul de implementare a Programului național;

- înțelegerea și implicarea redusă a personalului din cadrul autorităților responsabile de implementarea Programului național, datorită lipsei de competențe în domeniul antreprenoriatului social;

- buget insuficient pentru implementarea unor măsuri care țin de promovarea și finanțarea antreprenoriatului social;

- dificultăți în introducerea de facilități fiscale și non-fiscale pentru dezvoltarea sectorului, datorate diferențelor de opinie a grupurilor parlamentare și a ministerelor de resort. De asemenea, riscul de a distorsiona concurența în piață, prin introducerea unui pachet de facilități fără instrumente de control și monitorizare;

- lipsa de date cu privire la sectorul antreprenoriatului social, datorită interesului redus a antreprenorilor sociali de a se autoriza ca întreprinderi sociale;

- interes scăzut al persoanelor din comunitate în a dezvolta afaceri sociale.

Antreprenoriatul social este un domeniu modern de cercetare academică și activitate practică, dar lipsa unei abordări comune a antreprenorului social împiedică cercetarea acestui subiect. În acest articol, am sintetizat unele surse bibliografice care definesc antreprenoriatul social și caracteristicile antreprenorului social.

Beneficiile antreprenoriatului social se răsfrâng, înainte de toate, asupra sferei sociale, în special asupra păturilor social-vulnerabile, dar și a asupra dezvoltării economice la nivel local, regional și național.

Eforturile autorităților publice trebuie să fie concentrate pe susținerea și dezvoltarea acestui domeniu, prin crearea afacerilor sociale sustenabile, cu impact asupra oamenilor, naturii și sferei de afaceri.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ABU-SAIFAN, S., *Social Entrepreneurship: Definition and Boundaries*. Technology Innovation Management Review. February 2012: 22-27.

2. ACHIȚEI, A., *Dimensiuni ale antreprenoriatului social în România și Republica Moldova*, Economie Socială, Nr. 1/2021, p. 4-13.

3. DACIN, P., DACIN, M., MATEAR, M., [*Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here*](#). *Academy of Management Perspectives*, 2010, 38-57.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

4. GRAMEEN CREATIVE LAB, 2014, Retrieved on December 16th. <http://www.grameencreativelab.com/a-concept-to-eradicate-poverty/7-principles.html>.
5. LEADBEATER, C., *The rise of the social entrepreneur*. London: Demos, 1997.
6. SVIRINA, A., ZABBAROVA, A., OGANISJANA, K., *Implementing open innovation concept in social business*, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, ISSN 2199-8531, Springer, Heidelberg, 2016, Vol. 2, Iss. 20, pp. 1-10.
7. THOMPSON, J. *The world of the social entrepreneur*. *International Journal of Public Sector Management*, 2002, **15(5)**, 412-431.
8. ZAHRA, S., GEDAJOVIC, E., NEUBAUM, D., SCHULMAN, J., *A Typology of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes and Ethical Challenges*. Journal of Business Venturing, 2009, 24(5), 519–532.

CONVINGEREA COPIILOR SĂ ÎNVEȚE ESTE CEA MAI EȘUATĂ METODĂ DE EDUCAȚIE

KOUZLY RABAH, drd.,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Indicators that measure the ability of an economy to create sufficient employment opportunities can provide useful information on the overall economic performance. These indicators include the unemployment rate, the share of the population employed, the labor force participation rate and the labor intensity of growth or its elasticity with respect to output - the latter indicator measures how much employment growth is accounted for per 1 percentage point of economic growth. A decline in the employment component of growth should be alarming. Incorporating employment and decent work into growth and poverty reduction policies maximizes the benefits of growth to the entire population, ensuring that it is sustainable and inclusive.

Keywords: education, economy, training methods, impact on the economy.

Posibilitățile modelului anterior de creștere economică, bazat pe expansiunea rapidă a cererii interne, au fost în mare parte epuizate. Noul model de dezvoltare va necesita o utilizare mai intensivă a tuturor resurselor și rezervelor de productivitate a muncii. În același timp, atât obiectivele dezvoltării socio-economice, cât și condițiile acesteia arată complet diferite, cum arătau după criza anterioară din 2007-2010. La acel moment, țările se confruntau cu o sarcină: economică, de a depăși recesiunea transformativă și socială, de a depăși sărăcia, care acoperea mai mult de o treime din populația țării. Acum sarcina este de a intra în trajectorie o creștere durabilă și echilibrată în vederea modernizării și recuperării dezvoltării, tranziției la o etapă inovatoare a dezvoltării economice și crearea unui nivel adecvat de infrastructură a societății postindustriale. De aceea, această strategie se bazează pe două fundamente - un nou model de creștere economică și o nouă politică socială. Învățarea copiilor este ceva care îi îngrijorează pe fiecare părinte. Pentru a preveni pierderea copiilor lor pe linia de start, mulți părinți își înscriu copiii la cursuri de îndrumare, iar unii copii nici măcar nu au timp liber în weekend.

Scopul cercetării constă în investigarea metodelor inedite eficiente pentru pregătirea specialiștilor pentru societatea modernă – societatea cunoașterii.

Metode de cercetare educaționale bazate pe transmiterea limbajului, studii și modalități prin care profesorii pot transmite cunoștințe, idei și îndruma elevii în activități intelectuale și operaționale prin limbajul oral. Este termenul general pentru metoda narațiunii, metoda interpretării, metoda lecturii prelegerii, metoda prelegerii și metoda persuasiunii.

Rezultate și analiză. Conținutul didactic trebuie să fie științific și ideologic; Predarea trebuie să fie sistematică, cu exemple adecvate și iluminatoare; Limba didactică trebuie să fie concisă, precisă și vie; Acordați atenție combinației de predare, scriere pe tablă și predare intuitivă.

Metoda de vorbire. Cunoscută și sub denumirea de metodă de întrebare și răspuns, este o metodă pentru profesori de a cere elevilor pe baza cunoștințelor și experienței lor existente și de a-i îndruma pe elevi să răspundă la întrebările ridicate, astfel încât elevii să poată dobândi cunoștințe, să dezvolte inteligența și să-și îmbunătățească conștientizarea ideologică. Metoda de conversație este o metodă străveche de educație.

Cerințe de bază pentru utilizarea metodei de conversație: Pregătiți-vă complet înainte de curs și proiectați cu atenție problemele. B. Vorbiți așa cum ați planificat, înțelegeți calendarul și fii bun la întrebări. Este necesar să ne confruntăm cu toți elevii și să putem pune întrebări individuale. La sfârșitul conversației, profesorul ar trebui să facă un rezumat pe baza modului în care elevii au răspuns la întrebări. Metoda de discuție este o modalitate prin care profesorii pot organiza elevii pentru a purta o discuție colectivă cu privire la o anumită problemă sau la anumite probleme. Toată lumea schimbă opinii, își inspiră gândirea celuilalt, învață din punctele forte ale celuilalt și, în cele din urmă, realizează o modalitate de a înțelege problema și de a distinge binele de rău [1].

Cerințele de bază pentru utilizarea metodei de discuție: Alegeți un subiect pentru discuție. Subiectele discutate ar trebui să fie probleme care merită explorate. Proiectați structura clasei de discuție astfel încât elevii să fie pe deplin pregătiți pentru discuție. Acordați atenție orientării și controlului procesului de discuție. Este necesar să rezumăm și să acordăm atenție încurajării spiritului științific al elevilor care caută adevărul.

Metode educaționale bazate pe transmiterea imaginii.

Metoda demonstrativă se utilizează atunci când profesorii sunt în clasă, cooperează la prelegeri sau discuții, prezintă

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

obiecte, mijloace didactice (specimen, modele, diagrame, diapozitive, multimedia etc.) elevilor sau efectuează experimente demonstrative elevilor pentru a ilustra sau confirma informația și cunoștințele transmise. Abordarea teoretică. Cerințe de bază pentru utilizarea metodei demonstrative: A. Determinați scopul demonstrației în funcție de conținutul didactic, selectați mijloacele didactice demonstrative și pregătiți-vă demonstrația. B. Prezentarea trebuie să fie în timp util, iar întreaga clasă poate vedea obiectul prezentării. C. Când demonstrează, profesorul trebuie să ofere explicațiile necesare pentru obiectul demonstrativ, să instruiască elevii să observe principalele caracteristici și aspecte importante ale obiectului și să le permită elevilor să folosească simțurile multiple pentru a percepe cât mai mult posibil. D. Cooperează cu explicația în timpul prezentării și încheie la final [2].

Metoda de vizitare este o metodă de predare care organizează elevii să observe și să studieze lucrurile și întâmplările reale în funcție de scopul și sarcinile de predare, astfel încât să obțină cunoștințe și concepte. Cerințe de bază pentru utilizarea metodei de vizitare: A. Profesorii trebuie să fie pe deplin pregătiți înainte de vizită. B. Profesorii trebuie să ofere instrucțiuni specifice elevilor în timpul vizitei. Pe de o parte, trebuie să clarificăm cerințele specifice, pe de altă parte, trebuie să oferim explicațiile necesare elevilor sau să solicităm personalului relevant să le explice și să încurajăm elevii să pună întrebări, astfel încât să integreze teoria cu practica. C. După vizită, profesorul ar trebui să facă un rezumat și să verifice finalizarea planului de vizită.

Legea model. Se referă la o metodă educațională care utilizează calitățile excelente de gândire și comportamentele exemplare ale altora pentru a influența gândurile, sentimentele și comportamentul elevilor. Esența este de a educa oamenii cu puterea personalității și de a influența oamenii cu imagini înalte.

Există trei tipuri principale de modele de urmat: A. Imaginile și faptele marilor oameni, eroilor și figurilor model sunt cel mai înalt exemplu pentru studenți; B. Profesorii, părinții și alți bătrâni din jur sunt modelele cele mai directe pentru elevi; C. Modelele excelente în rândul studenților și modelele pozitive din operele literare și artistice sunt adesea cele mai familiare modele pentru studenți.

Cerințe de bază pentru utilizarea legii model: În primul rând, modelul ales trebuie să fie avansat, tipic și exemplar; În al doilea rând, este necesar să propunem elevilor scopul și cerințele modelului; În al treilea rând, trebuie să îi îndrumăm pe elevi să implementeze studiul propriu-zis al personajelor tipice în propriul studiu și în viața de zi cu zi [4].

Metode educaționale bazate pe transmiterea emoțională

Metoda de cultivare. Este, de asemenea, cunoscut sub numele de metodă de predare situațională, care este o metodă educațională care cultivă subtil sentimentul ideologic și personalitatea morală a elevilor, creând situații bune și organizând activități educaționale. Există multe modalități de cultivare, printre care influențele majore asupra elevilor sunt: influența personalității, influența mediului și influența artistică.

Cerințe specifice pentru aplicarea metodei de îmbinare: A. Selectați cu atenție și creați un mediu educațional cu semnificație educațională. B. Să îndrumă elevii să absoarbă în mod conștient nutriția mentală benefică din situație. C. Să-i îndrumă pe elevi să participe la crearea de situații educaționale.

Metoda de evaluare. Se referă la o metodă de educație care afirmă sau neagă procesul și rezultatele învățării și dezvoltării elevilor în conformitate cu anumite standarde, astfel încât să promoveze elevii să își dezvolte avantajele, să depășească neajunsurile și să facă progrese continue. Există două modalități principale: laudă și recompensă, critică și pedeapsă. Cerințe de bază pentru utilizarea metodei de evaluare: A. Evaluarea trebuie să fie corectă și rezonabilă, în conformitate cu realitatea, și să îndrumă elevii să trateze corect evaluarea. B. Pentru a promova democrația, este necesar ca evaluarea să obțină sprijinul colectiv al studenților, dar și ca evaluarea să aibă un efect de educație colectivă. C. Evaluarea trebuie să fie în timp util, să acorde atenție oportunității, să se concentreze pe încurajări și să utilizeze cât mai puține pedepse, dar nu trebuie să abuzeze de recompensă.

Metode educaționale bazate pe operații practice

Metoda de practică. Înseamnă că sub îndrumarea profesorilor, elevii folosesc cunoștințele și conceptele existente pentru a rezolva problemele conexe prin activități intelectuale, fizice și emoționale independente sau finalizează anumite acțiuni și comportamente în mod repetat pentru a înțelege și consolida cunoștințele existente, Concepte și cultivă abilitățile și abilitățile corespunzătoare și metodele de predare pentru a-și forma obiceiuri bune de comportament. Cerințe de bază pentru utilizarea metodei de practică: A. Faceți elevii să clarifice scopul și cerințele exercițiilor și să stăpânească cunoștințele teoretice corespunzătoare. B. Pentru a selecta exerciții, acordați atenție diversității metodelor de practică. C. Acordați atenție dificultății, greutății, sistematicității și regularității exercițiilor. D. Verificați și evaluați la timp rezultatele exercițiilor.

Metoda experimentală. Sub îndrumarea profesorilor, elevii folosesc anumite echipamente sau alte mijloace pentru a controla anumite condiții și acționează asupra anumitor obiecte pentru a provoca anumite schimbări în lucruri sau fenomene. Este un mod de a obține cunoștințe direct din observarea acestor schimbări și date specifice.

Cerințe de bază pentru utilizarea metodelor experimentale: A. Profesorii trebuie să se pregătească pentru experiment înainte de a face experimentul. Cum ar fi pregătirea unui plan de experimentare, pregătirea materialelor pentru experimentare și împărțirea elevilor în grupuri. B. Instruiți elevii să efectueze experimente independent. În același timp, este necesar să-i educăm pe elevi să respecte strict disciplina, să acorde atenție siguranței experimentale și să aibă grijă de echipamentele și echipamentele experimentale. C. După terminarea experimentului, faceți un rezumat.

Metoda de practică. Cunoscută și sub denumirea de „metodă de practică”, este o metodă de predare care organizează elevii în școală sau în afara acesteia pentru a efectua operațiuni practice conform cerințelor planului de învățământ și să aplice cunoștințele teoretice practicii pentru rezolvarea problemelor practice.

Cerințele de bază pentru utilizarea metodei practicii pentru teme:

A. Înainte de stagiul, studenții trebuie să clarifice scopul și cerințele stagiului, să facă un plan de stagiul și să

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

contacteze unitatea de stagiou.

B. Profesorii ar trebui să ofere îndrumări practice atunci când studenții efectuează stagii.

C. După stagiou, profesorul ar trebui să îndrume elevii să scrie un rezumat al stagiului și să rezume activitățile de stagiou ale întregii clase în ansamblu și să facă evaluări specifice.

Metode educaționale axate pe cultivarea obiceiurilor de studiu.

Nucleul învățării este să fii creativ și să cultivi obiceiul elevilor de a face lucruri. A. Nucleul lucrurilor este respectarea regulilor, cultivarea simțului responsabilității și a capacității de a rezista frustrării. B. Toată lumea trebuie să simtă că copiii care nu au simțul responsabilității și nu pot rezista frustrării nu vor crește.

Tabelul 1. Evaluarea țărilor din lume pe indicele nivelului de învățământ

Rating	Țara	Indice	Rating	Țara	Indice
1	Germania	0,946	11	Niderlanda	0,906
2	Australia	0,923	12	SUA	0,899
3	Noua Zelandă	0,923	13	Elveția	0,896
4	Danemarca	0,920	20	Israel	0,876
5	Norvegia	0,919	24	Corea de Sud	0,862
6	Islanda	0,918	27	Japonia	0,850
7	Irlanda	0,918	55	România	0,762
8	Marea Britanie	0,916	77	Turcia	0,712
9	Finlanda	0,915	79	Moldova	0,708
10	Suedia	0,914	84	Venezuela	0,700

Sursa: [3]

Măsurătorile realizării educaționale sunt rezumate în Indexul final, care este standardizat ca valori numerice de la 0 (minim) la 1 (maxim). În general, este acceptat faptul că țările dezvoltate ar trebui să aibă un scor minim de 0,8, deși multe dintre ele obțin 0,9 sau mai mult. Atunci când se determină locul în clasamentul mondial, toate țările sunt clasificate pe baza indicelui nivelului de educație (vezi mai jos tabelul de clasare în funcție de țară), unde primul loc corespunde celei mai mari valori a acestui indicator, iar ultimul cu cel mai mic.

Important este să cultivăm obiceiul de viață al elevilor: A. Miezul ființei umane este să ai dragoste. Este dificil pentru un copil fără pietate filială să aibă grijă. Copiii înțeleg că adevărul este un proces de aproape până în depărtare, de la mică adâncime până la adâncime. Anticii au spus în „Cartea riturilor” că

„dragostea începe cu părinții cuiva”, ceea ce înseamnă că dragostea copiilor ar trebui să înceapă de la evlavie filială la bătrâni. B. Persoanele care se îngrijesc cel mai mult de copil sunt mai mult decât părinții și bătrânii familiei sale. Dacă copilul nu poate arăta dragoste și respect față de acești oameni cei mai apropiați, este nerealist să vă așteptați să-i iubească pe ceilalți. Prin urmare, pentru a vedea dacă un copil are dragoste și obiceiuri bune în viață, vedeți mai întâi dacă are evlavie filială.

Economia mondială trece printr-un moment de schimbări rapide și de o mare incertitudine. Crizele și șocurile se succed, haosul domnește pe burse, iar autoritățile din diferite țări acționează în moduri similare - umplu companiile și oamenii cu bani ieftini. Până în prezent, așteptările lor nu sunt îndeplinite: nimeni nu vrea să cheltuiască bani și să dezvolte producția. Deponenții bancari obișnuiți, împreună cu investitorii profesioniști, sunt obligați să plătească suplimentar pentru propriile depozite, iar împrumutul primit nu poate fi returnat integral. Acest lucru nu poate continua mult: finanțatorii prezic o prăbușire iminentă a „balonului” și avertizează că este puțin probabil ca economia să fie reînviată - este necesar să venim cu noi măsuri.

În condițiile post-criză (2007-2010) și crizei medicale actuale doar unele țări au înregistrat progrese semnificative în domeniul social-economic, unele datorită creșterii accentuate a indicelui GCI, altele datorită progreselor în dezvoltarea infrastructurii TIC. Primii trei jucători cei mai activi din index pentru anul în curs au inclus Slovenia, China și Egipt. Cele mai notabile realizări ale Egiptului sunt asociate exclusiv cu creșterea ponderii utilizării smartphone-urilor și a accesului la Internet. O altă țară care a obținut rezultate notabile în 2018 a fost Filipine, care și-a schimbat statutul de nou venit la statutul de „recuperare”.

Din cercetare putem deduce că, succesul ascensiunii economice se datorează în mare parte nivelului de instruire al resurselor umane, calitatea și eficiența sistemului educațional.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. AAWWD, B., *Impactul societății informaționale asupra dezvoltării economice durabile*. Scientific Conference with International Participation organized within the 28th anniversary of ULIM's foundation. Chișinău, ULIM, 2020, 16-24 octombrie 2020.
2. KHALID, E., *Modelul formării resurselor umane pentru societatea în devenire*. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/389-391_0.pdf
3. United Nations Development Programme: Education Index 2019. <https://gtmarket.ru/ratings/education-index>

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

4. РАБАХ, К., *Необходимость дигитализации экономики*. Збірник матеріалів «Наука та інноватика: вітчизняний і світовий досвід», VI Міжнародного круглого столу, 13 травня, Черкаси –2020, p.179 – 182 p.134-137

INTELIGENȚA EMOȚIONALĂ ȘI INTELIGENȚA SOCIALĂ ÎN LEADERSHIP

MATICIUC Andrei-Marius, drd.,
Școala Doctorală a Universității Valahia din Târgoviște - domeniul management
STEGĂROIU Ion, prof.univ.dr.,
Școala Doctorală a Universității Valahia din Târgoviște

The purpose of this article is to present the concepts of emotional intelligence and social intelligence and how they are reflected in the quality of leadership in an organization.

Keywords: emotional intelligence, social intelligence, leadership.

*„Suntem periculoși atunci când nu înțelegem
responsabilitatea pe care o avem
pentru cum acționăm, simțim și gândim”.*
Marshall B. Rosenberg

Permiteți-mi să vă adresez o întrebare. Cine este mai inteligent: Einstein, Picasso sau Leonardo da Vinci? Răspunsul cel mai apropiat de realitate ar fi unul de genul „fiecare este inteligent în felul său”. De-a lungul istoriei psihologiei și sociologiei experții au încercat să măsoare inteligența umană prin teste de inteligență, unele mai complexe decât altele. Problema cu majoritatea testelor de inteligență este că ele măsoară doar o parte din ceea ce înseamnă „inteligență” umană.

Probabil cel mai cunoscut test de inteligență, „IQ Test”, măsoară doar ceea ce numim „inteligență matematică” sau „inteligență abstractă”. Însă cum măsurăm inteligența lui Picasso? Cum măsurăm creativitatea, modul în care relaționează, capacitatea umană de a rezolva problemele sau, pur și simplu, inspirația?

Pentru mulți experți sau persoane interesate în performanța umană, publicarea, în 1983, a cărții *Frames of Mind (Cadrele minții)*, scrisă de profesorul de la Harvard Howard Gardner, a marcat un punct de răscruce în înțelegerea și definirea surselor de competență mentală. Pentru unii, cartea reprezintă o contribuție de însemnă importanță în dezvoltarea științelor socio-umane [1].

Gardner a răsturnat una dintre ipotezele fundamentale ale psihologiei și educației, și anume aceea potrivit căreia competența mentală a omului este rezultatul unei singure trăsături, numite „inteligență”. Începând cu eforturile francezului Alfred Binet, care a încercat să măsoare „vârsta mentală” a copiilor și continuând cu primele tentative ale armatei americane de a identifica la soldați caracteristici mentale măsurabile, care le-ar fi putut prezice succesul în diverse îndatoriri, dar și cu cercetările lui Cattell și ale echipei sale din California, legate de măsurile care puteau prezice succesul școlar al elevilor, conceptul de IQ a avut o influență puternică asupra culturilor occidentale timp de șaptezeci și cinci de ani [2].

Mulți gânditori eminenți din domeniul psihologiei dezvoltamentale au recomandat, fără prea mare succes, eliminarea testelor de inteligență din școlile americane. Arthur Jensen scria: „Realizarea în sine este principala preocupare a școlii. Nu văd de ce ar fi nevoie să se măsoare altceva, în afara realizării în sine”.

Credința că un singur număr de trei cifre reprezintă nivelul potențialului de succes al cuiva în viață a devenit un dat, mai ales pentru educatorii și administratorii care credeau în elaborarea unor sisteme și experiențe educaționale în jurul nivelurilor prezumate de competență. Se discută încă dacă nu cumva folosirea coeficientului de inteligență a făcut mai mult rău decât bine în societatea occidentală. În afara presupusei sale utilități în clasificarea și repartizarea elevilor, foloasele ideologiei și ale sistemului IQ par greu de găsit. Numeroși contestatari ai IQ-ului argumentează că singurul lui impact constă în a-i face pe oameni să se simtă inferiori sau superiori altora.

Metoda măsurării IQ-ului a avut parte de mai multe critici decât conceptul de IQ în sine. Criticii acuză că testele IQ standard, cu creion și hârtie, nu au cum să estimeze întregul evantai al competențelor mentale de care dispune cineva. În particular, proiectantul unui test standardizat trebuie să definească fiecare problemă în cadrul unui set închis de răspunsuri posibile. Evaluarea rezultatelor oricărei alte modalități de testare (lucrare scrisă, un comentariu sau demonstrarea fizică a unei aptitudini) ar putea fi făcută numai de specialiști, ceea ce ar face procesul costisitor și greu de administrat.

Lipsa unei metode pentru provocarea unor reacții originale la întrebări sau probleme exclude complet măsurarea producției divergente - fundamentul a ceea ce numim creativitate. O întrebare de genul „Câte lucruri poți face cu o monedă?” invită la un număr nelimitat de răspunsuri; nici un program de calculator nu le-ar putea evalua pe toate. În cel mai bun caz, limitarea la răspunsurile convergente, adică solicitarea unui singur răspuns corect, elimină o gamă întregă de aptitudini mentale care joacă un rol important în succesul uman. Unii critici ai testelor IQ susțin că, bizuindu-se pe măsurătorile scrise ale IQ-ului, educatorii i-au favorizat - conștient sau nu - pe elevii care evoluează bine la sarcinile anteprogramate, pe seama celor ce înclină spre formele nestructurate, creatoare ale gândirii. După ei, concepția asupra experienței educaționale în instituțiile publice reflectă abordarea „răspunsului corect unic” și demonstrează prea puțin respect pentru conceptul de „mai mult de un răspuns corect”, care stă într-o măsură atât de mare la baza gândirii creatoare, a artei, literaturii, muzicii și a altor aspecte subiective ale experienței umane.

Aici intervine profesorul Howard Gardner. Începând de prin anul 1980, Gardner a devenit interesat de unele

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

chestiuni fundamentale legate de testarea psihologică: *De ce eșuează lamentabil în viața personală unii oameni cu un IQ foarte ridicat? Să le lipsească testelor de competențe mentale anumite aspecte evidente ale abilității umane, de felul competenței artistice, muzicale, sportive, literare și sociale?* [2]. Gardner a ajuns la concluzia inevitabilă: *trebuie înlăturat conceptul de „intelligență” ca măsură unică a competenței. El a afirmat că ființele umane dispun de un avantaj de competențe-cheie sau inteligențe, iar acestea există, în diferite proporții, în fiecare persoană* [3].

Odată cu modelul inteligențelor multiple, propus de Gardner, teoria a început, în sfârșit, să se apropie de realitate. Rămân anumite întrebări teoretice legate de posibilitatea clasificării diverselor tipuri de inteligență, dar această discuție va continua, probabil, ceva vreme. Nici Gardner nu a ajuns, se pare, la o structură taxonomică absolut satisfăcătoare; dar conceptul său de IM (intelligențe multiple) a început să fie acceptat în anumite sectoare, îndeosebi în educație și afaceri. Unii adepți riguroși ai teoriei numărului unic și ai IQ-ului se opun încă viguros conceptului lui Gardner; controversa va mai dura, fără îndoială, câteva zeci de ani. În particular, metodele de cercetare ale lui Gardner nu implică instrumentele experimentale acceptate de fanii coeficientului de inteligență unică, motiv pentru care cele două linii de investigație nu conduc neapărat la rezultate comparabile.

În timp ce Gardner utilizează denumiri cu rezonanță științifică pentru categoriile propuse de el: verbal-logică, matematic-simbolică, spațială, kinestezică, interpersonală, intrapersonală și muzicală pentru clasificarea componentelor multiple ale inteligenței sociale am apelat la clasificarea făcută de Karl Albercht obținând șase categorii majore:

Inteligența abstractă: raționamentul simbolic

Inteligența socială: interacțiunea cu oamenii

Inteligența practică: ducerea lucrurilor la bun sfârșit

Inteligența emoțională: cunoașterea și gestionarea trăirilor lăuntrice

Inteligența estetică: simțul formei, al design-ului, al muzicii, al artei și al literaturii

Inteligența kinestezică: aptitudini ale întregului corp (sportul, dansul, muzica sau pilotarea unui avion de luptă) [2].

Pot fi găsite și seturi diferite de subdiviziuni, dar aceste șase categorii funcționează destul de bine și au, în plus, micul avantaj de a crea, în limba engleză, un acronim ușor de memorat: ASPEAK.

Această noțiune de inteligență multiplă pare a se potrivi cu experiența noastră obișnuită. Gândiți-vă la contrastul dintre inteligența abstractă, cea descrisă de IQ, și inteligența socială. Este cunoscut exemplul membrilor societății internaționale „Mensa”, societatea oamenilor cu IQ ridicat (singurul criteriu de apartenență la societate). M-am minunat adesea de numărul acelor dintre ei care, în ciuda referințelor cognitive impresionante, păreau incapabili să interacționeze cu alți oameni și, în unele cazuri, incapabili să mențină un grad rațional de adaptabilitate emoțională. Probabil că „omul Renașterii”, acest model de succes pe care-l admirăm aproape toți, ar dispune de o combinație robustă și bine integrată a tuturor celorșase inteligențe.

De la publicarea, în 1969, a cărții lui Daniel Goleman, *Inteligența emoțională: De ce ar putea conta mai mult decât IQ-ul*, conceptul de IE sau EQ (coeficient emoțional) a prins rădăcini bune în sectorul afacerilor [3]. Specialiști în pregătirea profesională, agenți de resurse umane, consultanți, antrenori, manageri au îmbrățișat IE ca pe un element important al eficienței personale. Au urmat, previzibil, alte cărți, programe de instruire, seminare și conferințe. După cum se întâmplă de obicei cu conceptele revoluționare, unii au mers până acolo, încât i-au acordat mișcării IE un fel de statut religios. Pentru câțiva oameni, IE explică absolut totul; pentru majoritatea, explică multe lucruri și își găsește bine locul între alte concepte ale dezvoltării umane.

Primele încercări ale lui Goleman de a formula un model practic de IE au identificat cinci dimensiuni ale competenței [4]:

- cunoașterea emoțiilor personale;
- gestionarea emoțiilor personale;
- motivarea;
- empatia;
- relațiile.

Una dintre cele cinci dimensiuni originare ale lui Goleman, aceea a relațiilor, pare să extindă, însă, modelul și conceptul dincolo de limitele sale practice. Primele patru competențe principale identifică în mod clar elemente ale peisajului emoțional intern, care influențează comportamentul cuiva în moduri fundamentale. Și, cu siguranță, influențează într-un mod fundamental capacitatea unui om de a interacționa bine cu ceilalți. Încercând să înghesuim, însă, competența socială într-un model deja amplu al competenței emoționale, riscăm să facem prea puțin cu prea mult.

Încorporând motivarea în cunoașterea emoțiilor personale, lucrările ulterioare au rearanjat modelul IE în patru domenii, denumite actualmente cunoașterea emoțiilor personale, gestionarea emoțiilor, conștientizarea contextului social și gestionarea relațiilor, fiecare ramificându-se în numeroase competențe IE specifice, în total optsprezece. Gestionarea relațiilor, de exemplu, este asociată cu șapte competențe din sfera conducerii, printre care se numără conducerea inspirată (îndrumarea și motivarea pe baza unei viziuni captivante), dezvoltarea altora (încurajarea capacităților celorlalți prin feedback și îndrumare) și catalizarea schimbării (inițierea, pregătirea și conducerea într-o direcție nouă) [5].

Dacă ne lărgim orizontul conceptual, luând în calcul inteligența multiplă a lui Howard Gardner, putem plasa mai ușor conceptul general de IE al lui Goleman în relație cu celelalte inteligențe. De asemenea, putem începe să identificăm modalitățile prin care să combinăm diversele inteligențe pentru a contura un portret al omului competent.

Cu tot respectul cuvenit contribuțiilor lui Gardner și Goleman, consider utilă corelarea conceptelor lor cu niște perspective complementare. Putem vedea IE ca fiind o dimensiune a *competenței interne*- cunoașterea și desfășurarea abilităților a reacțiilor emoționale personale. Atunci, putem delimita clar propriul nostru model de inteligență socială ca fiind o

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

dimensiune a *competențelor orientate către exterior*. Cu alte cuvinte, avem nevoie de ambele tipuri de inteligență pentru a obține succesul interpersonal.

Într-adevăr, după cum am explicat anterior, tocmai aceasta face profesorul Gardner în formularea sa: vorbește despre o *intelligență intrapersonală* ca inteligența emoțională, pentru toate scopurile practice și o *intelligență interpersonală* ca și competența în situațiile umane. Valoarea acestei delimitări clare a conceptelor poate sta mai degrabă în ocazia de a le coordona și interconecta, decât în încercarea de a le îngrămădi într-un singur „container” conceptual.

Să luăm, de exemplu, simptomul timidității, o trăsătură comportamentală legată strâns de neîncrederea în sine și sentimentele de lipsă de valoare proprie. Pentru a învăța să interacționezi cu mai multă iscusință și încredere cu cei din jur, este nevoie nu doar să dobândești noi aptitudini sociale - contactul vizual, vorbitul cu glas mai puternic, ocuparea de mai mult spațiu, ci și să-ți revizuiești respectul față de propria persoană, să-ți redobândești drepturile ca individ, să-ți recunoști valoarea ca ființă umană și să înveți să reacționezi emoțional în mod adecvat, în diversele interacțiuni sociale.

Luată împreună, IE și IS pot contribui mult la explicarea patologiilor sociale de felul timidității, oferind strategii pentru învingerea lor.

Un alt exemplu: să luăm o persoană care manifestă ceea ce mulți numesc o „personalitate abrazivă”. Comportamentul abuziv al unui astfel de om, care îi critică pe toți, se ceartă cu oamenii, îi ridiculizează, folosește un limbaj agresiv și dă glas unor opinii dogmatice, poate proveni dintr-un respect scăzut față de propria persoană, altfel spus, dintr-o IE scăzută. În același timp, un astfel de om poate să ignore impactul pe care îl produce asupra altora, neînțelegând că, ajutându-i pe alții să se simtă bine față de ei înșiși, îți poți realiza propriile scopuri.

Aventurându-mă o clipă pe tărâmul grandiosului, aș zice că avem nevoie, ca specie, de trei lucruri pentru a ne spori șansele de supraviețuire și de a trăi într-o stare cât de cât pașnică. Nici unul dintre ele nu va rezolva, individual, problema inumanității omului față de om, iar luate împreună probabil că pot să-i reducă numai gravitatea. Dar, pe măsură ce le pierdem progresiv, se pare că ne îndreptăm din ce în ce mai mult în direcția greșită.

Mai întâi, avem nevoie de lideri care oferă modele de inteligență socială elevată. Avem nevoie în special de lideri care pot crea o viziune pozitivă de dezvoltare și progres, chiar dacă este imposibil să îi facă pe toți fericiți. Avem nevoie de lideri care fac apel la eul cel mai înalt al fiecăruia și să invite la evoluare ca indivizi și ca societate, nu de lideri care ne încurajează temerile primordiale și lăcomia egoistă.

În al doilea rând, avem nevoie de un sistem educațional care onorează principiile și comportamentele asociate cu inteligența socială ridicată și care-i învață pe tineri să înțeleagă culturile și subculturile prin care trebuie să navigheze în această lume modernă și care pun accentul pe valoarea colaborării și a evitării conflictelor.

Avem nevoie de un sistem educațional care să-i doteze pe tineri cu ceea ce este necesar pentru a-și exprima clar ideile, a se face înțeleși și a căuta să-i înțeleagă pe alții înainte de a lua poziție față de comportamentul lor. Le trebuie cel puțin o alternativă viabilă la vocabularul standard al adolescentului: super, marfă, nașpa și toate celelalte.

În al treilea rând, avem nevoie de un mediu jurnalistic care să servească valorile superioare ale culturii, nu numai interesele comerciale ale corporațiilor ale căror conducători simt că au dreptul să vândă orice doresc, oricărei persoane pe care o pot influența, prin orice mijloace posibile. Mutând discuția de la entitatea vagă, nedefinită, numită media și concentrându-ne, în schimb, asupra liderilor întreprinderilor comerciale care dirijează, populează și administrează mediul jurnalistic care ne înconjoară pe toți, putem reuși, într-o oarecare măsură să-i facem răspunzători pentru puternicele consecințe ale mediului imaginii asupra copiilor, liderilor, atitudinilor, instituțiilor și politicilor noastre.

„Schimbarea nu este necesară pentru că supraviețuirea nu este obligatorie” [6]. Charles Darwin spunea că nu organismele cele mai puternice supraviețuiesc, ci cele mai adaptabile. Așa este în natură și așa este și în lumea afacerilor. Organizațiile de succes au înțeles cât de importantă este adaptarea permanentă la un mediu de afaceri aflat mereu în schimbare.

Pentru a putea face la timp schimbările potrivite și pentru a-și păstra sau a-și câștiga avantaje competitive, o companie are nevoie de oamenii potriviți și de lideri eficienți. Leadershipul este un concept vast, cu o largă varietate de definiții și perspective. De fapt, orice persoană care poate influența modul de a gândi, comportamentul și atitudinea altor oameni cu scopul de a atinge un obiectiv specific, este implicată într-un act de leadership.

Ce se așteaptă de la un lider? Să obțină rezultate. Cum? Prin oameni. De aceea, putem spune că leadershipul se întâmplă în contextul relațiilor interpersonale. Cu cât un lider este mai priceput în gestionarea relațiilor cu oamenii pe care îi conduce, cu atât este mai eficient. *Liderii adevărați ne entuziasmează, ne stimulează imaginația și ne motivează. Ei pot să ne trezească pasiunea pentru ceea ce realizăm în comun și stimulează tot ceea ce este mai bun în noi. Liderii adevărați fac apel la emoții. Știu cum să-și gestioneze propriile emoții, la fel cum știu să perceapă și să controleze emoțiile unui grup, descifrând în acestea impactul propriilor acțiuni și manifestări* [7]. De aceea, coeficientul de Inteligență socială al unui lider este un element extrem de important atât pentru succesul liderului respectiv, cât și pentru succesul organizației pe care o conduce.

Sarcina fundamentală a unui lider este aceea de a inspira sentimente pozitive în cei pe care îi conduce. Din acest punct de vedere, dimensiunea emoțională a leadershipului determină dacă celelalte lucruri pe care le face un lider vor funcționa așa cum ar trebui.

Fie că este vorba de schimbări mărunte într-o companie, fie că organizația se află într-o criză gravă, toți ochii se întorc spre lider, așteptând reacția sa. Această reacție va funcționa ca o călăuză emoțională. Prin răspunsul său, liderul oferă grupului o cale de a interpreta semnificația evenimentelor și, astfel, de a reacționa emoțional la ele. Dacă el intră în panică, această stare se va răspândi aproape automat în toată organizația. Dacă el este nervos și iritat, starea de nervozitate și de iritabilitate o să-i caracterizeze în scurt timp și pe oamenii cu care lucrează. Dacă el arată încredere și optimism, în ciuda dificultăților cu care se confruntă, de aceste stări se vor „molipsi” și oamenii din echipa sa. Liderii de mare succes emană

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

puternice energii pozitive care se transmit întregii organizații.

Chiar dacă liderul este foarte bun din punctul de vedere al competențelor „tehnice“, dacă el eșuează în analiza emoțiilor oamenilor în direcția potrivită, nimic din ceea ce vor face împreună nu va funcționa pe cât de bine ar fi putut sau ar fi trebuit.

Liderii nu trebuie să fie foarte „drăguți“. Ei trebuie să conștientizeze faptul că modul în care comunică, stilul și comportamentul lor afectează starea de spirit și performanța oamenilor din echipele lor. Arta emoțională a unui lider constă, de exemplu, în a impune cerințele profesionale fără a-i supăra inutil pe oameni. Sunt uneori momente în care un lider chiar trebuie să fie dur. *A conduce înseamnă și să iei decizii fără ezitări sau menajamente. Înseamnă și să fii ferm, să știi cum și când să spui „nu“ și să știi cum să dai un feedback negativ în mod constructiv atunci când nu ești mulțumit de rezultatele obținute de oamenii tăi* [8]. Pentru a putea face asta însă cu succes liderul trebuie să știe că se poate baza pe un istoric pozitiv al relației cu oamenii lui.

În orice grup, liderul este cel care are rolul de ghid emoțional. Dispoziția sa afectivă și tonul pe care îl folosește în relația cu ceilalți au un impact enorm asupra climatului emoțional din companie. De-a lungul istoriei, liderul oricărui grup uman a fost cel la care ceilalți au căutat siguranța și claritatea, cel de la care și-au luat indiciile emoționale. La fel se întâmplă și în organizațiile moderne: liderul are capacitatea maximă de a influența emoțiile tuturor.

În cazul companiilor, în special atunci când are loc un eveniment important, cum ar fi lansarea unui nou produs sau serviciu, pierderea sau câștigarea de cotă de piață, atacuri din partea competiției sau diferite situații de criză, oamenii își îndreaptă privirea spre lider. După cum spuneam, dacă el intră în panică și acest lucru se vede, panica se va răspândi în întreaga organizație. Dacă liderul reușește să-și păstreze optimismul și încrederea, aceste stări se vor transfera și oamenilor din echipa sa.

Ca urmare, atunci când ești lider nu-ți poți permite luxul de a arăta întotdeauna ceea ce simți. Trebuie să analizezi întotdeauna care va fi impactul manifestărilor tale emoționale asupra persoanelor cu care lucrezi. Acest lucru este valabil mai ales atunci când ești supărat, descurajat, dezorientat, iritat sau furios de-a dreptul.

A influența starea emoțională a unei persoane în bine sau în rău este un fapt normal și natural. Oamenii, fiind ființe sociale fiind, se „molipsesc“ de starea celorlalți, ca de un fel de virus social. Emoțiile au fost și sunt un mod de comunicare foarte eficient. Ele nu au nevoie de cuvinte. Fiecare dintre noi influențăm continuu starea de spirit a celorlalți, așa cum fac și ei cu noi. De aceea, exprimarea neînhibată a unor emoții toxice la serviciu otrăvește aproape automat climatul emoțional din interiorul companiei.

În cazul liderului, acest lucru este și mai evident, deoarece oamenii își preiau cu preponderență indiciile emoționale din vârful piramidei. Căile prin care liderul reușește să aibă un impact emoțional atât de mare asupra celorlalți sunt:

- de regulă, el vorbește cel mai mult la întâlniri și este ascultat cu cea mai mare atenție
- este de multe ori primul care își spune opinia despre un subiect
- ceilalți fac des referire la punctul de vedere deja exprimat de lider
- chiar și atunci când nu vorbesc, liderii sunt urmăriți cu mare atenție de către cei din grup, semnalele nonverbale pe care le transmit fiind rapid recepționate și interpretate de către ceilalți
- membrii grupului consideră, de regulă, că reacția emoțională a liderului este cea mai bună și își modelează după ea propriile reacții emoționale.

Ca urmare, abilitatea liderului de a-și controla dispozițiile afective și de a influența dispozițiile afective ale celor din jurul său, nu este doar o problemă privată, ea are un impact dramatic asupra rezultatelor obținute de companie. Emoțiile și dispozițiile afective influențează cantitatea și calitatea muncii oamenilor. Calitatea dispoziției afective dictează calitatea muncii. Când oamenii se simt bine, ei dau tot ceea ce au mai bun. Emoțiile negative, cum ar fi furia, frustrarea, dezamăgirea, invidia, resentimentul, anxietatea ș.a. perturbă grav munca, deturnând atenția de la activitatea desfășurată. Din acest punct de vedere, liderii „toxici“ din punct de vedere emoțional sunt, pur și simplu, o problemă în dezvoltarea afacerilor.

Liderii care știu să răspândească și să cultive stări de spirit pozitive contribuie și pe această cale la succesul afacerilor. „Doamna de la recepție care-ți cucerește clientul cu un surâs nu poate fi cuantificată, dar poți verifica avantajele“, spunea Tom Pritzker, președintele lanțului hotelier Hyatt.

Atunci când oamenii nu se mai simt bine într-o organizație, ei se revoltă, se victimizează sau pleacă. Un lucru deja bine știut este acela că, *atunci când pleacă, de multe ori, angajații nu părăsesc compania, ci își părăsesc șeful* [9]. Pentru că, așa cum spunea cunoscutul filosof Ralph Waldo Emerson:

„Orice organizație este umbra prelungită a unui singur om“ [9].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. GARDNER, H., *Frames of Mind*, New York, Basic Books Inc., 1983.
2. *Intelligence Reframed*, New York, Basic Books Inc., 1999.
3. ALBERCHT, K., *Inteligență socială* din Colectia Cărți cheie, Ed. Curtea veche, București 2007.
4. GOLEMAN, D., *Emoțional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*, New York, Bantam, 1995. Vezi și Daniel Goleman, *Working with Emoțional Intelligence*, New York, Bantam, 1998.
5. GOLEMAN, D., *Inteligența emoțională, cheia succesului în viață*, București, Editura Allfa, 2004.
6. GOLEMAN, BOYATZIS și MCKEE, *Primal Leadership. Realizing the power of Emotional Intelligence*, Harvard, 2000.
7. DARWIN, C., *The origin of species by means of natural selection*, John Murray, London 1859.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

8. KETS DE VRIES, M., *Leadership – arta și măiestria de a conduce*, București, Editura CODECS, 2003.
9. TICHÝ, N., COHEN, E.: *Liderul sau arta de a conduce*, București, Editura Teora, 2000.

MARKETING AL RESURSELOR UMANE

*MELNIC Natalia, lect. univ.,
Institutul de Științe ale Educației*

One of the most important values of an organization is the human resource. No organization can function well without a valuable human resource at every organizational level. Modern society presents itself, as can be seen, as a network of organizations that arise, develop or disappear. In these circumstances, people are a vital resource, today and tomorrow, of all organizations that ensure their survival, development and Competitive Success.

Keywords: human resources, employer brand, marketing, efficiency.

Eficiența activității manageriale depinde, în mare măsură, de calitatea conducerii, de formele organizatorice adoptate, de metodele de conducere adoptate, de pregătirea și perfecționarea cadrelor, etc. Însăși rezultatele unității economice sunt considerate competitive atunci când conducerea reușește să organizeze în condiții optime producția, adaptând-o la cerințele interne și externe agentului economic.

Abordarea marketingului resurselor umane, în contextul managementului resurselor umane, are loc prin prisma contribuțiilor aduse la atragerea și păstrarea celor mai buni angajați în cadrul întreprinderii, cât și crearea unei imagini „bune” a întreprinderii în calitate de angajator pe piață.

Conform literaturii de specialitate, marketingul are un caracter universal. Profesorii autohtoni argumentează universalitatea marketingului prin: sporirea numărului serviciilor și obiectelor economice în care a început să fie aplicat marketingul; aplicarea marketingului ca instrument eficient de colectare și analiză a informației necesare privind prognozarea fenomenelor; extinderea continuă a câmpului de aplicare a marketingului în practică; acordarea modalităților de adaptare la piață a întreprinderii [8].

Marketingului resurselor umane este o activitate îndreptată spre determinarea și satisfacerea necesității de personal în cadrul întreprinderii. În ultimul timp este răspândită abordarea de antreprenor, de piață, unde munca, condițiile de muncă și locurile de muncă sunt privite ca produse de marketing.

Analiza literaturii de specialitate demonstrează că o atenție deosebită se acordă marketingului în vederea conducerii cu personalul în întreprindere. Potrivit lui Philip Kotler, marketingul resurselor umane reprezintă un tip al activității de conducere orientată spre determinarea și acoperirea necesităților cu personal la întreprindere [5].

Economistul rus A. Kibanov menționează că marketingul resurselor umane este o metodă a activității de conducere orientată spre asigurarea întreprinderii cu personal pe termen lung. Același autor consideră că marketingul resurselor umane constă în deținerea informațiilor complete despre piața muncii pentru satisfacerea cât mai eficientă a necesităților de personal și atingerea obiectivelor propuse [11].

În același timp, V. Beleaev consideră că marketingul resurselor umane este, în sens larg, o filozofie și o strategie a conducerii cu resursele umane, personalul fiind tratat în calitate de client intern și extern al firmei. În sens restrâns, marketingul resurselor umane reprezintă o funcție specifică a conducerii personalului la întreprindere, incluzând analiza factorilor interni și externi ai organizației, determinând orientarea activității de marketing, formarea și realizarea acțiunilor în direcția marketingului resurselor umane [10].

Analizând abordările marketingului resurselor umane a mai multor autori, putem menționa că toate afirmațiile sunt intercorelate. În toate definițiile este redat aspectul marketingului în vederea cercetării resurselor umane atât în cadrul întreprinderii, cât și pe piață.

În acest sens, Ph. Liger menționează că marketingul resurselor umane permite managerilor să cunoască mai bine următoarele elemente: piața forței de muncă și a formării profesionale; legile, reglementările, evoluția societății; concurenții direcți sau concurenții indirecti; clienți, necesitățile și așteptările acestora [6].

În accepțiunea specialiștilor autohtoni, marketingul resurselor umane reprezintă o activitate de conducere orientată spre asigurarea organizației cu RU pe o perioadă îndelungată, fiindcă acestea dispun de un potențial strategic capabil pentru realizarea obiectivelor organizaționale [3]. Marketingul resurselor umane poartă un caracter strategic și nu trebuie privit ca un rezultat al unificării dintre marketing și resurse umane.

Unul din elementele importante în dezvoltarea marketingului RU este brandul de angajator pe piața muncii. Ce este brandul? Unul din autori definește brandul de angajator ca fiind un set de attribute care diferențiază organizația și o fac atractivă pentru anumiți oameni, care își doresc să lucreze în cadrul ei și să obțină cele mai bune performanțe[4]. Profesorul H. Rosethorn menționează că un brand de angajator este, în esență, o înțelegere cu două motivații între angajați sau potențiali angajați și angajator – motivația pentru care au decis să se alăture organizației și motivația pentru care au ales sau li s-a permis să rămână. Rolul brandului de angajator este să accentueze această înțelegere într-un mod distinctiv, convingător și relevant pentru individ, pe toată durata calității lui de salariat [9].

Conform cercetătorilor autohtoni, brandul de angajator reprezintă imaginea organizației pe piața muncii și, în multe cazuri, cuprinde informația esențială pe care se bazează un candidat atunci când face o alegere între mai multe oportunități [2].

Este evident că, cei mai buni candidați vor alege acei angajatori care oferă mai bune condiții de muncă și salarii mai mari. Deci, vor atrage cei mai buni candidați angajatorii care vor avea un brand mai puternic pe piață. În acest sens, necesitatea brandului de angajator are la bază trei aspecte:

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

1. Axarea pe imaginea organizației în procesul de recrutare. Prin dezvoltarea brandului de angajator, organizația își asigură avantajul competitiv.

2. Realizarea un obiectiv concret, și anume: asigurarea loialității angajaților față de organizație și generarea sentimentului că acesta este una de succes pentru persoanele interesate.

3. Brandul de angajator – asigurător de convergență între strategia de asigurare cu personal și strategia globală a organizației.

Brandul de angajator își propune crearea unei bune reputații atât în interiorul organizației, cât și în exteriorul ei. Prin urmare, considerăm că brandul de angajator reprezintă strategia clar definită a companiei de a atrage candidați valoroși de pe piața muncii, fără costuri exagerate privind recrutarea, menținerea specialiștilor bine pregătiți, astfel ca oamenii din organizație să devină susținători și promotorii brandului de angajator.

Analizând literatura de specialitate, determinăm că în formarea brandului de angajator se urmărește definirea următoarelor elemente: *personalitatea angajatorului*: imaginea angajatorului, ce oferă acesta, ce valori caracterizează organizația și ce valori posedă; *promisiunea făcută*: oferta unică pentru grupul-țintă, respectarea promisiunii de către organizație; *mesajul*: mesajele specifice transmise „consumatorilor brandului” din exterior sau din interior [7].

Așadar, pentru a face ca organizația să devină angajatorul preferat, este important ca mesajul pe care îl transmite brandul de angajator să fie în concordanță cu realitatea trăită de angajați.

În accepțiunea de marketing al resurselor umane, actualii și viitorii angajați trebuie priviți în calitate de clienți. Un marketing al resurselor umane sistematizat are nevoie, în primul rând, de o bază informațională despre piața forței de muncă sau despre piața absolvenților de facultate. Marketingul resurselor umane este o activitate îndreptată spre obținerea unei corespunderi optime între cerere și ofertă, cu scopul de a satisface nevoia în muncă a subiecților relațiilor de muncă.

Într-o societate modernă întreprinderile devin mai tehnologizate și automatizate, iar oamenii tind să se ocupe de munca intelectuală și nu fizică, sporește modalitatea resurselor umane. Întreprinderile se străduie să creeze și să păstreze permanent personalul calificat în continuă dezvoltare. Astfel, din punct de vedere al marketingului resurselor umane, oamenii reprezintă o sursă vitală a tuturor organizațiilor, care asigură supraviețuirea, dezvoltarea și asigurarea competitivității.

Factorul uman poate fi implicat în orice activitate economică fiind producător și consumator de bunuri și servicii, plătitor de taxe și impozite. O regiune poate fi considerată mai competitivă dacă are o populație în creștere. Ea poate fi privită ca o piață cu oportunități de dezvoltare, ce va atrage investiții și va crea locuri de muncă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BĂRBULESCU C., ș. a. *Politici manageriale de producție*, Vol. I, II, Ed. Tribuna Economică, București., 2002.
2. BÎRCĂ A. *Brandul de angajator – element important pentru asigurarea eficienței recrutării personalului*. În: *Economica*. Chișinău, 2013, nr.3 (85).
3. BÎRCĂ A. *Implicațiile marketingului în activitatea de recrutare a personalului*. În: *Analele Academiei de Studii Economice din Moldova*. Chișinău. Editura XI-a, nr. 2/2013.
4. JACKSON T. *International Human Resource Management. A cross cultural perspective*. London. 2002.
5. КОТЛИЕР, Ф., и др. *Основы маркетинга*. Пер. с англ. 2-е европ. Москва: Издательский дом Вильямс. 2000.
6. LIGER, PH., *Le marketing des ressources humaines*. 2ème édition. Paris: Dunod. 2007. ISBN 978-2-10-050887-7
7. MANOLESCU, A., *Managementul resurselor umane*, Ed. Economică, București, 2001.
8. PETROVICI S., BELOSTECINIC GR. *Marketing*, Chișinău: Editura Universitas. Editura ASEM. 1998. ISBN 9975-9541-0-3.
9. ROSERTHORN, H., *The Employer Brand: Keeping Faith With the Deal*. Burligton: Grover Publishing Limited. 2009. p. 20 http://www.Strategii_manageriale.ro/images/images_site/articole/article_1c7dfbc91c5c8b3397f4f082bd32f891.pdf
10. БЕЛЯЕВ, В.М., *Маркетинг: основы теории и практики*. Москва: изд. Кнорус, 2005.
11. КИБАНОВ, А. Я., *Управление персоналом организаций*. Москва: изд. Норма. 2005.

GLOBAL IMPERATIVES OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT

MYKHAYLYNA Diana, PhD, Associate Professor,

*International Economics Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine*

RYLIEIEV Serhii, PhD, Associate Professor of Accounting and Taxation,

*Chernivtsi Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics,
Chernivtsi, Ukraine*

The current process of globalization is becoming increasingly integrated and diversified. It has a very significant and ambiguous impact on all elements of the world economic system. Among such elements a special place belongs to

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

the human resource. Obviously, human being is the center of planetary development and almost all the processes that we see today in the world arena. However, the requirements for the human resource are constantly changing in accordance with the imperatives demonstrated at a certain stage of the development of civilization and the world economy.

Key words: COVID-19 factor, globalization, human resource, integration, skills, technology.

Nowadays among the most powerful imperatives on the need for qualitative structural changes in the global labor market there are three key factors: 1) technological development; 2) COVID-19 factor;

3) integration process.

Today's world is changing and evolving extremely dynamically. Over the last decade, humanity has gained a huge amount of knowledge and discoveries that have radically changed the picture of the world and everyday life. The emergence of artificial intelligence, the rapid development of virtual reality, the colossal automation of work processes lead to the development of new human activities and rethinking the role of the specialist as such in the labor market. Most experts say that we are on the threshold of the Fourth Industrial Revolution. The term was coined by the famous Swiss economist Klaus Martin Schwab in his publication in the Foreign Affairs journal in December, 2015 [1]. He proposes to consider this revolution as digital, defining its special feature as the blurring of differences between the physical, digital and biological spheres. In essence, it is about the development and merging of automated production, data exchange and production technologies into a single self-regulatory system, with the least or no human intervention in the production process.

Thus, according to the World Economic Forum (WEF) projection, the share of automated processes that will replace human will increase to 42% in 2022 and 52% in 2025. As they say 'it's true that technological change is happening faster than before, but while we know technology is a part of our future, we don't know how large a role it will play' [2]. Another interesting work to look into is 'Eight Futures of Work: Scenarios and Their Implications', developed by WEF in collaboration with the Boston Consulting Group. It is mentioned in the White Paper that 'as automation, primarily in the form of robotics, artificial intelligence and other new technologies, are developing at an unprecedented rate, and are having a significant impact on multiple industries, they are leading to wide-ranging changes to the jobs, tasks and skills required within each sector. Concurrently, a number of other factors, such as labour mobility and migration; demographic change; changes in the delivery and quality of education and skills; and growing talent needs in sectors such as infrastructure, healthcare and education are also changing the nature and quality of work' [3]. The combination of trends and their degree of intensity (including steady or accelerated technological change, slow or fast learning evolution, low or high talent mobility) generates eight permutations, or scenarios, for the future of work, which include: 1) Workforce Autarkies;

2) Mass Movement; 3) Robot Replacement; 4) Polarized World; 5) Empowered Entrepreneurs; 6) Skilled Flows; 7) Productive Locals; 8) Agile Adapters. Some of the most critical actions identified in the White Paper include reskilling of the current workforce and support for job transitions guided by expectations that accelerated technological change and diffusion may create machines that can perform routine and non-routine tasks, as well as a range of manual tasks and those requiring non-cognitive skills; strong demand for human workers to complement machines, manage the shifts underway and specialize in new kinds of roles.

Another powerful challenge that we all face today and some kind of flexibility and adaptability indicator is COVID-19. According to the International Labor Organization, massive losses in working hours which are equivalent to 305 million full-time jobs have place today, while 38 percent of the workforce – some 1.25 billion workers – is employed in high-risk sectors [5]. However, in line with WEF analysts, so-called bright spots are emerging here. In the US, businesses added 1.8 million jobs in July, albeit at a slowing rate. China's employers are hiring too. Rising retail spending in Eurozone economies might also create more jobs [6].

At the same time, new requirements for the employees' skills began to crystallize. In accordance with the study 'Skills and social distancing risks', conducted by the European Center for the Development of Vocational Training (Cedefop), based on online job advertisement data, it is possible to identify two groups of skills on the modern labour market:

1) which are subject to the risk of exposure to COVID-19 and include the following areas of activity: communication and collaboration, assisting and care, personal services, arts and humanities;

2) which are characterized by resistance to the COVID-19 factor and include the following areas: working with ICT, health and welfare, safety and protection, specialized technology [6].

Considering the projected labour market trends in the integration factor context, it is worth referring to the McKinsey Global Institute study 'The future of work in Europe. Automation, workforce transitions, and the shifting geography of employment'. As experts emphasize, COVID-19 crisis has strongly affected Europe's labor markets, and it may take years for employment to return to its pre-crisis levels. But the pandemic will not be the only trend shaping the future of work on the continent. Among the key research findings are the following: 1) Europe is a patchwork of highly varied local labor markets that have seen increasing geographic concentration of employment growth in the past; 2) the COVID-19 crisis ended years of strong employment growth marked by greater mobility (the crisis put up to 59 million European jobs, or 26 percent of the total, at risk in the short term, through reductions in hours or pay, furloughs, and permanent layoffs); 3) once the economy recovers, Europe may have a shortage of skilled workers, despite a growing wave of automation (a key reason is the declining supply of labor: Europe's working-age population will likely shrink by 13.5 million (or 4 percent) due to aging by 2030);

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

3) more than half of Europe's workforce will face significant transitions (automation will require all workers to acquire new skills. About 94 million workers may not need to change occupations but will especially need retraining, as technology handles 20 percent of their current activities. While some workers in declining occupations may be able to find similar types of work, 21 million may need to change occupations by 2030); 5) overcoming labor market mismatches in a post-COVID world will be a key challenge, with potentially different solutions for each community (four broad imperatives stand out: addressing skills shortages; improving access to jobs in dynamic growth hubs, potentially through an increase in remote working; revitalizing and supporting shrinking labor markets (since 40 percent of Europeans will live in regions where jobs are declining over the coming decade); and increasing labor participation) [4].

The McKinsey Global Institute research takes an in-depth look at almost 1,100 local economies. They have grouped these local economies into 13 clusters, using a statistical technique known as K-means clustering. It is based on 15 of the key variables reflecting each location's demographics, growth trends, skill levels, industry mix, business dynamism, innovation capabilities, and other characteristics. These 13 clusters broadly fit into three sets: 1) dynamic growth hubs, 2) stable economies, and shrinking regions.

Dynamic growth hubs are home to 20 percent of Europeans and include clusters with the highest GDP per capita in Europe. They consist of such megacities as London and Paris and superstar hubs (46 cities) like Amsterdam, Copenhagen, Madrid and Munich. They are known for strong innovation capabilities and business dynamism, high-growth industries, such as finance and tech.

Stable economies are home to 50 percent of Europeans. These five clusters encompass both urban and nonurban regions. Prior to the pandemic, they had above-average GDP per capita and attracted new residents. Among them there are such cities as Budapest, Lyon, Manchester, Riga, Stuttgart and Wolfsburg (which produce a large number of high-tech patent applications), Bologna, Freiburg, Plymouth, Katowice. Their workforces tend to be well educated and attract a positive inflow of workers.

Shrinking regions are home to 30 percent of Europeans. In three types of clusters, the working-age population is shrinking because of outmigration, aging, or both. And they include such regions as Gorj in Romania, Maribor in Slovenia, Opole in Poland, Nîmes and Dordogne in France, Reggio Calabria and Naples in Italy, Andalusia in Spain, West Cumbria in the United Kingdom, and Zwickau in Germany. The latter group is the most sensitive to global challenges in the labor market.

The employment impact of COVID-19 may hasten the workforce transitions to new jobs with different skills for many. The crisis could also accelerate existing inequalities within European countries, not just between better-educated and less well-educated workers, but also among young people, as we discuss in this paper. There is a large overlap between jobs at risk due to COVID-19 in the short term and jobs displaced by automation in the longer term. Jobs at risk of displacement from both COVID-19 and automation vary largely by sector include: accommodation and food services (with 94% of jobs potentially displaced by automation), arts (80%), wholesale and retail (68%), construction (58%), transportation and storage (50%), education (38%), manufacturing (37%), human health and social work (37%), public administration (33%). Occupational categories such as STEM professionals and healthcare workers are expected to grow significantly, while office support and production jobs could decline. Demand for technological (advanced IT skills, /programming, scientific R&D), social, and emotional skills (interpersonal skills and empathy, teaching and training others), higher cognitive skills (quantitative and statistical skills, project management) is expected to grow. [4]. In general, according to global analysts, the most growing in-demand skills are primarily the so-called 'soft skills', which include: communication, problem solving, analytical skills, customer service, leadership, ability to work with information, 'lifelong learning', self-organization, creativity, stress resistance, flexibility, adaptability, curiosity and desire to develop, etc.

Thus, the most powerful modern key factors influencing the global labor market are 1) technological development; 2) COVID-19 factor; 3) integration process. They determine the imperatives and the main trends in human resource development, which is facing quite strict requirements today. In order to remain competitive in the labor market, among other conditions, tomorrow's employees need to focus on flexibility, adaptability and mastery of 'soft skills'.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Schwab [Klaus](#) (2015). The Fourth Industrial Revolution. What It Means and How to Respond. *Foreign Affairs*. December 12. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution> (Accessed 12 Nov 2020).
2. Davos 2020: Here's what you need to know about the future of work. World Economic Forum. 2020. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/davos-2020-future-work-jobs-skills-what-to-know/> (Accessed 22 Nov 2020).
3. Eight Futures of Work: Scenarios and Their Implications. World Economic Forum. 2018. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOW_Eight_Futures.pdf (Accessed 20 Nov 2020)
4. The future of work in Europe. Automation, workforce transitions, and the shifting geography of employment. McKinsey Global Institute. June 2020. Available at: <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Featured%20Insights/Future%20of%20Organizations/The%20future%20of%20work%20in%20Europe/MGI-The-future-of-work-in-Europe-discussion-paper.pdf> (Accessed 15 Nov 2020).
5. The World of Work and COVID-19. Summary. OLI. 2020. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/genericdocument/wcms_748356.pdf (Accessed 3 Nov 2020).

2020).

6. Here are 5 skills researchers say employers are looking for right now. World Economic Forum. 2020. Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2020/08/covid-19-jobs-key-skills/> (Accessed 22 Nov 2020).

ALEGEREA MOTIVAȚIEI MUNCII

PARJOLEANU Raluca

Universitatea Valahia din Târgoviște, România

The simple complexity of information on work motivation is problematic and discouraging, but it is fascinating and interesting at the same time. It is often said in academic circles that the less you know about literature, the less you really know about literature. In the field of work motivation, psychology and managerial scientists have brought together concepts such as purpose, performance, group dynamics, rewards, personality, attitudes, job satisfaction, job attributes, job design and other concepts that fall under umbrella of work motivation.

Keywords: motivation; work motivation, human resources.

Există multe aspecte care trebuie încă explorate și există multe alte modalități alternative de caracterizare și organizare a ceea ce se știe despre relația dintre angajați și motivația lor în muncă (Vroom, 1970) [2]. Acum 80 ani, Mannheim (1929) [3] concluzionează că o bună înțelegere a noii forțe de muncă ajută companiile să devină mai productive. Organizațiile care identifică valorile, atitudinile și credințele angajaților își creează un avantaj în rândul angajaților (Drucker, 1992) [4]. Se susține că Drucker (2006) [5] ar fi spus: „*Toate organizațiile spun acum în mod obișnuit că oamenii sunt cel mai important activ al lor, dar puțini practică ceea ce predică, darămite să creadă asta cu adevărat*”. Această abordare a managementului este simplă: Liderii trebuie să înțeleagă potențialul angajaților (Drucker, 2001).

Simpla complexitate a informațiilor pe tema motivației muncii este problematică și descurajantă, dar este fascinantă și interesantă în același timp. În cercurile academice se spune adesea că cu cât știi mai mult despre literatură, cu atât mai puțin știi cu adevărat despre literatură. În domeniul motivației muncii, oamenii de știință din psihologie și științele manageriale au reunit concepte, cum ar fi scop, performanța, dinamică de grup, recompense, personalitate, atitudini, satisfacție la locul de muncă, atribute ale locului de muncă, design al locurilor de muncă și alte concepte care intră sub umbrela motivației de muncă. Revizuirea literaturii se va ancora în aceste subiecte. Porter și Lawler, (1968) [6] au construit o teorie bazată pe fundația deja în vigoare a lui Vroom [7]. Aceasta a generat multă atenție și interes din toate unghiurile de motivare a muncii. Teoriile motivației intrinseci și extrinseci, împreună cu cercetarea cogniției sociale (Deci, 1971, 1972a, 1972b, 1975, 1992) [8] trebuie notate ca fundament major pe această temă.

Comportamentul individului reprezintă tema centrală a motivației muncii, întrucât comportamentul este esențial pentru obținerea unor rezultate, iar aceste rezultate trebuie evaluate și cuantificate (Vroom, 1964) [9]. Pe măsură ce rolul muncii se schimbă și angajații noi îl fac mai dinamic, schimbările apar în organizații. Abilitățile, atitudinile și valorile generațiilor noi care intră în câmpul muncii sunt în mod inerent diferite de cele ale angajaților existenți (Loughlin și Barling, 2001) [10]. De exemplu, noile generații nu cunosc o lume fără tehnologie. Ei posedă cele mai recente abilități în știința managerială și au capacitatea de a învăța și de a procesa tehnologia mai repede decât angajații pe care îi înlocuiesc. În plus, acești noile generații au avut o mare expunere la diferite culturi, deoarece educația a devenit la fel de globală ca și piața. Recrutorii sunt conștienți de faptul că tinerilor de astăzi nu lipsește o înțelegere a limbilor sau a abilităților informatice. Recrutorii sunt interesați de ceea ce îi motivează pe acești tineri să aleagă un loc de muncă și să rămână într-o companie (Martin și Tulgan, 2001; Meredith et al., 2002) [11]. Locul de muncă a fost cercetat pentru prima oară pe scară largă de către academicieni și a fost influențat foarte mult de cercetările efectuate la uzina Hawthorne din Western Electric Company în anii 1930 (Roethlisberger și Dickson, 1939) [12]. Aceste studii, supravegheate de Elton Mayo de la Harvard Business School, sunt considerate drept primul efort sistematic de a înțelege motivația muncii. Studiile au stabilit noi modalități de gestionare a locului de muncă și au oferit un pas înainte în crearea de interese în domeniul științei manageriale (Deci, 1992) [13]. Întâmplător, un alt moment de cotitură important în motivarea muncii s-a petrecut în același punct în timp. Henry Murray, profesor de psihologie tot la Harvard, a scris textul său clasic despre personalitate (Murray, 1938) [14]. Acesta a fost predecesorul lucrărilor la tendințele comparabile care pot fi observate în ego-ul psihanalitic și psihologie (White, 1959) [15]. De acolo, a venit prima cercetare asupra a ceea ce face un manager bun (McClelland și Burnham, 1976) [16].

Murray și Mayo provin din două lumi diferite, dar din aceeași intuiție educațională. Harvard a avut un impact direct asupra viitorului psihologilor aplicați și al oamenilor de știință manageriali. Ambii au jucat roluri grozave în stabilirea temeiului motivației la locul de muncă. La început, cercetările s-au concentrat pe clarificarea conceptelor în motivare, munca în grup și învățare (Maslow, 1943; Lewin, 1938) [17]. După Mayo, lucrările au pus sub semnul întrebării capacitatea unei organizații de a răspunde nevoilor angajaților acesteia și de a rămâne în același timp concurențiali (Argyris, 1958; 1964) [18]. În cariera sa de savant, Argyris a încercat să descopere modul în care oamenii și organizațiile se pot dezvolta. El a subliniat aspectul dezvoltării umane al schimbării organizaționale și a discutat despre dinamica psihologică care interferează cu ceea ce el numește buclă dublă, învățarea de către membrii organizației (Argyris, 1983) [19]. În mijlocul activității lui Argyris, a existat un profesor de la Institutul Tehnologic din Massachusetts (MIT) din apropiere, pe nume Douglas McGregor, care lucra la un subiect similar. Munca lui McGregor a avut un impact asupra practicilor educaționale și a afirmat că rolul mediului organizațional este esențial în determinarea eficacității, precum și în utilizarea potențialului lucrătorului.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

McGregor afirmă că „industria, organul economic al societății are cunoștințele fundamentale de a utiliza știința fizică și tehnologia pentru beneficiile materiale ale omenirii (McGregor, 1960). În cadrul acestui motor economic, sau mai bine zis, centrala electrică care conduce economia în majoritatea economiilor occidentale, trebuie să învățăm acum să folosim științele sociale pentru a face organizațiile umane cu adevărat eficiente” [20]. Aceste subiecte ale științelor sociale au fost elaborate (Bennis, 1966; Likert, 1967) [21]. Fiecare a adăugat la îmbunătățirea motivației muncii în domeniul științei sociale.

McGregor, care este unul dintre leaderii în domeniul motivației muncii, concluzionează că știința socială joacă un rol important în motivația muncii. El și-a dat seama „că mulți oameni sunt de acord în principiu cu astfel de afirmații; dar până acum reprezintă o speranță pioasă și puțin altceva (McGregor, 1960). Luați-mă pe mine în considerare (McGregor), dacă veți face ceva din ceea ce poate fi implicat atunci când încercăm să transformăm speranța în realitate” (p. 24) [22]. Ideea științelor sociale nu este un concept nou. Este totuși unul subdezvoltat. Schimbarea a avut loc, dar în prezent, nimic radical.

Motivația se ocupă cu alegerile luate de o persoană printre formele alternative de activitate voluntară. Alegerile, variabilele și interrelațiile dintre oameni nu sunt concepte noi. Acestea pot fi găsite în scrierile biblice. Unele dintre cele mai faimoase alegeri care decurg din motivație includ povestea lui Adam și Eva și trădarea lui Iisus (Iuda). Toate aceste figuri istorice au avut alegeri care decurg din motivația personală. Au făcut alegeri pe baza interpretărilor și înțelegerilor lor. Cercetarea modernă se concentrează în continuare pe alegeri și pe partea importantă pe care aceste alegeri o joacă în motivare. Trei fenomene abordează inter-relația dintre variabilele de muncă și motivație Vroom, (1964) [23]:

1. Alegerile făcute de persoane în rândul rolurilor din muncă,
2. Măsura satisfacției lor în ceea ce privește rolurile de muncă alese,
3. Nivelul performanței sau eficacitatea lor în rolurile de muncă alese.

Funcția acestor fenomene funcționează, în parte, ca o relație între motivele persoanelor și proprietățile reale sau cognitive ale rolurilor de muncă (Vroom, 1964). Interesul rolului de muncă constă atât în interesele manageriale, cât și în cele psihologice, și anume motivele alegerilor și modul în care managerul influențează aceste alegeri și performanța generală.

Motivația este un termen omniprezent. Prin explorarea proceselor de motivație ale oamenilor, obținem o înțelegere mai completă a ființelor umane, în timp ce acumulăm informații relevante atât pentru schimbarea comportamentului lor, cât și pentru crearea circumstanțelor în care acestea își vor schimba propriul comportament sau alegeri.

Gama de alegeri, în special opțiunile profesionale din economia globală modernă, s-a extins foarte mult odată cu nivelul de educație al grupului de lucru. Potrivit autorului, latitudinea alegerilor pentru tinerii specialiști astăzi este vastă. Pentru a avea aceste alegeri, economia trebuie să fie în stadii dezvoltate, iar economia trebuie să ofere mobilitate angajaților. În trecut, fiul unui fermier ar fi fost foarte obișnuit să fie fermier, iar fiul minerului de cărbune să devină miner. În cazul unei economii mai puțin dezvoltate, alegerile sunt foarte limitate. Alegerea ocupației în societățile dezvoltate are mai multe opțiuni decât economiile mai puțin dezvoltate. În trecut, decizia era dominată de bărbați, dar acum este echilibrată corect să includă femei.

Alegerile profesionale nu sunt numai responsabilitatea persoanei, ci și a societății și, mai precis, a industriei și organizației de a recruta personal pentru locurile de muncă. Alegerile profesionale pot fi profitabile pentru trei părți: individul, organizația și societatea în ansamblu.

Motivația, în domeniul managerial, se referă în mod normal la organizație și la angajații săi. Motivația poate fi asociată cu comportamentul de alegere (House și Wahba, 1972) [24]. Motivația își are rădăcinile adânc în psihologie, iar teoriile clasice ale trecutului vor fi examinate mai profund în revizuirea literaturii pentru a da o mai bună înțelegere a teoriilor, inclusiv teoria așteptare-valență a motivației (Vroom, 1964) [25], modelul intrinsec și extrinsec al motivației muncii (Porter și Lawler, 1968) [26] și teoria autodeterminării (Deci, 1985) [27]. Porter și Lawler (1968) au concluzionat că motivația intrinsecă implică oamenii care desfășoară o activitate, deoarece consideră că activitatea este interesantă și obțin satisfacții spontane din act. Aceștia fac o distincție între motivația extrinsecă și cea intrinsecă, afirmând că actul necesită unele consecințe separabile, cum ar fi recompense tangibile sau verbale.

Încă de la acum celebrele studii Hawthorne, motivația a fost un focus al științelor manageriale și ale locului de muncă (Roethlisberger și Dickson, 1939) [28]. Termenul motivație „își are rădăcinile în cuvântul latin pentru mișcare - „movere” (Steers, Mowday și Shapiro, 2004) [29]. Relevanța pentru știința managerială în ceea ce privește motivația este surprinsă în această ecuație: „performanța locului de muncă = capacitate × motivație” (Vroom, 1964). Această ecuație fundamentală explică de ce motivația este atât de importantă în domeniul științei manageriale și mai precis în managementul resurselor umane și comportamentul organizațional (Latham, 2007) [30]. Adesea este cazul când subiectele complexe trebuie definite mai în profunzime. În acest caz, motivația este pur și simplu un termen prea general și trebuie să fie definită într-o categorie specifică, cum ar fi munca și modul în care este aplicată motivației. O definiție a motivației muncii, „este un set de forțe energetice care își au originea atât în interiorul, cât și dincolo de ființa unui individ de a iniția un comportament legat de muncă și de a-i determina forma, direcția, intensitatea și durata” (Pinder, 1998, p. 11) [31]. Există și alte definiții: „Motivația este un proces psihologic rezultat din interacțiunea dintre individ și mediu” (Latham, 2005) [32] Procesele psihologice și comportamentul sunt două teme înrudite care se repetă în general în discuția motivației.

Contextul de literatură al studiului de cercetare pe tema motivației muncii are în vedere trei domenii majore: filozofia, pentru a înțelege mai bine interpretarea; psihologia, pentru a avea cunoștințe despre teoriile motivației muncii; și știința managerială, pentru a înțelege aplicarea acestor teorii în cadrul practicilor manageriale. Recenziile de literatură prezintate exprimă clar teoriile majore ale motivației în ceea ce privește munca. Întrebarea ce motivează o persoană nu este o întrebare simplă și nu există un răspuns exhaustiv pentru toate situațiile sau pentru toți viitorii angajați. Accentul

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

motivației muncii acoperă angajatul din cadrul organizației, așa cum s-a demonstrat în studiile citate.

Crearea unui loc de muncă cu un moral excelent și angajați motivați este un proiect pe termen lung și trebuie să fie încorporat în structura operațiunilor zilnice ale unei organizații. Personalul extrem de motivat și angajat reprezintă un avantaj extraordinar pentru orice organizație. În timp ce banii reprezintă o considerație fundamentală importantă, principalii factori care atrag și mențin „talentul” în cadrul unei organizații includ:

- recunoașterea;
- a avea un lucru interesant de făcut;
- a fi ascultat de conducere;
- a avea manageri calificați;
- a avea fluxuri bune de comunicare;
- a avea oportunități de avansare.

Dezvoltarea angajaților bine motivați duce la clienți mai mulțumiți și vânzări mai mari; acest lucru, la rândul său, duce la o mai mare motivație a angajaților și creează un cerc virtuos. Angajații foarte motivați sunt probabil angajați implicați, dispuși să lucreze în plus cu clienții și să-și recompenseze angajatorii cu loialitate, niveluri ridicate de productivitate și inovație.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ARGYRIS, C. (1958). *The Organization: What Makes It Healthy?* Harvard Business Review, (November-December), pp. 107-116;
2. ARGYRIS, C. (1964). *Integrating the Individual and the Organization*. New York: Wiley.
3. ARGYRIS, C. (1983). *Inner contradictions of rigorous research*. New York: Academic Press.
4. BENNIS, W. (1966). *Changing Organizations*. New York: McGraw-Hill Book Company.; Likert, R., (1967). *The Human Organization*. New York: McGraw-Hill.
5. DECI, E. L., (1971). *Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation*. Journal of Personality and Social Psychology, vol. 18, pp. 105-115.;
6. DECI, E. L., (1972a). *Intrinsic motivation, extrinsic reinforcement, and inequity*. Journal of Personality and Social Psychology, vol. 22, pp. 113-120.;
7. DECI, E. L., (1972b). *The effects of contingent and non-contingent rewards and controls on intrinsic motivation*. Organizational Behavior and Human Performance, Vol. 8, pp. 217-229.;
8. DECI, E. L., (1975). *Intrinsic Motivation*. New York: Plenum Press.;
9. DECI, E.L., (1992). *A History of Motivation in Psychology and Its Relevance for Management*. In: Vroom, V.H., Deci, E.L. (Eds.), *Management and Motivation*, 2nd ed. London: Penguin Books. pp. 9-33.
10. DECI, E.L., RYAN, R.M., (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in a human behavior*. New York: Plenum.
11. DRUCKER, P. F., (2006). *Classic Drucker: Essential Wisdom of Peter Drucker*, Harvard Business School Publishing Corporation, Boston, p. 147
12. DRUCKER, P.F., (1992). *Managing for the Future*. New York: Truman Talley Books/Dutton.
13. HOUSE, R. V., WAHBA, M. A., (1972). *Expectancy theory as a predictor of job satisfaction, performance and motivation: A model and review of the literature*. Working paper, Baruch Graduate Center, City University of New York.
14. LATHAM, G. P, PINDER, C. C., (2005). *Work motivation and research at the dawn of the twenty first century*. Annual Review of Psychology, Vol. 56, pp.486
15. LATHAM, GARY P., (2007). *Work motivation: history, theory research and practice*. Thousand Oaks CA: Sage Publication.
16. LEWIN, K., (1938). *The Conceptual Representation and the Measurement of Psychological Forces*. Durham, NC: Duke University Press.
17. LOUGHLIN, C., BARLING, J., (2001). *Young workers work values, attitudes, and behaviors*. Journal of Occupational and Organizational Psychology, vol. 74(4), pp. 543-559.
18. MANNHEIM, K., (1929). *Ideology and Utopia*. New York: Harcourt, Brace and World, Inc.
19. MARTIN, C.A., TULGAN, B., (2001). *Managing Generation Y – Global Citizens Born in the Late Seventies and Early Eighties*. Amherst, MA: HRD Press.;
20. MASLOW A., (1943). *A Theory of Human Motivation*. Originally Published in: Psychological Review, vol. 50, pp. 370-396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>;
21. MCCLELLAND, D. C., BURNHAM, D. H., (1976). *Power is the great motivator*. Harvard Business Review, vol. 54(2), pp. 100-110.
22. MCGREGOR, D., (1960), *The Human Side of Enterprise*, New York: McGraw-Hill Book Co. Inc.
23. MEREDITH, G. E., SCHEWE, C. D., HIAM, A. (2002). *Managing by Defining Moments*. New York: Hungry Minds.
24. MURRAY, H. A., (1938). *Explorations in Personality*. New York: Oxford University Press.
25. PINDER C.C., (1998). *Work Motivation in Organizational Behavior*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, p.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

26. PORTER, L.W., LAWLER, E.E., (1968). *Managerial Attitudes and Performance*. Homewood, IL: Dorsey Press
27. ROETHLISBERGER, F.J., DICKSON, W.J., (1939). *Management and the Worker*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
28. STEERS, R., MOWDAY, R., SHAPIRO, D.L., (2004). *The future of work motivation theory*. Academy of Management Review, Vol. 29(3), pp. 379-387.
29. VROOM, V. H., (1964/1995). *Work and Motivation*, Revised Edition, New York: Jossey-Bass Classics.
30. VROOM, V. H., DECI, E.L., (1970/1992), *Management and Motivation*. London: PenguinBooks.
31. WHITE, L., (1959). *The Evolution of Culture*. New York: McGraw Hill.

**REFLECȚII METODOLOGICE PRIVIND ATINGEREA SUSTENABILITĂȚII ÎN MEDIUL
UNIVERSITAR**

SUSLENCO Alina, dr., conf. univ., USARB

In this paper we have analyzed the possibilities, the requirements for achieving sustainability that stand in the way of universities. As artisans of knowledge, higher education institutions need to find the most relevant and effective means to move towards achieving sustainability, not only at the university campus level but also at the level of curriculum, training and academic performance. Thus, the adoption of a relevant, effective methodology focused on concrete standards becomes indispensable for competitive higher education institutions. The research methods used focused on the use of the following methods: induction, deduction, scientific abstraction, analysis, synthesis, qualitative research. We believe that a competitive higher education institution is obliged to step firmly on the path of sustainability based on its own methodology focused on efficiency and performance, sustainability in relation to all stakeholders involved.

Key words: sustainability, university, academic environment, stakeholders, environmental standards.

Odată cu penetrarea tot mai largă a fenomenului de globalizare în ramurile vieții, se amplifică necesitatea de asigurare a unui echilibru pe întreaga planetă, înglobând diversele sectoare în calitate de pârghii care pot contribui la eradicarea dezechilibrului și la normalizarea sistemului.

Deși, pare a fi ușor de realizat, acest fenomen este unul extrem de complex, deoarece implică eforturile tuturor țărilor lumii care trebuie să se centreze pe asigurarea echilibrului, implicând toate sectoarele de activitate. Deoarece economiile țărilor lumii funcționează diferit, având diverse interese naționale, realizarea echilibrului, este, deseori, greu de atins.

Un punct de plecare în realizarea echilibrului ar fi o conceptualizare a necesității realizării lui și includerea obiectivelor de realizare în activități concrete stipulate la nivel național, transformate în strategii concrete și funcționale aplicate corect și eficient la nivel național, ca ulterior, să se facă resimțit efectul aplicării lor la nivelul societății.

Asigurarea echilibrului poate fi realizată prin mai multe modalități:

- asigurarea unui echilibru social;
- asigurarea unui echilibru ecologic;
- asigurarea unui echilibru economic [1]

Elementele componente ale procesului de asigurare a echilibrului sunt extrem de flexibile la nivelul economiilor naționale, contribuind echivoc, la atingerea unui echilibru global. Fiecare dintre aceste elemente contribuie la asigurarea echilibrului internațional în măsura implicării statelor lumii în elaborarea și implementarea strategiilor sustenabile care asigură acest proces.

În acest context, evidențiem educația ca componență de bază a procesului de sustenabilitate deoarece educația, prin intermediul culturii academice, a valorilor și principiilor sale, a metodelor și tehnicilor sale, contribuie nemijlocit la formarea abilităților, deprinderilor, competențelor ce țin de activități sustenabile aplicate corect și la timp, la nivel național. De aceea, putem evidenția rolul decisiv al educației în asigurarea sustenabilității la nivel național.

Cercetările din domeniul managementului universităților au fost completate de lucrările specialiștilor Haspleslagh și Jemison care analizează strategic poziționarea folosind două dimensiuni: autonomia organizațională și interdependența strategică. Autonomia organizațională este definită aici ca auto-governantă în a decide cu privire la valoarea și cota de piață a entității organizaționale, entitatea fiind în acest caz fie universitatea în ansamblu sau o unitate din cadrul universității, cum ar fi o facultate, școală, institut sau departament [2].

Pentru ca activitățile universității să contribuie la dezvoltarea potențialului teritoriului, este necesar ca instituția de învățământ să funcționeze și să aplice *managementul sustenabilității universitare*.

Rolul educației în modelarea viitorului este recunoscut pe scară largă. Lumea devine din ce în ce mai complexă, interdependentă și ne-sustenabilă și acest lucru necesită o schimbare a stilului de viață. Astfel, rolul educației în asigurarea sustenabilității i se acordă o atenție sporită în universitățile din întreaga lume. Transformarea educației în educație sustenabilă presupune gândire sistemică și abordări interdisciplinare. Cu toate acestea, ca în toate acțiunile noi relevante și vizionare, în care oamenii sunt angajați, există întotdeauna o perioadă de „fierbere” care este necesară pentru a dezvolta și transmite idei, pentru a lansa discuții ample, pentru a perfecționa conceptele, pentru a le corecta și regla. Acest lucru apare

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

în dezvoltarea sustenabilă din învățământul superior.

O primă încercare în definirea „universității sustenabile” s-a realizat la mijlocul anilor 1990, prin Declarația de la Talloires. Jean Mayer, președintele Universității Tufts, din S.U.A., a convocat 22 de rectori universitari din Talloires, Franța, pentru a-și exprima îngrijorările despre starea lumii și a elaborat un document prin care au fost identificate și acțiunile cheie pe care universitățile trebuie să le realizeze pentru a crea „universitatea sustenabilă” [5].

Odată cu identificarea deficitului specialiștilor în managementul mediului și domeniile aferente, evaluarea consecințelor lor asupra mediului și a sănătății publice, a fost identificat rolul universității „Universitățile educă indivizi de care sunt cei mai responsabili dezvoltarea și organizarea instituțiilor sociale. Din acest motiv universitățile au o responsabilitate imensă de a sensibiliza, de a oferi cunoștințe, tehnologii și instrumente optime în vederea dezvoltării unui management al sustenabilității universitare” [5].

Declarația Talloires este un plan de acțiune ce cuprinde zece puncte pentru încorporarea managementului sustenabilității universitare prin predare, cercetare, operațiuni de informare. Acesta a fost semnată de peste 350 de rectori universitari din peste 40 de țări. Semnatarii declarației s-au angajat să adopte și realizeze următoarele acțiuni:

1. Creșterea gradului de conștientizare a dezvoltării mediului sustenabil.
2. Crearea unei culturi instituționale a sustenabilității.
3. Educația privind comportamentul responsabil cu mediul înconjurător.
4. Promovarea conservării mediului pentru toți.
5. Practicarea ecologiei instituționale.
6. Implicarea tuturor părților interesate.
7. Colaborarea pentru abordări interdisciplinare.
8. Îmbunătățirea capacității școlilor primare și secundare.
9. Extinderea activităților la nivel național și pe plan internațional.
10. Menținerea dinamicii [5].

Universitatea sustenabilă a fost definită de Velazquez et al. ca: „O instituție de învățământ superior, în ansamblu sau ca parte, care abordează, implică și promovează, la nivel național sau global, reducerea la minimum a impactului economic, social, ecologic negativ și efectele asupra sănătății generate în utilizarea resurselor lor, prin posibilitatea de realizare a funcțiilor de predare, cercetare, informare și administrare, dar și acordarea ajutorului societății în realizarea tranziției la stiluri de viață sustenabile” [4].

Ca răspuns la preocupările crescânde ale societății despre degradarea mediului apare cererea crescândă pentru tranziția către o societate sustenabilă, printr-o educație sustenabilă. În acest sens, instituțiile de învățământ superior din întreaga lume au început să își schimbe misiunile, practicile și abordările educaționale pentru a include sustenabilitatea ca vector central al activității.

Ilustrul cercetător E. Cortese susține că unele schimbări în activitățile umane vor decurge din transformarea universității într-una sustenabilă prin schimbarea paradigmei către un sistem de perspectivă, care va cuprinde interdependența complexă a activităților individuale, sociale, culturale, economice și politice, dar, nu în ultimul rând și biosfera.

Cercetătorul menționează că „Viitorii oameni de știință, ingineri și oameni de afaceri vor proiecta tehnologii și activități economice care vor acorda sprijin în loc să degradăm mediul natural să îmbunătățim sănătatea și bunăstarea umană, dar și să mimăm interiorul limitelor sistemelor naturale [2].

Cortese susține că „toți profesioniștii vor înțelege conexiunea lor cu lumea naturală. Ei vor înțelege cum să minimalizeze această „amprentă ecologică”. Toate generațiile curente și viitoare de oameni vor putea satisface nevoile lor de bază, manifestând o muncă semnificativă prin oportunitatea de a-și realiza întregul potențial uman personal și social”[2].

Potrivit cercetătorului, universitatea sustenabilă poate fi reprezentată prin intermediul figurii 1.

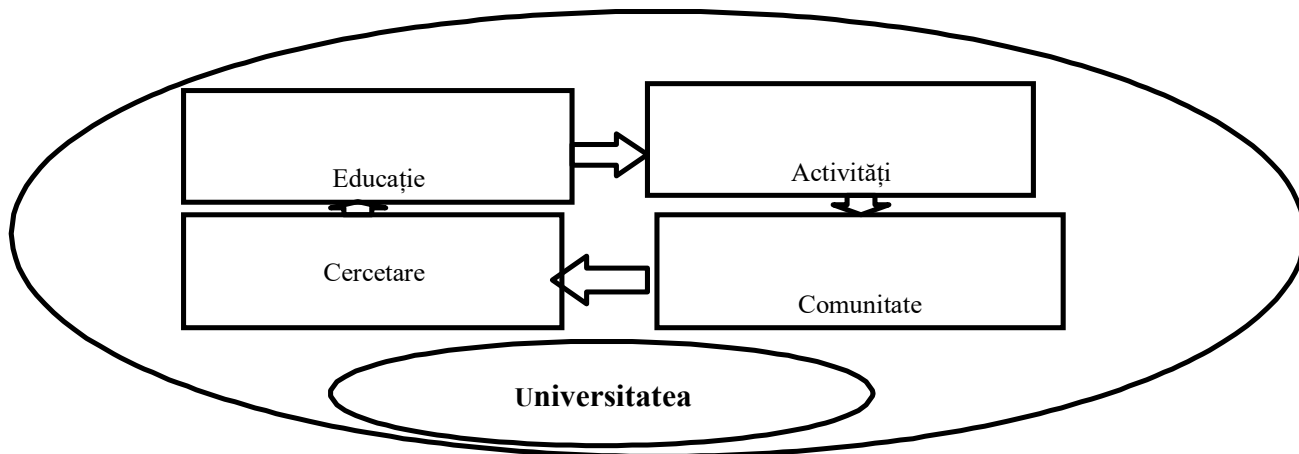

Figura 1. Universitatea sustenabilă după Cortese

Sursa: adaptat de autor

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Potrivit lui Capozucca și Sarni (2012), sustenabilitatea este considerată un factor motivator pentru creativitate care poate ajuta întreprinderile prin creșterea eficienței funcționării lor, scăderea costurilor și limitarea mediului consecințele proiectelor [6]. Întrucât fiecare decizie poate afecta alți parametri pe termen lung și scurt, este important să promovăm ideea de sustenabilitate în toate acțiunile aplicate. Preocuparea cu privire la sustenabilitate a apărut ca urmare a creșterii rapide a populației, economiei și consumului resurselor noastre naturale.

Factorii sustenabilității sunt strâns interrelaționați și interdependenți. De exemplu, este clar că dezvoltarea economică nu poate fi sustenabilă dacă:

- cerințele de mediu sunt neglijate;
- lipsa trecerii la tehnologii mai ecologice;
- neglijarea dezvoltării sistemului de sănătate, educație, securitate socială etc. ;
- lipsa asigurării distribuției echitabile a resurselor între oameni;
- neglijarea nevoilor generațiilor viitoare;
- evitarea dezvoltării democrației.

Se pot distinge trei factori ai sustenabilității, care sunt strâns legați de anumite valori umane universale, redați în figura 2.

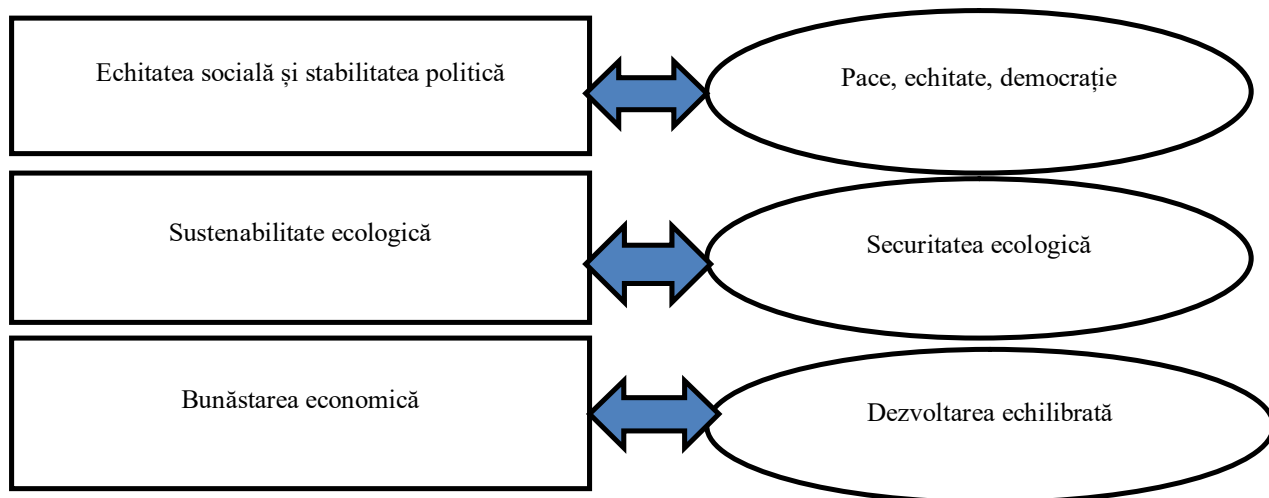

Figura 2. Factorii sustenabilității

Sursa: elaborat de autor

Într-o lucrare realizată de Velazquez, et al (2006), autorii s-au concentrat pe regulile fundamentale ale sustenabilității în învățământul superior [5]. Autorii au folosit un model empiric pentru a descrie necesitățile de bază care sunt importante pentru menținerea sustenabilității în campusuri. În această lucrare, autorii au analizat patru faze diferite ale sustenabilității în învățământul superior care au fost dezvoltate pe baza recenziei literaturii și a studiului empiric de ei.

1. Prima fază este dezvoltarea viziunii sustenabilității în instituțiile de învățământ superior;
2. Faza a doua se centrează pe identificarea misiunii și a obiectivelor universității sustenabile;
3. Faza a treia identifică necesitatea creării unui comitet pentru sustenabilitate;
4. Faza a patra se identifică strategiile de sustenabilitate.

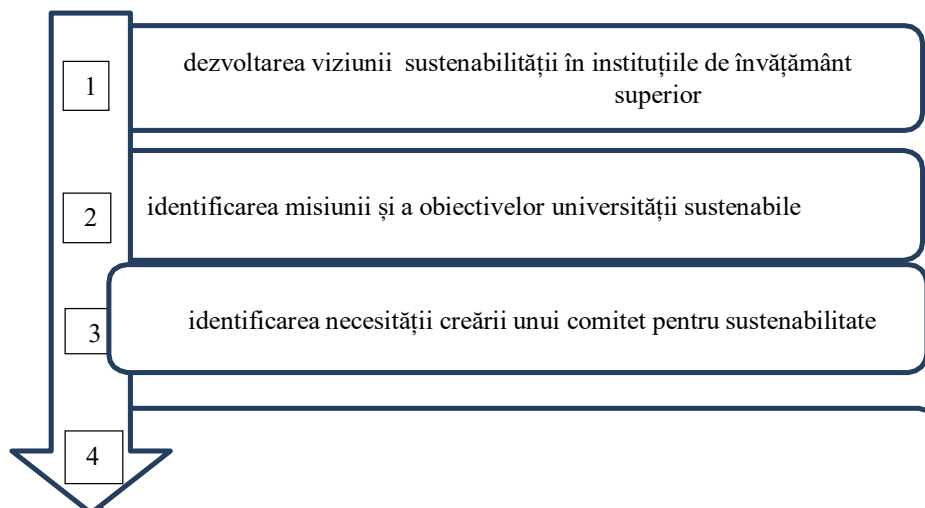

Figura 3. Fazele sustenabilității în învățământul superior

Sursa: elaborat de autor

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Schematic, cele 4 faze ale sustenabilității în învățământul superior sunt redată în figura 3. Aceste patru faze prezintă toate elementele de sustenabilitate din cadrul instituțiilor de învățământ superior. Putem identifica 4 elemente de sustenabilitate din cadrul învățământului superior, precum: educație; cercetare; informare și parteneriat.

Implementarea sustenabilității- acest element este specific campusului în sine. În figura 3 am redat fazele sustenabilității în învățământul superior.

Modelul „4C”, propus de Jones, Selby și Sterling, sugerează că acțiunile universității sustenabile trebuie să se concentreze pe:

- curriculum;
- campus;
- comunitate instituțională;
- cultura organizațională [6].

În vederea dezvoltării sustenabilității instituțiilor de învățământ superior sunt necesare aplicarea următoarelor activități:

a) implementarea „clusterizării” – formarea și deschiderea clusterelor universitare este încă un concept nou pentru țara noastră deoarece clusterele în Moldova coexistă doar la nivel de industrii. Considerăm că ar fi benefică conjugarea eforturilor de deschidere a clusterelor universitare care ar putea spori competitivitatea universităților membre dar, pe lângă aceasta, ar asigura un pilon de creștere a competitivității instituțiilor de învățământ superior membre.

b) asigurarea învățământului dual – deși universitățile sunt centre de învățământ care pun un accent sporit pe cercetare, educație, care deseori este una teoretică, axată pe formarea de competențe generale, transversale, ar fi benefic de a implementa învățământul dual în universitățile din Moldova care la rândul său ar ajuta universitățile să devină mai competitive și să crească fluxul de potențiali studenți oferindu-le direct posibilitatea aplicării în practică a metodelor, teoriilor, principiilor învățate în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Astfel, apare necesitatea de a asigura o bună colaborare dintre mediul de afaceri și universitate. Studiind statisticile din domeniul dat și anume Indicele Global de Inovare, care se concentrează pe analiza colaborării dintre universitate, pe de o parte, și mediul de afaceri, pe de altă parte, se observă că Moldova este cel mai slab poziționată ocupând poziția 120 din 143 posibile în anul 2019. Acest lucru dă dovadă de o necesitate stringentă de a aplica învățământul dual prin omogenizarea orelor de studii a studenților în cadrul universităților și a orelor de practică și muncă în cadrul companiilor din mediul de afaceri. Implementarea acestei măsuri va contribui sinergic la soluționarea și a multor alte provocări cu care se confruntă, astăzi învățământul superior din Moldova.

c) dezvoltarea învățământului la distanță – dezvoltarea învățământului la distanță este o necesitate a instituțiilor de învățământ competitive, care pretend să ofere studenților studii de calitate. În contextual internaționalizării și globalizării învățământului, universitățile trebuie să fie capabile să ofere soluții de învățământ la distanță pentru studenții săi. Acesta, la rândul său îi va aduce mai mulți studenți și o va poziționa în vârful clasamentului competitivității universitare. Astfel, universitățile din Moldova trebuie să înceapă să ofere studii de doctorat și master la distanță ca, pe viitor să gândească largirea acestei practici și asupra studiilor de licență. Toate aceste avantaje ca influx pozitiv de studenți potențiali, vizibilitate externă, competitivitate, colaborări internaționale, vor deveni atuuri a universităților ce vor implementa această măsură.

d) dezvoltarea parteneriatului „universitate- mediul de afaceri” – dezvoltarea parteneriatului dintre mediul de afaceri și universitate devine un imperativ pentru universitățile din Moldova care sunt foarte vulnerabile la acest sector. Astfel, încheierea de acorduri de colaborare, deschiderea de extensii în vederea formării specialiștilor pe anumite domenii, trebuie să intre în activitățile zilnice ale universităților din Moldova. Acest lucru va ajuta universitățile să ofere studenților săi oportunitatea de a-și aplica propriile cunoștințe în practică, de a colabora cu manageri și angajați din mediul de afaceri, de a-și găsi mai ușor un loc de muncă, de a se realiza pe plan profesional și a avea o carieră de succes.

e) dezvoltarea culturii universitare orientate spre sustenabilitate- această necesitate apare odată cu necesitatea de a asigura o dezvoltare durabilă care poate fi atinsă prin implicarea armonioasă mai multor piloni care contribuie la atingerea sustenabilității în mediul universitar precum: curriculum, campus, comunitate instituțională. Asigurarea unui traseu sustenabil instituțiilor de învățământ superior oferă o viziune largă, axată nu doar pe un campus sustenabil dar și pe valorificarea potențialului uman al profesorilor și colaboratorilor universitari prin cultivarea valorilor și principiilor, obiectivelor orientate spre atingerea sustenabilității. Acest demers va ajuta instituțiile de învățământ superior să-și cultive un capital uman valoros care va servi drept cale spre atingerea sustenabilității.

În acest context, spre final, reiterăm că în cadrul unei instituții de învățământ superior sustenabile, programele de învățare includ explorarea campusului, parteneriate și inițiative comunitare și cultura universității din perspectiva sustenabilității, în timp ce studentul și cercetarea sunt acțiuni ce pot fi orientate către campus, comunitate și schimbare culturală instituțională. Astfel, apare necesitatea ca politica și planurile de acțiune ale universității să îmbrățișeze o noțiune holistică de sustenabilitate care, întimp îmbină sănătatea economică, justiție socială și alte preocupări umanitare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. CONSTANTINESCU, A., *Coordonatele ale managementului dezvoltării durabile prin perspectiva culturii organizaționale*. In: Managementul intercultural, XV(27), 2013, p. 21.
2. CORTESE, A.D., *The critical role of higher education in creating a sustainable future*. In: Planning for Higher

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Education, Vol. 31 No. 3, pp. 15-22, 2003.

3. DANCIU, V., *Întreprinderea sustenabilă. Noi provocări și strategii pentru îmbunătățirea sustenabilității corporative*. In: Economie teoretică și aplicată Volumul XX (2013), No. 9(586), pp. 4-24, ISSN 1841-8648.

4. VELAZQUEZ, L., MUNGUIA, N., PLATT, A. AND TADDEI, J. *Sustainable university: what can be the matter?*. In: Journal of Cleaner Production, Vol. 14 Nos 9/11, pp. 810-819, 2006.

5. GRECU, V.; NAGORE, I., *The sustainable university – a model for the sustainable organization*, [citat 14.11.2020]. Disponibil:

https://www.researchgate.net/publication/276424502_The_Sustainable_University_-_A_Model_for_the_Sustainable_Organization

6. SALVIONI, D.; FRANZONI, S.; CASSANO, R. *Sustainability in the Higher Education System: An Opportunity to Improve Quality and Image*, [citat 14.11.2020]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2977423

ȘOMAJUL CA FENOMEN AL OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ

VICOL Iulia

*Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
Departamentul Ctiințe Economice*

Unemployment is a tragedy for those who have no job and no source of livelihood. Loss of livelihoods over an extended period leads to moral degradation of people, the loss of self-esteem, the breakup of the family, the development of various diseases. From the above mentioned ideas, it can be seen that mass unemployment leads to rapid social and political changes. In such situations, it is the State that must actively intervene in the regulation of the respective phenomenon.

Keywords: unemployment, employed population, jobless.

Locul de muncă este foarte important pentru fiecare dintre noi. El oferă angajaților nu doar venit, dar și un anumit statut social. Totodată, la general pentru economie, locurile de muncă, asigură statului posibilitatea să fabrice produsele și mărfurile necesare și dorite. În astfel de împrejurări are de câștigat atât angajatul, cât și societatea. Doar aceste motive sunt suficiente ca statul să-și ia angajamentul să asigure locuri de muncă celor ce caută un loc de muncă. Dar, până în prezent, la nivel mondial, nu există economie națională, care să fi reușit utilizarea forței de muncă integral, adică ocupare în proporție de 100% a populației. Dacă acest lucru ar fi o problemă simplă, atunci țările lumii ar putea cu ușurință să o rezolve. Dar, indiferent de ce eforturi nu ar depune statul, el nu poate asigura cu locuri de muncă toți doritorii, pentru aceasta sunt foarte multe obstacole ce nu depind de factorul uman, și ca urmare apare șomajul.

La drept vorbind, șomajul reprezintă un fenomen social-economic negativ, ce creează un șir de problem, și anume: veniturile populației scad; nivelul de trai al acesteia se reduce; se pierd abilitățile profesionale; se dezvoltă criminalitatea; apare alcoolismul și dependența de droguri ca fenomene sociale; apare depresia. Toate aceste probleme afectează grav societatea, respectiv se măresc și costurile sociale.

Șomajul este o tragedie pentru cei care nu au loc de muncă și nici sursă de existență. Pierderea sursei de existență pe o perioadă îndelungată duce la degradarea morală a persoanelor, la pierderea respectului față de sine, la dezmembrarea familiei, la dezvoltarea unor boli cronice. Din cele menționate se poate constata că șomajul în masă duce la schimbări sociale și politice rapide, și în mare parte cu caracter distructiv față de societate. Respectiv Statul trebuie să intervină activ în reglementarea fenomenului dat și dispariția lui ca fenomen social.

Ca un prim pas pentru dezvoltarea și elucidarea acestui fenomen nociv pentru societate, autorul își propune să cerceteze șomajul în Republica Moldova.

Pentru început analizăm repartizarea populației Republicii Moldova după participarea la activitatea economică, pe perioada ultimilor cinci ani.

Tabelul 1. Repartizarea populației Republicii Moldova, după participarea la activitateaeconomică, perioada 2015-2019

INDICATORI	PERIOADA				
	2015	2016	2017	2018	2019
1. Populația activă (mii pers)	1038	1035,3	999,7	1018,1	919,3
a) Populația ocupată (mii pers)	989,1	993,7	960,8	988,5	872,4
b) Șomeri BIM (mii pers)	48,8	41,6	38,9	29,6	46,9

Sursa: Biroul Național de Statistică

Din tabelul de mai sus observăm că pe parcursul a cinci ani numărul populației active se menține la un nivel constant, cu mici devieri, în afară de anul 2019 care scade foarte considerabil. Adică dacă în anul 2015 numărul persoanelor active în Republica Moldova constituia 1038 mii persoane, atunci în anul 2019 acest indicator a scăzut, înregistrând valoarea de doar 919,3 mii persoane, deci s-a micșorat cu 118,7 mii persoane, moment ce se va răsfrânge destul de negativ asupra situației economice a Republicii Moldova.

Un alt indicator din tabel este populația ocupată, care ne reprezintă următoarea situație: în anul 2015 din totalul de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

1038 mii persoane populație activă, 989,1 mii persoane constituia populația ocupată, ori 95,28% din total, un indicator bun luând în considerație că la vârsta de 15-22 de ani o parte din persoanele tinere își fac studii și nu au posibilitate să muncească. O situație asemănătoare se înregistrează și în anul 2019, când din 919,3 mii persoane active, ocupate sunt 872,4 mii persoane, adică un raport procentual de 94,89%.

Ultimul indicator din tabel este numărul șomerilor pe aceeași perioadă de cinci ani. Din acest tabel, referitor la capitolul în cauză, se observă că numărul șomerilor a oscilat din an în an. Dacă în anul 2015 numărul șomerilor înregistrați BIM era de 48,8 mii persoane, atunci în anul 2019 se înregistrează cifra de 46,9 mii persoane, ceea ce semnifică că numărul acestora a scăzut cu 1,9 mii persoane. Pe parcursul acestei perioade avem o excepție în anul 2018, când numărul șomerilor a înregistrat o descreștereu imitabilă de 60,65% sau de două ori mai mică față de anul 2015.

În următoarea figură se prezintă informația despre șomerii Republicii Moldova înregistrați, în dependență de grupele de vârstă, pe aceeași perioadă de cinci ani.

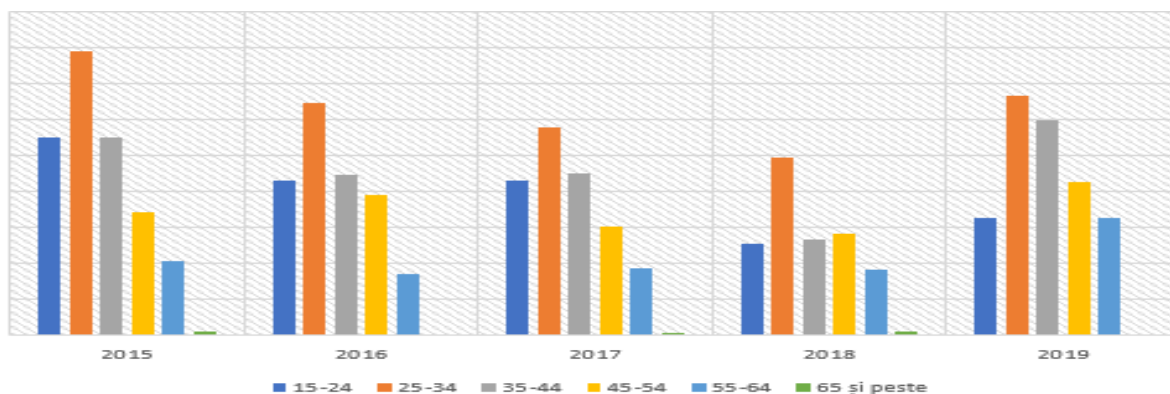

Figura 1. Dinamica șomerilor din Republicii Moldova înregistrați, în dependență de grupele devârstă, perioada 2015-2019

Sursa: Biroul Național de Statistică

În figură de mai sus se analizează șomajul pe perioada anilor 2015-2019, în dependență de grupele de vârstă, unde se observă că în anul 2015 cei mai mulți șomeri înregistrați avem în grupa persoanelor cuprinse între 25-34 de ani și anume 15,8 mii persoane ori 32,37% din totalul celor înregistrați. Următorul grup ca vârstă, dar și ca importanță sunt tinerii care abia se avântă în viața matură, adică cei cuprinși în grupul 15-24 ani. Aici avem 11,0 mii persoane înregistrate în rândurile șomerilor ori 22,54% din totalul celor înregistrați. A treia grupă sunt persoanele cu vârsta cuprinsă între 35-44 de ani. Aici de asemenea avem un total de 11,0 mii persoane sau 22,54% din totalul de 48,8 mii persoane. Următoarea grupă ce trebuie analizată sunt persoanele cuprinse între vârsta de 45-54 de ani. Aici din totalul avem 6,8 mii persoane, adică 13,93% din total. Următoarea categorie sunt cei cuprinși între 55-64 de ani unde avem un număr de 4,1 mii persoane de șomeri ori 8,40% din totalul celor înregistrați pe perioada în cauză. După vârsta de 65 de ani șomeri sunt înregistrați numai 0,2 mii persoane, deoarece se atinge vârsta de pensionare.

La finele perioadei analizate, adică în anul 2019 se observă modificări în componența indicatorilor. Persoanele din categoria celor cu vârsta cuprinsă între 25-34 de ani observăm că în valoare totală acest indicator constituie 28,35% din totalul șomerilor înregistrați în anul 2019. În grupa persoanelor cu vârsta cuprinsă între 35-44 de ani, avem 12,0 mii persoane înregistrate ori 25,58% din totalul persoanelor înregistrate ca șomeri. Pentru următoarele două categorii, adică persoanele cu vârsta cuprinsă între anii 15-24 și 55-64, avem înregistrați câte 6,5 mii persoane. Și ultima categorie sunt persoanele cu vârsta cuprinsă între 65 și peste, înregistrați nu sunt. Comparativ cu anul 2015 în anul 2019 se observă că acest indicator a scăzut cu 0,2 mii persoane.

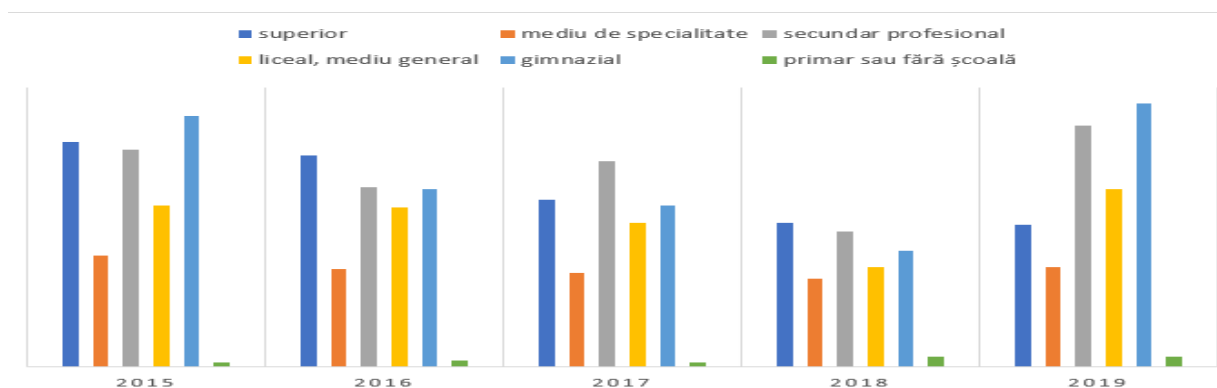

Figura 2. Dinamica șomerilor din Republicii Moldova înregistrați, după nivelul de instruire, perioada 2015-2019

Sursa: Biroul Național de Statistică

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

Ca și în prima figură excepție face anului 2018, an ce s-a marcat prin rezultatele sale deosebite. În acest an s-a înregistrat cel mai mic număr al șomerilor pe întreaga perioadă luată în calcul. Deci din cele expuse se poate observa că numărul total al șomerilor a fost de 29,6 mii persoane, adică 60,65% față de anul 2015 și 63,11% față de anul 2019.

La prima vedere s-ar părea că nu avem nevoie de aceste rapoarte și cu atât mai mult cu cunoașterea cifrelor pe fiecare an, dar nu trebuie de uitat că pentru a crea o strategie de dezvoltare și un program de combatere a șomajului în Republica Moldova, trebuie să cunoaștem care sunt tendințele de dezvoltare a șomajului și care sunt cele mai vulnerabile categorii de vârste. Statul trebuie să implementeze acele politici care le va susține și ajutarea categoria în cauză.

În continuare se va analiza dinamica șomerilor în dependență de nivelul de instruire a persoanelor ce sunt înregistrate în calitate de șomeri la Oficiile Forței de Muncă din Republica Moldova.

În figura de mai sus se observă că în perioada cercetată șomajul cunoaște o prezență sigură în toate categoriile selectate după nivelul de instruire.

În anul 2015 în categoria persoanelor cu studii superioare avem înregistrați ca șomeri 11,3 mii persoane ce constituie 16,44% din totalul celor înregistrați. Persoanele cu studii medii de specialitate în perioada dată constituie 5,6 mii persoane. În categoria persoanelor cu studii secundar profesional pe parcursul anului 2015 au fost înregistrați în număr de 10,9 mii persoane, un contingent destul de însemnat. În următoarea categorie, și anume a persoanelor cu nivelul liceal și mediu general de instruire în anul 2015 se înregistrează o valoare de 8,1 mii persoane. Categoria care a înregistrat cele mai mari valori sunt cei cu nivelul gimnazial de instruire care au înregistrat o valoare de 12,6 mii persoane valoare ce constituie 25,81%. Și în categoria persoanelor cu nivel primar de instruire pentru anul 2015 au fost înregistrați 0,2 mii persoane la oficiile Forței de Muncă în calitate de șomeri.

În anul 2019 se observă că totalul șomerilor înregistrați este mai mic decât valoarea șomerilor înregistrați în anul 2015, indicator ce demonstrează că pe parcursul celor cinci ani avem o descreștere semnificativă a numărului de șomeri. În prima categorie s-au înregistrat 7,1 mii persoane cu nivelul superior de instruire ori 15,13%, La următoarea categorie, a celor cu studii medii de specialitate, avem 5,0 mii persoane înregistrate. În categoria următoare, adică a persoanelor cu nivel secundar profesional de instruire, unde avem 12,1 mii șomeri. În categoria următoare, a persoanelor cu studii liceale și medii generale, situația puțin se redresează și constituie 8,9 mii persoane înregistrate ca șomeri sau 18,97%. Persoanele cu nivel gimnazial de instruire în anul 2019 a înregistrat cea mai mare valoare și anume de 13,2 mii persoane ori 28,14%, ceea ce constituie mai mult de a patra parte din totalul șomerilor pe anul 2019. Și ultima categorie, a persoanelor cu un nivel primar ori fără școală de instruire a înregistrat o valoare de 0,5 mii persoane, adică 1,06% din totalul șomerilor înregistrați în anul 2019.

În urma analizei efectuate pe această perioadă se observă că valoarea persoanelor cu un nivel secundar profesional de instruire și gimnazial rămâne foarte semnificativă în totalul șomerilor înregistrați. Totodată este îmbucurător faptul că persoanele cu un nivel primar de instruire ori fără școală sunt într-un număr foarte mic, ceea ce denotă faptul că în Republica Moldova persoanele tind să obțină cât de cât studii.

În urma studiului se poate de menționat:

- Conform datelor analizate în materialul de mai sus se observă că numărul persoanelor înregistrate în calitate de șomeri au o pondere mică din totalul persoanelor active înregistrate în Republicii Moldova, dar totuși trebuie de luat în calcul acest indicator și de căutat soluții de redresare a situației. Statul trebuie să ia măsuri în ceea ce privește diversificarea activităților economice și în deosebi creșterea gradului de industrializare a țării. Tendința de scădere a populației active, și nu numai, și de creștere a șomajului în rândul acesteia se v-a menține, chiar dacă în ultima perioadă șomajul a cunoscut o descreștere continuă. Se știe foarte bine că, în state precum Republica Moldova, unde ramura de bază a economiei naționale este agricultura de tip subzistență, aceasta din urmă este o ramură a economiei unde salariile sunt la un nivel mic față de alte ramuri ale economiei, și respectiv populația mereu tinde spre obținerea unui venit mai bun. De aceea e necesar de efectuat schimbări în domeniul agriculturii, altfel cei încadrați în câmpul muncii în domeniul respectiv vor migra peste hotare, cu atât mai mult că Republica Moldova se află la hotare cu state învecinate care au o economie mult mai dezvoltată.

- Antrenarea persoanelor cu un gard de instruire mai înalt în domenii care ar oferi un salariu mai bun, în caz contrar majoritatea acestora v-or migra peste hotare pentru o viață mai bună. Paralel cu aceasta e necesar crearea de noi locuri de muncă bine plătite și asigurarea serviciilor sociale de calitate. Pe lângă aceasta se cere formarea pe lângă centrele educaționale existente, inclusiv și Universitățile de Stat, a Departamentelor de reprofilare și recalificare a specialiștilor existenți, deoarece viața se schimbă foarte rapid și profesiile care mai ieri erau foarte bine plătite astăzi nu se mai întrebă. Respectiv este necesar crearea de Centre care să ofere cursuri cu orientare practică și nu doar teoretică și numai în domenii profesionale speciale, dar și în formarea de noi specialiști care să-și poată găsi activitatea în domenii investiționale, de marketing, de acordare a serviciilor de consultanță, etc în spațiul virtual.

- E important de acordat o atenție deosebită populației din grupele de vârstă de la 15 până la 35 de ani, grupă ce se confruntă cu o sumedenie de probleme cotidiene și nu numai. Dacă cei de o vârstă mai înaintată au rezolvat marea parte a problemelor de ordin organizațional, locuință, mijloc de transport, ori au obținut niște deprinderi care foarte greu v-or fi modificate, atunci tânăra generație este dispusă să plece mai ușor nefiind atrasă de nici o perspectivă clară de a obține ori procura o locuință, un mijloc de transport ori alte bunuri sociale care să-i rezolve necesitățile de confort social. În acest caz ei foarte ușor migrează în țările din Uniunea Europeană ori Federația Rusă, unde șansele de a obține un venit decent sunt mult mai mari, chiar dacă munca este mai grea și se pierde statutul social.

- Șomajul a înregistrat valori mici în perioada analizată, însă în Republica Moldova mai sunt multe de realizat pentru a diminua acest indicator, a crește atractivitatea țării și pentru persoanele plecate în străinătate la muncă și de ce nu și pentru persoanele de peste hotarele ei. În același timp se cere crearea condițiilor favorabile de dezvoltare a entităților

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

mici și mijlocii, care au menirea de a diminua șomajul prin antrenarea unui număr mare de muncitori și în același timp aceste entități se acomodează mai ușor la schimbările care au loc în ultimul timp pe piața muncii la nivel mondial. În paralel se cere susținerea și promovarea activităților și inițiativelor personale ale populației de a încerca noi domenii de activitate, care până în prezent nu au existat, dar pentru aceasta trebuie să existe o colaborare foarte strânsă între administrația publică centrală, organizațiile nonguvernamentale, lumea de afaceri, instituțiile de învățământ și societatea civilă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ADUMITRĂCESEI I. D., NICULESCU N. G. (coordonatori). *Piața forței de muncă- Teorie și practică economică contemporană*, Editura Tehnică, Chișinău, 1995.
2. BĂCESCU M., BĂCESCU-CĂRBUNARU A. *Macroeconomie și politici macroeconomice*, Editura ALL EDUCATIONAL, București, 1998.
3. Site-ul Biroului Național de Statistică. www.statistica.md
4. Forța de muncă în Republica Moldova: Ocupare și șomaj 2018. Chișinău 2018. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Forța_de_munca/AFM_2018_rom.pdf
5. Forța de muncă în Republica Moldova: Ocupare și șomaj 2017. Chișinău 2017. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Forța_de_munca/AFM_rom_2017.pdf

SECȚIUNEA nr. 3 ECONOMIA CUNOAȘTERII ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ

PROBLEMATICA ȘI EVOLUȚIA SALARIULUI CA ELEMENT AL PIETEI MUNCII

BRANAȘCO Natalia, dr., conf. univ.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
FILIP Nelly, dr., conf. univ.
Academia de Studii Economice din Moldova

The importance of the theme lies in the role of the income of the labor force, in the context of the economic situation in the Republic of Moldova. The minimum wage defines the minimum amount of work remuneration that can be achieved within the framework of an economy and, in a similar way, its size. Some economists argue for the importance of the minimum wage in terms of effective tooling for poverty reduction, the improvement of social welfare and the improvement of living standards. We consider, however, that the reset of the state of the developed state reveals changes in the value of the instrument of the minimum wage and the transition to the minimum the subsistence wage.

Keywords: labor market, minimum wage, average wage, labor productivity, normalization of work, forms of pay.

O componentă integrantă a economiei de piață sunt relațiile de cumpărare-vânzare a forței de muncă (sau muncii) ca factor de producție tradițional. Particularitățile acestor relații și specificul organizării lor permit desemnarea unei piețe deosebite. Piața muncii reprezintă un mecanism social (totalitatea instituțiilor), ce deservește circulația resurselor de muncă și reproducerea forței de muncă. Această piață este specifică, deoarece obiectul ei este reprezentat de capacitatea omului de a munci, iar forța de muncă este inseparabilă de purtătorul ei. Din aceste considerente, funcționarea acestei piețe este influențată, alături de factorii economici, și de un șir de circumstanțe cu caracter noneconomic: sociale, psihologice, religioase, naționale, factorii culturali și alte cauze ce influențează comportamentul uman.

Piața contemporană a muncii reprezintă o piață cu concurență imperfectă, datorită lipsei condițiilor egale de confruntare dintre participanți. În sistemul relațiilor de ocupare există diferențieri esențiale dintre posibilitățile și puterea subiecților. Un rol decisiv le revine participanților agregați – patronatelor, sindicatelor, structurilor statale. În știința economică, problema salariului este una fundamentală. Evaluările ei științifice nu sunt identice:

- formă a valorii forței de muncă, determinată prin costul mijloacelor de existență (marxism);
- remunerare pentru muncă, pentru serviciul de muncă (sinteza neoclasică).

În literatura economică contemporană, salariul este tratat ca principalul venit factorial, creat de muncă și salariul tarifar – prețul serviciului de muncă pentru o unitate de timp (oră, zi).

Deci, salariul are două laturi:

- Salariul – cost (preț) – din punctul de vedere al întreprinzătorului, ce plătește munca;

2. Salariul – venit – din punctul de vedere al angajatului, este o recompensă pentru munca prestată. [3, p. 351].

Salariul, ca formă de plată a forței de muncă, se aplică din timpurile cele mai îndepărtate. Încă în Codul de legi al lui Hammurabi din Babilonul antic (mileniul II î. e. n.) apare fenomenul „muncii salariate”, fenomen generat, pe de o parte, de perioadele de timp în care se efectua un mai mare volum de muncă, care nu putea fi acoperit exclusiv prin munca sclavilor și, pe de altă parte, ca urmare a constituirii categoriei sociale de oameni liberi, care puteau fi angajați în câmpul muncii contra unei sume de bani, stabilite și reglementate legal. Fondatorul doctrinei liberalismului economic clasic, Adam Smith, scria în opera sa „Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor sale” (1776): „Un angajat trebuie să poată trăi întotdeauna din munca sa, iar salariul trebuie să fie, cel puțin, suficient pentru a-l întreține. Salariul trebuie să fie, de cele mai multe ori, chiar ceva mai mare decât atât; altfel ar fi imposibil pentru muncitor să întemeieze și să întrețină o familie, iar cursul vieții, al unor asemenea muncitori, n-ar putea dura mai mult de o generație”. A. Smith a subliniat și faptul că salariul este unicul venit bazat pe muncă. Celelalte venituri – profitul, renta și dobânda – sunt venituri create de munca suplimentară a angajaților. În viziunea lui K. Marx, salariul nu poate fi plată a muncii, deoarece munca nu este marfă, ci procesul de creare a mărfii. În al doilea rând, salariul nu poate fi prețul muncii, pentru că munca nu se poate măsura prin muncă, pentru că munca nu poate să aibă valoare, „tot așa cum greutatea ca atare nu poate să aibă o greutate a ei sau căldura – o temperatură a ei” [5].

Astfel, muncitorul vinde angajatorului nu munca, ci forța de muncă sau capacitatea de a munci. Prin *forța de muncă* se înțelege totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale, care există în organismul, în personalitatea vie a omului, pe care el le pune în funcțiune atunci când produce bunuri de un fel oarecare. Forța de muncă în calitate de marfă nu există însă decât atunci când, simultan, sunt respectate două condiții:

- când posesorul acestor aptitudini este liber din punct de vedere juridic pentru a-și putea vinde forța de muncă pe un timp oarecare și în circumstanțe determinate;
- posesorul să fie liber din punct de vedere economic, adică să nu posede mijloace de producție, prin utilizarea cărora să-și asigure producerea bunurilor necesare traiului. În virtutea acestor condiții, să fie nevoit să vândă singurul lucru pe care îl are – capacitatea de muncă.

În teoria economică, se deosebesc următoarele forme de salariu:

- nominal - reprezintă suma de bani (venitul) pe care îl primește salariatul pentru munca prestată;
- real - reprezintă cantitatea de bunuri și servicii care pot fi procurate în baza salariului nominal, dacă prețurile

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

nu se modifică (puterea de cumpărare a salariului nominal).

Modelul ideal al pieței muncii este considerată acea situație, în care cererea și oferta se coordonează liber în dependență de salariu, în condiții de concurență. În realitate, piața muncii și salariul stabilit în cadrul ei sunt cele mai reglementate din toate piețele factorilor de producție și a veniturilor factoriale. În prezent, ca și în perspectiva următorilor ani, statul are un rol important în reglementarea activității pieței muncii, cât și în promovarea politicii veniturilor salariale. Prerogativele statului sunt:

- elaborarea și respectarea legislației muncii;
- elaborarea sistemului tarifar pentru lucrătorii bugetari;
- reglementarea legislativă a salariului minimal;
- indexarea veniturilor;
- elaborarea sistemului de asigurare socială.

În țările dezvoltate, sindicatele constituie o forță activă în sfera încadrării în câmpul muncii, în stabilirea nivelurilor de salarii și a condițiilor de muncă. „*Cavalerii muncii*”, apăruti în sec. XVIII, reprezintă și apără interesele muncitorilor dintr-o ramură sau alta, din diferite domenii de activitate.

Sindicatele lansează cerințe de majorare a salariului prin diminuarea ofertei de muncă (limitarea artificială a membrilor sindicatelor – practica tred-unionismului vicios, reducerea zilei și săptămânii de lucru, majorarea termenului de studii și a duratei concediului, limitarea imigrației) sau majorarea cererii de muncă (prin creșterea productivității muncii, extinderea publicității). Efortul sindicatelor este îndreptat spre îmbunătățirea condițiilor de muncă și odihnă, majorarea salariului și asigurarea socială a lucrătorilor. [3, p. 357].

Salariul minim este un instrument administrativ foarte răspândit utilizat pentru reducerea sărăciei. De asemenea, la nivel internațional a fost elaborat un cadru normativ de susținere și promovare a mecanismelor de plafonare a salariului, la care a aderat și Republica Moldova. Astfel, în baza de date a Organizației Internaționale a Muncii (OIM), se numără 154 de state care au implementat la nivel național astfel de mecanisme.

Eurostat a definit salariul minim ca fiind salariul cel mai scăzut pe care un angajator este obligat prin lege să îl plătească angajaților săi. Salariul național minim de bază poate fi stabilit la un regim de salarizare la oră, la săptămână sau la lună, iar acest salariu minim este aplicat prin lege (de guvern), deseori după consultarea partenerilor sociali [9].

În general există două tipuri de regimuri de stabilire a salariului minim – universal și cel sectorial. În cazul regimului universal, plafonul minim de salarizare este stabilit pentru întreaga economie, în timp ce un regim sectorial presupune un număr nelimitat de astfel de salarii în dependență de sectorul economic sau de un grup specific de calificări. Regimul universal este mult mai răspândit în lume, fiind prezent în 22 din cele 27 de state ale UE. Statele moderne au aplicat instrumentul salariului minim începând cu sfârșitul secolului XIX în Noua Zeelandă, Australia și Regatul Unit. Către sfârșitul secolului XX majoritatea statelor lumii aveau dezvoltate reglementări în partea ce vizează nivelul minim de remunerare a muncii.

În tabelul 1 prezentăm evoluția salariului minim în unele state membre ale OECD, tendința fiind de stabilitate (Belgia, Olanda, Spania, SUA) sau de creștere, mai ales în fostele țări în tranziție (Cehia, Estonia, Ungaria, Polonia).

Tabelul 1. Evoluția salariului minim în unele state membre ale OECD (fondul anual)

Țara	2000	2005	2010	2015	2016
Belgia	21.187,8	21.103,8	21.810,3	21.588,1	21.170,2
Canada	13.705,4	13.355,1	15.733,0	16.536,8	16.792,
Cehia	5.013,9	7.585,3	7.345,2	7.856,8	8.399,1
Estonia	3.005,0	4.850,5	6.204,5	7.807,5	8.595,0
Franța	16.695,8	18.824,7	19.738,7	20.324,1	20.413,6
Germania	20.948,2	20.847,4
Ungaria	4.063,6	6.779,0	6.835,0	8.694,4	9.155,1
Irlanda	15.464,1	17.298,6	18.755,8	17.907,6	18.942,8
Japonia	12.558,5	13.046,1	14.112,4	14.899,2	15.292,1
Olanda	21.353,0	21.685,0	22.433,1	21.856,8	22.209,8
Polonia	6.172,3	6.795,1	9.158,4	11.254,8	11.977,5
Spania	11.182,5	11.525,3	12.657,5	12.170,5	12.317,4
Marea Britanie	13.039,5	16.405,2	17.053,2	17.125,5	17.568,3
SUA	14.744,1	13.000,7	16.391,3	15.080,0	14.892,1

Sursa: [9]

Din rândul statelor OECD în total sunt opt state care nu au pus în aplicare norme legislative care să prevadă stabilirea de către autorități a nivelului salariului minim pentru economie. Salariul minim în cazul statelor vizate este stabilit în cadrul unui proces de negocieri colective care se realizează dintre patronate și sindicate, fără implicarea autorităților. Statele menționate sunt: Austria, Danemarca, Finlanda, Islanda, Italia, Norvegia, Suedia, Elveția. Celelalte state membre a OECD aplică mecanismul de aprobare a nivelului minim de salarizare de către autorități. Totuși, ponderea salariului minim pe economie în salariul mediu pe economie diferă de la o țară la altă destul de mult, fiind cuprins pentru anul 2016 de la 51% în cazul Noii Zeelande și 26% în cazul SUA.

La nivel global, atât Organizația Națiunilor Unite, cât și Organizația Internațională a Muncii au încheiat convenții și rezoluții, în care cer salarii decente. În Uniunea Europeană, Carta Drepturilor Sociale Fundamentale a Muncitorilor

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

declară că toți muncitorii au dreptul la o remunerație echitabilă:

„Toți muncitorii vor fi remunerați echitabil. În acest scop, în conformitate cu reglementările valabile în fiecare țară, muncitorilor li se va asigura dreptul la salarii echitabile, de exemplu un salariu suficient de mare pentru a avea un standard de viață decent” [6].

Legislația Republicii Moldova în domeniu utilizează sintagma „salariu” și „salarizarea muncii”, o definiție legală a salariului este dată în Legea salarizării nr.847 din 14.02.2002, Monitorul Oficial, nr. 50 din 11.04.2002. Astfel, prin salariu se înțelege orice recompensă sau câștig evaluat în bani, plătit salariatului de către angajator sau de organul împuternicit de acesta, în temeiul contractului individual de muncă, pentru munca executată sau ce urmează a fi executată.

Legea 847/2002 stabilește principiile de bază ale retribuirii salariaților, orientată spre asigurarea funcției salariului ca principala sursă de venit pentru satisfacerea necesităților vitale ale salariaților și familiilor lor și ca formă de stimulare a muncii. Legea în cauză face referire la instrumentul definit ca *quantumul minim garantat al salariului în sectorul real* care reprezintă valoarea minimă obligatorie a retribuției muncii garantată de către stat pentru munca prestată de salariați în sectorul real. Art.12 a legii menționate specifică faptul că „Quantumul minim garantat al salariului în sectorul real se stabilește de Guvern după consultarea partenerilor sociali. Quantumul minim garantat al salariului în sectorul real se reexaminează anual, în funcție de creșterea sumară anuală a indicelui prețurilor de consum și a ratei de creștere a productivității muncii la nivel național.” Quantumul minim garantat al salariului în sectorul real specificat prin Legea 847/2002 este aprobat prin Hotărârea Guvernului 165/2010 [4].

Conform art. 9 al Legii Nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, grila de salarizare din sectorul bugetar este asigurată prin stabilirea salariului de bază pentru fiecare funcție conform ierarhiei posturilor și include gradele de salarizare, clasele de salarizare și coeficienții de salarizare.

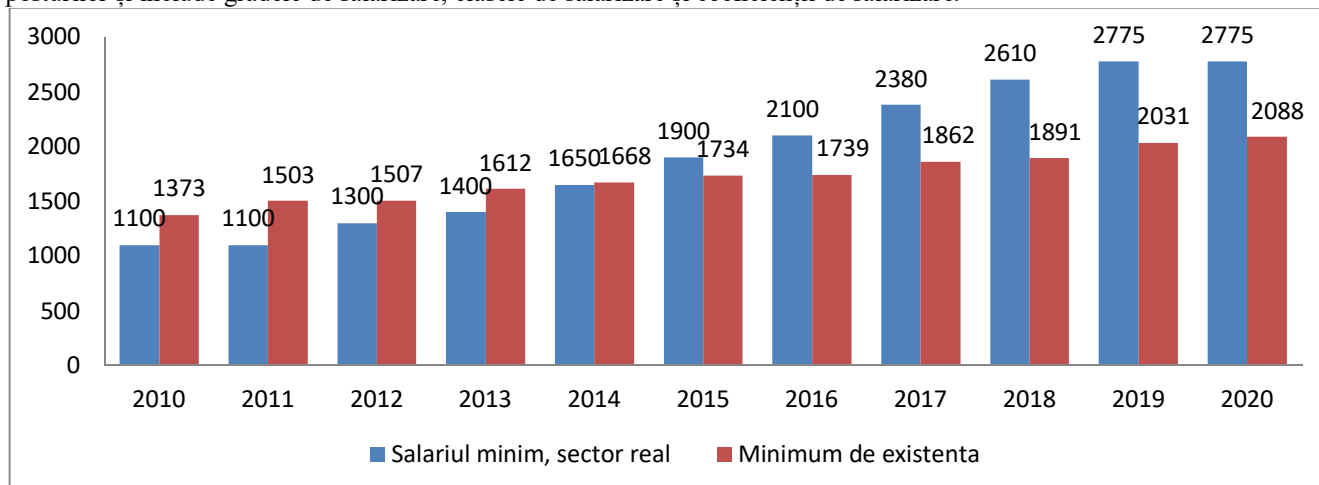

Figura 1. Dinamica salariului minim în sectorul real și al minimumului de existență, lei

Sursa: elaborat de autor după [8]

Analizând salariile din Republica Moldova la momentul actual, se poate constata că ele sunt extrem de mici comparativ cu nivelul salariilor din țările vecine sau țările europene. În UE media generală cu privire la salariul minim este de 935,78 euro, iar a salariului mediu este de 1520 euro. Salariul minim cu valoarea cea mai înaltă (1998 euro) este în Luxemburg, iar cel mai mare salariu mediu pe economie se atestă în Danemarca (3095 euro). Cele mai mici valori ale salariului minim și mediu (235 euro și 406 euro) sunt în Bulgaria [9].

Determinăm, că în Republica Moldova în ultimul deceniu, în fiecare an are loc creșterea salariului minim pe economie, indicatorul în cauză a evoluat de la mărimea de 1100 lei în 2010 la 2775 lei aplicat din 1 mai 2019 (figura 1).

Astfel, observăm că în perioada 2010-2020, salariul minim în sectorul real a crescut de 2,52 ori, iar minimumul de existență s-a majorat de 1,52 ori. În anul 2020, determinăm că salariul minim în sectorul real acoperă minimumul de existență cu 133%, fapt ce nu este valabil și pentru sectorul bugetar. Această situație, evident că denotă prezența unei inegalități sociale din punct de vedere al posibilității de obținere a veniturilor.

Cu privire la dinamica salariilor minime și medii în sectorul real, evidențiem următoarele tendințe, astfel se observă, că pe parcursul ultimilor ani are loc creșterea lentă, dar constantă a salariului mediu pe economie.

Tabelul 2. Evoluția salariilor în perioada 2013 – 2017, MDL

Indicator	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Salariul minim	1900	2100	2380	2610	2775	2775
Salariul mediu	4815	5390	6000	6268	7234	7943
Salariul mediu în agricultură	3006	3346	3555	4 188	4 769	5023
Salariul mediu în construcții	4378	5065	5578	6198	7155	7608
Salariul mediu în comerț	3871	4558	5048	5415	6544	6882
Salariul mediu în transport	4282	4746	5245	5986	6836	6533

Sursa: elaborat de autor după [8]

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Astfel, se determină tendințe pozitive cu privire la creșterea salariilor, în perioada 2015- 2020, salariul minim a crescut cu 46%, iar salariul mediu cu 65%, și salariul mediu în sectoarele economice de asemenea au crescut în fiecare an.

Cu privire la mărimile salariilor medii în sectorul bugetar și cel real, evidențiem iarăși o discrepanță, salariile medii în sectorul real fiind cu circa 10% mai mari.

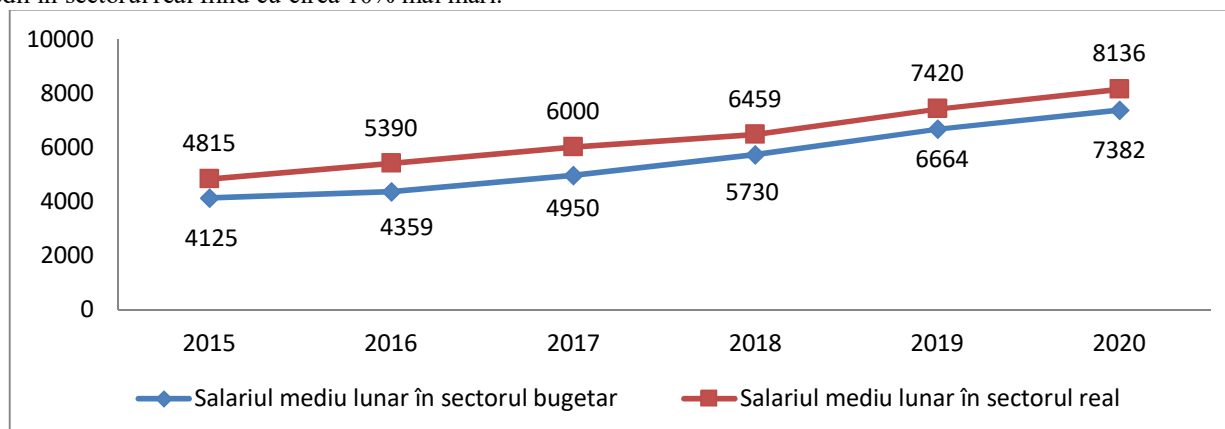

Figura 2. Dinamica salariului mediu în sectorul real și bugetar, lei

Sursa: elaborat de autor după [8]

În profilul teritorial, determinăm faptul că în anul 2020 cel mai mare salariu nominal mediu lunar se înregistrează în mun. Chișinău – 9561,3 lei, ceea ce constituie 120,4% din salariul mediu pe economie, și în mun. Bălți – 7 618,3 lei, ce constituie 96% din salariul pe economie. În toate celelalte localități, salariul nominal mediu lunar este mai mic decât salariul mediu pe țară, cea mai mică valoare înregistrându-se în raionul Basarabeasca – 5 412,5 lei, ceea ce constituie 68% din salariul mediu pe economie.

În condițiile existente, salariul minim în mărime unică stabilit pe economie limitează mult din instrumentele legale pe care le au angajatorii în relația cu angajații în cazul unor sectoare ale economiei naționale, dar oferă o flexibilitate exagerată în cazul altor sectoare. Determinăm, că ponderea salariului minim în salariul mediu brut pe economie în perioada 2013-2018 este în creștere, evoluând de la 38% la 42%, ceea ce denotă o tendință pozitivă, dar deja din anul 2019 acest indicator începe să scadă, ajungând la numai 35% în anul 2020.

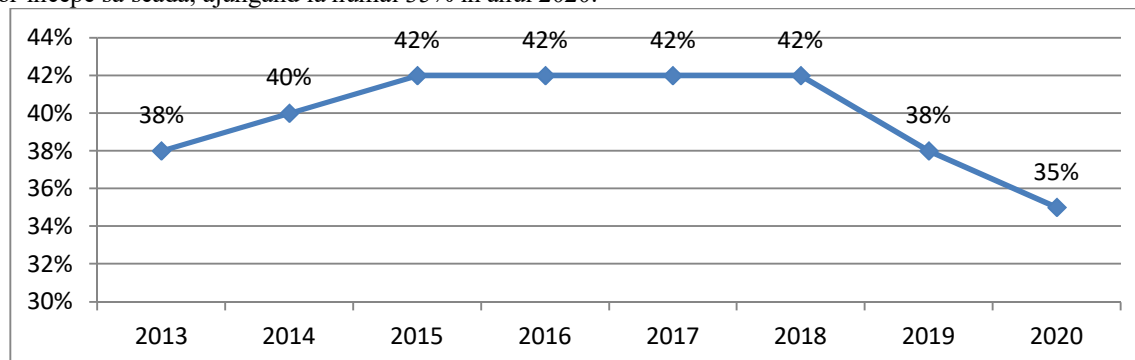

Figura 3. Ponderea salariului minim în salariul mediu brut pe economie

Sursa: elaborat de autor după [8]

O consecință negativă a salarizării joase este reducerea continuă a principalilor indicatori ocupaționali. Ancheta Forței de Muncă, realizată de Biroul Național de Statistică atestă o reducere, atât a numărului populației economice activă, cât și a celei ocupate. Astfel, din 2001 până în 2020, numărul populației economice activă s-a redus de la 1616 mii persoane până la 867,3 mii persoane, iar numărul populației ocupate și al salariaților s-a redus, respectiv, de la 1498 mii și 834,2 mii persoane. S-au redus și ratele de activitate și de ocupare, respectiv, de la 57,9% și 53,7% în anul 2001 până la 40,1% și 38,8% în 2020.

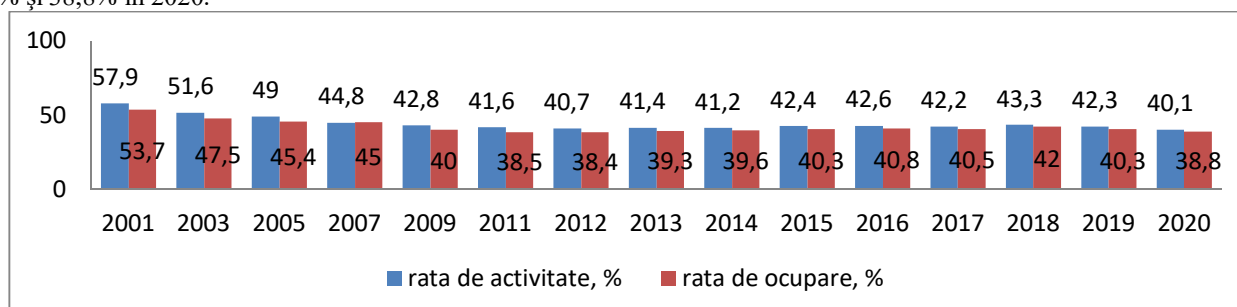

Figura 4. Evoluția ratelor de activitate și de ocupare, 2001-2020, %

Sursa: elaborat de autor după [8]

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Astfel, ca consecință este numărul mare de moldoveni forțați de climatul economic nefast din țară să plece peste hotare. În același timp, odată cu descreșterea populației economic activă, tendința de creștere a populației inactive, în special, a celei aptă de muncă, se menține stabilă pe parcursul ultimilor ani.

În condițiile create apare necesitatea creșterii rolului statului în reglementarea salarizării angajaților, în special a celor din sfera bugetară, astfel nivelul salariului lucrătorilor bugetari trebuie să fie comparabil cu cel al lucrătorilor din sectorul privat. Majorarea salariului ar contribui la creșterea încrederii populației în economia națională, ar conduce la îmbunătățirea situației de pe piața muncii și la reducerea emigrației din Republica Moldova.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BLANOVSCI, A. *Salariul: abordări conceptuale, tipuri de salarii, modalități de salarizare*. În: Administrarea Publică, nr. 1. Chișinău, 2013;
2. *Fenomenul „salariilor în plic” în Republica Moldova: concluzii și recomandări*. Chișinău: Asistența pentru Reforme în Moldova. 2017, 27 p.;
3. FILIP, N., SOROCEAN, O. *Teorie economică: curs universitar*. Chișinău: Tipografia Primex-Com SRL, 2009, 364 p.;
4. *Legea salarizării nr.847 din 14.02.2002, Monitorul Oficial, nr. 50 din 11.04.2002*. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=31288> 6847/2002220;
5. MOLDOVANU, D. *Doctrinile economice*. Chișinău: ARC, 2003;
6. MORCOTILO, I. *Salariul minim: între eficiență economică și echitate socială*. Chișinău: Expert-Grup, 2015. 20 p.;
7. PANTEA, L. *Managementul pieței muncii a Republicii Moldova în contextul integrării în Uniunea Europeană*. Chișinău, 2017 p.;
8. www.statistica.gov.md;
9. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Minimum_wage;

TENDINȚELE ACTIVITĂȚII INVESTIȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

BRANAȘCO Natalia, dr., conf.univ.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
SULEAC Iurie, masterand, gr. BS11M,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Investments are essential in the development of any economic system because they help to assure the regeneration, improvement and the increase of the heritage of any system. Investments represent the factor which influences simultaneously the offer and the demand. The aim of investments is to realize future advantages, mainly in the form of profit. The implementation of some investment projects leads to the increase of the fixed capital stock. Investment is a sequence of economic, financial, commercial, technical, constructive, social and political actions.

Keywords: Investments, investment strategies, investment activities, investment intensity, competitiveness, investment projects, investment efficiency, investment financing, foreign direct investment.

În secolul XXI, în țările cu economia de piață termenul de investiție poate fi confundat cu un joc riscant pe termen lung, unde cei care câștigă sunt acei care investesc sume de bani proprii pentru a crea un nou produs sau serviciu, sau pentru a moderniza unul deja existent.

Totodată investiția nu necesită doar sume de bani, ia necesită efort, răbdare și curaj enorm, legat strâns cu un plan bine stabilit de la început și cu o strategie bine gândită din partea celor ce investesc, în contextul dat putem să ne reamintim de cuvintele care a spus legendarul investitor american, om de afaceri și filantrop Warren Edward Vierdo Buffett în privința investitorilor, că „investitorii trebuie să știe tot timpul că entuziasmul și cheltuielile sunt dușmanii lor”, putem doar să presupunem ce anume dorea să ne sugereze Warren Edward prin această afirmație dar putem să ne alăturăm acestei abordări și spunem că investiția poate fi atât câștig, cât și o pierdere .

Mai mult decât atât, investițiile stau la baza dezvoltării unităților economice, având un rol deosebit de important, ei reprezintă aceea verigă fără de care succesul în activitate nu poate fi atins. Investițiile sunt acel „motor” ce generează o impulsie prin creșterea producției sau a volumului de servicii prestate, îmbunătățirea a mediului socio-cultural , a creșterii calității vieții în rândul populației prin oferirea unui sprijin material.

În prezent investițiile sunt considerate acele puncte ce leagă prezentul de viitor. Deoarece investițiile făcute astăzi generează creșterea și diversificarea a factorilor de producție: capital (în practică numit ca capital real), pământ (resursele naturale), munca (activitate fizică sau intelectuală a omului), pentru ziua de mâine .

Din punct de vedere teoretic, investițiile reprezintă totalitatea cheltuielilor care se fac pentru procurarea bunurilor de capital, în scopul creșterii capitalului fix și a stocurilor de capital circulant și al sporirii, pe această cale, a avuției naționale. O definiție mai succintă spune că investițiile reprezintă acea parte a venitului care este folosită pentru formarea și creșterea capitalului [1, pag. 226].

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

O altă tratare a investițiilor este din punct de vedere financiar și economic [2, pag. 12]. Din punct de vedere financiar, investițiile trebuie privite ca niște cheltuieli de resurse menite să conducă la realizarea unor venituri, respectiv, economii, pe o perioadă de timp de exploatare rațională, când prin amortizare, se asigură rambursarea tuturor acestor cheltuieli. Din punct de vedere economic, investițiile cuprind toate consumurile de resurse care se fac în prezent, în speranța obținerii, în viitor a unor efecte economice (venituri, încasări) eșalonate în timp, în sumă totală, ce sunt superioare cheltuielilor inițiale de resurse.

Rolul principal al investițiilor constă în crearea unui suport financiar solid fie din partea statului sau a altui agent economic, cu scopul creșterii patrimoniului unei întreprinderi, în vederea activității sale în viitor și, pe de altă parte, de a obține un beneficiu din activitatea investițională.

Astfel, menționăm că orice activitate investițională include un șir de elemente:

1. Subiect, adică orice persoană fizică sau juridică care a decis să-și investească resursele proprii într-un anumit domeniu;

2. Obiect, ce cuprinde obiectele sau mijloacele în care se vor investi;

3. Cost, adică acea sumă de bani pe care investitorul o va alocă într-un anumit domeniu;

4. Efectul sau valoarea economică, rezultată în urma investițiilor.

Activitatea investițională posedă două tipuri de trăsături caracteristice [3, pag. 16]:

1. Trăsături clasice:

- durata relativ mare între momentul efectuării cheltuielilor, momentul obținerii de efecte și momentul care reprezintă sfârșitul efectelor investiționale;

- sacrificarea unor resurse certe, prezente, în defavoarea consumului imediat;

- riscurile și incertitudinea, care afectează, deopotrivă, eforturile și efectele unui proiect de investiții.

2. Trăsături moderne:

- investițiile unei întreprinderi reprezintă o alocare permanentă (pe o durată adesea nedeterminată) de capitaluri pentru achiziția de active fizice sau financiare, fiind necesară crearea și gestionarea unui portofoliu de investiții;

- caracterul de reversibilitate, manifestat prin mobilitatea deosebită a raportului investiții reale - plasamente financiare și a raportului investiții - dezinvestiții, care se realizează la hotarul dintre piața reală și cea fictivă.

Conceptul de investiție este complex, include mai multe tipuri de investiții, ce sunt determinate de o serie de criterii [4, pag. 12]. Ele pot fi clasificate din punct de vedere al formei de proprietate în următoarele categorii:

1. Private - sunt investițiile ce aparțin agenților economici nonstatali;

2. Publice - sunt investițiile ce aparțin unei colectivități, dar se află în administrația statului.

Un alt criteriu după care putem clasifica investițiile este destinația cheltuielilor:

• investiții directe, ce sunt direcționate spre construcția clădirilor, achiziționarea utilajelor;

• investiții colaterale, destinate pentru asigurarea de utilități (apă, energie, gaze);

• investiții conexe, ce sunt cheltuieli de investiții pentru asigurarea materiei prime, energiei, combustibilului etc.

După destinația obiectivelor de investiție ele se clasifică în investiții productive și neproductive, se împart pe sectoare primare (ramuri extractive), secundare (ramuri prelucrătoare) și terțiare (servicii) [4, pag. 12].

După modul de execuție a lucrărilor sunt următoarele tipuri de investiții:

• Investiții executate în antrepriză (de către unități specializate);

• Investiții executate în regie (de investitor cu forțe proprii);

• Investiții în sistem mixt.

După stadiul de realizare a lucrărilor, investițiile pot fi:

1. Neterminate - valoarea lucrărilor realizate la obiectivele în curs de execuție;

2. Restante - se referă la obiective ale căror termene au fost depășite;

3. Terminate - la care toate lucrările sunt încheiate.

În raport de modul de folosire a bunurilor de capital achiziționate, investițiile se împart în:

a) investiții de înlocuire, destinate înlocuirii bunurilor de capital fix scoase din funcție, ca urmare a deprecierei lor. Sursa acestor cheltuieli o constituie amortizarea;

b) investiții pentru dezvoltare, destinate sporii volumului capitalului tehnic real, adică formării nete a capitalului, a căror sursă o formează venitul economisit.

O formă specifică a investițiilor sunt investițiile în capitalul uman, datorită faptului că principala sursă de profit sunt talentele, abilitățile și cunoștințele resurselor umane. În acest context amintim de afirmația lui Buffet că „... e mai bine să investești în capitalul uman, și anume în sine”, deoarece, dacă ne vom îmbunătăți abilitățile pe tot parcursul vieții, vom fi întotdeauna un candidat competitiv pe piața muncii.

Activitatea investițională s-a dezvoltat și a adus noi modificări a conceptului, unde investiția este considerată un instrument cu ajutorul căruia se realizează diverse plasamente financiare. Astfel, apar noi criterii de clasificare investițiilor, care sunt abordate sub conceptul de fonduri de investiții, care au ca scop aportul comun a fondurilor mai multor investitori privați, iar principalul obiectiv al acestor fonduri fiind multiplicarea sumelor cu care oamenii au venit inițial, adică generarea de câștiguri. Există patru tipuri principale de fonduri de investiții [5]:

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

1. Fonduri de acțiuni, în care banii acumulați sunt plasați în proporție mai mare de 85 % în acțiuni listate la bursă și care au un grad de risc destul de ridicat;

2. Fonduri de obligațiuni, unde mai mult de 80 % din bani sunt investiți în obligațiuni, au randamente mai scăzute față de cele de acțiuni, dar și un risc mai mic;

3. Fonduri monetare, în care peste 90 % din bani sunt plasați în instrumente monetare de tipul depozitelor bancare sau titluri de stat, și care au randamentul cel mai mic, dar și riscul pe măsură;

4. Fonduri mixte nu reprezintă altceva decât o combinație între variantele de plasamente amintite până acum, în diverse proporții și care sunt cele mai utilizate de către investitori.

Având în vedere că activitatea investițională este una riscantă deoarece ea necesită capacități analitice din partea investitorilor și anume persoana care dorește să-și investească resursele proprii (banii) într-un anumit proiect sau întreprindere, produs etc. trebuie să fie realistă privind profiturile estimate, fiindcă nu poți să te aștepti să obții tot timpul randamente maxime pentru că rezultatele anterioare nu îți garantează profiturile viitoare. Trebuie să ne gândim pe termen lung, pentru că deținerea de investiții este riscantă și volatilă, este recomandat să deții investiții pe termen lung.

Un alt sfat este că nu trebuie să diminuăm importanța resurselor deoarece felul în care îți aloți resursele financiare diferitelor categorii de investiții poate determina pe care le vei obține. Alege investiții cu grad de risc scăzut cât și investiții mai riscante în proporții diferite adaptate profilului tău de investitor. Fii atent la taxele și comisioanele pe care le plătești. Fii la curent cu legislația financiară pentru a ști dacă taxele impozitele pe care le sunt corecte. același timp trebuie să te documentezi înainte de a alege investițiile pe care vrei să le faci, pentru a putea analiza compara taxele și comisioanele pe care trebuie să le atunci când faci tranzacții financiare. Și una dintre cele mai principale lucruri sunt cunoștințele despre instrumentele financiare, proiectele sau întreprinderile în care investim deoarece nu poți lua decizii înțelepte privind investițiile dacă nu știi cum funcționează instrumentele financiare sau o întreprindere în care investești. Nu poți alege cele mai potrivite investiții profilului tău de risc dacă nu le caracteristicile. Pregătește-te și informează-te înainte să începi să investești.

Pentru a evita riscurile, orice activitate investițională trebuie să se bazeze pe o strategie și o politică, cu ajutorul căreia se poate determina eficiența economică a investițiilor. Implementarea strategiilor și politicilor investiționale va produce un șir de efecte economice și sociale [6, pag. 15]:

Efectele economice sunt următoarele:

- a) creșterea cererii de bunuri și servicii;
- b) creșterea și diversificarea ofertei agenților economici;
- c) creșterea cifrei de afaceri, a veniturilor și profitului;
- d) favorizarea circulației capitalurilor;
- e) creșterea gradului de participare a țării la circuitul economic internațional.

Efectele sociale sunt următoarele:

- a) creșterea calității vieții și a nivelului de trai;
- b) creșterea numărului de locuri de muncă și a gradului de ocupare a forței de muncă;
- c) reducerea șomajului;
- d) creșterea calității forței de muncă.

Toate efectele produse din implementarea strategiilor trebuie analizate în toată complexitatea lor, pentru a obține o imagine a raționalității efectuării lor, a faptului dacă fiecare leu investit răspunde sau nu cerințelor obiective ale economiei naționale. Gradul de eficiență economică a investițiilor este condiționat și de calitatea activității de realizare a fiecărei investiții în parte. Din acest punct de vedere, se disting căi de creștere a eficienței economice a investițiilor în perioada de pregătire și în perioada de execuție, până la atingerea parametrilor tehnico- economici proiectați.

Sporirea eficienței economice în perioada de pregătire a investițiilor este determinată de calitatea activității participanților direcți, adică a proiectantului, a organelor de avizare și finanțare a investițiilor. În această etapă, eforturile trebuie orientate spre următoarele căi de sporire a eficienței economice a investițiilor [7, pag. 356]:

1. Analiza riguroasă a oportunității și necesității investiției, fapt ce presupune o documentație tehnico-economică fundamentată prin nota de comandă și proiectul de execuție prin care se analizează nevoile reale ale economiei și populației;

2. Stabilirea amplasamentului obiectivelor de investiții care trebuie să îmbine criteriile economice cu cele de altă natură;

3. Stabilirea mărimii optime a capacităților de producție, astfel încât noile obiective să asigure atât încorporarea progresului tehnic contemporan, cât și valorificarea eficientă a resurselor materiale și umane ale țării.

Se poate spune deci că eficiența investițiilor devine una din principalele căi de îndeplinire a obiectivelor economiei de piață.

În fine, eficiența își găsește în domeniul investițiilor o concretizare ale cărei efecte se resimt la scara întregii societăți tot așa cum ea sintetizează, prin efectele obținute eficiența tuturor sectoarelor economiei.

Sursele de finanțare a investițiilor pot fi de două tipuri din mijloace proprii adică autofinanțarea și sursele din afară, cum ar fi împrumuturile și emisia de noi acțiuni.

Resursele interne se formează pe baza fondului de amortizare, adică a sumelor de bani destinate înlocuirii capitalului uzat, precum și a unei părți din beneficiu folosit pentru modernizarea și lărgirea producției.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Autofinanțarea asigură independența întreprinderii, dar în majoritatea întreprinderilor resursele proprii sânt limitate și atunci întreprinderile elaborează strategii de atragere a resurselor din exterior, sub formă de investiții, împrumuturi sau emisiuni de acțiuni și obligațiuni (depinde de forma organizatorico-juridică a întreprinderii).

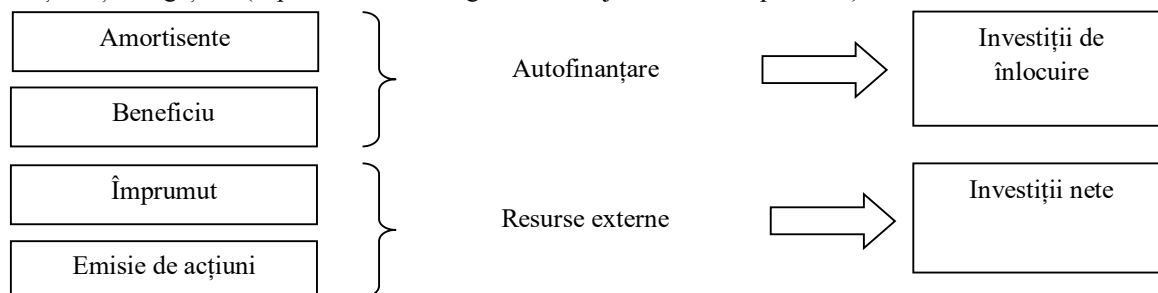

Figura 1. Sursele de finanțare a investițiilor

Sursa: elaborat de autor conform datelor din sursa [19, pag 159]

Eficiența economică a investițiilor exprimă rezultatele ce se obțin într-o anumită perioadă la fiecare leu investit [20, pag. 356].

Rezultatele ce se obțin ca urmare a investițiilor, sunt foarte variate. Ele pot fi de natură economică, socială și politică și trebuie analizate în toată complexitatea lor.

Este important ca orice stat să creeze un mediu care să stimuleze investițiile în activele efectuate din sursele proprii ale agenților economici, deoarece acest indicator este unul dintre factorii decisivi care asigură creșterea și bunăstarea economică din țară. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în Republica Moldova în anul 2019, au fost realizate investiții în imobilizări necorporale în valoare de 962,2 milioane lei, cu 45,5% mai mult față de anul precedent. Valoarea investițiilor în imobilizările corporale a constituit 30,3 miliarde lei, cu 9,3% mai mult față de anul 2018.

Tabelul 1. Investiții în active imobilizate pe tipuri pe imobilizări

Indicatori	Milioane lei (în prețuri curente)					Abaterea absolută			
	2015	2016	2017	2018	2019	2019-2018	2018-2017	2017-2016	2016-2015
Total	21123,3	19664,1	23 498,3	27 464,7	31253,2	+3788,5	+3966,4	+3834,2	-1459,2
Imobilizări necorporale	2180,4	586,9	531,8	640,3	962,2	+321,9	+108,5	-55,1	-1593,1
Imobilizări corporale	18942,9	19077,2	22 966,5	26 824,4	30291,0	+3466,6	+3857,9	+3889,3	+134,3

Sursa: elaborat în baza datelor Biroului Național de Statistică [11]

Analiza structurii investițiilor în active imobilizate pe tipuri de imobilizări corporale, în anul 2019, comparativ cu anul 2018 a crescut volumul investițiilor la clădiri rezidențiale – cu 19,4%, la construcții ingineresti – cu 14,3%, la mașini și utilaje – cu 6,7%, la clădiri nerezidențiale – cu 5,1%, la mijloace de transport – cu 4,9%, pentru perioada 2017-2018 arată, că volumul principal al investițiilor în active imobilizate corporale a revenit investițiilor în mașini, utilaje, instalații de transmisie, cota-parte a căroră, în totalul investițiilor a constituit 31% și, comparativ cu anul 2017, s-a micșorat cu 2 p.p. Ponderea valorii construcțiilor ingineresti a constituit 19% în anul 2018 sau cu 3 p.p. mai mult față de anul precedent.

Analiza structurii investiționale a activelor imobilizate, pe forme de proprietate, a arătat că intensificarea activității investiționale s-a produs, în fond, din contul sectorului privat al economiei naționale. Acest sector au realizat investiții în valoare de 8,8 miliarde lei, în scădere cu 3,3% față de nivelul înregistrat în anul 2018. Valoarea investițiilor efectuate de întreprinderile mixte și cele cu proprietate străină a însumat 6,9 miliarde lei, cu 18,7% mai mult comparativ cu anul 2018.

În 2018 îi revine 47% din volumul total al investițiilor în active imobilizate însușite, fiind în descreștere cu 2,6% (în prețuri comparabile) față de anul 2017, în 2016 cota parte a investițiilor din sectorul privat a constituit 49,7%, majorându-se cu 0,77 p.p. față de anul 2015. Cota-parte a entităților cu forma de proprietate publică în 2018 a constituit 32,1% în volumul total al investițiilor realizate, majorându-se în comparație cu anul 2017 cu 2,1 p.p. Întreprinderilor mixte și celor cu proprietate străină le-au revenit 20% din investițiile utilizate în total pe țară.

Un rol important în economia țărilor Europei Centrale și de Est, inclusiv și pentru Republica Moldova, este deținut de către investițiile străine directe (ISD), deoarece ele au fost un catalizator al tranziției la economia de piață. În prezent, investițiile străine directe au devenit cea mai importantă sursă de finanțare pentru țările în curs de dezvoltare, reprezintă un mijloc de conectare a economiei naționale la economia mondială, oferind companiilor locale oportunități de integrare în lanțurile valorice din economia globală. Investițiile străine directe constituie forma și conținutul relațiilor economice, ce constă în plasarea de fonduri într-un obiectiv economic care funcționează în străinătate, în vederea obținerii unui anumit grad de control asupra acestuia [8]. Elementele esențiale ale investițiilor străine directe sunt:

- a) investitorul cumpără puterea de a exercita controlul asupra managementului investiției, ceea ce implică abilități manageriale, tehnice și cunoștințe de marketing;
- b) investițiile străine sunt realizate de către persoane fizice, instituții sau companii;

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

c) investițiile străine presupun obținerea de profituri pe termen mediu sau lung.

Deși investițiile străine directe pot genera o serie de efecte pozitive și negative la nivelul țării de implantare, nu este exclusă posibilitatea apariției unui impact negativ atât la nivel macroeconomic, cât și la nivel sectorial.

Tabelul 2. Efecte pozitive și negative ale investițiilor

Oportunități:	Riscuri:
1. Susțin creșterea economică - prin crearea noilor capacități de producție, crearea locurilor de muncă și apariția unui nou consumator și plătitor de taxe; 2. Stimulează investițiile interne - prin stimularea interesului producătorilor autohtoni de a îmbunătăți calitatea aoutput-urilor pentru a face față investitorilor străini; 3. Sprijină restructurarea și privatizarea - este important pentru statele central și est europene, în special pentru firmele care au nevoie de un volum mare de capital și capacitatea de a-și reorganiza activitatea; 4. Generează efecte pozitive asupra balanței comerciale, dacă investitorul produce pentru export sau în cazul producției destinate pieței interne care substituie importurile; 5. Susțin creșterea veniturilor la bugetul statului datorită apariției de noi contribuabili în economia țării gazdă.	1. Creșterea importurilor, ce se reflectă negativ asupra soldului balanței comerciale, se datorează importului de mașini și utilaje finanțat de către investitorul străin; pe termen lung când re tehnologizarea activității se concretizează în creșterea productivității și a competitivității se înregistrează diminuarea a deficitului comercial, de obicei doar atunci când investitorul este orientat spre export; 2. Creșterea șomajului în urma restructurării întreprinderilor privatizate cu scopul eficientizării rapide a activității. Este evident că, în acest caz, se poate înregistra o reducere a numărului locurilor de muncă în întreprinderile privatizate.

Sursa: elaborat conform literaturii de specialitate

În concluzie, impactul investițiilor străine directe asupra economiei țării gazdă este diferit de la o țară la alta, în funcție de condițiile concrete existente la nivel economic, social și politic și de gradul de pătrundere a capitalului străin.

În Republica Moldova investițiile străine au un rol primordial în dezvoltarea economiei, contribuind direct la completarea necesarului de resurse interne și la dezvoltarea factorilor competitivi de producție. Însă, pentru a beneficia de aceste investiții, este necesar de a crea un climat investițional favorabil, care implică stabilitate economică, stabilitatea legislației, politică fiscală adecvată, infrastructură de afaceri dezvoltată.

În Republica Moldova există condiții avantajoase pentru investitorii care își doresc afaceri oneste și transparente. Atunci când spunem că Republica Moldova este o țară atractivă pentru investiții ne referim la capacitatea țării de a absorbi investiții, la poziția ei geografică, care o transformă într-o punte de trecere dintre Est și Vest, dintre Sud și Nord, dar și faptul că investițiile sunt susținute de stat.

Atragerea investițiilor străine este o activitate extrem de importantă pentru dezvoltarea economiei Republicii Moldova, astfel Guvernul a înființat Agenția Națională pentru Atragerea Investițiilor Străine, ce se ocupă nemijlocit de căutarea investitorilor străini, de elaborarea și promovarea politicii de atragere a investițiilor străine. Agenția oferă investitorilor străini și unele servicii, cum ar fi acordarea consultațiilor cu privire la legislația ce reglementează activitatea economică în țară, legislația cu privire la investițiile străine. Instituția efectuează, de asemenea, analiza proiectelor de investiții, acordă servicii de înregistrare a întreprinderilor cu investiții străine și de obținere a unor autorizații de la organele de stat respective etc. Pentru a atrage investițiile străine în economia națională statul presupune utilizarea unor tehnici și strategii specifice, printre care un loc distinct îl ocupă acordarea de stimulente financiare, fiscale și de altă natură investitorilor.

Prin urmare, Republica Moldova este destinația perfectă pentru investiții dacă îți dorești să beneficiezi de:

- localizare geografică strategică- la distanță de 2 zile de UE și CSI cu transport terestru;
- acces către o piață de export cu peste 800 milioane consumatori- acorduri de liber schimb încheiate cu 43 de state din UE, CEFTA, CSI, GUAM, Turcia și în proces de negociere cu Asia, costuri de operare reduce- cele mai mici prețuri la chirie de oficii din regiune; costuri forței de muncă reduce- unele dintre cele mai mici salarii din regiune; forță de muncă calificată și multilingvă - peste 80% din populație cunosc mai mulți limbi, există o rețea vastă de școli profesionale, colegii, universități, cu standarde educaționale adaptate la cele europene.

Unul dintre cele mai avantajoase beneficii este zona economică liberă create de către stat ce de fapt reprezintă părți ale teritoriului vamal al Republicii Moldova, separate din punct de vedere economic, strict delimitate pe tot perimetrul lor, în care pentru investitorii autohtoni și străini sunt permise, în regim preferențial, genuri ale activității de întreprinzător, în condițiile legii. Beneficiile pentru investitorii străini sunt următoarele [10]:

- protecția investițiilor din partea statului;
- statutul legal al Zonei Economice Libere este reglementat și poate fi modificat doar prin Legea Parlamentului Republicii Moldova;
- posibilitatea transferului profitului obținut peste hotarele Republicii Moldova;
- garantarea prevederilor legislative pe parcursul următorilor 10 ani din momentul înregistrării în calitate de rezident al Zonei Economice Libere;
- circulația liberă a mărfurilor (serviciilor) situate în cadrul Zonei Economice Libere;
- taxe preferențiale;
- avantaje fiscale (scutire de 50% din cota impozitului stabilită pentru venitul obținut din exportul mărfurilor

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

(serviciilor) originare din zona economică liberă în afara teritoriului Republicii Moldova; scutire de 25% din cota impozitului pentru venitul obținut din alte activități decât exportul de mărfuri (servicii); scutire totală timp de 3 ani de plata impozitului pe venitul obținut din exportul mărfurilor (serviciilor) originare din zona economică liberă în afara teritoriului Republicii Moldova, drept rezultat al investiției în zona liberă a cel puțin un milion USD; TVA nu se aplică mărfurilor (serviciilor) livrate în interiorul zonelor libere).

Totodată, deși conform raportului Băncii Mondiale Doing Business 2018, Republica Moldova a demonstrat un progres semnificativ în ceea ce privește simplificarea inițierii unei afaceri, majorarea intrărilor nete de ISD s-a datorat nu atât înființării de întreprinderi noi, cât reinvestirii profiturilor de către întreprinderile existente, precum și acumulării de noi datorii față de investitorii străini direcți ca rezultat al creditării intragrup (în anul 2016 au fost înregistrate achitări nete de datorii). În anul 2018, investițiile directe în economia națională au înregistrat intrări nete de capital în valoare de 189,17 mil dolari, 107,42 mil dolari au fost investiți în capital social (intrări – 114,40 mil dolari, ieșiri de capital – 6,98 mil dolari). Venitul reinvestit a înregistrat o valoare netă de 25,24 mil dolari. La alt capital intrările de 202,1 mil dolari înregistrate de alte sectoare sunt împrumuturi de la investitorii străini direcți de 156,2 mil dolari și rambursări în sumă de 45,90 mil dolari ale împrumuturilor acordate anterior de firmele fiice rezidente investitorilor străini. Ieșirile de alt capital în sumă totală de 145,59 mil dolari au rezultat din: rambursările conform orarului de împrumuturi contractate anterior de către agenții economice rezidenți de la investitorii străini direcți în suma de 95,46 mil dolari și acordarea de împrumuturi investitorilor străini în valoare de 50,13 mil dolari [12].

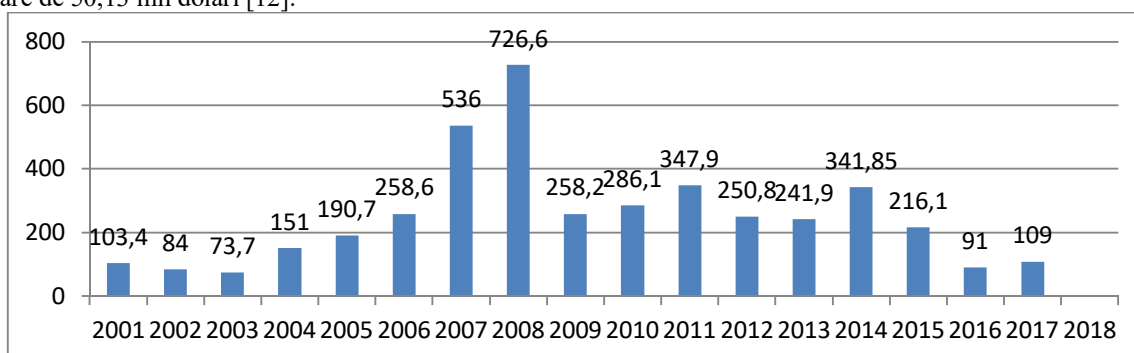

Figura 2. Dinamica investițiilor străine directe în Republica Moldova, mln USD

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM [12]

Investitorilor din țările UE le-a revenit ponderea majoritară – 84,5%, cu 13,4% mai mult față de anul precedent. Investitorii din țările CSI au deținut o pondere de 6% din totalul capitalului social acumulat (+59,7% față de anul precedent), iar celor proveniți din alte țări – 9,5% (+6,8% față de anul 2017). Principalele activități economice, care au beneficiat de investiții directe, pe parcursul anului 2018, sunt industria prelucrătoare 24,8%, urmată de activitățile financiare și de asigurări 24,2%, comerț cu ridicata și cu amănuntul 16,4%. Alte activități care au atras investitorii străini au fost industria energetică, informații și comunicații, transport și depozitare, tranzacții imobiliare.

Concluzionăm, că ISD au avut un rol major în asigurarea creșterii economice în Republica Moldova, ponderea companiilor străine și mixte în PIB crescând de la 1% în 1995 la circa 19%. În vederea dezvoltării continuă a economiei naționale și asigurării unei dezvoltări social-economice durabile a țării este necesar de concentrat eforturile pentru atragerea investițiilor străine strategice. În privința unor astfel de proiecte, este extrem de important de a asigura un suport administrativ și de consultanță, în special în domeniile care au potențial semnificativ și un efect multiplicator.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. MOLDOVANU, D. *Curs de teorie economică*. Chișinău: Ed. Arc (Tipografia Centrală), 2006. 432 p.
2. BUNOCIU, F. *Eficiența investițiilor*. Galați: Ed. Fundația Universitară, 2004. 189 p.
3. POPA, A., ANGHEL, N., CRISTEA, M. *Eficiența investițiilor*. București: Ed. Universitaria Craiova, 2000. 250 p.
4. STAIU, F., PÂRVU, D., STOIAN, M., DIMITRIU, M., VASILESCU, I. *Eficiența economică a investițiilor*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1995. 253 p.
5. *Investiții-cele mai bune 10 idei de investiții 2019*. [online]. [citat 10.11.2020]. Disponibil: <https://financer.com/ro/economii/cele-mai-bune-10-investitii-2019/>
6. DESPA, R., ZIZZA, D., MUNTEANU, A.. *Eficiența investiției*. București: Ed. Universitară (CNCSIS), 2010. 345 p.
7. MOVILEANU, P. *Teoria economică și Doctrinile economice*. Chișinău: Ed.UASM, 2011. 401 p.
8. GHEORGHE, M., PUIU, A. *Dicționar de relații economice internaționale*. București: Ed. Enciclopedică, 1993, 316 p.
9. *Rezultatele cercetării statistice privind investițiile străine directe în România*. Banca Națională a României. București, 2013.
10. *Zonele economice libere ale Republicii Moldova*. [online]. [citate 10.11.2020]. Disponibil: <http://invest.gov.md/zonele-economice-libere>

11. www.statistica.gov.md

12. www.bnm.md

ELEMENTE DE MARKETING ÎN SERVICIILE EDUCAȚIONALE

BURLACU Gabriela Daniela, drd.

Universitatea „Valahia” Târgoviște

ANDREI Florin Valentin, drd.

Universitatea „Valahia” Târgoviște

coord.: STEGĂROIU Ion, prof. univ.dr.

Universitatea „Valahia” Târgoviște

The current educational services environment requires the management of any educational institution to carry out marketing activities that determine and maintain a stable position in the market and attract beneficiaries depending on the educational offer, for this reason marketing management has a key role in gaining an advantage competitive by any institution / organization that provides educational services.

Educational marketing is a relatively new concept in the development of educational activities, appearing as an expression of prospecting and improving the means by which education is able to use all its possibilities to integrate and influence society. In this field, the market is represented by the need - in manifest or latent form of pupils and students, family and society - to educate young people, while equipping them with a set of knowledge and skills that are useful to modern society, current.

Key concepts: marketing, educational marketing, educational offer, strategic marketing, operational marketing, educational services, marketing information system.

În ultimele decenii, marketingul a devenit o disciplină de sine stătătoare, dar care se află în strânsă relație cu managementul. Marketingul poate fi văzut atât ca un *concept*, ca o atitudine economică și socială ce este orientată către client, cât și ca *proces* ce implică o serie de decizii strategice legate de modalitățile optime de satisfacere a clienților.

Mediul serviciilor educaționale actuale impune conducerii oricărei instituții educaționale desfășurarea unor activități de marketing care să determine și să mențină o poziție stabilă a acesteia pe piață și să atragă beneficiarii în funcție de oferta educațională (din acest motiv managementul marketingului are un rol esențial în obținerea unui avantaj competitiv de către orice instituție/organizație ce oferă servicii educaționale).

Conceptul de marketing se bazează pe trei principii fundamentale:

- 1) Instituția/organizația există pentru a identifica și satisface nevoile beneficiarilor săi;
- 2) Instituția/organizația trebuie să-și concentreze eforturile spre obținerea succesului pe termen lung;
- 3) Satisfacere nevoilor și cerințelor beneficiarilor presupune un efort integrat ce trebuie depus de toate departamentele/compartimentele instituției/organizației.

Prin urmare, conceptul de marketing subliniază importanța a trei trăsături-cheie care ar trebui să se afle la baza activității oricărei instituții/organizații ce se pretinde a fi orientată către piață, și anume: orientarea spre client, focalizarea scopurilor, efortul integrat.

Procesul de marketing implică un ansamblu de activități practice, în cadrul cărora este materializată noua orientare a instituției/organizației, respectiv:

- a) investigarea pieței și a expectanțelor beneficiarilor în raport cu serviciile educaționale;
- b) testarea nivelului de acceptanță din partea beneficiarilor a ofertei și serviciilor educaționale ce sunt propuse de către o instituție/organizație;
- c) activități cu caracter promoțional (promovarea ofertei și a serviciilor educaționale);
- d) monitorizarea permanentă a raportului dintre actualitatea ofertei educaționale și dinamica pieței muncii (de exemplu, în ce măsură mai sunt actuale programele de formare și specializare în raport cu expectanțele comunității sau cu ceea ce aceasta oferă și piața muncii).

În esență, prin intermediul marketingului este creată utilitatea sub mai multe aspecte, ce sunt legate de formă, de timp și de loc, de informație și posesie (în special în zilele noastre, în era tehnologiei informaționale, utilitatea legată de informație fiind extrem de importantă).

Din ce în ce mai frecvent se afirmă că secretul succesului competitiv al unei instituții/organizații ar consta în implementarea viziunii de marketing, care oferă cele mai bune perspective în vederea atingerii misiunii și obiectivelor. În acest sens, viziunea de marketing combină adoptarea la nivelul întregii organizații a filosofiei de marketing, cu toate posibilitățile ei de a satisface nevoile și cerințele beneficiarilor, astfel că, în funcție de dinamica pieței serviciilor educaționale, să se poată determina conținutul și calitatea ofertei educaționale.

Viziunea de marketing poate fi exprimată prin intermediul următoarelor imperative:

În primul rând, este necesar să fie descoperite expectanțele și cerințele beneficiarilor, iar apoi îndeplinite. Apoi, este necesar să se elaboreze ofertele educaționale solicitate și să se evite conservarea ofertelor uzate pe piața serviciilor educaționale.

De asemenea, este esențială respectarea beneficiarilor și să se evite încremenirea organizației în propriile opinii și idei.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Nu în ultimul rând, expectanțele și cerințele beneficiarilor trebuie satisfăcute în condiții de eficiență și eficacitate cât mai bune.

Îndeplinirea expectanțelor și cerințelor beneficiarilor presupune o schimbare profundă a mentalității managerilor instituțiilor de învățământ, a cadrelor didactice, a specialiștilor, al întregului personal din instituțiile/organizațiile furnizoare de oferte educaționale; de asemenea, presupune o atitudine nouă, mai flexibilă, în ceea ce privește piața muncii.

În organizarea și conducerea activității de marketing, un rol foarte important îl au gândirea creatoare, imaginația, intuiția, abilitățile de leadership, etc. Toate acestea ar trebui să se bazeze și pe metode și tehnici de marketing, care să poată fi aplicate cu rezultate optime în condițiile specifice ale serviciilor educaționale.

Marketingul educațional este o concepție relativ nouă în desfășurarea activităților educaționale, el apărând ca expresie a prospectării și perfecționării mijloacelor prin care învățământul este capabil să utilizeze toate posibilitățile sale de integrare și de influențare a societății. În cadrul acestui domeniu, piața este reprezentată de nevoia – în formă manifestă ori latentă a elevilor și studenților, a familiei și a societății – de educare a tineretului, concomitent cu înzestrarea acestuia cu un set de de cunoștințe și deprinderi ce sunt utile societății moderne, actuale.

În desfășurarea relațiilor de piață sunt implicați patru agenți de mediu: instituția/unitatea de învățământ, beneficiarii forței de muncă, posesorii forței de muncă și statul. Instituția/unitatea de învățământ întreține relații cu două două tipuri de clienți: agenții economici, care sunt beneficiarii forței calificate de muncă și elevii și studenții ce se pregătesc pentru o anumită profesie.

Particularitățile de marketing ale fiecărei organizații educaționale apar și în fundamentarea politicii de marketing. Astfel, cele mai importante caracteristici apar în politica de marketing, respectiv în stabilirea obiectivelor și elaborarea strategiilor. Politica de marketing educațional este particularizată prin modul soecific de fundamentare, ce presupune corelarea tehnicilor de micromarketing cu cele de macromarketing și participarea diferitelor niveluri decizionale la formularea și execuția lor.

În plus, apar o serie de specificații referitoare la produs, la preț și plasarea/distribuția produsului, la personal și la promovarea activităților educaționale – este vorba despre ceea ce, în literatura de specialitate întâlnim sub denumirea de *cei 5P – prețul, plasarea, produsul, personalul și promovarea*, ce constituie mixul de marketing.

Marketingul educațional are ca principal obiectiv elaborarea și aplicarea programelor și strategiilor de instrucție și educație, printr-o cât mai corectă evaluare și printr-o permanentă reprojectare, pentru o cât mai bună corelare dintre formarea tinerei generații, interesele generale ale societății și dezvoltarea prsonalității umane. Acest obiectiv este îndeplinit prin intermediul funcțiilor esențiale ale marketingului educațional, care sunt următoarele: prospectarea cerințelor sociale, investigarea expectanțelor și a opțiunilor individuale ale beneficiarilor, creșterea nivelului de adaptabilitate a învățământului ca sistem la cerințele unei societăți în dinamică, satisfacerea aspirațiilor individuale și a celor educaționale, o evaluare continuă a sistemului de învățământ, ce asigură organizarea cât mai eficientă a satisfacerii cererii, pe baza descoperirii nevoilor și a decalării dinamicii acestora.

Însă marketingul vizează și ansamblul forțelor ce exercită o influență determinantă asupra beneficiarilor, ca de exemplu, evoluția tehnologiilor, evoluțiile în plan economic, social și, în mod particular, concurenții.

În funcție de nivelul de aplicare, se pot distinge două mari categorii de marketing:

1) *Marketingul strategic*, care vizează activitățile la nivel general: analiza poziției organizației pe piață, strategia de poziționare în raport cu oferta organizațiilor concurente, lansarea de noi servicii și oferte educaționale, câștigarea unor nișe pe piață prin dezvoltare internă sau prin atragerea de noi resurse.

2) *Marketingul operațional* este tipul de marketing ce aplică detaliat strategia de marketing a unei organizații, pentru fiecare dintre categoriile de servicii și de oferte ce sunt adresate potențialilor beneficiari.

O abordare sintetică a marketingului serviciilor educaționale se poate evidenția în tabelul de mai jos:

Programe	Programe /	Servicii /	Oferte	educaționale
Beneficiari		Vechi	Noi	
Piețe și	Vechi	"Conservare"	"Reformare"	
grupuri - țintă	Noi	"Confirmare"	"Transformare"	

În funcție de tipul de programe, de oferte sau de serviciile adresate beneficiarilor mai noi sau mai vechi, pot fi identificate patru situații distincte (cele din tabelul de mai sus). În fiecare dintre cazuri, poate fi elaborată o strategie de marketing, ce poate favoriza un grad optim al cererii în raport cu oferta, dar în condițiile de „reformare” și de „transformare”, prin promovarea unor noi categorii de servicii și programe, strategia de marketing va fi elaborată ținându-se cont în principal de particularitățile populației-țintă, precum și de impactul pe care-l au noile servicii oferite în rândul beneficiarilor.

Conceptul de *sistem informațional de marketing* a apărut ca urmare a eficientizării programelor de marketing, în special în ceea ce privește etapele de analiză, de planificare, de implementare, de monitorizare și de evaluare, dar și pentru a urmări evoluția și așteptările/tendențele grupurilor-țintă.

În vederea atingerii scopurilor propuse, în cadrul marketingului serviciilor educaționale sunt utilizate și metode din domeniul/sectorul comercial, cum ar fi: stabilirea de obiective care să fie măsurabile, cercetări de piață, dezvoltarea unor servicii și a unor oferte educaționale ce corespund unor expectanțe reale ale beneficiarilor individuali și/sau societății în ansamblul ei, crearea de cerere pentru acestea prin diverse acțiuni promoționale, constituirea unor rețele de distribuție a

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

ofertelor și serviciilor, etc. Diferența majoră dintre marketingul educațional și cel comercial nu constă atât în metodele utilizate, ci mai degrabă în obiectivele și componentele lor. Astfel, marketingul serviciilor educaționale este un concept mult mai complex și, de multe ori, mai ineficient în comparație cu marketingul comercial, deoarece marketingul educațional urmărește să influențeze ideile, atitudinile, opiniile și comportamentele oamenilor (cum ar fi, spre exemplu, alegerea unei anumite instituții de învățământ, parcurgerea unui anumit program educațional pentru adulți, alegerea doar a anumitor discipline din pachetul de opționale ale C.D.Ș., etc.)

Persoanele care strâng informațiile trebuie să țină cont de ceea ce au nevoie ofertanții de programe și servicii educaționale, dar și de ceea ce doresc beneficiarii să primească. În acest mod, este realizat un sistem informațional cu înregistrări interne și externe, ca în scheme de mai jos:

Obținerea informației

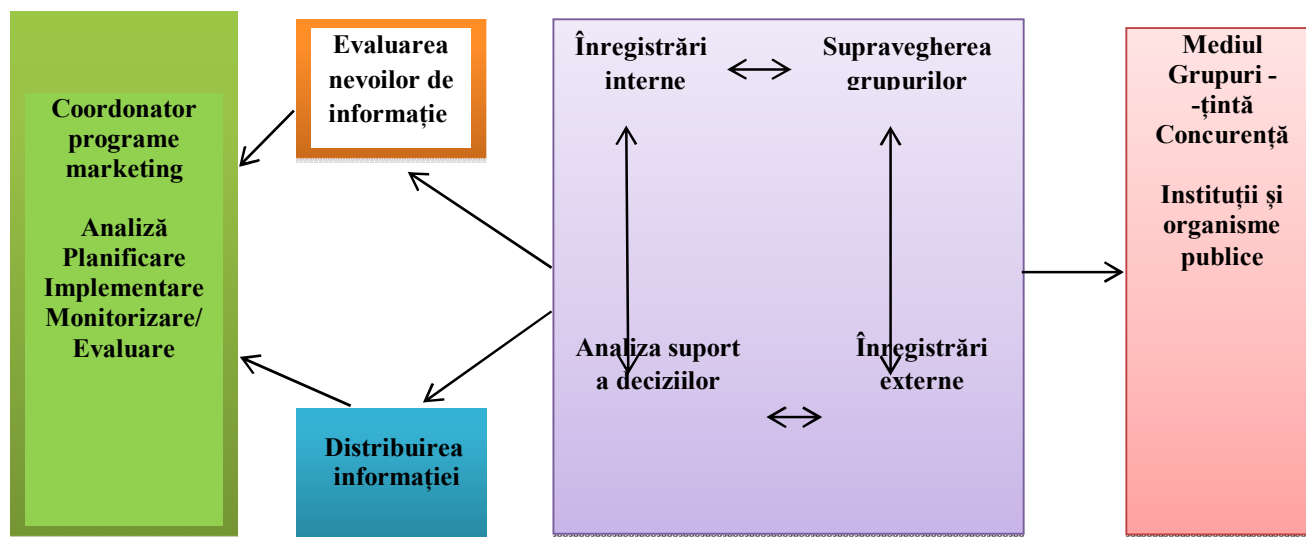

Figura 1. Schema sistemului informațional al serviciilor de marketing

Oferta și produsele din cadrul serviciilor educaționale ce fac obiectul unor campanii de marketing pot fi promovate și oferite unor potențiali beneficiari prin următoarele canale: pliante, postere publicitare, campanii în școli, târguri de oferte, radio, televiziune, ziare și reviste, internet, etc. Canalele de comunicare ce vor fi selectate trebuie să fie acele canale cu care audiența intră în permanență în contact direct, care au credibilitate și în cazul cărora difuzarea se face la ore cât mai accesibile pentru toate categoriile de potențiali beneficiari.

Cu toată importanța pe care o are mass-media și cu tot rolul pe care-l au în marketingul educațional, contactele interpersonale și serviciile asociate acestora rămân indispensabile. Mass-media pot stârni un interes major la un moment dat, însă consultanța personală, motivațiile ce sunt furnizate de către promotori sau părerea specialiștilor sunt cele ce atrag atenția și o atitudine pozitivă din partea beneficiarilor, sunt cele care contribuie în mod esențial la acceptarea produsului sau serviciului respectiv. Comunicarea personală întărește și depășește orice alt canal de comunicare, fiind de primă importanță oriunde mass-media nu reușesc să stârnească interesul publicului sau unde nu au suficientă putere de convingere.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bush, T., West-Burnham, J. (1994) *The Principles of Educational Management*, EMDU, Longman, University of Leicester.
2. Gherguț, A. (2007) *Management general și strategic în educație*, Ed. Polirom, Iași.
3. Gherguț, A. (2018) *Managementul instituțiilor și serviciilor pentru persoanele cu cerințe speciale – Structuri, conținuturi, tehnici*, Ed. Polirom, Iași.
4. Swiss, J.E. (1991) *Public Management Systems*, Prentice Hall, New Jersey.

MANAGEMENTUL CALITĂȚII ȘI CONTROLUL CALITĂȚII TOTALE ÎN SERVICIILE EDUCAȚIONALE

*BURLACU Gabriela Daniela, drd., Universitatea „Valahia” Târgoviște
ANDREI Florin Valentin, drd., Universitatea „Valahia” Târgoviște
coord.: STEGĂROIU Ion, prof. univ.dr. Universitatea „Valahia” Târgoviște*

The concept of quality refers to the set of particularities and characteristics of a certain entity (product or service), which gives it the possibility to satisfy a series of implicit and expressed needs of some beneficiaries. In the case of educational institutions, of school units, quality refers in a special way to everything that means the reason and the fund

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

of such an institution - the educational activity; consequently, the quality of educational activity in schools designates all the characteristics of school units (both structurally and functionally and organizationally), which gives it the opportunity to meet the educational needs of a particular school population, expressed by them either directly or indirectly through the community to which that population belongs.

Quality assurance in education is achieved through a set of actions to develop the institutional capacity to develop, plan and implement study programs, to build the confidence of beneficiaries that the organization that is providing education meets all standards of education. quality.

Keywords: quality, quality management, quality assessment in education, Romanian Agency for Quality Assurance in Pre-University Education (ARACIP), Romanian Agency for Quality Assurance in Higher Education (ARACIS) total quality control (CCT).

Conceptul de calitate se referă la ansamblul particularităților și caracteristicilor unei anumite entități (produs sau serviciu), ce-i conferă acesteia posibilitatea de a satisface o serie de necesități implicite și exprimate ale unor beneficiari. În cazul instituțiilor de învățământ, al unităților școlare, calitatea face referire în mod special la tot ce înseamnă rațiunea și fondul unei asemenea instituții – activitatea educativă; pe cale de consecință, calitatea activității educative în instituțiile școlare desemnează ansamblul caracteristicilor unităților școlare (atât în plan structural, cât și în plan funcțional și organizatoric), ce-i conferă acesteia posibilitatea de a satisface nevoile de educație ale unei anumite populații școlare concrete, exprimate de către acestea fie în mod direct, fie în mod indirect, prin intermediul comunității din care respectiva populație face parte.

Un aspect deosebit de important în acest context, ce nu trebuie neglijat, se referă la calitatea vieții școlare. Dar pentru a putea defini acest concept, este absolut necesară delimitarea noțiunii de viață școlară, ce poate fi privită ca pe un context complex ce presupune:

- realizarea unei acțiuni educaționale explicite, pe baza unui curriculum formal;
- acțiunea educațională implicită, ce este determinată nu numai de partea didactică (de programul formal al lecțiilor), ci și de activitatea extracurriculară (de programul nonformal);
- ansamblul aspectelor ce alcătuiesc *etosul școlii*, ca de exemplu, calitatea relațiilor, preocuparea pentru asigurarea de șanse egale tuturor elevilor, gradul de organizare al unității școlare, angajamentul organizației față de misiune și sarcinile respectivei unități școlare, diverse aspecte manageriale ale unității școlare, etc.

Viața unei școli poate fi privită ca un sistem foarte complex de factori umani, materiali, spirituali, financiari, organizaționali, etici, culturali, estetici, juridici, etc., care funcționează într-o permanentă dinamică și interacțiune, în cadrul unei organizații/instituții, ce are ca menire educarea și formarea tinerei generații, în raport cu un anumit ideal educațional ce este formulat în concordanță cu cerințele de perspectivă a unei societăți la un moment dat.

Prin urmare, calitatea vieții școlare presupune posibilitatea de a răspunde, prin însuși modul de existență și de funcționare a școlii ca întreg, atât la cerințele clienților/beneficiarilor direcți (elevii), cât și la cele ale clienților/beneficiarilor indirecti (părinții, comunitatea, societatea în ansamblul său, în multe situații chiar personalul din școală).

Evaluarea calității educației constă în examinarea în funcție de o serie de criterii în mod clar specificate, a măsurii în care o anumită organizație ce este furnizor de servicii educaționale, precum și programul acesteia, îndeplinesc standardele. Asigurarea calității în educație se realizează prin intermediul unui ansamblu de acțiuni de dezvoltare a capacității instituționale de elaborare, de planificare și de implementare a unor programe de studiu, care să permită formarea încrederii beneficiarilor în faptul că organizația care este furnizoare de educație satisface toate standardele de calitate. Controlul calității educației în sistemul de învățământ preuniversitar și universitar presupune o serie de tehnici și activități cu caracter operațional, ce sunt aplicate în mod sistematic de către o autoritate de inspecție desemnată în vederea verificării modului în care sunt respectate standardele de calitate prestabilite. Îmbunătățirea calității în educație presupune procese de evaluare, de analiză și de acțiune corectivă continue din partea organizației furnizoare de educație, acest demers bazându-se pe selectarea și adoptarea celor mai potrivite proceduri, pe alegerea și aplicarea celor mai relevante standarde de referință. Elaborarea standardelor de referință, a indicatorilor și normelor de performanță din sistemul național de învățământ din România are în vedere o serie de aspecte, dintre care cele mai relevante sunt următoarele: calitatea sistemului național de învățământ, calitatea procesului de instruire și de educare a elevilor/studentilor (ce este demonstrată de rezultatele învățării), calitatea serviciilor oferite de către furnizori.

Calitatea în educație este asigurată prin următoarele procese:

- planificarea și obținerea efectivă a rezultatelor așteptate în ceea ce privește învățarea;
- monitorizarea permanentă a acestor rezultate;
- evaluarea internă și/sau autoevaluarea rezultatelor;
- evaluarea extenă a rezultatelor;
- îmbunătățirea continuă a rezultatelor în educație.

Prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 75/12.07.2005, au fost înființate, pentru prima dată în sistemul de învățământ românesc, Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP) și Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS), instituții publice de interes național, aflate în subordinea Ministerului Educației și cercetării, cu personalitate juridică și un buget propriu de venituri și cheltuieli.

ARACIP realizează următoarele: evaluarea externă a calității educației oferite de instituțiile de învățământ

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

preuniversitar și de alte organizații furnizoare de educație; autorizarea, acreditarea și evaluarea periodică a unităților de învățământ preuniversitar.

ARACIS are următoarele atribuții în ceea ce privește acreditarea: elaborează în mod periodic metodologia și standardele de acreditare pentru diferitele tipuri de programe și furnizori din învățământul superior, (ce sunt avizate de către M.E.C. și aprobate prin Hotărâri Guvernamentale); evaluează, pe baza standardelor și a metodologiei aprobate (din proprie inițiativă sau la cerere) și propune autorizarea, respectiv acreditarea furnizorilor de învățământ superior și al programelor lor de studii. Pe baza rapoartelor de acreditare, Ministerul Educației și Cercetării elaborează actele normative pentru înființarea structurilor de învățământ superior.

Asigurarea calității în educație, conform recomandărilor Uniunii Europene, vizează următoarele norme și criterii:

1) *Capacitatea instituțională*, ce rezultă din organizarea internă și din infrastructura disponibilă și care este definită prin următoarele criterii: structurile instituționale, administrative și manageriale; baza materială; resursele umane;

2) *Eficacitatea educațională*, ce constă în mobilizarea tuturor resurselor de care instituția de învățământ dispune, în scopul obținerii rezultatelor așteptate în învățare, concretizată prin următoarele criterii: conținutul programelor de studiu, rezultatele învățării; activitatea de cercetare științifică sau metodică, în funcție de caz, activitatea financiară a organizației.

3) *Managementul calității*, ce este concretizat prin următoarele criterii: procedurile și strategiile pentru asigurarea calității; procedurile obiective și transparente ce vizează evaluarea rezultatelor învățării; procedurile ce vizează inițierea, monitorizarea și revizuirea periodică a programelor și activităților ce sunt desfășurate în instituțiile școlare; proceduri de evaluare periodică a calității corpului profesoral; actualizarea sistematică a bazei de date referitoare la asigurarea internă a calității; accesibilizarea celor mai adecvate resurse ale învățării; transparența informațiilor de interes public ce se referă la programele de studii și, după caz, diplomele, certificatele și calificările oferite de instituția respectivă; funcționalitatea structurilor de asigurare a calității educației, conform legii.

În conformitate cu experiența *Rețelei naționale a managerilor serviciilor sociale* din SUA, *controlul calității totale* – CCT (care este cea mai cunoscută tehnică de management al calității) este a patra generație de stil managerial, ce înlocuiește cel mai uzitat stil al zilelor noastre, managementul prin rezultate (sau managementul prin obiective). Cu toate acestea, rețeaua atrage atenția asupra utilizării cu precauție a controlului calității totale, întrucât este posibil să nu fie adecvat tuturor instituțiilor sau problemelor specifice dintr-o anumită organizație sau agenție. Este mult mai probabil ca managerilor din sectorul public, inclusiv celor din serviciile educaționale, să li se potrivească mai degrabă o variantă adaptată, modificată a CCT.

Dacă vedem și înțelegem rolul pe care-l au instituțiile școlare dintr-o anumită comunitate ca fiind cel de furnizor principal de servicii educaționale către anumite categorii de beneficiari, mai exact, dacă acceptăm faptul că școala reprezintă o instituție a comunității care, prin oferta sa educațională, poate satisface o serie de cerințe fundamentale ale membrilor comunității, atunci putem înțelege controlul calității totale (CCT) ca pe o componentă esențială a culturii organizaționale ce este definită prin satisfacerea constantă a beneficiarilor, prin intermediul unui sistem integrat de programe și de practici, având drept rezultat produse și servicii instructiv-educative de cea mai înaltă calitate. În tot acest context, calitatea poate fi definită prin nivelul de satisfacere a cerințelor beneficiarilor direcți și indirecti), printr-un mecanism de dezvoltare/ameliorare continuă a activității din cadrul unei organizații.

În realizarea CCT este utilizat încă un concept extrem de important, cel de *organizație care învață*, ce definește acel sistem organizațional ce este capabil să devină mai inteligent pe parcursul trecerii timpului, acea organizație care se perfecționează continuu, anticipând și creând abilitățile necesare succesului viitor (o organizație ce prosperă odată cu schimbarea), care maximizează ocaziile de învățare, un mediu în care oamenii învață în mod constant și spontan, punându-și în aplicare cunoștințele și abilitățile în vederea îmbunătățirii serviciilor; în ultimă instanță, un spațiu în care verbul *a învăța* devine sinonim cu cel de *a munci*.

O organizație care învață este o organizație deschisă, capabilă să profite dintr-o permanentă autoînoire prin perfecționare. La rândul ei, perfecționarea se produce printr-un continuu proces de ameliorare a calității, ce determină creșterea eficienței organizației.

Experiența practică a demonstrat faptul că munca în echipă reprezintă o componentă de bază a CCT, iar accentul pus în mod constant de către literatura de specialitate pe echipele ce se autodirecționează, reflectă din plin acest aspect. Echipele reprezintă grupuri de lucru centrate pe sarcină, ce răspund de planificarea și realizarea unui anumit produs finit, a unui proces sau a unui serviciu. În funcționarea CCT, echipa interdisciplinară reprezintă un element fundamental ce fixează prioritățile pentru stabilirea calității unui anumit produs, proces sau serviciu.

La introducerea aplicațiilor managementului calității în instituțiile ce oferă servicii educaționale, este foarte util să se diferențieze între managementul serviciului și managementul de susținere/aplicare a serviciului. Astfel, managementul serviciului are în vedere activitățile legate direct de calitatea, eficiența și consistența produsului sau serviciului care este oferit de instituție, pe când managementul de susținere se referă la proiectarea și alocarea de bugete, administrarea resurselor umane și înregistrarea datelor/solicitărilor beneficiarilor și membrilor organizației.

Grație abordării sale de echipă, CCT oferă o nouă orientare, deosebit de promițătoare, prin care grupurile de specialiști dintr-o anumită organizație pot contribui în mod direct la calitatea activităților desfășurate și poate constitui un instrument foarte util dacă personalul serviciilor educaționale îl aplică în mod constant, adecvat și obiectiv.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bush, T., West-Burnham, J. (1994) *The Principles of Educational Management*, EMDU, Longman, University of Leicester.
2. Gherguț, A. (2007) *Management general și strategic în educație*, Ed. Polirom, Iași.
3. Gherguț, A. (2018) *Managementul instituțiilor și serviciilor pentru persoanele cu cerințe speciale – Structuri, conținuturi, tehnici*, Ed. Polirom, Iași.
4. Swiss, J.E. (1991) *Public Management Systems*, Prentice Hall, New Jersey.

**ASPECTELE FILOSOFICE ALE AVANTAJELOR PROPRIETĂȚII PRIVATE LA
DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A SOCIETĂȚII**

*CAPCELEA Valeriu, doctor habilitat în filosofie, conf. univ.,
Șeful Secției Nord a Academiei de Științe a Moldovei*

This article analyzes the most important advantages of private property from a philosophical point of view and its influences on the upward economic development of society. The author uses the examination of the philosophical legacy of Aristotle, St. Thomas Aquinas, Jh. Stuart Mill, I. Fichte, G. Hegel, J.-J. Rousseau, Fr. Hayek who defended private property and demonstrated its importance to society. A whole series of advantages of private property are analyzed, such as: it ensures full autonomy to the economic units, it constitutes the foundation of the individual freedom and of the economic democracy; generates real competition between economic agents; stimulates free initiative in the establishment and development of enterprises; ensures a high interest and a superior motivation for work, etc. At the same time, the issues related to private property are addressed in the conditions of the transition from the totalitarian society to the market economy and the rule of law characteristic for the Republic of Moldova..

Key words: private property, market economy, freedom, social contract, rule of law.

Încă de la începutul existenței sale omul a simțit necesitatea de a poseda anumite lucruri, a obține unele obiecte pentru a-și putea face traiul mai ușor. Această necesitate și dorința de „a avea” l-au făcut pe el să-și apere proprietatea, deoarece este în esența fiecărui om această dorință de a se simți stăpân pe ceva. Tendința în cauză reprezintă afirmarea geniului uman în a stăpâni anumite lucruri, a fi deasupra lor și de a se simți oarecum independent de împrejurări și fapte care dacă nu-l terorizează, îi limitează elanurile și dorințele sale. Acest sentiment de a „a avea” a stimulat concurența dintre oameni, a contribuit la progresul societății omenești.

Instituția proprietății private nu reprezintă o problemă nouă în societate, ci este produsul unui proces de evoluție milenară în decursul căruia omul a muncit, a creat bunuri materiale și a tins să le posede. Însă, problema în cauză rămâne actuală și astăzi, mai ales, pentru statele postcomuniste, inclusiv și Republica Moldova, care tind spre economia de piață și constituirea unui sistem politic democratic.

Încă din Grecia Antică celebrul filosof Aristotel, în lucrările sale *Politica și Etica Nicomahică*, apăra proprietatea privată [a se vedea: 1, 2]. El concepea proprietatea ca o dobândire naturală și legitimă a obiectelor de primă necesitate. Aristotel a fost primul filosof care a creat ideea proprietății reieșind din dreptul natural. În opinia lui, natura a creat totul pentru existența omului. Ea, natura nu face nimic incomplet; creând pe om i-a oferit posibilitatea să trăiască. Venind pe pământ, omul a găsit pregătite de natură toate bunurile strict necesare existenței lui. Dobândirea lor, trecerea lor în proprietate nu a necesitat nici o muncă în afară de simplul efort al omului de a și le apropria. Tot ceea ce depășea prima necesitate, pentru Aristotel a însemnat bogăție și nu proprietate, căci surplusul de bunuri dă naștere la schimb. În teoria sa asupra proprietății, Aristotel a făcut o distincție certă între lucrurile de primă necesitate și celelalte. După el, proprietatea nu este decât un instrument al existenței, în timp ce bogăția este o multiplicitate de instrumente. Aristotel a numit proprietatea o dobândire naturală, nefăcută în dauna altuia. Totodată, Aristotel a pus originea bogăției, a proprietății abuzive, în comerț.

În epoca medievală, ideile celebrului filosof antic au fost continuate de Sf. Toma din Aquino, pentru care „proprietatea nu este impusă de dreptul natural și este conformă cu acest drept” [a se vedea: 4].

În epoca modernă marele filosof utilitarist englez John Stuart Mill și filosoful pozitivist francez Auguste Comte au fost apărătorii proprietății private, au subliniat avantajele ei pe care au privit-o ca pe un stimul economic, ca pe un izvor de bogăție, prosperitate și bunăstare socială, ca pe o garanție a libertății individuale. În lucrarea *Despre libertate*, concluzia la care ajunge John Stuart Mill, este una strict utilitaristă, și anume aceea că „singura libertate demnă de acest nume este aceea de a-ți urmări binele propriu, în felul tău propriu, atâta timp cât nu încerci să lipsești pe alții de binele lor sau să-i împiedici să și-l dobândească” [6, p. 11]. Prin urmare, el apăra tendința omului de a poseda proprietatea privată, care îi conferă omului libertatea autentică.

Filosofii germani I. Fichte și G. Hegel, considerau și ei, mergând pe drumul deschis de Aristotel, că proprietatea este un drept natural al omului. I. Fichte a subliniat că transformarea lucrurilor prin propriile noastre eforturi constituie adevărata bază juridică a proprietății și singura naturală. După G. Hegel fiecare individ trebuie să aibă o proprietate. Proprietatea este o condiție a vieții și a dezvoltării omului. Ea este bazată chiar pe natura omului și trebuie să fie considerată ca un drept absolut și primitiv care nu rezultă din nici un act exterior ca ocupația, munca sau contractul. Dreptul de proprietate este rezultat din însăși natura omenească. E suficient să se constate că ești om pentru a te putea bucura și de dreptul de proprietate privată. Prin urmare, această proprietate reiese din însăși ființarea omenească și trebuie respectată.

O altă teorie emisă pentru a justifica dreptul de proprietate a fost susținută de filosoful englez J. Locke, economiștii

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

clasici englezi în frunte cu A. Smith și D. Ricardo. În general, pentru filosofi și economiști, ideea de proprietate se prezintă sub o înfățișare cu totul deosebită, proprietatea fiind justificată de ei prin ideea de muncă, prin faptul că omul care valorifică materia primă din natură, în mod firesc ar avea dreptul asupra produsului muncii sale.

J.-J. Rousseau, marele filosof francez al sec. al XVIII, în lucrarea *Contractul social* considera că omul a avut la început viața unui animal, limitat la senzațiile simple, departe de a profita de darurile pe care natura i le-a oferit și departe de a se gândi să i le smulgă. În timp, însă, s-au ivit noi greutăți și omul a fost nevoit să le învingă. Starea primitivă nu putea dăinui. Singurul mod de autoconservare a fost ca oamenii să-și cunoască forțele pentru a învinge orice rezistență, făcându-le să acționeze într-un deplin acord. „A găsi o formă de asociație care să apere și să protejeze cu toată forța comună persoana și bunurile fiecărui asociat, și în cadrul căreia fiecare dintre ei, unindu-se cu toți, să nu asculte totuși decât de el însuși, și să rămână tot atât de liber ca și mai înainte”, aceasta a fost considerată de Rousseau problema fundamentală a omenirii, căreia i-a găsit ca soluție formula contractului social. „Fiecare din noi pune în comun persoana și toată puterea lui sub conducerea supremă a voinței generale; și primim *in corpore* pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului” [7, p. 83], aceștia sunt termenii în care se poate exprima în mod sintetic formula pactului social a lui J.-J. Rousseau.

Schimbările majore care au avut loc în Europa de Est în general și în Republica Moldova, în mod special, după căderea regimurilor totalitarist-comuniste și opțiunea fermă a statelor post-comuniste de a adopta modelul economiei de piață, care se bazează pe proprietatea privată și investițiile private, a reprezentat un element fără precedent în istoria mondială. Or investițiile private sperate a se realiza în perioada post-sovietică în aproape 30 de ani de când există Republica Moldova sunt foarte puține și, din păcate, nu s-a produs un aflus de tehnică și tehnologie performantă de la noii proprietari. Totodată, scurgerea timpului a demonstrat, cu lux de amănunte, că nu este ușor de a depăși mentalitatea lui „homo sovieticus” creată pe baza proprietății socialiste a „întregului popor” care a condus la falimentul sistemului economic comunist și la sărăcirea cumplită a populației. În această ordine de idei, în opinia economistului și filosofului politic Fr. Hayek, laureat al Premiului Nobel pentru Economie (1974), ideea socialistă, că putem renunța la aceste legi care au o aplicabilitate generală și ca este de dorit o economie de comandă, reprezintă pretenția fatală [a se vedea: 5]. Proprietatea, contractul, onestitatea și alte valori, în opinia lui Fr. Hayek, sunt întipărite în spiritul nostru deoarece funcționează și și-au demonstrat validitatea: ele permit existența unei societăți libere.

Pentru a ajunge la un nivel de performanță economică prin intermediul preponderenței sectorului privat, trebuie să existe instituții eficiente, din presiunea exercitată de către societate și stat. Intervenția statului trebuie să se constituie într-un factor formator de cultură civică. Nu este suficient ca proprietatea privată să apară ca urmare a transferurilor de drepturi dinspre stat spre indivizi. Această simplă tranzacțiune nu înseamnă și o creare suplimentară de cultură antreprenorială și de capital privat necesară fundamentării proceselor de dezvoltare economică.

Considerăm că deși acțiunea economică trebuie să se întemeieze pe proprietatea privată, performanța economică nu poate fi atinsă fără ca statul prin abandonarea poziției sale autarhice să intervină în economie adoptând o poziție democratică în cadrul unui proces de schimbare a sistemului de interpretare și abordare a realităților economice. Din păcate, statul moldovenesc a rămas ca pe timpuri pe pozițiile sale dominante în cadrul economiei. Atâta timp cât în economia Republicii Moldova sectoare întregi de activitate pot încă, să își ascundă neperformanța prin externalizarea unor costuri substanțiale direct către populație sau indirect către aceasta prin intermediul bugetului de stat nu vom putea atinge situația unei piețe concurențiale.

Proprietatea privată este motorul dezvoltării economice. Garantarea reală a dreptului de proprietate presupune și așezarea acesteia pe o bază morală. Din această perspectivă, sunt obligatorii atât restituirea proprietăților, cât și reparațiile materiale pentru abuzurile săvârșite de regimul comunist. În ciuda legislației adoptate în ultimii ani, în Republica Moldova, proprietatea privată rămâne o problemă pentru care trebuie găsite soluții. Cea mai presantă dintre ele este cea a cadastrului care afectează atât alocarea plăților directe pentru fermieri, cât și exproprierea în cazul marilor lucrări de infrastructură.

În opinia noastră, ca formă principală a proprietății în economia de piață, proprietatea privată se distanțează de celelalte forme prin următoarele avantaje: asigură autonomie deplină unităților economice, constituind fundamentul libertăților individuale și al democrației economice; generează o concurență reală între agenții economici; stimulează libera inițiativă în înființarea și dezvoltarea întreprinderilor; asigură o cointeresare înaltă și o motivare superioară în muncă; permite o mai bună adaptare a activității unității la cerințele schimbătoare ale pieței, diminuând astfel riscul; asigură răspundere maximă pentru valorificarea factorilor de producție ai unității pentru sporirea eficienței ei economice [3, p. 195-196].

În concluzie, putem susține cu certitudine că problema proprietății private reprezintă o mare provocare pentru dezvoltarea economiei moldovenești pe motiv că presupune o multitudine de implicații economice ce pot conduce fie la progres, fie la regres economic, în funcție de modul de aplicare și respectare a prevederilor din domeniul acesteia. Totodată, trebuie ca la nivelul conștiinței sociale oamenii să conștientizeze rolul major al proprietății private în cadrul economiei moldovenești, care tinde să devină prosperă și vrea să înregistreze performanțe economice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Aristotel. *Politica*. - București: Ed. Paideia, 2001. - 301 p.
2. Aristotel. *Etica Nicomahică*. - București: Ed. Antet Revolution, 2003. - 224 p.
3. Capcelea, V. *Filosofia socială: curs universitar*. - București: Editura Pro Universitaria, 2019. -
4. D'Aquino, T. *Summa theologiae*. Vol. 1. traducere de Alexander Baumgarten (coord.), Cristian Bejan, Andrei Bereschi, Gabriel Chindea, Marcela Ciorcea, Emanuel Grosu, Laura Maftei, Mihai Maga, Adrian Muraru, Laura-Maria Popoviciu, Vasile Rus, Delia Savinescu, Wilhelm Tauwinkl. - Iași: Ed. Polirom, 2009. - 970 p.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

5. Hayek, F.A. *Infatuarea fatală* (Opere complete vol. 1). - București: Ed. Antet, 2003. - 288 p.
6. Mill, J.-St. *Despre libertate*. - București: Ed. Humanitas, 1994. - 210 p.
7. Rousseau, J.-J. *Contractul social*, traducere de H. H. Stahi. - București: Ed. Științifică, 1957.- 291 p.

**MANAGEMENTUL PROIECTELOR – ANALIZĂ COMPARATIVĂ A SISTEMULUI
DE MANAGEMENT DE PROIECT DIN ROMÂNIA ȘI DIN ALTE STATE
ALE UNIUNII EUROPENE**

FOCȘA Cătălina Oana, doctorand
Universitatea „VALAHIA” Târgoviște,
Școala doctorală de științe economice și umaniste, Management

În general, un proiect se definește ca un demers specific care permite structurarea metodică a unei realități viitoare. Actele normative adoptate de instituții comunitare sau naționale oferă mai multe definiții ale noțiunii de proiect, printre care se poate menționa:

Comisia Europeană: „Un proiect reprezintă un grup de activități care trebuie realizate într-o secvență logică, pentru a atinge un set de obiective prestabilite, formulate de client.”

Guvernul României: „Proiectul este un scop bine definit, care este prevăzut a fi realizat într-o perioadă determinată și în limitele resurselor alocate și cărui rezultat este atașat un set de reguli obiective și activități.”

Dicționarul explicativ al limbii Române dă următoarele definiții termenului «proiect»: – plan sau intenție de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru; – prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat și aprobat, pentru a primi un caracter oficial și a fi pus în aplicare; – lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico- economice, desenele, instrucțiunile necesare executării unei construcții, unei mașini.

ORDONANȚA nr. 8 din 31 ianuarie 1997 privind stimularea cercetării-dezvoltării și inovării definește proiectul ca „un scop bine definit, care este prevăzut a fi realizat într-o perioadă determinată și în limitele resurselor alocate și cărui rezultat este atașat un set de reguli, obiective și activități.”

Standardul britanic BS6079 stipulează: „Un proiect ar trebui să aibă următoarele trăsături: să fie nerepetitiv; să aibă o noutate din punct de vedere managerial; să implice risc și incertitudine; să aibă rezultate impuse, o calitate determinată, parametri de siguranță; costurile sunt clar menționate iar resursele impuse; realizarea se face printr-o echipă constituită în mod special.” (extras din lucrarea: “Managementul Proiectelor” Autor: Radu V. Pascu)

Plecând de la interpretarea centrală dată proiectului de către Comisia Europeană: „Un grup de activități care trebuie realizate într-o secvență logică, pentru a atinge un set de obiective prestabilite, formulate de client; proiectul este prima subdiviziune a programului.” aceasta definește proiectul ca

„activitate (sau un număr de activități conexe) care se desfășoară potrivit unui plan bine stabilit în vederea realizării obiectivelor fixate într-un termen determinat.” Principalele caracteristici ale unui proiect sunt: - să aibă un start și un final definite în timp; - să aibă fonduri bănești limitate; - să utilizeze resurse: umane, financiare; - să propună activități și sarcini coordonate; - poate fi multi-funcțional.

În cadrul Comisiei Europene sunt diferențiate proiectele de programe. Programul este o măsură luată de Comisia Europeană în favoarea unei țări sau a unui grup de țări. Un program este subiectul unui memorandum financiar individual și are ca scop implementarea ajutorului Comisiei Europene într-un anumit domeniu. Proiectul este primul nivel al subdiviziei unui program, care în cele mai multe situații, conține un număr de subproiecte.

Pe de altă parte, management “este de fapt o combinație a trei cuvinte englezești” the MAN – om, the AGE – varsta, MENTAL – mintal, ceea ce în românește s-ar traduce prin “omul la varsta când poate lua o decizie”. (extras din lucrarea: “Tratat de management general – vol.I” Autori: Paraschiv Vagu, Ion Stegaroiu, Gabriel Croitoru, Anisoara Duica, Mircea Duica)

Managementul de proiect constă în planificarea, coordonarea, conducerea și controlul proiectului pe durata ciclului de viață al acestuia, astfel încât să se realizeze obiectivele proiectului la termenele, cu costurile și de calitate stabilită. În unele din programele de asistență internațională, scopul cel mai frecvent al acestora este de a contribui la atingerea unei direcții de dezvoltare și nu de a rezolva problema respectivă, ceea ce arată faptul că scopurile și obiectivele programelor sunt mai puțin precise, comparativ cu cele ale proiectelor. Programele sunt seturi de activități desfășurate pe o perioadă de timp îndelungată pentru a realiza anumite obiective, în timp ce proiectele încep și se sfârșesc la date bine definite.

Management de proiect cu fonduri europene – perspectiva UE. Cu toate că la nivelul României conceptul de management de proiect realizat cu fonduri europene este unul relativ nou, istoricul acestuia la nivelul Europei este îndelungat, conturându-se ca domeniu cu statut aparte.

□ Totul a început în anul 1957 când, în Tratatul de la Roma este inclusă politica regională, luând naștere Comunitatea Economică Europeană. În 1968 este creată [Direcția Generală Politică Regională](#) a Comisiei Europene, pentru ca 7 ani mai târziu, în 1975 să fie creat [Fondul european de dezvoltare regională](#).

□ Următoarea etapă importantă este perioada 1988 – 1992. În 1988, în vederea adaptării la aderarea Greciei (1981), Spaniei și Portugaliei (1986), fondurile structurale sunt integrate într-o politică de *coeziune globală*, care introduce următoarele principii fundamentale: concentrarea eforturilor în direcția sprijinirii regiunilor celor mai sărace și mai puțin dezvoltate; programarea multianuală; orientarea strategică a investițiilor; implicarea partenerilor regionali și locali.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Bugetul este de 64 de miliarde de ECU.

□ Perioada 1994 – 1999 este sub semnul Tratatului de la Maastricht, din 1993, care introduce trei elemente noi: [Fondul de coeziune](#); [Comitetul Regiunilor](#) și principiul [subsidiarității](#). Tot atunci este creat Instrumentul Financiar pentru Orientarea Pescuitului. Mai mult, în 1995 este adăugat un obiectiv specific pentru a sprijini regiunile puțin populate din Finlanda și Suedia. Astfel, în perioada 1994-1999 sunt dublate resursele alocate fondurilor structurale și fondului de coeziune, care reprezintă o treime din bugetul UE. *Bugetul este de* 168 de miliarde de ECU.

□ Noul mileniu deschide noi oportunități. [Strategia de la Lisabona](#) din 2000 definește noile priorități ale UE: creștere economică, locuri de muncă și inovație. Prioritățile politicii de coeziune sunt adaptate pentru a reflecta aceste obiective și astfel, în perioada 2000 - 2006 instrumentele de preaderare pun la dispoziția țărilor care doresc să adere la UE finanțare și know-how. Feed-back-ul este imediat și în 2004 zece țări aderă la UE (populația UE crește cu 20%, însă PIB-ul cu doar 5%). *In România se experimentează implementarea proiectelor cu fonduri de preaderare, de exemplu SAPARD. Buget: 213 miliarde de euro pentru UE-15; 22 de miliarde de euro pentru noile state membre (2004-2006).*

□ De abia din perioada 2007 – 2013 se poate vorbi de management de proiect realizat cu fonduri europene și în România, anul 2007 fiind cel în care Bulgaria și România se alătură Uniunii Europene. În 2013 acest pas este făcut și de Croația. În această etapă accentul pe transparență și comunicare și pe creștere și crearea de locuri de muncă reprezintă elemente-cheie ale reformei. În același timp se dorește o simplificare a normelor și structurilor. Domeniile de investiții-cheie sunt : cercetare și inovare - 25 % din buget alocat și infrastructura ecologică și măsuri pentru combaterea schimbărilor climatice - 30 % din buget alocat. *Buget: 347 miliarde Euro*

□ Perioada contemporană, 2014 – 2020 sta sub semnul realizării incluziunii în Uniunea Europeană prin investiții care să conducă la îndeplinirea obiectivelor strategice europene privind creșterea inteligentă, durabilă și favorabilă. Principalele priorități sunt: accent mai puternic pe rezultate: ținte mai clare și măsurabile pentru un grad sporit de răspundere; simplificare: același set de norme pentru cinci fonduri; consolidarea dimensiunii urbane și combaterea excluziunii sociale: o sumă minimă din FEDR alocată pentru proiectele integrate la nivelul orașelor și din FSE pentru susținerea comunităților marginalizate; conexiune cu reforma economică: Comisia poate suspenda finanțarea unui stat membru care nu respectă normele economice ale UE; accent sporit pe incluziunea socială și abordarea șomajului în rândul tinerilor. *In perioada de programare 2014 - 2020, România a beneficiat de fonduri europene în valoare de aproximativ 42 miliarde de euro, din care peste 22 miliarde de euro sunt alocate pentru politica de coeziune.*

Buget: 351 miliarde Euro

□ *Dezvoltarea regională și coeziunea după 2020: noul cadru pe scurt va conține cinci priorități investiționale mijlocite optim de UE*

o *Europă mai inteligentă*, prin inovare, digitalizare, transformare economică și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii

o *Europă mai verde*, fără emisii de carbon, punerea în aplicare a Acordului de la Paris și investiții în tranziția energetică, energia din surse regenerabile și combaterea schimbărilor climatice

o *Europă conectată*, cu rețele strategice de transport și digitale

o *Europă mai socială*, pentru realizarea pilonului european al drepturilor sociale și sprijinirea calității locurilor de muncă, a învățământului, a competențelor, a incluziunii sociale și a accesului egal la sistemul de sănătate

o *Europă mai apropiată de cetățenii săi*, prin sprijinirea strategiilor de dezvoltare conduse la nivel local și a dezvoltării urbane durabile în UE.

Management de proiect cu fonduri europene – situația din România. În perioada de programare 2014 - 2020, România a beneficiat de fonduri europene în valoare de aproximativ **42 miliarde de euro**, din care peste **22 miliarde de euro** sunt alocate pentru politica de coeziune.

La nivelul *programelor operationale*, alocările financiare sunt următoarele:

- [Programul Operational Regional - 6,7 mld. euro](#)
- [Programul Operational Competitivitate - 1,33 mld. euro](#)
- [Programul Operational Capital Uman - 4,22 mld. euro](#)
- [Programul Operational Infrastructura Mare - 9,41 mld. euro](#)
- [Programul Operational Capacitate Administrativa - 0,55 mld. euro](#)
- [Programul Operational Asistenta Tehnica - 0,21 mld. euro](#)
- Plati directe in agricultura - 10 mld. euro
- Programul National pentru Dezvoltare Rurala - 8 mld. euro
- Programul Operational Pescuit - 0,17 mld. euro
- Facilitatea „Connecting Europe” - 1,23 mld. euro

Aceste Programe Operationale s-au concretizat in urmatoarele Fonduri Europene, gestionate prin Autoritati de Management (AM) ale Ministerelor de resort:

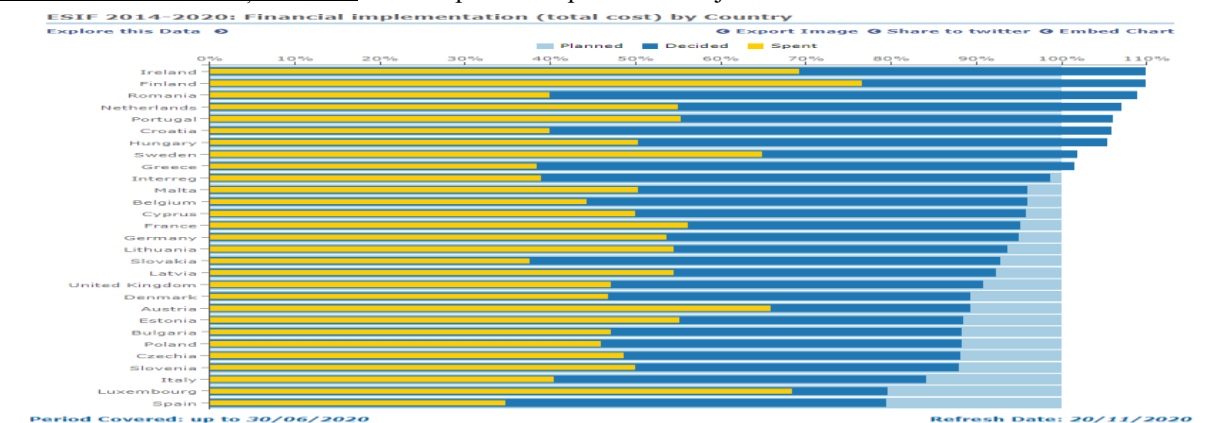
➤ PO Competitivitate - Fondul European pentru Dezvoltare Regionala (FEDR) - (Autoritate de Management – Ministerul Fondurilor Europene)

➤ PO Capital Uman - Fondul Social European (FSE) (Autoritate de Management – Ministerul Fondurilor Europene)

➤ PO Infrastructura Mare - Fondul European pentru Dezvoltare Regionala (FEDR), Fondul de Coeziune (FC) (Autoritate de Management – Ministerul Fondurilor Europene)

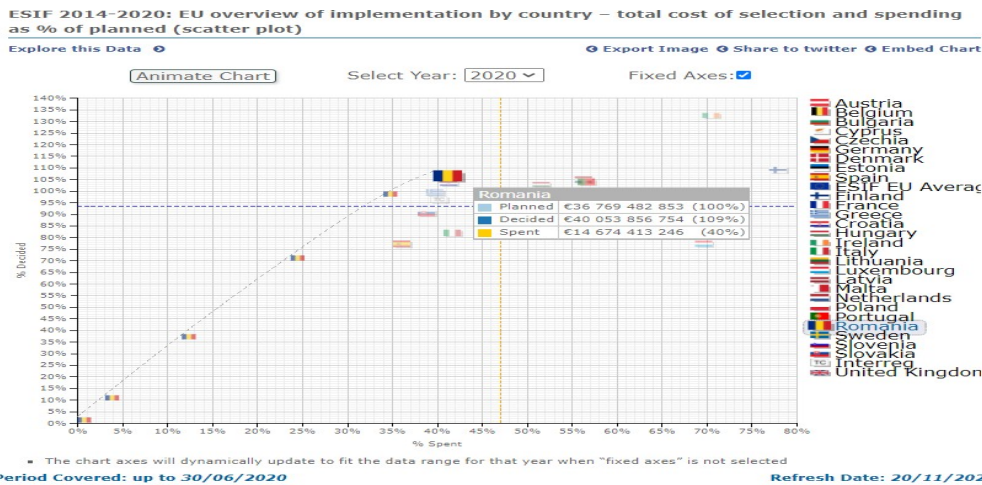
CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

- PO Regional - Fondul European pentru Dezvoltare Regionala (FEDR)
(Autoritate de Management – Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice)
 - PO Capacitate Administrativă - Fondul Social European (FSE)
(Autoritate de Management – Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice)
 - PO Asistența Tehnică - Fondul European pentru Dezvoltare Regionala (FEDR)
(Autoritate de Management – Ministerul Fondurilor Europene)
 - Programul Național de Dezvoltare Rurală - Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR)
(Autoritate de Management – Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale)
 - PO pentru Pescuit și Afaceri Maritime - Fondul European pentru Pescuit și Activități Maritime (FEPAM)
(Autoritate de Management – Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale)
- Un tablou al Obiectivelor și rezultatelor în timp real este prezentat mai jos:

Sursa : <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview>

Conform statisticilor realizate de Comisia Europeană la nivelul anului 2020 situația fondurilor cheltuite de România este de doar 40% din totalul fondurilor alocate în perioada 2014 – 2020, situând țara noastră pe poziția 23 a clasamentului, unde pe primele trei locuri sunt Finlanda - cu 77%, Irlanda - cu 69% și Luxemburg – cu 68%.

Sursa : <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview>

În ultimii ani umanitatea se confruntă cu obstacole noi: gripa aviară, gripa porcina și periculosul virus SARs – CoV 2. Comunitatea europeană a demonstrat că se poate ralia într-un termen foarte scurt și deja au fost alocate fonduri pe măsuri specifice destinate să reducă efectele dezastrelor naturale, ale fenomenelor climatice nefavorabile și ale evenimentelor catastrofale probabile.

Consider că importanța acestor fonduri europene este majoră în continuare în dezvoltarea economică și socială a României și că doar prin accesarea lor, printr-un management de proiect de excepție, pot prinde viața proiectele viitoare, adaptate nevoilor societății românești contemporane și priorităților investitoriale ale Uniunii Europene.

Consider că în acest sens este relevantă și motivațională declarația comisarului pentru politica regională, Corina Crețu „Specializarea inteligentă va fi mai importantă decât oricând în perioada de după 2020. Pentru ca aceste strategii să își afirme întregul potențial în următorii ani, sunt necesare două lucruri: dezvoltarea parteneriatelor și un grad mai mare de asumare, în special în regiunile care trebuie să recupereze cele mai mari decalaje. Această inițiativă va contribui la pregătirea terenului pentru strategii de inovare solide în perioada de după 2020.”

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. "Tratat de management general – vol.I Scolile de Management" Autori: Paraschiv Vagu, Ion Stegaroiu, Gabriel Croitoru, Anisoara Duica, Mircea Duica, Ed. Bibliotheca, Targoviste 2013
2. ORDONANTA nr. 8 din 31 ianuarie 1997
3. Site:https://ccimn.ulbsibiu.ro/documente/carti/introducere_in_managementul_proiectelor.pdf "Managementul Proiectelor" Autor: Radu V. Pascu, data 20.11.2020, ora 21,00
4. Site : <https://cohesiondata.ec.europa.eu/overview>, data: 21.11.2020, ora 12,00
5. Site: https://www.librabank.ro/programe_finantare_europeana_nerambursabila_2014-2020, data 20.11.2020, ora 20,00

PARADIGMA ȘI MANAGEMENTUL DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII INFORMAȚIONALE

KHALID Elkrinawi, drd.,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

The significance of the information has increased significantly today. Computerization becomes one of the main factors of production, the engine of economic development. A society in which a significant part of the active population constantly interacts with information (produces, processes, stores and implements knowledge and other information products and services) is called informational. The information space is a space where information is created, moved, stored and consumed. It is a set of results of the semantic activity of mankind, the "world of names and titles", conjugated with the ontological one. Mankind today cannot exist without the use of information

Key words: information society, information, information theory in economics.

Domeniul tehnologiilor informației și comunicațiilor (TIC) în societate, devine o componentă / resursă strategică din ce în ce mai importantă a potențialului socio-economic al țării și se dezvoltă mai repede decât economia rusă în ansamblu, demonstrând o rată de creștere de aproximativ 20% pe an. Ghidat de concepte și strategii existente, a fost pregătit programul de stat „Societatea informațională (2020)”, în cadrul căruia este planificat să se dezvolte și să se pună în aplicare o serie de proiecte pentru a asigura o muncă eficientă cu resurse și tehnologii informaționale. Programul a fost creat pe baza experienței mondiale în realizarea de programe de acest fel și a stării actuale a direcției de informare și comunicare. O trăsătură distinctivă a dezvoltării civilizației moderne este schimbarea paradigmei evolutive bazei socio-economice și tehnologice prin informatizarea globală a tuturor sferelor vieții umane. Într-adevăr, „aparitia erei informaționale și omniprezența peste tot a tehnologiei informaționale este unul dintre cele mai mari, evenimente contemporane.

Gradul de investigare. Ceretările savanților (D. Bell, F. Weber și D. Bode, M. Castells, J. Martin,

F. Machlup, M. Porat, A. Riis, A. Tofler, H. Hanamari și D. Wada, K. Arrow) au punctat principalele aspecte: se recunoaște poziția dominantă a industriei serviciilor și tehnologiilor informaționale în economie; prioritatea este dată capacității statului, businessului.

Scopul cercetării constă în investigarea stării actuale a procesului din societate și elucidarea coilor de gestionarea a fluxului informațional prin IT, TIC și digitalizare spre binele unei societăți competitive.

Metodologia cercetării. Vom fi ghidați de o abordare sistematică care ne permite să studiem întregul ca un set de elemente care interacționează, generând noi proprietăți. În timpul investigației s-au utilizat metode istorice, comparative, previziune, inducție și deducție, comparație, empirice și teoretice.

Rezultate și analiză. Formarea unei societăți globale a informației au condus de schimbări cardinale în toate aspectele vieții. Dacă luăm în considerare principalele tendințe în dezvoltarea societății informaționale, în primul rând din punctul de vedere al impactului acestora asupra stadiului actual de dezvoltare a economiei și managementului.

Se recunoaște că informația este principala resursă de producție alături de finanțe, materiale, energie; factor de tranziție major pentru economia informației este dezvoltarea tehnologiilor informației și comunicațiilor în toate sferile economiei. Astfel, resursele cheie de dezvoltare se schimbă calitativ, concurența devine cu adevărat globală, schimbările tehnologice sunt rapide și activele necorporale devin mult mai importante pentru păstrarea competitivitate [1],

În conformitate cu aceste obiective din societate, sarcinile sale sunt formulate:

- organizarea funcționării eficiente a întreprinderii prin integrarea funcțiilor individuale ale departamentelor cu utilizarea tehnologiei informației, creșterea vitezei de procesare și furnizarea informațiilor necesare pentru luarea deciziilor la toate nivelurile managementului;

- îmbunătățirea calității informațiilor primite de la micro-mediu - despre poziția pe piațe, starea concurenților, oportunitățile de vânzare și macro-mediu - despre situația internațională, modificările legislației etc.

- protecția informațiilor și a sistemului informațional împotriva accesului neautorizat;

- creșterea eficienței vânzărilor și marketingului grație antrenării pe piețele virtuale;

- asigurarea integrării cu alte întreprinderi prin ve afaceri de e-comerț.

Soluția acestor sarcini va fi influențată semnificativ de tendințele în dezvoltarea piețelor pentru producția de software (software), producția de echipamente informatice (hardware) și tehnologiile de comunicații.

Societatea informațională este adesea denumită și societatea cunoașterii, dar cele două concepte au un accent ușor diferit. În societatea cunoașterii, cunoașterea și inovația au devenit nucleul societății. Comparativ cu „societatea informațională”, conceptul societății informaționale se bazează pe avansarea tehnologiei informației, în timp ce conceptul

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

„societatea cunoașterii” cuprinde o societate mai largă. În ceea ce privește conținutul, etica și politica, societatea informațională este doar un mijloc de a realiza o societate a cunoașterii; revoluția tehnologiei informației aduce schimbări în tiparele sociale și promovează următoarea generație de inovații în societatea cunoașterii (Inovația 2.0). În societatea cunoașterii, toată lumea trebuie să învețe să vină și să meargă liber în oceanul informațional, să cultive capacitatea cognitivă și spiritul critic, pentru a distinge între informații utile și informații inutile și să posede noi cunoștințe; societatea cunoașterii permite, de asemenea, sursa inovației să se extindă dintr-un număr mic de elite științifice și tehnologice[2]. A promovat democratizarea inovației pentru o gamă largă de oameni; societatea cunoașterii, ca societate de rețea, va acorda cu siguranță o atenție sporită problemelor globale: prin cooperarea internațională și colaborarea științifică, se așteaptă o mai bună rezolvare a daunelor asupra mediului, riscurilor tehnologice, crize economice și sărăcie; Partajarea cunoștințelor este piatra de temelie a unei societăți a cunoașterii. Inovația 2.0, caracterizată prin inovație populară, inovare comună și inovație deschisă, este esența societății cunoașterii, iar societatea cunoașterii este sursa dezvoltării durabile umane.

Procesul de informare este implementarea întregului set al următoarelor acte de informații elementare: recepția sau crearea informațiilor, stocarea, transmiterea acestora și folosirea. Procesele informaționale sunt utilizate pe scară largă în diferite domenii de activitate ale societății moderne. Ele sunt adesea componente ale altor procese mai complexe - social, management, producție.

Societatea informațională este numită și societatea informațională, care este o societate în care informația va juca un rol major după părăsirea societății industrializate. Așa-numita societate informațională este un nou tip de societate bazat pe tehnologia informației electronice, resursele informaționale ca resurse de bază de dezvoltare, industriile serviciilor informaționale ca industrii sociale de bază și digitalizarea și rețeaua ca metode de bază de interacțiune socială[3].

Conceptul de „informatizare” a fost prezentat la începutul anilor '60. În general, se crede că informatizarea se referă la procesul de dezvoltare dinamică în care rolul tehnologiei informației și al industriei informației în dezvoltarea economică și socială a fost consolidat și a jucat un rol principal. Este marcat de proporția industriei informaționale în economia națională, de gradul de aplicare a tehnologiei informației în industriile tradiționale și de nivelul de construcție a infrastructurii informaționale.

Din punct de vedere al conținutului, informatizarea poate fi împărțită în trei aspecte: producerea informațiilor, aplicarea și transmiterea în siguranță. Producția de informații, adică industrializarea informației, necesită dezvoltarea unei serii de tehnologii și industrii informaționale, care implică colectarea, prelucrarea și stocarea informațiilor și datelor, inclusiv echipamente de comunicații, calculatoare, software și fabricarea produselor electronice de larg consum. Aplicația informațională, adică informatizarea industriilor și a domeniilor sociale, se manifestă în principal prin utilizarea tehnologiei informației pentru a transforma și actualiza industriile tradiționale precum agricultura, industria prelucrătoare și serviciile, îmbunătățind considerabil eficiența utilizării diverselor materiale și resurse energetice și promovând ajustarea structurii industriale, transformarea și modernizarea promovează schimbări profunde în stilul de viață uman, sistemul social și cultura socială. Asigurarea informației se referă la infrastructura și mecanismele de securitate care garantează transmiterea informațiilor, astfel încât oamenii să își poată îmbunătăți în mod durabil capacitatea de a obține informații, inclusiv construcția infrastructurii, mecanismele de asigurare a securității informațiilor, sistemele de inovare a tehnologiei informației, canalele de diseminare a informațiilor și educația capacităților informaționale.

Un sistem informațional (SI) este o colecție de mecanisme care asigură implementarea completă a proceselor de informare. Fluxul extern de informații este determinat de interacțiunea întreprinderii cu actorii economici și politici care operează în afara acesteia. Aceasta include interacțiunea înainte acceptarea cu clienții și concurenții, atât reali cât și potențiali. Fluxul intern include informații care descriu relațiile dintr-o echipă de angajați, precum și cunoștințele generate în producție[1].

Nu există nicio diferență de principiu între conceptele de societate informațională și societate postindustrială. Societatea informațională este numită și societatea informațională, care este o societate în care informația va juca un rol major după părăsirea societății industrializate.

În societatea agricolă și societatea industrială, materialele și energia sunt principalele resurse și sunt implicate în producția de materiale la scară largă. În societatea informațională, informația a devenit o resursă mai importantă decât materialul și energia. Activitățile economice informaționale în scopul dezvoltării și utilizării resurselor informaționale se extind rapid, înlocuind treptat activitățile de producție industrială și devenind conținutul principal al activităților economice naționale.

Economia informației ocupă o poziție dominantă în economia națională și constituie baza materială a informatizării sociale. Revoluția tehnologiei informației bazată pe computer, microelectronică și tehnologia comunicațiilor este sursa de putere pentru informatizarea socială.

Datorită aplicării pe scară largă a tehnologiei informației în producția de date, cercetare științifică și educație, asistență medicală, managementul întreprinderilor și guvernului și familiei, a avut un impact imens și profund asupra dezvoltării economice și sociale și a schimbat fundamental stilul de viață și comportamentul oamenilor și valori.

Capitalismul și socialismul vor rămâne într-o lungă perioadă istorică. Capitalismul în stadiul societății informaționale va fi un nou capitalism care își ajustează continuu relațiile de producție sub noi forțe productive. Capitalismul a făcut încă o dată noi descoperiri în procesul de dezvoltare și a eliberat în continuare societatea capitalistă în noi condiții productive. Potențialul sistemului extinde durata de viață a capitalismului. Sosirea societății informaționale face posibilă, de asemenea, ca țările socialiste cu niveluri mai scăzute de productivitate să realizeze dezvoltarea saltului. Socialismul societății informaționale va fi un socialism cu o productivitate mai dezvoltată.

Considerăm oportunitatea de vedere al acelor autori care cred că înțelege adevărata semnificație a societății informaționale în businessul modern, ar trebui luat în considerare contextul evoluției conceptelor de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

management de bază, care sunt în mod constant, s-au înlocuit reciproc în ultimele decenii, precum și sistemul general de management al întreprinderii. Pentru a evolua societatea trebuie să se bazeze pe cadre noi, pregătite informațional, cunoscătoare de IT, TIC, aplicarea digitalizării.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Gribincea A. Training of performing specialists in the information society conditions. In: revista Administrarea Publică. Nr. 2(106) / 2020, p.64-69
2. Khalid Elkrinawi. Penuria informațională - problema secolului XXI. Conferința "Știință, educație, cultură" Comrat, Moldova, 15 februarie 2020, nr. 1, p.56-62
3. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. — М.: ВЛАДОС, 1994.

**INSTRUIREA SPECIALIȘTILOR PENTRU SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ
TRAINING OF SPECIALISTS FOR THE INFORMATION SOCIETY**

KHALID Elkrinawi, drd.,
Free International University of Moldova

What defining word will associate future generations with the 21st century will become clear only when it is completed. The beginning of the path is associated with the word information. The first scientists to draw attention to the increased role of information in the life of society were E. Masuda and J. Naisbitt, who presented a report to the Club of Rome in 1982. The strategy for the development of human civilization towards the information society was strengthened in the meeting of G8 leaders in the form of the Okinawa Charter for the Global Information Society, adopted on 22 July 2000. The development of information society theory has its origins in the concepts of post-industrialism and is characterized by a shift from the production of goods to the production of services and information. The development of the information society has given rise to problems in defining the paradigm of the transition from a post-industrial society to an information society. The most influential philosophical concepts, exposed in the initial period of the formation of the ideology of the information society, emphasized the value of scientific, theoretical knowledge and / or reliable information, predicted an increase of their role in society with the development of information and telecommunications technologies. The main feature, according to researchers, the next stage of the development of society is its technological device, which determines the way of life and activities of people.

Keywords: information technology paradigm, information society, computerization of education, training of qualified specialists.

Era revoluției 4.0 a schimbat radical ideea lumii moderne, a impregnat societatea cu un flux de informații variate. Fără îndoială, informațiile și tot ceea ce are legătură cu acestea joacă vor continua să joace un rol decisiv în toate situațiile vieții. Suntem pe cale către o societate a informației bazată pe rațiune, abilități intelectuale, erudiție, capacitatea de a naviga într-o varietate de situații non-standard. Pentru schimbările cardinale din sistemul educațional, în perioada de penetrare a civilizației umane în societatea informațională, unde fundamental impuse cerințe noi sistemului educațional, este necesar să se rezolve problema pregătirii unui specialist competent și capabil pentru viață într-o societate informațională.

Gradul de investigare. Mulți savanți precum Y. Hayashi, D. Bell și O. Toffler, J. Masuda, W. Martin, A. Touraine, M. McLuhan, M. Porat, J. Massouda, T. Stoner, R. Katz și alții în lucrările lor au investigat formarea unei societăți tehnologice/tehnologice, sau au desemnat societatea modernă, pornind de la rolul major sau ascendent al cunoașterii, ca „societatea de cunoștințe”, „societatea cunoașterii” sau

„societatea valorii cunoașterii”.

Scopul cercetării constă în investigarea condițiilor de formarea resurselor umane profesioniste pentru necesitățile societății informaționale contemporane.

Rezultate și analiză. Profunzimea și domeniul consecințelor tehnologice și sociale ale informatizării și informatizării a diferitelor sfere ale vieții sociale duce la o creșterea ponderii muncii mentale. Persoanele vor avea nevoie de capacitatea creativității, iar cererea pentru cunoaștere va spori. În consecință, baza materială și tehnologică a societății informaționale va fi diverse tipuri de sisteme bazate pe tehnologia computerelor și rețelele de calculatoare, tehnologia informației, telecomunicațiile.

Semnele paradigmei societății informației sunt:

- schimbarea rolului informației;
- apariția noilor tehnologii de lucru cu informațiile;
- apariția de noi structuri de prezentare a datelor;
- flexibilitatea tuturor sistemelor, proceselor și relațiilor;
- perimarea rapidă și apariția noilor tehnologii;
- prezența concurenței în furnizarea pieței serviciilor.

La etapa stabilirii societății informației și cunoașterii, se impune imperativ utilizarea tuturor avantajelor care decurg din noile capacități tehnice și tehnologice, atât pentru un individ individual, cât și pentru stat în ansamblu.

Utilizarea oportună a acestor oportunități deschide noi oportunități pentru dezvoltarea și autodezvoltarea atât a

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

statului, cât și a individului[1].

Odată cu dezvoltarea și utilizarea resurselor informaționale, structura ocupării forței de muncă a oamenilor se schimbă în principal de la populația agricolă și populația industrială la angajarea în principal în activități legate de informații. Luați ca exemplu Statele Unite. În 1956, numărul „gulerului alb” din Statele Unite a depășit pentru prima dată pe cel al „gulerului albastru”. Până în 1980, raportul de ocupare în Statele Unite era: agricultura, silvicultura și pescuitul reprezentau 3,38% din totalul ocupării forței de muncă, minerit și construcții. Industria a reprezentat 7,23%, industria prelucrătoare a reprezentat 22,09%, iar industria serviciilor a reprezentat 67,2%. Această tendință s-a dezvoltat în continuare. Până în 1997, numărul angajaților din agricultură, silvicultură și pescuit reprezenta 2,63% din totalul angajaților, industria minieră și cea a construcțiilor reprezentau 6,88%, industria prelucrătoare 16,08%, iar industria serviciilor s-a extins la 73,34%. În industria serviciilor, marea majoritate se află în ocupații legate de procesarea informațiilor și serviciile de informații. Ca răspuns la această tendință, savanții americani au concluzionat: „De la fermieri la muncitori până la angajați, aceasta este scurta istorie a Statelor Unite.

Utilizarea pe scară largă a tehnologiei informației în lume nu numai că afectează profund structura economică și eficiența economică, dar și, ca reprezentant al productivității avansate, are un impact profund asupra culturii sociale și civilizației spirituale [3].

Tehnologia informației a provocat schimbări profunde în metodele tradiționale de educație. Diversitatea tehnologiei de simulare pe computer, a tehnologiei multimedia, a tehnologiei de realitate virtuală și a tehnologiei de educație la distanță, precum și a purtătorilor de informații, permite elevilor să depășească barierele de timp și spațiu și să își aranjeze mai activ timpul și viteza de învățare. În special, educația la distanță, cu ajutorul internetului, va deschide un canal global de diseminare a cunoștințelor și va realiza dialoguri reciproce și schimburi între cursanți și instructori din diferite regiuni. Nu numai că se așteaptă să îmbunătățească foarte mult eficiența educației, ci și să ofere cursanților un mediu de învățare relaxat, cu conținut bogat. Dezvoltarea educației la distanță va declanșa o revoluție în domeniul educației tradiționale și va promova îmbunătățirea generală a cunoștințelor umane [4].

Internetul a devenit un instrument indispensabil pentru cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică. Internetul are peste 600 de biblioteci mari, peste 400 de depozite de documente și 1 milion de surse de informații, devenind o comoară a informațiilor în care cercetătorii științifici pot intra oricând și pot obține cele mai noi dezvoltări științifice și tehnologice, economisind mult timpul și costul consultării literaturii; Viteza și interactivitatea livrării permit cercetătorilor de oriunde din lume să devină parteneri de cercetare, să desfășoare discuții în timp real și cercetări colaborative pe internet și chiar să utilizeze resursele gazdă și software de pe internet pentru a-și finaliza activitatea de cercetare.

Rețeaua informațională oferă un canal mai convenabil pentru diseminarea diferitelor ideologii și culturi. O cantitate mare de informații pătrunde în toate colțurile societății prin intermediul rețelei, devenind astăzi un mijloc important de diseminare culturală. Publicarea electronică ia diferite forme, cum ar fi CD-ROM-urile, dischetele și publicarea în rețea, întrerupând dominația anterioară a suporturilor informatice și a suporturilor de hârtie. Aplicarea tehnologiei multimedia și adoptarea interfețelor interactive au deschis perspective largi pentru popularizarea culturii, artei și tehnologiei. Rețeaua și alte mijloace de informare noi oferă posibilități noi pentru moștenirea și diseminarea culturilor excelente de diferite naționalități și schimbul și integrarea diferitelor culturi naționale. Internetul schimbă modul de comunicare între oameni, schimbă metodele de lucru și stilul de viață al oamenilor și va avea inevitabil un impact profund asupra dezvoltării culturii. O nouă cultură avansată adaptată epocii internetului și economiei informației se va face treptat formă.

Tabloul 1. Numărul de utilizatori de Internet din întreaga lume [2]

	2017	2019
Populația globală	7,4 miliarde	7,6 miliarde
Utilizatori din întreaga lume	48%	53,6%
Utilizatori din țările în curs de dezvoltare	41,3%	47%
Utilizatori din țările dezvoltate	81%	86,6%
Numărul de utilizatori de Internet pe regiuni		
Africa	21,8%	28,2%
America de Nord și de Sud	65,9%	77,2%
Țările arabe	43,7%	51,6%
Asia și Oceania	43,9%	48,4%
CSI	67,7%	72,7%
Europa	79,6%	82,5%

Rezultatele remarcabile ale promovării și aplicării tehnologiei informației au îndemnat țările din întreaga lume să se dedice informatizării, iar cererea uriașă de informatizare a determinat dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației. Tendința generală actuală de dezvoltare a tehnologiei informației este centrată pe dezvoltarea și aplicarea tehnologiei Internet, de la un model tipic de dezvoltare bazat pe tehnologie la un model care combină dezvoltarea bazată pe tehnologie și dezvoltare bazată pe aplicații.

Tehnologia microelectronică și tehnologia software sunt nucleul tehnologiei informației. Nivelul de integrare, puterea de calcul și performanța costurilor circuitelor integrate continuă să crească exponențial la o rată de dublare la fiecare 18 luni, sprijinind tehnologia informației la un nivel fără precedent. Fiecare cip conține sute de milioane de componente, formând un „sistem pe un cip” (SOC), care estompează limitele dintre întreaga mașină și componente, îmbunătățește foarte mult funcțiile echipamentelor de informare și promovează întreaga mașină să devină mai ușoară și mai

mică.

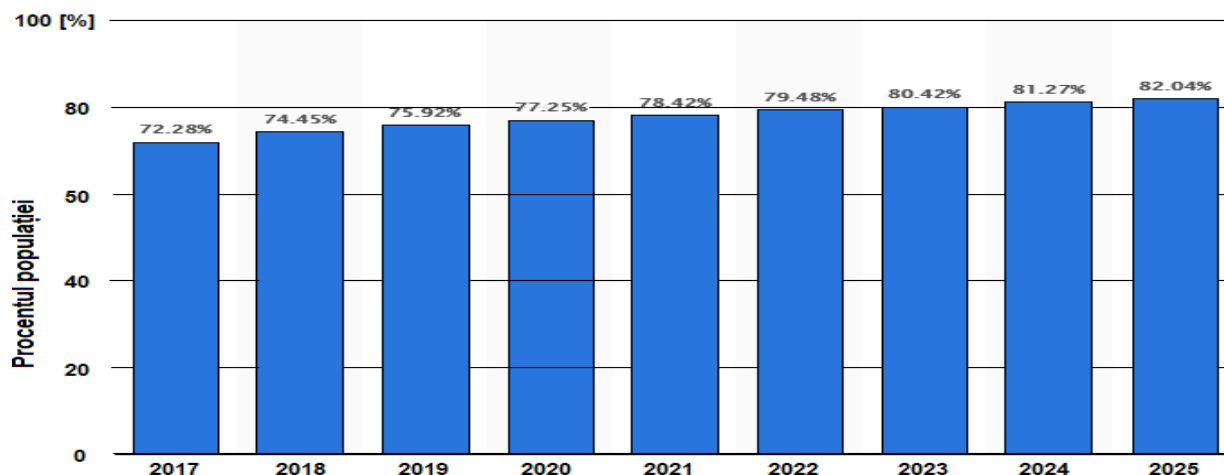

Figura 1. Rata de penetrare a utilizatorilor de Internet Mobil în Israel în perioada 2017-2025 [5]

Consum redus și redus de energie. Tehnologia software s-a schimbat de la computer-centric la network-centric. Interpenetrarea software-ului și proiectarea circuitelor integrate face ca cipul să devină

„software fix”, consolidând în continuare poziția de bază a software-ului. Dezvoltarea rapidă a tehnologiei software a permis realizarea din ce în ce mai multe funcții prin intermediul software-ului.

„Hardware software” a devenit o tendință și au apărut domenii tehnice precum „software radio” și „soft switching”. Dezvoltarea de software încorporat face ca software-ul să iasă din domeniul computerului tradițional și să promoveze inteligențizarea unei varietăți de produse industriale și produse civile. Tehnologia software a devenit tehnologia de bază pentru avansarea informatizării.

Integrarea celor trei rețele și banda largă reprezintă direcția generală a dezvoltării tehnologiei rețelei. Jocul triplu al rețelei de telefonie, a rețelei TV prin cablu și a rețelei de calculatoare înseamnă că toate se îndreaptă către aceeași tehnologie de rețea pe baza digitalizării și acoperindu-se reciproc în conținutul afacerii. Rețeaua de telefonie și rețeaua TV trebuie să fie conformă tehnologic cu tehnologia internetului, iar caracteristica sa de bază este utilizarea protocolului IP și a tehnologiei de comutare a pachetelor; Integrarea a trei rețele nu poate fi înțeleasă pur și simplu ca combinarea a trei rețele într-o singură rețea, dar depășește limitele inițiale ale industriei și va provoca restructurări industriale și ajustări ale politicilor. Odată cu creșterea rapidă a traficului de date pe Internet, în special creșterea informațiilor multimedia, cerințele pentru lățimea de bandă a rețelei sunt în creștere. Creșterea lățimii de bandă este subiectul dezvoltării tehnologiei de rețea de mult timp. În rețelele WAN și zonele metropolitane, tehnologia de rețea complet optică reprezentată de multiplexarea prin diviziune în lungime de undă densă (DWDM) a atras atenția și a condus dezvoltarea tehnologiei informației optice. Există o concurență acerbă între diferitele tehnologii de rețea de acces în bandă largă și este încă greu de spus cine va fi câștigătorul. Tehnologia de acces în bandă largă fără fir și tehnologia Internetului mobil bazate pe tehnologia de comunicații mobile de generația a treia se îndreaptă spre scopul personalizării informațiilor. Dezvoltarea aplicațiilor Internet este, de asemenea, un punct fierbinte continuu. Pe de o parte, televizoarele, telefoanele mobile, asistenții digitali personali (PDA-uri) și alte aparate de uz casnic și echipamente de informare personală se dezvoltă toate în direcția echipamentelor terminale de rețea, formând diversitatea și personalizarea echipamentelor terminale de rețea, rupând situația în care computerele domină Internetul; Pe de altă parte, comerțul electronic, guvernarea electronică, educația la distanță, mass-media electronică și tehnologiile de divertisment online devin din ce în ce mai maturi, iar cerințele pentru cunoștințe profesionale și investiții economice pentru utilizatori sunt continuu reduse; se oferă un centru de date pe internet (IDC), servicii de portal și alte tehnologii. Formarea sistemului social și de servicii constituie un sistem de servicii sociale din ce în ce mai perfect pentru utilizarea internetului, permițând tehnologiei informației să intre din ce în ce mai mult în diferite domenii ale producției sociale și ale vieții, promovând astfel formarea economiei de rețea.

Sensul obiectivului educației în tehnologia informației are două semnificații: În primul rând, este o cerință generală care există ca o ideologie îndrumătoare pentru situația generală a activităților de educație și predare a tehnologiei informației, cunoscută și sub numele de scop general sau scop. Al doilea se referă la descrierea precisă și detaliată a tuturor aspectelor realizării scopului educației în tehnologia informației. Este o afirmație specifică și clară a cerințelor (și a ce efecte) ar trebui să îndeplinească elevii după finalizarea unei unități didactice. Sistemul de obiective al educației în tehnologia informației se referă la obiectivele generale și sub-obiectivele tehnologiei informației, obiectivele curriculare și obiectivele de cunoaștere, obiectivele cognitive, obiectivele abilităților motorii și obiectivele emoționale, obiectivele de cunoaștere, obiectivele de abilități și obiectivele afective la diferite niveluri și perspective. , Integrarea și sistematizarea obiectivelor educaționale în diferite domenii.

Societatea informațională - un concept teoretic al unei societăți postindustriale; faza istorică a dezvoltării evolutive a civilizației, în care informațiile și cunoașterea sunt multiplicat într-un singur spațiu informațional. Informația și cunoștințele devin principalele produse ale societății informaționale.

În timp ce primii beneficii incontestabile, cum ar fi disponibilitatea informațiilor, diseminarea rapidă a acestora,

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

schimbul gratuit de date.

Rezumând cele spuse, observăm că oamenii de știință fac pași pentru a construi o teorie unificată, care este concepută pentru a formaliza conceptul de informație și societatea informațională, pentru a descrie transformarea informației în procese de o natură foarte diferită și pentru a pregăti un specialist cu o viziune asupra lumii capabilă să perceapă și să proceseze rapid cantități mari de informații, stăpânind informațiile moderne, mijloace, metode și tehnologie de lucru. Viitorul nostru depinde în mare măsură de direcția pe care societatea modernă direcționează dezvoltarea progresului științific și tehnologic. Trăsăturile caracteristice paradigmei moderne a educației fac următoarele cerințe pentru absolvenții universitari, un specialist modern trebuie:

- să aibă acces neîngrădit la diferite surse de informații prin utilizarea profesională a tehnologiilor informației și comunicațiilor și a mijloacelor tehnice;
- să poată procesa volume mari de informații în timp util, rapid și de înaltă calitate, făcând cea mai bună alegere a informațiilor și tehnologiilor de comunicare;
- au un mediu de comunicare dezvoltat;
- să fie capabil să creeze ceva nou pe baza cunoștințelor existente și să îl aplice unei anumite activități;
- au capacitatea de mobilitate profesională, activitate socială;
- au competență în domenii conexe;
- să poată lua decizii rapid și eficient;
- au capacitatea de auto-perfecționare constantă, auto-realizare, auto-dezvoltare [4].

Soluția acestor sarcini globale este încredințată profesorului - principalul purtător de noi concepte educaționale și noi conținuturi educaționale, înaintea altor domenii - educație, zona în care se pune bazele unei persoane noi, gata să trăiască într-o societate informațională. Aceasta explică urgența problemei formării unei astfel de calități profesionale a unui profesor de învățământ superior ca informație și competență pedagogică. Pentru a pregăti un viitor profesor care îndeplinește cerințele societății informaționale, este necesar să se creeze condiții:

- furnizarea sferei serviciilor de informații cu conținut spiritual;
- dezvoltarea bazei tehnologice a societății informaționale; servicii și structura rețelei societății;
- contribuția la dezvoltarea și autodezvoltarea relațiilor dintre elev și profesor, prin noi tehnologii de învățare.

Este necesar să se dezvolte o tehnologie pentru predarea unui viitor profesor de informatică care să îndeplinească următoarele cerințe:

- dezvoltarea sferei cognitive - consecvență culturală;
- formarea conștiinței valorice, nevoia de auto-dezvoltare;
- dezvoltarea componentei tehnice și tehnologice;
- dezvoltarea disponibilității pentru activitatea comunicativă;
- dezvoltarea disponibilității pentru activitate independentă, creativitate, abilități analitice și reflexive.

În societatea informațională, procesul de formare a unui viitor specialist în domeniul educației ar trebui să aibă natura unui sistem de auto-organizare care să conțină subsistemele metasistemului valorilor și cunoștințelor individului însuși, care vor permite sistemului de formare să se dezvolte și să se îmbunătățească sub influența nu numai a factorilor interni, ci și a celor externi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Abu Arar Haila, Baghdadi Sohir. Formarea specialiștilor performanți în condițiile societății informaționale. În: revista *Administrarea Publică*, 2020, nr. 2(106), p.64-69.
2. Darla Long. Lista Țărilor De Către Utilizatorii De Internet. <https://ro.ripleybelieves.com/list-of-countries-by-internet-users-1818>
3. Gribincea A. Conceptul și structura drepturilor intelectuale și relația lor cu drepturile digitale. Conferința "Știință, educație, cultură". Comrat, Moldova, 15 februarie 2020, p. 197-203.
4. Gribincea A. Management educațional - bază de competitivitate a țării. În: revista *EcoSoEn*, nr.1-2, p.7-13.
5. Rata de penetrare a utilizatorilor de Internet Mobil în Israel în perioada 2017-2025 [<https://www.statista.com/statistics/974320/israel-mobile-phone-internet-user-penetration/>]

INOVAȚIA CA INSTRUMENT DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII ÎN ACTIVITATEA TURISTICĂ

LUCA Tatiana,
doctorand Universitatea de Stat din Moldova

Innovations are the key elements that boost the economy in a given sector. Particularly, the tourism sector requires different types of innovations, as it is one of the most competitive ones. This paper discusses the role of innovations in the tourism sector in a market-oriented environment, where competition is the fundamental source of the market dynamic. First, the paper will introduce the types of innovations in the current literature. Then it moves to argue the impacts of innovations in tourism. These are increasing the existing capacity, survival of the tourism sector itself, overcoming the possible negative effects, and opening up saturated markets. In conclusion, this paper argues that innovations are the

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

crucial aspect of the current economic system and agencies in the tourism sector should focus on innovating more and more if they seek to benefit from the market industry and even maintain their position in the tourism market.

Keywords: [tourism](#), [innovation](#), [market-oriented](#), [competition](#).

Societatea actuală evoluează cu o viteză uluitoare, surprinzând prin ritmul accelerat al schimbărilor ce vizează toate aspectele existenței umane. O economie dezvoltată este o economie inovațională, care, la rândul său, se bazează pe inovații în antreprenariat, unde obiectivul de bază este absorbția inovațiilor, care determină principalele direcții de dezvoltare a afacerilor în general, inclusiv și a celor turistice.

Cunoașterea, invenția, inovația devin cheia competiției și succesului economic, adăugând o valoare deosebită prin creșterea productivității, dar și prin folosirea noilor tehnologii și invenții, ceea ce a dus la apariția unor schimbări revoluționare în toate sectoarele și pe toate piețele.

Termenul de "inovare", în sensul său modern primul care a aplicat a fost savantul J.Schumpeter, care a subliniat că inovația - este o schimbare semnificativă în funcție de produs, compus din noua conexiune și comercializarea de noi combinații, bazat pe utilizarea de noi materiale și componente, punerea în aplicare a noi procese, deschiderea de noi piețe, introducerea de noi forme de organizare.

Autorii adaugă la acest lucru, că inovația – este un produs nou, un nou eveniment sau activitate în piață (companie), care are scopul de a atrage consumatorul pentru a satisface nevoile sale (a clienților săi) și, în același timp, să genereze venituri la antreprenor [1, p.63].

Inovația de marketing este implementarea unei noi metode de marketing care implică schimbări semnificative ale designului produsului sau ale ambalajului, noi metode de vânzare, de plasare a produsului, de promovare a produsului sau în privința politicii de prețuri. Inovațiile de marketing au scopul de a satisface mai bine necesitățile clienților, urmăresc deschiderea de noi piețe sau o poziționare nouă a produselor firmei pe piață, cu obiectivul de a crește vânzările firmei.

Inovația și antreprenoriatul sunt considerate motorul principal al dezvoltării economiei, iar procesul de inovare este factorul cheie pentru creșterea economică. Actualmente, importanța inovării atât la nivel micro-, cât și la nivel macro- este consolidată de criza economică și concurența internațională. Asigurarea unei creșteri durabile poate fi realizată doar prin procese de inovare continuă. Întreprinzătorii devin jucătorii - cheie care transformă ideile în afaceri noi, cu produse/servicii noi pentru piețe noi. Crearea de afaceri este un instrument eficient pentru promovarea creării valorii din tehnologii și cercetare, la baza cărora se află creativitatea, care este un proces mental și social ce implică generarea unor idei sau concepte noi [7].

La baza competitivității întreprinderilor moderne sunt inovațiile și procesul de cercetare-inovare. Firmele cele mai performante au însușit demult necesitatea de a se diferenția prin calitate și de a inova în continuu, înainte ca piața să le oblige să o facă. Încă în anul 1912, J.Schumpeter indică inovațiile tehnico- științifice în calitate de forță motrice a dezvoltării economice. El spunea că la implementarea unei inovații în economie are loc așa-numitul „vârtej al distrugerii creatoare”, care creează un dezechilibru în sistemul economic existent, după care urmează schimbarea tehnologiilor, a structurilor organizaționale, moral învechite, apariția noilor ramuri economice, a noilor posibilități instituționale [5, p.168]. Toate acestea provoacă o dinamică nemaipomenită a dezvoltării economice. Inovațiile din ce în ce mai mult devin o „locomotivă” a dezvoltării economice, determinând eficiența acestora și o creștere a productivității muncii. Inovațiile, ca proces, sunt susținute de investițiile și instituturile corespunzătoare, fără de care nu funcționează mecanismul de realizare a acestora. Investițiile nu au sens fără inovații, deoarece trebuie să se investească în perfecționarea tehnologiilor, procesului de producție și produselor noi. La nivel de întreprindere, inovațiile sunt considerate mijlocul de creștere a veniturilor și acapararea noilor segmente de piață. La nivel de țară, inovațiile devin motorul creșterii economice și „arma” principală în lupta concurențială la nivel mondial. Inovațiile creează prețul și valoarea materială, ca urmare a schimbării (de ordin tehnologic, material, preț, servicii, demografie ș. a.), creând astfel o nouă cerere sau noi metode de combinare a resurselor sau pătrunderea pe o piață bine dezvoltată [2, p.73].

Inovațiile constituie un aspect esențial al strategiilor concurențiale. Prin ele se poate atinge stabilitatea sau invers, se poate pune în pericol durabilitatea întreprinderii. Inovația, de asemenea, este o modalitate de dezvoltare a întreprinderii. Pentru întreprinderile din sectorul privat, îndeosebi, care se confruntă cu un mediu concurențial, inovarea este adesea o condiție de supraviețuire. Crearea de inovații și a întreprinderilor de succes, în general, este rezultatul unei colaborări fructuoase, care ia mai multe forme: dintre organizație și clienți (consumatori), dintre întreprinderile mari și start-up-uri, dintre întreprinderile private și organele statale [6].

Turismul rămâne una dintre cele mai rapide și importante industrii din lume. Este greu de subestimat importanța și spectrul beneficiilor pe care le oferă turismul pentru o comunitate, însă, în zilele noastre, creșterea tot mai mare a turismului prezintă o serie de provocări și probleme care trebuie rezolvate. În „economia post-modernă”, în care consumatorul a devenit din ce în ce mai greu de uimit, căutând experiențe noi și autentice, entitățile economice din industria turismului împreună cu administrațiile publice locale trebuie să creeze oferte turistice originale și inovatoare. Într-o economie digitală și inteligentă unde pe piața turistică există o aprigă concurență, crearea de produse și servicii inovatoare este extrem de importantă pentru toți stakeholderii din destinațiile turistice. Inovația este comercializarea cu succes a ideilor noi, ceea ce poate acoperi toate procesele necesare în dezvoltarea destinațiilor turistice. Inovațiile de marketing creează noi piețe, produse și servicii. O serie de destinații turistice din întreaga lume se confruntă cu problema maturității pieței. Competitivitatea crescândă între destinații, dezvoltarea tehnologiei și globalizarea, impun necesitatea abordării unei politici de branding a destinațiilor, precum și dezvoltarea de produse turistice într-un mod inovator.

În ultimele decenii, turismul a devenit una dintre cele mai importante activități economice prin creșterea aportului călătoriilor la economia mondială. De asemenea constituie una dintre principalele surse de creare de locuri de muncă în

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

multe țări. Se apreciază că un lucrător din 16, în lume aparține sectorului serviciilor în turism. Important este și impactul economic, aproximativ 7% din investițiile mondiale de bunuri și echipamente aparținând turismului. Piața turismului internațional este foarte sensibilă, cererea turistică fiind detremată atât de forțele pieței, cât și de numeroși factori exogeni, fără legătură directă cu turismul, dar a căror influență este bine determinată [8].

Inovația în turism trebuie văzută ca un proces permanent, global și dinamic. Astfel inovarea în activitatea turistică este abordată multispectual [3]:

- ✓ *Inovarea unui produs turistic* înseamnă introducerea pe piață a unui produs nou sau îmbunătățit semnificativ.
- ✓ *Inovarea unui proces* înseamnă introducerea unui proces nou sau semnificativ îmbunătățit în metoda de distribuire sau de suport pentru produsele turistice.
- ✓ *Inovarea organizațională* este implementarea de noi sau semnificative modificări în structura companiei sau metodele de gestionare, care ar trebui utilizate pentru a îmbunătăți eficiența firmei turistice.
- ✓ *Inovația de marketing în turism* presupune implementarea unui design de produs nou sau semnificativ îmbunătățit, plasarea sau promovarea produsului turistic. Un alt obiectiv este de a spori atractivitatea produselor turistice sau de a intra pe noi piețe.

Necesitatea deciziilor strategice apare atunci când metodele tradiționale nu ne permit să ne atingem obiectivele. Având în vedere saturația pieței turistice și concurența ridicată, este dificil pentru întreprinderea turistică să supraviețuiască, în special într-o politică agresivă de creștere a cotei de piață. Strategia de inovare - un set de măsuri pe termen mediu și lung pentru dezvoltarea și implementarea inovațiilor care sunt reproduse în producție și în cerere pe piață. În vederea dezvoltării activității turistice și a creșterii competitivității, firmele turistice utilizează strategii inovatoare de marketing care se axează pe câteva direcții principale de dezvoltare, expuse în Figura 1.

Politicile inovatoare implementate de o companie de turism sunt modalitățile prin care sunt implementate programele și strategiile de baza [9]. În contextul globalizării, investițiile au impact direct și indirect asupra calității, nivelului, confortului și competitivității serviciilor în turism. Astfel, ponderea statului, a investitorilor străini și a sectorului privat în proiectele de investiții, au o importanță majoră pentru dezvoltarea și inovarea sectorului turistic.

Afacerile din turism au devenit organizații virtuale susținute de tehnologiile informaționale care favorizează marketingul inovațional, precum și utilizarea platformelor Facebook, Instagram în mediul online. Această utilizare activă a social media creează inovație, deoarece turiștii devin co-colaboratori designeri, coproducători, co-marketeri și co-consumatori de experiențe turistice.

Metodele, instrumentele și procesele strategiilor de branding se schimbă odată cu adoptarea tehnologiei digitale în marketing și branding. Organizațiile sunt capabile să-și promoveze produsul turistic prin informații multisenzoriale care atinge cele cinci simțuri ale consumatorului turistic într-un mod mai eficient.

Utilizarea brandingului vizual și a brandingului audio pentru a introduce, îmbunătăți și dezvolta diverse elemente audio și vizuale ale mărcii este o nouă tendință în branding. Prin urmare, ca organizațiile tradiționale sau cele virtuale, organizația de marketing de destinație ar trebui să își inoveze eforturile de marketing și să răspundă schimbărilor într-un mediu de afaceri dinamic [4, p. 410].

Republica Moldova ca destinație turistică posedă o vastă ofertă pentru vizitatorii săi. "Produsul turistic" al țării reprezintă o combinație complexă de medii naturale și medii create de om, mănăstiri vechi, păduri liniștite, dealuri nesfârșite, cer prielnic și soare prietenos, ceea ce oferă un farmec special acestei țări. Oamenii din Moldova sunt renumiți pentru ospitalitatea lor. Ei întotdeauna sunt bucuroși să vă găzduiască în casele lor, să vă povestească despre cultura și tradițiile lor, să vă trateze cu vinul lor. Inșă, încă multe din destinațiile turistice naționale rămân nevalorificate din cauza lipsei infrastructurii, a căilor de acces și a investițiilor insuficiente.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Figura 1. Strategia inovatoare de marketing a firmei turistice

Sursa: realizată de autor

Moldova, în opinia noastră, a întârziat trecerea la noua economie - "economie bazată pe cunoștințe", dezvoltarea de high-tech, industrie și societatea de informații. Anume ele sunt cele mai active în dezvoltarea de software, de cercetare a pieții și în domeniul „îmbunătățirii” inovațiilor, care sunt preocupați de modernizarea produselor și serviciilor, care au perspective bune de piață. Pentru industria turismului riscul cel mai tipic este lipsa cererii pe piață a unui produs inovator - probabilitatea pierderilor datorate eșecului produs de consumul propus, lipsa unei nișe pe piață garantată pentru realizarea produsului, riscul comercial asociat cu riscul de a avansa concurenței, riscurile cauzate de dezastrele naturale și a diferitor conflicte, schimbarea situației economice și politice. Mai mult decât atât, aceste riscuri pot fi suprapuse fiecare în parte. Pentru a reduce impactul negativ al riscurilor privind punerea în aplicare a proiectelor inovatoare, acestea ar trebui să fie gestionate prin evaluare și identificare la timp, precum și luarea măsurilor de influență și control.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Băloiu L.M., Frăsineanu I. – Inovarea în economie, București, Editura Economică, 2004
2. Ciobanu I., Ciulu R. Strategiile competitive ale firmei. Iași: Polirom, 336 p. 2005.
3. Cosma S., Păun D., Bota M., Fleșeriu C., Innovation – a useful tool in the rural tourism in Romania. Ed. Elsevier, 507-515 p., 2014.
4. Nadda Vipin and Arnott Ian, Marketing Innovation in Tourism. In: Handbook of Research on Innovations in Technology and Marketing for the Connected Consumer. IGI Global, pp. 401-415, 2019.
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Перевод В.С. Автономова. Москва: Директмедиа Паблшинг, 401 стр., 2008.
6. Amabile T.M. et al. Assessing the Work Environment for Creativity. In: Academy of Management Journal, 1996, vol. 39, no. 5, pp. 1154-1184.
<http://people.wku.edu/richard.miller/amabile.pdf> (vizitat 07. 11. 2020).
7. Enciclopedia liberă. https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Enciclopedia_liber%C4%83 (vizitat 10.11.2020).
8. Eurostat statistics, www.eurostat.com (vizitat 12.11.2020).
9. World Scientific News 88(2), 58-68, Innovative marketing strategy for tourism development, 2017, <http://psjd.icm.edu.pl/psjd/element/bwmeta1.element.psjd-9d9196e2-ed75-403f-b946-55bebd48e29e>. (vizitat 10.11.2020).

**STUDIUL PRIVIND PROCESELE DE MANAGEMENT DIN CADRUL SERVICIILOR
CONSULARE ÎN STATE UE ȘI NON-UE**

MATEI Adriana, drd.

*”Dunărea de Jos” University of Galați,
Faculty of Economics and Business Administration,
Galați, România*

This paper argues through a deep analysis of national and international legislation, of the basic theories and practice of diplomats, the need for a consular institution as a means of realizing and insuring the rights of nationals abroad, first and foremost, it is an integral part of the state security assurance system and brings proposals to improve this activity.

The investigation is aimed at revealing the content of the relations between the consular offices and the local authorities, which are established on basic procedures for this type of activities by international legal norms and highlight the proposals for a better implementation of the Vienna Convention of 1963, regarding the consular relations between states.

The usefulness and necessity of a SWOT analysis, of an organizational management model, lies in the need to identify the most appropriate strategy that will best align the resources and capabilities of states to the requirements of the environment in which the object of analysis operates, by studying external facts which influences the success and integration of these elements in the decision-making process. The SWOT analysis was conceived as a managerial tool that collects and organizes this critical information, allowing decision-making managers to act proactively, to defend and promote the interests / objectives of the organization with better success.

Keywords: management, diplomacy, politics, EU and non-EU states, SWOT.

1. Procesele de management consular în cadrul Ministerului Afacerilor Externe din România

O privire retrospectivă și cu o tentă evaluativă asupra politicii externe românești la mai mult de două decenii de la revoluția din 1989 ar necesita, fără îndoială, un spațiu mult mai amplu și o analiză mult mai atentă. Câteva considerații generale pot fi însă propuse: factorii decizionali în politica externă a României post comuniste au avut de înfruntat un context internațional cu dinamică mult diferită de perioada anterioară însă obiectivele strategice prioritare, rezultat al voinței naționale, au fost urmărite cu consecvență, în ciuda dificultăților și a erorilor de parcurs.

Succesele diplomației românești în promovarea și securizarea intereselor naționale în plan extern au fost obținute

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

prin demersuri și inițiative conjugate și adesea consensuale ale liderilor și forțelor politice interne. Complexitatea și dinamica problematicei la care trebuie să răspundă în prezent politica externă a României solicită o diversificare și modernizare continuă a structurilor, strategiilor și operațiunilor specifice. În calitate de stat membru al Uniunii Europene, România s-a angajat activ în dezbaterile marilor teme privind evoluția Uniunii și în implementarea, lărgirea și aprofundarea politicilor comune, ceea ce înseamnă, practic, și că politica externă românească a devenit europeană în adevăratul sens al cuvântului.

Fundamentul funcționării și organizării instituției responsabile de diplomația românească este Hotărârea Guvernului nr. 16 din 12 ianuarie 2017, privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Externe, care stabilește cadrul legal de funcționare al instituției diplomatice. Activitatea specifică a ministerului este desfășurată de personalul diplomatic și consular, ale cărui statut, drepturi și obligații sunt stabilite de Legea nr. 269/2003.

În cadrul Ministerului Afacerilor Externe activează Ministrul delegat pentru afaceri europene [4] care are atribuții în organizarea și coordonarea, la nivel național, a domeniului afacerilor europene. Astăzi, în cadrul MAE funcționează și Agentul guvernamental pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului, subordonat ministrului afacerilor externe, și o direcție pentru activitatea Agentului guvernamental. Atribuțiile Agentului guvernamental pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului se stabilesc prin ordin al ministrului afacerilor externe.

În cadrul ministerului funcționează, în coordonarea directă a ministrului delegat pentru afaceri europene, Agentul guvernamental pentru Curtea de Justiție a Uniunii Europene, însărcinat cu reprezentarea României în fața Curții de Justiție, a Tribunalului Uniunii Europene, a celorlalte instituții ale Uniunii Europene, precum și a Curții de Justiție a Asociației Europene a Liberului Schimb.

Un atribut al statului, ca stat suveran și independent este și acela de a stabili direcțiile politicii externe, a strategiei și metodelor de realizare a acesteia, astfel încât un rol deosebit în realizarea acestei politici a statului îl are și oficiul consular. Necesitatea unei mai bune cunoașteri a situației social-politice și economice dintr-o zonă de pe teritoriul unui anumit stat, buna gestionare a relațiilor economico-comerciale din acea zonă și cerința de a se asigura ocrotirea persoanelor fizice și juridice ale unui stat, care se află sau își desfășoară activitatea pe teritoriul altui stat a determinat necesitatea creării consulatelor. Consulatele sunt instituții de drept public care promovează și apără în străinătate drepturile și interesele statului trimitător, ale naționaliilor săi, persoane fizice sau juridice [10]. Acestea sunt organizate atât de normele de drept intern cât și de normele dreptului internațional. Prin drept consular, în accepțiunea prof. Ion M. Anghel, se înțelege totalitatea normelor și regulilor care reglementează relațiile consulare, organizarea și funcționarea oficiilor consulare, statutul juridic al acestora și al personalului care îl încadrează. Normele internaționale care reglementează relațiile consulare coexistă cu normele interne ale statelor, influențându-se reciproc astfel încât se produce armonizarea prevederilor naționale specifice fiecărui stat și prevederile internaționale. Prin noțiunea de relații internaționale, conform aceluiași autor, Ion M. Anghel, se înțelege totalitatea raporturilor juridice convenite între două state, prin care acestea își asumă obligații referitoare la reprezentarea intereselor lor consulare, determină statutul juridic al consulatelor și fixează norme privind desfășurarea activității acestora în scopul promovării reciproce a intereselor economice, comerciale, culturale și în alte domenii și al asigurării protecției adecvate cetățenilor statului trimitător, persoane fizice sau juridice.

Statele pot colabora pentru a fixa funcțiile consulare în domenii nelimitate, dar nu în afara unei practici tradiționale, care consideră că sfera de acțiune a consulului este comerțul, industria, navigația și relațiile private, fără funcții politice. Convenția de la Viena din anul 1963 [3] a lărgit acea sferă de acțiune, cu domeniul cultural și științific, reprezentarea de către oficiile consulare la organizațiile internaționale, într-o anumită măsură, stabilirea de sarcini cu profil politic, dezvoltarea de relații prietenești între state.

O îndatorire originală și fundamentală a consulului este funcția economico-comercială. Aceasta reprezintă una din principalele premise ale apariției instituției consulului. Consulul este chemat să urmărească, în mod sistematic, viața economică locală, în ceea ce privește industria și comerțul. Îndatorirea consulului în ceea ce privește funcția economico-comercială este de a organiza acțiuni promoționale, cu scopul de a face cunoscute interesele comerciale și economice ale reprezentanților și oamenilor de afaceri din țara lor. În sprijinul acestora, consulul are datoria de a descoperi oportunitățile depăstrundere pe piața statului de reședință, a identifica tendințele de pe piața locală.

În ultimii ani, dimensiunile prezenței românești în străinătate a înregistrat o permanentă tendință ascendentă. În condițiile în care aproape 20% din populația României și-a stabilit reședința în afara granițelor țării, sfera activităților în sarcina diplomaților cu atribuții consulare a cunoscut, în ultima perioadă, o multiplicare și o diversificare fără precedent.

Având în vedere realitățile obiective cărora rețeaua consulară trebuie să le facă față în prezent, Departamentul Consular din cadrul Ministerului Afacerilor Externe a demarat o amplă campanie de modernizare și adaptare a instrumentelor consulare, astfel încât acestea să răspundă în mod adecvat cerințelor și provocărilor contemporane. Atât modernizarea cât și regândirea activității consulare au vizat toate componentele structurale din cadrul MAE. Pentru a veni în sprijinul creșterii performanței activității consulare, Ministerul Afacerilor Externe a implementat un proiect informatic integrat, denumit generic E-Cons [16]. Ulterior operaționalizării proiectului E-Cons, în totalitatea sa, activitatea consulară a intrat într-o nouă etapă, acest concept modern marcând o importantă evoluție a activității consulare, aliniindu-se astfel standardelor tehnologice ale secolului al XXI-lea. Prin intermediul Sistemului Național de Informații privind Vizele se derulează întreg procesul de preluare/eliberare a vizei române, acest sistem fiind pe deplin compatibil cu Sistemul Central privind Vizele (C.VIS) [5] la nivelul Uniunii Europene. Pentru a facilita comunicarea/interacțiunea cu principalii stakeholderii ai Departamentului Consular, persoanele aflate în afara frontierelor României, Ministerul Afacerilor Externe a înființat Centrul de Contact și Suport al Cetățenilor Români din Străinătate [6]. Proiectul se înscrie printre cele mai noi demersuri ale Ministerului Afacerilor Externe desfășurate în calitate de stat membru al Uniunii Europene și reprezintă o modalitate de modernizare și uniformizare a serviciilor destinate cetățenilor români.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

2. Procesele de management consular în cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene din Republica Moldova

Politica externă a Republicii Moldova pe plan internațional începe să se profileze odată cu desprinderea acesteia de Imperiul Sovietic. Declarația de Independență din 27 august 1991 semnifică nu doar separarea de Moscova, dar și recunoașterea Republicii Moldova ca subiect al relațiilor internaționale. De la proclamarea independenței, serviciul diplomatic a trecut, ca și în majoritatea statelor est-europene post-totalitare, printr-un proces de maturizare, marcat prin mai multe acțiuni: de la formalizarea juridică a suveranității și independenței la stabilirea relațiilor diplomatice cu statele lumii și, în final, la plasarea țării în sistemul relațiilor internaționale [2]. Noua calitate de subiect al dreptului internațional, recunoscut de alte state, a permis Republicii Moldova lansarea procesului de înființare a misiunilor diplomatice peste hotarele țării, în scurt timp fiind stabilite relații diplomatice cu 60 de state [14]. La momentul actual, peste hotarele Republicii Moldova activează 25 ambasade, 4 reprezentanțe permanente, 3 consulate generale și un consulat. În același timp, cea mai mare parte a ambasadorilor Republicii Moldova sunt acreditați prin cumul și în alte state, astfel, Republica Moldova are ambasade acreditate în 53 de state și reprezentanțe permanente pe lângă 22 organizații internaționale [9].

Serviciul diplomatic constituie activitatea instituțiilor diplomatice și consulare ale Republicii Moldova în ansamblul lor și a personalului angajat în aceste instituții, abilitate să promoveze politica externă, inclusiv relațiile economice externe ale Republicii Moldova și relațiile ei cu statele lumii și organismele internaționale, atât în cadrul frontierelor sale, cât și în afara lor. Cadrul juridic al serviciului diplomatic al Republicii Moldova îl constituie Constituția Republicii Moldova, Legea cu privire la serviciul diplomatic, Statutul consular, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, inclusiv Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, încheiată la 18 aprilie 1961 și Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare, încheiată la 24 aprilie 1963, alte acte normative. În legătură cu acestea, Legea cu privire la serviciul diplomatic stipulează următoarele funcții de bază [11]: a) analiza situației politice și economice din lume, a politicii externe și interne a statelor străine, a activității organismelor internaționale; b) informarea autorităților publice ale Republicii Moldova, în funcție de competența lor, despre evenimentele internaționale relevante pentru țară; c) asigurarea depozitării, înregistrării, evidenței și păstrării tratatelor internaționale ale Republicii Moldova.

Altfel spus, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova este organul central de specialitate ce promovează politica statului în domeniul relațiilor externe. Reieșind din funcția sa de bază, MAEIE este obligat să promoveze politica statului în domeniul relațiilor externe. Această funcție nu se limitează doar la funcțiile directe, dar include și inițierea, negocierea, semnarea, ratificarea, aprobarea sau acceptarea acordurilor internaționale.

Serviciul consular reprezintă o parte a serviciului diplomatic și cuprinde instituțiile externe și subunitățile Aparatului Central al Ministerului de Externe împuternicite să activeze în domeniul consular. Activitatea serviciului consular din cadrul MAEIE al Republicii Moldova este reglementată în baza Convenției de la Viena cu privire la relațiile consulare din 1963, acordurilor bilaterale în materie consulară și legislației naționale a statului.

Principalele funcții consulare ale posturilor consulare ale MAEIE al Republicii Moldova constau în următoarele [15]: a) a proteja în statul de reședință interesele statului trimițător și ale cetățenilor săi, persoane fizice sau juridice, în limitele admise de dreptul internațional; b) a favoriza dezvoltarea relațiilor comerciale, economice, culturale și științifice între statul trimițător și statul de reședință și a promova în orice alt mod relații amicale între ele în cadrul prevederilor legislației internaționale; c) a se informa, despre condițiile și evoluția activității comerciale, economice, culturale și științifice a statului de reședință; d) a exercita orice alte funcții încredințate unui post consular de către statul trimițător, care nu sunt interzise de legile și regulamentele statului de reședință sau la care statul de reședință nu se opune, sau care sunt menționate în acordurile internaționale în vigoare dintre statul trimițător și statul de reședință.

În baza Convenției de la Viena, administrația consulară, ca organ al statului în domeniul relațiilor internaționale, asigură în străinătate aplicarea legislației naționale în limitele admise de normele și principiile dreptului consular, ca parte a dreptului internațional, în vederea conferirii cetățenilor – persoane fizice și juridice – ai statului respectiv recunoașterea unui regim de drepturi în raporturile lor cu alte state.

În opinia autorului, funcțiile și atribuțiile consulare ale oricărui stat parte al Convenției de la Viena, le putem sintetiza astfel:

- promovarea relațiilor internaționale;
- sprijinirea și promovarea relațiilor comerciale, economice, științifice, culturale;
- asigurarea dezvoltării raporturilor de colaborare dintre statul trimițător și statul de reședință, sub cele mai diverse aspecte;
- favorizarea creării unui cadru juridic adecvat pentru desfășurarea acestor relații;
- urmărirea aplicării și respectării înțelegerilor bi și unilaterale în domeniu;
- protecția intereselor statului și ale cetățenilor săi aflați pe teritoriul statului de reședință.

Practica internațională demonstrează că relațiile dintre Uniunea Europeană și statele care tind spre integrarea în această organizație presupun o coordonare permanentă a acțiunilor, atât la nivel politic, cât și la nivel social, economic, cultural [1]. Astfel, în scopul menținerii relațiilor dintre cetățeni, în vara anului 2007 în Republica Moldova a fost deschis Centrul unic european de eliberare a vizelor [17]. Din 2007, odată cu deschiderea Centrului, au fost înregistrate aproximativ 15 mii de cereri cu privire la acordarea vizelor. Însă chiar și după inaugurarea Centrului, ambasadele Franței și Germaniei continuă să ofere vize pentru statele a căror reprezentanțe sunt. Vizele pentru Belgia sunt oferite de către ambasada germană. Centrul unic pentru acordarea vizelor a Uniunii Europene, pe lângă ambasada Republicii Ungare, în corespundere cu regulile comune ale zonei Schengen, încheie acorduri cu alte state-membre ale UE privind acordarea vizelor. Un nou

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

cod de vize al Uniunii Europene a intrat în vigoare la 5 aprilie 2010 [12]. Documentul include norme legislative care reglementează luarea de decizii cu privire la problemele de eliberare a vizelor. Codul asigură un nivel transparent, întărește stabilitatea legislativă și condițiile unei atitudini egale față de toți cetățenii care depun cereri, referitor la acordarea vizelor Schenghen, concordează regulile și practica statelor din spațiul Schenghen (22 de state-membre ale UE și 3 state asociate), care promovează în comun politica de acordare a vizelor. Noul Cod de vize este avantajos pentru toți doritorii de a obține vize în UE și în particular statele vecine, precum Republica Moldova. Acordul Moldova-UE cu privire la liberalizarea regimului de vize, începând cu 28 aprilie 2014, presupune abolirea obligației de viză pentru călătoriile de scurtă durată pentru cetățenii Republicii Moldova posesori ai pașaportului biometric în România și spațiul Schenghen.

3. Procese de management consular practicat în Republica Italiană

Relații oficiale româno-italiene datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, din deceniile care au urmat dobândirii unității naționale, și sunt deosebite grație, în primul rând, conștiinței reciproce a legăturilor istorice și culturale de neșters.

În al doilea rând, relațiile dintre România și Italia, în special de când România a aderat la NATO și a devenit membră a Uniunii Europene, sunt caracterizate de o mare intensitate, atât pe planul dialogului politic, cât și în ceea ce privește colaborarea economică, și se dezvoltă în cadrul creat de Declarația de Parteneriat Strategic Consolidat, semnată de respectivii miniștri de externe la 9 ianuarie 2008, la București.

Ministerului Afacerilor Externe și Cooperării Internaționale din Italia oferă servicii pe baza egalității, imparțialității, eficienței și transparenței, în scopul protejării cetățenilor italieni și promovării respectării drepturilor și libertăților omului. Serviciile includ asistență, în timpul crizelor grave (dezastre naturale, tulburări civile, epidemie, conflict armat etc.) și cooperare pe toate palierele. Persoanele care se găsesc într-o țară în care Italia nu este reprezentată de o misiune diplomatic-consulară pot solicita protecție din partea oricărui alt stat membru al UE.

Având în vedere realitățile obiective cărora rețeaua consulară trebuie să le facă față în prezent, Departamentul Consular din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Cooperării Internaționale (MAECI) al Italiei a demarat o amplă campanie de modernizare și adaptare a instrumentelor consulare, astfel încât acestea să răspundă în mod adecvat cerințelor și provocărilor contemporane. Astfel, MAECI a implementat un proiect informatic integrat, denumit generic SECOLI care integrează mai multe sisteme informatice în domeniul consular, care adaptează cerințele stakeholderilor la realitățile informatice ale secolului XXI. Portal SECOLI [7], a fost lansat în Belgia la 12 noiembrie 2012. În conformitate cu agenda digitală italiană și europeană, aplicația extinde exponențial gama de servicii disponibile online și oferă concetățenilor italieni care locuiesc în străinătate o gamă cuprinzătoare de conținut multicanal.

În continuare am efectuat o analiză comparativă între România și Italia privind activitatea pe segmentul consular în anul 2017 și 2018. Au fost avute în vedere aspecte privind numărul și distribuția geografică a misiunilor diplomatice/oficiilor consulare (MD/OC) și a consulatelor onorifice, volumul serviciilor consulare, nivelul de interacțiune cu stakeholderii (cetățenii, ONG, comunitatea locală, guvern, etc.), resursele umane și financiare ș.a.

Analiza s-a bazat pe informațiile furnizate de sistemele informatice consulare E-Cons utilizate la nivelul rețelei consulare al României, precum și pe datele conținute în Anuarul statistic 2018 al Ministerului Afacerilor Externe și al Cooperării Internaționale al Republicii Italiene (pus la dispoziție de către Ambasada României la Roma) [18].

Interpretarea comparativă a situațiilor din cele două țări nu poate fi decât strict orientativă, având în vedere complexitatea comparației activității unor instituții care au, fiecare, propriile metode de cuantificare și categorii de date disponibile.

În urma analizei comparative, s-au constatat următoarele aspecte de interes:

1. *Rețelele consulare din ambele țări sunt în expansiune:* Rețeaua consulară a României este compusă din 141 MD/OC (94 secții consulare, în cadrul ambasadelor și 47 oficii consulare - consulate generale, consulate, birouri consulare). Italia are 207 MD/OC (127 secții consulare și 80 oficii consulare), cu 47% mai multe decât România. În anul 2017, România și-a extins rețeaua oficiilor consulare în spațiul UE (Bari), în timp ce Italia a deschis noi ambasade (Guinea, Niger, Republica Dominicană). În 2018, numărul oficiilor consulare românești a continuat să crească (Melbourne, Miami, Manchester și Stuttgart). Pe teritoriul european (UE+ nonUE), România are mai multe oficii consulare decât Italia: România-34, Italia-28. În spațiul UE, România are 22 oficii consulare, în timp ce Italia are 19 oficii consulare. În restul Europei (nonUE), există 12 oficii consulare ale României și 9 oficii consulare ale Italiei. În 2017, rețeaua consulară a României pe teritoriul spațiului UE a devenit cea mai extinsă în raport cu toate celelalte state membre UE. România are 183 consulate onorifice și Italia 543. Italia are un număr triplu de consulate onorifice față de România. Departamentul Consular a inițiat o analiză a rețelei consulatelor onorifice și a posibilității optimizării activității acestora în sprijinul consulatelor de carieră.

2. *Numărul cetățenilor aflați în străinătate este în continuă creștere:* Numărul propriilor cetățeni aflați în străinătate este comparabil la nivelul celor două țări: conform celor mai recente estimări, aproape 5 milioane de cetățeni români (4.963.977) și-au stabilit domiciliul/reședința în afara granițelor, dintre care 3.804.716 sunt înregistrați la autoritățile locale (la o populație de 22 milioane locuitori), în timp ce Italia are 5,6 milioane cetățeni italieni stabiliți în străinătate (la o populație de 59 milioane locuitori). În cazul României, valorile sunt relative, bazate pe estimările MD/OC și statisticile obținute de la autoritățile locale, dar numărul real este mai mare. Pentru Italia, datele reprezintă numărul cetățenilor italieni înregistrați la MD/OC (conform legislației italiene, cetățenii italieni care locuiesc pentru o perioadă mai mare de 12 luni în străinătate au obligația să își înregistreze prezența la MD/OC pentru a se bucura de anumite drepturi și servicii - dreptul de vot, servicii consulare ș.a.). Numărul cetățenilor care și-au înregistrat la misiunile diplomatice și oficiile consulare prezența în străinătate este de 17.621 în România (17.228 domiciliari/rezidenți în străinătate + 393 turiști), conform datelor furnizate de misiunile diplomatice al României în străinătate și de 6.410.373 în Italia (5.603.215 domiciliari/rezidenți + 807.158

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

turiști).

3. *Volumul serviciilor consulare sporește de la an la an:* În anul 2017, rețeaua consulară a României a efectuat 891.432 servicii consulare pentru cetățeni (exceptând serviciul de acordare a vizelor), în timp ce în Italia au fost procesate 746.690 servicii consulare. În ambele țări s-a înregistrat o creștere a volumului serviciilor consulare față de anul precedent, creșterea fiind, însă, semnificativ mai mare în România (20,8%) față de Italia (8,99%).

4. *Resursele umane:* Singura comparație, din punct de vedere al resursei umane alocată activității consulare se poate realiza doar la nivelul oficiilor consulare (consulate generale, consulate). Anuarul italian nu conține date privind identificarea personalului din ambasade care lucrează în domeniul consular. În cadrul celor 47 oficii consulare ale României (la nivelul întregii rețele consulare) activează 292 lucrători consulari, din care 182 sunt angajați MAE și 110 sunt persoane contractate pe bază de Convenție Civilă. În cele 80 oficii consulare ale Italiei își desfășoară activitatea 1.462 persoane, din care 574 angajați MAE și 888 personal temporar (cu contract pe perioadă determinată). În Italia, majoritatea personalului din oficiile consulare este contractat pe plan local (61%), în timp ce în România numai 37% din întregul personal consular este contractat pe plan local.

5. *Resursele financiare:* MAE italian dispune de un buget de 5,7 ori mai mare decât MAE român pentru funcționarea, în ansamblu, a Centralei MAE și a MD/OC (916 milioane euro față de 161 milioane euro). Deși, începând cu data de 1 februarie 2018, în România a fost eliminată cvasitotalitatea taxelor consulare, încasările consulare s-au ridicat, în ultimul an, la aproape 23 milioane euro (practic, se încasează taxe numai pentru: pașapoarte electronice 59 euro, pașapoarte temporare 20 euro, acte notariale cu incidență notarială 3 euro, clarificarea cetățeniei române 35 euro, renunțarea la cetățenia română 600 euro). În Anuarul realizat de către MAE italian nu a fost specificat cuantumul încasărilor consulare. În Anuarul care vizează activitatea pe 2016, se precizează că taxele consulare au fost de 60 milioane euro (fără vize).

6. Analiza SWOT a celor trei modele manageriale și identificarea unor strategii de performanță Utilitatea și necesitatea unei analize SWOT a unor modele de management organizațional rezidă din nevoia de a identifica strategia cea mai potrivită care va alinia cel mai bine resursele și capacitățile existente unui stat la cerințele mediului în care funcționează obiectul analizei, prin studierea factorilor interni și externi care influențează succesul și integrarea acestor elemente în procesul de luare a deciziilor. De multe ori, informația internă critică despre o companie/organizație este atât de fragmentată în interiorul companiei/organizației, încât nici măcar directorul organizației nu posedă un tablou complet despre aceasta. Pe termen scurt, de aici rezultă încetinirea deciziilor, iar pe termen lung, o planificare strategică eronată.

Observăm că statele europene încă practică diplomația și activitatea consulară tradițională, care și aici capătă, din ce în ce mai mult, tendințe adaptate noilor realități și amenințări externe. Pentru că responsabilitatea statelor europene nu presupune doar responsabilitate pentru propria țară, ci și, simultan, pentru proiectul comun european și responsabilitatea pentru stabilitatea, securitatea și prosperitatea regiunii în care ne aflăm, state precum Italia și România și-a stabilit priorități care se pliază coerent, atâtea agenda europeană, cât și pe agenda națională.

Odată cu căderea comunismului în Europa Centrală și de Est, țările europene devin vecini și mai apropiați. În 1993, pieței unice i se adaugă cele „patru libertăți” [13]: libera circulația a mărfurilor, serviciilor, persoanelor și capitalurilor. Oamenii devin preocupați de protecția mediului și de luarea unor măsuri comune în materie de securitate și apărare. Un mic sat din Luxemburg, Schengen, dă numele său acordurilor care le vor permite treptat europenilor să călătorească fără a li se verifica pașapoartele la graniță. Milioane de tineri pleacă la studii în alte țări cu ajutorul UE. Data de 11 septembrie 2001 devine sinonimă cu „Războiul împotriva terorii” după ce trei avioane de linie sunt deturnate și îndreptate către clădiri din New York și Washington, iar un alt avion deturnat se prăbușește pe un câmp. Țările din UE își intensifică cooperarea în lupta împotriva criminalității. Diviziunile politice dintre estul și vestul Europei sunt, în sfârșit, înlăturate, odată cu aderarea la UE, în 2004, a nu mai puțin de 10 noi țări, urmate de Bulgaria și România în 2007. Debutul secolului XXI aduce o etapă a înmulțirii conflictelor globale hibride, care aduc modificări politicilor de securitate și de intervenție. Conflictele se vor înmulți, nu în ultimul rând din cauza încălzirii globale, iar refugiații vor veni către Europa nu doar din cauza războiului, ci și din motive economice ce țin de supraviețuire [8].

Orientările fundamentale ale diplomației românești au valorificat prioritar apartenența la UE și NATO și parteneriatul strategic cu SUA. În același timp, România, și-a pus foarte bine în evidență poziția strategică și relevanța abordărilor sale externe. Diplomația românească a corelat politica externă, în materie de obiective și priorități, cu politica de securitate și apărare – în contextul Strategiei Naționale de Apărare, a implementării recent adoptatei Strategii Globale de Politică Externă și de Securitate a UE și al urmării materializării deciziilor Summit-ului NATO.

Apariția și dezvoltarea serviciului diplomatic al Republicii Moldova are o evoluție interesantă, cuprinzând diverse materiale factologice, bazate pe un context istoric bine conturat, fiind strâns legat de apariția și interacțiunea instituțiilor statului și a poporului moldovenesc, precum și a proceselor social- politice, economice etc., care au avut și au loc în această țară. Pe parcursul dezvoltării sale, serviciul diplomatic al Republicii Moldova a reușit să inițieze și să dezvolte o structură bine încheagată, care include în componența sa personalul Ministerului de Externe, misiunile diplomatice, misiunile consulare, oficiile și reprezentanțele diplomatice pe lângă organizațiile internaționale. Principalele obiective și activități ale serviciului diplomatic al Republicii Moldova sunt reglementate de legislația privind funcționarea serviciului diplomatic.

În urma identificării punctelor tari, punctelor slabe, oportunităților și amenințărilor modelelor de management în cele trei state putem trage următoarele concluzii:

1) *Modelul de management al activității consulare depinde, în proporție de 80%, de necesitățile stakeholderilor.* Această diferă de la stat la stat în funcție de nivelul de integrare a segmentului consular în strategiile statului respectiv în ceea ce privește securitatea națională.

2) *Statele manageriale în ceea ce privește activitatea consulară a statelor sunt în deplină dependență de poziționarea și arealul strategic al statului respectiv, precum și de apartenența la grupuri de state, alianțe și sfere de*

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

influență.

Se constată că în spațiul european, atât necesitățile statelor europene, privite ca entități separate, cât și ale cetățenilor lor, sunt asemănătoare iar modelul de management este aplicat la nivel european (prin platforme informatice care să reducă timpul și să eficientizeze activitatea fiecărei MD/OC). În procesul de redefinire comunitară, România și Italia pornesc de la o premiza angajării societății, în sensul ei larg, (mediului de afaceri, societatea civilă organizată, cetățeni) în generarea de soluții și în reșezarea instituțională a Uniunii Europene rămânând ancorate în valorile și principiile-cheie care constituie temeiul Uniunii Europene.

Caracterul unic și complexitatea situației din Republica Moldova în sfera relațiilor internaționale constă în faptul că această țară trebuie concomitent să facă posibilă renașterea tradițiilor istorice ale relațiilor internaționale, să stabilească relații politice externe actuale, să răspundă adecvat, structural și funcțional la riscurile și provocările dezvoltării globale, regionale și naționale. Republica Moldova, după 29 de ani de independență, este în proces de formare a bazei teoretico-conceptuale a interesului național, apoliticii externe, perspectivelor și strategiei dezvoltării durabile și integrării europene.

3) *Politica externă a statului este evident reflectată în modul cum funcționează sistemul relațiilor diplomatice și consulare.* Diplomația și activitatea consulară proactivă a avut un impact important asupra diplomației. De exemplu, pentru a gestiona un program de studii pentru 32.000 de studenți ruși pe teritoriul SUA, Ambasada SUA în Moscova a adoptat noi abordări privind programarea, evaluarea și consolidarea interviurilor pentru viză într-un timp record. Această activitate de natură consulară a fost un instrument eficient de a construi punți între cele două societăți, evidențiind rolul extraordinar de valoros pe care îl joacă instituția consulară în diplomația americană.

4) *Prin intermediul activității consulare desfășurate în străinătate statele își realizează politici de securitate eficiente.* Ulterior atacului terorist din 11 septembrie 2001, trei instrumente informatice au devenit fundamentul managementului serviciilor consulare, nu atât pentru eficientizare activității consulare cât pentru îmbunătățirea securității statului. Necesitatea unei securități sporite a impulsionat conectarea tuturor misiunilor externe la o bază de date de observare din capitala statului american. Așa numitele „Cărți de căutare” conțin numele persoanelor considerate neeligibile pentru viză sau cei suspectați de implicare în terorism și au evoluat în cele din urmă într-un sistem computerizat cunoscut subnumele de AVLOS.

5) *Managementul eficient se bazează pe sisteme informatice performante și de ultimă generație.* Ministerul Afacerilor Externe și Cooperării Internaționale oferă cetățenilor italieni un instrument informatic denumit SECOLI care le permite să primească informații și servicii fără a fi nevoiți să viziteze personal birourile consulare italiene. Proiect informatic integrat, denumit generic E-Cons, integrează mai multe sisteme informatice în domeniul consular dar și o platformă de interacțiune a cetățenilor români cu autoritățile din România prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe de la București.

În ceea ce privește managementul activității consulare în urma analizei SWOT se pot contura câteva direcții de acțiune care să anuleze sau să diminueze punctele slabe și amenințările, să amplifice punctele forte și să valorifice oportunitățile.

1. Utilizarea punctelor tari pentru valorificarea oportunităților (strategii SO):

A. - utilizarea infrastructurii informatice în parteneriate public-private pentru dezvoltarea unor strategii de fundraising și diversificarea surselor de venit;

B. - dezvoltarea unor standarde profesionale ridicate prin utilizarea dedicării angajaților față de societate în vederea dezvoltării unor procese de formare continuă;

C. - utilizare tehnologiilor moderne pentru a mări viteza de reacție decizională la modificările produse în mediul intern sau extern (early warning);

D. - utilizarea sistemului dezvoltat de interacțiune cu cetățenii pentru implicarea activă a instituției în îndeplinirea obiectivelor de politică externă;

2. Atenuarea impactului punctelor slabe utilizând oportunitățile identificate (Strategii WO):

A. - modernizarea spațiilor și crearea condițiilor de muncă în misiunile externe pentru a îmbunătăți starea morală și psihică a angajaților;

B. - îmbunătățirea structurii de securitate a sistemelor informatice de integrare a serviciilor consulare și a comunicațiilor MD/OC cu autoritățile din țară și din străinătate;

C. - definirea unor direcții strategice clare în domeniul cercetare-dezvoltare, în cadrul UE, pentru diminuarea amenințărilor la nivel comunitar;

3. Folosirea punctelor tari pentru prevenirea amenințărilor (Strategii ST):

A. - creșterea operativității în oferirea asistenței consulare, în contextul amplificării numărului cetățenilor aflați în străinătate, prin utilizarea unor aplicații pentru telefoanele mobile care să localizeze cu acuratețe persoanele aflate în situații deosebite;

B. - simplificarea procesului birocratic îndelungat prin utilizarea semnăturii electronice pentru o reacție rapidă la modificările mediului extern;

C. - informarea populației prin toate mass-media pentru înlăturarea amenințării de exploatare a curenților informatice în vederea obținerii de foloase financiare de către persoane terțe;

D. - utilizarea echipamentelor moderne pentru interzicerea accesului la datele cu circuit închis;

E. - utilizarea rețelei consulare extinse pentru crearea unor mecanisme de early-warning în asigurarea securității (după modelul SUA);

4. Atenuarea punctelor slabe și impactul amenințărilor (Strategii WT):

A. - desfășurarea unor campanii de promovare pentru atragerea personalului bine instruit și motivat;

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

- B. - oferirea unor servicii contra-cost pentru a nu crea dependență financiară față de bugetul de stat/Centrala MAE;
- C. - dezvoltarea unor strategii clare de sprijinire a cetățenilor români, adaptate la evoluțiile europene, în contextul în care granițele naționale se estompează iar cetățenii naționali devin cetățeni europeni;
- D. - dezvoltarea securității informatice (imposibilitatea de a obține acces neautorizat la datele din aplicațiile informatice) pentru eliminarea amenințărilor hibride de natură informațională;
- E. - fluidizarea comunicării pe orizontală și pe verticală în interiorul organizației, precum și instruirea și pregătirea adecvată a personalului, pentru prevenirea amenințărilor de natură teroristă și amenințărilor hibride;

Având în vedere că punctele tari și punctele slabe identificate sunt concepte „statice”, bazate pe parametrii descriptivi ai unei zone, într-o perioadă determinată de timp, iar oportunitățile și amenințările au în vedere viitorul, și se referă la alegerile pe care le au de făcut persoanele implicate în procesul de planificare, analiza realizată are limitări de natură subiectivă și empirică, bazându-se exclusiv pe experiența personală a autorului.

Tematica managementului consular a fost obiect pentru cercetări efectuate din punct de vedere al gradului de satisfacție profesională a resursei umane care activează în cadrul Ministerului Afacerilor Externe. De asemenea, în plin proces de aderare a României la Uniunea Europeană, domeniul diplomatic și consular a fost reformat din punct de vedere științific prin cercetări care vizează reconfigurarea rolului consulului care își desfășoară activitatea în spațiul european.

Rețeaua consulară a României gestionează un volum superior de activitate, care generează un grad de încărcare a personalului de specialitate mult mai ridicat, comparativ cu cel al Republicii Moldova dar și cu cel al altor state membre UE. Având în vedere aceste date, circumscrise activității consulare (dimensiunea comunităților românești; volumul serviciilor consulare; dimensiunea rețelei consulare a României), se impune necesitatea unei reforme substanțiale a serviciului consular, de natură a remodela, aproape în totalitate, procedurile consulare, cât și de a le plasa la nivelul celor mai avansate tehnologii ale secolului XXI.

Caracterul unic și complexitatea situației Republicii Moldova în sfera relațiilor internaționale constă în faptul că această țară trebuie concomitent să facă posibilă renașterea tradițiilor istorice ale relațiilor internaționale, să stabilească relații politice externe actuale, să răspundă adecvat, structural și funcțional la riscurile și provocările dezvoltării globale, regionale și naționale. În acest context, este deosebit de actuală studiarea critică a experienței proprii, a greșelilor, tendințelor, formarea bazei teoretico-conceptuale a interesului național, a politicii externe, strategiei de securitate a Republicii Moldova, perspectivelor și strategiei dezvoltării durabile și integrării europene.

Cheia soluționării cu succes a acestor și multor altor probleme și sarcini, care stau în fața țării în condițiile globalizării, o constituie necesitatea unei diplomații contemporane, a unui serviciu diplomatic înalt profesionist, bine înzestrat din punct de vedere tehnic, și a unui corp de diplomați matur din punct de vedere patriotic și moral.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Burdelnii Eugeniu, *Politici Migraționale De Muncă În Relațiile Republicii Moldova Cu Uniunea Europeană*, Universitatea De Stat Din Moldova, Chișinău, 2016.
2. Carolina Budurin, Svetlana Cebotari, *Serviciul Diplomatic În Sistemul Serviciului De Stat Din Republica Moldova*, articol publicat în Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2009, nr.8(28).
3. Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare din 24.04.1963, disponibilă la adresa <https://lege5.ro>.
4. Hotărâre nr. 16 din 12 ianuarie 2017 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Externe, disponibilă la adresa <http://www.mae.ro/node/1604>, accesat la data de 22.10.2019.
5. http://evisa.mae.ro/ro_home accesat la data de 05.02.2020.
6. <https://informatiiconsulare.ro/mae/> accesat la data de 02.02.2020.
7. <https://www.esteri.it/mae/resource/>.
8. <https://www.iom.int/complex-nexus>.
9. <https://www.mfa.gov.md/>.
10. Ion M. Anghel, *Drept diplomatic și consular*, Editura Lumina Lex 1996, București.
11. Legea cu privire la serviciul diplomatic Nr.761-XV din 27.12.2001 publicată în Monitorul Oficial al R.Moldova nr.20/80 din 02.02.20024.
12. Regulamentul (CE) nr. 810/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009, privind instituirea unui Cod comunitar de vize (Codul de vize), disponibil la adresa, <https://eurollex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:243:0001:0058:RO:PDF>.
13. Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană (1993) și Tratatul de la Amsterdam(1999).
14. Valentin Beniuc, Irim Liliana Beniuc, *Abordarea etimologică, metodologică și conceptuală a termenului „diplomație” prin prisma teoriei relațiilor internaționale și dreptului internațional*, articol publicat de Institutul de Relații Internaționale din Moldova în Revista științifico-practică Nr.2/2015.
15. Valentina Teosa, Grigore Vasilescu, Emil Ciobu, *Serviciul diplomatic: teorie și practică*, Universitatea De Stat Din Moldova, Chișinău, 2011.
16. www.econsulat.ro.
17. Regulamentului UE nr. 539/2001 privind abolirea obligației de viză pentru călătoriile de scurtă durată pentru cetățenii RM posesori ai pașaportului biometric în spațiul Schengen.
18. Anuarul statistic 2018 al Ministerului Afacerilor Externe italian disponibil la adresa https://www.esteri.it/mae/resource/pubblicazioni/2018/10/annuario_statistico_2018_web_pass.pdf.

EVALUAREA CALITĂȚII MANAGEMENTULUI EDUCATIONAL PRIN SATISFAȚIA CUNOȘTINȚELOR STUDENȚILOR

SAAD Abu Madean, drd. ULIM, Israel

Students are the main body of higher education, education and beneficiaries of higher education, as well as participants and experimenters in the higher education process. With improved understanding of student subjectivity, student satisfaction is based on students, reflecting the quality of education, thus forming an effective link between micro-subject and macro-quality. Students expect their expectations of the higher education they receive, gain perception through experience, and form experience and judgment about satisfaction. Learning satisfaction has a great significance in the learning process, learning outcomes and learning quality of contemporary students. Therefore, the survey and research of student learning satisfaction based on learning experience has become an important part of research on student learning and development.

Keywords: studies, quality of training, educational management, satisfaction, estimation

Studentii sunt principalul corp al învățământului superior, educației și beneficiarii învățământului superior, precum și participanții și experimenterii procesului de învățământ superior. Odată cu îmbunătățirea înțelegerii subiectivității studenților, satisfacția studenților se bazează pe studenți, reflectând calitatea educației, formând astfel un punct de legătură eficient între micro-subiect și macro-calitate. Studenții își așteaptă așteptările asupra învățământului superior pe care îl primesc, câștigă percepție prin experiență și formează experiență și judecată cu privire la satisfacție. Satisfacția învățării are o mare semnificație în procesul de învățare, rezultatele învățării și calitatea învățării studenților contemporani. Prin urmare, sondajul și cercetarea satisfacției învățării studenților pe baza experienței de învățare a devenit o parte importantă a cercetării privind învățarea și dezvoltarea studenților.

Scopul cercetării constă în investigarea managementul calității instruirii prin gradul de satisfacere al studenților de la cunoștințele obținute.

Studenții: percepătorul direct bazat pe așteptările experienței de învățare universitară. Studiul universitar crește prin experiență. În procesul de învățare, studenții obțin rezultate corespunzătoare ale învățării prin stabilirea de concepte de învățare și utilizarea metodelor de învățare și dobândesc experiență în îmbunătățirea morală, creșterea cunoștințelor și dobândirea abilităților. Mai exact, învățarea studenților nu se limitează la predarea la clasă și la predarea profesorilor, ci și la mediul educațional și spiritul umanist al școlii. Orice activitate desfășurată în sistemul de învățământ superior poate fi considerată o activitate educațională. Elevii experimentează cunoștințe, moralitate sau abilități în orice activitate. În „Învățarea supraviețuirii lumii educative astăzi și mâine”, UNESCO a propus învățarea învățării, subliniind necesitatea învățării active; în timp ce în „Educația-bogăția conține”, importanța învățării active este subliniată și detaliată. Cei patru piloni ai învățării sunt „a învăța să recunoaștem”, „a învăța să facem lucruri”, „a învăța să trăim împreună” și „a învăța să supraviețuim”. Prin urmare, experiența este o parte importantă a învățării universitare, prin experiență pentru a atinge creșterea, a obține dezvoltarea și a îmbunătăți capacitatea.

Studenții sunt percepătorii direcți ai așteptărilor

Studenții pot experimenta întregul proces de studiu universitar și pot determina relația relativă dintre percepția lor efectivă după ce au primit studii superioare și așteptările lor înainte de a intra în universitate, formând astfel o înțelegere a faptului dacă sunt mulțumiți de studiile universitare. Luând percepția studenților despre învățământul superior ca punct de referință, se integrează factorii psihologici de așteptare, participare, experiență și percepție și se măsoară reprezentările psihologice ale sentimentelor, experiențelor și atitudinilor lor față de cariera universitară. Prin compararea așteptărilor lor înainte de admitere și a celor de după admitere Realitatea, înțelege relația relativă dintre așteptări, procese și câștiguri și formează judecăți de valoare individualizate, pentru a prezenta în mod obiectiv și cu adevărat satisfacția experienței de învățare pe care studenții chinezi o pot percepe.

Satisfacția învățării: evaluarea subiectivă a calității învățării de către studenți

Satisfacția învățării studenților are un impact asupra calității învățării universitare, unificând calitatea procesului de învățare și calitatea rezultatelor, care este cheia studiului general al calității învățării. Prin investigații și cercetări privind situația învățării studenților din întreaga țară, se poate constata că impactul satisfacției învățării studenților asupra calității învățării este în mod inerent persistent. Este un canal necesar pentru studiul aprofundat al naturii calității învățării universitare. Pe de o parte, reflectă educația universitară actuală și eficacitatea învățării. În același timp, devin centrul de îmbunătățire a calității. Învățarea universitară este o activitate în care studenții explorează autonom necunoscutul și construiesc un sistem de cunoaștere sub îndrumarea profesorilor și este afectat de mediul de învățare. Acesta nu este doar un rezumat la nivel înalt al învățării universitare, ci și un rezumat al elementelor esențiale ale învățării universitare.

Cum să evaluați calitatea învățării studenților, ce standarde de calitate să formulați și cum să îmbunătățiți calitatea învățării studenților și apoi să îmbunătățiți calitatea formării talentelor din învățământul superior, au fost întotdeauna în centrul cercetării în învățământul superior. Îmbunătățirea cuprinzătoare a calității învățământului superior a devenit o reformă a învățământului superior pe termen mediu și lung și Nucleul dezvoltării. Studenții nu sunt doar participanți la evaluarea calității învățării, ci și întruchiparea calității învățării. Participă la construirea calității învățării și arată, de asemenea, rezultatul final al calității învățării.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Studentii sunt constructorii calității învățării

Pe măsură ce învățământul superior al Chinei intră în stadiul popularizării, cercetarea și managementul studenților au primit mai multă atenție. Studenții sunt mai implicați în procesul de învățământ superior și se pune mai mult accent pe subiectivitatea studenților, astfel încât studenții, ca corp principal al învățământului superior, să participe la construirea învățării lor calitate. Pentru a înțelege calitatea învățării universitare, rolul principal al studenților nu poate fi ignorat. Utilizarea adecvată a anumitor calități și resurse de învățare stoc în studiile lor poate construi o învățare de înaltă calitate.

Studentii sunt întru chiparea calității învățării

Studenții participă la întregul proces de învățare, care va produce în cele din urmă rezultate ale învățării. Din perspectiva moralității, cunoștințelor și abilităților, indiferent dacă au atins obiectivele de învățare și dacă sunt mulțumiți din perspectiva experienței și a cunoașterii. Calitatea învățării studenților nu doar reflectă gradul de învățare, ci și nivelul investițiilor în resurse educaționale de înaltă calitate și managementul școlii. Studiul axat pe învățarea elevilor a constatat că calitatea învățării nu este afectată numai de factori externi de mediu, ci și restricționată de forțele interne ale învățării. Prin urmare, studenții sunt cea mai directă întru chipare și beneficiarul calității învățării.

Calitatea învățământului superior: o fereastră importantă construită prin satisfacția învățării

Satisfacția învățării studenților este un fel de feedback la procesul de învățământ universitar. Întrucât satisfacția față de învățare este experiența directă a studenților din învățământul superior pe care îl primesc și fac judecăți pe baza sentimentelor lor personale, informațiile despre satisfacția învățării oferite de studenții sunt rezultatul participării la activități de învățământ superior. Și acest rezultat are valoare de feedback, în special în ceea ce privește feedback-ul asupra procesului de învățământ universitar. Conform informațiilor privind satisfacția învățării furnizate de studenți, cercetătorii, managerii și factorii de decizie pot determina intuitiv dacă activitățile educaționale și didactice pot oferi studenților satisfacția pe care o merită și dacă un astfel de proces educațional poate juca un rol pozitiv în dezvoltarea fizică și mentală a studenților. Sau dacă studenții pot obține recolta pe care o așteaptă în procesul de învățământ universitar și dacă își pot influența propria creștere și dezvoltare, utilizați acest lucru ca o fereastră de feedback pentru a judeca succesul sau eșecul procesului de învățământ universitar.

Satisfacția învățării studenților are un impact esențial asupra calității învățării

Sondajul și cercetarea satisfacției învățării studenților pot forma o evaluare a procesului de predare și învățare și pot folosi evaluarea studenților ca grup educat, grup de consumatori sau grup țintă al serviciului de învățământ superior ca bază pentru îmbunătățire, promovând astfel interacțiunea dintre predare și învățare. Deveniți o descoperire în reforme și îmbunătățiri eficiența și calitatea învățării studenților. Procesul de învățare și rezultatele studenților trebuie să fie conectate și tocmai cu satisfacția învățării face ca calitatea procesului de învățare și calitatea rezultatelor să formeze o unitate internă, începând de la asigurarea calității procesului de învățare, îmbunătățirea calității rezultatelor învățării studenților și, în cele din urmă, atingerea calității formării talentului Scopul general al promovării.

Acordați importanță satisfacției învățării și întăriți înțelegerea centrată pe elev

Satisfacția învățării studenților nu poate doar să ofere feedback procesului de învățământ universitar, ci și să proiecteze calitatea actuală a învățământului superior din perspectiva corpului studentesc, care este obiectivă și directă, și poate declanșa numeroase reflecții asupra calității învățământului superior. Privind la realitate, de la extinderea înscrierii în învățământul superior din China, a intrat într-o etapă de îmbunătățire calitativă de la expansiunea cantitativă. „Șchița planului național de reformă și dezvoltare educațională pe termen mediu și lung (2010-2020)” a subliniat că cheia actualizării conceptului de formare a talentelor și îmbunătățirea calității formării talentelor constă în consolidarea atenției către studenți, formarea talentelor centrate pe studenți și îmbunătățirea cuprinzătoare a învățământului superior. calitate.

Din acest motiv, este foarte important să studiezi satisfacția învățării studenților. În ceea ce privește nevoile și tendințele reformei și dezvoltării învățământului superior, studierea satisfacției studenților nu este doar o necesitate pentru îmbunătățirea calității, ci și o necesitate pentru reforma învățământului. Studenții pot forma o apreciere și o conștientizare a importanței nivelului lor de satisfacție în timpul studiilor universitare, ambele putând atinge mai mult de 60% în general. Dintre acestea, predarea cadrelor didactice și relațiile personale ale elevilor au un impact mai mare asupra satisfacției învățării. Depășește impactul condițiilor hardware și al regulilor și reglementărilor, ceea ce înseamnă că rolul factorilor umani este mult mai bun decât cel al factorilor fizici; și în recunoașterea importanței. Mai sus, dacă indicatorii condiționali sunt prea puternici, uneori se va da înapoi.

Prin studiul satisfacției învățării studenților, a fost evidențiată în continuare poziția dominantă a studenților în învățământul superior, care este în concordanță cu dezvoltarea epocii, cu studenții ca corp principal. Studenții nu sunt doar participanții la învățământul superior, ci și subiecții percepțivi ai învățământului superior. Ei evaluează învățământul superior pe care îl primesc și îl experimentează și devin subiectul satisfacției învățământului superior.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Abu Madean SAAD. Tehnologii informaționale ca promotor al progresului în formarea forței de muncă. Scientific Conference with International Participation organized within the 27th anniversary of ULIM's foundation 16-18 octombrie 2019, Chișinău, ULIM, 2019
2. Abu Madean SAAD. The role of the information society in economy. Scientific Conference with International Participation organized within the 28th anniversary of ULIM's foundation 16-24 octombrie 2020
3. KHALID Elkrinawi, Abu Madean SAAD, Kouzly RABAH. Penuria informațională - problema secolului XXI. Halklar arası bilim-praktika konferençiyası Komrat Devlet Universitetin 29-uncu yıl dönümünâ 2020 yıl Fevralım 11-i

ROLUL IMM-URILOR ÎN ASIGURAREA NIVELULUI DE TRAI AL POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

SAGHIN Lilia, drd. an. III
Institutul National de Cercetări Economice din Moldova

The economy of the Republic of Moldova is constantly developing and the basic primacy is to ensure an optimal level of welfare of the population as well as to reduce the poverty of the population of the Republic of Moldova. This article analyzes the main indicators that reveal the contribution of the SME sector to the development of the economy, at regional level as well as the discrepancies regarding the value of disposable income that does not ensure a minimum of existence. SMEs are the key element in ensuring the continuous and lasting development of a region's economy. The level of development of a region is represented by the presence and the result obtained by the small business. The presence of SMEs at regional level directly influences and produces multiple effects on indicators that highlight the profitability of economic activity.

Keyword: Living standard, subsistence minimum, SME, trend, profitability, region

Pe parcursul dezvoltării economiei RM, s-au înregistrat schimbări majore pentru a reduce sărăcia și consolidarea unui nivel optim de bunăstare a populației. Nivelul de trai a populației este influențat de gradul de dezvoltare a necesităților umane, în funcție de ierarhizarea nevoilor individuale. În calitate de indicatori pentru cuantificarea nivelului de trai al populației sunt veniturile, care le considerăm a fi principalul factor de influență directă, dat fiind faptul că acestea reprezintă principala sursă pentru asigurarea consumului necesar. În categoria de venituri fiind incluse totalitatea încasărilor bănești, a contravalorii produselor în natură și a serviciilor obținute și primite de populație ca urmare a prestării unor activități.

Pentru caracterizarea nivelului de trai, considerăm că cele mai importante venituri sunt veniturile disponibile și veniturile obținute din valoarea salarială, dat fiind că majoritatea populației integrată în câmpul muncii activează în cadrul IMM-urilor din RM, 60,9%. Drept urmare putem afirma că prezenta și aportul IMM-urilor produce efecte multiple privind asigurarea dezvoltării economiei și majorarea nivelului de trai al populației.

În dinamica anilor 2017-2019 în RM, veniturile disponibile totale au înregistrat valori disproporționale la nivel regional cât și plata salarială obținută are valori inegale de la o regiune la alta, în mun. Chișinău fiind înregistrate cele mai înalte venituri disponibile total în dinamica anilor 2017-2019, astfel în anul 2019 a atins valoarea de 4184,5 lei, din care 68,5% sunt provenite din activitatea salarială (2865,4 lei), în centrul RM., veniturile disponibile au constituit 2530,4 lei, iar contribuția din activitatea salarială constituie 43,8%, cu cât ne distanțăm de regiunea centrală constatăm cum nivelul veniturilor disponibile obținute de regiunea de nord și sud au valori semnificativ mai mici, respectiv în nordul RM veniturile disponibile lunar per persoană au atins valoarea de 2507,9 lei, cu 59,9% mai puțin ca în mun. Chișinău, totodată aportul din activitatea salarială este de 38,4 % (964,1 lei). Repartizarea neproportională a veniturilor la nivel de regiuni este confirmată și de zona de sud, după cum putem observa s-au înregistrat cele mai mici valori privind veniturile disponibile lunar per persoană, de 2356,4 lei, iar aportul din activitatea salarială fiind de 38,8% (913,1 lei)

Tabelul 1. Veniturile disponibile medii lunare pe o persoană pe parcursul anilor 2017-2019 la nivel regional

Anii	2017			2018			2019		
	Regiuni	Venituri disponibile - total	Activitatea salarială	% Activitatea salarială	Venituri disponibile - total	Activitatea salarială	% Activitatea salarială	Venituri disponibile - total	Activitatea salarială
Chisinau	3028,1	1904,6	62,9	3206,8	2066,2	64,4	4184,5	2865,4	68,5
Nord	2046,0	666,7	32,6	2167,4	686,1	31,7	2507,9	964,1	38,4
Centru	1966,0	709,6	36,1	2151,2	788,7	36,7	2530,4	1109,4	43,8
Sud	1984,1	640,6	32,3	2021,8	672,3	33,3	2356,4	913,1	38,8

Sursa: Elaborat de autor conform datelor BNS

Un alt indicator ce releva nivelul de trai a populației este valoarea coșului minim de consum sau minimum de existență, care în dinamica anilor 2017-2019 are un trend pozitiv, înregistrând în anul 2019 valoarea de 2031,2 lei, per persoană/lunar.

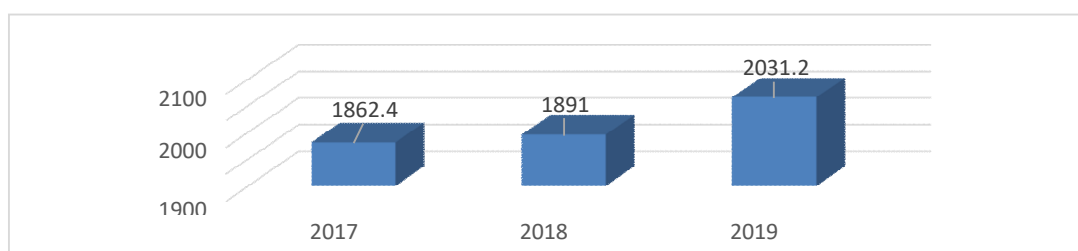

Figura 1. Minimum de existență lunar per persoană în dinamica anilor 2017-2019 (lei)

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

Sursa: Elaborat de autor conform datelor BNS

Sub aspect teritorial veniturile disponibile înregistrate de populație cit și cele din activitatea salarială raportate la minimum de existență stabilit în conformitate cu legislația în vigoare. Legea nr.152 din 05.07.2012 cu privire la minimum de existență, constatăm că dispersarea inegală a veniturilor înregistrate cit și din activitatea salarială nu acoperă sau abia acoperă minimum de existență.

Prin urmare la nivel regional discrepanțele ce tin de înregistrarea unor valori reduse în zona de nord și sud au o legătură directă cu prezenta și activitatea IMM-urilor în regiunile date. Dezvoltarea multidimensională a unei regiuni, este redată de activitatea economică ce se desfășoară în spațiul dat, sub aspect cantitativ și calitativ IMM-urile reprezintă acel factor determinat ce accelerează obținerea plus valorii sub toate formele ei. IMM-urile reprezintă catalizatorul principal care ajută la depășirea perioadelor de criză, prin flexibilitatea și adaptabilitatea acestora.

În Republica Moldova, IMM-urile constituie 98,6% din numărul total de întreprinderi în anul 2019, în dinamica anilor 2018-2019 numărul acestora s-a majorat cu 213 întreprinderi. Întreprinderile mijlocii dețin o pondere de 2,46% din numărul total de IMM-uri în anul 2019, majorându-se cu 5,9 puncte procentuale, constituind în anul precedent 1299 și în anul de referință 1375 unități. Întreprinderile mici în dinamica anilor 2017-2019 și-au majorat numărul constant, astfel în anul de referință numărul acestora a crescut cu 113 inițiat, constituind 6487 întreprinderi, cu o creștere procentuală de 1,8 puncte procentuale, deținând o pondere de 11,6 din numărul total de IMM-uri.

La nivel regional IMM-urile în Republica Moldova nu sunt concentrate în proporții egale, altfel putem observa un decalaj între regiuni privind numărului de IMM-uri. Ponderea cea mai mare este deținută de centrul RM, în dinamica anilor 2017-2019 circa 79% cu o ușoară reducere față de anul precedent cu 0,56 puncte procentuale, constituind 43970 IMM-uri (78,7%).

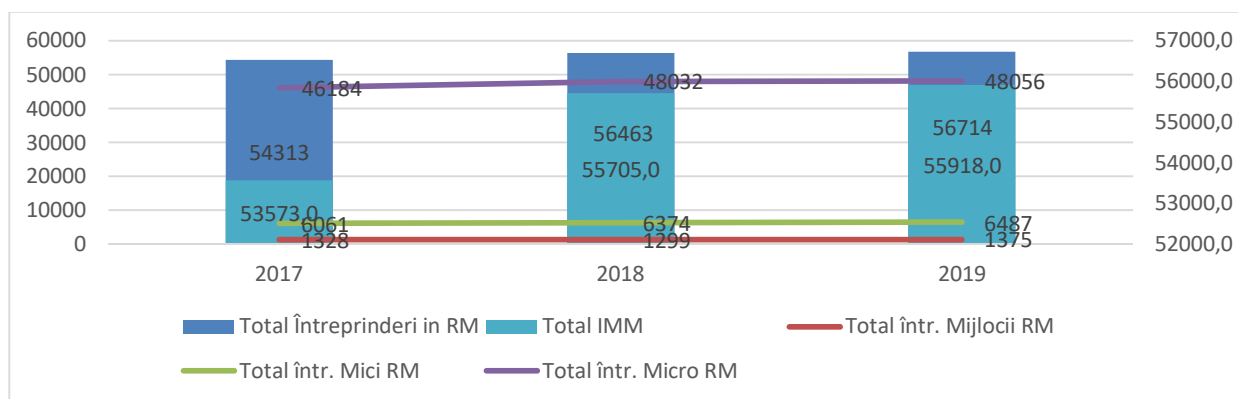

Figura 2. Evoluția numărului de IMM-uri în dinamica anilor 2017-2019 (unități)

Sursa: Elaborat de autor conform datelor BNS [1]

Regiunea de nord în decursul anilor 2017-2019 deține o pondere a IMM-urilor de peste 12%, astfel numărul acestora înregistrează o creștere cu 3,46 puncte procentuale față de anul precedent, constituind în anul 2019 – 7185 întreprinderi. Pentru regiunea de sud constatăm că îi revin doar 5% din numărul total al IMM-urilor prezente în RM, în pofida faptului că ponderea acestora comparativ cu regiunea de nord este în jumătate, numărul întreprinderilor în dinamica crește, astfel în anul de referință s-a majorat numărul cu 5,37 puncte procentuale, constituind în 2019 - 3079 IMM-uri. La fel ca și regiunea de sud, pentru Unitatea Administrativ Teritorială Gagauzia dinamica de majorare a numărului de IMM-uri este una pozitivă, cu o pondere de 3,0%, cu majorare a numărului acestora cu 3,9 puncte procentuale, astfel în anul de referință în UTA erau prezente 1674 întreprinderi.

În concluzie putem afirma prezenta neuniformă la nivel regional, influențează în mod direct asupra dezvoltării regionale, prin multitudinea de avantaje ce le oferă întreprinderile mici și mijlocii, astfel direct proporțional putem să afirmăm că nivelul regional de dezvoltare depinde de numărul de IMM-uri din regiune.

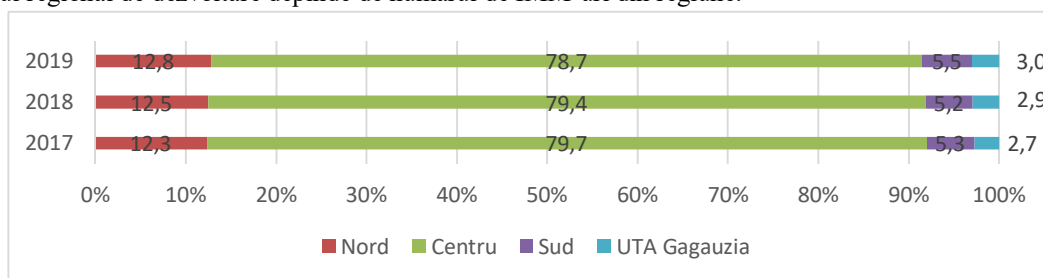

Figura 3. Ponderea numărului de IMM-uri la nivel regional

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [1]

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

Resursele umane reprezintă factorul determinant la dobândirea beneficiilor economice, în activitatea oricărei întreprinderi indiferent de dimensiunile și specificul acesteia. Personalul ce activează în cadrul întreprinderilor din RM constituie 552113 persoane. În cadrul IMM-urilor activează 336059 persoane, reprezentând 60,9 % din numărul total de personal ce își desfășoară activitatea în întreprinderile din RM. În dinamica anilor 2018-2019 numărul de personal ce activează în IMM-uri s-a majorat cu 2,5 puncte procentuale sau 8041 persoane.

Întreprinderile mijlocii detin o 30,6 % din nr. total de angajați ai IMM-urilor, majorându-și în dinamica anilor 2018-2019 numărul cu 3,7 puncte procentuale (3673 persoane). În cadrul întreprinderilor mici activează 118662 persoane, ceea ce constituie 35,3% din nr total de personal ce activează în IMM- uri în anul 2019, în decursul anilor 2018-2019 observăm o dinamică pozitivă, astfel și-au majorat nr cu 1632 persoane în anul de referință.

Micro întreprinderile detin 114413 persoane angajate în anul 2019 (34%), în decursul anilor 2017- 2019 observăm o dinamică pozitivă astfel în anul de referință și-au majorat numărul de personal cu 2,4 puncte procentuale.

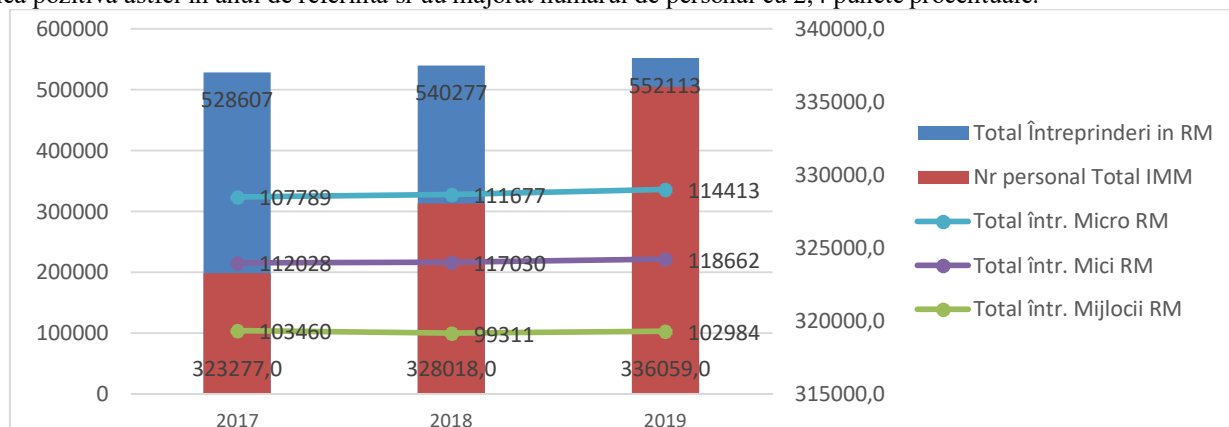

Figura 4. Evoluția numărului de salariați din IMM-uri pe perioada anilor 2017-2019 (unități)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [1]

Sub aspect teritorial, zona de centru detine în dinamica anilor 2017-2019 peste 71% din numărul total al angajaților din IMM-uri, dat fiind faptul că aceeași pondere este detinută și asupra numărului de IMM-uri în centru RM cit și faptul că în mun. Chișinău sunt prezente o bună parte dintre aceste întreprinderi, astfel în anul referință figurau ca angajați 240582 persoane, care în dinamica au un trend pozitiv, majorându-se față de anul precedent cu 2,77 puncte procentuale. În nordul RM în anul 2019 angajați ai IMM-urilor sunt 55894 persoane, circa 16,6% din nr total al personalului ce activează în IMM-uri, cu 1085 persoane mai mult față de anul precedent. În sudul RM personalul din total IMM-uri constituie 8,0%, 26871 persoane activează în IMM-uri, în anul 2019, cu ușoară majorare de 108 persoane, astfel în dinamica observăm o stagnare a numărului de personal raportat la zona de nord. Pentru UTA Gagauzia observăm o dinamică pozitivă privind ponderea numărului de personal din total IMM, 3,7% în anul 2019, cu o creștere de 346 persoane față de anul precedent, constituind 12442 persoane.

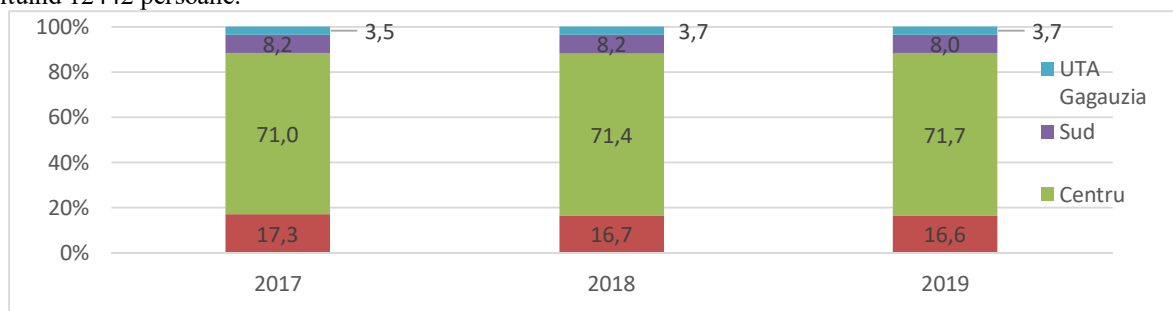

Figura 5. Numărul de angajați al IMM-urilor la nivel regional (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [1]

Materializarea rezultatului obținut de întreprinderi în urma activităților desfășurate în anul 2019 a constituit 397910,57 mln lei, dintre care 39,5% sunt aportul IMM-urilor sau 157346,6 mln sunt înregistrare de întreprinderile mici și mijlocii, cu o creștere în anul de referință față de anul precedent de 9,1 puncte procentuale (13185,8mln lei), care în dinamica anilor 2017-2019 se observă o tendință pozitivă de creștere a valorii acesteia. După dimensiunea IMM-urilor și aportul acestora la formarea venitului din vânzări constatăm că întreprinderile mici detin o cota de 40,37%, cu o dinamică pozitivă, astfel în anul 2017 înregistrându-se 56090,44 mln lei și în anul 2019 63515,67 mln lei, cu majorare față de anul precedent de 2984,1 mln lei (4,9 puncte procentuale). Întreprinderile mijlocii detin 32,05% din total venituri cumulate de IMM-uri, pe parcursul anilor 2017-2019 constatăm o dinamică pozitivă, astfel în anul de referință veniturile din vânzări au constituit 50432,6 mln lei, cu majorare de 12,7 puncte procentuale față de anul precedent (5693,8 mln lei), micro întreprinderile detin 27,58% din veniturile total înregistrate de IMM-uri, însă se evidențiază similar că întreprinderile mici cu o dinamică pozitivă, cu majorarea valorii veniturilor din vânzări în anul de referință cu 11,6% (4507,8 mln lei) față de anul precedent, atingând valoarea de 43398,28 mln lei în anul 2019.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

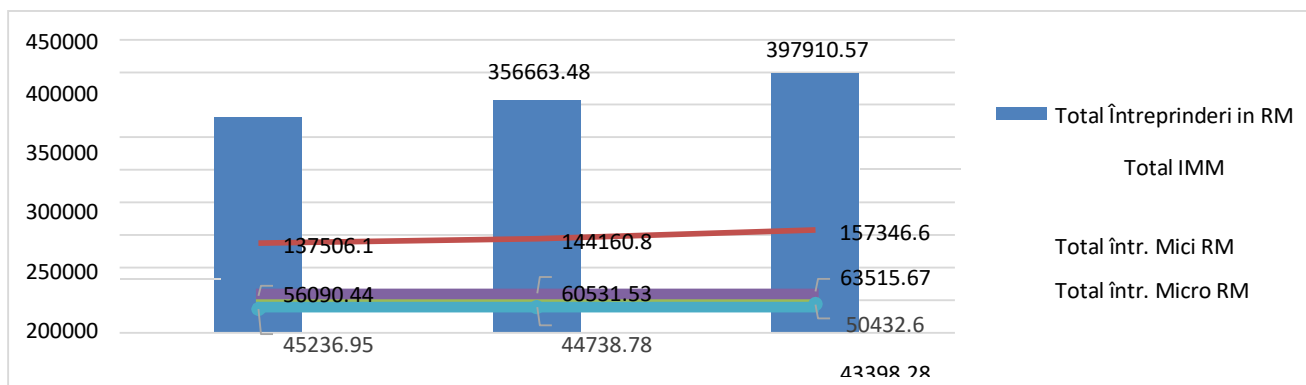

Figura 6. Veniturile din vânzări înregistrate de întreprinderile din RM pentru perioada 2017-2019(mln lei)

Sursa: Elaborat de autor in baza datelor BNS [1]

La nivel regional, la fel ca și indicatorii precedenți analizați, este reliefată poziția dominantă a zonei centrale a RM (inclusiv mun. Chișinău), care deține un aport substanțial la formarea veniturilor din vânzări, de 78,0%, înregistrându-se 122740,17 mln lei în anul 2019, cu o majorare în anul de baza față de anul precedent cu 9,3 puncte procentuale (10471,7 mln lei), pe locul secund observăm că se situează zona de nord, care îi revin 13,4% din totalul de venituri înregistrate de IMM-uri, cu o dinamică pozitivă în decursul anilor 2017-2019, înregistrându-se o majorare de 11,3 puncte procentuale (2148,5 mln lei) în anul de referință față de anul precedent, atingând valoarea de 21150,23 mln lei.

La polul opus se situează zona de sud și UTA Găgăuzia, ce dețin o cotă de 5,5% și respectiv 3% la formarea venitului din vânzări. În regiunea de sud, veniturile înregistrate de IMM-uri au o dinamică pozitivă în decursul anilor 2017-2019, în anul de referință s-au înregistrat 8668,38 mln lei, cu 5,4 puncte procentuale (441,6 mln lei) mai mult față de anul precedent, același trend pozitiv îl observăm și asupra UTA Găgăuziei, care în decursul perioadei analizate menține un curs pozitiv, înregistrând în anul 2019 4787,78 mln lei venituri din vânzări, cu o majorare față de anul precedent de 2,7 puncte procentuale (124,1 mln lei).

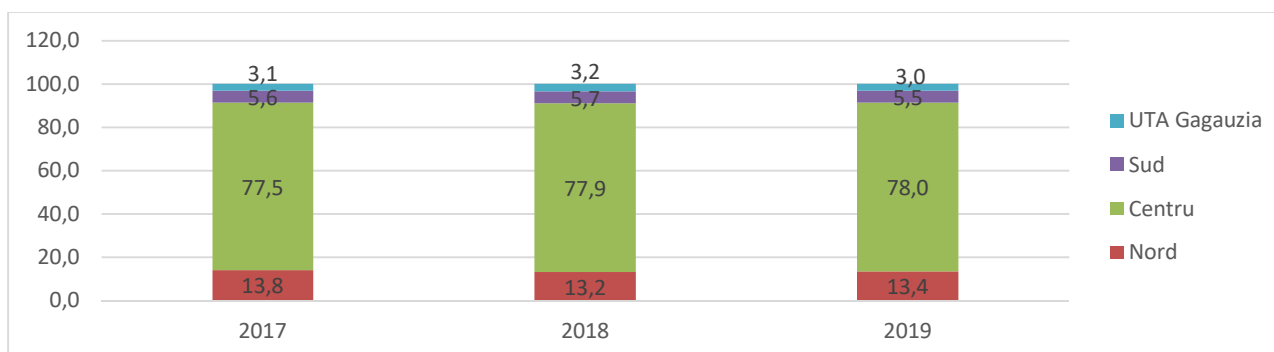

Figura 7. Veniturile din vânzări în dinamica anilor 2017-2019 înregistrate de IMM-urile din RM la nivel regional (%)

Sursa: Elaborat de autor in baza datelor BNS [1]

Rezultatul financiar până la impozitare al întreprinderilor din RM în perioada analizată observăm un trend pozitiv, în anul 2019 constituind 26247,4 mln lei cu o creștere față de anul precedent de 13,7 puncte procentuale (3165,5 mln lei). Rezultatul obținut de IMM-uri constituie 47,2% din valoarea totală a rezultatului financiar, cu toate că ponderea deținută este invers proporțională raportată la ponderea numărului de IMM-uri, în dinamica constatăm un trend pozitiv, astfel în anul de referință rezultatul financiar raportat de IMM-uri este de 12386,4 mln lei, cu o majorare în anul de baza de 10,4 puncte procentuale (1166,4 mln lei). Pe categorii de mărime a IMM-urilor observăm că întreprinderile mici dețin o cotă dominantă de 43,12% privind aportul la formarea rezultatului financiar, totodată o dinamică pozitivă constatăm în perioada analizată, în anul de referință valoarea rezultatului financiar obținut de întreprinderile mici este de 5341,5 mln lei, cu majorare de 17,7 puncte procentuale (805,1 mln lei) față de anul precedent.

Întreprinderile mijlocii au contribuit la formarea rezultatului financiar până la impozitare cu 28,85%, în anul de referință înregistrând 3573 mln lei, cu dinamică pozitivă, ușor constantă, astfel observăm o creștere de 28,5 mln lei (0,8 puncte procentuale) față de anul precedent. Micro întreprinderile dețin o cotă de 28,03% la formarea rezultatului financiar până la impozitare obținut de IMM-uri, în anul de baza valoarea acestuia constituie 3472 mln lei, cu un trend pozitiv, față de anul precedent majorându-se valoarea cu 10,6 puncte procentuale (332,7 mln lei)

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

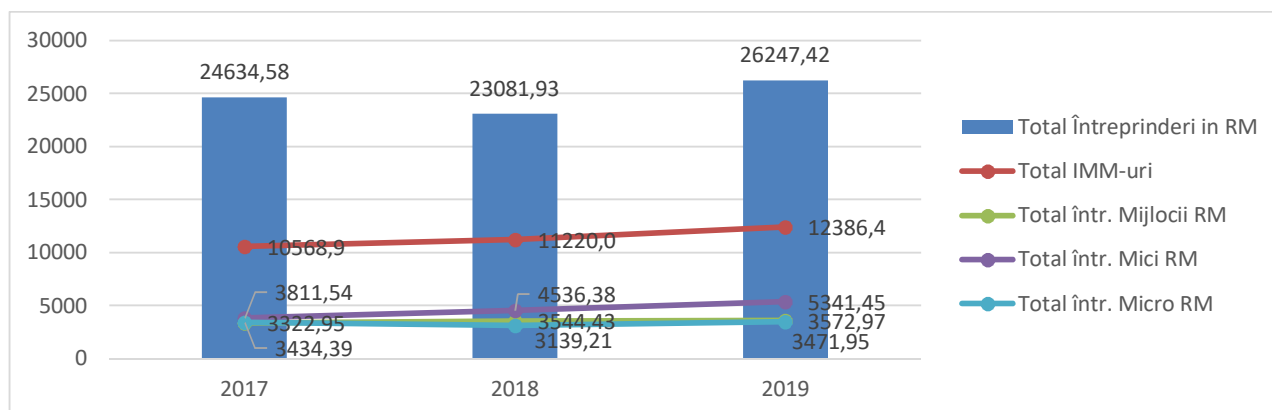

Figura 8. Rezultatul financiar pînă la impozitare înregistrat de întreprinderile din RM în dinamica anilor 2017-2019 (mln lei)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS[1]

La nivel regional rezultatul financiar pînă la impozitare obținut de IMM-urii din RM este deținut de zona de centru (inclusiv mun. Chisinau) ce contribuie la formarea acestuia cu 82,8% sau 10252,1 mln lei, având o dinamică pozitivă în perioada analizată, cu o majorare în anul de bază cu 10,7 puncte procentuale (993,5 mln lei) față de cel precedent. De apreciat este creșterea semnificativă în zona de nord, a rezultatului financiar pînă la impozitare obținut de IMM-urii în anul 2019, cu 39,0 puncte procentuale (460,6 mln lei) față de anul precedent, deținând o cota de 13,3%. La polul opus cu rezultate negative, cu reducerea profitului pînă la impozitare este deținută de zona de sud și UTA Găgăuzia, cu o pondere la formarea rezultatului financiar de 3,2% și respectiv 0,8%, în anul 2019 în regiunea de sud s-a redus semnificativ rezultatul obținut de IMM-urile din regiune, astfel constatăm că în anul de referință valoarea rezultatului financiar pînă la impozitare a constituit 393,96 mln lei, cu o reducere de 20,2 puncte procentuale (-99,7 mln lei), în perioada analizată 2017-2019 observăm un trend negativ, o reducere constantă a rezultatului financiar obținut de IMM-urile din zona de sud, prin urmare în anul 2017 valoarea acestuia a constituit 668,73 mln lei, cu o pondere de 6,3% ajungând la 393,96 mln lei în 2019 cu pondere de 3,2%, respectiv reducerea este destul de considerabilă.

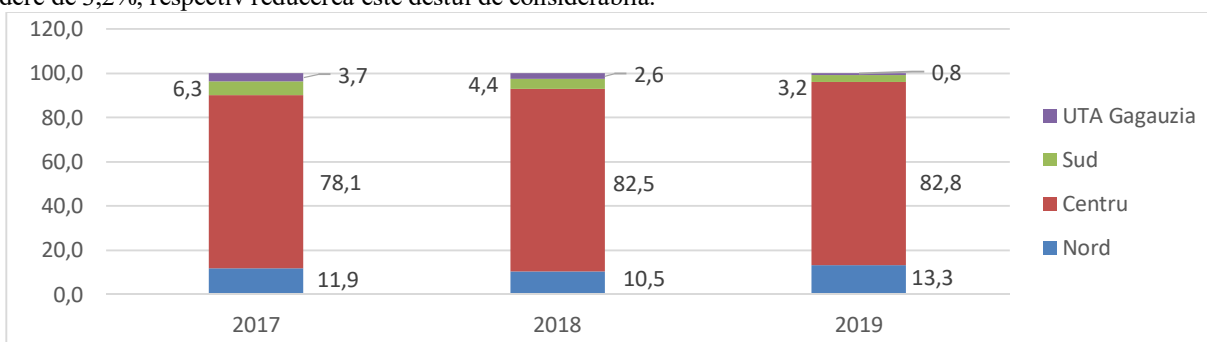

Figura 9. Rezultatul financiar pînă la impozitare în dinamica anilor 2017-2019 înregistrate de IMM-urile din RM la nivel regional (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS [1]

În UTA Găgăuzia în anul 2019 s-au înregistrat 98,55 mln lei ca rezultat al activității financiare, cu o reducere constantă în dinamica anilor 2017-2019, astfel de la 386,08 mln lei în 2017, în anul de referință s-a redus cu 65,6 puncte procentuale sau 188 mln lei, această tendință negativă persista pe întreaga perioadă analizată.

În urma analizei indicatorilor privind evaluarea rolului IMM-urilor nivelului de trai și reducerea sărăciei, putem evidenția următoarele:

- IMM-urile reprezintă elementul cheie în asigurarea dezvoltării continue, reducerea sărăciei și majorarea nivelului de trai, a veniturilor disponibile. În dinamica anilor 2017-2019 în RM, veniturile disponibile totale au înregistrat valori disproporționale la nivel regional cit și plata salarială obținută are valori inegale de la o regiune la alta. Dat fiind faptul că IMM-urilor dețin o cotă de ocupare a forței de muncă de peste 60%.
- Sub aspect teritorial veniturile disponibile înregistrate de populație cit și cele din activitatea salarială raportate la minimum de existență stabilit în conformitate cu legislația în vigoare. Legea nr.152 din 05.07.2012 cu privire la minimum de existență, constatăm că dispersarea inegală a veniturilor înregistrate cit și din activitatea salarială nu acoperă sau abia acoperă minimum de existență.
- IMM-urile reprezintă 98,6% din numărul total de întreprinderi din RM, o pondere semnificativă, la nivel regional constatăm că în extremitățile zonale, cum ar fi zona de nord, sud și UTA Găgăuzia figurează un număr infim de întreprinderi, între 5,5% și 3% din numărul total de IMM-urii, însă în centrul RM sunt concentrate peste 78% din numărul total de IMM-urii, fapt contribuie semnificativ la dezvoltarea zonei și crearea unui mediu propice pentru micul business.
- În cadrul IMM-urilor activează 60,9% din numărul total de personal ce activează în întreprinderile din RM, la nivel regional, corelat și cu prezenta numerică redusă a IMM-urilor în regiunea de sud și UTA Găgăuzia doar 8% și 3,7%

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

din personal activeaza in cadrul IMM-urilor, in zona de nord al RM 16,6% din personal activeaza in intreprinderile mici si mijlocii si pozitia dominanta fiind detinuta de zona centrala a RM cu 71% din numarul total de personal, cu o dinamica pozitiva in perioada analizata.

- Venitul din vânzari obtinut de IMM-uri din activitatile desfasurate in perioada analizata are o tendinta de majorare, insa detin o pondere de doar 39,5%, raportând la ponderea numerica a IMM-urilor de 98,6% din numarul total de intreprinderi, nu putem aprecia pozitiv marimea venitului din vânzari, respectiv activitatea IMM-urilor nu contribuie semnificativ la formarea venitului din vinzari. Sub aspect teritorial observam o discrepanța între zona de nord și sud in perioada analizata, aportul zonei de nord fiind de 13% și a zonei de sud de 5% la formarea venitului din vânzări obținut de IMM-uri.

- Rezultatul financiar pina la impozitare obtinut de IMM-urile din RM in perioada analizata, observam un trend pozitiv, majorindu-si aportul la formarea acestuia in dinamica de la 42,9% in anul 2017 la 47,2% in anul 2019. Pe categoriile de marimi a IMM-urilor observam ca intreprinderile mici detin o cota dominanta de 43,12% privind aportul la formarea rezultatului financiar, întreprinderile mijlocii au contribuit la formarea rezultatului financiar pina la impozitare cu 28,85%, micro intreprinderile detin o cota de 28,03% la formarea rezultatului financiar pina la impozitare obtinut de IMM-uri. La nivel regional rezultatul financiar pina la impozitare obtinut de IMM-uri din RM este detinut de zona de centru (inclusiv mun Chisinau) ce contribuie la formarea acestuia cu 82,8% , zona de nord detinind o cota de 13,3%. La polul opus cu rezultate negative si reducerea profitului pina la impozitare constatam in de zona de sud si UTA Găgăuzia, cu o pondere la formarea rezultatului financiar de 3,2% și respectiv 0,8%, in anul 2019 in regiunea de sud s-a redus semnificativ rezultatul obtinut de IMM-urile din regiune, respectiv putem afirma ca activitatea IMM-urilor in de nord dar cu precadere in sudul RM nu este prezenta intr-un numar semnificativ cit si rezultatele din activitatea micului business nu sunt tocmai remarcabile, înregistrând-se scaderi considerabile in anul de referinta.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Biroul National de Statistica a Moldovei, Accesat la data de 01.11.2020 disponibil la : http://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/40%20Statistica%20economica_24%20ANT_ANT030/ANT030070reg.px/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774
2. Biroul National de Statistica a Moldovei, Minim de existenta Accesat la data de 05.11.2020 disponibil la : <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6615>
3. Biroul National de Statistica a Moldovei, Nivelul de trai de existenta Accesat la data de 10.11.2020 https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala_04%20NIV_04%20NIV%202019_NIV010/NIV010300reg.px/table/tableViewLayout1/?rxid=600227e_7-b275-4f1f-921c-1a51b6d25211
4. Legea nr.152 din 05.07.2012 cu privire la minimum de existenta Accesat la data de 20.11.2020 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=3464&lang=ro

THE EFFECTS OF THE PANDEMIC ON THE EUROPEAN ECONOMY

*SAVU Mihaela PhD Associate Professor
TESELIOS Delia, PhD Associate Professor
“Constantin Brancoveanu” University of Pitesti, Romania*

The current COVID-19 crisis has strong implications at the level of the European economy. The first months of 2020 were analyzed in this paper, in order to observe the effects of the pandemic on the European economy. Despite the relatively short time, we can see an increase in the unemployment rate, a decrease in the first two quarters of GDP and a reduction in household consumption expenditure. At European level, the labor market is severely affected by the current crisis. The paper aims at a quantitative analysis of the influences of the COVID-19 crisis on the main macroeconomic indicators registered in Europe.

Keywords: economy, pandemic, macroeconomic indicators

This year it surprised all mankind with the onset and spread of the COVID-19 crisis. The European Union has been strongly influenced by the emergence of the pandemic, and its effects are interesting to follow in order to determine what the coordinates of the world's economies will be in the future.

This paper aims to make a quantitative analysis of the main macroeconomic indicators in the first months of 2020. This analysis will allow us to anticipate the future evolution of these indicators by the end of 2020, but also in the next year, if the restrictions caused by the crisis of COVID-19 are not eliminated. The macroeconomic indicators that will be presented in this paper are:

- GDP growth rate
- household consumption expenditures
- saving rate

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

- unemployment rate.

The way in which the main macroeconomic indicators will evolve will allow us to observe the effects that the pandemic has caused to the European economy, but also at national level. The data recorded by the indicators presented are official data, provided by Eurostat.

GDP is presented by Eurostat by the third quarter of 2020. Table 1 shows the evolution of GDP expressed relatively, compared to the previous quarter of 2020, but also compared to the same quarter of 2019. Thus, at the level of the European Union compared to the same quarter of the previous year, we notice that GDP registers negative values, but especially in the second quarter when we have a reduction of 13.9%. In the third quarter, GDP fell by only 3.9% compared to the second quarter.

If we analyze the same indicator, but comparing with the results obtained in the previous quarter, we notice a decrease in the first two quarters (-3.3% and -11.4%) and a significant increase in the third quarter of 12.1%.

Published growth rates of GDP in volume up to 2020Q3*
(based on seasonally adjusted** data)

	Percentage change compared with the previous quarter				Percentage change compared with the same quarter of the previous year			
	2019Q4	2020Q1	2020Q2	2020Q3	2019Q4	2020Q1	2020Q2	2020Q3
Euro area	0.0	-3.7	-11.8	12.7	1.0	-3.3	-14.8	-4.3
EU	0.1	-3.3	-11.4	12.1	1.2	-2.7	-13.9	-3.9
Belgium	0.6	-3.4	-11.8	10.7	1.6	-2.0	-13.9	-5.2
Czechia	0.4	-3.3	-8.7	6.2	2.0	-1.9	-10.9	-5.8
Germany	0.0	-1.9	-9.8	8.2	0.4	-2.1	-11.2	-4.2
Spain	0.4	-5.2	-17.8	16.7	1.7	-4.2	-21.5	-8.7
France	-0.2	-5.9	-13.7	18.2	0.7	-5.8	-18.9	-4.3
Italy	-0.2	-5.5	-13.0	16.1	0.1	-5.6	-17.9	-4.7
Latvia	0.1	-2.3	-7.1	6.6	0.8	-1.0	-8.6	-3.1
Lithuania	0.8	0.0	-5.9	3.7	3.9	2.2	-4.6	-1.7
Austria	-0.5	-2.5	-12.1	11.1	0.2	-3.0	-14.5	-5.3
Portugal	0.7	-4.0	-13.9	13.2	2.3	-2.4	-16.4	-5.8

Source: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-30102020-BP-EN.pdf/94d48ceb-de52-fcf0-aa3d-313361b761c5

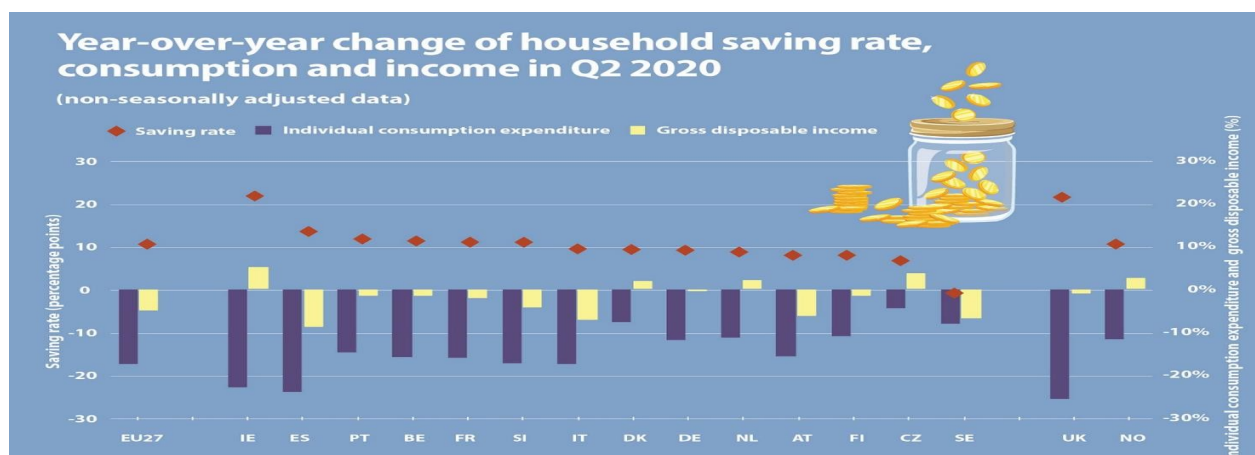
For the next two indicators (household consumption expenditure and savings rate) we refer to the second quarter of 2020. Household consumption expenditure registered a decrease in the European Union in the second quarter of the year 2020 compared to the same quarter of 2019.

The largest reductions were recorded in:

- Spain -23.9%
- Ireland -22.8%.

The countries with the lowest decreases in a household's consumption expenditure were:

- Czech Republic -4.4%
- Denmark -7.7%.

Source: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20201110-2>

In the literature (Ciucur et al., 2010), the reduction of consumption is influenced by objective and subjective factors. Among the subjective factors, we can list:

- the desire to have a financial reserve for unforeseen situations
- the feeling of security given by the money saved and which lead to a decrease in current consumption expenditures
- depositing amounts from the disposable income to banks or institutions.

The savings rate in the second quarter of 2020 compared to the same quarter of 2019 increased in almost all states of

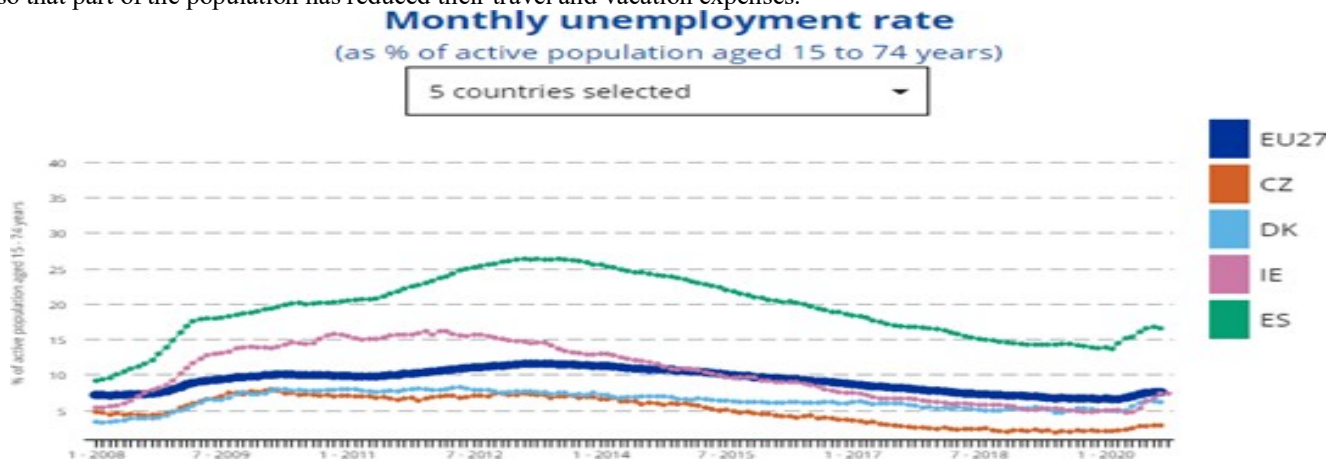
CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

the European Union, except in one. Sweden is the only country with a decrease in the saving rate of -0.6%. The largest increases in the savings rate are recorded in:

- Ireland + 22%
- Spain + 13.7%.

It can be seen that the countries that have had the largest reductions in consumer spending have the largest increases in the savings rate, which leads us to believe that their population is unsure of the evolution of the pandemic, preferred to keep some of their income for future consumption.

The increase in the savings rate is also influenced by the fact that there have been restrictions on travel to other states, so that part of the population has reduced their travel and vacation expenses.

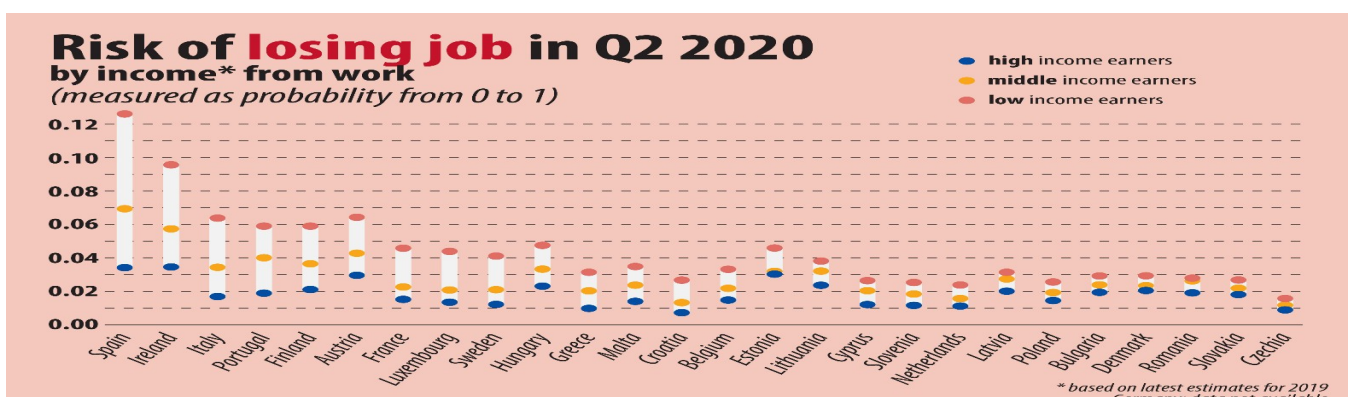
Source: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/covid-19/visualisation>

The downward trend in consumer spending may also be due to changes in the unemployment rate in the Member States of the European Union. The countries with the largest decreases in consumer spending recorded the following values of the unemployment rate:

- Spain has the highest values with 16.5% in July and 16.7% in August
- Ireland has values below the European Union average of 6.2% in July and 6.7% in August. The European Union average is 7.8% in July and 7.7% in August.

July and August recorded the highest values of the unemployment rate, the indicator then declining in the following months.

Job insecurity is another factor that causes the population to currently reduce their consumption expenditures and increase the level of savings. The risk of losing your job is much higher in Spain and Ireland, especially for people with the lowest incomes earned. The labor market has been severely affected by the current crisis of COVID-19, in the figure below we can see the risk of losing your job in the second quarter of 2020. The Czech Republic has the lowest risk of loss of the job, regardless of the size of the income obtained.

Source: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20201027-2>

We can say after the presentation of the four macroeconomic indicators that the current COVID-19 crisis has affected the economy of all Member States of the European Union. The effects of the pandemic are felt especially on the labor market, as a result of the restrictions imposed in certain fields of activity (tourism, transport). The unemployment rate registered significantly higher values in the first months of 2020 compared to previous values. A household's consumption expenditures have decreased, but at the same time the saving rate has increased. GDP recorded negative percentages compared to the quarters of 2019, and in the third quarter positive values compared to the previous quarter, which gives us hope for the end of 2020.

The quantitative analysis in this paper must be continued with the observation of other macroeconomic indicators, but especially by making the connections that are created between them.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCE

1. CIUCUR D., SCURTU M. (coord.). *Macroeconomie*. Editura Independența Economică, Pitești, 2010
2. COLECTIV ASE *Economie*. Ediția a IV-a, Editura Economică, 2003
3. POPESCU C., GAVRILĂ I., CIUCUR D. *Teorie economică generală. Microeconomie vol. I* Editura ASE, București, 2007
4. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20201110-2>
5. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20201027-2>
6. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/covid-19/visualisation>
7. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/2-30102020-BP-EN.pdf/94d48ceb-de52-fcf0-aa3d-313361b761c5

MANAGEMENTUL ONE HEALTH ÎN TURISMUL DURABIL APICOL

STOICAN Mirela, prof. dr. ec.

Colegiul Național Economic Andrei Bârseanu, Brașov, România

ȘONEA Gigi Cristinel, conf. univ. dr.

Universitatea Bioterra București, România

FILIP Nelly, conf. univ. dr.

ASEM Chișinău, Republica Moldova

STOICAN Oana Nicole, student

Facultatea de Medicină, Universitatea Transilvania Brașov, România

“One Health” management in sustainable tourism recognizes that human, animal, plant, soil and ecosystem health are closely interconnected, which requires a coordinated, collaborative, multidisciplinary and cross-sectoral approach to identifying potential or existing risks at the interface between the integrated “soil-plant-animal-human” system and the ecosystems in which they live. The present study aims to highlight in a brief approach the need for a “One Health” management in beekeeping tourism.

Ritmul alert al vieții cotidiene, manifestat pe întreg mapamondul a condus la consecințe nu tocmai favorabile planetei noastre, prin reducerea considerabilă a ariilor protejate, pierderea biodiversității și apariția conflictelor de utilizare a habitatelor. Pe de altă parte, economia inovațională are un rol major în crearea unor interconectivități sporite între oameni și ecosisteme (Stoican, 2012). Toate progresele datorate economiei inovaționale au produs schimbări cu consecințe mai mult sau mai puțin favorabile, asupra sănătății umane, a sănătății animalelor, a florei și faunei sau asupra sistemelor sociale sau ecologice. Indiferent de segmentul afectat de aceste schimbări se poate identifica atât o dimensiune temporală cât și una spațială. În acest context paradigma “One Health”, care include pe deplin mediul, abordările sociale și ecologice, prin prisma bio-eco-economiei, devine din ce ce mai important. (Walker et Salt, 2006; Waltner-Toews et al., 2008, Stoican, 2012, Cumming et Cumming, 2020).

Conceptul “One Health” este definit ca „o abordare colaborativă, multisectorială și transdisciplinară, ce acționează pe plan local, regional, național și mondial, pentru obținerea de rezultate optime în materie de sănătate și bunăstare, recunoscând în același timp interconexiunile dintre persoane, animale, plante și mediul lor comun” (One Health Commision, 2019) Dacă la începutul secolului XX conceptul “One Health”, făcea referire doar la sănătatea umană, ulterior acesta a devenit mai incluziv, cuprinzând sănătatea plantelor, a animalelor, a ecosistemelor în general. Un exemplu în acest sens îl reprezintă *International Geosphere-Biosphere Programme (IGBP)*, din 1997.

În același mod în care conceptul a făcut legătura dintre medicina umană și medicina veterinară, conservatorii și ecologiștii au dezvoltat „Medicina conservării” și „Sănătatea ecosistemelor” (Meffe, 1999; Osofsky și colab., 2000). Incluziunea sănătății mediului în ecuație este o abordare relativ nouă așa cum se arată, de exemplu, prin lansarea jurnalului *EcoHealth* în 2004. Aceste inițiative au fost urmate de încercări mai recente de a stabili o paradigmă One Health mai largă (Zinsstag et al., 2011; Zinsstag, 2012).

Incluziunea perspectivelor de conservare a biodiversității, în cadrul economiei inovaționale, prin abordarea coordonată a sănătății umane, reprezintă o abordare recentă.

Studiul de față își propune să reliefeze într-o abordare succintă necesitatea unui *management One Healt* în turismul apicol.

Indiferent care dintre numeroasele definiții ale One Health sunt utilizate, tema comună este colaborarea între sectoarele agricole, sănătatea plantelor, sănătatea animalelor, turism și bunăstarea oamenilor. Conceptul bioeconomic integrat în contextul “One Health” în turismul durabil ar trebui să devină o abordare și apoi o mișcare în scopul îmbunătățirii sănătății și bunăstării oamenilor, prin prevenirea riscurilor și atenuarea efectelor crizelor care apar la interfața dintre mediul natural- mediul economic -și mediul social. România dispune de o mare biodiversitate a resurselor naturale ceea ce beneficiază de un aport deosebit în aplicare conceptului “One Health”.

Biodiversitate- ecoturism-eco-antreprenoriat. Suprapunerea biogeografiei în România, care leagă Europa Centrală, Europa de Sud-Est și Europa de Est este combinată cu un relief diversificat care oferă condițiile necesare pentru un mozaic de specii de plante, datorită eterogenității de condițiilor climatice, în special regimul de temperatură și cel de precipitații. O

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

suprafață mare de pajiști, încă gestionate în mod tradițional, exploatațiile agricole de intensitate redusă, contribuie de asemenea la susținerea biodiversității. Diversitatea de plante aromatice, combinată cu eterogenitatea condițiilor microclimatice, facilitează acumularea de compuși bioactivi, și asigură condițiile necesare pentru dezvoltarea industriei bazate pe plante medicinale și aromatice, care are o cifră de afaceri de peste 300 milioane de euro, din care 200 milioane export / comerț intra-comunitar. Bioeconomia în România beneficiază, de asemenea, de o forță de muncă calificată, ca și de dezvoltarea competitivă a companiilor din sectoarele de (bio)rafinare și produse (bio)chimice.

Pe fondul acestor avantaje ale bioeconomiei, antreprenoriatul ecologic în turism ar trebui să se orienteze către satisfacerea necesităților economice cu caracter ecologic al produselor turistice în a căror utilitate generală, un loc determinant ar trebui deținut de *utilitatea ecologică*. Introducerea în turism a conceptului de bioeconomie în contextul “One Health”, ar avea efecte pozitive contribuind la modelarea peisajelor și dezvoltarea zonelor rurale.

În ultimii ani, ca o alternativă a turismului de masă începe treptat să se dezvolte cererea pentru ecoturism. Chiar dacă ecoturismul a început să se manifeste abia din ultimele decenii ale secolului XX, acesta este considerat ca fiind de nișă, dar care crește treptat prin înglobarea altor activități adresate unei tipologii mai largi de turiști. Ecoturismul și-a mărit aria de acțiune, trecând doar de la zonele naturale protejate (Bran, Simon, Nistoreanu, 2000) și către alte forme de turism existente.

Conform declarației de la Oslo, ecoturismul este *„turismul responsabil în zone din natură, care conservă mediul și contribuie la bunăstarea comunității locale”*. Chiar dacă principala motivație a turistului, în acest caz, este observarea și aprecierea naturii și tradițiilor locale legate de natură, turistul secolului XXI dorește experiențe inedite în cadrul natural. La nivel mondial se înregistrează tendința către acele experiențe de călătorie, în care turistul își manifestă interesul privind integrarea în mediul natural, să participe la observarea directă a activităților desfășurate în mediul natural, să practice și să experimenteze un mod de viață sănătos, beneficiind de nenumăratele efecte pozitive ale biodiversității. Această motivație a turiștilor se integrează foarte bine conceptului “One Health”, ceea ce conduce la ideea că abordarea unui *eco-antreprenoriat* bazat pe conceptul “One Health” poate reprezenta o posibilitate de relansare a turismului, pe fondul pandemic al SARS-CoV-2.

Trebuie să menționăm că ecoturismul cuprinde și activitățile desfășurate de către comunitatea rurală. De asemenea tendința mondială de asigurarea sănătății umane, se transpune și prin practicarea unui turism gastronomic rural, unde există o conservare a biodiversității și care poate contribui cu succes la asigurarea unui turism “One Health”. Este bine cunoscut faptul că pe lângă turismul gastronomic există multe alte forme derivate ale ecoturismului, inclusiv practicarea turismului apicol.

Această formă de ecoturism începe să prindă contur în România, începând cu anul 2019. Turiștii sunt din ce în ce mai preocupați de petrecerea timpului cât mai mult în mijlocul naturii, îmbinând într-un mod spectaculos activitățile lor cotidiane cu activitățile de descoperire a beneficiilor oferite de natură, de biosisteme. Pentru omul contemporan, care își petrece foarte mult timp în birou a devenit esențială interacțiunea cu natura. Faptul că perioada pandemică a impus desfășurarea activităților lucrative în sistem home office, începând cu luna martie a anului 2020 au apărut mutații majore în modul de practicare a turismului. Practic un segment numeros de populație s-a relocalizat în spațiile rurale, bucurându-se de beneficiile biodiversității.

Dacă până în luna martie a anului 2020, turismul rural făcea referire doar la deplasări scurte, de cele mai multe ori 2-3 zile la sfârșit de săptămână, în localități din spațiul rural, în care turiștii puteau practica diverse activități în mediul natural (drumeții, participarea la evenimente gastronomice, etc), după această dată constatăm că turiștii doresc să participe activ la viața rurală, preocupați fiind de un mod de viață sănătos, în armonie cu natura. Practicarea turismului apicol a apărut ca o soluție de îmbinare a activităților recreative desfășurate în mediul natural cu preocupările de asigurarea unui mod de viață sănătos. Cunoscute fiind beneficiile produselor apicole, s-a conturat în mod evident această formă de ecoturism bazată pe conceptul extins al “One Health”.

Potențialul apicol din România. Încă din cele mai vechi timpuri, activitatea omului și-a centrat atenția asupra exploatarea eventualelor beneficii ale produselor apicole. Cercetările paleontologice confirmă faptul că albinele au apărut pe Terra cu mult timp înaintea apariției omului. Primele forme de organizare ale societății umane s-au grupat în proximitatea cursurilor apelor și a pădurilor. În căutarea hranei, strămoșii noștri au descoperit în scorburile copacilor dulceața și aroma fagurilor de miere, pe care îi culegeau cu mari riscuri din cauza înțepăturilor. Pe parcursul evoluției umanității, fumul s-a dovedit a fi protector împotriva agresivității albinelor.

Data fiind strânsă legătură a umanității cu albinele, pe parcursul anilor, cercetătorii și-au pus diverse întrebări despre eventualele beneficii asupra sănătății ale produselor acestora, întrebări care au condus la studii complexe, finalizate cu rezultate neimaginabile. În lucrarea de față, ne propunem să prezentăm o parte a beneficiilor produselor apicole asupra organismului uman.

În primul rând trebuie să subliniem importanța albinelor în viața oamenilor, aspect pus în evidență de Albert Einstein, care spunea: „Dacă albinele ar dispărea de pe Terra, omenirea ar avea aceeași soartă în patru ani.” Renunțatul fizician se referea la rolul albinelor ca polenizatori ai culturilor și totodată la realizarea unor producții agricole însemnate, care nu ar fi posibile în absența polenizatorilor, iar lipsa acestora ar avea efecte devastatoare asupra procurării hranei.

Odată înțeleasă importanța acestor vietăți, ne continuăm discuția asupra produselor obținute din apicultură, cu rol crucial pentru organismul uman. În acest sens principalele produse apicole utilizate în medicină sunt: mierea, propolisul, veninul de albine și lăptosorul de matcă.

Dintre beneficiile incontestabile ale produselor apicole amintim activitatea oxidantă, antimicrobială, apoptotică și antiinflamatoare. Mai mult, experimentele au demonstrat activitatea antivirală a propolisului, iar dintre virusurile care pot fi controlate astfel se află: Influenza v., Herpes Simplex v. tipul 2 și HIV. Activitatea antivirală a fost semnalată atât pentru

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

DNA, cât și pentru RNA- virus in vitro, fundament de la care a pornit ideea unei eventuale utilizări ale propolisului pentru tratamentul COVID-19. Quercetina, componentă a propolisului determină reducerea replicării intracelulare a peste 65% dintre Herpes Simplex Virus și o reducere de 50% a infectivității cu coronavirus (Andresa Aparecida, 2020). Una dintre complicațiile de temut ale COVID-19 este coagularea intrinsecă diseminată. În acest sens, propolisul poate reduce agregarea plachetară, prin down-reglarea factorului de creștere derivat al plachetelor. CAPE inhibă colagenul, implicat în activarea plachetară (Andresa Aparecida, 2020).

În prezent, România se situează printre țările cu o apicultură bine dezvoltată, această situație fiind o consecință a efectivelor însemnate de familii de albine de care dispune, a cantității de miere obținută, a diversificării producției apicole și a rezultatelor activităților de cercetare științifică și de pregătirea specialiștilor.

Pentru România, apicultura reprezintă un vector al creșterii economice prin polenizarea plantelor cultivate entomofile, o cale de ameliorare a bunăstării populației din mediul rural ca sursă de venit suplimentar, un sensor al poluării precum, un factor de menținere a biodiversității prin intermediul polenizării florei spontane, un contributor la menținerea sănătății populației prin intermediul produselor cu mare valoare profilactică și terapeutică. Prioritățile derivate pentru acest sector sunt următoarele:

- menținerea bazei de culturi meliferă / entomofile și a florei spontane melifere
- îmbunătățirea stării de sănătate a familiilor de albine, combaterea fenomenului de colaps al coloniilor, în special prin tratarea familiilor de albine împotriva varoozei și nosemozei;
- dezvoltarea stupinelor existente prin achiziția de familii de albine și măci(regine);
- îmbunătățirea procedurilor și a metodelor pentru obținerea unei game variate de miere și produse apicole.
- identificarea falsurilor și eliminarea acestora de pe piață.
- introducerea în circuitul turistic a stupinelor, care sunt reprezentative la nivel de întreg teritoriu național sub conceptul de stupini turistice.

Managementul One Health în turismul apicol. Obiectivele de dezvoltare durabilă au fost adoptate de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în septembrie 2015 ca un „apel universal la acțiune pentru eradicarea sărăciei, la protejerea planetei și la asigurarea păcii și prosperității tuturor oamenilor până în 2030 ”(PNUD, 2019). Aceste obiective iau în considerare o gamă largă de preocupări de mediu, economice și societale. Acestea sunt concepute pentru a fi transversale, așa cum sunt interconexiunile și rețelele din cadrul obiectivelor, la fel de importante ca obiectivele individuale în sine, și recunosc că acțiunea într-un domeniu va avea incidență asupra rezultatelor din alte domenii (Queenan 2017). În acest sens, ei întruhidează o strategie One Health, sănătatea fiind recunoscută ca o condiție prealabilă, un rezultat și un indicator de dezvoltare durabilă. În abordarea problemei elaborării unei viziuni privind securitatea și siguranța alimentară la orizontul anului 2038, s-a mers în paralel cu nevoia de dezvoltare socio-economică durabilă a României, pe de o parte și nevoia de dezvoltare a sectorului agroalimentar și azonei rurale, pe de altă parte.

Cele 17 obiective de dezvoltare durabilă cuprind mai multe aspecte legate de One Health, dar nu vor fi îndeplinite dacă sănătatea oamenilor, animalelor, plantelor și ecosistemelor rămâne compartimentată și dacă colaborările nu sunt implementate. *Managementul One Health* își propune în esență să promoveze o schimbare în paradigmă pentru o abordare des-sectorizată și mai integrată a sănătății.

În acest sens considerăm că pentru România implementarea unui *management One Health* în activitatea turistică din spațiul rural ar coincide cu unele din obiectivele majore ale dezvoltării durabile. Faptul că domeniul apicol este bine reprezentat la nivelul României și că există o tendință în valorificarea acestui domeniu prin intermediul activităților turistice, nu facem decât să ne apropiem de realizarea unui *management One Health*.

Chiar dacă la nivel mondial studiile recente au demonstrat că albinele din orașe produc cea mai curată miere, și asta pentru că ele sunt “proiectate” să extragă afară poluanții și să gestioneze metalele grele (McGlade, 2018 AEM) apicultura ecologică se regăsește în proporție de 100% în spațiul rural. De aceea se înregistrează tendința practicării unui turism apicol în spațiul rural.

Turismul apicol înseamnă o importantă sursă de venituri pentru apicultorii din alte țări europene, care au identificat interesul orașenilor de a vedea, pe viu, ce este un stup, o stupină, cum se recoltează mierea sau polenul sau ce gust are mierea direct de la sursă, fără să fie trecută prin procesare. Dacă în țări precum Polonia, Ucraina, Slovenia turismul apicol se practică cu succes de câțiva ani, România abia din anul 2019 a început să conștientizeze beneficiile acestei forme de turism.

Apicultorii români au identificat potențialul pe care-l dețin și au demarat proiecte în vederea constituirii stupinilor turistice. Acest demers este foarte bine pus în practică în județul Prahova în cadrul unui antreprenariat eco-social denumit “Miere sinceră”. Este vorba despre prima stupină cu scop turistic, unde cei interesați vor putea face un parcurs prin istoria și evoluția apiculturii, pot studia în perfecță siguranță cum se produce mierea, ce fac albinele într-un stup, cum se scoate mierea dintr-un fagure sau pot să-și creeze singuri propriul sortiment de miere. De asemenea turiștii interacționează direct cu mediul natural prin petrecerea timpului în mediul de creștere a albinelor, învățând activ despre tipurile de stupi precum stupul-carte, sferic, trapezoidal, coșnița-buduroiu, adică stupul din scorbură. Turiștii au posibilitatea de a li se oferi echipament de protecție, să li se vorbească despre comportamentul pe care trebuie să îl aibă în preajma albinelor și în prezența unui apicultor experimentat vor lucra în stup, vor scoate rama și vor vedea efectiv ce se întâmplă în interiorul lui. Dincolo de caracterul strict turistic stupina “Miere sinceră” școlarizează tineri care vor să înceapă o afacere în domeniul apicol, asigurând astfel și antreprenoriatul social.

Activitățile turistice din cadrul stupinelor sunt completate cu posibilitatea consumării produselor apicole. Faptul că acestea sunt apreciate pentru beneficiile supra sănătății umane putem vorbi despre atingerea unor principii ale One Health.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Iată deci, cum coeziunea dintre om, natură și biodiversitate poate conduce la activități comune, care au drept scop final asigurarea dezvoltării durabile. Faptul că turismul apicol este doar la începuturi în România considerăm că mai sunt multe etape de parcurs până la implementarea unitară a unui *management One Health*.

În contexte caracterizate printr-un grad ridicat de interdependență între oameni, animale și mediu și prin acces foarte limitat la servicii, problemele legate de sănătate și bunăstare sunt numeroase și necesită soluții adaptate.

Pentru a face One Health operațional, avem nevoie de un mediu propice stabilirii unor colaborări practice și crearea de platforme acolo unde toate părțile interesate de la organizații locale (apicultori, agenții din turism, medici), la centre de cercetare, reprezentanți ai comunităților locale să realizeze schimburi de cunoștințe și practici. Și parteneri financiari au, de asemenea, un rol important în promovarea abordării “One Health”, în stabilirea priorităților și politicile de dezvoltare atunci când acestea iau decizii cu privire la resurse și alocare fonduri.

Pentru a crea un mediu favorabil pentru implementarea “One Health” în spațiul rural în care se desfășoară activități apicole și turistice, organizațiile locale, factorii de decizie politică și partenerii financiari ar trebui să:

- recunoască beneficiile implementării abordării “One Health”, care permite intervenții profitabile (deoarece resursele sunt partajate / reunite pentru a atinge obiectivele multiple în pilonii sănătății umane, animale și ale mediului iar eficiență și eficacitatea intervențiile sunt crescute) ducând la rezultate durabile luând în considerare toate aspecte interconectate ale unei probleme de sănătate;

- pună în aplicare unele mecanisme pentru a promova colaborări multidisciplinare între actori la nivel național și mai ales local. Acest lucru ar putea fi realizat prin crearea de instituții sau platforme ad hoc, sau pur și simplu prin facilitarea parteneriatelor multisectoriale prin cadre de politici adecvate.

- realizeze colaborări pentru intervenții multisectoriale, care implică diferite discipline legate de sănătatea umană, animală și a mediului, fiind consolidate cu resurse și fonduri adecvate;

- includă în intervențiile “One Health” o gamă largă de părți interesate, tehnicieni și practicieni precum ONG-urile și părțile interesate locale, acordând o atenție deosebită comunităților locale și organizațiilor de fermieri, care sunt prima linie de producție alimentară, la interfața dintre sănătatea animală și productivitate, gestionarea durabilă a mediului și a sănătății populațiilor și care dețin un set cunoștințe tradiționale valoroase.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Andresa Aparecida et al, (2020), Propolis and its potential against SARS-CoV-2 infection mechanisms and COVID-19 disease: Running title: Propolis against SARS-CoV-2 infection and COVID- 19, Biomed Pharmacother. 2020 Nov;131:110622. doi: 10.1016/j.biopha.2020.110622.
2. Bran, Simon, Nistoreanu, (2000), Ecoturism, Ed. Economica, București
3. Cumming, David H.M. et Cumming, Graeme S. (2020) One Health. The Theory and Practice of Integrated Health Approaches. Ed. Quae
4. McGlade, (2018), Annual Report Powerind Innovation & Connectivity
5. Queenan K., et al. (2017) Roadmap to a One Health Agenda 2030. CAB Reviews Perspectives in Agriculture Veterinary Science Nutrition and Natural Resources. 12. 10.1079/PAVSNNR201712014.
6. PNUD (2019) <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>
- vizitat în noiembrie 2020
7. Stoican, M. (2012) Dezvoltarea capitalului uman în condițiile formării economiei inovaționale, Ed. Universitatea Transilvania, Brașov,
8. Walker, B. and Salt, D. (2006) Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World. Island Press, Washington, D.C.
9. Waltner-Toews et al., 2008, The Ecosystem Approach Complexity, Uncertainty, and Managing for Sustainability, Columbia University Press
10. Zinsstag, J., Schelling, E., Waltner-Toews, D., & Tanner, M. (2011) From «one medicine» to «one health» and systemic approaches to health and well-being. Preventive veterinary medicine, 101(3-4),148–156.
11. Zinsstag J., 2012. Convergence of EcoHealth and One Health. *EcoHealth*, 9 (4), 371-373.
12. www.onehealthcommission.org (2019) vizitat în nov. 2020

CUNOȘTINȚE TACITE VS. ABILITĂȚI TACITE PENTRU *KNOWLEDGE WORKERS*

TIMUȘ Mihai, drd.

Stefan cel Mare University of Suceava

The knowledge economy involves a dynamic environment in which continuous knowledge acquisition is the key to the well-being and prosperity of society. In the context of companies, a knowledge worker with certain skills and knowledge can only exercise them in a certain context/workplace/often only in the environment in which they have been acquired (especially in the case of highly specialized jobs). This knowledge and skills can be both explicit and tacit. In this paper we will focus on the tacit side of human knowledge. Both tacit skills and tacit knowledge cannot be transmitted easily, both involve time, effort, observation, and other personal abilities that allow us to exercise certain actions. The knowledge economy requires knowing more today than yesterday, continuously creating new knowledge and continuously

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

innovating and increasing economic performance, this applies to both the ecosystem of a business organization and the members of society.

Key words: knowledge workers, tacit knowledge, tacit skills

În această lucrare vom încerca să facem o distincție între cunoștințe și abilități tacite în concepția angajatului conștient/educat care influențează performanța la locul de muncă. La prima vedere abilitățile sunt maniera/permanența unei persoane de a exercita anumite acțiuni. Abilitățile tacite față de cunoștințele tacite, credem noi, sunt mai ușor de sesizat și evaluat. Din altă perspectivă, atât abilitățile tacite cât și cunoștințele tacite nu pot fi transmise cu ușurință, ambele presupun timp, efort, spirit de observație și alte capacități personale care ne permit să exercităm anumite acțiuni. Dezvoltarea abilităților în rândul angajaților presupune o anumită modificare a comportamentului. O acțiune pe care o întreprinde angajatul, poate fi inițial inconfortabilă și dificil de realizat, dar odată cu trecerea timpului, prin exersare continuă acele acțiuni se simt mai confortabile, se integrează total în rutina zilnică a individului.[10] Altfel spus, aceste activități devin fluente, ulterior o normă comportamentală fie la locul de muncă, fie în viața de zi cu zi. Abilitățile reprezintă acțiuni care au un anumit scop, pot fi conștiente (abilitățile utilizate în mod conștient la locul de muncă), pot fi învățate sau antrenate și implică depunerea unui efort într-o anumită ordine. Așadar, abilitățile reprezintă acele acțiuni, organizate într-un anumit mod pentru reducerea efortului dar fiind evaluate în ceea ce privește relevanța și eficacitatea acestora aferente cerințelor postului de muncă sau orice altă circumstanță în care se dorește aplicarea lor.[12] În sensul invocat anterior, abilitățile tacite pot acoperi o anumită arie de interes în care individul posedă o experiență și/sau cunoștințe tacite. A fi calificat într-un domeniu distinct nu înseamnă că abilitățile pot fi aplicate și în alte domenii în care nu există expertiză. De exemplu, abilități de localizarea erorilor la avioane și a erorilor în cadrul unui program de calculator pentru evaluarea pădurilor, nu reprezintă exemple de abilități interschimbabile.[7] Altfel spus, un salariat educat care deține anumite abilități nu le poate exercita decât într-un anumit context/la locul de muncă/deseori doar în mediul în care au fost dobândite (mai ales în cazul posturilor specializate). În continuare vom identifica implicarea cunoștințelor și abilităților tacite prin prisma societății cunoașterii deoarece aceasta ar fi un facilitator pentru mobilizarea și crearea acestora.

Societatea cunoașterii este mediul actual de dezvoltare a tinerilor generații, aceasta reprezintă o formă agilă de organizare în care se facilitează schimbul de cunoștințe între indivizi. Acest concept ar fi susținut atât de democratizarea opiniei publice/personale și libera exprimare, cât și de inovațiile/invențiile în domeniul tehnologiei informaționale și comunicațiilor. În contextul implicării în această formulă a organizațiilor de afaceri putem afirma că acestea sunt influențate din perspectiva informării/învățării societății care are acces la date și informații publice. Totodată, în ziua de astăzi deseori se întâmplă ca clienții/consumatorii să cunoască mult mai multe informații despre companii și produsele acestora decât ar crede firmele. Organizațiile de afaceri au realizat acest lucru, prin urmare, tind tot mai mult spre învățarea organizațională ceea ce ar facilita inovarea pe care o urmăresc companiile din societatea cunoașterii.[8] Societatea cunoașterii a avut implicații la toate nivelurile de organizare a unei națiuni, începând cu micro-nivel, care presupune aplicarea în funcția de producție, care a devenit un factor esențial pentru competitivitatea firmelor, până la nivel macro, unde se poate vorbi deja de elaborarea politicilor și strategiilor de dezvoltare ca un element crucial pentru prosperitatea națiunilor subliniind importanța creării și a schimbului de cunoștințe.[8] Cunoaștem studii de caz prin care s-a încercat facilitarea societății cunoașterii cu ajutorul soluțiilor IT. Societatea cunoașterii la momentul actual se bazează pe rețelele informatice și de calculatoare.[11]. Aceasta confirmă opinia noastră de mai sus că societatea cunoașterii este susținută de inovațiile/invențiile în domeniul tehnologiei informaționale și comunicațiilor. În sensul invocat, societatea cunoașterii este strâns legată de *knowledge management*. [1] După părerea noastră este evident acest lucru din moment ce implică oameni, cunoștințe și mai ales structurare și transfer de cunoștințe, informații sau/și date unui număr cât mai mare de utilizatori. Muntean și colegii săi, susțin că în societatea cunoașterii nu înseamnă că indivizii dispun de mari cantități de informații, ci mai degrabă că în cadrul ei trebuie întotdeauna să se cunoască mai mult.[9] Cu alte cuvinte, tendința societății cunoașterii este de a ști mai mult, de a crea cunoștințe noi, acest lucru este valabil atât pentru membrii societății cât și pentru ecosistemul unei organizații de afaceri.

Într-un final, putem spune despre societatea cunoașterii că are proprietatea de a absorbi noi modele de transfer și aplicare a cunoștințelor prin prisma indivizilor care interacționează pe diferite canale, aceste canale fiind definite de utilizatori, de furnizorii cunoștințelor sau contextul în care se realizează. De asemenea societatea cunoașterii poate coagula totalitatea cunoștințelor individuale a unui sistem funcțional în scopul inovării și dezvoltării de noi obiective sau rezolvarea unor problemelor existente. Pentru a continua ideile menționate în acest paragraf, încercăm în continuare să definim actorii societății cunoașterii, adică ne vom referi la ecosistemul organizațiilor de afaceri în care există și activează angajatul educat (knower) dar și măsura în care se implică în activitatea de inovare a organizației din care face parte.

Peter Drucker despre rolul salariatului educat în societatea actuală. Tematica acestei secțiuni o dedicăm în principal salariaților/lucrătorilor în contextul de deținători de cunoștințe care le asigură nivelul de profesionalism. În acest sens vom utiliza noțiunea de *knowledge workers*, folosită într-un mod rațional de Drucker. Totodată, credem noi, salariatul educat sau *knowledge worker* – KW este o persoană care, datorită dobândirii continue de cunoștințe ajunge la o performanță în cadrul firmei. Cu alte cuvinte, KW- ul învață continuu, se adaptează situațiilor pentru a aduce valoare companiei prin puterile sale intelectuale, are inițiativa de a face mai mult decât i se cere la locul de muncă. Având în vedere dinamica cunoștințelor aplicate în afaceri, înțelegem de ce Drucker susține că oamenii care au finalizat studii în învățământul profesional sau tehnic vor deveni clienții unei formări profesionale avansate. Cu alte cuvinte, vor fi nevoiți să își extindă aria de profesionalism prin învățare suplimentară la locul de muncă în cadrul organizației. În acest context, credem noi, este crucială implicarea organizației; de a duce o evidență a cunoștințelor pe care le deține și, mai ales cunoștințele necesare pe care trebuie să le achiziționeze prin prisma angajaților. Prin urmare, KW-ii sunt oamenii dispuși să

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

învețe continuu, în principal pentru ocuparea forței de muncă calificată.[5] Așadar, angajatul educat este o persoană deschisă noilor cunoștințe, care se află într-o continuă căutare în scopul de a-și satisface curiozitatea, cerințele postului de muncă sau îmbunătățirea abilităților deținute, respectiv fiind susținut și încurajat de organizație în acest sens. Alte componente care definesc salariații educați sunt [2]:

- KW ar trebui să cunoască mai multe despre domeniile lor de specializare
- KW nu pot fi supravegheați îndeaproape sau în detaliu, pot fi doar ajutați (li se oferă un anumit grad de libertate în gândire și activitate)
- nu produc ceva care este eficient de la sine (se evidențiază implicarea lor ca și componentă esențială)
- KW trebuie să facă ceea ce un simplu muncitor nu trebuie să facă (să își depășească sarcinile din fișa postului)
- este singurul „factor de producție” prin care societățile și economiile foarte dezvoltate de astăzi devin și rămân competitive (dobândirea cunoștințelor noi devine un avantaj pentru întreaga firmă/companie)
- productivitatea KW înseamnă capacitatea de a face lucrurile potrivite (doar ceea ce presupune a fi util pentru scopul pe care îl urmează)

Așadar, clasamentul de mai sus poate fi introdus în seria recomandărilor pentru organizațiile de afaceri în scopul de asigurare a unui context potrivit angajatului educat. Totodată, în organizație nu toți angajații sunt din categoria de KW, sunt oameni care pur și simplu își exercită datoria față de firmă în schimbul unui salariu dar fără a depune un efort mai mare decât i se cere. Aici din nou se evidențiază rolul organizației/CEO și middle management, întrucât ar trebui să identifice golurile de cunoștințe și motivație care ar putea distruge un „lanț trofic” din *ecosistemul* -creator de cunoștințe al organizației. Modelele organizaționale care presupun să stimuleze toți angajații să devină salariați educați pot avea diferite forme: în primul rând, organizația ar trebui să se asigure că angajatul înțelege obiectivele companiei și coincide într-o oarecare măsură cu obiectivele personale. Din altă perspectivă, pentru a fi valorificate/utilizate la maxim cunoștințele angajaților, angajaților li se recomandă să activeze în echipe, deoarece în acel moment devin mai performanți și inovativi. În același timp orice colaborare trebuie să aibă o formă organizațională la care să fie alocat individul/angajatul, pentru o identificare mai ușoară a abilităților și performanțelor sale [3].

Cunoștințele, inovarea și performanța firmelor în viziunea lui Drucker. În opinia noastră nu este suficientă deținerea unor cunoștințe specifice, ci mai important ar fi utilizarea rațională a acestora în scopul de a aduce o invenție/inovare în companie. Din perspectiva firmei, acest lucru presupune un efort considerabil și problematic, deoarece ar trebui să cunoască tipul cunoștințelor pe care le deține, cine sunt purtătorii diferitor tipuri de cunoștințe, care este modelul de transfer, utilitatea acestora și efortul de a le transforma în invenții/inovații. Tot în sensul invocat, putem menționa că un element important al inovării poate reprezenta pe deoparte schimbul de experiențe între organizații sau angajați, iar pe de altă parte abilitățile multilaterale adunate sub forma unei echipe/grup care le aplică într-un mediu/context incert.[5] Altfel spus, o neconcordanță între așteptări și rezultate poate să deschidă posibilități de inovare. Totodată, Drucker confirmă că inovațiile sunt bazate pe cunoștințe; pare a fi dificil, dar inovarea bazată pe cunoaștere poate fi gestionată. Acest lucru înseamnă că totuși se poate realiza o evaluare a cunoștințelor, cu toate că reprezintă un activ al companiei, care pune multe semne de întrebare în contextul utilității acestora în activitatea inovativă. Succesul necesită o analiză atentă a diferitelor tipuri de cunoștințe necesare pentru a face posibilă o inovație.[4] Se confirmă ideea de echipe deținătoare de competențe multilaterale care sunt deseori ascunse în personalul cu calificare diferită, iar situațiile incerte stimulează utilizarea acestora.

Cu toate acestea, muncitorul educat trebuie să se concentreze asupra rezultatelor și obiectivelor de performanță ale întregii organizații, să aibă rezultate și performanțe în tot ce face.[2] Totodată, o organizație ar trebui să asigure înțelegerea obiectivelor și strategiilor sale de către toți angajații, respectiv să fie stimulați pentru a activa corespunzător. Odată dobândite, cunoștințele ar trebui utilizate cât mai eficient, să se acționeze pe baza acestor cunoștințe noi. Dobândite în interiorul firmei sau în afara acesteia, cunoștințele noi reprezintă cheia pentru performanța organizațiilor de afaceri - sau, dacă nu acționăm în nici-un fel pe baza acestor cunoștințe înseamnă să ne condamnăm la neperformanță.[6] Multe companii nu sesizează importanța de a valorifica toate cunoștințele pe care le deține (pentru că multe companii nu pot măsura/cuantifica cunoștințele), din acest motiv nu pot atinge performanța dorită, respectiv să aducă produse noi/inovative pe piață. Drucker specifică faptul că inovația este o schimbare a pieței sau a societății. Așadar, firma devine într-un mod tot mai sesizabil actorul principal, adică are putere de influență, prin inovația pe care o aduce atât piața și clienții cât și comportamentul concurenților. Cu toate acestea, invențiile/inovațiile au scopul de a produce un randament mai mare pentru utilizator/angajat, o mai mare capacitate de producție a câștigurilor pentru societate, o valoare mai mare sau o satisfacție mai mare pentru client etc.[5] Organizațiile de afaceri prin susținerea dezvoltării abilităților de inovare ale angajaților și aplicarea acestora, îi asigură performanța pe durată lungă sau scurtă, în dependență de tipul produsului sau unicitatea/actualitatea inovațiilor. Din cele menționate anterior putem spune că un angajat educat/bine calificat, poate înțelege mai bine rolul său în organizație și contribuția la performanța acesteia, sarcina companiei ar fi să i se asigure un sprijin în acest sens, dar nu fără a cunoaște necesitatea cunoștințelor tacite dobândite de acel salariat educat. În sensul invocat, organizația ar trebui să ducă o evidență sistematică a stocului de cunoștințe pe care le deține, iar dacă reușește să îndeplinească această sarcină îi cresc șansele ca să își mențină sau ridice nivelul de performanță în scopul creșterii competitivității, respectiv să poată defini ce tipuri de cunoștințe/angajați participă la procesele de inovare pentru îndeplinirea eficientă a obiectivelor companiei.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bolisani Ettore, Building the Knowledge Society on the Internet: Sharing and Exchanging Knowledge in Networked Environments (Hershey, New York: Information science reference, 2008).
2. Drucke Peter F r, The Effective Executive (Collins - An Imprint of Harper CollinsPublishers,2006).
3. Drucker Peter F, „The Age of Social Transformation”, The Atlantic Monthly, 1.November 1994(2000), 1-20.
4. Drucker Peter F, „The Discipline of Innovation”. Harvard Business Review,1998
5. Drucker Peter F, Innovation and entrepreneurship-Practice and Principles. HarperCollinsPublishers, Inc. 1993
6. Drucker Peter F, Managing Changes for 21St the Century (PerfectBound, 2006).
7. Göranzon Bo, Hammarén Maria, și Ennals Richard, Dialogue, skill and tacit knowledge (John Wiley & Sons Ltd, 2006).
8. Milovanović Miloš et al. Best Practices for the Knowledge Society. Knowledge, Learning, Development and Technology for All: Second World Summit on the Knowledge Society, WSKS 2009, Chania, Crete, Greece, September 16-18, 2009. Proceedings (Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2009)
9. Muntean Mihaela, DANAIATA Doina, și MARGEA Camelia, „Managementul cunostintelor în societatea bazata pe cunoastere”, Revista Informatica Economica, 2.18 (2001), 13-22.
10. Sutton Jan și William Stewart, Learning to Counsel (How To Books Ltd, 2008).
11. Tatnall Arthur, Osorio Javier, și Visscher Adrie, Information Technology and Educational Management in the Knowledge Society (Springer Science Business Media, 2005).
12. Trevithick Pamela, Social Work Skills And Knowledge (Open University Press McGraw-Hill, 2012).

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В УПРАВЛІННІ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

КРУГЛЯНКО А. В., канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, міжнародної економіки та туризму,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

The process of digitalization of higher education management as a tool to ensure its sustainable development is studied. The use of digitalization in management becomes a competitive advantage of the university in the struggle for the student, in ensuring its own efficiency and dynamic balance with the external educational environment.

Universities develop specific digital strategies in response to the mass transition to the use of new technologies, but are not always able to implement them effectively.

Note that it is incorrect to equate digitalization and distance learning. Digitalization in higher education should be implemented cross-platform, not in separate parts. The implementation of digitalization is impossible without Internet as a key infrastructural element.

To successfully digitalize the management of the university, it is necessary to link all digital activities with the overall vision and strategy, provided that open and transparent communication is observed.

Ключові слова: управління ЗВО, діджиталізація, економіка знань.

Сама природа вищої освіти, її реалізація та роль університетів у суспільстві та економіці змінюються і продовжуватимуть суттєво змінюватися в наступному десятилітті. Університети конкурують у всьому світі за студентів, науковців та фінансування, і лише ті, хто залишається актуальним та використовує нові цифрові можливості, отримують користь у цій цифровій епосі. У все більш конкурентному секторі вищої освіти університетам потрібно диференціюватися через нові бізнес-моделі та бізнес-моделі, адаптовані для прийняття швидких рішень – однією з яких є набуття цифрового лідерства.

І якщо на перший погляд це може бути актуальним для крупних ЗВО, ЗВО-флагманів для їх утвердження у світовому конкурентному освітньому просторі, то ми звертаємо увагу на ЗВО регіональні, менші за масштабами, обсягами фінансування, кількістю студентів, але не за якістю освіти. Набуття цифрового лідерства на локальних рівнях (як територіально, так і за окремими освітніми профілями) дає суттєві конкурентні переваги таким ЗВО на внутрішньому ринку освітніх послуг, адже значний прошарок абітурієнтів в Україні не обов'язково орієнтується на столичні, львівські, харківські чи закордонні ЗВО.

Багато університетів розробляють конкретні цифрові стратегії, реагуючи на масовий перехід до використання нових технологій, однак їм не вистачає бачення, можливостей чи зобов'язань ефективно їх впроваджувати. Як результат, багато установ потім вкладають значні кошти в ІТ- системи, які не приносять очікуваної вигоди та результатів. Ці університети не розуміють, що їм не потрібна цифрова стратегія як просто бізнес-стратегія, яка підходить для цифрової епохи. Збереження релевантності в епоху цифрових технологій вимагає стратегічного бачення всієї установи, бачення, як має керувати вищий менеджмент за підтримки всіх підрозділів, а не лише ІТ.

До того ж недостатність цифрової грамотності серед науковців, студентів та персоналу означає, що своєчасне проактивне залучення та взаємодія для побудови грамотної системи підтримки є важливим для досягнення стійких змін у всій установі. Університети, які не готують себе для адаптації до цієї нової цифрової ери,

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

залишаться позаду.

Світ оцифровується і вища освіта не застрахована від цього переходу.

Ми погоджуємося з [1], що суспільству в цілому та ЗВО зокрема потрібно сприяти просуванню та впровадженню цифрового пошуку в навчанні. Сьогодні практично всі студенти є з покоління digital natives, що демонструють набагато більшу схильність до застосування нових технологій у повсякденному житті, не тільки в професійній сфері, але й для соціалізації та комунікації. Таким чином, діджиталізація ЗВО зробить його більш пристосованим для цільової аудиторії. Важливі сфери, які потребують дослідження, включають розвиток факультету, організаційні зміни, інноваційні практики та нові інституційні моделі, ефективність викладацької та навчальної діяльності, досвід студентів, траєкторії успіху для всіх студентів, а також державну та регіональну політики, стратегії та моделі фінансування.

При цьому зростає конкуренція серед ЗВО за залучення до навчання студентів як всередині України, так і на міжнародному освітньому ринку. Тому діджиталізація надає одну з ключових конкурентних переваг ЗВО – своєчасне формування системи запровадження сучасних цифрових освітніх технологій та забезпечення достатнього рівня готовності до глобальної динамічної світової освітньої системи нової епохи.

Зауважимо на декількох моментах.

По-перше, діджиталізація – базовий елемент конвергенції вищої освіти та суспільства. Фактично діджиталізація виступає причиною, а не наслідком реформування освіти як системи взагалі та як конкретних її суб'єктів зокрема, наприклад, закладів вищої освіти.

По-друге, діджиталізацію вищої освіти не можна асоціювати ні з дистанційною освітою, ні з заочною освітою, ні з будь-якою іншою формою освіти. Діджиталізація вищої освіти – це швидше один із інструментів приведення освітнього процесу у відповідність до реалій цифрової епохи, цифровізація процесу освіти без втручання у зміну його суті.

По-третє, широкозмугвий інтернет є ключовим інфраструктурним елементом діджиталізації. І має використовуватися не лише керівником чи керівниками, а кросплатформово – тобто в навчальному процесі, на кожній парі, на нарадах, зборах, і не лише дистанційно, але й коли такі наради відбуваються очно. Процес діджиталізації передбачає, що до інтернету підключені не просто будівлі, а саме процеси, що їх виконують люди, які перебувають у будівлях чи поза їхніми межами – від навчальних, наукових і методичних процесів до адміністративних, господарських, виробничих, промислових та ін., а також процесів профорієнтаційних, пов'язаних із роботою з абітурієнтами тощо.

В цілому діджиталізація спроможна вирішити ряд проблем в управлінні сталим розвитком закладу вищої освіти.

Серед таких проблем можна виділити наступні.

Проблема відсутності або неповнота оцифрованих та локалізованих у деякому банку даних дисциплін, документів (внутрішніх та зовнішніх, внутрікафедральних та загальноінститутських) навіть у 30% підрозділів ЗВО означає, що більша частина студентів та працівників даного ЗВО не мають зручного та ефективного (а часом – повноцінного) доступу до сучасних можливостей навчання, аналізу, вивчення документів та інших переваг.

Наступна проблема – цифрові розриви у діджиталізації. Крім проблеми доступу до цифрової інфраструктури (як прикладу цифрового розриву) існує проблема відсутності цифрових навичок у студентів, а особливо у працівників ЗВО для користування цифровими продуктами та процесами – це також прояви цифрового розриву. Причини можуть бути різні – як суб'єктивне небажання освоювати нові діджитал-технології (прикриваючись тезами про непотрібність таких змін, несвоєчасність, недосконалість тощо), так і об'єктивні проблеми низької якості реалізації/адміністрування даних технологій на практиці конкретним ЗВО чи його підрозділом.

Ще однією проблемою є відсутність довіри до цифрових сервісів та хмарних технологій або стурбованість їх надійністю, безпекою та стійкістю. Одним з головних стримувачів діджиталізації в університетах є цифрова грамотність. Під цим ми маємо на увазі знання, вміння та впевненість використання наявних технологій та пристроїв для досягнення бажаних освітніх результатів. Викладачі та співробітники можуть боятися використовувати інструменти, в яких їм не вистачає впевненості, їх нервує участь у цифрових просторах, де вони можуть почувати себе неприємно/незатишно перед студентами, які фактично виростили на нових технологіях. І це при тому, що ці студенти хоч і завжди пов'язані з, наприклад, мобільними телефонами в руках, вони рідко володіють навичками ефективно використовувати цю технологію в контексті навчання.

Для успішної діджиталізації управління ЗВО необхідно пов'язати всю цифрову діяльність із загальним баченням та стратегією університету. Усі успішні програми змін повинні підтримуватися чітким баченням та стратегією, визначеними вищим керівництвом. Відсутність загального бачення може призвести до існування розрізнених програм і це приводить до створення ІТ-систем, що створюють складну інфраструктуру, негнучку і не в змозі швидко реагувати на динаміку освітнього ринку. Перш ніж співробітники та викладачі зможуть отримати нові інструменти та програми для вдосконалення цифрових можливостей, вони повинні зрозуміти, чому інструмент/програма існує і яка їх роль у досягненні стратегічних результатів. Відкрита та прозора комунікація має важливе значення для формування довіри до того, щоб відчувати себе частиною змін, а не створення чергової вже класичної моделі «змін заради змін».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Siemens, G., Gašević, D. & Dawson, S. (2015). Preparing for the Digital University: a review of the history and current state of distance, blended, and online learning. Arlington: Link Research Lab. Retrieved October 24, 2016 from 153

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

<http://linkresearchlab.org/PreparingDigitalUniversity.pdf> (звернення 31.10.2020).

2. Сірінюк-Долгарьова К. Г. Глобалізація світового новинного дискурсу (на прикладі англомовних інтернет-медіа США, Великобританії, Індії та Австралії). – Рукопис. Дисертація подана на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю

27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2011.

3. Лук'яненко Д. Г. Digital university: проект розбудови цифрового університету в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» / Лук'яненко Д. Г., Степаненко О. П. // Цифрова економіка : зб. матеріалів Нац. наук.-метод. конф., 4-5 жовт. 2018 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» [та ін.]; [оргом.: Д. Г. Лук'яненко (голова) та ін.]. – Київ: КНЕУ, 2018. – С. 245–249.

ОСОБЕННОСТИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ

**ПАРМАКЛИ Дмитрий, доктор хабилитатэкономических наук, профессор;
ТОДОРИЧ Людмила, доктор экономических наук, конференциар;
ДУДОГЛО Татьяна, доктор экономических наук, преподаватель,
Комратский государственный университет**

The most simple, intuitive and accessible method of forecasting is graphoanalytic based on the analysis of trends that reflect the trend of economic phenomena for 5 years or more. Forecasting of economic indicators on the basis of trend models, like most other methods of economic forecasting, is based on the idea of extrapolation. The graphic-analytical method of predicting shown on the example of concrete enterprises with the use of linear and polynomial trends. For greater clarity and better development of the technique used graphs of the dynamics crop yield.

Keywords: forecast, trend, development dynamics, extrapolation, crop yield.

В настоящее время в связи с развитием социально-экономических процессов и нестабильностью развития экономики, методологические средства прогнозирования становятся наиболее актуальными, обуславливается необходимость прогноза, как фактора, повышающего эффективность стратегического управления. В связи с этим важно обеспечить специалистов предприятия, а также преподавателей и студентов высших учебных заведений простой и доступной методикой прогнозирования.

Прогнозирование представляет собой специальное научное исследование конкретных перспектив развития какого-либо процесса. Оно является одним из основных звеньев процесса стратегического планирования. Прогнозы являются почвой для формирования целей и планов, как организации, так и национальной экономики в целом; они необходимы для принятия управленческих решений, во многом предопределяя стратегические альтернативы.

Одним из наиболее простых, наглядных и доступных методов является графоаналитический метод прогнозирования при помощи анализа тренда, отражающих тенденцию развития экономических явлений за 5 и более лет [1,с.35-37].

Прогнозирование экономических показателей на основе трендовых моделей, как и большинство других методов экономического прогнозирования, основано на идее экстраполяции[2,с.72-74]. Под экстраполяцией обычно понимают распространение закономерностей, связей и соотношений, действующих в изучаемом периоде, за его пределы. В более широком смысле слова ее рассматривают как получение представлений о будущем на основе информации, относящейся к прошлому и настоящему. В процессе построения прогнозных моделей в их структуру иногда закладываются элементы будущего предполагаемого состояния объекта или явления, но в целом эти модели отражают закономерности, наблюдаемые в прошлом и настоящем, поэтому достоверный прогноз возможен лишь относительно таких объектов и явлений, которые в значительной степени детерминируются прошлым и настоящим.

Основная идея экстраполяции – изучение сложившихся как в прошлом, так и настоящем стойких тенденций развития предприятия и перенос их на будущее. Различают прогнозную и формальную экстраполяцию. Формальная – основывается на предположении о том, что в будущем сохраняются прошлые и настоящие тенденции развития предприятия; при прогнозной – настоящее развитие увязывают с гипотезами о динамике предприятия с учетом того, что в будущем изменится влияние на него различных факторов. Следует помнить, что методы экстраполяции лучше применять на начальной стадии прогнозирования, чтобы выявить тенденции изменения показателей.

Существуют две основные формы детерминации: внутренняя и внешняя. Внутренняя детерминация, или самодетерминация, более устойчива, ее проще идентифицировать с использованием экономико-математических моделей. Внешняя детерминация определяется большим числом факторов, поэтому учесть их все практически невозможно. Если некоторые методы моделирования, например адаптивные, отражают общее совокупное влияние на экономическую систему внешних факторов, т.е. отражают внешнюю детерминацию, то методы, базирующиеся на использовании трендовых моделей экономических процессов, представленных одномерными временными

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

рядами, отражают внутреннюю детерминацию объектов и явлений.

Прогноз на основании трендовых моделей (кривых роста) содержит два элемента: точечный и интервальный прогнозы. Точечный прогноз – это прогноз, которым называется единственное значение прогнозируемого показателя. Это значение определяется подстановкой в уравнение выбранной кривой роста величины времени *t*. Такой прогноз называется точечным, так как на графике его можно изобразить в виде точки. Разумеется, что точное совпадение фактических данных в будущем и прогностических точечных оценок маловероятно. Поэтому точечный прогноз может сопровождаться двусторонними границами, т.е. указанием интервала значений, в котором с достаточной долей уверенности можно ожидать появления прогнозируемой величины. Установление такого интервала называется интервальным прогнозом. В данной статье ограничимся обоснованием точечного прогноза.

Рассмотрим методику прогнозирования на примере производства ячменя в АТО Гагаузия на 2020 год, используя производственные показатели, сложившиеся в автономии за 1995-2019 годы (таблица 1).

Таблица 1. Показатели производства ячменя в сельскохозяйственных предприятиях АТО гагаузия за 1995-2019 годы

Год	Площадь уборки, га	Валовой сбор, т	Урожайность, ц/га
1995	6443	14920	23,2
1996	7687	11094	14,4
1997	7121	22319	31,3
1998	5797	13798	23,8
1999	5746	12437	21,6
2000	5335	8329	15,6
2001	6141	20037	32,6
2002	8411	17410	20,7
2003	4760	5149	10,8
2004	10465	28646	27,4
2005	10591	19321	18,2
2006	9674	22590	23,4
2007	13174	13098	9,9
2008	13654	42814	31,4
2009	15478	23513	15,2
2010	13085	19146	14,6
2011	10981	23004	20,9
2012	10349	11356	11
2013	13113	29030	22,1
2014	12272	26761	21,8
2015	509	749	14,7
2016	706	1921	27,2
2017	1304	3076	23,6
2018	1558	2310	14,8
2019	7635	20213	26,5

Источник: данные управления с.х. АТО Гагауз

Чтобы нивелировать в определенной степени влияние природных и иных экзогенных факторов на нестабильность динамики экономического развития, были произведены расчеты показателей в среднем за четыре года методом нахождения среднегодовой скользящей. Они приведены в таблице 2.

Для того чтобы использовать графоаналитический метод прогнозирования, на графике следует показать два вида трендов: линейный и полиномиальный, а также уравнения и коэффициенты аппроксимации для каждого из них. Известно, что полиномиальный тренд лучше отражает тенденцию роста показателей, поскольку обладает более высоким коэффициентом аппроксимации. При данном тренде скачки показателя более сглажены, коэффициенты аппроксимации уже значительно выше, следовательно, уравнения более объективно отражают тенденцию, а значит прогнозирование по данному графику будет более точным.

Таблица 2. Расчеты четырехлетних среднегодовых показателей производства ячменя в АТО Гагаузия за 1995-2019 годы

Год	Площадь уборки, га	Валовой сбор, т	Урожайность, ц/га	Средний четырехлетний показатель		
				площади, га	Валового сбора, т	урожайности, ц/га
1995	6443	14920	23,2			
1996	7687	11094	14,4			
1997	7121	22319	31,3			
1998	5797	13798	23,8	6762,0	15532,8	23,0
1999	5746	12437	21,6	6587,8	14912,0	22,6
2000	5335	8329	15,6	5999,8	14220,8	23,7
2001	6141	20037	32,6	5754,8	13650,3	23,7

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

2002	8411	17410	20,7	6408,3	14553,3	22,7
2003	4760	5149	10,8	6161,8	12731,3	20,7
2004	10465	28646	27,4	7444,3	17810,5	23,9
2005	10591	19321	18,2	8556,8	17631,5	20,6
2006	9674	22590	23,4	8872,5	18926,5	21,3
2007	13174	13098	9,9	10976,0	20913,8	19,1
2008	13654	42814	31,4	11773,3	24455,8	20,8
2009	15478	23513	15,2	12995,0	25503,8	19,6
2010	13085	19146	14,6	13847,8	24642,8	17,8
2011	10981	23004	20,9	13299,5	27119,3	20,4
2012	10349	11356	11	12473,3	19254,8	15,4
2013	13113	29030	22,1	11882,0	20634,0	17,4
2014	12272	26761	21,8	11678,8	22537,8	19,3
2015	509	749	14,7	9060,8	16974,0	18,7
2016	706	1921	27,2	6650,0	14615,3	22,0
2017	1304	3076	23,6	3697,8	8126,8	22,0
2018	1558	2310	14,8	1019,3	2014,0	19,8
2019	7635	20213	26,5	2800,8	6880,0	24,6

Источник: выполнено по данным таблицы 1

На рисунке 1 представлена динамика урожайности ячменя за исследуемый период с указанием двух вариантов тренда: линейного и полиномиального.

Для прогнозирования урожайности ячменя на 2020 год используем как полиномиальный, так и линейный тренды. Прогнозируемый показатель на 2020 год по линейному тренду составит:

$$y = -0,140 \cdot 26 + 22,89 = 19,3 \text{ ц/га}$$

Аналогично находим искомую величину по уравнению полиномиальной линии тренда: $y = 0,0372 \cdot 26^2 - 1,218 \cdot 26 + 29,218 = 22,7 \text{ ц/га}$

Не следует забывать, что в уравнениях трендов аргумент «х» указывает на номер периода. В нашем примере в уравнениях трендов вместо «х» следует указывать не год, а порядковый номер периода. Например вместо 1995 используется цифра 1, вместо 1996 – цифра 2 и т.д. Искомый 2020 год является 26 периодом.

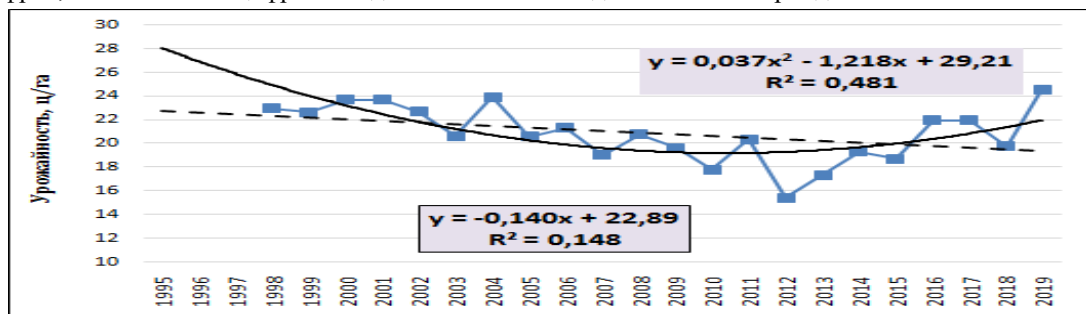

Рисунок 1. Динамика среднегодовой урожайности ячменя в АТО Гагаузия 1995-2019 годы

Поскольку показатели по двум видам линии трендов разнятся, принимаем в качестве прогнозных средние значения. Таким образом, урожайность ячменя в прогнозируемом 2020 году составит 21,0 ц/га ($\frac{19,3+22,7}{2}$). Данные наглядно представлены на рисунке 2.

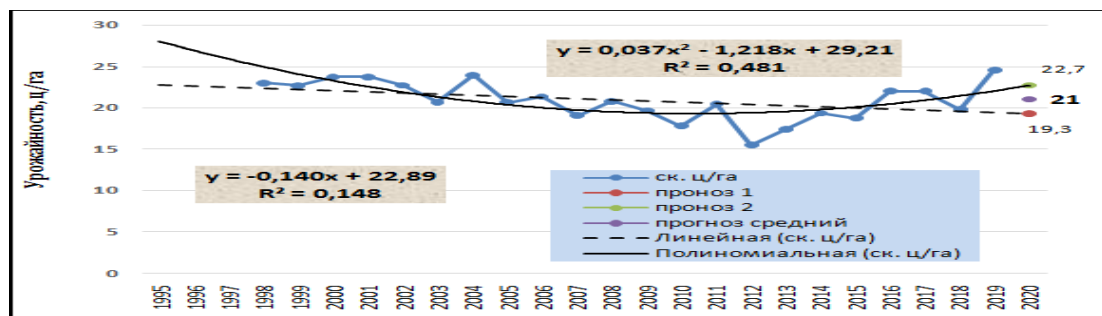

Рисунок 2. Графический метод прогнозирования урожайности ячменя на 2020 год в АТО Гагаузия

Источник: выполнено по данным таблицы 2

Графическое изображение является наглядным и понятным для любой аудитории. Кроме того, данный метод является достаточно простым, поскольку не требует большого количества исходных данных, он позволяет осуществлять долгосрочные прогнозы заблаговременно. Вышеизложенное позволяет специалистам предприятий,

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

преподавателям и студентам учебных заведений, используя доступную программу Excel компьютеров, выполнять не сложные прогнозные расчеты.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П., Дудогло.Т.Д., Кураксина С.С., Яниогло А.И. Продуктивность земли в сельском хозяйстве. Монография под ред.Д.М.Пармакли; Комрат. Гос.ун-т, Н-и. центр «Прогресс».- Комрат, 2017 (Tipogr. "Centrografic"). – 242 p.
2. Пармакли Д.М., Дудогло Т.Д. Графический метод в статистике: (учебно-методическое пособие) ;Комр.гос. ун-т, Научно-исслед. центр «Прогресс». – Комрат: Б. и., 2017 (tipogr. «Centrografic») – 85 p.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

**SECȚIUNEA nr. 4 PROBLEME ALE CONTABILITĂȚII ȘI AUDITULUI ÎN CONDIȚIILE
ACTUALE**

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: ACCOUNTING AND REPORTING ASPECT

***RYLIEIEV Serhii, PhD, Associate Professor
KHARIUK Inna, Senior Lecturer***

Ukraine, Chernivtsi, Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE

The issue of accounting development in the system of requiring informational needs of both external and internal users is the subject of active discussion of theorists and practitioners. At the same time, the majority recognizes the need for changes that involve changes in the content, qualitative characteristics and form of reporting, the development of principles, methods and concepts, up to a change in the accounting paradigm.

Key words: internal and external accounting, social responsibility, corporate responsibility, social reporting.

The reason for the decline in accounting functionality is its specific features such as conservatism, isolation in the academic and professional environment, retrospective information, specific methods and product format, a large number of restrictions and regulations, the dominance of the process over the result and lag behind users' needs.

Insufficient satisfaction with the information product of accounting initiates at the level of theory constant attempts to identify new types of accounting: actuarial, behavioral, social, etc. Within the framework of the above mentioned, accounting of social responsibility of business is distinguished (Fig. 1).

Business corporate responsibility is the responsibility of an organization for the impact of its decisions and activities on society and the environment through transparent and ethical behavior that promotes sustainable development, taking into account the health and well-being of society. It takes into account the expectations of stakeholders and complies with current legislation; it correlates with international standards of conduct and integrated into the activities of the entire organization [2].

Social accounting within the objects of social responsibility is designed to provide information to internal and external users on the relevant economic, environmental and social aspects of financial and economic activities of business. This information should be disclosed and summarized in non-financial statements, and reported in accordance with international practice and standards.

The need for corporate social reporting is confirmed by the development of non-financial reporting, in particular, over the past ten years, the number of tools that determine the requirements for sustainability reports has increased 6.5 times (7 times - for mandatory, 5.4 times - for voluntary reports) [4, p. 123].

Social reporting, adopted by most large international corporations and some operating in our country (Obolon, Nestle Ukraine, Metinvest, Kyivstar, Coca-Cola, etc.), is a multifunctional process.

The requirements of the European Commission Directive 2014/95 / EU stipulate that starting from 2017, all large companies with an average annual number of employees over 500 are required to prepare non-financial statements that will contain information on a number of important aspects in the following areas: environmental, social, anti-corruption, ensuring human rights, etc.

Approximately 93% of EU countries have completed the process of incorporating Directive 2014/95 / EU into national legislation [4, p. 123].

An almost similar rule was approved in early October 2017 in the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine". Based on the results of activities in 2018, medium and large enterprises compile a Management Report - a document that contains financial and non-financial information that characterizes the state and prospects of the enterprise and reveals the main risks and uncertainties of its activities.

The Guidelines for the preparation of management report statei that "large enterprises with an average number of employees at the date of the annual financial statements exceeding the criterion of 500 employees are recommended to include in the management report non-financial performance indicators. These indicators contain information on the impact of its activities, in particular on the environment, social issues, including issues of social protection of employees, respect for human rights, the fight against corruption and bribery.

Thus, social accounting and its final phase - compiling part of the non-financial, reporting in Ukraine are optional, even for large companies, which significantly reduces the social responsibility of business.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

<i>Business social responsibility concepts</i>				<i>Conceptual principles and standards</i>
Interested parties «stakeholders»		Corporate community	Corporate accountability	
Corporate resilience		Proactivity	Voluntary	
<i>International standards of corporate social responsibility</i>				
International Labor Organization Convention (ILO convention)				
The UN Global Compact				
The OECD Guidelines for Multinational Enterprises				
ISO Standards 14000 (environmental management systems) and ISO Standards 26000 (guidelines on social responsibility)				
Social and ethical reporting standards AA 1000 (Account Ability 1000 S)				
The Global Reporting Initiative – GRI				
The Global Sullivan Principles – GSP				
Social Accountability 8000				
<i>Varieties of social accounting</i>				
Accounting for social responsibility	Accounting for aggregate impact	Socio-economic accounting	Accounting for social indicators	
<i>Principles of accounting and reporting of business social responsibility</i>				
Content and neutrality		Comparability	Completeness	
Regularity and timeliness		Sequences	Continuous improvement	
Quality and mandatory external inspection		Communication		
<i>The purpose of social responsibility accounting is to preserve values, determine the results of socially responsible activities and meet the information requests of all stakeholders.</i>				
<i>The task of accounting for corporate social responsibility</i>				
<i>Business social responsibility accounting entities</i>				
<i>Objects of business social responsibility accounting</i>				
Objects that provide economic activity (economic means and their sources)		Objects that make up economic activity (economic processes and their results)		
<i>Expenses (fulfillment of social responsibility tasks)</i>				
Staff development	Health and safety		production quality	
Environmental protection and resource conservation	Implementation of social initiatives for the benefit of the community		Conscientious business practice	
<i>Socially responsible restructuring</i>				
<i>Reporting (report) of corporate social responsibility</i>				
Arbitrary shape	Standardized form	Comprehensive report (according to a certain		<i>Social accounting and reporting</i>

Figura 1. Conceptual principles, accounting and reporting of corporate social responsibility [1-5]

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

In worldwide practice, companies that compile social reports are more attractive to investors, and their activities are transparent in terms of socio-environmental and a number of other aspects for the public, the state and local governments. This fact highlights the need to develop the theory and implementation of the practice of social accounting and reporting in domestic enterprises in the system of increasing their social responsibility and investment attractiveness.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Bud'ko, O.V. (2016) Accounting for socially responsible activities as an information basis for sustainability management company. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: Practice and Experience]*, vol. 20, pp. 33–38 (in Ukr.).
2. International standard of ISO of a 26000 «Management social responsibility», available at: www.iso.org/iso/catalogue (Accessed 14 September 2016).
3. [Hodniuk, I.V., & Semenyshena, N.V. \(2017\) Social accounting and reporting as tools of social responsibility. Podilskyi visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika \[Podilian bulletin: Agriculture, Engineering, Economics\], vol. 26, pp. 131–140 \(in Ukr.\).](#)
4. Odintsova, T.M. & Rura, O.V. (2018) Development of types, objects and methods of accounting in the digital economy and information society. *Nauchno-tekhnicheskiye vedomosti SPbGTU. Ekonomicheskie nauki [St. Petersburg State Polytechnical University Journal. Economics]*, vol. 11, pp. 120–131 (in Russ.).
5. Topishko, I.I. & Topishko, N.P. & Galetska, T.I. (2017) Social responsibility of enterprise and its international standards. *Shidna evropa: ekonomika, bizness ta upravlinnya [Eastern Europe: Economy, Business and Management]*, vol. 1, pp. 72–76 (in Ukr.).

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**
**SECȚIUNEA nr. 5 FINANȚELE ȘI ANALIZA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL
INTEGRĂRII ÎN UE**

EVALUAREA RISCURILOR ACTIVITĂȚII ÎNTREPRINDERII

*CAZAC Ianina, asist univ.
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*

The article presents the theoretical foundations of risk characteristics, the assessment of economic, financial and bankruptcy risk risks that may arise during the activity of the production company and as a result of the involvement of management methods using quantitative risk analysis. The characteristics of the risks are presented and measures are proposed to minimize their impact on the activities of a production undertaking.

The analysis allows us to conclude that the company must follow an active pricing policy and monitor changes in factors, influencing the increase in the volume of funds for the current activities of the company.

Keywords: risk, economic risk, financial risk, risk of bankruptcy, leverage effect, operational lever, diagnosis.

În procesul desfășurării activității sale, antreprenorii se confruntă cu o diversitate de tipuri de risc, care diferă prin locul și momentul apariției, totalitatea factorilor externi și interni care le afectează nivelul și, prin urmare, prin modul în care sunt analizați și evaluați.

De regulă, toate tipurile de risc se află într-o interconexiune reciprocă și afectează activitatea antreprenorului. În același timp, o schimbare a unui tip de risc poate provoca modificarea și altor tipuri de risc.

Conceptul de risc a fost abordat în lucrările atât a savanților străini: C. Drury, M. Niculescu, V. Kovaliov, I. Stancu, M. Mironiuc, D. Messen, I. Moroșan, A. Șeremet, V. Savițkaia etc., cât și a savanților - economiștilor autohtoni V. Balanuță, N. Băncilă, I. Enicov, L. Gavriiliuc, I. Sârbu, N. Muntean, N. Teaci, A. Teaci, V. Paladi, N. Prodan etc.

În conformitate cu realitățile economice, financiare, activitatea entităților economice este direct legată de riscuri. Eficiența funcționării unei întreprinderi în mare măsură depinde de capacitatea de a gestiona riscurile economice și financiare.

Relevanța lucrării se datorează necesității de a determina gradul de influență a riscurilor asupra activităților întreprinderii. Studiarea problemei este un element fundamental al teoriei și practicii gestiunii întreprinderii. Activitatea antreprenorială este riscantă, adică acțiunile participanților în afaceri în condițiile relațiilor de piață predominante, concurența, funcționarea întregului sistem de legi economice nu pot fi calculate cu deplină certitudine și implementate. Multe decizii de afaceri trebuie luate în contextul incertitudinii, atunci când este necesar să se aleagă un curs de acțiune dintre mai multe opțiuni posibile, a căror implementare este dificil de prevăzut.

În prezent problema riscului în afaceri este deosebit de relevantă datorită faptului că în condițiile economiei moderne, se formează un mediu economic special în activitatea antreprenorială și apar noi elemente de incertitudine care diversifică, sporesc zonele de apariție situațiilor de risc. În aceste condiții, există ambiguitate și incertitudine în obținerea rezultatului final așteptat și, în consecință, crește și gradul de risc antreprenorial.

Cercetătorii interpretează conceptul de „risc” prin diferite prisme, prin urmare, o abordare unificată nu a fost încă dezvoltată. Potrivit unor autori, riscul este pericolul unor consecințe imprevizibile și nedorite pentru o entitate economică, care în cele din urmă aduc deteriorarea economiei, îi înrăutățesc dinamismul și eficiența. De asemenea, riscul este înțeles ca probabilitatea de scădere a veniturilor ca urmare a activității antreprenoriale.

Riscul în afaceri este ceva normal, este o componentă firească și de neînlăturat din lumea afacerilor.

Riscul este o parte integrantă a vieții economice, politice, sociale a societății, acesta însoțește toate domeniile și activitățile oricărei organizații care există în condițiile pieței. În acest sens, cea mai importantă condiție pentru existența normală a oricărei întreprinderi moderne este capacitatea managementului de vârf de a prevedea, de a efectua prevenire, de a controla rațional și de a gestiona eficient riscurile.

Savantul românesc, M. Niculescu definește fenomenul riscului ca variabilitatea rezultatului sub presiunea mediului. Rentabilitatea nu poate fi apreciată decât în funcție de riscul suportat, și invers. Diferiți agenți economici nu-și asumă alt risc decât în funcție de rentabilitatea pe care o așteaptă. În acest context, tot mai acreditată devine opinia că echilibrul financiar este respectat, dacă rentabilitatea unui agent economic compensează riscul asumat [4, p.314].

Principalele riscuri care afectează activitatea întreprinderii sunt: de exploatare (economic, operațional, de afacere), de finanțare (financiar) și de faliment (insolvabilitate).

Conceptul de risc apare în strânsă legătură cu strategia financiară a întreprinderii, fiind legat de costul capitalului (propriu sau împrumutat) și ca urmare este numit risc de capital, are două componente: riscul de exploatare și riscul financiar, ambele dependente de fluctuația ratei rentabilității la variațiile volumului de activitate [5, p.162].

Definițiile, conținutul, esența și modalitatea de estimare a riscului economic, financiar și cel de faliment sunt prezentate în tabelul de mai jos.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Tabelul 1. Criteriile de evaluare a riscului în cadrul întreprinderii

Tipuri de risc	Definiția	Modalitatea de estimare
Riscul operational	reflectă capacitatea întreprinderii de a se adapta la timp și cu cel mai mic cost la variațiile generate de mediul economic și este legat de prezența cheltuielilor fixe în totalul cheltuielilor de exploatare. El caracterizează elasticitatea profitului activității operaționale în funcție de modificarea cu 1% a veniturilor din vânzări.	- se apreciază în baza marjei de securitate și intervalului de siguranță; - se estimează prin aplicarea coeficientului de elasticitate (levierul operațional) și analiza pragului de rentabilitate;
Riscul financiar	exprimă sensibilitatea profitului net la variația profitului operațional și caracterizează variabilitatea indicatorilor de rezultate sub incidența structurii financiare a întreprinderii.	- se estimează în baza pragului de rentabilitate; - se estimează în baza coeficientului de levier financiar, care exprimă modificarea procentuală a profitului net în funcție de modificarea cu 1% a rezultatului financiar din activitatea operațională;
Riscul de faliment	exprimă incapacitatea întreprinderii de a-și achita datoriile (pe termen lung și curente) față de terți care pot fi temporare, ocazionale dar și permanente. În practică, acest concept este înlocuit cu riscul de insolvabilitate.	- principalele instrumente operaționale la care recurge analiza funcțională pentru investigarea riscului de faliment sunt: fondul de rulment net, necesarul fondului de rulment net și soldul de trezorerie; - metoda scorului (modelul Altman; modelul Conan și Holder; modelul Taffler etc.);

Sursa: [7]

Savantul autohton, Neli Slobodeanu, tratează gestiunea riscurilor ca „totalitatea unor anumite metode, procedee și măsuri cu ajutorul cărora se efectuează evidențierea, evaluarea și, în caz de necesitate, calculul influenței factorilor asupra riscului examinat cu scopul reducerii pierderii și/sau majorării profitului întreprinderii” [6, p. 25]. Totodată, conform opiniei savantului, activitatea de gestiune a riscurilor trebuie să fie confirmată prin documente de reglementare și de dispoziție corespunzătoare, care determină în fiecare caz concret periodicitatea examinării riscului, modul de reflectare, păstrare și utilizare repetată a rezultatelor monitoringului și analizei riscurilor.

În literatura de specialitate, se întâlnește noțiunea de risc global sau total care se calculează ca produsul dintre coeficientul levierului operațional și levierului financiar.

În tabelul de mai jos prezentăm calculul și analiza dinamicii coeficienților levierului operațional, levierului financiar și a levierului global.

Tabelul 2. Analiza levierului operațional, levierului financiar și a levierului global

Indicatori	Anul precedent	Anul curent	Abaterea absolută, +/-	Ritmul de creștere, %
A	1	2	3 = 2-1	4 = 2/1 x 100%
Venit din vânzări, lei	527 435 883	519 407 685	8028198	98,48
Costuri variabile, lei	401 189 470	395 468 415	-5721055	98,57
Costuri constante, lei	68 793 696	64 925 961	-3867735	94,38
Marja de contribuție, lei [rd.1-rd.2]	126 246 413	123 939 270	-2307143	98,17
Rata marjei de contribuție, % [rd.4/rd.1x100%]	23,94	23,86	-0,08	99,66
Punctul critic, lei [rd.3/rd.5]	287 358 797	272 112 158,4	-15246638,6	94,69
Profit operațional, lei [rd.1- rd.2-rd.3]	57 452 717	59 013 309	+1560592	102,72
Coeficientul levierului operațional [rd.4/rd.7]	2,19	2,1	-0,09	95,89
Cheltuieli financiare, lei	12 898 653	39 443 732	+26 545 079	305,8
Profit net, lei [rd.7 – rd.9]	44 554 064	19 569 577	-24984487	43,92
Coeficientul levierului financiar [rd.7/(rd.7 – rd.9)]	1,29	3,01	+1,72	233,33
Coeficientul levierului global [rd.8 x rd.11]	2,82	6,32	+3,5	224,11

Sursa: elaborat de autor

Criteriile generale de identificare a întreprinderii în situații dificile sunt următoarele:

- insolvabilitatea, adică activele circulante realizabile nu sunt suficiente pentru achitarea datoriilor curente;
- supraîndatorarea, adică cazul în care gradul de îndatorare este atât de mare încât compromite capacitatea întreprinderii de a face față datoriilor scadente;
- existența unor fapte de natură să compromită continuitatea activității economice [7, p.196].

La întreprinderea analizată veniturile din vânzări s-au redus în dinamică cu 1,52%, iar nivelul costurilor variabile este în descreștere cu 1,43%, ceea ce a contribuit la descreșterea marjei de contribuție.

În perioada de gestiune, costurile constante s-au redus cu 5,61%, având un impact pozitiv, cauzând descreșterea punctului critic cu 5,31%. Descreșterea coeficientului levierului operațional de la 2,19 la 2,1 ne demonstrează faptul

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

diminuării riscului operațional cu 4,11% ca consecința micșorării costurilor constante cu 5,61%, fapt apreciat pozitiv. În paralel, se analizează și se constată coeficientului levierului financiar, care are tendință de majorare, spre deosebire de coeficientului levierului operațional. Sporirea coeficientului levierului financiar de la 1,29 până la 3,01, ne demonstrează majorarea riscului financiar cu 133,33% ca fiind consecința creșterii cheltuielilor financiare cu 26 545 079 lei sau cu 205,8%, fapt apreciat negativ. În urma efectuării studiului cu privire la dinamica coeficientului levierului global, menționăm creșterea de la 2,82 la 6,32 sau cu 124,11%, fapt ce atestă dependența profitului net de evoluția veniturilor din vânzări, dar și de incidența riscului operațional și financiar, de reducerea costurilor constante în condițiile sporirii cheltuielilor financiare. Cu scopul de a reduce efectului negativ al nivelului înalt al cheltuielilor financiare, se propune majorarea nivelului pragului de rentabilitate care ar include suma cheltuielilor financiare ale întreprinderii. În vederea reducerii riscului financiar și a riscului global, managementul întreprinderii trebuie să elaboreze măsuri privind optimizarea cheltuielilor financiare. Nivelul înalt a cheltuielilor financiare poate diminua capacitatea de autofinanțare a întreprinderii până la insolabilitatea ei, ceea ce reflectă riscul financiar.

Riscul de faliment poate fi evaluat datorită următoarelor modele, bazate pe analiza statistică multifactorială, cum ar fi: modelul Altman, modelul Taffler, modelul Beaver, modelul Conan-Holder, modelul Băncii Comerciale Române, modelul economistei G. Savițaia (Belarus) etc.

Analizând riscul de faliment al întreprinderii în baza modelelor menționate mai sus, obținem următoarele rezultate:

Tabelul 3. Analiza probabilității de faliment a întreprinderii X, prin prisma modelelor de scoring

Funcția scor Z, după:	Anul precedent	Anul curent
Modelul Altman	0,6133 - ridicat	0,5 - ridicat
Modelul Taffler	0,3384 - redus	0,3525 - redus
Modelul Conan-Holder	0,0153 - ridicat	-0,0511 - maximal
Modelul economistei G. Savițaia (Belarus)	6,1251 - mic	1,3557 - ridicat

Sursa: elaborat de autor

Modelul Taffler este unicul model pe baza căruia rezultatele întreprinderii au fost mai puțin alarmante, însă celelalte 3 modele arată că întreprinderea are o probabilitate de faliment destul de ridicată, și aceasta este chiar în creștere, de aceea este necesar urgent de luat măsuri de îmbunătățire a situației acesteia.

Pentru a minimiza amenințarea falimentului putem utiliza mai multe modalități, printre care: refuzul producției neprofitabile, reducerea cheltuielilor, limitarea stocurilor, extinderea activității de marketing, creșterea eficienței utilizării resurselor întreprinderii, diversificarea producției.

Analizând rezultatele performanței entităților economice putem identifica principalele probleme în gestiunea riscului întreprinderii:

- scăderea nivelului profitului până la impozitare și a profitului net al întreprinderii (riscul de rambursare împrumuturile și capacitatea de a-și îndeplini obligațiile crește semnificativ);
- excesul ratei de creștere a costului de producție față de rata de creștere a veniturilor (lipsa măsurilor de reducere a riscurilor);
- scăderea solvabilității și lichidității;
- excesul de creanțe față de conturile de plăți (creșterea impactului creditului asupra riscul și riscul pierderilor financiare directe).

Măsurile de minimizare a riscurilor în cadrul entităților economice ar trebui să devină cele mai importante funcții managementului care vizează îmbunătățirea eficienței companiei în viitor. Cele mai importante sarcini care trebuie rezolvate în procesul de gestiune a riscului ar trebui să fie:

- identificarea și utilizarea rezervelor companiei, permițând reducerea dependenței de surse externe de strângere de fonduri;
- asigurarea unui echilibru mai complet al fluxurilor de trezorerie pozitive și negative în timp și volum, asigurarea unei relații mai strânse a fluxurilor de trezorerie pe tipuri de activitate economică a întreprinderii;
- îmbunătățirea stării financiare.

Fluctuațiile prețurilor la materii prime, energie electrică, tarife de transport pot duce la semnificative creșteri a costurilor întreprinderii, respectiv o scădere a rentabilității acesteia și a capacității de a-și plăti propriile sale obligații, întrucât costurile materiilor prime, energiei și transportul produselor sunt principalele componente din costul de producție al întreprinderii.

Concluzionând putem menționa că îmbunătățirea performanțelor financiare ale întreprinderii necesită sporirea rentabilității vânzărilor, accelerarea rotației activelor, fundamentarea judicioasă a politicii financiare, care să permită întreprinderii valorificarea unor conjuncturi favorabile [1].

Astfel, cele mai acute probleme pentru întreprindere sunt reducerea riscurilor precum: risc de credit, risc de pierdere a profitului, risc de lichiditate, risc de întârziere a plății, risc de inflație. Acest lucru dezvăluie relevanța dezvoltării și luării deciziilor manageriale pentru a le minimiza.

Conducător analizând mereu activitatea întreprinderii sale și ținând cont de factorii menționați mai sus, poate asigura succesul afacerii.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BABII, L. *Aspectul analizei levierului financiar ca indicator de evaluare a riscului întreprinderii*. In: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul №. 1 (13), 2015.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

2. CEOCEA, C. *Riscul în activitatea de management*. București: Ed. Economică, 2010.
3. GRIGORESCU, Dana Luiza. *Model de analiză discriminantă pentru detectarea riscului de faliment*. În: Revista Română de Statistică - Supliment nr. 7 / 2019 [online] [citat 29.03.2021]. Disponibil: https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2019/07/rss_07_2019_02_RO.pdf
4. NICULESCU, M. *Diagnostic financiar*. Vol. II. București: Ed. Economică, 2005. 384 p.
5. PETRESCU, S. *Analiză financiară aprofundată*. Iași, 2005, 249 p.
6. SLOBODEANU, N. *Analiza și evaluarea riscurilor economice și financiare ale întreprinderii: Teza de doctor în economie*, Chișinău, ASEM, 2008, 156 p.
7. TCACI, N.; TCACI, A. *Diagnosticul financiar, Note de curs*. Chișinău, Ed. CEP USM, 2020, 213 p.

**BUGETUL DE PROGRAME: INSTRUMENT DE SPORIRE A TRANSPARENȚEI
PROCESULUI BUGETAR**

*COCIUG Victoria, dr., conf. univ., ASEM,
POSTOLACHE Victoria, dr., conf. univ., USARB*

The experience of reforming the public finance management system in developed countries over the past two decades has shown that the introduction of target-oriented principles of budgeting into the practice of public authorities gives a positive result, despite the fact that the concepts of constructing the program budget in each individual state have their own characteristics, which in greatly complicates their comparison.

In general, the very principle of budgeting in the context of missions (areas of activity) of the government, uniting several budget programs in accordance with the goals of state policy they are aimed at, remains the same.

Interesul pentru problema creșterii transparenței procesului bugetar este susținut în mare parte de principalele instituții financiare internaționale. Astfel, prin implementarea bugetului pe programe în Republica Moldova a fost perfecționat substanțial procesul bugetar și ca urmare s-au îndeplinit angajamentele față de FMI. Actualmente, bugetul pe programe facilitează accesul la resurse financiare de către APL de toate nivelele, fiind respectat și principiul transparenței.

Sistemul de monitorizare a indicatorilor de performanță a programelor guvernamentale este conceput pentru a juca un rol cheie în evaluarea eficacității punerii în aplicare a principalelor direcții ale politicii guvernamentale. În general, trebuie remarcat faptul că o practică similară există în aproape toate țările care au trecut la bugetarea pe programe. Atenția publicului, în special a mass-media, este întotdeauna îndreptată către indicatorii eficacității guvernului și a ministerelor de resort care fac parte din acesta. Materialele de sistem, codurile, liniile directoare publicate la inițiativa organizațiilor financiare internaționale nu sunt obligatorii, dar respectarea principiilor prevăzute în acestea este considerată de comunitatea internațională drept respectarea standardelor de bune practici.

Astfel, principalele documente internaționale sunt:

1. Codul de bune practici al FMI pentru transparența fiscală (în continuare - codul FMI);
2. Ghidul FMI privind transparența fiscală;
3. Cele mai bune practici pentru transparența bugetului OECD.

Obiectivul general al bugetării pe programe este de a lega cheltuielile cu performanța ministerelor care îndeplinesc funcții sau furnizează servicii în cadrul mandatului lor. Utilizarea programelor permite, de asemenea, departamentelor să funcționeze eficient, eficace și economic. Obiectivul general poate fi împărțit în patru domenii conturate de structura programului, menționate în figura 1.

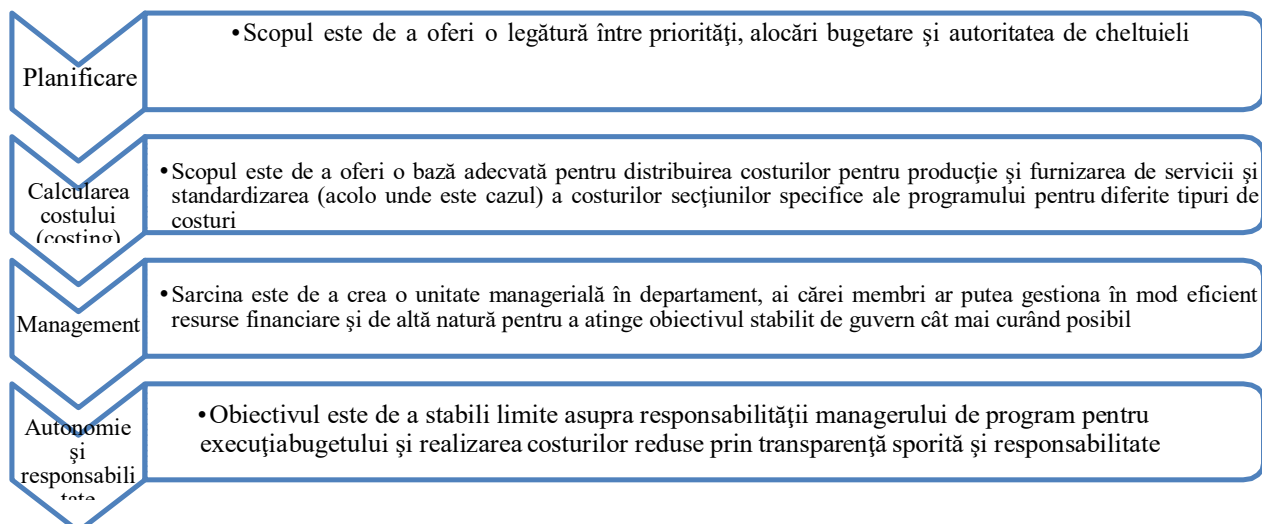

Figura 1. Domeniile obiectivului general al bugetării pe programe

Sursa: elaborat de autor

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Principalul obiectiv al bugetării pe programe este îmbunătățirea eficienței sociale și economice a cheltuielilor. Avantajele cheie ale abordării pe program în comparație cu cea tradițională sunt durabilitatea fiscală sporită și eficiența activităților departamentelor sectoriale și o legătură mai strânsă între buget și obiectivele strategice ce urmează a fi realizate.

În centrul bugetării pe programe se află clasificarea pe program a cheltuielilor, a cărei structură este determinată de obiectivele și sarcinile politicii socio-economice. Elementele fundamentale ale sistemului pentru asigurarea implementării eficiente a programelor sunt:

- indicatori cheie ai eficienței cheltuielilor fondurilor bugetare;
- mecanisme de evaluare și auditare a programelor;
- stimulente pentru gestionarii fondurilor bugetare.

În scopul evaluării și stabilirii priorităților pentru politica bugetară, este important să existe mecanisme pentru înregistrarea informațiilor cu privire la eficacitatea programelor implementate în ciclul bugetar.

Tabloul 1 Metode de bugetare și forme de control asupra execuției bugetare

Criteria	Cost / bugetare tradițională		Bugetarea pe program
Mișcare de-a lungul „verticalei” bugetare	De jos în sus		De sus în jos
Mecanismul de cheltuire a fondurilor bugetare	Finanțarea competențelor de cheltuieli ale administratorilor de fonduri bugetare în conformitate cu normative		Programe de finanțare bazate pe analiza cost-beneficiu
Forme de control	Extern	Intern	Direct de administratorii fondurilor bugetare
Organe de control	Ministerul Finanțelor etc.	Ministerele de resort	Departamentele din ministerele de resort
Obiecte de control	Costuri - articole de cost	Costuri - tipuri de costuri agregate	Rezultatele activității departamentelor și costurile totale de funcționare

Sursa: elaborat de autor

După cum arată experiența mondială, nu există un model unic de bugetare pe program, dar prezența unui set de anumite elemente ale acestuia este tipică pentru fiecare dintre țările cu un buget bazat pe program. Elementele de bază ale modelului pentru bugetarea pe program sunt:

- clasificarea pe programe a bugetului
- structura bugetului pe programe
- sistemul de asigurare a implementării eficiente a programelor
- mecanismul de stabilire a priorităților strategice în cadrul ciclului bugetar
- mecanismul de revizuire a cheltuielilor pe programe

Asigurarea transparenței bugetului pe programe se bazează pe respectarea următoarelor principii:

1. Principiul actualității și securității informațiilor, care constă în colectarea sistematică și evidența informațiilor privind rezultatele implementării programelor în procesul de pregătire a bugetului. O condiție prealabilă este anunțarea deschisă de către managerii bugetari a rezultatelor așteptate de la implementarea programelor, precum și a indicatorilor cheie de performanță. Respectarea principiului contribuie atât la apariția spațiului fiscal în cazul inițierii de noi programe fără a fi nevoie să crească suma totală a cheltuielilor, cât și la consolidarea fiscală. Stimularea administratorilor de fonduri bugetare pentru a lua decizii raționale se realizează prin stabilirea unei relații între eficacitatea implementării programelor și volumul finanțării acestora;

2. Principiul suficienței informațiilor constă în recunoașterea resurselor financiare și umane limitate pentru construirea unui sistem informațional care să ofere o evaluare complexă a programelor. Mecanismul de evaluare, fiind o parte integrantă a modelului de bază, folosește următoarele informații: gradul de conformitate a rezultatelor așteptate cu nevoile societății și a politicilor publice, indicatori ai eficienței socio-economice a programelor, validitatea și adecvarea logicii programului la rezultatele scontate. Evaluarea eficienței programelor este baza pentru luarea deciziilor bugetare și nu un instrument pentru evaluarea sectoarelor economiei;

3. Principiul integrării necesită utilizarea informațiilor în procesul de bugetare, deoarece disponibilitatea acestora servește ca o condiție necesară, dar nu suficientă, pentru construirea unui model de bugetare eficient. Datele de monitorizare ale programelor existente ar trebui integrate în procesul bugetar pentru a revizui obiectivele politicii bugetare, modificarea în timp util sau eliminarea programelor cu prioritate redusă;

4. Principiul sinergiei și cooperării constă în schimbul de informații între inițiatorii deciziilor și cei responsabili de adoptarea acestora, precum și complexitatea abordării bugetare la nivel de stat. Pe de o parte, planificarea pe termen mediu în sectoare, în special în domeniul sănătății și educației, este o sursă de informații necesare pentru managerii de buget. Pe de altă parte, planificarea la nivel național acționează ca un instrument pentru stabilirea priorităților pentru planurile sectoriale. Bugetarea pe programe necesită integrarea instituțională a procesului de planificare și bugetare, de exemplu, prin combinarea ambelor funcții într-un singur departament;

5. Principiul flexibilității manageriale, a cărui implementare practică face posibilă asigurarea adaptării la timp a

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

unităților structurale responsabile de implementarea programelor la condițiile în schimbare. Managerilor de buget și coordonatorilor de programe li se oferă o autoritate sporită pentru a lua decizii în timp util legate de alegerea resurselor necesare implementării eficiente a programelor.

Bugetul pe programe este elaborat de sus în jos. În primul rând, guvernul reduce limitele de cheltuieli agregate: cât se va cheltui în total, cât se va cheltui pentru investiții, care va fi deficitul bugetar și așa mai departe. Aceste limite se bazează pe ipoteze prudente despre creșterea economică, șomajul, inflația și alte cantități macro. Analiza departamentală care ignoră prognoza este înlocuită de analiza fiscală bazată pe prognoză. În al doilea rând, guvernul stabilește limite sectoriale, adică repartizează cheltuielile între principalele sectoare, iar în cadrul sectorului, noi inițiative pot fi finanțate din vechile programe. Dacă limitele sectoriale nu afectează limitele agregate și coincid cu „limitele” departamentelor, atunci bugetul programului este bine pregătit. În al treilea rând, guvernul stabilește limite intra-sectoriale - „plafoane” pentru bugetele departamentale. În cele din urmă, guvernul poate limita, de asemenea, anumite componente ale programelor, de exemplu, cheltuielile de funcționare (preferate de departamente îndetrimentul capitalului).

Bugetarea pe programe implică, de asemenea, o separare clară a rolurilor și responsabilităților. Deciziile privind limitele agregate și sectoriale sunt luate de prim-ministru la propunerea ministrului finanțelor. Accentul se pune aici pe gestiunea fiscală agregată, planificarea pe termen mediu (plafoane pentru cheltuieli pe mai mulți ani) și prioritățile politice. În ceea ce privește limitele intra-sectoriale, ministrii își formează bugetele, dar există reguli generale pe care trebuie să le respecte. În loc de negocieri îndelungate și jocuri birocratice - puteri delegate. Mai puține cereri frivole de fonduri bugetare și mandate neasigurate, adică consolidare fiscală îmbunătățită. În loc de o reacție a departamentelor la deciziile „de sus” de tip „așteaptă și vezi” - restructurare proactivă a cheltuielilor „de jos”.

Punctul de plecare pentru construirea unui buget pe programe este de a stabili o relație strânsă între funcțiile statului și obiectivele strategice ale acestuia prin legarea competențelor fiecărui administrator de fonduri bugetare sau centru de cheltuieli cu politica de stat dintr-un sector specific (figura 3). Subprogramele și proiectele implementate în cadrul programelor sunt centre de costuri pentru care este elaborată o clasificare economică.

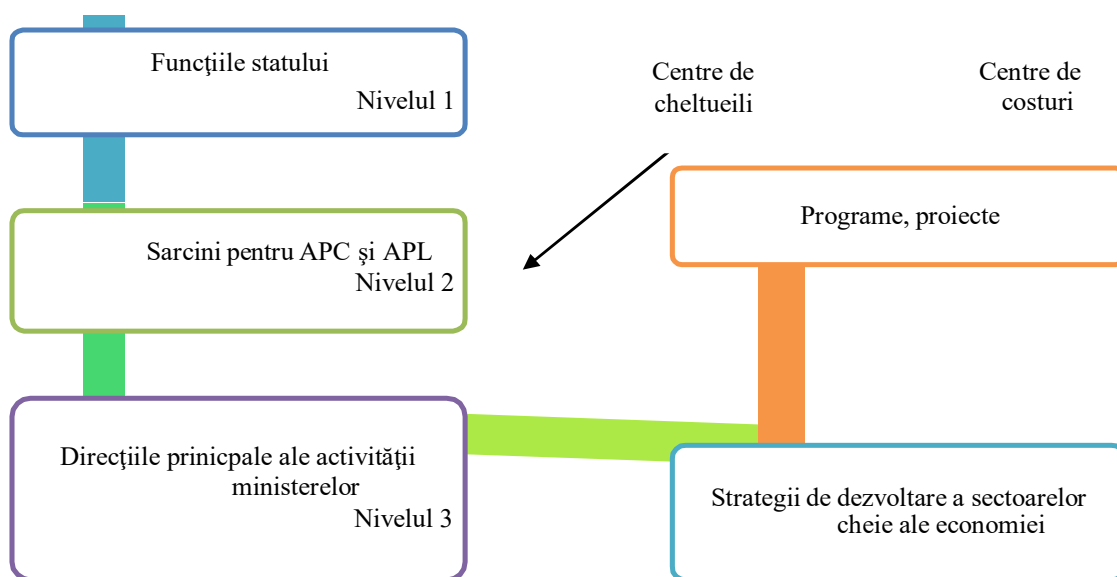

Figura 2. Abordarea bugetării pe programe

Sursa: elaborat de autor

În concluzie menționăm că bugetul pe programe este conceput pentru a rezolva problemele de sporire a cheltuielilor publice și pentru a evalua eficacitatea acestora, pentru a depăși dificultățile de percepere a alocațiilor bugetare în contextul clasificării bugetare și, de asemenea, pentru a uni numeroase instrumente dispersate, orientate spre programe, utilizate în procesul bugetar. Dezvoltarea programelor bugetare devine o încercare de a combina toate instrumentele pentru atingerea obiectivelor politicii publice la dispoziția guvernului.

Formarea bugetului în contextul programului conduce inevitabil la o regândire profundă a funcțiilor și sarcinilor activităților autorităților executive. Avantajele sistemului bugetar al statului de drept se datorează însăși naturii sale: prezența unui mecanism democratic de responsabilitate, implementat prin forme moderne de control public și o societate civilă puternică, în care autoritățile publice apară în mod egal interesele statului și contribuabilului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Diamond, J. From Program Budgeting to Performance Budgeting: The Challenge for Emerging Market Economies. In: IMF Working Paper WP/03/169. June 2003. Disponibil: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03169.pdf>.
2. Jacobs, D., Hélix, J.-L., Bouley, D. Budget Classification. Technical Notes and Manuals / International Monetary Fund. December 2009. Disponibil: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/tnm/2009/tnm0906.pdf>.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

ROLUL CAPITALULUI SOCIAL ÎN FUNCȚIONAREA EFICIENTĂ A AGENTULUI ECONOMIC

DUMBRAVANU Lilia,

Universitatea de Stat Alecu Russo din Bălți

Le capital social est le capital de départ de l'entité commerciale, nécessaire pour assurer son activité principale et réaliser des bénéfices futurs. Le capital statutaire est l'un des principaux indicateurs qui caractérisent la taille et la situation financière de l'organisation. La valeur du capital statutaire peut, par décision des fondateurs, augmenter ou diminuer dans le procès d'activité financière et économique, avec l'enregistrement obligatoire des modifications dans les documents constitutifs.

Dans cet article, l'auteur fait une étude approfondie du rôle et des mouvements de capitaux dans une entreprise sur la base d'informations réelles des agents économiques nationaux. Donc, seulement connaissant bien la situation des mouvements de capitaux nous pourrions organiser en toute sécurité le procès de production et commercial, fait qui génèrera également une augmentation des bénéfices, dans les conditions d'un niveau acceptable de risque, de stabilité financière, de solvabilité, et de liquidité.

Mots clés: *capital, risque, liquidité, solvabilité, rentabilité.*

Resursele financiare reprezintă o resursă important în organizarea activității întreprinderii, iar capitalul – unul din factorii principali în activitatea de producție, având o importanță majoră în viabilitatea activității și stabilitatea financiară a agentului economic.

Anume, capitalul reprezintă baza apariției și funcționării ulterioare a oricărei întreprinderi, iar în procesul activității asigură interesele companiilor, personalului și a statului.

Capitalul propriu, din componența căreia face parte și categoria studiată în acest articol, adică „capitalul social”, în bilanț poate intra atât în formă concretă, cât și în formă abstractă.

Situația dată se explică prin faptul că el poate intra în evidență sub formă de depuneri, investiții în capitalul social sau sa crească în rezultatul activității de bază a întreprinderii prin intermediul profitului.

Capitalul social reprezintă capitalul de start al subiectului economic absolut necesar pentru aprovizionarea activității de bază a acestuia și obținerea unui profit rezultat în viitor.

Capitalul social este unul din principalii indicatori care caracterizează mărimea și situația financiară a întreprinderii.

Nivelul capitalului social poate, după decizia conducătorului, să crească ori să scadă în procesul activității economico-financiare cu indicarea obligatorie a modificărilor în documentele constitutive ale entității economice.

Capitalul social caracterizează nivelul sau mărimea patrimoniului detașat, dreptul la proprietatea care a trecut în gestiunea întreprinderii (persoană juridică). De asemenea, caracterizează proprietatea conducătorilor, precum și mărimea obligațiilor acestora după cota – parte a investițiilor lor.

Pentru a înțelege rolul și locul capitalului social în cota-parte a nivelului capitalului propriu, putem utiliza tabelul 1, care permite analiza elementelor capitalului propriu ce participă la formarea și modificarea nivelului acestuia.

Tabelul 1. Influența elementelor ce formează capitalul propriu asupra nivelului cumulativ al acestuia

Influența asupra capitalului propriu	Formele elementelor
Elementele care modifică pozitiv nivelul capitalului propriu (+)	Capitalul social (311)
	Capitalul neinregistrat (314)
	Capitalul de rezervă (321)
	Profitul nerepartizat (332)
Elementele care modifică negativ nivelul capitalului propriu (-)	Capital nevarsat (313)
	Capital retras (315)
	Pierdere neacoperită a anilor precedenți (332)
	Perdere netă a perioadei de gestiune (333)
	Profit utilizat al perioadei de gestiune (334)

Sursa:elaborat de autor

Cerințele legislative de bază valabile pe teritoriul Republicii Moldova în ceea ce privește mișcarea capitalului social, precum și ordinea de investire sunt determinate de Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002 (republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132).

Astfel, în conformitate cu actul normativ menționat mai sus, capitalul social determină mărimea minimă a activelor, de care trebuie să dispună o societate pe acțiuni sau o societate cu răspundere limitată.

Contribuțiile în capitalul social al întreprinderii presupun depuneri în numerar, dacă documentele constitutive nu prevăd altă formă. În același timp lucrările și serviciile, executate și prestate la constituire și în perioada de existență a companiei, nu se consideră contribuții la formarea sau creșterea capitalului social al acesteia.

Nu pot fi considerate contribuții la formarea sau creșterea capitalului social al întreprinderii cerințele și drepturile nepatrimoniale.

Situația financiară a întreprinderii reflectă capacitatea subiectului economic de a-și finanța activitatea, de a-și menține stabil capacitatea de plată a datoriilor (solvabilitatea) și atractivitatea de investiții.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

Gestionarea profesională a finanțelor necesită nemijlocit o analiză aprofundată, care permite aprecierea mai exactă a unei situații nedeterminate cu ajutorul numeroaselor metode de cercetare moderne.

În analiza situației financiare un rol deosebit are cercetarea indicatorilor, la calculul cărora participă capitalul propriu.

În procesul activității de aprovizionare, producție, realizare, precum și activității financiare inclusiv, se petrece un circuit neîntrerupt al capitalului, se modifică structura activelor și a resurselor lor de formare, numărul și nevoia de resurse financiare și, în consecință, starea financiară a întreprinderii, a cărei manifestare externă este solvabilitatea.

Dacă solvabilitatea este o manifestare externă a stării financiare a unei întreprinderi, atunci stabilitatea financiară este latura sa internă, reflectând echilibrul fluxurilor de numerar, veniturilor și cheltuielilor, fondurilor surselor de formare.

Pentru asigurarea stabilității financiare, întreprinderea trebuie să dispună de o structură flexibilă a capitalului și să fie capabilă să organizeze mișcarea acestuia în așa mod, încât să se asigure o creștere constantă a veniturilor față de cheltuieli în scopul menținerii solvabilității și creării condițiilor pentru o funcționare normală.

Din aceste considerente, se recomandă de inițiat analiza stării financiare cu studiul formării și plasării capitalului întreprinderii, precum și cu evaluarea calității managementului valorilor constitutive ale acestuia.

Conducerea întreprinderii trebuie să aibă o idee clară asupra faptului, din contul căror resurse își va desfășura activitatea și în ce domenii de activitate își va investi capitalul.

Grija privind asigurarea afacerii cu resursele financiare necesare este un moment cheie în activitatea oricărei întreprinderi. Prin urmare, analiza surselor de formare și plasarea capitalului este extrem de importantă.

La formarea structurii de capital, este necesar să se țină seama de particularitățile fiecăreia dintre componentele sale.

Ca exemplu, vom studia situația economică în perioada 2018-2019 la întreprinderea „TEHNO- TRANS” SRL. Vom analiza structura și dinamica surselor de formare pentru perioada studiată.

Tabelul 2. Analiza dinamicii și structurii surselor de capital ale întreprinderii „TEHNO-TRANS” SRL în perioada 2018-2019

Sursa capitalului	Disponibilitatea fondurilor (surselor), lei			Structura surselor, %		
	01.01.2019	31.12.2019	Abaterea absolută, +/-	01.01.2019	31.12.2019	Abaterea absolută, +/-
Capital propriu	2739686	3926709	+1187023	46,81	40,75	-6,06
Capital împrumutat	3112786	5709891	+2597105	53,19	59,25	+6,06
Total capital	5852472	9636600	+3784128	100	100	100

Sursa:elaborat de autor în baza datelor analitice ale întreprinderii studiate

Structura surselor de capital a cunoscut o dinamică în 2018-2019, când valoarea capitalului propriu a avut tendința de a scădea (6,06%), în timp ce ponderea capitalului împrumutat a crescut cu 6,06%.

În termeni absoluți, capitalul împrumutat în perioada 2018-2019 a crescut cu 2597105 lei, în timp ce valoarea capitalului propriu a crescut cu 1187023 lei.

În procesul de analiză ulterioară, este necesar să se studieze mai detaliat dinamica și structura capitalului propriu mai detaliată prin prisma părților sale constitutive pentru a clarifica motivele modificării componentelor sale individuale.

În continuare vom studia formarea valorii agregate a capitalului propriu pentru perioada analizată în ceea ce privește părțile sale constitutive (tabelul 3).

Tabelul 3. Dinamica structurii capitalului propriu la întreprinderea „TEHNO-TRANS” SRL în perioada 2018-2019

Sursa capitalului	Disponibilitatea fondurilor (surselor), lei			Structura surselor, %		
	01.01.2019	31.12.2019	Abaterea absolută, +/-	01.01.2019	31.12.2019	Abaterea absolută, +/-
Capitalul social	1925452	1895452	-30000	70,28	48,27	-22,01
Corectarea rezultatelor din anii precedenți	-	27166	+27166	-	0,69	+0,69
Profitul nerepartizat din anii precedenți	529906	814234	+284328	19,34	20,74	+1,4
Profit net (pierdere) din perioada de gestiune	284328	1189857	+905529	10,38	30,30	+19,92
Total capital propriu	2739686	3926709	+1187023	100	100	-

Sursa:elaborat de autor în baza datelor analitice ale întreprinderii studiate

Dinamica începută în perioada precedentă în ceea ce privește scăderea ponderii capitalului social în structura totală a capitalului propriu continuă și în perioada 2018-2019. Se observă o scădere a ponderii capitalului social cu 22,01%. În valoare absolută, această valoare a fost de 30000 de lei.

Trebuie de luat în considerație că, capitalul propriu se caracterizează prin atractivitate, asigurarea unei stări financiare mai stabile și reducerea riscului de faliment.

Necesitatea capitalului social este condiționată de cerințele autofinanțării întreprinderilor. Reprezintă baza pentru o activitate de sinestătătoare și independentă. Particularitatea capitalului social constă în faptul că poate fi investit pe termen

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

lung și este expus celui mai mare risc. Cu cât este mai mare ponderea sa în suma totală a capitalului și cu cât este mai mică ponderea fondurilor împrumutate, cu atât este mai mare protecția împotriva pierderilor și a riscului de pierdere a capitalului.

După cum se cunoaște, starea financiară a întreprinderii, stabilitatea acesteia în mare măsură depind de structura optimă a surselor de capital și a activelor întreprinderii.

În continuare, vom calcula anumiți coeficienți care ne permit să obținem informații suplimentare privind stabilitatea financiară a agentului economic analizat (întreprinderea „TEHNO-TRANS” SRL) (tabelul 4):

- coeficientul levierului financiar (coeficientul riscului financiar);
- coeficientul de acoperire a datoriilor prin capital propriu (autonomia financiară).

Rata de levier financiar este calculată prin raportul dintre capitalul împrumutat și capitalul propriu, iar rata de acoperire a datoriilor prin capitalul propriu - raportul dintre capitalul propriu și cel împrumutat.

Tabel 4. Calculul ratei de levier financiar al întreprinderii „TEHNO-TRANS” SRL în perioada 2018-2019

Indicatorii	Perioada de raportare	
	2018	2019
Capitalul propriu	2739686	3926709
Capitalul împrumutat	3112786	5709891
Coeficientul levierului financiar, %	113,6	145,4

Sursa:elaborat de autor în baza datelor analitice ale întreprinderii studiate

Rata riscului financiar înregistrează o dinamică negativă. Astfel, analizând starea financiară a întreprinderii, menționăm că în perioada 2018-2019, coeficientul levierului financiar a crescut de la 113,6% până la 145,4%, fapt datorat unei creșteri a cantității de capital atras pe termen scurt și pe termen lung.

În tabelul 5 vom calcula inversul raportului riscului financiar, și anume, coeficientul de acoperire a datoriilor prin capitalul propriu, care ne va indica, câte fonduri împrumutate revin la 1 leu capital propriu, ceea ce va oferi o notă de independență în ceea ce privește solvabilitatea entității economice respective.

Tabel 5. Calculul ratei de acoperire a datoriilor prin capitalul propriu la întreprinderea „TEHNO-TRANS” SRL în perioada 2018-2019

Indicatorii	Perioada de raporate	
	2018	2019
Capitalul propriu	2739686	3926709
Capitalul împrumutat	3112786	5709891
Coeficientul de acoperire a datoriilor prin capitalul propriu, %	88,0	68,77

Sursa:elaborat de autor în baza datelor analitice ale întreprinderii studiate

După cum se poate observa din datele obținute, se observă o scădere treptată a acestui indicator. Astfel, în perioada 2019-2018 a scăzut cu 19,23%, ceea ce nu este surprinzător, în condițiile în care raportul este invers proporțional cu rata de levier financiar.

Pe baza rezultatelor cercetărilor efectuate putem face o propunere de creștere a gradului de stabilitate financiară și independență a întreprinderii „TEHNO-TRANS” SRL.

Propunerea noastră este de a mări valoarea capitalului social prin utilizarea profitului nerepartizat din anii anteriori.

Conform cerințelor SNC „Capital propriu și datorii”, majorarea capitalului social din contul unor elemente aparte ale capitalului propriu se reflectă în contabilitate ca o scădere a elementelor corespunzătoare și o creștere a capitalului social.

Rezumând totalul calculelor efectuate privind eficiența utilizării capitalului propriu, putem concluziona că există o tendință pozitivă a nivelului stării financiare (care se rezumă la creșterea rentabilității capitalului propriu și a rentabilității capitalului permanent).

Ulterior, analiza surselor de formare a activelor întreprinderii se perpetuă cu calculul indicatorilor reciproc substituibili. În ciuda faptului că, capitalul social în structura capitalului propriu ocupă o pondere destul de mare, totuși se propune modalitatea de consolidare a stării financiare prin majorarea cantității de capital propriu.

Astfel, putem concluziona că, formarea proprietății necesare pentru activitatea economico - financiară a întreprinderii se realizează din contul diverselor surse de finanțare. Un rol deosebit în structura surselor îl ocupă capitalul propriu, o componentă a căruia este capitalul social.

De mărimea capitalului propriu depinde, în majoritatea cazurilor, atractivitatea investițională a unei entități economice, nivelul stabilității financiare și al solvabilității. Acest fapt subliniază încă o dată importanța calculelor analitice efectuate și a propunerilor aduse la finalul acestora privind perfecționarea practicii de reflectare a tranzacțiilor privind mișcarea capitalului social și creșterea nivelului eficienței gestionării valorilor respective.

În concluzie, putem spune că, capitalul propriu, din care face parte categoria economică studiată

„capitalul social”, joacă un rol enorm în formarea resurselor financiare ale întreprinderilor și reprezintă principala sursă de finanțare a acestora. Capitalul propriu permite: organizarea în bune condiții a procesului de producție și a celui comercial; încasarea și creșterea profiturilor; menținerea solvabilității și bonității în condițiile unui nivel acceptabil de risc, precum și asigură stabilitatea financiară și lichiditatea.

În plus, capitalul propriu mărește atractivitatea economică și asigură oportunitatea dezvoltării continue a unei întreprinderi industriale într-un mediu economic intern și extern în dinamică.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BĂLĂNUȚĂ, V., *Analiza gestionară*. Chișinău, Ed. ASEM, 2003. 121 p. ISBN 9975-75-186-5.
2. ЕФИМОВА, О.В. *Финансовый анализ*. - М.: Бухгалтерский учет, 2004. 350 с.
3. КАРМЕН, Т.Р. *Анализ финансовых отчетов: Учебник*. - Москва: ИНФРА-М, 2000. 201 с.
4. КОВАЛЕВА, А.М.; ЛАПУСТА, М.Г.; СКАМАЙ, Л.Г. *Финансы фирмы: учеб.* М.: ИНФРА-М, 2001. 416 с.
5. КОВАЛЕВ, В.В. *Анализ хозяйственной деятельности предприятия «Перспект»*, Москва, 2000. 304 с.
6. КОЛЧИНА, Н.В. и др. *Финансы предприятий: учеб. для вузов*. Под ред. проф. Колчиной, Н.В. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 447 с.
7. КРЕЙНИНА, М.Н. *Финансовое состояние предприятия: Методы оценки*. - Москва: Изд-во ДИС, 2004. 207 с.
8. ЛЮБУШИН, Н.П. *Анализ финансово-экономической деятельности предприятия*, Москва, ЮНИТИ-ДАНА, 2000. 287 с.

FACTORII FAVORIZANȚI AI FENOMENULUI EVAZIONIST

*NANU Florentin Gabriel,
Universitatea din București*

Tax evasion is one of the most important economic and social phenomena that all states today face, to a greater or lesser extent. Unfortunately, what can be done, effectively, in this field, is to limit this phenomenon to the maximum possible, its eradication being practically impossible. Tax evasion has consequences, first of all, at the macroeconomic level, consisting in the deprivation of the state of the due incomes, thus diminishing the possibilities of maneuver in the economy and in the social field.

A phenomenon as old as the very existence of the tax itself, tax evasion has no boundaries of time or space. However, the extent of this phenomenon shows significant differences from one country to another, generally considering that in countries with disorganized, unstable economies, where corruption is fully manifested, the underground economy and tax evasion are at home.

Factorii care generează și favorizează fenomenul evaziunii fiscale, atât în forma sa „permisă” și nesancționată de lege cât și în forma sa sancționată de lege, se pot grupa, pentru o mai bună sistematizare, în:

- *factori psiho-sociali*, care țin atât de pornirile și convingerile interioare ale contribuabilului cât și de conduita generală și mediul social din care acesta face parte;

- *factori de natură economică*, care țin de percepția contribuabilului cu privire la nivelul venitului rămas după plata impozitului și capacitatea acestuia de a satisface nevoile individuale a contribuabilului;

- *factori de ordin legislativ și administrativ*, care țin, pe de o parte de percepția cu privire la modul de așezare a impozitelor, la echitatea sistemului fiscal precum și de percepția privitoare la destinațiile date, de stat, sumelor colectate din impozite, iar pe de altă parte de percepția contribuabilului cu privire la modul în care organele statului aplică legea fiscală și eventualele sancțiuni care decurg din nerespectarea ei.

Toți acești factori prezentați au o acțiune conjugată asupra deciziei de sustragere fiscală, astfel încât trasarea unei demarcații clare a acțiunii fiecăruia este atât dificil de realizat, cât și inoportun.

Prin urmare, consider că recurgerea contribuabilului la evaziune fiscală sau nu, reprezintă o opțiune internă, proprie fiecărui contribuabil, care ține de percepția acestuia asupra unor variabile exogene lui, privite în ansamblul lor .

a) Factori psiho-sociali

Există un factor originar al oricărei evaziuni fiscale: *înclinația contribuabilului (omului) spre evaziune fiscal* [2], chiar dacă, nu întotdeauna, se dă curs actului de evaziune.

Mărimea acestei înclinații pare să difere în funcție de zona geografică a țării (înclinația ar fi mai mare la țările din sud față de cele din nord) și de fondul genetic al poporului respective (înclinația ar fi mai mică la anglo-saxoni față de latini, spre exemplu). Caracteristici, precum atitudinea mult mai tolerantă a populației față de încălcarea reglementărilor și o oarecare reticență față de disciplină, fac din popoarele latine principalele candidate ale practicării evaziunii fiscale.

Înclinația spre evaziune fiscală există în orice individ căruia i se ia, pe cale de autoritate, o parte din venitul ce-i aparține de drept, și aceasta, pentru că, el percepe această măsură, în primul rând, sau mai întâi de toate, ca pe un atentat la bunăstarea sa, la libertatea de a se bucura de roadele muncii sale. Omul rațional și conștient de propriile capacități, dar și de scurttimea vieții (cu precădere a celei active) nu poate renunța ușor la ceea ce consideră că i se cuvine, pentru niște scopuri publice nu întotdeauna înțelese de el, sau, în orice caz, de cele mai multe ori neevidente.

Conștientizând necesitatea sacrificiului individual, în schimbul unei existențe sociale sigure și profitabile și pentru el, contribuabilul va consimți deliberat la impozit, dar înclinația spre evaziune nu va fi suprimată.

Integrarea imperfectă a impozitului în cadrul vieții sociale decurge, după unii autori, din *deficiențe de educație fiscală*. Referitor la acest aspect, în anii '40, C.N. Tăutu [3] scria despre educația fiscală a românului din acea perioadă: „Educația contribuabilului nostru este astăzi atât de puțin formată, încât el nu are decât o preocupare: să plătească cât mai puțin și, dacă s-ar putea deloc”. După părerea lui Virgil Cordescu [4] „a înșela fiscalul se consideră, în mentalitatea curentă,

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

ca o probă de abilitate, nu de necinste; a plăti ceea ce fiscul pretinde este o dovadă de naivitate, nu de integritate”. Din păcate, și astăzi, mentalitatea contribuabilului român a rămas aceeași.

Profesia, religia și starea civilă pot avea, de asemenea, relevanță asupra deciziei de săvârșire a evaziunii fiscale.

În ceea ce privește profesia, această infracțiune poate fi săvârșită cu succes, de către persoanele care ocupă un statut social elevat și dețin cunoștințe de specialitate care să le dea posibilitatea săvârșirii actelor de evaziune fiscală. Statutul social deosebit conferit de profesie duce, mai ales într-un mediu social corupt, la îngreunarea măsurilor de tragere la răspundere a acestora. Ei beneficiază de cei mai buni avocați, de mijloace materiale cu care să poată acoperi săvârșirea infracțiunilor și de o influență socială deosebită, iar la toate acestea se adaugă caracterul insidios al acestui gen de infracțiuni, care, de regulă, nuse reclamă.

De asemenea, este de remarcat că persoanele căsătorite se abțin, de regulă de la astfel de fapte în momentul în care conștientizează că poartă responsabilitatea unei familii, dar sunt tentate să le comită când situația economică precară a respectivei familii îi determină să facă acest lucru.

Corupția, existentă la nivelul unei societăți, constituie un alt factor favorizant al evaziunii fiscale. În acest sens, Adam Smith scria în „Avuția națiunilor” că „în acele guverne corupte unde există cel puțin o suspiciune generală cu privire la o cheltuială inutilă sau o utilizare greșită a venitului public, legile nu sunt respectate în totalitate”. Mai mult decât atât, posibilitatea de eschivare de la plata impozitelor, printr-o înțelegere formală cu inspectorii fiscali, ridică esențial atractivitatea evaziunii fiscale.

Între corupție și evaziune fiscală există un raport de intercondiționare, astfel că într-o economie cu un înalt nivel al corupției în rândul funcționarilor publici, penalizările înalte pentru evaziune fiscală nu duc atât la reducerea evaziunii fiscale cât la intensificarea corupției.

În ceea ce privește corupția existentă la nivelul aparatului fiscal, în România, potrivit unor studii realizate de Banca Mondială [14], în perioada 2006- 2016, aproximativ 27% din firmele românești plăteau mită inspectorilor fiscali.

Norma socială constituie un alt factor important în definirea conformării fiscale a contribuabilului. Într-o economie descentralizată sistemul de taxe se bazează pe acordul voluntar al cetățenilor, știindu-se că, pentru propria lor stimă, celor mai mulți oameni le place să se considere onești, pentru că societatea nu ar putea funcționa altfel, niciodată nefiind destui polițiști care să supravegheze pe toată lumea sau destui supervizori pentru cei chemați să aplice legea. „Acolo unde cetățenii conștientizează că taxa este, mai degrabă, rezultatul unui consens exprimat decât al unui decret arbitrar, conștiința lor îi va îndemna la conformare în plata datoriilor către stat” [5].

Studiile psihologice având ca subiect comportamentul plătitorului de taxe au concluzionat că evaziunea fiscală crește atunci când oamenii percep că taxa este incorectă. În același timp, nivelul evaziunii fiscale și echitatea fiscală se intercondiționează, astfel, dacă nivelul evaziunii fiscale este prea ridicat, cerințele echității fiscale sunt distorsionate ceea ce va face ca participarea cetățenilor la plata impozitelor să scadă.

Prin urmare evaziunea fiscală poate fi o consecință a sentimentului oamenilor că impozitele sunt prea mari și nedrepte pentru ei. Contribuabilii pot avea impresia că muncesc din greu pentru bani și că guvernul ia prea mult din veniturile câștigate de ei și oferă prea puțin în schimb. Efectul poate fi o normă socială (conduită colectivă) de evaziune fiscală care depășește sistemul de valori personale aparținând individului și care în mod normal l-ar conduce la plata onestă și constantă a impozitelor.

Atunci când norma socială este cinstea, integritatea și corectitudinea, să fii găsit ca actor principal sau inițiator al evaziunii fiscale implică, pe lângă costul amenzilor și sancțiunilor aplicate, și un cost irecuperabil al rușinii față de sine și față de ceilalți indivizi. Când norma socială este aceea de a se sustrage de la plata impozitelor, nu se constată aceeași stigmatizare a persoanei depistate rău platnic, în schimb cei care recunosc că-și plătesc impozitele regulat ar putea căpăta oprobriul public de la ceilalți (majoritari) care se conformează normei generale.

Amenințarea cu pedeapsa se dovedește ineficace în tentativa de prevenire a evaziunii fiscale, când conformarea fiscală este scăzută pentru că norma socială este aceea de nerespectare a obligațiilor fiscale. În această situație pedepsirea cuiva acuzat de evaziune fiscală este percepută ca arbitrară și injustă, acesta fiind sancționat pentru a se fi comportat într-un mod conform cu conduita atitudinală manifestată la nivel social. Pedeapsa este, în acest caz, nepopulară.

Normele sociale sunt, prin urmare, instrumente care ajută la determinarea gradului în care un guvern se poate baza pe onestitatea contribuabililor. De asemenea, normele sociale influențează gradul de eficiență al acțiunilor de prevenire și combatere a evaziunii fiscale.

Cu privire la prevenirea evaziunii, Nicolae Hoanță aprecia că, despre o înclinație a contribuabilului român spre evaziune fiscală, ca factor determinant al acesteia, nu se poate vorbi „decât la o cotă foarte redusă, datorită noutății acestei „stări de spirit” pentru el” [1]. Din păcate după încă 15 ani acest fenomen nu mai este deloc nou și cu atât mai puțin străin contribuabilului român. Astăzi se poate aprecia că înclinația spre evaziune fiscală a contribuabilului român a fost amplificată de o nemulțumire generală privitoare la modul cum sunt utilizate fondurile publice, de corupția existentă în România, aceasta determinând în final, instituirea unei norme sociale de evaziune fiscală, la nivelul societății noastre.

b) Factori economici

Sunt opinii potrivit cărora înclinația spre evaziune fiscală este în raport invers proporțional cu *nivelul veniturilor impozabile* și direct proporțional cu *rata fiscalității*.

În privința raportului care există între nivelul veniturilor impozabile și înclinația spre evaziune fiscală, se susține că, în țările în curs de dezvoltare, fraudă fiscală atinge 80-90% din veniturile fiscale ce ar trebui percepute de aceste țări [6]. În aceste țări, însă, nivelurile reduse ale veniturilor supuse impunerii sunt acompaniate de sisteme fiscale în care domnește dezordinea, atât în ceea ce privește legiferarea fiscală, cât și în urmărirea aplicării legislației respective, cu efecte directe asupra proliferării corupției aparatului fiscal și mărimii veniturilor fiscale atrase la buget.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Cu toate acestea nu trebuie înțeles că, după un anumit nivel al veniturilor obținute, înclinația spre evaziune fiscală dispăre, că persoanele cu patrimoniul personal important găsesc inutilă (sau de o mai mică utilitate) acțiunea de a-și mări aceste patrimonii, inclusiv pe calea evaziunii fiscale (în condițiile, de cele mai multe ori, ale unor riscuri mari). Legea utilității marginale descrescând [7] nu este aplicabilă banilor (capitalului). Însușirea care-i face să se sustragă esenței teoriei utilității marginale descrescând este că ei se pot economisi, se pot investi, se pot schimba foarte ușor contra oricărui altor bunuri. Această însușire a banilor împreună cu caracterul, în fond, egoist, al omului, care privește cu ochi răi tot ceea ce i se ia prin forță (constrângere), face ca în gândirea evaziونیștilor, acțiunea de evaziune să fie, dacă nu considerată legală, măcar „morală”, justificată.

În privința relației care există între nivelul evaziunii fiscale și *rata fiscalității*, economistul canadian A. Laffer a enunțat teoria care-i poartă numele, potrivit căreia mărirea prelevărilor fiscale instigă la mai puțină muncă (descurajează anumite activități) sau poate, mai curând, determină disimularea unei părți din activitatea depusă și trecerea ei în sfera neoficială. Teoria lui este ilustrată de o curbă ce evidențiază grafic momentul ratei ideale a fiscalității, în opoziție cu enunțarea binecunoscută: „*too much tax, no tax*”.

Este posibil ca volumul încasărilor să crească, chiar prin reducerea ratei de impunere însă aplicată la o masă mai mare a venitului impozabil [8].

Trebuie spus, însă, că scenariul unei politici de relaxare fiscală, de inspirație liberală, poate conduce la două impulsuri de sens contrar. Astfel, reducerea fiscalității poate conduce la o reducere a economiei subterane, în special a fraudei fiscale, muncii la negru și evaziunii sau, din contră, dereglementarea, ca efect al unei politici de relaxare fiscală, poate conduce la încurajarea practicilor subterane, mai puțin încorsetate și controlate [9].

Deși, ca tendință, gradul de fiscalitate, în România, s-a înscris în trendul specific țărilor europene dezvoltate, acesta a avut o tentă confiscatoare, pentru contribuabilul român cu venit mediu, în măsura în care sumele bănești disponibile după impozitare nu-i asigurau decât mijloacele indispensabile subzistenței, și nu acoperirea într-un grad satisfăcător a nevoilor umane. Această stare de fapt a avut ca efect inhibarea motivației de a muncii (în economia de suprafață) și orientarea contribuabilului către obținerea unor venituri cu caracter ilicit.

Prin urmare, gradul de fiscalitate din România a fost doar aparent mai scăzut, în comparație cu media U.E., în realitate pentru contribuabilii buni platnici acesta a fost mult mai ridicat, deoarece această cifră se formează ca o medie, în condițiile în care o parte din contribuabili își achită obligațiile fiscale, iar cealaltă nu.

De asemenea, nivelul scăzut al produsului intern brut determină o anumită manieră de judecată a unei presiunii fiscale de 30%, în cazul unei economii în care cele 70 de procente de venit rămase nu-i asigură contribuabilului, poate, nici mijloacele indispensabile de subzistență, și în cu totul alta, într-o economie în care, aceeași parte de venit îi permite contribuabilului un trai decent și poate, în plus, economisirea unei părți din venitul respectiv.

Decizia de a evazona a contribuabilului are în vedere, însă, nu presiunea fiscală generală, calculată la nivel macroeconomic, ci presiunea fiscală resimțită la nivel individual, care a depășit, în perioada studiată, cel puțin la nivelul persoanelor fizice, cu mult media la nivel macroeconomic. Această datorită modului în care factorul de decizie a înțeles să repartizeze sarcina fiscală între contribuabili.

Și în mediul de afaceri, fiscalitatea a fost percepută ca o decapitalizare a agentului economic, fiind practic o formă de agresiune exercitată asupra activității acestuia prin distorsiunile pe care le generează privind nivelul și ritmicitatea fluxurilor de numerar.

De foarte multe ori, agenții economici din țara noastră au reclamat caracterul excesiv al fiscalității, care nu corespunde cerințelor de capitalizare și relansare economică, generând, în același timp, o lipsă acută de capital, cu consecințe asupra amplificării arieratelor întreprinderilor și generalizării blocajului financiar al companiilor pe care le conduc.

c) Factori de ordin legislativ și administrativ

Cu siguranță, cea mai importantă cauză a evaziunii fiscale este, „însuși impozitul, mai corect sistemul fiscal în cadrul căruia se dezvoltă, bazat pe principiul declarativității contribuabilului ce beneficiază de o prezumție de sinceritate și care este „o incitație la disimulare”... Tehnica impozitării cu numeroase derogări explică dezvoltarea fraudei. Altfel spus, fiecare impozit conține el însuși bazele propriei fraude” [10].

Factorii economici și cei psiho-sociali sunt amplificați, întotdeauna de:

- o *legislația fiscală deficitară*;
- o *fiscalitate excesivă* (sub raportul numărului mare al obligațiilor fiscale și a actelor normative instituitoare și al deselor modificări ale acestora);
- existența unui *aparatur fiscal ineficient*, etc.

Cadrul legislativ deficitar este un factor important care contribuie la amplificarea fenomenului evaziونیst.

În lucrarea „Diviziunea muncii în societate” [11], Emile Durkeim a elaborat conceptul de anomie (de la grecescul „a nomos” – fără normă) care desemnează o stare obiectivă a mediului social caracterizată printr-o dereglare a normelor sociale datorită unor schimbări bruște (războaie, revoluții, crize economice, etc.).

Într-o astfel de stare se afla și societatea românească după revoluția din 1989, când începerea procesului de trecere la economia de piață a găsit economia românească într-un vid legislativ, funcționând o bună perioadă de timp în virtutea inerției, viteza de reglementare a diverselor domenii din economie fiind foarte lentă.

În domeniul sancționării sustragerii de la plata obligațiilor fiscale către stat, România a beneficiat de o lege a combaterii evaziunii abia în anul 1994 (Legea nr. 87/1994 privind combaterea evaziunii fiscale).

Până în acel moment, aparatul fiscal neavând instrumentul necesar pentru a acționa în legalitate, pentru diminuarea fraudei fiscale, consecința fiind amplificarea fenomenului evaziونیst.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Mai mult decât atât, sancțiunile prevăzute de Legea 87/1994 erau contrazise în unele cazuri, de o serie de alte sancțiuni prevăzute în legile instituitoare de impozite și taxe sau chiar în legile bugetare anuale, acest paralelism și ambiguitatea privitoare la stabilirea sancțiunilor neputând decât să denatureze aplicarea echilibrată a legislației fiscale.

Un astfel de exemplu este cel în care bugetul de stat de anul 1997 prevedea că „nevărsarea de către plătitorii de salarii a obligațiilor bugetare calculate și reținute prin stopaj la sursă, din drepturile salariale respective, se penalizează cu 20% din sumele reținute și nevărsate odată cu plata acestor drepturi”, în timp ce art. 18 din Legea nr 87/1994 preciza că „în cazul în care impozitele, taxele și contribuțiile datorate statului au fost diminuate prin încălcarea dispozițiilor fiscale, persoana contravenientă va vărsa pe lângă impozitele, taxele și contribuțiile neachitate o sumă egală cu diferențele de impozite, taxe și contribuții stabilite de organul de control”. Aceste dispoziții diferite prevăzute pentru aceleași fapte nu puteau decât să îngreuneze controlul, adâncind confuzia și ridicând un semn de întrebare asupra corectitudinii și echității sancțiunilor.

Dar fosta lege pentru combaterea evaziunii fiscale conținea ea, însăși, o serie de neclarități, nefiind făcută o delimitare clară a infracțiunilor și contravențiilor, astfel că unele fapte puteau fi interpretate, în funcție de dorința sau pregătirea persoanei care efectua controlul.

Nu mai puțin adevărat este și faptul că nu toate legile economice au fost congruente cu cele fiscale, având loc confuzii chiar în rândul regulii fiscale, dublate de un grad ridicat de fiscalitate pentru unii contribuabili persoane fizice și juridice.

Cadrul legislativ este componenta esențială a oricărui sistem fiscal. De la elaborarea legislației fiscale începe construirea oricărui sistem fiscal. Dacă absența unor legi fiscale, pentru reglementarea anumitor impozite și taxe, este un factor major de incitare la evaziune și fraudă fiscală și existența unor legi confuze, cu scăpări mari, are, în mod categoric, același efect. De asemenea, nici elaborarea unui sistem fiscal prea complex și stufos nu este o soluție în lupta dusă de administrație împotriva evaziunii fiscale. „A plăti sau a nu plăti impozite”- aceasta este întrebarea de al cărei răspuns, mai ales în cazul țării noastre, de cele mai multe ori, „depinde însăși existența și prosperitatea unor companii” [12].

Răspunsul este condiționat de doi factori: iscusința întreprinzătorului și performanțele legiuitorului în emiterea de reglementări corespunzătoare.

În condițiile unor reglementări necorespunzătoare, cu prevederi insuficiente, neclare, confuze, susceptibile de interpretări dintre cele mai diferite, întreprinzătorii fie nu vor plăti impozite, fie vor plăti impozite derizorii. Asemenea întreprinzătorii care desfășoară activități de evaziune fiscală legală nu trebuie sancționați, și, de fapt, nici nu pot fi sancționați – pentru abilitatea lor de a face bani „la umbra legii”, inclusiv pe seama unor venituri care, în condițiile unor reglementări corespunzătoare s-ar cuveni bugetului public.

În România, lipsa, pentru mult timp, a unei legislații stricte în ceea ce privește documentele fiscale și cele de însoțire a mărfii a creat posibilitatea circulației mărfurilor și a deducerilor fiscale pe baza unor documente ce aparțineau altor societăți comerciale sau erau emise în numele unor societăți comerciale fantomă.

O altă cauză a evaziunii fiscale, de data aceasta a celei realizate la adăpostul legii o constituie *acordarea mult prea lejeră și nefundamentată a facilităților fiscale*.

Sunt situații în care introducerea sau modificarea unui impozit este impusă nu numai de realizarea obiectivului financiar, dar și de realizarea unor obiective economice sau sociale.

Măsurile de ordin fiscal sunt folosite în orice țară ca unul din cele mai importante instrumente de influențare a activității economice, în special pentru stimularea dezvoltării unor domenii de activitate, produse sau servicii, inclusiv prin acordarea de facilități fiscale.

Din anul 1990 și până în anul 2005, în România, s-a emis un număr foarte mare de acte normative conținând numeroase facilități fiscale, în scopul dezvoltării activității economice, în special, prin atragerea de capital străin. Aceste facilități fiscale au fost folosite, din plin, ca veritabile instrumente de evaziune fiscală „legală”.

Opinia unor specialiști în evaziune fiscală „legală” [13] este că, în România, în perioada 1990-2005 și, într-o oarecare măsură, și după aceea, un agent economic care a valorificat din plin scăpările legislative, confuziile, ambiguitățile, interpretările cele mai diferite, uneori diametral opuse, din cele mai importante prevederi din legislația fiscală, nu mai avea nevoie să încalce legea pentru a se sustrage de la plata impozitelor. Singura condiție, pentru a beneficia de aceste facilități, este cunoașterea și valorificarea, din plin, a neajunsurilor și ambiguităților legislației fiscale și a facilităților fiscale acordate, în unele cazuri, pe „beneficiari”.

Aceste facilități fiscale au afectat substanțial veniturile bugetare și au stimulat efectiv indisciplina în achitarea obligațiilor bugetare, în special din partea celor mai mari contribuabili, cărora li s-au adresat cu precădere.

În condițiile acordării unor asemenea înlesniri la plata obligațiilor bugetare, cei mai dezavantajați au fost agenții economici corecți, care și-au achitat integral și în termenul legal obligațiile de plată, beneficiarii fiind agenții economici rău platnici, care nu și-au achitat, pe mai mulți ani, obligațiile de plată și care au folosit sumele datorate bugetului public ca „surse atrase” pentru finanțarea propriilor obiective. În timp, aceștia beneficiind, în plus, de o reducere, în termeni reali, a debitelor restante ca urmare a deprecierei monedei naționale.

Multitudinea facilităților fiscale acordate, retrase și apoi iar în aplicare, care, după o anumită perioadă de timp, efectiv nu mai puteau fi identificate, sistematizate și prezentate clar nici de cei mai buni specialiști în domeniul fiscal, au făcut din România un loc propice pentru desfășurarea de diverse activități de către evaziioniști și afaceriști dubioși din toate colțurile lumii.

Afluxul acestora către România a fost stimulat de neajunsurile din legislația fiscală, în special, dar și din reglementările financiare, bancare și valutare. Ca urmare a acestui fapt s-au înființat foarte multe societăți comerciale, fie cu „capital integral străin”, fie „prin participarea cu capital străin” la majorarea capitalului social al unei societăți

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

existente, în care aportul investitorului străin era derizoriu, de ordinul a câteva zeci de dolari. După ce au făcut afaceri dubioase, acești „investitori străini” au dispărut lăsând în urmă datorii către stat de multe milioane în echivalent euro.

Se poate afirma că legislația fiscală din România, de după anul 1989, a fost, pentru cea mai mare parte a acestei perioade, o legislație generatoare de evaziune fiscală legală, înfloritoare pentru marii contribuabili și de creștere a poverii fiscale și a sărăciei pentru alți contribuabili, persoane fizice, cu posibilități reduse de sustragere de la plata impozitelor, în special a celor percepute prin stopaj la sursă.

Fiscalitatea exagerată din partea statului este o altă cauză importantă care duce la evaziune fiscală. Din punct de vedere legislativ, o fiscalitate exagerată este înțeleasă prin prisma numărului foarte mare de obligații fiscale la care a fost obligat contribuabilul român, în perioada analizată, dar și al instabilității în timp a legislației instituitoare de impozite și taxe.

Putem merge mai departe și să vedem că întreprinderile mari, îndeobște, au fost privilegiate și prin natura vechilor relații cu băncile. Practic, băncile erau „prizonierile” marilor întreprinderi. Acum situația s-a schimbat, băncile sunt mai puternice, multe au nu numai capital, dar și management străin. Deci, finanțarea prin bănci nu mai merge de la sine. Oricum, însă, marile întreprinderi au și acum o mare forță de negociere cu statul. Nu întâmplător este mult mai dificil de lucrat cu întreprinderile mari. Ele sunt într-un război perpetuu cu autoritatea publică, cu statul, care este nevoit să accepte reeșalonări la plată pentru că nu le poate închide. Și uneori mai intervin interese clientelare. Deci, pentru marile întreprinderi evaziunea fiscală e mult mai subtilă.

Întreprinderile mici sunt însă într-o situație ingrată, ele au acces mai redus la finanțare, la creditare și pot negocia de pe o poziție mai vitregă cu statul. Este o diferență între modul cum statul se poate întoarce împotriva celor mari și a celor mici. Nu întâmplător la cele mici găsim evaziune fiscală. Statistic, se verifică acest lucru”.

Concluzionând, înclinația naturală a contribuabililor către evaziune fiscală, amplificată de lipsa unei educații fiscale, la care se adaugă dimensiunea presiunii fiscale și deficiențele legislative și administrative ale gestionării impozitelor constituie cei mai importanți factori care favorizează apariția și proliferarea fenomenului evazionist, sub toate formele sale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. HOANȚĂ Nicolae, „Evaziunea fiscală. Evaluări. Sancțiuni. Prevenire”, Revista „Impozite și taxe”, nr. 5/mai 2014
2. N.Hoanță, „Fiscalitatea și protagoniștii ei ”, Revista „Impozite și taxe”, nr. 11-12/nov-dec 2011
3. C. N. Tăutu, „Evoluția și tehnica impozitelor directe din România”, București, 1940, citat de N. Hoanță în lucrarea „Evaziunea fiscală”, Editura Tribuna Economică, 2013, pg. 156
4. Virgil Codrescu, „ Evaziunea fiscală în România”, Iași, 2005, citat de N. Hoanță în lucrarea „Evaziunea fiscală”
5. Nicolae D. Dinu, „Economia subterană în România în perioada de tranziție 1990-1996”, teză de doctorat, Academia de Studii Economice, București, 2001, p.8
6. Ngaosvath, P. „ La fraude fiscale dans les Etats du tiers – monde ”, p.61, citat de N. Hoanță în „Evaziunea fiscală.Evaluări.Sancțiuni. Prevenire”, Revista „Impozite și taxe”, nr. 5/mai 2013
7. Legea utilității marginale descrescând spune că, cu cât ai mai mult dint-un bun cu atât va fi mai mică valoarea pe care o atribuim unităților adiționale din acest bun
8. Pestieau, M. „L’conomie souterraine” Ed. Hachette, 1991, citat de N.Craiu, “Relevanța practică a teoriei “too much tax, no tax””, Revista “Finanțe Publice și Contabilitate,, , nr. 7-8/iulie-august 2003
9. Craiu, N. „Politica fiscală din perspectiva economiei subterane”, Revista „Finanțe Publice și Contabilitate”, nr.9/septembrie 2003
10. Clocotici Dorin, Gheorghiu Gheorghe, „Dolul, fraudă și evaziunea fiscală”, Editura Lumina Lex, București, 2011, p.57
11. Durkeim, E. „De la division du travail social”, p.370-373, citat de Balaban Cosmin, „Evaziunea fiscală. Aspecte controversate de teorie și practică judiciară”, Editura Rosetti, București, 2003, p.127
12. Grigorie-Lăcrița, „Acordarea facilităților fiscale: cum? cât?cui?”, Revista „Impozite și taxe”, nr.2, februarie 2006, p. 56-64
13. idem 144
14. www.worldbank.org
15. ȘAGUNA, Drosu Dan, *Drept fiscal*, Editura C.H. Beck, București, 2016
16. ȘAGUNA, Drosu Dan, *Drept financiar public, Ediția a IV-a*, Editura C.H. Beck, București, 2011
17. SAGUNA, Drosu Dan, *Drept financiar și fiscal european*, Editura Oscar Print, București, 2000
18. ȘAGUNA, Drosu Dan și alții, *Procedură fiscală*, Ed. Oscar Print, București , 1996
19. ȘAGUNA, Drosu Dan, Marin, ANCA Andreea, *Evaziunea fiscală, Previziune și Combatere*, Editura Universul Juridic, București, 2020

SOLUȚII PRIVIND FINANȚAREA NECESITĂȚILOR SPECIFICE MEDIULUI DE AFACERI ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI

NICHITCIN Corina, asist. univ., USARB

The activity of the business is significantly affected by the effects of the pandemic crisis. During the Covid-19 crisis, economic entities do not have the necessary financial resources to carry out their economic activities on a regular basis. This article will examine the solutions proposed to companies and the population, by the authorities of different states, which would mitigate the consequences of the crisis caused by the pandemic. At the same time, the problems faced by the economic agents from the Republic of Moldova and the measures to support them implemented by the authorities were examined.

Pandemia Covid-19 este o încercare la nivel mondial pentru întreaga omenire. Consecințele acesteia sunt resimțite atât la nivel individual cât și la nivel global, atât prin impactul asupra sănătății umane, cât și prin generarea efectelor negative de ordin social și economic. Prin urmare, este important de a înțelege și estima amploarea impactului pandemiei COVID-19 asupra vieții sociale și economice în scopul dezvoltării măsurilor de atenuare necesare ținerii situației sub control.

Majoritatea organismelor internaționale și cercetătorilor în domeniu au o certitudine comună că această criză va depăși criza precedentă din 2008 și ar putea fi una din cele mai mari în ultimii 50 de ani. FMI a prognozat pentru Moldova o scădere de 3% a PIB pentru 2020. Dar acest scenariu este optimistic. BERD prognozează o scădere de 4%, GET – 6.3% [4, p.1].

Activitatea mediului de afaceri a fost și rămâne a fi semnificativ afectată de efectele crizei pandemice. Ca urmare a restricțiilor instituite în lupta cu răspândirea Pandemiei Coronavirus, agenții economici de peste tot încetinesc activitatea din cauza imposibilității de desfășurare a acesteia în mod obișnuit. Potrivit studiilor efectuate în acest domeniu, cele mai afectate sectoare ale economiei sunt sectorul HORECA, Turismul, Transportul, entitățile economice prestatoare de servicii precum saloanele de frumusețe, sălile de fitness, florăriile etc. Specialiștii estimează că măsurile de izolare vor avea urmări considerabile asupra activității economice. În mod particular, aceste repercursiuni se vor manifesta prin încetinirea activității de producere din cauza perturbării lanțurilor de aprovizionare și reducerii cererii atât interne cât și externe. Pe lângă acestea, creșterea incertitudinilor va exercita o influență nefastă asupra programelor de cheltuieli prognozate de firme și alte investiții private [8, p. 3].

Potrivit studiului „Impactul pandemiei COVID-19 asupra unor activități economice din domeniile serviciilor și întreprinderilor mici și mijlocii” realizat de Secția de științe economice, juridice și sociologie a Academiei Române, Pandemia COVID-19 a afectat masiv întreprinderile mici și mijlocii (IMM) din toată Uniunea Europeană, iar blocajul economic și carantinarea au dus la scăderi severe ale veniturilor, ceea ce a făcut ca multe IMM-uri să fie la limita supraviețuirii. Respectivul studiu scoate în evidență vulnerabilitatea entităților economice din sectorul micului business la „distanțarea socială” comparativ cu alte tipuri de entități. Astfel, la nivelul UE circa 90% dintre întreprinderile mici și mijlocii sunt afectate economic. Circa 30% din totalul IMM-urilor raportează că cifra de afaceri suferă o pierdere de 80%, față de o medie a UE de aproximativ 50% [11, p. 21]. Procentul reducerii cifrei de afaceri ale entităților economice raportat de unele state, membre ale UE se prezintă în următoarea figură:

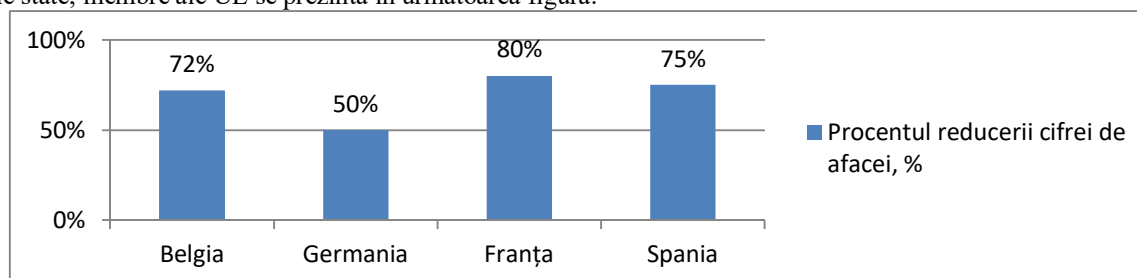

Figura 1. Procentul reducerii cifrei de afaceri în unele state membre ale UE

Sursa: [11, p. 21]

În baza sondajului efectuat de Techleap în Olanda pe un eșantion de 445 de startup-uri, poate fi evidențiat faptul că circa 50% dintre entitățile economice intervievate au venituri drastic diminuate și riscă să rămână fără lichidități în timpul apropiat. Întreprinzătorii afectați de efectele pandemiei au reclamat o nevoie de 100.000 – 400.000 euro pentru finanțarea necesităților curente pentru a supraviețui [11, p. 21].

În această ordine de idei menționăm că în perioada 3-18 iulie 2020 Camera de Comerț Americană din Moldova AmCham Moldova în colaborare cu Secretariatul Consiliului Economic pe lângă Prim-ministru a efectuat ediția a doua a sondajului „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova: realități, așteptări, acțiuni”. Sondajul a fost efectuat pe un eșantion de 205 companii din diferite domenii de activitate. Potrivit sondajului, doar 13% din respondenți au raportat o evoluție pozitivă a veniturilor față de aceeași perioadă a anului 2019. Astfel, 6% au resimțit o dinamică pozitivă, iar 7% au resimțit un nivel similar de venituri, în timp ce 40% din respondenți au sesizat diminuarea veniturilor cu mai mult de 50% comparativ cu aceeași perioadă din anul 2019. Respondenții din industriile turism, HoReCa, educație, industria creativă în această perioadă au remarcat o reducere a veniturilor cu peste 50% față de aceeași perioadă

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

din anul 2019.

Factorii care afectează negativ activitatea agenților economici, identificați conform datelor sondajului „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova: realități, așteptări, acțiuni” sunt prezentați după cum urmează (figura 2).

Printre măsurile întreprinse de către agenții economici în vederea atenuării impactului economic cauzat de pandemie, conform studiului s-a constatat că circa 59% din participanții la sondaj au amânat efectuarea investițiilor strategice, 58% dintre agenții economici intervievați au redus costurile de chirie și cele administrative, 52% au amânat efectuarea investițiilor curente, 48% au redus costurile aferente personalului, 46% au menționat despre reducerea programului de funcționare, 35% s-au orientat către piața online, 21% au creat noi linii de business, 20% au renegociat contractele de credit, 18% au accesat credite de la instituțiile financiare pentru asigurarea capitalului circulant, 16% au suspendat total activitatea economică, iar 9% au creat oportunități de export [5].

Rezultatele sondajului nominalizat evidențiază faptul că în perioada de criză pandemică entitățile economice nu dispun de resurse financiare pentru realizarea investițiilor, atât celor strategice cât și celor curente, constându-se în acest sens schimbarea accentelor în luarea deciziilor de afaceri. Pentru întreprinderi, în această perioadă dificilă, nu mai este o prioritate de a efectua investiții, prioritate fiind supraviețuirea și păstrarea lichidităților pentru acoperirea necesităților curente.

În acest sens, toate statele lumii au venit cu un șir de soluții care ar permite atenuarea consecințelor crizei provocate de pandemie. Planul autorităților cu privire la limitarea impactului negativ asupra mediului de afaceri a cuprins, în principal: antrenarea unor cheltuieli guvernamentale directe, instrumente de sprijin financiar pentru companii, măsuri de ordin fiscal, căi de sprijin specifice pieței muncii, gospodăriilor și grupurilor vulnerabile.

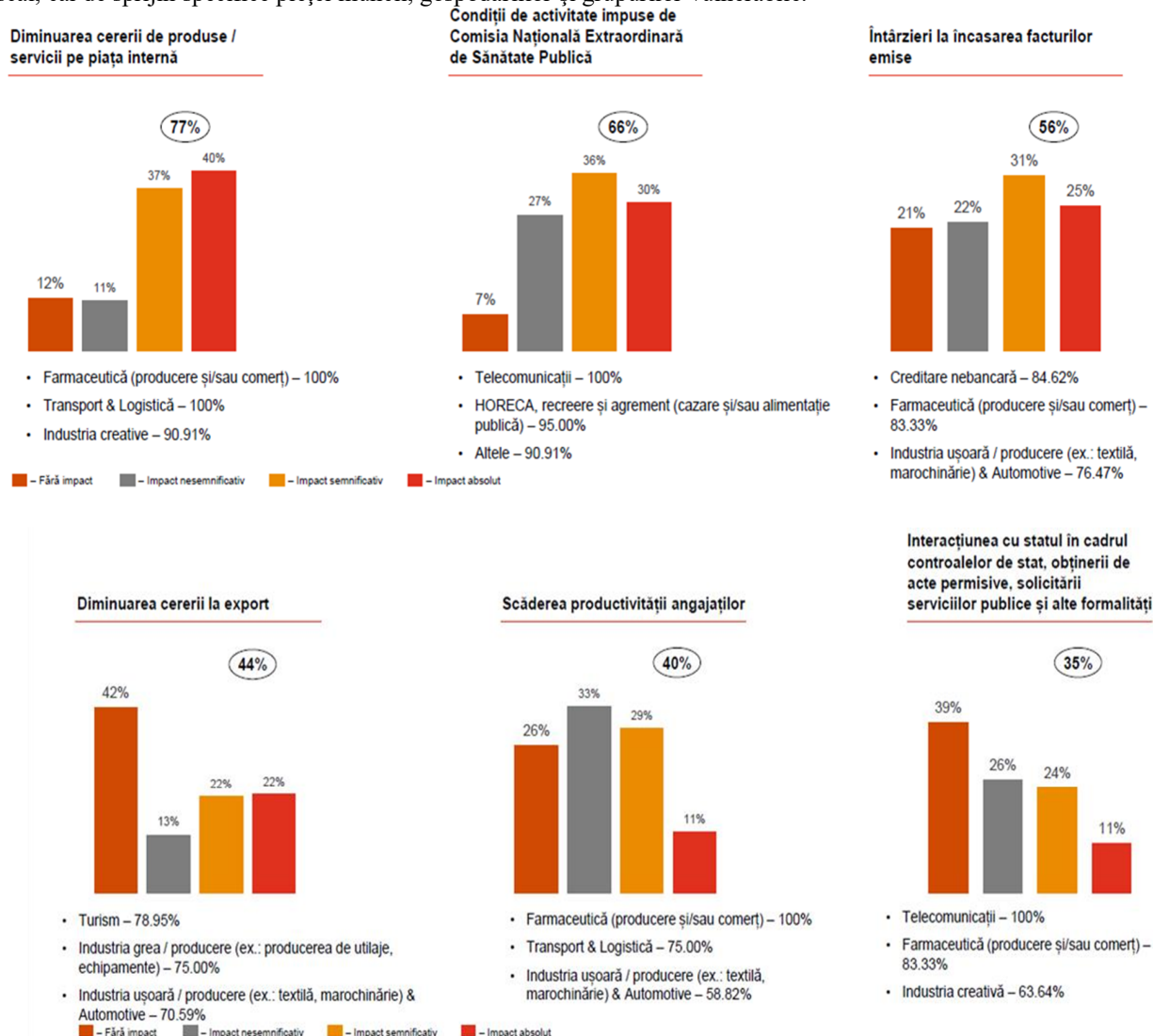

Figura 2. Factorii cu impact negativ asupra activității agenților economici

Sursa: [5]

Măsurile întreprinse de anumite state cu privire la susținerea mediului de afaceri în scopul asigurării acestora cu lichidități pentru a putea finanța necesitățile curente sunt prezentate în continuare.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Tabelul 1. Măsuri de susținere a mediului de afaceri

Statul	Direcții care necesită susținere financiară	Soluții implementate pentru asigurarea măsurilor propuse
SUA	Măsurile de stabilizarea economiei	Adoptarea unui pachet de stimulare a economiei (Coronavirus Aid, Relief, and Economic Security Act – CARES Act) în valoare de peste 2 trilioane dolari (Cochrane, E., Gay Stolberg, S., 2020).
	Susținerea micului business	Pentru sectorul IMM (companii care au sub 500 de angajați) sunt prevăzute împrumuturi și garanții în valoare de 367 de miliarde dolari
	Susținerea industriilor grav afectate	Măsurile adoptate prevăd 500 miliarde dolari pentru credite destinate firmelor afectate, din care: 25 miliarde dolari pentru companiile aeriene care transportă pasageri, 4 miliarde dolari pentru companiile aeriene care transportă mărfuri, 17 miliarde dolari pentru companiile care constituie infrastructuri critice. Diferența de 454 miliarde dolari este reprezentată de împrumuturi guvernamentale și garanțiilor de împrumut, inclusiv prin facilități de creditare asigurate de Sistemul Rezervelor Federale (FED).
Statul	Direcții care necesită susținere financiară	Soluții implementate pentru asigurarea măsurilor propuse
China	Susținerea populației	<ul style="list-style-type: none"> - Acordarea a câte 1200 dolari pentru un adult, respectiv 2400 dolari pentru un cuplu, și asistență suplimentară pentru fiecare copil. Ajutorul va fi acordat pentru persoanele cu veniturile anuale de până la 75000 dolari pe an sau 150000 dolari pe an pe familie, scăzând progresiv cu 5 dolari pentru fiecare 100 dolari venituri peste pragul menționat; - Majorarea ajutorului de șomaj cu 600 de dolari pe săptămână, timp de patru luni, în plus față de cuantumul stabilit de fiecare stat în parte.
	Măsurile de stabilizarea economiei	Asigurarea lichidităților suplimentare în valoare totală de 3 550 mld. yuani (circa 497 mld. USD).
	Susținerea companiilor prin: Reducerea poverii fiscale	<ul style="list-style-type: none"> -Reeșalonarea avantajoasă a împrumuturilor existente; -Credite ieftine; -Extinderea perioadelor de rambursare a creditelor pentru împrumuturi totale de 880 mld. yuani (circa 123 mld. USD), doar în luna martie. -Scutirea de TVA a întreprinderilor mici și foarte mici și a gospodăriilor individuale cu activitate industrială și/sau comercială; -Reducerea suplimentară sau eliminarea taxelor de export la anumite mărfuri; -Reducerea sau eliminarea treptată a contribuției companiilor la asigurări sociale; -Eliminarea taxelor de drum; reducerea prețurilor la electricitate și gaze pentru întreprinderi etc.
Germania	Măsuri directe și indirecte de natură fiscală	-Amânarea plăților fiscale; Ajustări ale plăților fiscale anticipate.
	Susținerea companiilor prin:	-Sprijinirea accesului firmelor la împrumuturi bancare accesibile; Crearea Fondului de stabilizare economică (FSE) pentru sprijinul companiilor mari; Creșterea limitei maxime a garanțiilor guvernamentale.
	Susținerea populației	<p>A acordarea de ajutoare sociale, pe baza unei proceduri simplificate, rapide și nebirocratice pentru lucrătorii independenți, micii întreprinzători sau cei cu statut de auto-angajat în microîntreprinderile deținute:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) întreprinderile cu până la cinci angajați pot solicita până la 9.000 de euro, pentru o perioadă de 3 luni; b) întreprinderile cu până la zece angajați pot depune cereri de finanțare de până la 10.000 de euro; c) antreprenorii auto-angajați în microîntreprinderile deținute (angajat unic), liber profesioniștii (persoane fizice care exercită ocupații pe cont propriu), proprietarii de întreprinderi mici ar putea beneficia de subvenții de până la 9.000 de euro. <ul style="list-style-type: none"> -Simplificarea măsurilor de acordare a indemnizațiilor pentru creșterea copilului; -Măsuri de protecție socială pentru combaterea deficitului de personal pe piața muncii.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Rusia	Susținerea sectoarelor afectate de pandemie:	<ul style="list-style-type: none"> -Subvenționarea dobânzilor la creditele bancare acordate IMM-urilor pentru plata salariilor; -Reeșalonarea tuturor creditelor bancare acordate IMM-urilor; -Acordarea de finanțare directă nerambursabilă pentru plățile salariale și plata datoriilor la facturile de utilități; -Reducerea contribuțiilor de asigurări sociale, de la 30% la 15%, și amânarea plății impozitelor și a contribuțiilor sociale, cu excepția TVA; Instituirea moratorului la recuperarea datoriilor, amenzilor, la procedura defalment și la inspecțiile fiscale; Subvenționarea pierderilor înregistrate de companiile de turism, companiile din sectorul transporturilor aeriene și de aeroporturi; -Subvenționarea dobânzilor la creditele bancare (în limita ratei dobânzii de politică monetară) acordate întreprinderilor strategice, pentru finanțarea capitalului de lucru, din care 50% sunt garantate de stat;
-------	--	---

Statul	Direcții care necesită susținere financiară	Soluții implementate pentru asigurarea măsurilor propuse
	Susținerea populației	<ul style="list-style-type: none"> -Acordarea de împrumuturi de către Fondul de dezvoltare a tehnologiei pentru producția de echipamente și produse pentru detectarea, prevenirea și tratarea bolilor epidemice producătorilor din acest domeniu la rata dobânzii de 1%. -Reeșalonarea de către băncile comerciale a creditelor persoanelor infectate cu noul virus și celor care au înregistrat o scădere a veniturilor mai mare de 30% față de veniturile din 2019; -Majorarea indemnizației pentru copiii din familii vulnerabile; -Majorarea indemnizației de șomaj la nivelul salariului minim pe economie; -Majorarea salariilor medicilor și asistentelor medicale, care intră în contact cu bolnavii de noul virus.
România	Susținerea micului business:	<ul style="list-style-type: none"> -Renunțarea la rambursarea prefinanțării neutilizate din fondurile structurale (cca. 8 mld. euro), care se adaugă la cele 29 mld. euro, fonduri disponibile; -Micromezanin - măsura prin care statul poate deveni acționar la IMM-urile care nu mai pot rambursa un credit în 5 ani; -Amplificarea programelor de investiții în sprijinul IMM-urilor; -Accelerarea implementării schemei de ajutor de <i>minimis</i> prevăzută în cadrul „Programului național multianual de microindustrializare”.
	Susținerea populației	Sprijin pentru disponibilizații din IMM-uri și lucrătorii independenți cu activități legate de combaterea pandemiei.

Sursa: sintetizat de autor [11, p. 28; 9, pp. 1-19]

Printre alte exemple de măsuri de susținere a mediului de afaceri se evidențiază programul „Împrumut COVID”, inițiat de guvernul Cehiei și finanțat de la buget cu scopul de a sprijini IMM-urile afectate, acoperind până la 90% din cheltuielile eligibile, cu o rată a dobânzii 0%. Împrumutul este între - 600.000 euro, cu o perioadă de maturare de 3 ani, cu rata dobânzii subvenționată la împrumuturi sub 40 mii euro. Totalul alocat 200 mil. euro [11, p. 28]. În Bulgaria, statul acoperă 60% din salariile angajaților aflați în șomaj din cauza situației de urgență; a fost mărit capitalul băncii de dezvoltare BDB cu 500 mil. leva (aprox. 255 mil. euro), pentru a ajuta IMM-urile prin: emiterea de garanții băncilor comerciale pentru lansarea unor scheme flexibile pentru clienții cu dificultăți de plată; finanțarea companiilor aflate în dificultate pentru un plus de lichiditate cu o rată a dobânzii zero; garanțiile de portofoliu cu obiectivul declarat de a asigura o acoperire de până la 80% din garanțiile solicitate de bănci, în principal pentru împrumuturile către IMM-uri cu un istoric de credit bun pe parcursul anului 2019, acoperirea de noi împrumuturi pentru fondul de rulment, plata salariilor, a chiriilor, a cheltuielilor generale [11, p. 27]. În acest sens constatăm că la nivel internațional, guvernele statelor afectate de restricțiile impuse pe perioada pandemiei Covid 19, au implementat măsuri compensatorii care au menirea de a susține atât mediul de afaceri cât și populația, asigurând un sprijin financiar și prin aceasta lichidități suplimentare necesare pentru depășirea perioadei de criză pandemică. Inspirată din experiența internațională, autoritățile din Republica Moldova conform Deciziilor Comisiei pentru Situații Excepționale din lunile martie și aprilie 2020 și a Legii privind instituirea unor măsuri de susținere a activității de întreprinzător și modificarea unor acte normative Nr. 60 din 23. 04. 2020, au implementat un set de măsuri de susținere a populației și mediului de afaceri în perioada crizei pandemice, conținutul cărora este sintetizat în tabelul 2.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Tabelul 2. Măsurile de susținere financiară a mediului de afaceri implementate în Republica Moldova

Direcții de susținere financiară	Soluții implementate pentru asigurarea direcțiilor stabilite
Susținerea mediului de afaceri	<ul style="list-style-type: none"> - Un program de subvenționare a dobânzilor pentru întreprinderile ce contractează credite bancare în perioada 1 mai – 31 decembrie 2020 în valoare maximă echivalentă cu suma cumulativă a plăților salariale din lunile decembrie 2019, ianuarie 2020 și februarie 2020; - Facilitarea rambursării TVA pentru întreprinderile care înregistrează sume TVA sprededucere în perioada ulterioară; - Reducerea cotei TVA de la 20% la 15% pentru sectorul HORECA; - Acordarea unor credite prin bănci comerciale la condiții preferențiale pentru întreprinderile din sectorul micului business, finanțate dintr-un împrumut de la Banca de Dezvoltare a Consiliului Europei.
Reducerea poverii fiscale	<ul style="list-style-type: none"> - Amânări de plăți ale impozitelor și raportări financiare; Introducerea unui moratoriu asupra controalelor de stat; - Rambursarea în mărime de 100% sau 60% a impozitelor și taxelor pe salariul plătit angajaților pentru agenții economici care au fost nevoiți să-și sisteze activitatea ca urmare a restricțiilor impuse de autorități și care au instituit șomaj tehnic sau staționare conform prevederilor Codului Muncii pentru perioada stării de urgență.
Susținerea populației	<ul style="list-style-type: none"> - Păstrarea salariului personalului unităților bugetare finanțate de la bugetul de stat calculat în cuantum integral, pe perioada staționării; - Acordarea ajutorului de șomaj în cuantum de 2775 lei, în perioada stării de urgență persoanelor înregistrate cu statut de șomer la una dintre subdiviziunile teritoriale de ocuparea forței de muncă, inclusiv celor revenite de peste hotare; Stabilirea venitului lunar minim garantat în valoare de 1300 lei pentru acordarea ajutorului social pe durata stării de urgență, începând cu luna aprilie 2020. Extinderea dreptului la ajutor social care expiră în perioada stării de urgență, până la ridicarea acesteia; - Majorarea cuantumului venitului lunar minim pentru fiecare copil de la 50% la 75% stabilit pentru familiile defavorizate care au în componența sa copii.

Sursa: sintetizat de autor [1; 2; 3]

Măsurile de susținere nominalizate mai sus sunt completate de un nou Produs de Garantare pentru companiile afectate de criza generată de pandemia COVID-19, lansat de Guvernul Republicii Moldova prin intermediul Fondului de garantare gestionat de ODIMM. Acest instrument financiar presupune un produs de garantare cu condiții preferențiale pentru IMM-uri care poate fi utilizat la contractarea creditelor atât pentru capitalul de lucru, cât și pentru investiții [12].

Totodată, rezultatele sondajului „Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova: realități, așteptări, acțiuni” realizat în perioada 3-18 iulie 2020 ne prezintă o situație nefavorabilă în raport cu interesul manifestat de mediul de afaceri față de măsurile de susținere implementate de guvern. Din cele 205 companii care au participat la sondaj în perioada nominalizată circa 76% nu au beneficiat de facilitățile oferite de către stat în vederea atenuării impactului economic al pandemiei Covid-19, doar 3% din respondenți au beneficiat de programul de rambursare al TVA, doar 2% au beneficiat de programul de subvenționare a dobânzilor, 6% au beneficiat de programul de subvenționare a șomajului tehnic și staționare, 14% au beneficiat de prelungirea termenelor de raportare a activității economice și 17% au beneficiat de amânarea raportării și plății taxelor și impozitelor. În același context, printre măsurile așteptate de mediul de afaceri, care urmează a fi întreprinse în scopul atenuării impactului economic al crizei pandemice, în viziunea participanților la sondaj au fost evidențiate următoarele: reducerea impozitelor, taxelor și altor contribuții, vacanțe la plata impozitelor și taxelor, subvenționarea plăților la chirie, eliminarea barierelor administrative, introducerea moratoriului la controalele de stat și garantarea creditelor de către stat [5]. În concluzie, se evidențiază certitudinea faptului că efectele crizei pandemice cu care se confruntă societatea la nivel mondial vor fi resimțite o perioadă îndelungată de timp. Măsurile întreprinse de autorități sunt binevenite, iar mediul de afaceri trebuie să fie interesat în a le utiliza pentru a reuși să depășească criza Covid-19. Totodată, în vederea combaterii efectelor COVID-19, autoritățile trebuie să recurgă la o politică macroeconomică mai activă și la pregătirea terenului pentru o eventuală relansare rapidă. Pe lângă reanimarea cererii și ofertei agregate, prin susținerea populației și firmelor, politica macroeconomică anti-criză trebuie să contribuie la restructurarea economiei, prin orientarea acesteia spre valorificarea materiei prime locale, promovarea producției de bunuri și servicii și valoare adăugată sporită și orientate spre export. [7, p. 4]. În acest sens, urmează a fi întreprinse măsuri de susținere a recuperării rapide și echitabile a mediului de afaceri afectat de șocul fără precedent produs de criza pandemică, având ca scop restabilirea rapidă a lanțului de aprovizionare, care a fost întrerupt în urma măsurilor de izolare obligatorii și consolidarea competitivității entităților economice autohtone.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Legea privind instituirea unor măsuri de susținere a activității de întreprinzător și modificarea unor acte normative Nr. 60 din 23. 04. 2020. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 108-109 din 25.04.2020*. [on-line] [citat 06.11.2020].

Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121284&lang=ro

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

2. Dispoziția nr. 16 din 10 aprilie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova [on-line] [citată 06.11.2020]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/dispozitia_nr_16.pdf
3. Dispoziția nr. 3 din 23 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova [on-line] [citată 06.11.2020]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/dispozitia_cse_nr.3_anexa.pdf
4. GAIBU, S. Criza COVID-19: Prioritățile investiționale ale Moldovei pentru relansarea economiei. [on-line] [citată 05.11.2020]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Prioritatile_investitionale_ale_Moldovei_pentru_relansarea_economiei.pdf
5. Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova: realități, așteptări, acțiuni. Ediția august 2020. [on-line] [citată 05.11.2020]. Disponibil: https://www.amcham.md/st_files/2020/08/14/COVID-19%20Business%20Impact%20Aug.20.pdf
6. Impactul pandemiei COVID-19 asupra activității companiilor din Moldova: realități, așteptări, acțiuni - 30 martie - 6 aprilie 2020. [on-line] [citată 04.11.2020]. Disponibil: https://www.amcham.md/st_files/2020/04/16/6AmCham%20COVID%20Business%20Impact.pdf
7. LUPUȘOR, A. Politica macroeconomică anti-criză: din defensivă în ofensivă pentru combaterea efectelor COVID-19. Comentariu economic. [on-line] [citată 05.11.2020]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Comentariu_economic_solutii-anticriza.pdf
8. LUPUȘOR, A., PÎNTEA, D., GAIBU, S. COVID-19: Cum salvăm economia națională și pregătim terenul pentru o relansare post-criză. [on-line] [citată 30.10.2020]. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/COVID-19_Cum_salvăm_economia_nayională_ui_pregătim_terenul_pentru_o_relansare_post-criză_2.pdf
9. MOAGĂR POLADIAN, S. et al. Măsuri economice propuse de state în contextul internațional generat de criza COVID-19. Posibile soluții pentru România. București: Academia Română, 2020. 40 p. [on-line] [citată 04.11.2020]. Disponibil: https://acad.ro/SARS-CoV-2/doc/d18-Masuri_economice_posibile.pdf
10. Moldova Subiect special: Sunt companiile din Moldova pregătite pentru o recuperare rapidă? [on-line] [citată 05.11.2020]. Disponibil: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/189131588803269697-0080022020/original/MEUSpring2020SpecialFocusMay072020RO.pdf>
11. MUSCALU, I.S. et al. Impactul pandemiei COVID-19 asupra unor activități economice din domeniile serviciilor și întreprinderilor mici și mijlocii. București: Academia Română, 2020. 46 p. [on-line] [citată 01.11.2020]. Disponibil: <https://acad.ro/SARS-CoV-2/doc/d12-ImpactCOVID-19- serviciiiiIMM.pdf>
12. Un nou produs de garantare pentru companiile afectate de criza pandemică. [on-line] [citată 04.11.2020]. Disponibil: <https://odimm.md/ro/presa/comunicate-de-presa/4747-un-nou-produs-de-garantare-pentru-companiile-afectate-de-criza-pandemica>

PARTICULARITĂȚILE ȘI CRITERILE DE MĂSURARE A EFICIENȚEI ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE SERVICIILOR PUBLICE

Pavel OBOROCEAN, doctorant
Institutul Național de Cercetări Economice

In the public sector, efficiency is influenced by both economic and political, cultural and legal factors.

Studies and analysis show that, indeed, more and more, efficiency, even if it is not enough, is no less necessary, if only to avoid the unwanted effects caused by its ignorance.

Economic efficiency expresses, in essence, the quality of economic activity to use rationally the factors of production in any unit producing public utility services, being a fundamental requirement that must constantly guide the actions and decisions of the economic actor.

Improving the activity of public administration in terms of increasing efficiency and effectiveness is justified both by the requirements of the social environment in which it operates and the evolution of scientific visions to identify optimal ways to streamline the activity of local public administration.

Keywords: Economic efficiency, social efficiency, assessment, performance, public service, public sector, productivity.

Termenul „eficiență” provine din limba latină, regăsindu-se sub formele „efficere”, „efficiere” sau „eficax”, cu sensul de a produce efectul sau rezultatul dorit [3, p.135].

Eficiența reprezintă raportul dintre rezultatele obținute și mijloacele folosite, și reprezintă un concept pe larg folosit în sectorul privat și mai puțin utilizat în sectorul public. Fapt pentru care, activitatea serviciilor publice se caracterizează printr-o profitabilitate redusă, în schimb ce urmărește satisfacerea la nivel maxim a nevoilor cetățenilor săi.

Studiile și analiza arată că, într-adevăr, din ce în ce mai mult, eficiența, chiar dacă nu este suficientă, nu este mai puțin necesară, fie doar pentru evitarea efectelor nedorite provocate de necunoașterea sa.

Perfecționarea activității administrației publice prin prisma creșterii eficienței și eficacității este justificată atât de cerințele mediului social în care aceasta funcționează, cât și de evoluția viziunilor științifice privind identificarea modalităților optime de raționalizare a activității administrației publice locale.

O perioadă lungă de timp, sectorul public a fost considerat monopolul statului, fapt care a condus la excluderea

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

concurenței și care a avut repercusiuni negative atât asupra calității bunurilor și serviciilor publice, cât și asupra gestionării resurselor în mod eficient și eficace. Prin acceptarea în anumite sectoare, considerate publice, ale agenților economici privați ca furnizori de bunuri și servicii de interes public, se poate vorbi acum despre competiție și performanță în cadrul sectorului public. În lipsa competiției, trebuie doar analizate și aplicate criteriile de eficiență și eficacitate în sectorul public, în vederea creșterii productivității muncii și dezvoltării corespunzătoare a acestui sector. În vederea creșterii productivității în sectorul public, este necesară dezvoltarea societății informaționale ca și societate a cunoașterii, prin aducerea cetățeanului și a nevoilor lui în centrul serviciilor publice [1, p. 36].

La nivelul producătorului de servicii, eficiența economică este determinată de:

- eficiența de alocare a resurselor (naturale, materiale, financiare, umane);
- eficiența de utilizare a factorilor de producție;
- eficiența de distribuție a serviciilor.

Una dintre prioritățile guvernelor moderne din diferite țări este creșterea eficienței activității sectorului public al economiei, deoarece, în prezent, acestui sector îi revine un rol tot mai important în gestiunea proceselor socio-economice. Atunci, când statul le oferă cetățenilor bunuri publice prin intermediul unei politici sociale active, se redistribuie resursele economice disponibile, ceea ce poate conduce la scăderea nivelului de eficiență economică a întregului sistem. Acest fapt implică sarcina de a asigura economiei eficiență maximă prin asigurarea unui nivel optim de producere a bunurilor publice necesare societății. Toate deciziile în legătură cu evaluarea serviciilor, de la nivelul întreprinderii și până la nivelul economiei naționale, trebuie fundamentate în baza unor rezultate obținute atât din punct de vedere economic cât și social.

Eficiența economică exprimă, în esență, calitatea activității economice de a utiliza rațional factorii de producție în orice unitate producătoare de servicii de utilitate publică, fiind o cerință fundamentală care trebuie să orienteze în permanență acțiunile și deciziile actorului economic. Ea se referă la rezultatele economice ale producătorilor de servicii și, prin însumare, la nivelul întregii economii.

Eficiența socială se referă la rezultatele activităților de servicii din punct de vedere al consumatorilor. Aceste două laturi ale eficienței se completează, în cele mai multe cazuri, ele condiționându-se reciproc.

Eficiența în domeniul serviciilor publice prezintă aceleași trăsături definitorii, comune tuturor activităților economice din toate sectoarele. De aceea, este necesar să se ia în considerare trăsăturile definitorii a eficienței în domeniul serviciilor publice (figura 1).

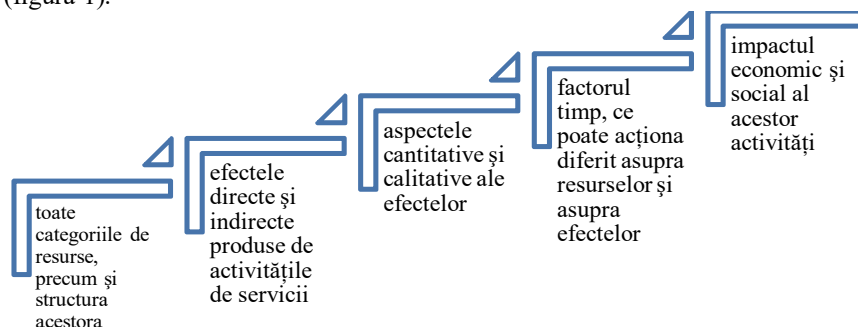

Figura 1. Trăsăturile definitorii a eficienței în domeniul serviciilor publice

Distribuția serviciilor este eficientă în condițiile existenței unui echilibru între volumul și structura serviciilor prestate și exigențele consumatorilor, inclusiv disponibilitatea acestora de a-și cheltui o parte din venituri.

Eficiența sectorului de servicii publice prezintă o serie de particularități atât în ceea ce privește semnificația cât și modalitățile de evaluare.

O primă particularitate se referă la formele specifice de exprimare a efectelor utile produse în urma prestării unor activități. Deși pentru prestarea unui serviciu public se consumă factori de producție similari cu alte sectoare ale economiei, totuși formele de exprimare a rezultatelor sunt specifice, datorită, în principal, caracterului imaterial al serviciilor.

Sunt categorii de servicii ale căror efecte utile sunt dificil de cuantificat sau altele sunt observabile după o perioadă lungă de timp, precum ocrotirea sănătății, învățământul etc. În toate aceste cazuri, se urmărește cu prioritate eficacitatea utilizării resurselor și nu obținerea de profit.

Potrivit autorului V. Munteanu, categoria de eficiență comensurează efectele utile sau rezultatele activității funcționarilor publici obținute într-o anumită perioadă de timp în raport cu cheltuielile sau eforturile făcute de aceștia pentru desfășurarea activității administrative [5, p. 340]. Sintetic, nivelul eficienței poate fi calculat direct, prin raportarea efectului util la efortul depus sau indirect prin raportarea efortului depus la efectul obținut.

Potrivit cercetătorului Ruslan Batișcev, există 3 metode de evaluare a acesteia [6, p. 52]:

1. Efect/Efort sau Efort / Efect – evaluare absolută.
2. Efect/Efort > Norma sau Efort/Efect < Norma – evaluare absolută-relativă.
3. Efect1/ Efort1 > Efect2/ Efort2 – evaluare relativă.

O altă particularitate a eficienței serviciilor publice se referă la efectele eficienței în sectorul cercetat (figura 2).

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

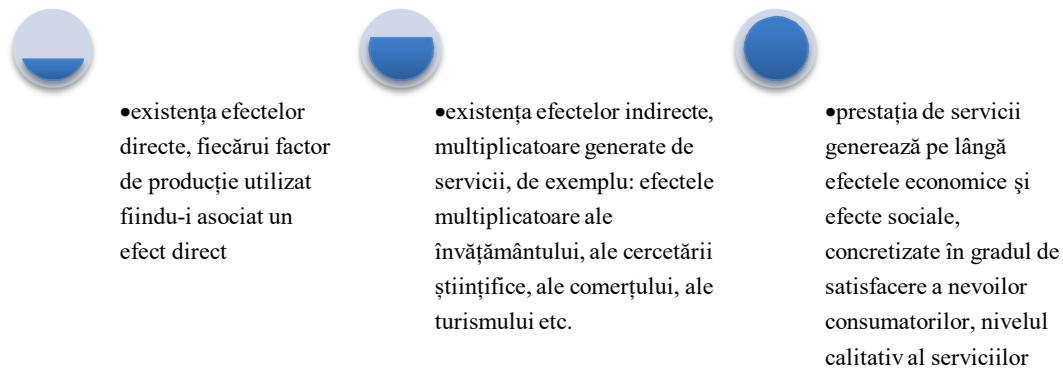

Figura 2. Efectele eficienței în domeniul serviciilor publice

Aceste efecte sociale se constituie într-un important factor al dezvoltării economice, al progresului și civilizației. Cel mai dificil poate fi exprimată cu ajutorul unor indicatori cantitativi eficiența socială. Efectele sociale privesc rezultatele economice ale întreprinderilor și efortul social (efortul făcut de societate) din punctul de vedere al consumatorilor individuali sau colectivi. Aceste două laturi ale eficienței, de obicei, se completează condiționându-se reciproc.

În Republica Moldova pot apărea anumite probleme în domeniul identificării modalităților concrete de evaluare a eficienței serviciilor publice.

O primă problemă de acest fel ar fi identificarea metodologiei adecvate. O soluție posibilă în acest sens ar fi experiența României, unde a fost efectuat un studiu al serviciilor publice, drept că doar al celor sociale. Totuși metodologia utilizată, constând dintr-un set de chestionare standardizate, poate fi aplicată, considerăm, și pentru alte servicii publice.

A doua problemă ar fi selectarea indicatorilor de eficiență și cuantificarea – atribuirea unor valori față de care să se poată aprecia progresul/regresul în anumite domenii, nevoile etc. Acest proces de atribuire a unor valori indicatorilor selectați este cunoscut și sub denumirea de benchmarking [2, p. 5]. Selectarea acestor indicatori ar deveni, astfel, o altă problemă în studierea eficienței serviciilor publice. O soluție posibilă ar fi din nou studierea experienței internaționale, la concret a României, unde au fost propuși următorii indicatori de măsurare a eficienței serviciilor sociale:

1. Indicatori generali vizând beneficiarii.
2. Indicatori vizând infrastructura serviciilor.
3. Indicatori privind resursele umane.
4. Indicatori privind resursele și managementul financiar (inclusiv ponderea surselor de venit alocate, volumul alocărilor financiare din: finanțări externe, activități economice, numărul de proiecte cu finanțare externă) [4, p. 5].

Acești indicatori ar putea fi utilizați și pentru alte categorii de servicii publice decât cele sociale, inclusiv pentru serviciile publice de gospodărie comunală.

Totuși, anume selecția și aplicarea anumitor indicatori ar putea genera și o primă provocare în studiul eficienței serviciilor publice. Astfel, dacă studierea eficienței în viziune sistemică presupune analiza eforturilor (intrările în sistem), a efectelor (ieșirile din sistem), precum și a eventualelor corelații între aceste două categorii, atunci evaluarea eficienței unor servicii devine relativ dificilă.

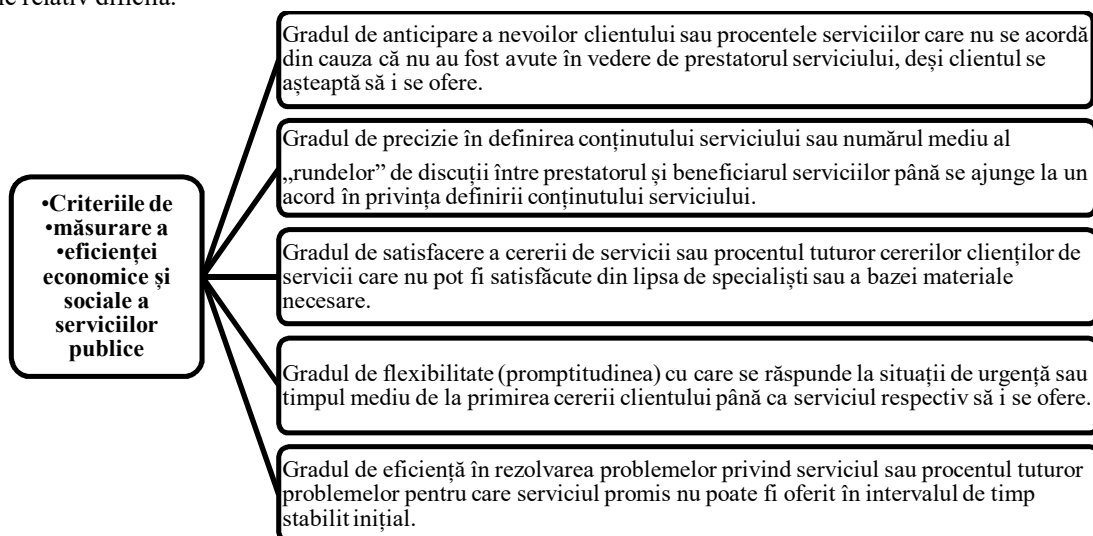

Figura 3. Criteriile de măsurare a eficienței economice și sociale a serviciilor publice

O primă provocare ar fi, astfel, evaluarea eficienței unor servicii din domeniul social-cultural (educație, agrement etc.). Astfel, dacă intrările (resursele) în sistem sunt relativ ușor de exprimat, ieșirile (beneficiile) sunt destul de greu de măsurat; acest lucru se datorează faptului că acestea se înregistrează pe o perioadă relativ îndelungată de timp și de foarte

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

multe ori nu îmbracă forma monetară. Altfel spus, măsurarea eficienței unor servicii publice poate fi dificilă din motivul că unele dintre acestea nu prezintă o activitate economică, ci una social-culturală și, în consecință, efectele sunt greu de cuantificat.

Întru facilitarea procesului de măsurare a eficienței serviciilor publice, în literatura de specialitate se propun următoarele criterii de măsurare a eficienței economice și sociale a serviciilor publice ca nivel de satisfacție al clientului (figura 3).

Respectiv, necesitatea implementării criteriilor de eficiență în domeniul serviciilor publice nu poate fi contestată, dat fiind faptul că toate cheltuielile necesare întreținerii serviciilor publice se suportă din bugetul public, adică din taxele și impozitele cetățenilor. Mai mult ca atât, în condițiile unei lumi tot mai mult afectate de austeritate, autoritățile pot să fie axate prea mult pe reducerea costurilor, uitând de calitatea sau chiar de accesibilitatea serviciilor publice pentru cetățeni.

Per ansamblu, în condițiile neglijării criteriilor de măsurare a eficienței a serviciilor publice, există riscul de a prima criteriul economicității în dauna calității serviciului.

Astfel, având vedere că, de regulă cheltuielile prevăzute în bugetele autorităților publice sunt aproape întotdeauna depășite, iar reducerea costurilor doar prin prisma economiei de resurse poate duce la situația în care serviciile publice nu ar mai produce rezultatul scontat – satisfacerea necesităților cetățenilor, autorul consideră absolut necesar și oportun ca la etapa de planificare și executare a cheltuielilor bugetare să se țină cont de evoluția calității serviciilor publice prestate în raport cu cheltuielile suportate pentru fiecare serviciu public în parte.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Antonescu, Daniela, Economic efficiency of public administration in European Union and Romania, Institute of National Economy, Romanian Academy, 2016. p. 36.
2. Cicea C. Eiciența serviciilor publice la nivel macrosistemic. Revista „Administrație și management public” nr.7/2006, p. 95.
3. Ionașcu V., Bogdănel D., Danielescu D. P., Economia serviciilor Teorie și aplicații, Editura Pro Universitaria: 2013, p. 135.
4. Indicatori de măsurare a eicienței serviciilor destinate persoanelor adulte cu dizabilități mentale în contextul politicilor de incluziune socială, București: Allbeck, 2010. p. 5.
5. Munteanu V.A. Managementul public local. Iași: TipoMoldova, 2003, p. 340.
6. Tincu V. Eficiența funcționării serviciilor publice în Republica Moldova: probleme și provocări. În Teoria și practica administrării publice. Materiale ale conferinței internaționale științifico- practice. Chișinău: Academia Administrației Publice, 2011. p. 50-52.

EVALUAREA REALIZĂRII OBIECTIVULUI DE ASIGURARE A ÎNTREPRINDERII CU RESURSE FINANCIARE ȘI DE MENȚINERE A ECHILIBRULUI FINANCIAR (STUDIU EMPIRIC ÎN BAZA: „VINĂRIA PURCARI” S.R.L, „PODGORIA VIN” S.R.L,IM „VINIA TRAIAN” S.A. ȘI „IMPERIAL VIN”S.A.)

ȘCHIOPU Irina, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” din Cahul

An important financial objective for the company is to provide financial resources and maintain financial balance. It derives from the company's overall objective of maximizing market value and involves significant financial resources.

The author presents an empirical study on evaluating the achievement of the objective of providing the enterprise with financial resources and maintaining financial balance in several wine enterprises in the Republic of Moldova, which ensures efficiency of resource management and financial relations, subsequently leading to the overall objective of the enterprise.

Un obiectiv financiar important la întreprindere este asigurarea cu resurse financiare și menținerea echilibrului financiar. Acesta derivă din obiectivul general al întreprinderii, de maximizare a valorii de piață și implică importante resurse financiare, însă procurarea acestora generează dificultăți sporite grație condițiilor rigide de creditare și al accesului limitat al întreprinderilor la piețele de capital ca urmare a rezultatelor financiare insuficiente pe care le înregistrează. Realizarea obiectivului financiar de asigurare cu resurse financiare și menținerea echilibrului financiar este determinat de stabilirea unui sistem financiar integrat, care, prin urmare, va asigura eficiența gestiunii resurselor și relațiilor financiare, conducând la realizarea obiectivului general al întreprinderii. Așadar, structura financiară a întreprinderii este reprezentată de configurația pasivului bilanțier, ce se manifestă ca o combinație a resurselor acumulate la o anumită dată.

Un cost al capitalului împrumutat sporit față de rentabilitatea economică obținută de întreprinzători, conduce la o influență negativă a efectului de îndatorare asupra rentabilității financiare. Prin urmare, întreprinderile ar trebui să se abțină de la împrumuturile a căror dobândă prevalează rata rentabilității, orientându-se pe finanțarea din capitalul propriu și împrumuturile care nu antrenează cheltuieli financiare suplimentare (datoriile comerciale și datoriile calculate). Datoriile comerciale și cele calculate pot fi utilizate doar în limite mici, deoarece, de cele mai dese ori, neachitarea lor la scadență, atrage după sine și o plată a penalităților. Datoriile comerciale nu pot fi utilizate pentru realizarea proiectelor investiționale cu un termen de recuperare mai mare de un an, deoarece nu se va respecta principiul concordanței scadenței datoriilor cu activele finanțate din respectivele datorii.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

În procesul realizării cercetării au fost aplicate metode generale științifice, dintre care: metoda analizei și sintezei, inducția și deducția, principiul logicii, metoda tabelor și a graficelor, metode de analiză comparată, metode ale analizei cantitative, etc.

Autorul propune pentru evaluarea realizării obiectivului de asigurare a întreprinderii cu resurse financiare și de menținere a echilibrului financiar patru vinării din Republica Moldova, „Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL, IM „Vinia Traian,” SA și „Imperial Vin” SA. Două din ele fiind cu statut de Societate pe acțiuni și două, cu statut de Societate cu Răspundere Limitată, pentru a asigura o comparabilitate între ele.

Tabelul 1. Structura surselor de finanțare la „Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL, IM „Vinia Traian,” SA și „Imperial Vin” SA

Indicatorii		Valoarea mil. lei				Pondere, %			
		2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
S.R.L. „Vinăria Purcari”	Capital Propriu	44,1	44,2	110,2	182,3	29,78	26,20	49,09	57,24
	Datorii totale, inclusiv:	104	124,5	114,3	136,2	70,22	73,80	50,91	42,76
	Datorii pe termen lung	85,8	90,1	82,4	75,8	57,93	53,41	36,70	23,80
	Datorii curente	18,2	34,4	31,9	60,4	12,29	20,39	14,21	18,96
	Total Pasiv	148,1	168,7	224,5	318,5	100	100	100	100
SRL „Podgoria Vin”	Capital Propriu	47,8	47,0	55,5	68,1	66,11	52,87	55,17	55,87
	Datorii totale, inclusiv:	24,5	41,9	45,1	53,8	33,89	47,13	44,83	44,13
	Datorii pe termen lung	12,8	22,1	16,0	3,7	17,70	24,86	15,90	3,03
	Datorii curente	11,7	19,8	29,1	50,1	16,19	22,27	28,93	41,10
	Total Pasiv	72,3	88,9	100,6	121,9	100	100	100	100
IM „Vinia Traian,” SA	Capital Propriu	106,4	110,1	114,3	116,8	81,85	80,66	82,11	75,94
	Datorii totale, inclusiv:	23,6	26,4	24,9	37,0	18,15	19,34	17,89	24,06
	Datorii pe termen lung	2,2	2,2	2,0	3,7	1,70	1,61	1,44	2,41
	Datorii curente	21,4	24,2	22,9	33,3	16,45	17,73	16,45	21,65
	Total Pasiv	130,0	136,5	139,2	153,8	100	100	100	100
SA „Im peri al	Capital Propriu	173,2	180,1	187,7	186,6	80,97	86,59	84,43	90,98
	Datorii totale, inclusiv:	40,7	27,9	34,6	18,5	19,03	13,41	15,57	9,02
	Datorii pe termen lung	34,5	22,3	21,2	14,4	16,13	10,72	9,54	7,02
	Datorii curente	6,2	5,6	13,4	4,1	2,90	2,69	6,03	2,0
	Total Pasiv	213,9	208,0	222,3	205,1	100	100	100	100

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Situațiilor financiare ale întreprinderilor analizate

Pentru realizarea evaluării realizării obiectivului de asigurare a întreprinderii cu resurse financiare și de menținere a echilibrului financiar este necesară analiza capitalului întreprinderii, care presupune investigarea elementelor bilanțiere din pasiv, prin prisma dimensiunii și a ponderii acestora în patrimoniul întreprinderii, stabilirea cauzelor care au determinat modificări, a raportului dintre datoriile financiare și capitalurile proprii, astfel încât să se poată obține un echilibru financiar în privința susținerii activului economic.

Datele din tabelul 1 atestă un tablou al surselor de finanțare a activelor la întreprinderile analizate destul de diversificat, astfel chiar din start putem menționa că la SRL vis-a-vis de SA există o diferență a preponderenței capitalului propriu. Așadar, la SRL analizate ponderea capitalului propriu este mai mică, fiind în limita a cca 50%, în timp ce la SA capitalul propriu deține o pondere de peste 80%. Situația creată vorbește despre o contribuție mai mare din partea fondatorilor la capitalul întreprinderii la SA.

În ceea ce privește datoriile, autorul menționează că SA analizate recurg la finanțarea prin datorii într-o măsură mult mai mică decât SRL analizate, pentru care uneori devine sursa principală de finanțare și, în special, datoriile pe termen lung. Apelul sporit la datoriile pe termen lung, în cazul SRL este argumentat, deoarece activele imobilizate, chiar dacă uneori preponderent sunt în scădere, valoric ele înregistrează creșteri, deci se concluzionează că întreprinderile date alocă o parte considerabilă din mijloacele disponibile, atât proprii cât și împrumutate, în investiții pe termen lung, care, prin urmare, vor forma plus valoare pentru întreprinderi, adică profituri mai mari. În același timp, SA utilizează datoriile, în special cele pe termen lung, pentru finanțarea curentă a activității sale. [2, p.85]

Structura financiară a întreprinderii urmărește asigurarea echilibrului financiar pe termen lung prin corelarea capitalurilor proprii cu mărimea capitalurilor împrumutate, prin gestionarea eficientă a ratei de îndatorare și fructificarea efectelor benefice aferente politicii de finanțare acordate de cadrul legislativ în materie de fiscalitate. Așadar, menținerea echilibrului financiar se realizează atunci când resursele temporare finanțează utilizările temporare, iar resursele permanente finanțează utilizările permanente.

Modul în care la întreprinderile analizate se respectă echilibrul dintre sursele de finanțare pe termen lung și alocările permanente și, respectiv, resursele temporare și alocările curente este prezentat în tabelul 2, prezentat mai jos.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Tabelul 2. Analiza echilibrului financiar la „Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL, IM „Vinia Traian” SA și „Imperial Vin” SA pe perioada anilor 2014-2017

Indicatori	S.R.L. „Vinăria Purcari”				SRL „Podgoria Vin”				IM „Vinia Traian,, SA				SA „Imperial Vin”			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Fond de rulment, mil. lei	51,7	59,4	106,3	134,2	31,5	33,9	31,9	17,6	76,9	79,4	88,1	92	75,9	80,7	97,8	99,3
Gradul de acoperire a activelor imobilizate cu capital permanent, %	166,11	179,3	223,17	208,3	208,25	196,3	180,55	132,4	342,59	341,34	412,41	422,8	157,59	166,31	188,03	197,64
Gradul de acoperire a activelor circulante cu Fond de Rulment, %	73,96	63,32	76,92	68,96	72,92	63,13	52,30	26,0	78,23	76,64	79,37	79,37	92,45	93,51	87,95	96,0

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Situațiilor financiare ale întreprinderilor analizate

Acoperirea integrală a activelor imobilizate din surse permanente denotă o activitate bine administrată din punctul de vedere al colectării resurselor financiare. Sistematizând datele tabelului 2, putem evidenția o situație pozitivă în acest aspect la toate întreprinderile incluse în analiză, deoarece la toate întreprinderile activele imobilizate sunt acoperite de sursele permanente și, chiar mai mult, a rezultat și un surplus de mijloace – Fond de rulment pozitiv, care a permis acoperirea nevoilor de finanțare a activelor circulante, în proporție de cca 68-74% la SRL „Vinăria Purcari” pe perioada anilor 2014-2017, la SRL „Podgoria Vin” din anul 2014 până în anul 2017 a scăzut aproximativ de 3 ori, adică de la 72,92% la 26%, la IM „Vinia Traian” SA, surplusul de capital permanent ce finanțează activele circulante constituie cca 78-79% pe întreaga perioadă analizată, iar la SA „Imperial Vin” – aproximativ 90%. Astfel, putem considera că toate întreprinderile analizate dispun de un grad de siguranță financiară destul de înalt (nivelul minim 50%). În același timp, reducerea fondului de rulment, în anul 2017 față de anii precedenți, la SRL „Podgoria Vin”, cu cca 14 mil. lei, trebuie să pună în gardă, întrucât reducerea acestuia conduce la slăbirea gradului de stabilitate financiară, drept urmare a creșterii dependenței întreprinderii de resursele creditare pe termen scurt, fapt ce o face vulnerabilă la condițiile externe.

Un aspect important al politicii financiare a întreprinderii reprezintă alegerea unei anumite structuri financiare. Decizia cu privire la structura financiară este un rezultat al obiectivelor întreprinderii, al nivelului rentabilității scontate și al nivelului de riscuri pe care și le asumă. În aceeași măsură cu factorii interni, decizia de structură financiară depinde și de factorii externi ai întreprinderii, în special de conjunctura economică, adică situația pieței financiare, oscilațiile ratei dobânzii, inflația etc.

Atunci când se vorbește de riscuri asumate, se face referire la riscul de insolvabilitate și riscul financiar la întreprindere, ultimul caracterizează variabilitatea indicatorilor de rezultat sub incidența structurii financiare a întreprinderii. El apare în momentul apelării la credite pentru a finanța o activitate, astfel fiind legat de structura pasivului bilanțier, în special a datoriilor și este determinat de decizia de finanțare. În contextul dat, în continuare vom descrie care este politica financiară și cum este gestionat și asumat riscul financiar la „Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL, IM „Vinia Traian,, SA și „Imperial Vin” SA, reflectate în analizele din tabelul de mai jos.

Tabelul 3. Analiza gradului de dependență financiară la „Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL, IM „Vinia Traian,, SA și „Imperial Vin” SA pe perioada anilor 2014-2017

Indicatori	SRL „Vinăria Purcari”				SRL „Podgoria Vin”				IM „Vinia Traian,, SA				SA „Imperial Vin”			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Rata stabilității financiare	87,71	79,61	85,79	81,04	83,82	77,73	71,07	58,90	83,54	82,27	83,55	78,35	97,10	97,31	93,97	98,00
Rata autonomiei financiare	29,78	26,20	49,09	57,24	66,11	52,87	55,17	55,87	81,85	80,70	82,11	75,94	80,97	86,59	84,43	90,98

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE

globale																
Rata autonomiei financiare la termen	33,95	32,91	57,22	70,63	78,88	68,02	77,62	94,85	97,97	98,04	98,28	96,93	83,39	88,98	89,85	92,84
Rata de îndatorare globală																
Levier financiar	70,22	73,80	50,91	42,76	33,89	47,13	44,83	44,13	18,15	19,34	17,89	24,06	19,03	13,41	15,56	9,02
Rata de îndatorare la termen																
	235,83	281,67	103,72	74,71	51,25	89,15	81,26	79,00	22,18	23,98	21,78	31,68	23,50	15,49	18,43	9,91
	194,55	203,85	74,77	41,58	26,78	47,02	28,83	5,43	2,07	2,0	1,75	3,17	19,92	12,38	11,29	7,72

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Situațiilor financiare ale întreprinderilor analizate

Întreprinderile analizate înregistrează, pentru perioada anilor 2014-2017, o stabilitate financiară ridicată. Valorile considerate normale sunt între 50% și 66%, plasând întreprinderile într-o situație favorabilă, și evidențiază caracterul permanent al finanțării, ceea ce conferă o anumită siguranță întreprinderii în desfășurarea activităților sale și un risc financiar redus. Cu toate acestea, dacă la SRL „Vinăria Purcari”, IM „Vinea Traian” SA și SA „Imperial Vin” acest indicator înregistrează stabilitate cu abateri ne semnificative, atunci la SRL „Podgoria Vin”, indicatorul stabilității financiare a degradat sensibil în timp (de la 83,82% în anul 2014 la 58,9% în anul 2017), deși se menține încă la cote înalte. [2] În ceea ce privește autonomia financiară, unii autori recomandă o mărime de cca 1/3 din pasiv – ca satisfăcătoare pentru echilibrul financiar [3, p.75]. Prin urmare, existența unui capital propriu egal sau mai mare cu o treime din pasivul întreprinderii este o premisă a autonomiei financiare a acesteia. Cu cât indicatorul ia valori mai mici decât mărimea amintită cu atât întreprinderea se expune riscului de insolvabilitate ca urmare a dependenței prea mari de creditorii. La întreprinderile analizate, autonomia financiară este respectată, iar riscul de insolvabilitate este evitat, ceea ce indică o puternică poziție financiară, dar SA analizate comparativ cu SRL prezintă o autonomie mai mare. Aceasta denotă faptul că activitatea desfășurată este eficientă și se materializează prin profitul obținut, în special la SA analizate, astfel încât, la momentul dat, întreprinderile nu simt nevoia de a se finanța prin datorii pe termen mediu și lung. Deci, ele pot să-și finanțeze activul imobilizat doar din capitalurile proprii, iar în caz de dezechilibru financiar sau al cumpărării unor active imobilizate de valori mari se poate recurge la credite pe termen lung în condiții avantajoase.

Același lucru se poate menționa din punctul de vedere al autonomiei financiare la termen, ce permite aprecierea mai precisă prin implicarea structurii capitalului permanent, și se poate afirma că riscul de insolvabilitate nu există, cel puțin la momentul efectuării analizelor, iar analiza comparativă a SA analizate cu SRL analizate, indică o autonomie financiară la termen mai mare la S.A.

Rata de îndatorare globală măsoară ponderea datoriilor în patrimoniul întreprinderii și exprimă gradul de dependență față de resursele financiare provenite de la terți, astfel, se poate evidenția că situația la SA este mult mai bună comparativ cu SRL, deoarece la ambele SA (IM „Vinea Traian”, SA și „Imperial Vin” SA) rata de îndatorare se încadrează în limita de la 13% la 24% pe întreaga perioadă analizată, așa încât întreprinderile mai dispun încă de capacitate de îndatorare. La SRL („Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL) situația generală este pozitivă, dar îndatorarea este semnificativ mai mare. Reieșind din concluzia că întreprinderile înregistrează profituri majorate, aceasta argumentează îndatorările realizate, dar totuși managementul financiar trebuie să se implice pentru a gestiona riscul financiar legat de solvabilitate redusă, ce poate apărea pe seama creșterii datoriilor pe viitor.

De asemenea, corelativ cu rata de îndatorare globală se utilizează levierul financiar, care indică că datoriile totale ale întreprinderii nu trebuie să depășească de două ori capitalul său propriu, fapt de care se ține cont la toate întreprinderile analizate. Aceeași situație se reflectă și în privința ratei de îndatorare la termen, care caracterizează dependența (independența) financiară a întreprinderilor și gradul de risc al politicii financiare, unde SRL comparativ cu SA analizate au un grad de îndatorare la termen mult mai sporit, ceea ce atestă o dependență financiară față de terțele părți mai sporită, iar la SA dependența financiară este destul de mică. [2, p.90]

Concluzionând cele relatate mai sus, menționăm că asigurarea întreprinderii cu resurse financiare constituie un obiectiv foarte important al managementului financiar în realizarea strategiei întreprinderii. Însă, structurarea și gestionarea financiară este particulară fiecărei întreprinderi și nu întotdeauna statutul întreprinderii poate vorbi despre o poziție mai mult sau mai puțin avantajoasă. Deciziile financiare ale managementului financiar sunt un rezultat al politicii financiare și de finanțare practicate la nivel de fiecare întreprindere. De aceea, rolul primordial revine managementului financiar în ceea ce privește modul de gestiune a finanțelor, care, se reflectă și asupra activității întreprinderii, și asupra așteptărilor terțelor persoane, adică: acționarii, investitorii, creditorii și, nu în ultimul rând: consumatorii, clienții etc.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

O altă latură importantă a gestiunii eficiente a surselor financiare la întreprindere ține de independența economico-financiară a agenților economici în condițiile economiei de piață, care necesită existența permanentă a unei corelații între încasările și plățile întreprinderii, realizându-se astfel una din cerințele de bază ale gospodăriei eficiente, adică acoperirea integrală a cheltuielilor din veniturile proprii și obținerea în același timp a unui anumit surplus de mijloace bănești, necesar creșterii economice. În scopul realizării acestei condiții, întreprinderea trebuie să asigure un circuit rațional, bine organizat al fondurilor, care, în evidența contabilă, se reflectă sub forma încasărilor și plăților. Existența unui echilibru stabil între încasări și plăți reprezintă o dovadă certă, că procesul de producție și de circulație din întreprindere se desfășoară în condiții normale. Nerespectarea acestui echilibru se reflectă prin lipsa capacității de plată, apariția creditelor restante și a datoriilor neachitate în termen față de furnizori, bănci, salariați, buget etc. Echilibrul financiar este un imperativ absolut necesar pentru orice antreprenor. El nu poate fi omis sub nici o motivație. Agentul economic poate renunța provizoriu la obiectivele sale de creștere economică ori sociale, dar în nici un caz nu poate renunța la solvabilitate.

Așadar, una din sarcinile importante ale managementului financiar este asigurarea întreprinderii cu lichiditățile necesare onorării obligațiilor de plată care au termenul de scadență în viitorul apropiat. Realizarea sau nerealizarea acestei sarcini dă dovadă de eficiența managementului riscului financiar în ceea ce privește lichiditățile întreprinderii. Lichiditatea exprimă gradul de menținere a echilibrului financiar, eforturile de a răspunde obligațiilor ce decurg din argumentarea întreprinderii în mecanismul economic și financiar [1, p.213]. Structura elementelor de activ influențează lichiditatea și echilibrul financiar al întreprinderii, întrucât fiecare element de activ are un anumit grad de lichiditate.

Lichiditatea poate fi exprimată atât cu ajutorul unor mărimi relative (indicatori de lichiditate), cât și cu ajutorul unor mărimi absolute (fond de rulment, trezoreria netă).

Tabelul 4. Analiza lichidității și capacității de plată la „Vinăria Purcari” SRL, „Podgoria Vin” SRL, IM „Vinia Traian” SA și „Imperial Vin” SA

Indicatori	SRL „Vinăria Purcari”				SRL „Podgoria Vin”				IM „Vinia Traian,, SA				SA „Imperial Vin”			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Solvabilitatea generală	1,42	1,36	1,96	2,33	2,95	2,12	2,23	2,26	5,5	5,17	5,59	4,16	5,26	7,46	6,42	11,09
Lichiditatea curentă	3,84	2,73	4,33	3,22	3,69	2,71	2,10	1,35	4,59	4,28	4,85	3,76	13,24	15,41	8,30	25,22
Lichiditatea intermediară	0,87	1,08	2,36	1,97	2,21	1,50	0,89	0,71	2,62	2,50	2,53	1,93	5,40	7,77	4,27	12,6
Lichiditatea absolută	0,01	0,01	0,25	0,57	0,4	0,18	0,05	0,05	0,04	0,36	0,21	0,24	1,13	2,66	1,31	5,20

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Situațiilor financiare ale întreprinderilor analizate

Cercetarea indicatorilor de lichiditate și a capacității de plată a întreprinderilor „Vinăria Purcari” SRL, SRL „Podgoria Vin”, „Imperial Vin” SA, IM „Vinia Traian,,SA permite să concluzionăm că întreprinderile analizate manifestă un grad sporit de lichiditate, iar riscul financiar din perspectiva acestor indicatori practic lipsește. Astfel: [2, p.92]

- Rata solvabilității generală denotă măsura în care activele totale ale întreprinderii pot acoperi datoriile totale ale acesteia. Specialiștii menționează un nivel minim acceptabil de 1,66, însă valoarea normală ar fi de cel puțin 2,00. Totodată, analiza ratei solvabilității generale relevă că nivelul acesteia la toate întreprinderile analizate se situează peste limita superioară de 2,0, ceea ce se apreciază pozitiv, cu o puternică poziție financiară.

- Lichiditatea curentă arată marja conferită întreprinderii de activele sale circulante în respectarea obligațiilor curente. Se apreciază că valoarea minimă admisă poate varia între 1,2 – 1,8, în funcție de sectorul de activitate. Astfel, conform datelor din tabel, la întreprinderile analizate lichiditatea curentă este respectată, fapt evident și prin prezența unui fond de rulment pozitiv.

- Lichiditatea intermediară în calculul său nu ține cont de stocuri, deoarece au o lichiditate mai redusă și poate incertă. Valoarea recomandată pentru acest indicator este de 0,8. Referindu-ne la datele tabelului 4, putem menționa că nivelul acestui indicator la toate întreprinderile analizate este respectat pe întreaga perioadă de studiu, iar analiza comparativă a SA și SRL atestă că nivelul acestui indicator la SA este depășit de câteva ori, comparativ cu nivelul lichidității intermediare la S.R.L analizate. Situația creată indică despre un nivel foarte redus al datoriilor curente la S.A, incluse în analiză.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

- Rata lichidității absolute relevă capacitatea acoperirii datoriilor imediate, majoritatea autorilor recomandă ca nivelul acestei rate să se încadreze în intervalul 0,20-0,25, ceea ce semnifică că pentru fiecare leu de datorii curente, întreprinderea trebuie să dispună de 20-25 bani în conturile curente. Acest concept, chiar dacă este considerat o perfecțiune a indicatorului lichidității, nu reprezintă decât o imagine completă adusă la situația curentă a întreprinderii, de aceea el nu relatează o apreciere obiectivă pe o durată mai lungă de timp, iar tabloul practic reflectat la întreprinderile analizate indică o situație diversificată de la o perioadă de gestiune la alta.

Conform regulilor lichidității, este apreciată pozitiv întreprinderea care este pe larg lichidă și care în orice moment își poate onora obligațiunile sale față de terți într-un ritm rapid și integral. Ca acest lucru să fie realizabil, întreprinderile trebuie să dețină suficiente mijloace bănești și alte active care pot fi transformate rapid în lichidități. Pe de altă parte, lichiditățile respective, care sunt temporar disponibile și neutilizate, pot uneori provoca mai multe pierderi decât profituri. Așadar, numerarul este, în același timp, un element neproductiv, deținerea și neutilizarea lui sunt nerentabile, motiv pentru care el trebuie bine gestionat. Întreprinderile mari dinamice preferă să dețină active ușor lichide, rapid negociabile decât numerar în casă sau în cont, ceea ce pentru întreprinderile din Republica Moldova este încă puțin practicabil.

Reieșind din cele relatate și în corelație cu datele tabelului 4, autorul concluzionează că situația care se reflectă asupra indicatorilor de lichiditate la întreprinderile analizate, și anume la SA, atestă că întreprinderile posedă un nivel al indicatorilor de lichiditate ce depășește limita normală de câteva ori, ceea ce atestă o situație de stopare a surselor lichide, care, dacă ar fi incluse în circulație, ar produce valoare. Din aceste considerente, managementul financiar al întreprinderilor IM „Vinia Traian” SA și ”Imperial Vin,, SA trebuie să revizuiască metodele de gestiune financiară pentru a spori eficiența indicatorilor și a întregului patrimoniu deținut, deoarece un management financiar eficient este cel care produce valoare din orice leu disponibil, chiar și pe o perioadă scurtă de timp.

Evaluarea realizării obiectivului de asigurare a întreprinderii cu resurse financiare și menținerea echilibrului lui la întreprinderile viticole din Republica Moldova, efectuată în baza a patru întreprinderi, relatează despre o situație favorabilă în prezent, dar această apreciere poate fi valabilă doar pe un termen scurt de timp, deoarece întreprinderile respective au nevoie de o regenerare. Această regenerare poate avea loc cu o gestiune financiară mult mai rațională și mai echilibrată decât atestă situația din prezent, deoarece unele întreprinderi mențin stabilitate din punct de vedere financiar pe toată perioada analizată, dar fără rezultate financiare anuale considerabile, altele, în schimb, practică un management financiar supus riscurilor financiare considerabile. Astfel, întreprinderile trebuie să revizuiască activitatea lor pentru perioadele viitoare, ceea ce este posibil de realizat prin determinarea clară a tuturor obiectivelor financiare și a modului de realizare a acestora, aplicând planificarea strategică.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BĂNCILĂ, N., *Evaluarea financiară a întreprinderii în scopuri bancare*, Chișinău, ASEM, 2006, 306 p., ISBN 978-9975-75-377-7
2. ȘCHIOPU, I., *Implicațiile managementului financiar în realizarea obiectivelor financiare ale întreprinderii*, teza de doctor în științe economice, Chișinău, 2019, 194 p.
3. ȚIRIULINICOVA, N., *Analiza rapoartelor financiare*, Chișinău, ACAP, 2011, 400 p., ISBN 978-9975-78-995-0

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

SECȚIUNEA nr. 6 ASPECTELE SOCIALE ȘI JURIDICE ALE INTEGRĂRII ÎN UE

COMPANII MILITARE PRIVATE ÎN CADRUL CONFLICTELOR LOCALE ȘI REGIONALE

*COSTEA Simion, dr. hab., conf.
BÎRLĂDEANU Natalia, UMFST*

After the end of the Cold War, the world witnessed a series of significant changes, the disappearance of bipolarity, the collapse of the socialist system, the collapse of the USSR, the abolition of the Warsaw Pact, which led to changes in the structure, organization and nature of armed missions. Thus, almost all the armed forces experienced great processes and phenomena that accompanied their transformation both as organizations and as state institutions.

The current situation we face both locally and regionally, political instability, terrorism, natural or biological disasters are the main factors that influence today's society and that endanger our security.

Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI sunt caracterizate, în cea mai mare parte, prin transformări profunde ale mediului de securitate și prin apariția unor provocări și riscuri noi la adresa statelor și societăților. Instabilitatea politică, conflictele regionale, separatismul, tulburările sociale, terorismul, crimele transfrontaliere, proliferarea armelor convenționale și neconvenționale, dependența unilaterală de resursele energetice externe, mișcările migratorii masive, cataclismele naturale reprezintă amenințări contemporane la adresa securității naționale și internaționale.

După sfârșitul războiului rece, lumea a asistat la o serie de schimbări semnificative dispariția bipolarității, prăbușirea sistemului socialist, destrămarea URSS, desființarea Tratatului de la Varșovia, ceea ce a dus la schimbări în ceea ce privește structura, organizarea și natura misiunilor forțelor armate. Astfel, aproape toate forțele armate au cunoscut mari procese și fenomene ce au însoțit transformarea acestora atât ca organizații cât și ca instituții ale statului. Printre procesele și fenomenele cele mai cunoscute de instituția militară se regăsesc: profesionalizarea armatei; apariția de noi misiuni; creșterea numărului femeilor militare din armată; externalizarea unor activități și sarcini din armată; transformarea armatei; modernizarea tehnicii de luptă și/sau înlocuirea acesteia cu alta mai performantă. Astfel, profesionalizarea armatei a condus la reducerea efectivelor acesteia, îndeosebi de militari, ceea ce a creat necesitatea proiectării și implementării unor măsuri de adaptare a celor rezerviști militari în mediul civil.

În același timp, după sfârșitul războiului rece, se evidențiază o creștere a numărului conflictelor intrastatale care au sporit nevoia de protecție și pază a oamenilor și a bunurilor acestora atât în zona de conflict, cât și în apropierea imediată a acesteia. Totodată, se observă manifestarea tendinței statului de a-și restrânge aria de responsabilitate în privința securității umane, îndeosebi prin reducerea intervenției sale în asigurarea unor servicii publice cum ar fi educația, sănătatea, transportul în comun, energia, apa etc.

Concomitent cu schimbările menționate anterior au sporit preocupările comunității internaționale în ceea ce privește securitatea umană. Acum, dispărând pericolul unui conflict armat între cele două blocuri militare din timpul Războiului Rece, statele democratice ale lumii și-au orientat atenția către promovarea, garantarea și apărarea securității umane atât la nivel individual, grupal, al comunităților locale și naționale, cât și la nivel global. În acest context, un rol important l-a jucat ONU, dar și alte organisme mondiale (de exemplu, Crucea Roșie Internațională) care au acționat pentru implementarea normelor DIU în derularea conflictelor armate interstatale și/sau intrastatale.

Situația actuală cu care ne confruntăm atât la nivel local cât și regional, instabilitatea politică, terorismul, catastrofele naturale sau biologice sunt factorii principali care influențează societatea de astăzi și care ne pun siguranța în pericol. Tot odată am putea spune ca CMP-urile sunt o creație a istoriei și nu a momentului.

Pe parcursul istoriei, războiul nu a avut schimbări esențiale, continuând să fie o metodă violentă de deblocare a unei situații strategice complexe. În lucrarea sa, Mircea Mureșan scrie că „Războiul, în esența lui, nu s-a schimbat. El rămâne ceea ce a fost mereu: o continuare, mai exact, o exprimare și o materializare, prin mijloace violente, a politicii, o cale directă de deblocare a unei situații internaționale complexe, o modalitate categorică, imediată, violentă și intempestivă de impunere a voinței în dialectica de confruntare dintre entități. S-au dat multe definiții războiului. Toate au fost confirmate, întrucât exprimă ceea ce este sau poate fi, de fapt, războiul, privit dintr-o mulțime de unghiuri și de perspective [3].

Problema războiului este destul de însemnată și pentru Republica Moldova, care ocupă zona Europei de Sud-Est o poziție geostrategică deosebită, aflându-se în calea unor direcții strategice importante, deseori activate pe parcursul istoriei [3]. RM a fost și a rămas poarta Europei de Sud-Est, fiind deseori folosită pe parcursul istoriei și de multe ori controlată de marile imperii ale timpului. Situația geografică a țării noastre într-o zonă geografică deloc liniștită impune ca niciodată o studiere mai serioasă a problemelor războiului.

Având o poziție geostrategică destul de importantă, RM va fi nevoită, ca și în alte perioade istorice, să fie implicată în război. La momentul actual, în spectrul strategic există mai multe tendințe de ducere a unui război, însă cele mai influente sunt tendințele de ducere a războiului clasic și a războiului de gherilă. Război clasic este războiul în care lupta armată este dusă numai cu forțe armate [4]. Războiul clasic este tot mai mult preferat de țările cu un potențial militar foarte înalt, însă, în funcție de nivelul de tehnologizare a armatelor, și el este desfășurat sub diferite concepții. Astfel, țările democratice, unde factorul uman contează și care dispun de armate bazate pe tehnologii, în viitor vor avea ca tendință de a duce războiul cu o durată cât mai scurtă și cu pierderi cât mai puține. În rezolvarea unor situații strategice, statele mici, pentru a exista, tot mai des refuză să ducă un războiul clasic și recurg la o altă formă de ducere a războiului – războiul de gherilă.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

Războiul de gherilă este un tip de luptă neconvențională desfășurată între un grup mic de luptători, reprezentând fie forțe militare, fie forțe paramilitare, folosind tactici mobile de luptă și o armată [2]. Această formă de ducere a războiului nu este una nou inventată în ultima sută de ani, ci este foarte veche, frecvent folosită încă din perioada antică. Analizând istoria războaielor, vom vedea că această formă este preferată de statele mici și deseori de statele puternice, în momentele critice ale istoriei sale, având ca tendință ducerea războiului cu o durată cât mai mare și producerea de pierderi cât mai mari adversarului [6].

Toate aceste definiții ale războiului prind viață atunci când sunt aplicate. Astfel putem spune că în RM, aceste tipuri de război devin mai mult utopice, însă nu putem exclude susținerea unei părți terțe care este angajată într-un război. Având o poziție deosebită RM mereu va fi ca într-un butoi cu pulbere, pe de o parte Rusia și pe cealaltă parte NATO. Angajarea ei într-un conflict nu contează de care parte RM va avea de îndurat consecințe. Aici, ca un exemplu elocvent avem situația din Ucraina care a adus o mulțime de prejudicii, doar din simplu fapt că Rusia niciodată nu va accepta la hotarele ei un stat membru NATO. Astfel, s-ar simți într-o amenințare continuă. În acest conflict sunt încă multe semne de întrebare și situații neclare, în care părțile implicate se învinuiesc reciproc. Însă, un loc deosebit în aceste conflicte îl au CMP-urile ruse, care încearcă să țină sub controlul rusesc acest teritoriu. Influența lor este larg resimțită chiar de la începutul conflictului până în prezent.

Utilizarea de către Rusia a CMP în Ucraina este inteligentă, dar nu v-a obține Kremlinul rezultatele pe care le dorește parțial din cauza schimbărilor din mediu contractant. Invazia Rusiei în Ucraina s-a bazat în mare parte pe angajați CMP-ului „Wagner”, care este cel mai cunoscut CMP rus [14]. Desfășurarea de către „Wagner” în Siria, utilizarea CMP-ului în Ucraina este o mișcare utilă pe termen scurt, care creează un câmp de luptă pentru dușmanii Rusiei. Cel mai vizibil vector al anexării Rusiei în Crimeea și a incursiunii în estul Ucrainei au fost „micii oameni verzi”, trupele rusești aeriene sau ale forțelor speciale în uniforme nemarcate, dar CMP-urile au fost, „primii” care și au însușit sarcini de infanterie și artilerie. La recunoaștere și colectarea informațiilor, la furnizarea de gărzi de corp a persoanelor cheie, similare cu operatorii „Blackwater” care păzeau ambasadorul american în Irak și, în cele din urmă, absolveau asasinarea comandanților milițieni pro-Rusia. Sau asasinările ar fi putut fi legate de dispute comerciale privind împărțirea întreprinderilor confiscate, inclusiv fabrici și mine de cărbune [14].

În februarie 2015 președintele ucrainean Petro Poroșenko a prezentat la Conferința de Securitate de la Munchen pașapoartele rusești găsite asupra unor presupuși militari ruși înarmați, reținuți în Ucraina [2]. Poroșenko spunea că acestea sunt dovezi clare ale intervenției militare rusești în Ucraina. Însă adevărul are și o nuanță, „militarii” despre care vorbea președintele ucrainean reprezintă probabil o armată a Kremlinului mai puțin cunoscută: grupări militare înființate de companii private, care se preocupă de a ajuta „voluntarii” să ajungă în zonele de conflict [15]. Astfel este vorba despre CMP-uri, sau pe înțelesul tuturor mercenari. Federația Rusă folosește astfel de structuri în afara cadrului legal, fiind expusă lipsa implicării exponenților oficiali. (Conform prevederilor art.208, Cod Penal al Federației Ruse din 13.06.1996, nr.63 f3, în redacția din 31.12.2017, activitatea de mercenariat este interzisă și se pedepsește conform legii [8].

În același timp, Federația Rusă afirmă oficial că, activitățile grupurilor armate private sunt interzise în țară. Dar acest lucru, evident, nu o împiedică (cel puțin Rusia închide ochii și trece cu vederea peste activitatea unor astfel de companii, sau ce sunt ele, care au în cadrul său cetățeni ruși) să folosească mercenari în alte țări, inclusiv pe teritoriul Ucrainei.

O explicație viabilă ar putea fi faptul că, Rusia încearcă să ascundă dimensiunea reală a implicării sale în conflictele purtate în zonele sale de interes, de altfel aspect practicat și de alții.

Astfel, în Ucraina, Federația Rusă a ales, sau nu observă că cetățenii săi participă în susținerea unor rebeli în alte state, să se folosească de unități de mercenari pentru a desfășura războiul hibrid, conform politicii de conspirație în scopul destabilizării teritoriale și șubrezire a organelor de conducere ale statului ucrainean.

În Donbas nu există personal militar rusesc regulat – o astfel de retorică a prezentat permanent conducerea Rusiei. Toți rușii care se luptă în estul Ucrainei, conform Kremlinului, sunt „voluntarii” pe care Rusia nu poate să-i stopeze în activitățile lor personale peste hotarele Rusiei [16]. Se neagă că acești mercenari acționează conform ordinelor conducerii Rusiei. Cu toate acestea, CMP-urile ruse au fost numite de mult timp Armata privată a lui Putin [9].

În Rusia există CMP-uri, însă ele au primit acest statut în alte state și nu în cadrul Federației Ruse.

Pentru o clasificare și pentru o structură mai clară voi prezenta cateva și cele mai importante CMP-uri.

Un CMP foarte des menționat este „Grupul Vagner” – considerați mercenari din Federația Rusă, care lupă în alte țări pentru bani. Se presupune, prin diverse surse, că Gruparea variază de la patru sute la două mii și jumătate de angajați, deși în mod oficial nu există, din cauză că legislația rusă nu permite încă acest lucru. Din acest motiv este înregistrată în Argentina, însă se presupune că își desfășoară activitatea în orașul Molokino, regiunea Krasnodar, aceeași localitate unde se află un poligon de antrenament al Brigăzii 10 de forțe speciale [12].

Pentru prima dată, despre „Vagner” a început să se discute în presă de prin anul 2014. Se zicea că Grupul a ajutat „omuleții verzi” să anexeze Crimeea. Apoi mercenarii au fost transferați în Donbas. Printre presupusele îndatoriri se numărau și epurările printre militanții care fie se emancipau prea tare de Rusia, fie discreditau prea tare Rusia. Următorul punct fierbinte este Siria. În luptele pentru Palmyra, „Vagner” a suferit pierderi. După pierderile din operațiunea siriană, grupul avea nevoie de o întărire urgentă [6].

SBU a publicat, pe site-ul instituției, pretinse înregistrări ale unor convorbiri telefonice dintre conducătorii CMP-ului „Vagner” cu liderii separatiști din Donbas (Igor Plotnițkii liderul „Republicii Populare Lugansk), privind coordonarea unor operațiuni militare în regiune (doborârea avionului ucrainean Il-76 în 2014).

De asemenea, au fost publicate și înregistrările pretinse ale discuțiilor din 28 ianuarie 2015 a șefului CMP-ului „Vagner”, Dmitry Utkin, cu Generalul Forțelor Armate ale Federației Ruse, Evghenii Nikiforov, în timpul atacurilor militare asupra estului Ucrainei, aspect, care, dacă este veridic, pare foarte neprofesional din partea unor exponenți ai

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

forțelor armate și foști angajați din serviciile de stat de securitate ce folosesc comunicații care pot fi interceptate [7].

Anterior, șeful SBU a declarat că membrii CMP-ului „Vagner” au participat la conflictul din Donbas 2014 de partea forțelor secesioniste. Potrivit șefului SBU aceștia ar fi participat la operațiunea de doborâre a avionului ucrainean IL-76 în Donbas, la acapararea aeroportului din Lugansk, precum și la altelevenimente din localitatea Debalțevo [11].

O altă și tot odată importantă grupare este, „Moran Security Group” este o companie militară privată de lângă Moscova dar înregistrată în insulele Belize, în fruntea căreia se presupune că se află Alexei Badikov. Aceasta se presupune că este responsabilă pentru trimiterea în Siria a unui detașament de mercenari „Corpul Slavonic”, o organizație care căuta mercenari pentru „protejarea câmpurilor petroliere și conductelor” în Siria.

Cele mai active din presupusele companii ruse în Ucraina (sau cu cetățeni ruși în rândul său) la momentul actual sunt: („RSB-Group”(«РСБ-Групп»), „MAR”(«МАР»), „Slavonic Corps Limited”, „E.N.O.T. Corp”.

Tot această companie se ocupă de recrutarea luptătorilor din Donbas pentru Siria. La momentul actual din rândurile luptătorilor voluntari din Estul Ucrainei au plecat în Siria de la 700 până la 1000 de persoane. Ca motivare pentru luptători li se oferă cetățenia Federației Ruse, li se anulează toate condamnările, salarii decente (de la 90 000 până la 250 000 ruble rusești). Paralel recruților li se propune să apere forțele Rusești nu doar în Siria ci și în Tadjikistan, Nagorno-Karabah, unde situația este destul de încordată [9].

După Revoluția bolșevică, URSS și-a folosit experiența partizană ca parte a activităților sale revoluționare la nivel mondial, mai ales comanda de către NKVD a forțelor partizane care sprijină guvernul republican în războiul civil spaniol. După concursul din 1941-1945 cu socialismul național, URSS a făcut consilieri militari o parte din războiul său asimetric împotriva Occidentului capitalist. În ziua de azi SUA a folosit pe scara largă contractorii în rolurile de la logistică și întreținere până la protecția VIP-urilor, iar contractorii au depășit numărul militar în aproape toate cazurile. Costul și complexitatea ridicată a contractelor și unele incidente extrem de mediatizate, au încurajat guvernul american să crească supravegherea antreprenorilor [9].

Dacă Rusia își legalizează CPM-urilor, va deveni o oportunitate pentru SUA să ajute militarii ucraineni să țintească soldații ruși privați pe teritoriul ucrainean. Odată cu aceasta, ucrainenii pot acorda prioritate țintelor rusești și pot trimite un mesaj clar conaționalilor de limbă rusă, care pot fi apoi reticenți în comunicarea cu sau să opereze în apropierea formațiunilor rusești. Și întrucât CMP-urile nu fac parte din armata rusă, va exista o pedeapsă minimă dacă rolul SUA în expedierea lor va fi cunoscut. Direcționarea agresivă a CPM-urilor rusești poate face mai dificilă recrutarea soldaților, ceea ce va avea un efect negativ asupra performanței slabe în luptă. Dacă CMP-urile nu sunt în măsură să-și asume obiective economice, așa cum a fost intenția lui „Wagner” pentru activitățile de petrol și gaz din apropierea rafinării „Deir Ezzor” din Siria, elitele se vor întreba unde sunt banii lor [1].

Politica este o armă care dă naștere unui război, de-a lungul omenirii războiul a fost des soluția unor contradicții politice, supremația pentru unele state înseamnă mai mult decât normele morale ale cetățenilor, astfel în toată istoria vom asista la lupte pentru putere. CMP-urile sunt doar niște acoperiri ale marilor puteri prin intermediul cărora statele își exercită supremația. Sunt state care recunosc oficial prezența CMP-urilor însă sunt state precum Rusia care nu recunosc însă care are pe teritoriul său mai multe astfel de companii, ele fiind înregistrate pe alte continente. Prin intermediul unor astfel de companii Rusia este implicată în conflictul din Ucraina, Siria etc. însă niciodată asta nu va recunoaște oficial. CMP-urile sunt ca niște instrumente folosite pentru a atinge obiectivele dorite și propuse.

Cu timpul societatea s-a schimbat iar arta războiului nu a rămas la fel, s-a modernizat și ea, astfel pe scena mondială mai ales după revoluția franceză apar noi tipuri ale războiului. În întreg secolul XIX- lea, și-a făcut apariția noua ordine mondială care a fost prezentă chiar până la începerea primului război mondial. Secolul XX fiind considerat secolul totalitarismelor și al războaielor mondiale. În urma lor omenirea a suferit un șir de schimbări în toate sferele vieții iar războiul a atins un nivel foarte înalt. Bipolarismul și-a făcut apariția imediat după terminarea războiului, iar cursa înarmărilor continue și astăzi. Pentru a putea testa armamentul nou era nevoie de conflicte regionale unde se făceau apariția și cele două mari state concurente însă apăreau pe scena conflictelor sub acoperirea a ceea ce numim noi astăzi CMP-uri. Războiului Rece este o perioadă nu doar a unui război ideologic el este tot odată și perioada nașterii celor mai multe CMP-uri, care își fac apariția mult mai vizibilă abia după anii 90, odată cu terminarea Războiului Rece.

Explozia CMP-urile se produce după sfârșitul războiului rece, fapt ce determinat ca armatele să treacă prin mai multe modificări principale fiind reducerea personalului militar. Rezerviști au fost nevoiți să caute oportunități și cea mai avantajoasă pentru ei a fost aceste CMP-uri. Apariția terorismului a determinat marile întreprinderi internaționale să apeleze în masă la serviciile acestor CMP-uri, ele asigurându-le protecția, contractele oscilând după gradul de risc.

Securitatea umană, reprezintă un obiectiv important al comunității internaționale. Cu cât cresc riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității umane de la nivel local, național, regional și mondial. Printre acestea un rol important îl au cele din zonele de conflict armat al căror efect negativ poate fi mărit de prezența CMP-urilor care prestează diferite activități atât în folosul forțelor multinaționale de intervenție sub egida ONU, cât și al autorităților statelor unde se intervine pentru soluționarea crizei respective.

Principalul pericol îl marchează faptul că angajați acestor CMP-uri, care execută o gamă diversă de activități necombatante sau combatante, posedă armament și tehnică de luptă, pe care este posibil să le folosească pentru propria apărare, fapt ce poate cauza rănirea sau uciderea unor persoane civile și/sau militare din zona lor de responsabilitate. Mai mult ca atât, statutul juridic al acestor CMP-uri nu este pe deplin definit la nivel internațional. Deci, angajații lor nu se pot bucura de drepturile militarilor din forțele de intervenție ale coaliției multinaționale ce acționează sub egida ONU în aceeași zonă de conflict. Toți participanții militari și civili la misiuni externe trebuie informați asupra normelor DIU, îndeosebi asupra drepturilor și obligațiilor ce le revin față de populația civilă din zona de conflict și față de personalul

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

forțelor beligerante.

În urma acestei cercetări putem afirma că instabilitatea din regiune este un factor deosebit ce ar putea afecta securitatea statului. Totodată, putem afirma că implicarea CMP ruse în estul Ucrainei, precum și poziția geostrategică pe care o avem este ideală pentru utilizarea acestor instrumente. În plus, dotarea și pregătirea Armatei Naționale în vederea contracarării unui astfel de fenomen pare destul de incertă. Observând rapoartele care evidențiază participarea la ostilități a cetățenilor din RM ne dă un semn de alarmă pentru securitatea națională, numărul mare de angajați este din stânga Nistrului, teritoriu necontrolat de autoritățile de la Chișinău. În viitor putem să asistăm la crearea unei tabere de antrenament pentru una din CMP-uri pe teritoriu Transnistriei.

O altă problemă majoră pentru securitatea națională este revenirea acestor angajați ai CMP-urilor în țară. Riscul ar putea apărea din faptul că acestor oameni le este foarte greu să se adapteze la viața cotidiană, probabil ei vor încerca să se înroleze în unele firme de securitate sau să deschidă propriile afaceri, ceea ce ar fi una din căile de soluționare. Dar s-ar putea să creeze organizații criminale ceea ce ar periclita securitatea internă a statului.

Analizând toate serviciile pe care le oferă CMP-urile și aflându-ne într-o zonă vulnerabilă putem asista la un scenariu în care CMP să destabilizeze regiuni cum ar fi conflictul înghețat în Transnistria, dar și teritoriul cu statut special Găgăuzia.

Pot spune ferm ca CMP-urile, sunt instrumentele folosite pentru atingerea obiectivelor propuse și nu contează din partea cărui stat. Luptele la care participă acești militari nu vor fi niciodată eroice, ei merg la muncă nu merg să apere patria, ei îi apără pe cei ce plătesc mai bine. Un lucru este sigur în cazul declanșării unui conflict numărul victimelor va fi uriaș.

Am înțeles că politica este o armă prin intermediul căreia totul devine posibil, așa putea afirma că această lucrare mi-a schimbat viziunile, și m-a făcut să privesc cu alți ochii ceea ce se întâmplă la nivel local, regional și chiar mondial, un lucru îl știu sigur în această luptă nu vor exista învingători.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. JÄGER Thomas, GERHARD Kümmel, Private Military and Security Companies: Chances, Problems, Pitfalls and Prospects, ed Springer Science & Business Media, 2009
2. MUREȘAN Mircea, VĂDUVA Gheorghe, Război și haos, Editura Centrului Tehnic - Editorial al Armatei, București, 2009
3. MUREȘAN Mircea, VĂDUVĂ Gheorghe, Războiul viitorului – viitorul războiului, București, Editura U.N.Ap., 2004
4. SANDOZ Yves, Private Security and international Law, in Peace, Profit or Plunder? The privatisation of Security in War-torn African Societies, ed. Institute for Security Studies, 1999
5. <https://achtungpartisanen.ru>
6. <https://achtungpartisanen.ru/vagner-v-kremlu/>
7. <https://evz.ro/fantomele-combatante-ale-kremlinului-mercenarii-rusi.html>
8. <https://stratviews.com>
9. <https://www.bbc.com/russian/features-43064370>
10. <https://www.bbc.com>
11. <https://www.e-ir.info/2012/12/21/role-for-private-military-companies-in-the-contemporary-security-context/>
12. <https://www.svoboda.org>
13. <https://www.znak.com>
14. <https://www.e-ir.info/2012/12/21/role-for-private-military-companies-in-the-contemporary-security-context/>
15. https://www.znak.com/2018-06-03/sbu_zayavila_o_gibeli_36_boycov_chvk_vagnera_na_ukraine
16. <https://stratviews.com/companiile-militare-private-din-federatia-rusa/>

Tipar digital realizat la Tipografia **pim**
Iași, Șoseaua Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 109, 700497
Tel.: 0730.086.676, 0732.430.407;
Fax: 0332.440.715
E-mail: editura@pimcopy.ro, editura.pim@gmail.com
www.pimcopy.ro

9 786061 369010